

JAZYK A POLITIKA

NA POMEDZÍ LINGVISTIKY A POLITOLÓGIE X.

Radoslav Štefančík (ed.)

**Ekonomická univerzita v Bratislave
Vydavateľstvo EKONÓM**

2025

JAZYK A POLITIKA

NA POMEDZÍ LINGVISTIKY A POLITOLÓGIE X.

Zborník príspevkov
z 10. ročníka medzinárodnej vedeckej konferencie

Fakulta aplikovaných jazykov
Ekonomická univerzita v Bratislave
3. 10. 2025
Bratislava

LANGUAGE AND POLITICS

BETWEEN LINGUISTICS AND POLITICAL SCIENCE X

Proceedings of the
10th Annual International Scientific Conference

Faculty of Applied Languages
Bratislava University of Economics and Business
October 3, 2025
Bratislava

Organizers of the conference:

Faculty of Applied Languages, Bratislava University of Economics and Business

Institute of Political Sciences, Slovak Academy of Sciences

Slovak Association for Regional Policy at SAS

Reviewers:

prof. PhDr. Livia Adamcová, PhD.

prof. Mgr. Jaroslav Ušiak, PhD.

Editor: doc. PhDr. Radoslav Štefančík, MPol., Ph.D.

<https://doi.org/10.53465/JAP.2025.9788022552806>

ISBN 978-80-225-5279-0

ISBN 978-80-225-5280-6 (online)

ISSN 2729-8981

ISSN 2729-8973 (online)

The authors are responsible for the content and writing of their papers.

International Scientific Committee

Chairman:

- **doc. PhDr. Radoslav Štefančík, MPol., Ph.D.**
Bratislava University of Economics and Business (Slovakia)

Members:

- **Univ.-Prof. Dr. Sc. Dr. hc Irena Zavrl, PhD**
International Joint Cross-Border PhD Programme in International Economic Relations and Management (Austria)
- **Prof. Vlasta Kučiš, Ph. D.**
University of Maribor (Slovenia)
- **Prof. Francisco Suay Pérez**
CEU Cardinal Herrera University (Spain)
- **Prof. Dr. Thomas Johnen**
West Saxon University of Applied Sciences of Zwickau (Germany)
- **Prof. Dr. Alexandra Angress**
Aschaffenburg University of Applied Sciences (Germany)
- **Prof. PhDr. Ján Lid'ák, CSc.**
Ambis College Prague (Czech Republic)
- **Prof. PhDr. Alexander Duleba, PhD.**
University of Prešov (Slovakia)
- **Dr. Hab. Justyna Ganassali, prof. UE**
University of Economics in Katowice (Poland)
- **Dr Tanja Vesala-Varttala**
Haaga-Helia University of Applied Sciences (Finland)
- **Dr. Troy Brian Wiwczarowski**
University of Debrecen (Hungary)
- **Doc. PhDr. Mgr. Josef Smolík, Ph.D., MBA, LLM**
Mendel University in Brno (Czech Republic)
- **PhD Ewelina Kancik-Koltun**
Maria Curie-Skłodowska University in Lublin (Poland)
- **Dr. habil. PhDr. Ildikó Némethová, PhD.**
Bratislava University of Economics and Business (Slovakia)
- **Basil Ugorji, PhD.**
Mercy University in New York (USA)
- **PhDr. Juraj Marušiak, PhD.**
Slovak Academy of Sciences Bratislava (Slovakia)

Programme Committee

Ingrid Jakabovičová – chairman

Ing. Denisa Běčáková

Ing. Viera Vančíková

Ružena Rajecká

OBSAH/CONTENTS

PREDSLOV/PREFACE	13
-------------------------	----

MICHAL BOČÁK

<i>Antimediálny populizmus ako vynárajúca sa diskurzívna formácia politickej komunikácie</i> [Anti-Media Populism as an Emerging Discursive Formation of Political Communication]	15
---	----

EKATERINA BORISOVA

<i>Jazyk nenávisťi v sociálno-politickom živote</i> [Hate Speech in Socio-Political Discourse]	28
--	----

ANITA BRAXATORISOVÁ

<i>Tlač ako zrkadlo menšín: Tirnauer Wochenblatt v kontexte jazykovej a kultúrnej identity</i> [The Press as a Mirror of Minorities: Tirnauer Wochenblatt in the Context of Linguistic and Cultural Identity]	36
---	----

NINA CINGEROVÁ

<i>Jazyk, politika a humor. K problematike konceptualizácie producentov online humoru ako aktérov politického diskurzu</i> [Language, Politics and Humour: On the Conceptualization of Online Humour Producers as Political Discourse Actors]	47
---	----

JÁN DEMČIŠÁK

<i>Alternatívne fakty a manipulácia v politickom jazyku strán SNS a FPÖ</i> [Alternative Facts and Manipulation in the Political Language of SNS and FPÖ]	57
---	----

ZDENKO DOBRÍK

<i>Jazyk v politike a politika v jazyku: Stigmatizácia a exklúzia vo verejnej komunikácii</i> [Language in Politics and Politics in Language: Stigmatization and Exclusion in Public Communication]	74
---	----

IRINA DULEBOVÁ

<i>Rozdiely medzi diskurzívnymi stratégiami humoristických komún na slovenských sociálnych sieťach</i> [Differences in the Discursive Strategies of Humorous Communities on Slovak Social Media]	86
--	----

SIMONA FRAŠTÍKOVÁ

Inštrumentalizácia strachu v konšpirátorskom diskurze [The Instrumentalization of Fear in Conspiracy Discourse] 100

SVITLANA GOLOSHCHUK – NATALIA SHUMEIKO

Shaping National Identity in Crisis: Zelenskyy's New Year Addresses During Wartime 112

RICHARD GRAMANICH ŠTROMAJER

Soundbites and Backlash: Trump's Rhetoric in the Age of Social Media 131

ĽUBOMÍR GUZI

Osobitosti precedentných mien v súčasnom politickom diskurze [Peculiarities of Precedent Names in Contemporary Political Discourse] 147

EVA HÖHN

Migračná vlna a naratív Slobodnej strany Rakúska (FPÖ) [The Migration Wave and the Narrative of the Freedom Party of Austria (FPÖ)] 161

ROBERT IŠTOK – KLAUDIA BEDNÁROVÁ-GIBOVÁ

The BRICS Group as a Specific Phenomenon in International Relations 173

JAN JIRÁK

Politická komunikace jako téma mediální výchovy [Political Communication as Media Education Topic] 182

FILIP KALAŠ – PAVOL LIPTÁK

Language as a Sales Tool: How Politicians Adopt the Language of Marketers 191

IVANA KAPRÁLIKOVÁ

Framing the Nation: Emotion and Authority in Slovak Political Language 211

MARYNA KAZHARNOVICH

Topics in Slovak Media Discourse on Inclusive Language 228

LINDA KRAJČOVIČOVÁ <i>Precedent Phenomena in Slovak Media Discourse on the War in Ukraine</i>	244
INGRID KUNOVSKÁ <i>Jazyková dimenzia akademickej migrácie v kontexte globálneho vzdelávania [The Language Dimension of Academic Migration in the Context of Global Education]</i>	255
SIMONA LACIKOVÁ <i>Popieranie zmeny klímy a konšpiračné teórie v politickom diskurze [Climate Change Denial and Conspiracy Theories in Political Discourse]</i>	266
JANA LAUKOVÁ – EVA MOLNÁROVÁ <i>Inklúzia a exklúzia v slovenskom a nemeckom diskurze. Perspektívy výskumu [Inclusion and Exclusion in Slovak and German Discourse. Research Perspectives]</i>	282
JÁN LIĐÁK <i>The Russian Invasion of Ukraine in Slovak Political Discourse</i>	294
ALENA LOCHMANNOVÁ – ONDŘEJ KOLÁŘ <i>Visual Representation of the 2023–Present Israel–Hamas War in the Public Space of Helsinki: An Analysis of Street Stickers and Posters</i>	306
MAREK ĽUPTÁK <i>Vlastné mená a ich potenciál konfliktu v kontexte viaczvonnosti: Exonymá a endonymá ako prejav jazykovej ideológie na príklade slovenskej a ukrajinskej onymie [Names and their Conflict Potential in the Context of Polyonymy: Exo-nyms and Endonyms as a Manifestation of Language Ideology, on the example of Slovak and Ukrainian Onymy]</i>	322
NINA MOCKOVÁ <i>K ortografii zložených a prefixových slov v španielčine v kontexte súčasných vojnových konfliktov [Orthography of Compound and Prefixed Words in Spanish in the Context of Current Military Conflicts]</i>	332

KATARÍNA MOTYKOVÁ

- The Living Bjørnson: A Pragmatic Analysis of a Political Joke
Published in the Magazine Osa (1932)* 343

STANISLAVA MOYŠOVÁ – SILVIA VERTÁNOVÁ

- Rodová inkluzívnosť v románskych jazykoch: jej podoby, reakcie
jazykových autorít a spory o zrozumiteľnosť* [Gender Inclusivity in
French, Spanish and Italian: its Forms, Reactions of Language Au-
thorities and Disputes over its Comprehensibility] 356

ILDIKÓ NÉMETHOVÁ

- Discursive Frames of Migration in Contemporary Politics* 369

DAJANA NOVÁK

- Metaphorical Profile of Keir Starmer in His Key Public Speeches* 382

ŽANETA PAVLÍKOVÁ

- Culture in the Crosshairs: A Metaphorical Analysis of the Spee-
ches of the Minister of Culture, Martina Šímkovičová, and the Re-
actions of the Opposition and the Artistic Community* 394

MILAN PIŠL

- Jazyk polarizace: Lingvistické a distribuční strategie ekonomic-
kých dezinformací na Facebooku* [The Language of Polarization:
Linguistic and Dissemination Strategies of Economic Disinfor-
mation on Facebook] 406

ZUZANA PUCHOVSKÁ

- Diskurz o rodovej inklúzii a jeho vplyv na výučbu gramatického
rodu: niekoľko poznámok k novým rodovo inkluzívnym gramatic-
kým pravidlám* [The Discourse on Gender Inclusion and Its Impact
on Teaching Grammatical Gender: A Few Notes on New Gender-
Inclusive Grammatical Rules] 423

MIROSLAV ŘÁDEK

- Porovnanie volebných programov pred a po roku 1989 vo voľbách
v Trenčíne. Jazyková perspektíva* [Comparison of Trenčín Election
Programs Before and After 1989. Language Perspective] 436

JOSEF REINVART

- Rozpor v jazykovej politike Európskej únie: potreba jej zásadnej zmeny*** [Contradiction in the European Union's Language Policy: The Need for Its Fundamental Change] 448

ANNA SÁMELOVÁ – MÁRIA STANKOVÁ

- Laughter Through Tears: The Democratizing Power of Irony and Sarcasm in the Commentaries of Samuel (Samo) Marec and Tomáš Hudák*** [Laughter Through Tears: The Democratizing Power of Irony and Sarcasm in the Commentaries of Samuel (Samo) Marec and Tomáš Hudák] 459

KATARÍNA SERESOVÁ

- Preklad ako politický akt: Ideologické posuny v preklade politických textov z nemčiny do slovenčiny*** [Translation as a Political Act: Ideological Shifts in the Translation of Political Texts from German Into Slovak] 472

TERÉZIA SERESOVÁ

- USA vs. Rusko. Vytváranie obrazu dvoch veľmocí v kontexte vojny na Ukrajine v alternatívnom médiu „Infovojna”*** [The US vs. Russia. Creating an Image of two Superpowers in the context of the War in Ukraine in the Alternative Media Outlet "Infovojna"] 482

JOSEF SMOLÍK – PETR JUŘÍČEK

- Jazyk české věznice? Jazykové kompetence vězeňského personálu*** [The Language of the Prison: Language Competence of Prison Staff] 490

SYLWIA SOJDA – MAGDALENA ŚLAWSKA

- Mediálny obraz amerických prezidentských volieb v poľskej a slovenskej dennej tlači*** [The Medial Image of The Presidential Election in USA in Polish and Slovak Daily Newspapers] 503

MÁRIA SPIŠIAKOVÁ

- Téma migrácie v populistickom diskurze*** [The Topic of Migration in Populist Discourse] 518

NIKOLA STAŇKOVÁ <i>Weaponized Narratives and the Regulation of Political Advertising: The Case of the Czech Republic</i>	536
EVA STRADIOTOVÁ <i>Migration Discourse in the Czech Republic. Populist vs. Pragmatic Approach</i>	544
RADOSLAV ŠTEFANČÍK <i>Speaking Migration: How Populists and Institutions Frame the Same Issue</i>	557
LENKA VRAŽDOVÁ <i>Reprezentácia Ukrajiny a Západu v ruskej kinematografii po roku 2014 [Representation of Ukraine and the West in Russian Cinema After 2014]</i>	565
ANDREJ ZÁHORÁK <i>Transfer kultúrnej identity v preklade umeleckého textu – vec možná či nemožná? [Transferring Cultural Identity in the Translation of a Literary Text – Possible or Impossible?]</i>	575
LIST OF CONFERENCE PARTICIPANTS	584

PREDSLOV/PREFACE

Fakulta aplikovaných jazykov Ekonomickej univerzity v Bratislave oslavuje v roku 2025 15. výročie svojho vzniku. Ide o nielen o najmladšiu, ale zároveň aj najmenšiu fakultu Ekonomickej univerzity v Bratislave. Jej význam je však veľký, pretože zabezpečuje výučbu cudzích jazykov na všetkých bratislavských fakultách tejto univerzity. A práve cudzie jazyky je jeden z dôležitých faktorov, prečo sa študenti rozhodujú pre štúdium práve na našej univerzite. Ekonomických fakúlt je predsa na slovenských univerzitách neúrekom, ale nie všade majú také kvalitné vyučovanie cudzích jazykov, ako práve na pravom brehu Dunaja, kde má univerzita svoje sídlo.

Okrem 15. výročia vzniku fakulty je tento rok z pohľadu fakulty dôležitý aj iným podujatím. Každoročne sa na fakulte koná medzinárodná vedecká konferencie *Cudzie jazyky v premenách času*, na ktorej sa stretávajú jazykovedci so záujmom o rôzne jazykové areály. Táto konferencia je hlavným vedeckým podujatím fakulty a kopíruje existenciu fakulty. Takže si pamätá všetkých dôležitých ľudí v živote fakulty. Prvú dekanu fakulty, prvých profesorov, docentov, odborných asistentov, ale aj lektorov. Pre všetkých zamestnancov je táto konferencia dôležitým podujatím a ideálnou príležitosťou ukázať ostatným stav svojho vedeckého bádania.

Ale k dvom okrúhlym výročiam sme tento rok pridali ešte jedno. Práve v roku 2025 sa konal aj 10. ročník konferencie Jazyk a politika. Na pomedzí lingvistiky a politológie. Konferencia vznikla v roku 2016 ako podujatie na jednu príležitosť. Nikdy nemalo ambíciu byť veľkou vedeckou akciou, naopak, mala záujem integrovať ľudí so záujmom o výskum vzťahu medzi jazykom a politikou. Možno náhoda, možno úspech zaradenia prvého zborníka do databázy Web of Science, možno iné okolnosti boli rozhodujúce, prečo sa konal aj ďalší ročník a po ňom ďalší. Až do roku 2025, kedy si konferencia pripísali 10. rok svojej existencie.

Dodnes sa tak na konferencii zúčastnili desiatky akademikov nielen zo Slovenska a Českej republiky, ale privítali sme aj hostí z Nemecka, Poľska, Rakúska, Ruska, Ukrajiny a Spojeného kráľovstva. Dnes je konferencia rešpektovaným podujatím a my sa budeme tešiť, ak tradícia bude pokračovať aj v ďalších rokoch. Hovorím to preto, lebo konferencie, resp. kategória publikačných výstupy z domácich konferencií sú dnes dehonestované ako málo významné a preto aj zbytočné. Pritom poskytujú tak dôležitú spätnú väzbu pre každého účastníka konferencie. Nehovoriac o mimoriadne plodných debatách, či už v rámci sekcií alebo počas prestávok na kávu a občerstvenie. Nehovoriac o tom, že práve na týchto podujatiach vznikajú nové nápady, nové formy spolupráce, medziuniverzitné či dokonca medzi-

národné spolupráce. Práve z týchto dôvodov sa oplatí nevzdávať to a pokiaľ to len ide, túto formu akademickej činnosti jednoznačne podporiť.

Podobne, ako predchádzajúce zborníky, aj v tomto môžu čitatelia nájsť výsledky vedeckého bádania desiatok akademikov reflektujúce aktuálne problémy výskumu vzťahu medzi jazykom a politikou. Aj v tomto zborníku a ukazuje správne rozhodnutie, poňať výskum jazyka politiky interdisciplinárne, pretože práve perspektívy odborníkov z rôznych vedných disciplín posúvajú výskum míľovými krokmi dopredu.

V Bratislave, november 2025.

Radoslav Štefančík
Editor

Antimediálny populizmus ako vynárajúca sa diskurzívna formácia politickej komunikácie

Michal Bočák

Abstract

Anti-Media Populism as an Emerging Discursive Formation of Political Communication. *In the past, politicians criticized the media mostly in specific situations. Currently, populist politicians are verbally attacking the mainstream media systematically to delegitimize them. Due to its specificity and pervasiveness, anti-media populism can be understood as an emerging discursive formation. After an overview of anti-media terms (populism, discourse, sentiment, and criticism), the study differentiates between media populism and anti-media populism and presents the main manifestations of the latter. The anti-media discursive formation is analysed especially with regard to its contradictions (the populists' use of mainstream media, attacks on the media even from government positions after successful elections), it is delimited from other formations, and its dispositive overlaps are outlined. The examination of this new discourse allows for a better understanding of the position of the media in contemporary societies and a more precise understanding of the populism itself.*

<https://doi.org/10.53465/JAP.2025.9788022552806.15-27>

Keywords: anti-media populism, populism, media, discourse, political communication.

Kľúčové slová: antimediálny populizmus, populizmus, médiá, diskurz, politická komunikácia.

Od izolovaných protimediálnych postojov k osobitnému diskurzu

V ostatnom období sa v mnohých krajinách zo strany politických subjektov znižujú a zosilňujú protimediálne vyjadrenia alebo, expresívnejšie formulované, verbálne útoky na médiá, žurnalistiku či konkrétne žurnalistické/mediálne subjekty. Mohlo by sa zdať, že nejde o jav nový; rôzne výhrady voči tomu, ako médiá informujú o aktuálnom dianí, predsa politici a političky (vrátane demokratických) prezentujú oddávna (porov. napr. Jo-

nes & Sun, 2017: 1340n.). Avšak dosiaľ šlo skôr o prejavy niečej či už jednorazovej, alebo aj súvislejšej, no predsa len individuálnej averzie k médiám (napr. subjektívne vnímanie určitej mediálnej reprezentácie ako neuspokojivej či manipulatívnej).

V súčasnosti však už proti médiám neraz mieria nielen izolované výpovede, ale ucelená *rétorika* určitých politikov/čiek či politických strán a hnutí, najmä populisticky alebo/a krajne politicky profilovaných. V dobe šírenia populizmom výdatne podporovaného antisystémového sentimentu, keď sa vymedzovanie sa voči politickému establišmentu a mediálnemu mainstreamu šíri z politických okrajov do politického stredu, „niektorí politici využívajú kritiku médií *strategicky*“ nie v záujme o skvalitnenie žurnalistiky, ale „na ovplyvnenie vnímania médií občanmi“ (Egelhofer, et al., 2021: 655; kurzíva v origináli). Cieľom je paušálne znevažovanie, delegitimizácia médií, presnejšie však médií mainstreamových, obzvlášť kritických. A spomedzi foriem útočenia na médiá „[p]ráve slovné útoky poskytujú [...] nízkonákladový a ľahko využiteľný nástroj“ (Solis, & Sagarzazu, 2020: 20). Doplníme, že v ére chápania politickej komunikácie ako tvrdého boja s právom vysloviť bez následkov čokoľvek, aj nástroj zdanlivo neškodný.

Van Dalen (2019: 2717), vychádzajúci z ponímania politiky a žurnalistiky ako osobitných sociálnych inštitúcií, vysvetľuje, že vymedzovanie sa voči médiám pramení z rozštiepenia politiky na insiderov a outsiderov, no zároveň rozštiepenia médií na mainstreamových, tradičnú žurnalistiku a alternatívne médiá. K spochybňovaniu legitimacy mainstreamových médií dochádza nielen zo strany outsiderských politikov, ale aj alternatívnych médií. Mainstreamové médiá sú tak delegitimizované z viacerých strán, neraz dokonca koordinovane (viac aj Carlson, Robinson, Lewis 2020: 2). Sám Van Dalen v závere citovanej štúdie vyslovuje predpoklad, že vzťahy vzájomného rešpektu a podporovania, existujúce medzi aktérmi mainstreamovými, sa budú rozvíjať aj medzi subjektmi outsiderskými a podobne ako outsiderské politiky zvyknú konštruovať svoju identitu (aj) na úkor mainstreamových médií, „[o]utsiderské médiá by mohli posilniť svoju vlastnú pozíciu delegitimizáciou mainstreamových politikov“ (Van Dalen, 2019: 2723).

Aktuálne podoby verbálneho útočenia na médiá sa teda z foucaultovského hľadiska (Foucault, 2002) vzhľadom na svoju pervazívnosť (všadeprítomnosť) a evidentné pravidelnosti v tom, ako formujú predstavu o médiách a ich fungovaní v súčasných spoločnostiach, javia ako špecifická vynárajúca sa forma diskurzivity, čiže relatívne súdržná množina výpovedí, resp. pravidiel vypovedania. Jej zákonitosti sa tiež premietajú do mimodiskurzívnej praxe. Preskúmanie antimediálneho (populistického) diskurzu umožňuje lepšie porozumieť spoločenskej pozícii médií a spresňuje chápanie samotného populistického diskurzu.

Aktuálny stav terminológie v skúmanej oblasti

V posledných niekoľkých rokoch sa v odborných zdrojoch čoraz častejšie objavuje skúmanie výpovedí a akcií politických subjektov zameraných proti médiám, ktoré sa najčastejšie, hoci nie bezpodmienečne, viažu na populistické politiky a zvyknú sa spájať predovšetkým s politickým komunikovaním krajnej pravej v tzv. alternatívnych médiách (napr. Figenschou & Ihlebæk, 2019).

V tejto súvislosti sa pomerne dynamicky formujú príslušné koncepty a ustanovujú pomenovania. Možno sa stretnúť s rôznymi termínmi, ktoré v striktnejšom zmysle odkazujú na pojmy dištinktívne, no prekrývajúce sa:

- *anti-media populism* – antimedialný populizmus, v angličtine častejšie písané so spojovníkom, no v niektorých publikáciách, vrátane zásadných, aj bez neho (napr. Hameleers, 2018; Fawzi & Krämer, 2021; Panievsky, 2021);
- *anti-media discourse(s)* – antimedialný diskurz (napr. Jagers & Walgrave, 2007; Mazzaro, & 2023);
- *anti-media sentiment(s)* – antimedialný sentiment, možno prekladať aj ako protimedialne (spoločenské) nálady, protimedialne postoje verejnosti a pod. (napr. Bhat & Chadha, 2020; Egelhofer et al. 2021);
- *anti-media criticism* – protimedialna kritika, resp. voľnejšie kritika zameraná voči médiám (napr. Jontes & Vehovar, 2024: 6).

Navyše, niektoré/i autorky a autori (napr. Carlson et al., 2020; Shin et al., 2021) v uvedených združených pomenovaniach miesto slova *media* uprednostňujú slovo *press* (tlač) ako staršie univerzálne pomenovanie pre médiá, sporadicky i slovo *journalism* (žurnalistika). Odlišné termíny *anti-press* (protitlačový) či *anti-journalism* (protižurnalistický/protinovinársky) však majú spravidla rovnaký, či aspoň podobný obsah.

Orientačné preskúmanie výskytu variantov fráz vyhl'adávaním v databáze Google Scholar (k 20. 8. 2025) poukázalo na najčastejšie využívanie adjektíva *anti-media* (z toho väčšina so spojovníkom), a to vo väzbe so všetkými substantívami (*populism*, *discourse*, *sentiment*) v ich singulárovej, zavše i plurálovej podobe (druhá, pochopiteľne, prevažovala pri slove *sentiments*). Adjektívum *anti-press* sa vyskytovalo hlavne v spojení s *discourse*, o polovicu menej so *sentiment/-s* a skoro vôbec s *populism*. Adjektívum *anti-journalism* bolo len okrajové, skôr viazané na substantívum *sentiment/-s*, ktoré má najvšeobecnejší význam a poväčšine neterminologický status. Opísaná sonda aj vzhľadom na povahu textov indexovaných v Google Scholar nie je reprezentatívna, no do istej miery dotvára obraz

o aktuálnom používaní analyzovaných pomenovaní a umožňuje v skúmanej oblasti isté terminologické predikcie.

Adjektívum *anti-media* možno prekladať do slovenčiny ako *antimediálny* aj *protimediálny*. Variant *antimediálny* uprednostňujem jednak v záujme zjavnej kompatibility s terminológiou v angličtine, jednak s oporou o analógiu s už zaužívaným adjektívom *antisystémový*, prevažujúcim pred tvarom *protisystémový* (porov. aj používanie profesionalizmu/publicizmu *antisystém*, no nie *protisystém*). Pri variantoch so základom *tlačový* či *novinársky/žurnalistický* však vidno, že slovenský variant s predponou *proti-* môže v niektorých kombináciách pôsobiť prirodzenejšie. Dá sa teda očakávať terminologická variantnosť výrazov *antimediálny* a *protimediálny*.

Pojmy mediálneho/antimediálneho populizmu

Pojem antimediálneho populizmu možno považovať za odnož uvažovania o mierne staršom koncepte mediálneho populizmu. O ňom sa píše asi posledné štvrtstoročie, no pre ďalšie uvažovanie sú najzaujímavejšie práce Krämera, v štúdiu ktorého sa termín *anti-media populism* vrátane pojmového (objektového, analytického) rozpracovania objavuje podľa všetkého po prvýkrát (Krämer, 2018; porov. Fawzi & Krämer, 2021: 3293).¹

Termínom *mediálny populizmus* sa označuje transformácia logiky (určitých) médií na populistickú. Nemusia to teda byť iba populistickí politici, ktorí by do inak „nevinných“ médií vnášali populistické formy ako sebe príznačné politické vyjadrenie, ale premieňajú sa diskurzívne rámce samotných médií. V podobných súvislostiach používa pomenovanie napr. už Mazzoleni (2003; cituje ho aj Krämer, 2023: 79), hoci ešte skôr náčrtovo a viackrát „opatrne“, v úvodzovkách.

Krämer (2014: 48) pojem najvšeobecnejšie definuje ako „využívanie [populistických] štylistických and ideologických prvkov niektorými médiami“ a ako príklady konkrétnejších mediálnych sfér so značným stupňom populistickej prezentácie uvádza:

1. tabloidnú žurnalistiku s jej dištancovaním sa od elít a zaujímaním idealizovanej perspektívy bežných ľudí, normatívnym konštruovaním komunity („my“), konkretizáciou a vizualizáciou ako typickými reprezentačnými formami či ideologicky nekonzistentným kampaňovitým (ostentatívne angažovaným) spracúvaním sociálnych problémov;

¹ V totožnom roku sa vyskytuje aj v štúdiu Hamleersa (2018), odvolávajúcej sa na o čosi staršiu, všeobecnejšiu stať Krämera (2014) o mediálnom populizme.

2. pôvodne americký rozhlasový (a dnes iste i podcastový) formát *talk radio* s „charizmatickými“ moderátormi situujúcimi sa mimo štandardnej politiky (resp. nad ňu), no zároveň zaujímajúcimi jasné politické stanoviská, zvyčajne podporujúce „zdravý (sedliacky) rozum“, legitimizujúce sa simulovane bezprostrednými, no dramaturgicky starostlivo usmerňovanými poslucháčskymi reakciami a vysokou počúvanosťou (Krämer, 2014: 49-51).

V novšej práci potom Krämer (2018: 453) sumarizuje, že medzi (mainstreamovými) médiami a populistickými aktérmi sa v princípe črtajú tri druhy vzťahov:

- populisti môžu médiá strategicky využívať, aj napriek obvyklým výhradám k ich fungovaniu,
- samotné médiá môžu byť populisticky naformátované, komunikovať s využívaním populistických rámcov (ako to autor ukazuje na predchádzajúcich dvoch príkladoch),
- populisti aj širšia verejnosť môžu médiá odmietať, lebo podľa nich predstavujú elity, ktoré v rôznych významoch slova nereprezentujú ľud.

Práve posledné stanovisko označuje Krämer ako *antimediálny populizmus*. Možno ho konceptualizovať ako konkrétnu pozíciu či diskurzívnu stratégiu politikov, spočívajúcu v delegitimizácii mainstreamových (mas)médií, ktorá sa vyznačuje niektorými alebo viacerými charakteristikami populizmu, napr. performatívnym antielitizmom, diskurzívnou antagonizáciou a homogenizáciou sociálnych skupín (nadväzujúc na všeobecné črty populizmu v Mudde, 2004).

V analýze populistických diskurzov boli ako jedny z elit pomerne skoro identifikované práve médiá. Už napr. Jagers a Walgrave (2007) v štúdií o populizme ako štýle politickej komunikácie vytyčujú tri typy elit tvoriacich „terče“ antisystémovej rétoriky – politiku, štát, médiá. Podobne podľa Hamelaersa (2018) analýzy populistických komunikátorov zvyknú rozlišovať populizmy (okrem iného) na základe konštruovania vertikálneho ohrozenia „bežných ľudí“, reprezentujúcimi v diskurze „nás“ (čiže *in-group*), rôznymi skupinami, ktoré v diskurze predstavujú „ich“ (čiže určitú *out-group*). Takéto populizmy sa koncentrujú okolo odporu voči štyrom druhom elit: 1. politickému establišmentu, 2. ekonomickým elitám, 3. expertom alebo 4. médiám. V Hamelaersovom návrhu systematiky foriem populizmu je teda antimediálny populizmus založený na predstave symbolickej moci zhora pôsobiacich masových (tradičných, mainstreamových) médií. Dodajme, že v populistickom (a/alebo konšpiračnom) vnímaní médií sa neraz konštruuje či zvýznamňuje prekryv s ďalšími druhmi elit (politickými, ekonomickými, expertnými).

Antimediálny populizmus môžeme označiť za „typ populizmu“ (Panievsky, 2021: 809), či dokonca „subžáner populizmu“ (Panievsky, 2021: 810); pri druhom z autorkiných označení, pravdaže, len v širokom, neterminologickom chápaní žánru v angličtine (druh, kategória či štýl), nie v jeho omnoho užšom lingvistickom vymedzení, preferovanom u nás. Možno naň nahliadať ako na „formu kritiky alebo nepriateľstva“ deklarujúcu väzby médií na establišment a disfunkčnosť médií (Fawzi & Krämer, 2021: 3292-3293), pričom citovaná autorská dvojica ho konkrétne definuje aj ako „súbor postojov, ktoré ponímajú novinárov ako súčasť zlej, vlastným záujmom slúžiacej elity, odtrhnutej od ľudí a nedbajúcej na ich záujmy“ (Fawzi & Krämer, 2021: 3306).

Mazzaro uvažuje o *antimediálnom diskurze* ako o širšej kategórii, ktorá okrem populistického antielitizmu „zahŕňa aj prípady, keď politici/čky znevažujú médiá z iných dôvodov než väzby na elity, ako napríklad ich údajné neetické správanie, priemernosť alebo nemravnosť“ (Mazzaro, 2023: 472).

Prejavy antimediálneho populizmu

Van Dalen (2019) najskôr s oporou o odbornú literatúru identifikuje päť spôsobov konštrukcie legitimacy inštitúcií, aby ich negáciou vzápätí určil „päť stratégií, ktoré outsiderské politici používajú na delegitimizáciu mainstreamových žurnalistov“:

1. útočenie na individuálny charakter novinárky či novinára,²
2. delegitimizácia médií spájaním s inými inštitúciami, ktorých legitimita už je v rámci populistického diskurzu spochybňovaná,
3. (paradoxné) odvolávanie sa na etické štandardy samotnej žurnalistiky a poukazovanie na ich nedodržiavanie,
4. spochybňovanie práce médií v záujme verejnosti, vyhlasovanie, že novinári/médiá „neslúžia ľuďom“,
5. spochybňovanie prínosu médií pre verejné blaho (Van Dalen, 2019: 2719-2722).

Nærland, ktorý sa usiluje uchopiť antielitistické a protimediálne občianske postoje „zdola“, pripomína, že v konkrétnom populistickom projekte s jeho špecifickým vzťahom k médiám, ako aj v konkrétnych rámcoch tohto ktorého politického a mediálneho systému či v závislosti od ďalších faktorov vrátane individuálnych „môže antimediálny populizmus nadobúdať rôz-

² „Menovaním reportérov alebo moderátorov pripisujú politici individuálnu zodpovednosť za vnímané pochybenia v objektivite, separujúc konanie novinárov od organizačnej a profesionálnej kultúry, v ktorej pôsobia“ (Orchard & Fergnani, 2024: 12).

ne podoby, rôzne smerovanie, alebo vôbec nemusí byť [jeho] najnápadnejšou súčasťou“ (Nærland, 2023: 3095). Určite sa to netýka len (potenciálneho) využívania jednotlivých diskurzívnych stratégií načrtnutých Van Dalenom, ale aj selektovania a kombinovania uvedených a ďalších prostriedkov z paradigmy, ktorú môžeme s Bhatom a Chadhou (2020: 12) označiť ako *diskurzívny repertoár* antimedialného populizmu.

Krämer (2018: 453) poznamenáva, že antimedialne postoje sa nemusia vzťahovať len na žurnalistickú tvorbu, ale aj na iné oblasti mediálnej produkcie. Vhodným príkladom kritizovanej nežurnalistickej produkcie sú oblasti fiktívnej televízie či *reality TV*, ktoré takisto bývajú obviňované z nadči podprezentovania určitých tém či identít, do čoho sa neraz projektuje údajný záujem elít. Napríklad krajnepravicové subjekty bežne vysvetľujú kvantitatívny nárast reprezentovania queer tém, identít alebo komunít práve s oporou o (nimi konštruované) záujmy liberálnych/progresívnych elít.

Diskurzívne poňatie antimedialného populizmu

K diskurzívnej formácii

Už v úvode som naznačil, že na antimedialný populizmus možno nazerať ako na novú, svojbytnú diskurzívnu formáciu, pretože evidentne ide o usúvzťažnený súbor výpovedí, ktoré v súčasnosti jedinečným spôsobom formujú predstavu o médiách. Zároveň je zrejmé, že sa dá považovať za špecifikáciu už existujúceho diskurzu populizmu. Zachováva totiž podobnú logiku, avšak konkretizuje ju vzhľadom na určitú sociálnu oblasť/inštitúciu.

Podľa Muddeho (2004: 543-544) je základom populizmu antagonistické vnímanie elity a ľudu, ktoré je navyše – ako to pri binárnych opozíciách štruktúrujúcich ideológie býva – vykladané normatívne. To znamená, že elity a ľud nielenže sú v striktnom protiklade, ale populizmus sa jasne vyslovuje aj o charaktere oboch pozícií. Preto Mudde opisuje populizmom objektifikovanú elitu ako „skazenú“ (*corrupted*), zatiaľ čo ľud ako „čistý“ (*pure*), pričom obidve sprotikladnené množiny sú považované za homogénne. Ako ideológia má však populizmus v porovnaní s komplexnejšími ideológiami len „štíhle“ jadro (je, ako píše autor, *thin-centred*). Táto „štíhlosť“, „vyziabnutosť“ či „zriedenosť“ populizmu predstavuje potenciál jeho kombinovania s inými, „plnšími“ ideológiami (Mudde, 2004: 544), no istotne je aj systémovým východiskom jeho mutovania, vzniku rôznych odnoží, ktoré sa napr. vymedzujú voči konkrétnemu typu elít.

Antimedialný diskurz aplikuje všeobecné princípy populizmu na fungovanie médií. Jeho „antimedialnosť“ ani nemôže pôsobiť izolovane – podob-

ne ako pri *byť za ľudí* či *hovoriť v mene ľudí*, sotva by niekto (napr. u voličstva) uspel výlučne tým, že by *bol proti médiám*. Keď niekto artikuluje protimedialne postoje, spravidla invokuje základný populistický rámec, resp. aj konkrétnejšie ideologické východiská, ktoré Muddem identifikovanú „riedkosť“ ideologického jadra „zahusťujú“. Teda, podobne ako populizmus vo všeobecnosti, vyplňa svoju principiálnu prázdnosť obsahom iných politických ideológií.

Diskurzívne formácie sú celkovo omnoho heterogénnejšie, než by sa na prvý pohľad zdalo (Foucault, 2002: 57). Nie sú koherentné, práveže sú pre ne príznačné rozpory (Foucault, 2002: 226n.). V analýze diskurzu sa tak treba sústreďovať na ruptúry a diskontinuity, okrem iného preto, že práve ony sú pozíciami nestability, v ktorých dochádza k transformáciám diskurzov. V tejto súvislosti je zvlášť užitočné aj Foucaultovo pozorovanie, že diskurzívne formácie zahrnujú aj pravidlá vlastných mutácií a transformácií, čiže samy stanovujú podmienky, za ktorých môžu byť obmieňané či pretvárané. Diskurzívna prax pritom dokáže „vstrebáť“ viacero mutácií bez toho, že by sa sama destabilizovala. (Foucault, 2002: 114-115). Z načrtnutej perspektívy sú pozoruhodné najmä dva momenty.

Jedným z výrazných protirečení antimedialneho diskurzu je už spomínaný fakt, že populizmus (okrem „paralelnej diskurzívnej arény“ online médií; Bhat & Chadha, 2020: 12), využíva na svoju prezentáciu aj mainstreamové masmédiá – čiže tie médiá, voči ktorým sa zároveň vymedzuje (Krämer, 2018). V mediatizovaných spoločnostiach je politika charakteristická bojom o reprezentáciu, tzn. bojom o prítomnosť v mainstreamových médiách, ktoré sú „na očiach“ širokej verejnosti a naďalej umožňujú zasiahnuť značnú časť populácie. Mnoho populistov si zároveň uvedomuje, že mainstreamové médiá ich nie sú schopné z hľadiska svojej organizačnej kultúry (žurnalistická etika, spravodajské hodnoty atď.) úplne ignorovať – akonáhle to robia, stávajú sa ľahko obviniteľnými z predpojatosti. Akokoľvek dobre mienené vytesňovanie či podreprezentovanie populistických subjektov, osobitne z okrajových/extrémistických častí politického spektra, poskytuje argumenty proti médiám, ktoré môžu byť ďalej využívané na antiestablišmentové pozicionovanie a legitimizáciu antimedialných postojov. Marcelli (2005: 17) konštatuje, že „keď sme [vo foucaultovskej analýze, pozn. M. B.] konfrontovaní s navzájom protikladnými stanoviskami, treba sa pokúsiť nájsť ich spoločný predpoklad, tú podmienku, ktorá ich umožnila a zároveň ich vtiahla do siete opozícií“. Akceptovateľnosť rozoberaného rozporu je istotne umožnená i tým, že neprotirečí všeobecnejšiemu subverzívnemu rámcu, ktorý antiestablišmentové hnutia pri svojom diskurzívnom situovaní využívajú.

Druhou pozoruhodnou nekonzistentnosťou je, že populistické subjekty neraz pokračujú v útokoch na médiá, aj keď sa dostanú k moci – teda keď sa samy stanú establišmentom. Stopfner pri „ideologickej dileme“, keď sa antielity pozične menia na elity, analyticky demonštruje, že predchádzajúce pozicionovanie či stratégie môžu v istej podobe zotrvať aj v novom kontexte (Stopfner, 2021: 318). No ako vôbec môže byť takýto paradoxný positioning diskurzívne „vstrebateľný“? Politický establišment antimediálnou rétorikou odpútava pozornosť od vlastného elitného statusu: zvýznamňovaním dištanciácie iných subjektov (médií, ale aj expertov) od ľudu prispieva k zneviditeľňovaniu vlastnej elitnosti, s ktorou by mohol byť spojený anti-systémový odpor. Vládnuca populistická reprezentácia, ktorá sa pred voľbami vymedzovala proti médiám, si chtiac či nechtiac musí antimediálnosť v nejakej podobe zachovať, pretože opustenie stratégie, ktorá jej pomohla k moci, by oslabilo autenticnosť jej doterajšieho vyjadrovania a spojenie s médiami („spolčenie sa s nepriateľom ľudu“) by v tomto rámci znamenalo transformáciu na člena skorumpovanej elity. Ak by vôbec v danom politickom systéme bolo uskutočniteľné, zbavenie sa „nepriateľa“ legislatívnymi či exekutívnymi prostriedkami (napr. zákaz či zásadné obmedzenie) by bolo diskurzívne neefektívne: celý antimediálny diskurz, jedna z významných antielitárskych politických foriem, by sa tak zosypal. Živenie antagonizmu *ľud vs. médiá* sa ukazuje ako výhodné a, ako bolo konštatované už v úvode, vo verbálnej podobe skoro nič nestojí. Udržiavanie všeobecnej nedôvery v mainstreamové masmédiá, súvisiace s legitimizáciou alternatívnych médií, je pre populistické projekty prospešné (Van Dalen, 2019: 14).

K delimitácii diskurzívnej formácie

Súčasťou opisu konkrétnej diskurzívnej formácie má byť aj jej delimitácia, hoci hranice akejkoľvek formácie sú neostré, pretože rôzne diskurzy navzájom neustále interagujú.

Zdá sa, že aktuálne antimediálne postoje čerpajú z univerzálnejšieho protimediálneho sentimentu, ktorý sa už dávnejšie formoval v okrajovej sfére konšpiračných teórií o sprisahaní médií a politických elít a cez pôsobenie populistov z politických okrajov a ich úspešnosťou sa inšpirujúcich stredovejších politikov sa postupne etablovali v politickom mainstreame. Na rozdiel od okrajového, uzavretého spochybňovania médií „niekoľkými uvedomeľými“, nová mediálna situácia umožnila médiám masívne a nepretržite hodnotiť, poukazovať aj na ich najmenšie pochybenia a urobiť z predstavy mediálnej omylnosti nový *common sense*.

Ako už bolo naznačené, antimediálny populizmus, v ktorom má kritika médií delegitimizujúci účel, treba okrem „všeobecného“ populizmu odlišiť

od legitímnej kritiky ako žiaducej súčasti slobodných politických a mediálnych systémov, ktorá poukazuje na problémy vo fungovaní (spravodajských) médií v snahe kultivovať mediálne prostredie. Rozlišovanie „dobrej“ a „zlej“ kritiky môžeme oprieť napr. o *absenciu argumentácie a prítomnosť nezdvorilosti* v prípade druhej (Egelhofer et al., 2021: 654-657, pozri aj Liminga & Strömbäck, 2023: 281-283).

Hoci sa v mediálnokonšpiračnej, mediálnokritickej a antimediálnopopulistickej formácii neraz objavujú podobné, ba dokonca formálne rovnaké výpovede, uvedené výpovedné celky rozhodne možno delimitovať s oporou o odlišnosti v štyroch hlavných dimenziách diskurzívnych formácií: objektoch, subjektivitách, pojmoch a stratégiách (Foucault, 2002: 65-108). Antimediálny diskurz nevyužíva reflexívne mediálnokritické poznanie so zámerom kultivovať mediasféru, ale parazituje na mediálnokonšpiračnom diskurze, ktorý rozširuje z politického okraja do centra, aby formoval negatívne postoje k médiám v širšej populácii. Politickým subjektom sa tak pomocou protimediálnych vyjadrení ponúka jednoduchá možnosť imponovať antisystému a zároveň oslovovať ďalších pochybujúcich.

K antimediálnemu dispozitívu

V mnohých diskurznoanalytických prístupoch sa nevenuje pozornosť len samotnému vypovedaniu, ale aj (ba niekedy predovšetkým) tomu, ako je diskurz „artikulovaný v praktikách, ktoré sú voči nemu vonkajškové a samy nie sú diskurzívnej povahy“ (Foucault, 2002: 248).

Zvykne sa pritom nadväzovať na Foucaultov koncept dispozitívu/aparátu. Explicitne to robí Jäger (2001), podľa ktorého sa v analýze dispozitívu skúma, ako určité vedenie organizuje konkrétnu oblasť, pričom sa neodráža iba v diskurzívnej praxi, ale aj v prepojenej nediskurzívnej praxi a materiálnych manifestáciách. Aj antimediálny populizmus sa diskurzívne prejavuje v podobe výpovedí (tlačové besedy, sociálne siete, legislatívne formulácie), ale tiež v konaní aktérov (ignorovanie novinárskych otázok, nezdvíhanie telefónu, selektovanie médií) či materializáciách (fyzické bariéry zabráňujúce vstupu médií).

Napr. Jones a Sun (2017) v analýze protitlačových postojov Donalda Trumpa v jeho prvom prezidentskom období okrem toho, čo nazývajú „rétorickým framingom“ (t. j. vlastne diskurzívnou praxou), uvádzajú aj predbežné podhodnocovanie/podkopávanie (*anticipatory undercutting*) médií a zaoberajú sa aj súvisiacim zaobchádzaním s médiami, ktoré signalizuje delegitimizujúce postoje (napr. odmietanie vstupu vybraných médií na tlačové konferencie, odmietanie odpovedať vybraným žurnalistom/kám). Ich

analýza teda nie je zameraná len na diskurzívnu rovinu, ale na spoznávanie širšieho antimedialného dispozitívu.

Literatúra

- Bhat, P., & Chadha, K. (2020). Anti-Media Populism: Expressions of Media Distrust by Right-Wing Media in India. *Journal of International and Intercultural Communication*, 13(2), 1–17.
<https://doi.org/10.1080/17513057.2020.1739320>
- Carlson, M., Robinson, S., & Lewis, S. C. (2020). Digital Press Criticism: The Symbolic Dimensions of Donald Trump’s Assault on U.S. Journalists as the “Enemy of the People”. *Digital Journalism*, 9(6), 737–754.
<https://doi.org/10.1080/21670811.2020.1836981>
- Egelhofer, J. L., Aaldering, L., & Lecheler, S. (2021). Delegitimizing the Media? Analyzing Politicians’ Media Criticism on Social Media. *Journal of Language and Politics*, 20(5), 653–675.
<https://doi.org/10.1075/jlp.20081.ege>
- Fawzi, N., & Krämer, B. (2021). The Media as Part of a Detached Elite? Exploring Antimedia Populism Among Citizens and Its Relation to Political Populism. *International Journal of Communication*, 15, 3292–3314. <https://ijoc.org/index.php/ijoc/article/view/14795>
- Figenschou, T. U., Ihlebæk, K. A. (2019). Challenging Journalistic Authority: Media Criticism in Far-Right Alternative Media. *Journalism Studies*, 20(9), 1221–1237. <https://doi.org/10.1080/1461670X.2018.1500868>
- Foucault, M. (2002). *Archeologie vědění*. Herrmann & synové.
- Hameleers, M. (2018). A Typology of Populism: Toward a Revised Theoretical Framework on the Sender Side and Receiver Side of Communication. *International Journal of Communication*, 12, 2171–2190.
<https://ijoc.org/index.php/ijoc/article/view/7456>
- Jagers, J., & Walgrave, S. (2007). Populism as Political Communication Style: An Empirical Study of Political Parties’ Discourse in Belgium. *European Journal of Political Research*, 46(3), 319–345.
<https://www.doi.org/10.1111/j.1475-6765.2006.00690.x>
- Jäger, S. (2001). Discourse and knowledge: Theoretical and methodological aspects of a critical discourse and dispositive analysis. In R. Wodak & M. Meyer (Eds.), *Methods of critical discourse analysis* (pp. 32–62). SAGE.
- Jones, R. A., & Sun, L. G. (2017). Enemy construction and the press. *Arizona State Law Journal*, 49(4), 1301–1368.

- <https://arizonastatelawjournal.org/2018/02/07/enemy-construction-and-the-press> (Accessed October 12, 2025).
- Jontes, D., & Vehovar, V. (2024). From Criticism to Anger and Hate: The Vulgarisation of Digital Anti-Press Criticism on News Outlets' Facebook Pages. *Digital Journalism*, 1–19. <https://doi.org/10.1080/21670811.2024.2397080>
- Krämer, B. (2014). Media Populism: A Conceptual Clarification and Some Theses on its Effects. *Communication Theory*, 24(1), 42–60. <https://doi.org/10.1111/comt.12029>
- Krämer, B. (2018). Populism, Media, and the Form of Society. *Communication Theory*, 28(4), 444–465. <https://doi.org/10.1093/ct/qty017>
- Krämer, B. (2023). Media populism revisited. In S. Salgado & S. Papathanassopoulos (Eds.), *Streamlining political communication concepts: Updates, changes, normalcies* (pp. 75–88). Springer.
- Liminga, A., & Strömbäck, J. (2023). Undermining the Legitimacy of the News Media: How Swedish Members of Parliament Use Twitter to Criticise the News Media. *Nordicom Review*, 44(2), 279–298. <https://doi.org/10.2478/nor-2023-0015>
- Mazzaro, K. (2023). Anti-Media Discourse and Violence Against Journalists: Evidence from Chávez's Venezuela. *The International Journal of Press/Politics*, 28(3), 469–492. <https://doi.org/10.1177/19401612211047198>
- Mazzoleni, G. (2003). The media and the growth of neo-populism in contemporary democracies. In G. Mazzoleni, J. Stewart, & B. Horsfield (Eds.), *The media and neo-populism: A contemporary comparative analysis* (pp. 1–20). Praeger.
- Marcelli, M. (2005). *Michel Foucault alebo Stat' sa iným*. Kalligram.
- Mudde, C. (2004). The Populist Zeitgeist. *Government and Opposition*, 39(4), 541–563. <https://doi.org/10.1111/j.14777053.2004.00135.x>
- Nærland, T. U. (2023). Toward a Sociologically Enriched Understanding of Anti-Media Populism: The Case of Enough is Enough! *International Journal of Communication*, 17, 3091–3109. <https://ijoc.org/index.php/ijoc/article/view/20065>
- Orchard, X., & Fegnani, M. (2024). From Complicit Journalism to Militant Journalism: Politicians as Media Critics and Strategic News Users in Contested Political Scenarios. *Brazilian Journalism Research*, 20(3): e1677. <https://doi.org/10.25200/BJR.v20n3.2024.1677>
- Panievsky, A. (2021). The Strategic Bias: How Journalists Respond to Antimedia Populism. *The International Journal of Press/Politics*, 4(2), 808–826. <https://doi.org/10.1177/19401612211022656>

- Shin, W., Kim, C., & Joo, J. (2021). Hating Journalism: Anti-Press Discourse and Negative Emotions Toward Journalism in Korea. *Journalism*, 22(5), 1239–1255. <https://doi.org/10.1177/1464884920985729>
- Solis, J. A., & Sagarzazu, I. (2020). The Media Smells like Sulfur!!! Leaders and Verbal Attacks against the Fourth Estate in Unconsolidated Democracies. *Political Communication*, 37(1), 20–45. <https://doi.org/10.1080/10584609.2019.1660440>
- Stopfner, M. (2021). Just thank God for Donald Trump – Dialogue Practices of Populists and Their Supporters Before and After Taking Office. *Journal of Pragmatics*, 186, 308–320. <https://doi.org/10.1016/j.pragma.2021.10.002>
- Van Dalen, A. (2019). Rethinking Journalist–Politician Relations in the Age of Populism: How Outsider Politicians Delegitimize Mainstream Journalists. *Journalism*, 22(11), 2711–2728. <https://doi.org/10.1177/1464884919887822>

Kontakt:

doc. Mgr. Michal Bočák, PhD.

Inštitút slovakistiky a mediálnych štúdií

Filozofická fakulta

Prešovská univerzita v Prešove

Institute of Slovak and Media Studies

Faculty of Arts

University of Prešov in Prešov

Email Address: michal.bocak@unipo.sk

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8469-959X>

Jazyk nenávisti v sociálno-politickom živote

Ekaterina Borisova

Abstract

Hate Speech in Socio-Political Discourse. *This study analyzes the phenomenon of hate in socio-political discourse, emphasizing the methodological distinction between hate (as a psychological attitude) and verbal aggression (as behaviour), thereby questioning their direct identification. The main section focuses on the historical precedent set by the 19th-century literary critic, Vissarion Belinsky. Under Tsarist censorship, Belinsky transformed his publicist criticism into an ideological instrument for social transformation. His "furious" and uncompromising language was shaped by a unique blend of personal psychological maximalism and political necessity. The paper argues that Belinsky established a lasting tradition in Russian culture of using hateful language as a legitimate polemical method. The decanonization of this image is hindered by the enduring historical myth of Belinsky, which obscures the complexity of his personality and language—a phenomenon persisting to this day.*

<https://doi.org/10.53465/JAP.2025.9788022552806.28-35>

Keywords: language of hate, hate speech, Vissarion Belinsky, publicist criticism, censorship, verbal aggression, myth.

Kľúčové slová: jazyk nenávisti, hate speech, Vissarion Belinskij, publicistická kritika, cenzúra, agresia, mýtus.

Úvod

Táto štúdia analyzuje fenomén nenávisti v sociálno-politickom diskurze, zdôrazňujúc metodologický rozdiel medzi nenávisťou (ako psychologickým postojom/attitude) a rečovou agresiou (ako správaním), čím spochybňuje ich priame stotožnenie. Hlavná časť práce sa zameriava na historický precedens: literárny kritik Vissarion Belinskij (19. storočie). V podmienkach cárskej cenzúry premenil svoju publicistickú kritiku na ideologický nástroj sociálnej transformácie. Jeho „zúrivý“ a nekompromisný jazyk bol formovaný kombináciou osobného psychologického maximalizmu a politickej nevy-

hnutnosti. Práca argumentuje, že Belinskij vytvoril v ruskej kultúre trvalú tradíciu použitia nenávistného jazyka ako legitímnej polemickej metódy. Dekanonizácia tohto obrazu je sťažená pretrvávajúcim historickým mýtom o Belinskom, ktorý prekryva zložitost' jeho osobnosti a jazyka, čo je jav trvajúci až dodnes.

Čo to je - nenávisť?

Nenávisť definujú ako intenzívnu negatívnu emóciu, spojenú s nepriateľstvom, znechutením a túžbou ublížiť jej predmetu, a sprevádzanú agresívnymi sklonmi voči nemu (Sternberg & Sternberg, 2012). Je to nielen vlastnosť jednotlivca, ale aj spoločenský jav, ktorý možno využiť v politických, etnických a ideologických konfliktoch (Delgado & Stefancic, 2004).

Korene tohto javu však možno nájsť už na primárnej úrovni života – bunkovej a dokonca molekulárnej. Napríklad imunitu je možné pochopiť ako odmietnutie geneticky cudzích objektov (patogénov). Medzi zvieratami sa to prejavuje ako intolerancia voči konkurentom. Živé bytosti sú inštinktívne neznášanlivé k iným tvorom ako vo vnútri, tak aj mimo svojho vlastného druhu, pretože ich vnímajú ako hrozbu. V procese evolúcie preživali (a preto zanechávali potomstvo) tí z nich, ktorí rýchlejšie odpovedali na nebezpečenstvá. Z toho dôvodu je reakcia na hrozby pre ľudí až dodnes taká dôležitá, keďže tomu slúžia zároveň tri rôzne časti mozgu (Zeki & Romaya, 2008).

Nebezpečenstvo môže spôsobiť strach alebo hnev, vyvolávajúci silnejšiu emocionálnu odozvu ako neutrálne alebo pozitívne správy. Tato vlastnosť sa nazýva „negatívna zaujatost'“ („*negativity bias*“). Inak povedané, ak chcete prilákať maximálnu pozornosť, treba kričať „požiar!“, ale nie „aké je dnes dobre počasie!“

Medzi ľuďmi sa prirodzená situačná neznášanlivosť môže zmeniť pod vplyvom hnevu alebo strachu na nenávisť voči nejakému objektu ako konštantu. Takýto stav sa v sociálnej psychológii volá sociálny postoj (angl. *Attitude*) - predispozícia (tendencia) subjektu k určitému spoločenskému správaniu. Postoje-*attitudes* taktiež definujú ako psycho-nervovú pripravenosť, pôsobiacu na reakcie jednotlivca vo vzťahu ku všetkým objektom alebo situáciám, s ktorými je spojený (Allport, 1935). Nenávisť teda možno chápať ako stabilný attitude, založený na intolerancii, hneve a (alebo) strachu.

Prečo nenávidíme?

Keď sa cítime v ohrození, deš' nás to. Potom prichádza hnev voči tým, ktorí vytvorili túto hrozbu a vystrašili nás. Takým spôsobom je najjednoduchší a najspoľahlivejší spôsob, ako motivovať ľudí, aby niekoho nenávideli, presvedčiť ich, že je pre nich nebezpečný. Uvedenú techniku môžeme pozorovať aj v politike.

Skutočne vidíme, že v rôznych krajinách opozícia tvrdí, že existujúca tam vláda v niečom ohrozuje občanov: buď ich blahobyť, slobodu, demokraciu, kultúru, právny štát, jednotu EÚ a podobne. Tí z nich, ktorí nie sú náchylní k samostatnej analýze, veria opakovaným tvrdeniam a hnevajú sa na vládu, ktorá útočí na základy a hodnoty ich spoločenského života.

Mnohí výskumníci s obavami konštatujú rastúci výskyt nenávisťných prejavov v modernom verejnom živote. Napríklad Ľubomír Guzi poznamenal, že dynamika „jazyka nenávisťi, lži a útoku“ v súčasnej politickej komunikácii vedie k tomu, že vecná analýza sa nahrádza emóciami a autori vplývajú na recipienta nie silou a fundovanosťou argumentov, ale pôsobivosťou negatívnych obrazov, čiže emocionálne, čo značne deformuje objektivitu následného vnímania sociálnej, ekonomickej a politickej reality zo strany recipienta. Logická argumentácia odstupuje na vedľajšie pozície (Guzi, 2016).

V dnešnej dobe to dobre vidíme v sociálnych sieťach. Výskumy ukazujú, že používatelia, šíriaci tam negatívny kontent, sú populárnejšie, ako tí, ktoré píšú len pozitívne alebo neutrálne príspevky. Publikácie, vyvolávajúce silné emócie – hnev, strach, nenávisť – tam dostávajú viac pozornosti. V dôsledku medzi účastníkmi komunikácii vzniká chybný pocit normálnosti nenávisťného až agresívneho správania.

Ako nenávidíme?

Irina Dulebová podrobne preskúmala problematiku špeciálneho „jazyka agresie“, ktorý sa udomácnil v moderných publikáciách a verejných prejavoch (Dulebová, 2019). Prípustnosť jeho stotožnenia s „jazykom nenávisťi“ je však otázna. Agresia a nenávisť sú úzko súvisiace, ale odlišné javy: agresia môže byť motivovaná nielen nenávisťou, ale aj praktickými dôvodmi (ľudia často hovoria, akoby sa ospravedľovali: nič osobné!); nenávisť nevedie nevyhnutne k agresii. A formy ich vyjadrovania sú tiež odlišné.

Nenávisť sa často prejavuje neverbálnymi formami: odsudzujúcim alebo pohŕdavým tónom hlasu alebo pohľadom, sarkazmom alebo žieravou iróni-

ou a (alebo) odmietavými gestami. V tomto prípade sa môžu použiť akékoľvek slová vrátane foriem zdvorilosti. Ak ju subjekt nenávisť nechce demonštrovať objektu, nechýli sa k nadávkam ani vyhrážkam, typickým pre agresívne správanie. Ak to chce – môže vzniknúť aj rečová agresia. Je dôležité si pamätať, že nenávisť ako postoj-attitude je psycho-nervová pripravenosť k určitému správaniu, ale nepredstavuje samo o sebe samotné správanie.

O tom hovorí tzv. „Paradox LaPiera“. Začiatkom 30. rokov 20. st. americký sociológ Richard LaPier uskutočnil výskum rasovej a národnostnej intolerancie v USA. Podarilo sa mu dokázať, že attitudy sa nemusia nevyhnutne prejavovať v správaní. Konkrétne: hotelieri, ktorí nenávideli Číňanov a vopred odmietali ich rezervácie miest vo svojich zariadeniach, súhlasili s ich ubytovaním, keď tí osobne prišli do hotela (LaPiere, 1934).

Ako zaznamenal Vasily Lipitskiy, komerčné vzťahy alebo zvyk slušnej reakcie pri priamom kontakte sú účinnejšie ako abstraktná neznášanlivosť alebo nenávisť. „To je základ života spoločnosti, kde úplne rôzni ľudia sú schopný spolupráce a koexistencie, založenej na zhodujúcich sa záujmoch“ (Lipitskiy, 2019). Vladimír a Božena Seileroví spravodlivo ukazujú že tovarový vzťah (medzi predávajúcim a kupujúcim) je schopný z nepriateľa urobiť únosnú osobu, alebo až priateľa (Seiler & Seilerová, 2004).

Z uvedeného vyplýva, že „jazyk nenávisť“ je komplikovanejší jav, než primitívny „jazyk agresie“, podrobne opísaný Irinou Dulebovou. Spôsoby vyjadrenia nenávisť sú mimoriadne rozmanité a neobmedzujú sa len na agresívne správanie, vyhrážky a nadávky. Ale v prípadoch, keď spoločenské obmedzenia prestávajú fungovať, prejavy nenávisť, vrátane verbálnych, môžu dosiahnuť extrémne formy.

Hate machine.

Vissarion Grigorijevič Belinskij (1811–1848) bol významný ruský literárny kritik, publicista a mysliteľ 19. storočia. Je považovaný za zakladateľa ruskej klasickej literárnej kritiky. Súčasníci ho prezývali „Zúrivý Vissarion“ („*Неустовый Виссарион*“) pre jeho mimoriadnu vášnivosť a nekompromisnosť v úsudkoch. Belinskij vnímal literatúru ako tribúnu pre presadzovanie sociálnych a politických ideí, bojoval proti cenzúre a spoločenským neduhom, a bol stúpencom socialistických názorov. Jeho kriticko-publicistická činnosť a majstrovstvo v umení publicistickej kritiky sú predmetom štúdia pre špecialistov v rôznych vedných odboroch. Zámerom Belinského kriticko-publicistickej metódy nebola len estetická analýza, ale predovšetkým obrana a presadzovanie vlastných predstáv o spoločenských

a morálnych problémoch doby. Svoje názory tvrdo obhajoval v polemike s oponentami rôznych smerov, čím premenil literárnu kritiku na nástroj spoločenského a ideologického boja (Prochorov, 2011).

Práve v jeho nekompromisnosti voči spoločenským neduhom a vášnivej oddanosti svojim ideálom spočíva podstata tohto „furiozneho“ (zúrivého) temperamentu, ktorý umožnil výskumníkom nazvať ho „strojom na nenávisť“. V podmienkach vtedajšieho Ruska, kde priama politická diskusia nebola možná z dôvodu prísnej cenzúry, sa literárna kritika stala hlavným bojovým poľom pre spoločenské idey. Belinskij využil celý arzenál svojho jazyka na dosiahnutie sociálnych cieľov.

Tieto ideologické aspirácie boli kľúčové pre Belinského metodológiu. I. Romanenko zdôrazňuje, že jeho kritika nebola len estetickým hodnotením, ale „inštrumentom sociálnej transformácie“. Belinskij trval na tom, že umenie musí byť „verejnou tribúnou“ pre myšlienky sociálneho pokroku. Tým zvýšil nároky na spisovateľov a ospravedlnil svoj extrémne prísny a vášnivý jazyk voči tým, ktorí tieto vysoké sociálne a etické požiadavky nesplňali (Romanenko, 2017).

Belinského jazyk bol v tej dobe vnímaný aj ako priama politická hrozba. Vláda Mikuláša I. (III. oddelenie, tajná polícia) bola presvedčená, že „dnes kritik (a jeho čitateľia) ničia literárnu hierarchiu a zajtra sa pustia do ničenia štátnej“. Úrady sa obávali, že „neúcta k literárnym celebritám môže viesť mladých ľudí k neúcte ku všetkému, čo národ uctieva: k úcte k úradom, k súčasnému poriadku vecí, a dokonca k Osobnosti Vašeho Cisárskeho Veličenstva“. Týmto sa práca s textom premenila na politický dozor, čo viedlo k sprísneniu cenzúry.

Hoci nám sociálne siete dnes poskytujú viac než dosť príkladov šírenia nenávisti v spoločnosti, táto prax existovala dávno pred vznikom internetu. V Rusku je oprávnené považovaný jedným z jej zakladateľov slávny literárny kritik Vissarion Belinskij. Sám môže slúžiť ako príklad toho, kam môže viesť bezhraničná nenávisť.

Psychologicky je Belinskij mimoriadne zaujímavý svojou absolútnou emotívnosťou. Sám sa spovedal z toho, že sa snažil realizovať svoju „...vášnivú potrebu buď milovať bez konca a bez hraníc, alebo nenávidieť, ak sa hranica predsa len našla alebo objavila“. Uvedený maximalizmus pocitov potvrdzuje jeho sebaurčenie: „Celý problém spočíva v tom, že pre mňa je moment pravda, za ktorou nevidím a ani nechcem vidieť nič viac“. Tento stav „život v momente“ dokonale vysvetľuje povahu jeho nekontrolovateľných výbuchov hnevu a lásky, ktoré viedli k nespravodlivej krutosti voči kolegom.

Poukázala na to Svetlana Vološina v článku „Belinskij – hate machine. Ako, koho a prečo preklínal veľký literárny kritik“, publikovanom v roku

2017. V ňom píše: „Hluk, zúrivosť a neznášanlivosť neboli len Belinského podstatou, ale aj jadrom jeho najlepších článkov a listov, jeho programového prístupu ku všetkým „špinám“ literatúry, žurnalistiky a následne aj života“ (Vološina, 2017).

Vološina vykreslila Belinského ako postavu s „furiozným“ temperamentom, čo je obzvlášť zrejme v jeho osobnej korešpondencii, kde nekontroloval svoj hnev a používal hrubé výrazy. Podľa nej, bol majstrom v nadávaní; obscénne a poloobscénne nadávky, tvrdí autorka, boli neoddeliteľnou súčasťou jeho textov. Nielenže svoju nenávisť neskrýval, ale doviedol ju do absurdity.

Vološina cituje, ako písal o svojich ideových oponentoch: „...ó, nech im vypadnú vnútornosti a nech sa obesia na vlastných vnútornostiach, som pripravený preukázať im poslednú službu – narovnať slučky a dať im ich na krk“. Ďalší citát je o inom kolegovi z literárnej dielne: „...vášnivo túžim po jednej veci vo vzťahu k nemu: aby sa mi gúľal k nohám a aby som mu opäťkom čižmy rozdrvil jeho zvädnutú, farizejskú, žltú tvár“. Jedinou vinou týchto ľudí však bolo, že mali iné názory na umenie alebo spoločenské otázky ako Belinskij. Tu možno vidieť nielen absolútnu neznášanlivosť voči iným postojom, ale aj bolestivú bezuzdnú zatrpknutosť, ktorá vzniká bez adekvátneho dôvodu, alebo je neúmeraná spôsobivším to príčinám.

V modernej psychiatrii sa takéto neprimerané výbuchy hnevu považujú za príznak buď emocionálnej dysregulácie, alebo (ak sú systematické) za diagnostický znak intermitentnej explozívnej poruchy (Intermittent Explosive Disorder – IED) (American Psychiatric Association, 2013). Takže dnes by mal Belinskij veľkú šancu stať sa pacientom psychiatrov.

Vološinovej článok odhaľuje tmavú stránku Belinského osobnosti – jeho mizantropický štýl v osobnej komunikácii. Namiesto obvyklého kanonizovania, autorka ho zobrazila ako „hate machine“ („stroj na nenávisť“), používajúci nenávisť ako zbraň literárneho boja. Nedá sa sa ubrániť podozreniu, že práve od neho pochádza technika šírenia osobnej nenávisťi ako prostriedok politickej, vedeckej a umeleckej diskusie.

Ale tento prístup k dekanonizácii Belinského ostáva naďalej výzvou. Svedčí o tom aj fakt, že článok S. Vološiny – hoci vzbudil záujem medzi odborníkmi – bol publikovaný iba na internete a nebol prezentovaný v špecializovaných publikáciách.

Tento jav, teda pretrvávajúci problém s objektívnym pohľadom, potvrdzuje aj výskum formovania mýtu o Belinskom (Volkov, & Trubitsina, 2017). Autori zdôrazňujú, že obraz Belinského bol už v počiatočnom období zjednodušený, zbavený vnútorných rozporov a „ľudských slabostí“, vrátane jeho emocionálnej zúrivosti a polemickkej nekompromisnosti. Následne sa tento zjednodušený obraz upevnil v sovietskej literárnej kritike, ktorá ho

kanonizovala ako výlučného „bojovníka za revolučno-demokratické hnutie“. Takéto kanonizovanie znemožnilo objektívny, psychologický a „neistý“ pohľad na jeho jazyk až do nedávnej doby. Zdá sa, že idealizácia Belinského trvá v Rusku až dodnes.

Záver

Štúdium problematiky „jazyka nenávisti v sociálno-politickom živote“ poukázalo na to, že nenávisť je oveľa zložitejším javom, než len primitívna verbálna agresia. Spôsoby jej vyjadrenia sú mimoriadne rozmanité a nezriedka zahŕňajú sofistikované formy irónie alebo sarkazmu, ktoré sa dajú využiť ako zbraň v ideologickej a politickej polemike.

Historický príklad Vissariona Belinského - zakladateľa ruskej tradície tohto jazyka – jasne demonštruje, ako sa táto vnútorná vášeň transformovala na systémový, ideologicky zdôvodnený nástroj publicistickej kritiky. V podmienkach prísnej cenzúry 19. storočia (kde bol jeho jazyk vnímaný dokonca ako priama politická hrozba) sa jeho kritika stala hlavným nástrojom sociálneho boja. Analýza jeho „furiózneho“ temperamentu ukázala, že vznik tohto štýlu bol výsledkom unikátneho spojenia osobného psychologického maximalizmu („moment je pravda“) a sociálno-politickej nevyhnutnosti bojovať za ideály.

Belinskij tak vytvoril tradíciu, kde sa ostrý, nenávisťný jazyk stal legítimnou metódou spoločenského boja. Zároveň táto zložitosť a „neisté“ aspekty jeho jazyka ostávajú predmetom ideologického sporu dodnes. Pretrvávajúca sila jeho kanonizovaného mýtu, ktorý zámerne prehliada jeho emocionálne zúrivosti a mizantropický štýl, je sama osebe dôkazom, že idealizácia historických postáv s cieľom ich ideologického využitia trvá v Rusku dodnes. To len potvrdzuje, že jazyk nenávisti, keď je ideologicky motivovaný, má trvalú a kontroverznú úlohu v sociálno-politickej polemike, ktorá prekračuje časové hranice od 19. storočia až do súčasnosti.

Literatúra

- Allport, G. W. (1935). Attitudes. In C. Murchison (Ed.), *Handbook of social psychology* (pp. 798–844). Clark University Press.
- American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (5th ed.). American Psychiatric Publishing.
- Delgado, R., & Stefancic, J. (2004). *Understanding words that wound*. Routledge.

- Dulebová, I. (2019). Rečová agresia v politickom diskurze. In R. Štefančík (Ed.), *Jazyk a politika. Na pomedzí lingvistiky a politologie IV*. (pp. 93–102). Ekonóm.
- Guzi, Ľ. (2016). Historická symbolika v politickom diskurze postsovietskeho Ruska. In R. Štefančík (Ed.), *Jazyk a politika. Na pomedzí lingvistiky a politologie* (pp. 135–149). Ekonóm.
- Lapiere, R. T. (1934). Attitudes vs. Actions. *Social Forces*, 13(2), 230–237
- Lipitskiy, V. (2019, October 20). Intolerancia: Psychohistorické poznámky online. *Blog.sme.sk*. <https://blog.sme.sk/lipitskiy/spolocnost/intolerancia-psychohistoricke-poznamky> (Accessed October 20, 2025).
- Prochorov, E. P. (2011). *V. G. Belinskij. Iskusstvo publicističeskoj kritiki*. Fakul'tet žurnalistiki MGU im. M. V. Lomonosova.
- Romanenko, I. B. (2017). Ideologičeskie i èstetičeskie istočniki literaturnoj kritiki V. G. Belinskogo. *Naučnyj žurnal «Diskussija»*, 77(2), 46–52.
- Seiler, V., & Seilerová, B. (2004). *Tolerancia a intolerancia v biosocialnej determinácii*. Seiler.
- Sternberg, R. J., & Sternberg, K. (2012). *The nature of Hate*. Cambridge University Press.
- Volkov, V. A., & Trubitsyna, O. N. (2017). Iz istorii formirovanija mifa o V. G. Belinskom. *Vestnik MGUKI*, 80(6), 136–141.
- Vološina, S. (2017, May 4). Belinskij – hate machine: Kak, kogo i začem prokľal velikij literaturnyj kritik. *Rima.media*. <https://rima.media/-document/2017-05-04-gorky-287486-belinskii-hate-machine> (Accessed October 21, 2025).
- Zeki, S., & Romaya, J. P. (2008). Neural Cor. relates of Hate. *PLoS ONE*, 10(3), e3556. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0003556>

Kontakt:

PhDr. Ekaterina Borisova, PhD.

Katedra slovanských jazykov
a interkultúrnej komunikácie
Fakulta aplikovaných jazykov
Ekonomická univerzita v Bratislave

Department of Slavic Languages
and Intercultural Communication
Faculty of Applied Languages
Bratislava University of Economics
and Business

Email Address: ekaterina.borisova@euba.sk

ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-7731-4659>

Tlač ako zrkadlo menšín: Tirnauer Wochenblatt v kontexte jazykovej a kultúrnej identity

Anita Braxatorisová

Abstract

The Press as a Mirror of Minorities: Tirnauer Wochenblatt in the Context of Linguistic and Cultural Identity. *The paper examines the weekly Tirnauer Wochenblatt / Nagyszombati Hetilap, published in Trnava between 1869 and 1918, which served as a unique source documenting the everyday life of the local German-speaking and Hungarian-speaking community. The primary objective of the study is to reconstruct the linguistic image of minorities through corpus-based and thematic analysis of fixed, idiomatic, and free word combinations containing ethnonyms.*

<https://doi.org/10.53465/JAP.2025.9788022552806.36-46>

Keywords: linguistic image of a nation, corpus analysis, ethnonyms, stereotypes, multilingual press of the 19th century.

Kľúčové slová: jazykový obraz národa, korpusová analýza, etnonymá, stereotypy, viacjazyčná tlač 19. storočia.

Úvod

Cieľom tohto príspevku je prezentovať čiastkové výsledky výskumu realizovaného v rámci projektu VEGA 1/0056/23, zameraného na problematiku viacjazyčnosti v 19. a 20. storočí. Predmetom výskumu je týždenník *Tirnauer Wochenblatt / Nagyszombati Hetilap* (ďalej len TW), ktorý vychádzal od začiatku roku 1869 až do konca prvej svetovej vojny. Ide o obdobie prelomu storočia, ktoré možno charakterizovať ako fázu výrazných spoločenských a kultúrnych premien v rámci habsburskej monarchie. Toto obdobie sa vyznačovalo nárastom počtu národne uvedomelej meštianskej inteligencie všetkých národností (Arató, 1983), spoločenskými transformáciami, triednymi konfliktmi, procesmi urbanizácie atď., ktoré sprevádzali významné kultúrne a vedecké inovácie (Unterer, 2025).

Pôvodne išlo o nemecký týždenník, ktorý spočiatku vychádzal výlučne v nemčine, avšak postupne sa jeho obsah rozširoval aj do maďarčiny

(Schuppener, 2024). Dôležitosť výskumu tohto periodika spočíva v tom, že mu doteraz bola venovaná len malá vedecká pozornosť (Schuppener, 2015), hoci správy, reportáže, fejtóny, literárne texty a inzeráty v ňom publikované predstavujú jedinečný prameň poznania viacjazyčného kultúrneho a spoločenského života Trnavy v období pred prvou svetovou vojnou (Lipavíc Oštir, 2025). Analýza tohto materiálu umožňuje hlbšie porozumieť jazykovým a kultúrnym interakciám medzi jednotlivými komunitami a zároveň prispieva k rekonštrukcii historickej viacjazyčnej reality mesta (porov. Schuppener, 2017, 2023, 2025).

Predmetom predloženeho príspevku je maďarská príloha nemeckého týždenníka *Nagyszombati Hetilap* (Trnavský Týždenník) s názvom „*A Nagyszombati hetilap melléklete*“, ktorá vychádzala od 9. decembra 1877 až po 22. decembra 1878.

Ideové a spoločenské pozadie vzniku maďarskej prílohy týždenníka *Nagyszombati hetilap*

Príloha sa začína s úvodom redakcie, ktorý oznamuje „dualistické“ bilíngválne vydanie a vyjadruje nádej, že maďarská príloha získa podporu miestnej komunity:

Obraz č. 1.: Úvod redakcie s názvom „*Beköszöntő*” (*Úvodný pozdrav*) v prvej maďarskojazyčnej prílohe týždenníka *Tirnauer Wochenblatt*

Dôvody, ktoré viedli k zavedeniu dualistickej formy týždenníka, sú explicitne formulované v úvodnom článku maďarskej prílohy. Hlavným zámerom redakcie bolo posilnenie maďarskej národnej identity a podpora záujmov maďarskej komunity v Trnave a jej okolí prostredníctvom periodika vydávaného v „národnom jazyku“ („*nemzeti nyelven*“). Dovtedy výhradne nemeckojazyčný týždenník sa začal vydávať v tzv. dualistickej forme („*dualistikus alakban*“), doplnenej o maďarskú prílohu. Redakcia svoje rozhodnutie zdôvodnila názorom, že Trnava (*Nagyszombat*) a jej región si zaslúžia noviny písané v „národnom jazyku“ („*nemzeti nyelven*“), ktoré by vystihovali myslenie, činnosť i čítanie miestnej inteligencie („*értélemiségének, gondolkodásának, minden irányú működése és érzésének*“) a zároveň zastupovali jej záujmy na regionálnej aj spoločenskej úrovni („*érdekeinek fölfelé és befelé képviselője legyen*“). V úvodnom texte sa zároveň formuluje ambícia rozvíjať maďarskú prílohu ako trvalú a postupne autonómnu súčasť periodika. Hoci prvé číslo vyšlo len „v skromnej podobe“ („*szerény melléklet alakjában*“), redaktori sú presvedčení, že v blízkej budúcnosti sa publikácia posilní a dosiahne väčšiu redakčnú samostatnosť („*megerősödöttes önállósággal*“). Z úvodného textu je zároveň zrejma viera v ekonomickú a spoločenskú udržateľnosť plánu. Redakcia deklarovala presvedčenie, že trnavská spoločnosť je schopná „uniest“ noviny písané v národnom jazyku („*megbír egy nemzeti nyelven írt lapot*“), a to napriek predpokladaným prekážkam a novej kritike. Zavedením maďarskej prílohy redakcia otvorene pripúšťa očakávané negatívne reakcie rôznych skupín: skeptickí čitatelia prijmú novú iniciatívu so „žalostným úsmevom“ („*szálnalmas mosolylyal*“), spochybňujúc jej finančné zázemie a spoločenský význam, iní budú reagovať s „istým pohoršením“ („*némi megbotránkozással*“), čo poukazuje na napätie vyvolané posilňovaním maďarského jazyka v primárne nemeckom mestskom prostredí. V regionálnej tlači sa následne objavili ironické poznámky, podľa ktorých bola maďarská príloha zavedená predovšetkým z ekonomických dôvodov pre rastúci počet maďarských predplatiteľov („*prenumeránsok száma*“), hoci niektorí predpokladali, že tento krok „pravdepodobne zníži“ („*hihetőleg ritkulni fogja*“) počet nemeckých odberateľov. Vznik dualistickej formy týždenníka Nagyszombati hetilap tak možno interpretovať ako priamy prejav dobových snáh o maďarizáciu a o vytvorenie vlastného mediálneho priestoru v maďarskom jazyku v kontexte intenzívneho národnostného napätia v závere 19. storočia.

Tematická štruktúra skúmaného zdroja

Obsah prílohy pokrýva široké spektrum tém, ktoré je možné rozdeliť do štyroch hlavných kategórií: I. spoločenský a morálny život, II. vzdelávanie a inštitucionálne spory, III. politika a národná identita a IV. ekonomika, infraštruktúra a veda. Mnohé z týchto tém boli prezentované prostredníctvom dialógov, anekdot alebo rozsiahlych sérií esejí, ako napríklad *A mai társas életből* (*Z dnešného spoločenského života*), *Családi bajainkról* (*O našich rodinných problémoch*), či *A nők neveléséről* (*O výchove žien*).

I. Spoločenský a morálny život

Táto oblasť bola spracovaná najrozsiahlejšie a často sa vyznačovala výrazným moralizujúcim a kritickým tónom. Texty kritizovali povrchnosť a honosnosť moderného spoločenského života, zdôrazňovali obeť žien pre „Molocha spoločnosti“ a prezentovali spoločenský život ako honbu za pôžitkami a sebeckými cieľmi, čo viedlo k duchovnému úpadku (*szellemi el-táplálósodás*). Diskusie o manželstve a vzťahoch sa sústreďovali na otázky nevery, žiarlivosti, hľadania partnera a cynizmu v láske. Série článkov ako *Családi bajainkról* (*O našich rodinných problémoch*) analyzovali rodinné a sociálne problémy, vrátane finančnej nestability strednej triedy a roľníkov, absencie domova u mládeže a neľudskú kariérnu ambíciu, kde ženy boli vnímané ako prostriedok. Eseje *A nők neveléséről* (*O výchove žien*) zdôrazňovali význam komplexného vzdelávania žien a ich vplyv na okolie a výchovu detí. Ďalšie texty dokumentovali miestnu filantropiu a aktivity spoločenských klubov, napríklad snahy o vytvorenie Dobročinného ženského spolku (*jótékony nőegylet*).

II. Vzdelávanie a inštitucionálne spory

Táto kategória sa sústredila predovšetkým na obranu maďarského charakteru škôl a kritiku inštitucionálneho systému. Dominovali diskusie o obvineniach z panslavizmu v miestnych školách a seminároch, kritika učiteľov obvinených z protimaďarskej agitácie a požiadavky miestnej maďarskej komunity na ich odstránenie. Ďalšie témy zahŕňali potrebu praktického vzdelávania v ľudových školách, nedostatky inšpektorov a systémov meštianskych škôl, ako aj problémy židovského školstva vrátane nedostatočnej podpory učiteľov a potreby posilnenia maďarskej jazykovej výučby.

III. Politika, národná identita a medzinárodné udalosti

Texty v tejto kategórii sa venovali otázkam maďarizácie a národnej misie, pričom vzdelanie bolo považované za ich kľúčový nástroj. Diskutovala sa aj „východná otázka“ a panslavistická hrozba, vojna na Balkáne a potenciálne ohrozenie Uhorska ruskou imperialistickou politikou. Ďalej sa analyzovala volebná politika a verejná angažovanosť občanov, ako aj kritika protekcionárstva a byrokratického prístupu k správe štátu.

IV. Ekonomika, infraštruktúra a veda

Táto kategória zahŕňala komentáre k miestnej infraštruktúre, hygienickým podmienkam a stave ulíc, ako aj zatvorenie mestských kúpeľov. Ďalej sa rozoberali vedecké a technické inovácie, vrátane elektrického osvetlenia, telegrafie, telefónu a galvanoplastiky, pričom sa často porovnávali praktické a vizuálne aspekty s existujúcimi technológiami. Zároveň texty reflektovali potrebu organizácie poľnohospodárskych úverov pre malých vlastníkov, kritizovali plytvanie štátnymi prostriedkami a korupciu pri vojenských dodávkach.

Celkovo tieto zdroje poskytujú komplexný pohľad na sociálnu, politickú, ekonomickú a kultúrnu realitu Trnavy koncom 19. storočia a umožňujú analýzu interakcie jazykových, etnických a spoločenských prvkov v rámci viacjazyčného mestského prostredia.

Metodologické východiská a postup analýzy etnonym v zdrojovom texte

Vzhľadom na zameranie výskumu na problematiku viacjazyčnosti boli jednotlivé texty v skúmanej prílohe popri klasickej tematickej analýze podrobené aj štatistickému skúmaniu frekvencie výskytu etnonym. V prvom kroku boli identifikované etnonymy prítomné v texte: *nemet, magyar, tót, szláv, görög, francia, chinai, szerb, orosz / muszka, angol, zsidó, illír, cseh, britt*. V druhom kroku boli tieto lexémy spracované pomocou štatistických metód, po čom nasledovala tematická analýza založená na ich kontextovom výskyte s cieľom určiť ich funkčnú a významovú úlohu v texte. Zámerom bolo zistiť, či sa etnonymy používajú ako neutrálne označenia etnickej alebo jazykovej príslušnosti, alebo či nadobúdajú expresívne, ideologické či stereotypizačné významy. Tematická a kontextová analýza preto sleduje, ako jazykové prostriedky, najmä adjektívne, substantívne a verbo-nominálne

spojenia s lexémami „szláv“, „pánszláv“¹, „tót“, „német“. Takto koncipovaný metodologický prístup umožňuje prepojiť kvantitatívne zistenia, t.j. štatistickú frekvenciu jednotlivých etnonym s kvalitatívnou interpretáciou ich významu a funkcie (porov. Braxatoris, & Braxatorisová, 2023). Výsledkom je komplexnejší obraz o tom, ako jazyk v analyzovaných textoch reflektuje dobové predstavy o viacjazyčnosti, kultúrnej interakcii a formovaní národnej identity.

Kontextuálna analýza a interpretácia slovných spojení s lexémami szláv, pánszláv, német, tót

1. „Szláv“ (Slovan, slovanský) a „pánszláv“ (panslavistický)

Slovania sa spomínajú v prvom rade ako etnikum v dobových a historických súvislostiach („A 9-ik század vége felé a kárpátoktól adriaig egy nagy szláv birodalom kezdett tömörülni, fejedelme a nagynak nevezett Szwatopluk volt.” („Koncom 9. storočia sa od Karpátoch až po Jadran začala formovať veľká slovanská ríša, ktorej vládcom bol Svätopluk, nazývaný aj Veľký”).), „szláv származású növendékek” („žiaci slovanského pôvodu”), tematizuje sa aj ich utlačanie z nemeckej strany.

Často sa slovo „szláv” používa v kontexte panslavizmu: „szláv nemzetegység kérdése” („otázka slovanskej národnej jednoty”), „szláv érzelmeket tápláló egyének” („jednotlivci prejavujúci slovanské cítenie”), „szláv üzemek” („slovanské machinácie”).

Slovné spojenia so slovom „pánszláv” sa sústreďujú na politickú a ideologickú hrozbu. Jazyk maďarskej prílohy stavia panslavizmus za hlavné nepriateľské hnutie. V prílohe je panslavizmus prezentovaný ako oprávnené obvinenie proti lokálnym učiteľom (Zelliger, Matzenauer), ktorí vraj „otravujú duše protištátnymi ideami“ („hazaellenes eszmékkel mérgezve meg lelküket“). Konkrétny seminár v Nagyszombate bol označený za „hlavné ohnisko panslavizmu“ („a pánszlávizmus egyik főpontja”). Tematizuje sa priame prepojenie panslavizmu s Ruskou ríšou (Oroszország/Muszka) a jej snahami. Zdôrazňuje sa, že Rusi sľubujú južným Slovanom nezávislosť len preto, aby ich neskôr použili ako zbraň proti Maďarsku: „Turecké jarmo vymenili za ruské jarmo“ („Török iga alól muszka járomba fogták“). Panslavizmus bol vnímaný aj ako nástroj Viedenskej vlády („osztrákkormány”) na oslabenie maďarskej národnej sily a reformného hnutia.

¹ Do výskumu sme zaradili aj lexému „pánszláv”, pretože sa v analyzovanom materiáli ukázala ako štatisticky relevantná, hoci nejde o etnonymum, ale o označenie politicko-ideologického smeru.

Najčastejšie slovné spojenia so slovom *panszláv* sú:

Osoby: „*pánszláv igazgató*” („*panslavistický riaditeľ*“), „*titkár*” („*tajomník*“)

Štruktúry a ideologické hnutie: „*pánszláv egylet*” („*panslavistický spolok*“), „*pánszláv mozgalom*” („*panslavistické hnutie*“), „*pánszláv törekvés*” („*panslavistické snahy*“).

Hlásenie sa alebo priradenie k ideológii: „*pánszlávnak mondja magát*” („*hlási sa za panslavistu*“), „*pánszláv szellemű*” („*panslavistického ducha*“) atď.

2. Slovo „tót”

Slovo „*tót*” sa v staršom období používalo vo všeobecnom význame „*Slován*“ alebo „*slovanský človek*“, pričom v priebehu dejín dochádzalo k jeho postupnému zužovaniu významu. Istý čas sa tento výraz vzťahoval najmä na tie slovanské národy, ktoré nemali vlastný štát a samy seba nazývali *slověne* (t. j. Slovinci, Slováci, Slavónci). Od 19. storočia sa význam slova *tót* ustálil a používal sa výlučne na označenie obyvateľov územia dnešného Slovenska zo začiatku v neutrálnom zmysle, neskôr sa pridružila negatívna až pejoratívna konotácia, ktorá dominuje dodnes. Z etymologického hľadiska ide pritom o prevzaté slovo, konkrétne o pokračovanie staršieho tvaru *tauti* / *touti*, ktorého pôvod však nie je jednoznačne doložený. Lexéma patrí do indoeurópskej slovnej rodiny so základným významom „*ľud, národ*“ (porov. gót. *thiuda*, starohornonem. *diut*, *teut*, lotyš. *tauta*, lat. *Teutoni*). Z tohto koreňa pochádza aj nemecké *Deutsch*, označujúce vlastné etnonym Nemcov.

Lexéma *Slovák* bol písomne doložený už v 15. storočí (porov. Králik, 2015). V podobe „*szlovák*“ sa v maďarčine začala širšie používať až po prvej svetovej vojne, keď sa postupne presadzovala ako neutrálnejšie a národne prijateľnejšie označenie. Do spisovného jazyka sa však výraz pevne zakotvilo až po druhej svetovej vojne, keď nahradilo staršie etnonym *tót*. V skúmanej maďarskej prílohe TW sa lexéma *szlovák* z tohto dôvodu nevy-skytuje, zatiaľ čo lexéma *tót* je doložená v 57 prípadoch. Väčšina zaznamenaných slovných spojení s lexémou *tót* nenesie sama o sebe inherentne negatívnu konotáciu; pejoratívny účinok vzniká predovšetkým v dôsledku širšieho textového a ideologického kontextu. Kritika sa zameriava najmä na údajné ideologické prepojenie so panslavizmom, pričom sa zároveň tematizujú aj kultúrne rozdiely v správaní, ktoré sú v danom diskurze interpretované prevažne s ironickým, pohŕdavým zafarbením alebo s výrazným neporozumením: „*tót ember létére bepálinkázott*” („*napriek tomu, že bol slovenským mužom, sa opil pálenkou*“), „*Hogy kíváncsi vagyok mi a járdanak valami*

vel való behintését, mikor éppen ellenkezőleg magán az élénk hosszúutcán a vaskos tót szolgálók minden zsenirozás nélkül egyenesen a ház elé öntik a konyhá- nak minden piszkos vizét. („Ako by sme mohli žiadať, aby bol chodník niečím posypaný, keď práve naopak — priamo na rušnej Dlhej ulici hrubí slovenskí sluhovia bez akéhokoľvek ostychu vyliievajú pred dom všetku špinavú vodu z kuchyne?!), „Borzasztó volt nézni a szegény ember összezúzott s vérrel borított fejét, s fájdalmas volt tapasztalni, hogy az ottlesők közül, az igaz, hogy tótok voltak, egyik sem akart befogni s kocsiján a szerencsétlent kórházba szállítani. Végre a közbelépett hajdúnak sikerült a vérző embert szekérre téve, kórházba szállítani, hol — úgy tudjuk — élet s halál közt lebeg.” (Bolo hrozná pozerat' sa na pomliaždenú a krvou zaliatu hlavu úbohého človeka a bolo bolestné vidieť, že z prítomných — pravda, boli to „Tóti“ — ani jeden nechcel zapriaľnúť a na svojom voze odviezť nešťastníka do nemocnice. Nakoniec sa zasahujúcemu hajdúchovi podarilo naložiť krvácejúceho muža na voz a odviezť ho do nemocnice, kde — ako vieme — sa vznáša medzi životom a smrťou.”).

Najčastejšie vyskytujúce sa kontexty sú:

- Použitie súvisiace s jazykom a komunikáciou – označenie slovenského jazyka vo všeobecnosti, slovenského ako materinského jazyka a domácej komunikácie: ... a tanítási nyelv nagyobb részt tót volt ... (vyučovacím jazykom bola vo väčšej miere slovenčina), hiszen a magyar nyelvnek csak annyi igénye volt a hivatalos nyelvvé emeltetésre, mint a tótnak vagy rusznyáknak! (... ved' maďarský jazyk nemal väčší nárok na povýšenie na úradný jazyk ako slovenský alebo rusínsky!), más nyelven nem is ért, mint a tótot (nerozumie nijakému inému jazyku, ako slovenčine), tót káromkodások (slovenské nadávky).
- Použitie súvisiace s národnosťou a etnickou identitou: identifikácia jednotlivcov alebo skupín ako Slovákov, vrátane prejavov slovenského národného cítenia: tót ember (slovenský človek / v zmysle muž), tót hely (slovenské miesto), tót helyen laknak (bývajú na slovenskom mieste), azt vallják, hogy ők tótok (tvrdia, že sú Slováci), tót érzelmű (slovenského zmýšľania), tót hazafi (slovesnký vlastenec), tót szellemű lap (slovenským duchom ladený časopis), tót jobban mondva pánszláv üzelmek (slovenské, presnejšie povedané, panslovanské machinácie).
- Použitie súvisiace s povoláním alebo spoločenským postavením: označenie slovenských učiteľov, študentov alebo služobníctva, často s kultúrnym či spoločenským podtextom: tót tanár (slovenský učiteľ), tót szolgálók (slovenskí sluhovia), tót nemzetőrök (slovenskí národní strážnici).

- Použitie súvisiace s deťmi a mládežou: referencie na slovenské deti, často s ľudovým, hravým alebo mierne pejoratívnym zafarbením: *tót fiúk (slovenskí chlapci)*, *tót kölyök (slovenskí fagani)*.

3. Slovo „német” (nemecký)

Etnonym „német” nesie konotácie kultúrneho vplyvu a rivality, ale chýba mu ideologická záťaž spojená s lexémou „szláv”, „panszláv” a pohrdanie spojené so slovom „tót”.

Najčastejšie sa používa v kontexte:

- kultúrnej erozie: „*nemecký vplyv*” („*német szellem*”) je kritizovaný ako faktor, ktorý podkopal maďarský národný charakter („*a nemzeti jelleminket... aláásott*”). Tento vplyv je vnímaný ako tichá, dlhodobá infiltrácia, ktorá oslabuje maďarské povedomie.
- mediálnej kritiky: Nemeckí novinári sú kritizovaní za svoju neschopnosť prekladať maďarčinu („*alig tudnak magyarból németre fordítani*”), čo je vnímané sčasti aj ako sabotáž šírenia kultivovanej maďarčiny.
- historického spojenia: Lexéma sa objavuje v historických súvislostiach, napríklad viedenská kamarilla používala nemecké princípy na potlačenie maďarskej ústavy.
- kultúrneho a spoločenského života: Spomína sa niekoľkokrát, že prípitky na večierkoch, zhromaždeniach odznali v troch jazykoch, a to po nemecky, po maďarsky a po slovensky. Spomínajú sa spory medzi nemeckými periodikami. Referovalo sa o prekladoch literárnych diel z a do nemčiny (a „*német fordítás majdnem egyidejűleg jelent meg az eredetivel*” („*nemecký preklad vyšiel takmer súčasne s originálom*”). Tematizuje sa aj nemecký jazyk a literatúra ako predmet na školách, opakovane sa referuje o učiteľoch nemeckej literatúry a gramatiky, ako aj o výsledkoch skúšok, o zvyklostiach a potrebách vyučovania nemeckého jazyka na školách.

Záver

Týždenník Tirnauer Wochenblatt predstavuje cenný zdroj pre skúmanie jazykových, kultúrnych a spoločenských interakcií v rámci viacjazyčného prostredia Trnavy koncom 19. storočia. Analýza textov umožňuje sledovať nielen obsahovú a tematickú štruktúru, ale aj mechanizmy jazykového vyjadrovania a reprezentácie komunit, ktoré odrážajú historické, politické a kultúrne súvislosti obdobia.

Rozdiely v spracovaní kontextových konotácií vybraných lexém v tlači by sme mohli charakterizovať nasledovne:

1. „*Szláv*” sa používa predovšetkým na označenie historického etnika, lexéma sa ale často používa v synonymickom vŕťahu k slovu „*pánszláv*”. „*Pánszláv*” je makro-politická hrozba, ktorá vyžaduje boj proti zrade a špiónaži na školách a vo verejnom živote.
2. „*Német*” je kultúrno-administratívna hrozba, ktorá si vyžaduje jazykovú očistu verejných a spoločenských inštitúcií.
3. „*Tót*” napriek dnešnej konotácie v skúmanej prílohe týždenníku TW ešte inherentne neobsahuje negatívnu konotáciu, no pejoratívny význam nadobúda až v širšom textovom a ideologickom kontexte. Interkultúrne rozdiely sa tematizujú ako mikro-sociálna hrozba, ktorá si vyžaduje moralizovanie na potvrdenie kultúrnej nadradenosti maďarského národa.

Ďalšie smerovanie výskumu týždenníku *Tirnauer Wochenblatt* / *Nagy szombati Hetilap* vidíme v detailnej analýze diskurzu o percepcii interkultúrnych rozdielov v období národného obrodzenia v rámci monarchie, a to najmä ako inštrumentu politického jazyka dobových médií (porov. Cingerová et al., 2021).

Literatúra

- Aará, E. (1983). *A magyarországi nemzetiségek nemzeti ideológiája*. Akadémia Kiadó.
- Braxatoris, M., & Braxatorisová, A. (2023). Use of Computer and Corpus Tools in the Research of a 19th Century German-language Manuscript Book of Notes and Extracts. *Jazykovedný časopis*. 74(1), 287–300. <https://doi.org/10.2478/jazcas-2023-0046>
- Cingerová, N., Dulebová, I., & Štefančík (2021). *Politická lingvistika*. Ekonóm.
- Králik, Ľ. (2015). *Stručný etymologický slovník slovenčiny*. VEDA.
- Lipavic Oštir, A. (2025). Von Nah und Fern im Tirnauer Wochenblatt ab 1880. *Aussige Beiträge – Supplement*, 101–119. In press.
- Schuppener, G. (2017). Das Tirnauer Wochenblatt – Stand der Erschließung und weitere Perspektiven. *Symbole Cassovienses. Kaschauer Beiträge zur Sprache und Kultur. Košické listy o jazyku a kultúre*, 1, 39–49.
- Schuppener, G. (2023). Das Verhältnis von Deutsch und Ungarisch im Tirnauer Wochenblatt. *Slowakische Zeitschrift für Germanistik*, 15(1), 140–146.
- Schuppener, G. (2024). Kulturelles im Tirnauer Wochenblatt. *Slovenská literatúra*, 71(4), 380–389.
- Schuppener, G. (2025). *Das Tirnauer Wochenblatt. Überlieferung, Entwicklung und sprachliche Situation*. Praesens.

Unterer, B. (2025). Formale, linguistische und rhetorische Elemente in der Werbesprache des Tirnauer Wochenblatts. *Aussige Beiträge – Supplement*, 137–152. In press.

Poznámka k financovaniu:

Príspevok je výstupom grantového projektu VEGA 1/0056/23 *Od viacjazyčnosti k jednojazyčnosti. Štúdie o jazyku verejnej komunikácie na príklade novín "Tirnauer Wochenblatt / Nagyszombati Hetilap"*.

Kontakt:

Mgr. Anita Braxatorisová, PhD.

Katedra germanistiky

Filozofická fakulta

Univerzita sv. Cyrila a Metoda v

Trnave

Department of Germanistics

Faculty of Arts

University of Ss. Cyril and Method

in Trnava

Email Address: anita.braxatorisova@ucm.sk

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9502-2725>

Jazyk, politika a humor. K problematike konceptualizácie producentov online humoru ako aktérov politického diskurzu¹

Nina Cingerová

Abstract

Language, Politics and Humour: On the Conceptualization of Online Humour Producers as Political Discourse Actors. *This paper examines humor-producing profiles on social media as specific forms of online communities with hierarchical structures centred around administrators as privileged content creators. Building on research on virtual and discourse communities, it argues that humor communities function as symbolic and interpretive collectives whose members co-construct shared narratives through varying degrees of participation, including passive reception. The study adopts the DIMEAN framework to conceptualize these actors within political discourse, emphasizing the role of the producer's identity in shaping interpretive frames. Humor in these communities is not only representational but often ostensive and performative: not only commenting on political realities but rather exposing them. Drawing on metacommunication theory, the paper shows how humorists activate a humorous frame that encourages audiences to detect paradoxes, incongruities, and contradictions. Thus, humorist online communities emerge as significant political actors, not merely for formulating opinions, but for enabling ironic revelation and discursive critique in contemporary public spheres.*

<https://doi.org/10.53465/JAP.2025.9788022552806.47-56>

Keywords: humour, online community, ostension, political discourse.

Kľúčové slová: humor, online komunita, ostenzia, politický diskurz.

¹ This article was written within the framework of the project DELIAH, funded by the European Union's Horizon Europe programme (Grant agreement ID: 101177739). Views and opinions expressed are however those of the author only and do not necessarily reflect those of the European Union or the granting authority. Neither the European Union nor the granting authority can be held responsible for them.

Úvod

Témou príspevku sú producenti humoru, ktorí pôsobia predovšetkým online prostredníctvom profilov na sociálnych sieťach.

V rámci výskumu pre tento typ entity používame termín humoristická online komunita, a to z toho dôvodu, že považujeme za potrebné upriamiť pozornosť na komunitný charakter profilov spravovaných administrátorom/administrátormi. Administrátori stoja v centre komunity ako privilegovaní producenti obsahu, iniciátori diskurzov, okolo nich sa väčšinou zhromažďuje prostredníctvom kvantitatívne i kvalitatívne rôznej interakcie publikum-recipienti. Tí svojimi reakciami dodávajú komunite dynamiku, zaručujú jej „životaschopnosť“ a viditeľnosť, legitimizujú ju počtom sledovateľov, avšak vo vzťahu k pozícii administrátorov zostávajú väčšinou sekundárni. V tomto zmysle možno hovoriť aj o hierarchizovanom spoločenstve.

Potreba takého vymedzenia vyplýva z výskumu, ktorý sa realizuje v rámci projektu zameraného na demokratickú gramotnosť a humor (DE-LIAH).

V článku sa najprv dotkneme samotnej matérie tohto typu producenta diskurzu, potom prejdeme k jeho konceptualizácii pre potreby diskurzne orientovaného výskumu, pričom relevantná bude pre nás téza o neukotvenosť kategorizácie a prioritizácie praxe pred obsahom evokovaným pomenovaním praxe typu producenta pri jeho určovaní.

Online komunita v užšom chápaní

S nástupom celosvetovej siete sa vo vedeckom diskurze zároveň objavili prvé pokusy o konceptualizáciu online/virtuálnej komunity, ktorá sa aktuálne naďalej rozpracováva v rámci interdisciplinárneho výskumu. Jednou z prvých bolo vymedzenie H. Rheingolda, ktorý virtuálnu komunitu opísal ako „sociálne zoskupenia, ktoré vznikajú na sieti vtedy, keď dostatočný počet ľudí vedie tieto verejné diskusie dostatočne dlho a s dostatočným ľudským zanietením na to, aby sa v kyberpriestore vytvorili siete osobných vzťahov (Rheingold, 1993: 5)².

Kým H. Rheingold na zač. 90. rokov podčiarkoval emocionálny rozmer a faktor trvania interakcie, tieto sociologické premenné mnohé z technologickejších vymedzení neskôr úplne vynechávali. Tak napríklad A. Oksanen et al. konštatuje, že online komunity predstavujú „sociálne siete na interne-

² Tu i ďalej ide pri cudzojazyčných prameňoch o preklad autorky článku.

te, ktoré využívajú technológiu na interakciu“ (Oksanen et al., 2024: 1), do popredia dávajú teda sieť a využitie technológií.

Na šírku interpretácie poukazujú v podstate všetci bádatelia zaoberajúci sa online komunitami, pričom ako základné parametre sú v odbornej literatúre uvádzané tieto (podľa J. Preeceovej):

- ľudia, ktorí sociálne interagujú, keď sa usilujú uspokojiť svoje vlastné potreby alebo vykonávať špeciálne úlohy, ako je vedenie alebo moderovanie,
- zdieľaný účel, napríklad záujem, potreba, výmena informácií alebo služba, ktoré poskytujú dôvody pre existenciu komunity,
- pravidlá a politiky vo forme tacitných predpokladov, rituálov, protokolov, pravidiel a zákonov, ktoré usmerňujú interakcie ľudí,
- počítačové systémy, ktoré podporujú a sprostredkujú sociálnu interakciu a uľahčujú pocit spolupatričnosti (Preece, 2000: 10).

Participačné roly v komunitách

Podobne iným zoskupeniam ľudí sa zoskupenia môžu líšiť pokiaľ ide o také parametre ako je ich veľkosť, kohézia alebo miera anonymity (Oksanen et al., 2024). Môžu sa líšiť aj mierou a kvalitou participácie na komunite, ktorá môže byť aktívna alebo pasívna³.

S. Golder a J. Donath v komplikovanejšej taxonómii rozlišujú pri aktívnej a pasívnej participácii medzi rôznymi rolami – nováčik (ang. *newbie*), celebrita (ang. *celebrity*), tichý pozorovateľ (ang. *lurker*), provokatér (ang. *flamer*), troll (ang. *troll*), sťažovateľ (ang. *ranter*) (Golder & Donath, 2004).

V inej taxonómii sa rozlišuje medzi „moderátormi a mediátormi, ktorí usmerňujú diskusie/slúžia ako arbitri; profesionálnymi komentátormi, ktorí vyjadrujú názory a usmerňujú diskusie; provokatérmi, ktorí provokujú, všeobecnými účastníkmi, ktorí prispievajú do diskusií a tichými pozorovateľmi (ang. *lurkers*), ktorí diskusiu len mlčky sledujú“ (Preece et al., 2002; citované podľa Zaphiris et al., 2008: 604-605).

Len predbežne treba poznamenať, že pri najsledovanejších humoristických online profiloch je badateľná rôzna miera interakcie, sú skupiny, v ktorých možno pozorovať výrazné diskrepancie medzi počtom sledovateľov a počtom komentárov, v tomto zmysle je zaujímavé najmä rozlíšenie medzi človekom, ktorý aktívne prispieva, a rolou účastníka, ktorý číta, sleduje posty, ale z mnohých dôvodov, ktoré sa často stáva predmetom vý-

³ K prehľadu rolí identifikovaných pri výskume online komunít porov. (Davidson et al., 2019)

skumu, sa sám do komentovania nepúšťa (porov. Golder & Donath, 2004: 14-15).

S. Malinenová v svojom prehľade výskumu venovanom online komunitám pritom sumarizuje, že vedci špecializujúci sa na túto tému sa zhodujú v tom, že aj „tichí pozorovatelia sú dôležitými členmi publika, keďže vnímanie aktivity a sociálnej prítomnosti môže byť rozhodujúce pri prehliadaní stránok, ktoré nemajú veľký objem nového obsahu, pozorovanie a iné pasívne aktivity by sa mali zviditeľniť prostredníctvom ukazovateľov využívania stránky – napríklad vo forme počtu nedávnych návštevníkov či aktuálnych zobrazení stránky, alebo prostredníctvom hodnotiacich a hlasovacích nástrojov“ (Malinen, 2015: 232).

Online komunita vs príbuzné pojmy

Online komunita sa v určitých parametroch zblízuje s pojmom diskurznej komunity (ang. *discourse community*), ktorý nadviazal na také koncepty ako rečová/jazyková komunita (ang. *speech community*) a interpretačná komunita (ang. *interpretative community*) and „sits somewhat uneasily between them“ (Borg, 2003: 398). Na rozdiel od rečovej komunity, ktorá predstavuje „každé ľudské zoskupenie charakterizované pravidelnou a častou interakciou prostredníctvom spoločného súboru jazykových znakov a odlišené od podobných zoskupení významnými rozdielmi v jazykovom používaní“ (Gumberz, 2009: 66), je členstvo v diskurznej komunitě „zvyčajne vecou voľby“ (Borg, 2003, s. 398) a na rozdiel od interpretačnej komunity „členovia diskurzívnej komunity aktívne zdieľajú ciele a komunikujú s ostatnými členmi, aby tieto ciele dosiahli“ (Borg, 2003: 398).

Diskurzné komunity v podstate poukazujú na to, že „komunikácia vo veľkej miere funguje v rámci konvencií a očakávaní, ktoré vytvárajú rôzne typy komunit“ (Swales, 2016: 12), za základné ich znaky sa považuje „široko zdieľaný súbor cieľov, mechanizmy vzájomnej komunikácie medzi členmi, participatívne mechanizmy na poskytovanie informácií a spätnej väzby, využívanie a tým aj vlastníctvo jedného alebo viacerých žánrov na komunikačné presadzovanie svojich cieľov; okrem toho, že vlastní žánre, komunita si osvojila aj špecifickú lexiku, disponuje prahovým počtom členov s primeranou mierou relevantného obsahu a diskurzívnej expertízy, rozvíja pocit „tichých vzťahov“ a vytvára horizonty očakávania“ (Swales, 2016: 9, 12, 16).

Žiada sa dodať, že toto vzájomné porozumenie, interdiskurz navádza na uchopenie aj cez koncept symbolického spoločenstva A. P. Cohena, na čo bolo v odbornej literatúre tiež poukázané, podľa ktorého je komunita defi-

novaná symbolicky: „Základným referenčným znakom komunity je, že jej členovia vytvárajú – alebo veria, že vytvárajú – podobné chápanie vecí, či už vo všeobecnosti, alebo vo vzťahu ku konkrétnym a významným záujmom, a ďalej, že sa domnievajú, že toto chápanie sa môže odlišovať od chápania, ktoré vzniká inde. Realita komunity v ľudskej skúsenosti teda spočíva v ich pripútanosti alebo oddanosti spoločnému súboru symbolov.“ Podčiarknuť pritom treba, že pre Cohena nie je „zdieľanie symbolu nie je nevyhnutne totožné so zdieľaním významu“ (2001: 16).

Online komunita v širšom chápaní

Mnohé z vyššie menovaných východísk sa dajú aplikovať aj na materiál humoristických profilov akými sú napr. *Zomri*, *Adolf Snehuliak*, *Memoviny* atď. Aj zohľadňujúc tieto východiská v širokom chápaní predstavujú komunikačné komunity vo virtuálnom priestore, kde sa producenti správ zameriavajú na tvorbu a šírenie humoristických výpovedí, o ktorých vzhľadom na skupinu sledovateľov predpokladáme, že sú recipované a podieľajú sa na konštruovaní entít, súvislostí a naratívov – ich nastoľovaní, resp. utvrdzovaní alebo podryvaní, pričom interakcia medzi komunikantmi sa v jednotlivých komunitách kvantitatívne (počet postov-potenciálnych stimulov komunikácie, počet postov-reakcií, dĺžka postov-reakcií) a kvalitatívne (miera symetrickosti/asymetrickosti komunikácie, masovosť/personálnosť komunikácie, žáner postov-stimulov a postov-reakcií, realizované rečové akty atď.) líši.

Recipienti správ postovaných administrátormi môžu byť pritom aj „iba“ tichí pozorovatelia. Toto je v súlade aj s chápaním komunikácie podľa G. Gerbnera ako „zámerného (intencionálneho) konania aspoň jedného aktéra, ktorá sa orientuje na potenciálnych príjemcov“ (odcitované podľa Bočák, 2024: 32).

Okrem toho fixujeme v prípade humoristických profilov aj ustálené mechanizmy interakcie, špecifickú lexiku, žáner, a – v prípade niektorých – aj spoločnú symboliku (zdieľanú aj cez merch), ktorej nemusí porozumieť outsider.

Môžeme pritom predpokladať, že recipienti navštevujú jednotlivé profily – vstupujú do komunikácie – s určitým cieľom (podobne ako členovia „diskurzného spoločenstva“), a tým je okrem zdieľania pocitu komunity, zdieľanie humoru pri určitej skupine humoristických profilov aj reflexia politických a spoločenských procesov.

Humoristické komunity ako aktéri diskurzu

Na vstupovanie do spoločenských diskusií bolo v minulosti poukázané vo viacerých štúdiách, predovšetkým vo vzťahu k profilu *Zomri*. K publikáciám, ktoré uchopujú humor ako formu spoločenskej praxe, patrí štúdia N. Cingerovej a I. Dulebovej (2022). Autorky v nej prostredníctvom diskurzívnej a multimodálnej analýzy skúmajú hranice humoru. Za mimoriadne relevantný možno označiť spoločenskovedný výskum R. Vicenovej a D. Trottiera (2020), ktorý na základe hĺbkových rozhovorov so zakladateľmi facebookovej skupiny *Zomri* a dotazníkového prieskumu medzi jej podporovateľmi, analyzuje lokálne zakorenené, hybridizované formy občianskej participácie prostredníctvom digitálnych médií. Ďalší relevantný, etnologický príspevok predstavuje aj práca E. Šipőczovej (2023).

Táto vedecká reflexia je pritom motivovaná tým, že producenti humoru sú, cez vyjadrenia politikov (v rôznych rečových žánroch) prezentní aj v politickom diskurze, ale aj v celospoločenskom – využívaním svojho sociálneho kapitálu na zdieľanie oznamov o rôznych zbierkach (čím supľujú zlyhávajúcu úlohu štátu), a tiež cez občiansky žurnalizmus, čo nás nabáda (na základe charakteru vykonávanej praxe) k problematizácii kategorizácie „len“ ako humoristického profilu, ale aj „len“ ako vtípu. V ďalšom kroku sa preto dotkne problematiky konceptualizácie pre potreby diskurzne orientovaného výskumu.

Naša konceptualizácia buduje na modeli diskurznelingvistickej viacúrovňovej analýzy (DIMEAN⁴) J. Spitzmüllera a I. H. Warnkeho (2011), ktorí uvažujú o 3 rovinách analýzy: intratextovej roviny (analýza textu, analýza propozícií, analýza výrazov), roviny aktérov (recipient, producent, diskurzne pozície, medialita) a transtextovej úrovni (intertextualita, rámce, topoi, základné sémantické figúry, sociálna symbolika, historicita, ideológie, gouvernementalita a mentalita) (Tamže, s. 197-201).

Pri uvažovaní o producentoch online humoru nás bude zaujímať rovina aktérov. Aktér sa v chápaní J. Spitzmüllera a I. H. Warnkeho približuje k širokému chápaniu, ktoré poznáme z greimasovskej semiotickej školy, ktorá hovorí o aktorovi: môže to byť jednotlivец, skupina, sieť, inštitúcia, strana, médium atď. (Tamže, s. 172). Na rovine aktérov rozlišujú ďalej medzi medialitou (spôsobom sprostredkovania), diskurznými pozíciami a interakčnými rolami (Tamže). Rovina aktérov je pre J. Spitzmüllera a I. H. Warnkeho kľúčová, je pre nich „filtrom príslušnosti singulárnych textov

⁴ Z nemeckého die *Diskurslinguistische Mehr-Ebenen-Analyse*. V príspevku naznačujem len základný rámec modelu, podrobnejšie je rozvedený v publikácii Cingerová, & Dulebová (2023): 154-183. Z tejto publikácie sú citované základné východiská uvedené ďalej.

k diskurzu“ (Tamže, s. 173). Na rovine aktérov sa selektuje, ktoré výpovede sa stanú súčasťou diskurzu, ktoré texty budú vôbec publikované, aké pozície sa budú distribuovať, komentovať, resp. marginalizovať (Tamže). Aktérov možno rozlišovať aj na základe ich spoločenskej pozície. V tejto súvislosti možno vyčleniť expertov a laikov, čo sa manifestuje v používaní rôznych registrov, aktérov, ktorí môžu prehovoriť, disponujú „hlasom“ [voice], autoritou a snahou ťažiť z afirmácie postojov a hodnotení [ideology broker] či diskurzné spoločenstvá (Tamže, s. 177-183). Ako uvádza K. Motyková: „Zjednodušene sa dá povedať, že aktéri sú odpoveďou na Foucaultovu otázku, kto uskutočňuje výpoveď, inými slovami, komu dáva diskurz slovo, komu dáva prehovoriť.“ (Motyková, 2022: 20-21)

Záver

V máji 2013 uskutočnil konceptuálny umelec Piotr Pavlenskij akciu s názvom „Jatočné telo“ (rus. *Tuša*). Priatelia Pavlenského priniesli nahého umelca, obaleného do viacvrstvového „kokónu“ z ostnatého drôtu, k budove zákonodarného zhrmaždenia v Petrohrade. Akciou chcel umelec upozorniť na postavenie človeka vnútri legislatívneho systému, ostnatý drôt pritom odkazoval nielen k oplotneniu pre dobytok, ale aj oplotneniu trestných táborov – gulagov. Tam, kde slová „ste polapení uprostred represívneho systému“ podľa Pavlenského nestačili, lebo nebolia, nie sú nám nepríjemné, necítíme ich, využil ako médium vlastné telo, použil ho na komunikáciu, „precítil“ obsah na vlastnej koži.

Humoristické výpovede, ktoré nie sú výsledkom tvorivej činnosti a len „ukazujú“, prezdieľávajú vystúpenie politika/političky alebo jeho výroku, čo mnohé z humoristických profilov robia, tiež predstavujú iný spôsob komunikácie o politických obsahoch ako komentár alebo politický prejav. Definujú „termín ostenzívne, vyjadrujú[ú] ukázaním designátu samotného, čo termín označuje“ (Osolobě, 2002: 17). Takýto humor je performatívny – nesprostredkováva realitu, len ju „predvádza“. Tento typ, táto poloha humoristickej výpovede, je azda najviac zaujímavý. Analyzovať ho pritom možno nielen ako spôsob referovania o mimojazykovej realite, ale aj ako hru s možnosťami pravdepodobného čítania správy. Táto rovina sa dá uchopiť cez koncepciu metakomunikácie (Bateson, 1972), ktorá sa zameriava na to, ako recipient na základe určitých metakomunikačných signálov rozpoznáva, že komunikácia má byť dekodovaná inak než doslovne, v našom prípade: je vyzvaný k určitému spôsobu čítania typickému pre humoristické výpovede, k tomu, aby rozpoznával, hľadal inkongruenciu, rozpor, scitlivoje sa pre nachádzanie paradoxov. Parafrázujúc Batesona (1972:

69) by sme mohli túto metajazykovú správu vyjadriť nasledovne: Tieto výroky, prezentované ako správy, neoznačujú to, čo by takéto výroky označovali v svojom pôvodnom informatívnom rámci; namiesto toho hľadajte nezrovnalosti, paradoxy a mechanizmy typické pre humorný diskurz.

Práve identita humoristu, humoristickej komunity túto interpretáciu aktivuje. Tvorca neurčuje len konkrétny obsah, ale aj kontext dekodovania, v ktorom sa aj neutrálne pozorovanie môže stať politickým gestom. Tým sa humoristické online komunity ukazujú ako aktéri politického diskurzu: nielen preto, že vyslovujú politické tézy, ale aj preto, že vytvárajú podmienky na ich dekonštrukciu.

Literatúra

- Bateson, G. (1972). *A Theory of Play and Fantasy. Steps to an Ecology of the Mind*. Ballantine Books.
- Borg, E. (2003). Discourse community. *ELT Journal*, 57(4), 398–400. <https://doi.org/10.1093/elt/57.4.398>
- Davidson, B. I., Jones, S. L., Joinson, A. N., & Hinds, J. (2019). The evolution of online ideological communities. *PLOS ONE*, 14(5), e0216932. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0216932>
- Bočák, M. (2024). Komunikácia. In D. Slančová (Ed.), *Úvod do štúdia interaktívnej štylistiky (I)* (pp. 25–47). Vydavateľstvo Prešovskej univerzity.
- Cingerová, N., & Dulebová, I. (2022). Uštipačnosť a correctness in Slovak online humour. In *The ethics of humour in online Slavic media communication* (pp. 127–138). Routledge.
- Cingerová, N., & Dulebová, I. (2023). *Mediálna lingvistika. Východiská kritickej analýzy mediálnych textov*. Univerzita Komenského v Bratislave.
- Cohen, A. P. (2001). *The Symbolic Construction of Community*. Routledge.
- Golder, S., & Donath, J. (2004). Social Roles in Electronic Communities. *Internet Research*, 5(1), 19–22.
- Gumperz, J. J. (2009). The speech community. In A. Duranti (Ed.), *Linguistic anthropology* (pp. 66–74). Blackwell Publishing.
- Malinen, S. (2015). Understanding user participation in online communities: A systematic literature review of empirical studies. *Computers in Human Behavior*, 46(5), 228–238.
- Motyková, K. (2022). *Sever na konci jazyka. Transtextová analýza nemeckojazyčnej bratislavskej tlače 1920 – 1938*. Univerzita Komenského v Bratislave.

- Oksanen, A., Celuch, M., Oksa, R., & Savolainen, I. (2024). Online communities come with real-world consequences for individuals and societies. *Communications Psychology*, 2(1), 1–9. <https://doi.org/10.1038/s44271-024-00112-6>
- Osolsobě, I. (2002). *Ostenze, hra, jazyk. Sémiotické studie*. Host.
- Preece, J. (2000). *Online Communities. Designing Usability, Supporting Sociability*. John Wiley & Sons, LTD.
- Preece, J., Rogers, Y., & Sharp, H. (2002). *Interaction design: Beyond human-computer interaction*. John Wiley & Sons.
- Rheingold, H. (1993). *The Virtual Community. Homesteading on the Electronic Frontier*. Addison-Wesley.
- Slančová et al. (2024). *Úvod do štúdia interaktívnej štylistiky (I)*. Vydavateľstvo Prešovskej univerzity.
- Spitzmüller, J. & Warnke, I. H. (2011). *Diskurslinguistik. Eine Einführung in Theorien und Methoden der transtextuellen Sprachanalyse*. Boston: Walter de Gruyter.
- Swales, J. M. (2016). Reflections on the concept of discourse community. *ASp*, 69, 7–19. <https://doi.org/10.4000/asp.4774>
- Šipőczová, E. (2023). Интернет мемове като част от политическата комуникация и участие (Наблюдения върху словашката онлайн платформа Zomri). *Български фолклор, XLIX*(1), 38–53.
- Vicenová, R., & Trottier, D. (2020). “The first combat meme brigade of the Slovak internet”: hybridization of civic engagement through digital media trolling. *The Communication Review*, 23(2), 145–171. <https://doi.org/10.1080/10714421.2020.1797435>
- Zaphiris, P., Ang, C., & Laghos, A. (2012). Online communities. In A. Sears & J. A. Jacko (Eds.), *The human-computer interaction handbook: Fundamentals, evolving technologies, and emerging applications* (2nd ed., pp. 603–619). Lawrence Erlbaum Associates.

Funding acknowledgment: *This article was written within the framework of the project DELIAH, funded by the European Union’s Horizon Europe programme (Grant agreement ID: 101177739). Views and opinions expressed are however those of the author only and do not necessarily reflect those of the European Union or the granting authority. Neither the European Union nor the granting authority can be held responsible for them.*

Kontakt:

doc. Mgr. Nina Cingerová, PhD.

Katedra rusistiky a východoeuróp-

ských štúdií

Filozofická fakulta

Univerzita Komenského v Bratislave

Department of Russian and East

European Studies

Faculty of Arts

Comenius University Bratislava

Email Address: nina.cingerova@uniba.sk

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1271-4687>

Alternatívne fakty a manipulácia v politickom jazyku strán SNS a FPÖ

Ján Demčišák

Abstract

Alternative Facts and Manipulation in the Political Language of SNS and FPÖ. *The study examines the rhetorical strategies of the Slovak National Party (SNS) and the Freedom Party of Austria (FPÖ) in their official Facebook communication from 2021 to 2024, with a focus on the use of alternative facts. Methodologically, it combines quantitative corpus analysis (via Sketch Engine), qualitative coding, word cluster identification, and discourse analysis. The aim is to uncover linguistic manipulation techniques in political social media discourse, illustrating how strategies like emotionalization, polarization, and simplification shape and reinforce political narratives.*

<https://doi.org/10.53465/JAP.2025.9788022552806.57-73>

Keywords: populist rhetoric, alternative truths, linguistic manipulation, political communication on social media, corpus analysis.

Kľúčové slová: populistická rétorika, alternatívne pravdy, jazyková manipulácia, politická komunikácia na sociálnych sieťach, korpusová analýza.

Obsahové a časové vymedzenie predmetu výskumu

Jednou zo základných stratégií a funkcií politického jazyka je stratégia persúázie, pretože cieľom politickej komunikácie je presvedčiť publikum o určitom názore, získať popularitu, hlasy a nakoniec zabezpečiť participáciu na moci. Presvedčenie sa dá pritom dosiahnuť prostredníctvom argumentov, apelov a otvorenej racionálnej rétoriky, ale tiež viac skryte v dôsledku emocionalizácie, skresľovania, rámcovania a ďalších podobných prostriedkov, ktoré majú manipulačný charakter. Manipulatívne jazykové stratégie sú zároveň typické pre populistickú rétoriku, ktorá v Európe výrazne vzrástla po finančnej kríze v roku 2008 a najmä po migračnej kríze v roku 2015. V našej štúdii sa zameriavame na analýzu práve takých komunikačných stratégií,

ktoré majú manipulatívny charakter a zároveň pracujú s dezinformáciami, alternatívnymi faktami a konšpiračnými naratívmi.¹

Empirickú bázu pre túto analýzu tvorí komunikácia Slobodnej strany Rakúska (FPÖ) a Slovenskej národnej strany (SNS) v rokoch 2021 až 2024. Obidve strany boli počas tohto obdobia prvotne v opozícii a následne zaznamenali úspech, ktorý strane SNS zabezpečil v roku 2023 účasť vo vláde a strane FPÖ priniesol víťazstvo vo voľbách, aj napriek tomu, že následne nedokázala vytvoriť potrebnú koalíciu. Obe strany možno spoločne označiť ako konzervatívne, pravicovo nacionalistické a populistické. Obdobie, v ktorom sledujeme ich politickú komunikáciu, zahŕňalo sériu kríz, ako pandémia COVID-19, vojna na Ukrajine, energetická kríza, inflácia atď. Mnohé výskumy ukazujú, že práve krízové javy sú do značnej miery katalyzátorom populistickej rétoriky. Z tohto hľadiska sa dané obdobie javí ako ideálne na skúmanie jazyka populizmu. Dané obdobie zároveň umožňuje porovnať jazyk v kontexte podobných fáz (kríza, pokoj, nové krízy, volebná kampaň). Pre zabezpečenie adekvátnej komparácie zozbieraných údajov sme pri oboch stranách vzali do úvahy kompletne roky 2021 a 2022 (postavenie v opozícii) a následne predvolebnú komunikáciu v mesiacoch január až september príslušného volebného roka (v prípade SNS rok 2023 a v prípade FPÖ rok 2024). Týmto spôsobom sme pre každú stranu vymedzili rovnaké skúmané obdobie v dĺžke 33 mesiacov.

Vo vymedzenom období sa náš výskum zamerlal na texty, ktoré obe strany uverejnili na svojich oficiálnych kanáloch v rámci platformy Facebook a to najmä z toho dôvodu, že v dnešnej dobe zohrávajú v politickej komunikácii sociálne médiá podstatnú úlohu. Na oboch kanáloch – Slovenská národná strana (SNS n.d.) a Freiheitliche Partei Österreichs (FPÖ n.d.) sme zozbierali celkovo 5347 príspevkov, z toho 2677 príspevkov SNS (2021: 906 príspevkov, 2022: 924 príspevkov, 2023: 857 príspevkov) a 2670 príspevkov FPÖ (2021: 882 príspevkov, 2022: 900 príspevkov, 2024: 888 príspevkov), obe výskumné vzorky sú teda rozsahovo porovnateľné. Vytvorená databáza zahŕňala všetky textové príspevky a obrázky s textom, obsah video príspevkov nebol analyzovaný. Do databázy boli zahrnuté aj príspevky priamych členov strany a volebných kandidátov, ktoré boli zdieľané prostredníctvom oficiálneho kanála strany. V prípade SNS zdieľané príspevky predstavovali 43 percent všetkých príspevkov, v prípade FPÖ len 3,6 percent. Všetky zahrnuté doklady predstavujú priamu a oficiálnu komunikáciu medzi stranou a verejnosťou.

¹ Táto štúdia je súčasťou širšieho výskumu so zameraním na jazykové stratégie konšpiračných teórií a alternatívnych právd v nemeckom a slovenskom jazykovom priestore. Táto práca bola podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-22-0221.

Metodika

Naša metodika vychádza z korpusovej analýzy pomocou nástroja Sketch Engine. Na prínos korpusovej analýzy pre výskum jazyka politického diskurzu poukazuje okrem iného aj Ammalie Kutter: „Korpusová analýza nepredstavuje texty podľa ich lineárnej alebo intertextuálnej kompozície. Namiesto toho zdôrazňuje vzory bežného používania jednotlivých slov alebo slovných klastrov, ako sa objavujú vo veľkej zbierke textov. Či už sa tieto slová zobrazujú v kontexte alebo v kvantifikovanej abstrakcii, táto analýza nám poskytuje prehľad o používaní konkrétnych slov vo všetkých textoch obsiahnutých v korpuse. Okrem toho zobrazenie slovných klastrov odhaľuje vzorové sémantické, syntaktické a podobné vzťahy medzi slovami. To nám poskytuje ďalšiu vrstvu interpretácie, ktorú inak nemožno získať“ (Kutter, 2017: 183).

Zostavený korpus analyzujeme v troch krokoch, pričom sa zameriavame na kvantitatívny ako aj kvalitatívny aspekt. V prvom kroku sme pomocou nástroja Sketch Engine identifikovali najčastejšie kľúčové slová, v druhom kroku sme kľúčové slová zoradili do tematických klastrov a v treťom kroku sme v rámci jednotlivých klastrov identifikovali a analyzovali využitie dezinformácií a alternatívnych faktov.

Pri pojme alternatívne fakty sa opierame o jeho širší kontext v zmysle tzv. alternatívnej reality, pod ktorú Götz-Votteler a Simone Hespers (2019: 12) zaradujú falošné správy (zjavne nepravdivé správy, ktorých cieľom je poškodiť politických oponentov), alternatívne fakty (nepravdivé vyhlásenia členov verejnosti alebo zástupcov inštitúcií) ako aj konšpiračné teórie.

V súvislosti s analýzou manipulatívnych stratégií v politickom diskurze tiež reflektujeme prácu van Dijka (2017: 226–231) a zdieľame jeho charakteristiku sociopolitickej manipulácie, ktorá je podľa neho ideologická a súvisí s dominanciou a zneužitím moci a s ideologickou polarizáciou.

Kľúčové slová politického diskurzu SNS a FPÖ

V nástroji Sketch Engine sme vytvorili dva nezávislé korpusy. Korpus príspevkov Slovenskej národnej strany na Facebooku obsahuje 448 980 tokenov, 376 697 slov a 28 703 viet, zatiaľ čo korpus textov Slobodnej strany Rakúska pozostáva z 172 293 tokenov, 147 629 slov a 10 485 viet. Napriek porovnateľnému počtu analyzovaných facebookových príspevkov je možné pozorovať značnú asymetriu vo veľkosti korpusov, ktorá vyplýva zo skutočnosti, že FPÖ pracuje s výrazne väčším počtom videopríspevkov. Keďže naša analýza je striktné textová, tento typ príspevkov sme nezohľadňovali a do

výsledného korpusu boli zahrnuté len textové časti týchto príspevkov, ak boli k dispozícii.

Prvým krokom analýzy bolo identifikovanie jednotlivých kľúčových slov (tzv. single words). Sketch Engine používa ako základ pre určenie kľúčových slov referenčný korpus German Web 2023 (deTenTen23) pre nemecký jazyk a Slovak Web 2023 (skTenTen23) pre slovenský jazyk. Získané výsledky museli byť následne ďalej manuálne filtrované a upravené, aby mohli poskytnúť relevantný a neskresľujúci obraz. Odfiltrované boli napr. mená autorov príspevkov a politických reprezentantov príslušnej strany, pretože sú pre ďalšie tematické porovnanie irelevantné.² Rovnako boli odfiltrované a zoskupené opakujúce sa kľúčové slová (napr. identické slová s rôznymi gramatickými koncovkami a formami). Výsledkom tohto prvého kroku je prehľad 50 najčastejších kľúčových slov pre stranu SNS (tabuľka 1) a stranu FPÖ (tabuľka 2).

Tabuľka 1: 50 najfrekvencovanejších kľúčových slov v príspevkoch strany SNS na platforme Facebook

Lemma	Lemma	Lemma	Lemma
1 Sputnik	14 padnutý	27 lotéria	40 rozhádzaný
2 pronárodný	15 pitevný	28 Ódor	41 ambasáda
3 demisia	16 Čaputová	29 očkovací	42 servilnosť
4 zvrchovanosť	17 liberálny	30 nekompetentnosť	43 koalíčný
5 Heger	18 Kollár	31 Korčok	44 referendum
6 sorosovský	19 prozápadný	32 Matovič	45 Covid
7 prezidentka	20 Slavín	33 štvorkoalícia	46 OLANO
8 proslovenský	21 zdražovanie	34 sebestačnosť	47 proamerický
9 mimovládny	22 vatra	35 očkovať	48 vulgárnosť
10 úradnícky	23 Sulík	36 koalícia	49 marazmus
11 liberálny	24 Nordstream	37 expremiér	50 dezolácii
12 dražoba	25 NRSR	38 Remišova	
13 nekompetentný	26 národníar	39 neočkovaný	

Zdroj: Sketch Engine, vlastný zostavený korpus.

² Tento druh vlastných podstatných mien nebol pre našu analýzu relevantný. Ich významu v kontexte analýzy politického diskurzu sme sa v minulosti venovali v inej štúdii (Demčišák, 2024).

Tabuľka 2: 50 najfrekvencovanejších kľúčových slov v príspevkoch strany FPÖ na platforme Facebook

Lemma	Lemma	Lemma
1 Nehammer	18 Impfpflicht	35 ÖVP-Nehammer
2 schwarz-grün	19 Asylwerber	36 rot-weiß-rot
3 Einheitspartei	20 Scheinopposition	37 Asylzahl
4 ÖVP	21 Corona-Politik	38 Bundespräsidentswahl
5 Volkskanzler	22 FPÖ-Facebookseite	39 Massenmigration
6 Impfwang	23 U-Ausschuss	40 Volksbegehren
7 Corona-Wahnsinn	24 VdB	41 ungeimpft
8 türkis-grün	25 Asylpolitik	42 Kanzler
9 Nachschauen	26 Nationalratswahl	43 Systempartei
10 EU-Wahl	27 EU-Wahnsinn	44 Afghane
11 ÖVP-Innenminister	28 Neutralität	45 Grenzschutz
12 freiheitlich	29 ORF2	46 ORF
13 Österreicher	30 SPÖ	47 Kostenlawine
14 Ungeimpfte	31 Asylstopp	48 COFAG
15 ÖVP-Kanzler	32 Migrationspolitik	49 Teuerungswelle
16 Teuerung	33 Pressekonferenz	50 schwarz-rot-grün-pink
17 Russland-Sanktion	34 Massenzuwanderung	

Zdroj: Sketch Engine, vlastý zostavený korpus.

Táto identifikácia najčastejších kľúčových slov je základom pre ďalšiu analýzu. Nasledujúcim krokom je porovnanie dominantných tematických aspektov v slovenskom a rakúskom diskurze.

Porovnanie tematických klastrov

Základom pre ďalšiu komparáciu oboch politických diskurzov bolo zoradenie jednotlivých kľúčových slov do tematických klastrov. Kľúčové slová SNS bolo možné zoskupiť do nasledujúcich klastrov:

- národná suverenita (pronárodný, zvrchovanosť, proslovenský, Slávin, vatra, národnari),
- kritika liberalizmu (liberálny, liberáli, prozápadný, sorosovský, mimovládny, vulgárnosť, marazmus, dezoláti),
- kritika vlády a elít (demisia, Heger, prezidentka, Čaputová, nekompetentný, nekompetentnosť, štvorkoalícia, koalícia, Kollár, Sulík,

NRSR, Ódor, neschopnosť, Korčok, Matovič, expremiér, Remišová, rozhádzaný, koaličný, referendum, OĽANO),

- hospodárska a sociálna kríza (dražoba, zdražovanie, sebestačnosť),
- geopolitické naratívy (Nordstream, ambasáda, servilnosť, proamerický),
- COVID-19 a očkovanie (Sputnik, pitevný, lotéria, očkovací, očkovať, neočkovaný, Covid).

Slovenská národná strana už zo svojej podstaty kladie dôraz na ochranu národnej identity, zdôrazňuje tradície a históriu, oslavuje Slovenské národné povstanie a národné kultúrne inštitúcie ako napr. Matica slovenská. Vládu a jej predstaviteľov vníma ako nebezpečenstvo a ohrozenie suverenity, kritizuje jej neschopnosť, nestabilitu a rozdelenie koalície a vyzýva na referendum a vytvorenie novej národnej vlády. Z tohto dôvodu strana apeluje na zjednotenie národných síl a usiluje sa o vytvorenie koalície pronárodných strán pred voľbami. Na kritiku vlády využíva súčasnú ekonomickú situáciu a infláciu a s tým súvisiaci pokles životnej úrovne Slovákov. Využíva aj tému migračnej krízy, varuje pred masovou migráciou a protestuje proti prijímaniu utečencov. V globálnom geopolitickom meradle podozrieva Spojené štáty a Európsku úniu z manipulácie a utlačania Slovenska a využíva antiamerickú a antibruselskú rétoriku. Pokiaľ ide o vojnu na Ukrajine, vyzýva na jej ukončenie a argumentuje proti jednostrannej podpore Ukrajiny. Negatívne sa vyjadruje k zvládaniu pandémie, kritizuje prijaté opatrenia, spochybňuje samotný koronavírus a očkovanie alebo propaguje ruskú vakcínu Sputnik. Tiež kombinuje rôzne body kritiky s obvineniami z mediálnej zaujatosti voči strane a jej predstaviteľom a volá po „objektívnom“ spravodajstve.

V jednotlivých analyzovaných rokoch možno pozorovať určité posuny v preferovaných témach. V roku 2021 dominovala téma pandémie a očkovania, kritika očkovacej politiky a chaos v prijatých opatreniach. Objavujú sa náznaky konšpirácií o pôvode COVID-u a varovania pred povinným očkovaním. Prítomná je tiež silná protivládna rétorika zameraná napríklad proti politickým predstaviteľom, ako sú Matovič, Sulík alebo Čaputová. Objavuje sa aj silný apel na národnú suverenitu. V roku 2022 je pozornosť zameraná na vojnu na Ukrajine, kritiku západného pohľadu na tento konflikt a snahu o priateľské vzťahy s Ruskom. Výraznejšie sú aj ekonomické témy – najmä inflácia a rastúce ceny energií, zhoršujúca sa životná úroveň, drahé lieky atď. Koncom roka 2022 sa začína objavovať naratív o zjednotení národných síl a vytvorení spoločného bloku politických strán. Dominantným tónom roku 2023 je volebná mobilizácia s rastúcimi útokmi na progresívne a liberálne strany, ako aj na elity a médiá. Eskaluje rétorika proti opozičným kandidátom, ako sú politické strany Hlas, KDH, Progresívne Slovensko atď. Politickí oponenti sú často označovaní za zradcov národa.

Kľúčové slová, ktoré používa FPÖ možno zoskupiť do nasledujúcich tematických klastrov:

- COVID-19 / očkovanie (povinné očkovanie, koronové šialenstvo, nezaočkované osoby, koronová politika, nezaočkovani),
- národná identita a ochrana (ľudový kancelár, Rakúšania, červeno-bielo-červená, neutralita),
- migrácia a azylová politika (žiadatelia o azyl, azylová politika, zastavenie azylu, migračná politika, masová imigrácia, masové prísťahovalectvo, ochrana hraníc, Afganci, počty azylantov),
- kritika vlády a systémové strany (čierno-zelená, tyrkysovo-zelená, ÖVP, SPÖ, systémová strana, jednotná strana, Nehammer z ÖVP, kancelár z ÖVP, minister vnútra z ÖVP),
- inflácia a hospodárska kríza (inflácia, sankcie voči Rusku, šialenstvo EÚ, lavína nákladov, vlna zdražovania),
- kritika médií (ORF2, facebooková stránka FPÖ, FPÖ TV),
- volebná kampaň a mobilizácia (voľby do EÚ, voľby do Národnej rady, spolkové prezidentské voľby, referendum, tlačová konferencia).

Medzi témy, ktorými sa FPÖ zaoberá, patrí kritika opatrení proti koronavírusu, lockdowny a povinné očkovanie. Koronavírus je vykresľovaný ako podvod, lož alebo inscenácia a pandemická zmluva WHO je vnímaná ako ohrozenie národnej slobody. Spolu s dôrazom na národnú jednotu upriamuje pozornosť na nelegálnu imigráciu, volá po zastavení azylu a propaguje silnú protimigračnú politiku. Zdôrazňuje rakúsku identitu, hodnoty západnej kultúry, kresťanské hodnoty a lásku k vlasti. Podobne ako SNS kritizuje vládu a seba štylizuje do podoby jedinej opozičnej sily proti vládnuceму politickému systému, ktorý je údajne proti ľudu. Veľký skepticizmus prejavuje voči EÚ a národnej suverenite a nezávislosti sú stavané do protikladu s centralizačnými tendenciami. V kontexte krízy a inflácie zaznieva najmä kritika sociálnej situácie. FPÖ sa prezentuje ako strana, ktorá stojí na strane pracujúcich ľudí a dokáže ich ochrániť. Verejné médiá sú v príspevkoch opakovane napádané ako propagandistické nástroje. V roku 2024 tiež prebiehali silné kampane obraňujúce Herberta Kickla využívajúce slogan „všetci proti Kicklovi“.

Z chronologickej perspektívy v roku 2021 dominovali témy ako covidová politika, obviňovanie koalície vlády a jej zlyhaní, migrácia a obavy spojené s hospodárskou situáciou. Objavujú sa aj prvé náznaky konšpiračných teórií v súvislosti s WHO a elitami. V roku 2022 to boli témy ako COVID-19 a povinné očkovanie, incidenty s migrantmi, inflačná vlna a celkovo protieurópska rétorika. V roku 2024 sa šírili masívne konšpiračné naratívy o tajnom pláne globálnej zdravotnej diktatúry. Osobitná pozornosť sa venovala inflácii, cenám energie a obavám zo sociálneho úpadku. V rámci volebnej kampane sa objavili viac emocionálne zafarbené mobilizujúce témy ako migrácia

a kriminalita, existenciálne obavy z ekonomickej situácie a kultúrne vojny. Príspevky sa vyznačovali apokalyptickým jazykom (totálna strata, pád Rakúska) a škandalizovaním konania politických oponentov.

Analýza využitia alternatívnych faktov

Pri väčšine spomínaných tém sa pravidelne objavujú príspevky obsahujúce tvrdenia, ktoré nie vždy zodpovedajú skutočnosti. Obidve strany totiž do svojich naratívov intenzívne integrujú rôzne alternatívne fakty a dezinformácie, čím vytvárajú takzvané alternatívne pravdy s výrazným manipulatívnym potenciálom.

Aby sme mohli identifikovať a analyzovať jednotlivé alternatívne fakty, musíme sa pozrieť na to, ako vznikajú a ako sa následne využívajú v konkrétnom politickom diskurze. Pochopenie ich fungovania je pre túto analýzu kľúčové. Vzhľadom na obmedzený priestor, ktorý máme k dispozícii v tejto štúdii, sa tieto mechanizmy pokúsime ilustrovať na troch príkladoch.

Ako prvý bližšie rozanalyzujeme nasledovný príspevok strany SNS zo 4. decembra 2021:

„Slovenská národná strana vyzýva vládu Eduarda Hegera, aby obnovila rokovania o dodávkach Sputniku. Zažili sme hanbu, kedy Slovensko vrátilo Sputnik. Je obrovským šťastím, že nás Ruská federácia nechala bez penále a sankcií. V letných mesiacoch predseda Slovenskej národnej strany absolvoval rokovania s ministrom priemyslu Manturovom, ktorý ho ubezpečil, že Ruská federácia je kedykoľvek schopná Sputnik opäť dodať v prípade záujmu pre Slovákov. Sputnik môže pomôcť k zvýšeniu zaočkovanosti. Pacient by sa mal dostať k liekom bez ohľadu na to, či je liek zo západu alebo východu. Na lieky by sa politika nemala vzťahovať. Ak je liek účinný a má dôveru u pacienta, je úplne jedno z akej pochádza zemepisnej šírky. Slovenská národná strana na príklade Maďarska poukazuje na to, že Sputnik je účinný a ľuďom pomáha. Zdôrazňujeme, že očkovanie musí byť dobrovoľné, a že pred očkovaním by občan Slovenskej republiky mal podstúpiť krvný test na meranie protilátok a hlavne by mala byť posilnená ambulantná liečba. Takisto je dôležité zdvihnutie platu zdravotníkom tak, ako SNS zdvihla platy učiteľom. Ak Česi dokázali za jeden rok zdvihnúť platy zdravotníkom o 27%, musí to zvládnuť i Slovenská republika“ (SNS 2021).

Slovenská národná strana vo svojom príspevku kritizuje prístup slovenskej vlády k vakcíne Sputnik a zasadzuje sa za obnovenie rokovaní s Ruskom s cieľom zabezpečiť jej dodávky. Pritom zdôrazňuje potenciál vakcíny zvýšiť

mieru očkovania a argumentuje, že liečba by sa mala posudzovať podľa účinnosti, a nie podľa geopolitického pôvodu. Strana podporuje dobrovoľné očkovanie, testovanie protilátok a zlepšenie ambulantnej starostlivosti, pričom zároveň zdôrazňuje potrebu zvýšenia plátov zdravotníckych pracovníkov. Zdanlivo vecný text podsúva viacero alternatívnych právd. Pozrime sa na jednotlivé tvrdenia:

a) *„Zažili sme hanbu, kedy Slovensko vrátilo Sputnik.*

Faktom je, že Slovensko neporušilo zmluvu s Ruskou federáciou, a preto nebol dôvod uplatňovať sankcie. Tvrdenie vyvoláva dojem, že Rusko veľkoryso odpustilo pokutu, čím sa prezentuje v pozitívnom svetle. Zároveň sa stigmatizuje rozhodnutie vlády nepoužívať vakcínu Sputnik, ktorú neschválila Európska lieková agentúra EMA. Tvrdenie tak slúži na emocionálnu mobilizáciu proti „západnej“ politike a vytvára dojem, že Slovensko urobilo chybu.

b) *„Sputnik môže pomôcť k zvýšeniu zaočkovanosti.“*

Ide o špekulatívne tvrdenie bez dôkazov. Neexistujú žiadne známe štúdie zo Slovenska, ktoré by dokazovali, že vakcína Sputnik výrazne zvýšila záujem verejnosti o očkovanie v čase, keď bola nedôvera voči očkovaniu všeobecne vysoká. Toto tvrdenie je sugestívne – prezentuje určitú hypotézu ako fakt.

c) *„Na lieky by sa politika nemala vzťahovať. Ak je liek účinný a má dôveru u pacienta, je úplne jedno z akej pochádza zemepisnej šírky“*

V tomto prípade ide o zjednodušenie problému. V skutočnosti musia lieky a vakcíny prejsť vedeckou a regulačnou kontrolou, teda nejde len o „dôveru pacientov“. Toto tvrdenie znevažuje úlohu Európskej liekovej agentúry, Štátneho ústavu pre kontrolu liečiv a iných odborných orgánov a zavádza verejnosť, aby si myslela, že pri výbere vakcíny stačí „dôvera“. Lieková politika nie je len otázkou pôvodu liekov, ale aj ich bezpečnosti, účinnosti a schválenia príslušnými orgánmi.

d) *„Slovenská národná strana na príklade Maďarska poukazuje na to, že Sputnik je účinný a ľudom pomáha.“*

V tomto prípade je tvrdenie založené na výbere selektívnych údajov. Maďarsko síce použilo vakcínu Sputnik, ale nemalo verejne dostupné,

transparentné údaje o jej účinnosti v porovnaní s inými vakcínami. Toto tvrdenie ignoruje širší kontext: Vakcína Sputnik nebola schválená Európskou liekovou agentúrou a v krajinách EÚ sa široko nepoužívala. Typickým prvkom dezinformačných naratívov je v tomto prípade aj výber „priateľskej“ krajiny ako vzoru a ignorovanie opačných názorov.

- e) *„pred očkovaním by občan Slovenskej republiky mal podstúpiť krvný test na meranie protilátok“*

Toto odporúčanie sa neopiera o vedecké fakty. Takéto testovanie a meranie nie je štandardne odporúčané žiadnymi odbornými orgánmi, pretože hodnota protilátok nezaručuje imunitnú ochranu. Ide o zavádzanie, ktoré môže odradiť ľudí od očkovania, pretože si budú myslieť, že vakcínu „už nepotrebujú“. Ide o bežnú stratégiu dezinformátorov, ktorí používajú vedecky pôsobiace návrhy bez akéhokoľvek reálneho základu.

- f) *„tak, ako SNS zdvihla platy učiteľom“*

Tento naratív sa opakuje v mnohých ďalších príspevkoch, avšak ide o skreslenie skutočnosti, keďže zvýšenie plátov bolo výsledkom viacerých opatrení koalície vlády, nielen strany SNS.

Podobne možno rôzne alternatívne fakty identifikovať aj v príspevkoch FPÖ, ako dokladuje náš druhý príklad:

„To, že sa veľké množstvo ľudí cíti nútené dať sa zaočkovať, aby sa vyhli testovacím šikanám, aby neprišli o prácu, aby neboli vylúčení zo spoločenského života, aby sa nestali obeťami mobbingu, aby sa mohli voľne pohybovať atď., je hanba a podľa môjho názoru by to malo mať právne dôsledky pre tých, ktorí za to nesú zodpovednosť. Oznámenie vlády o zavedení všeobecnej povinnosti očkovania proti koronavírusu od začiatku februára 2022 považujem za veľký klamlivý manéver a poslednú možnú hrozbu. Vieme to z informácií, ktoré unikli z vlády. Znie to ako ultimátum s odkazom: Nechajte sa hneď zaočkovať, inak vás k tomu aj tak prinútíme. Odpor je zbytočný. Ale vláda pritom len blafuje. Lebo vie presne dve veci: Čím viac ľudí sa nenechá touto hrozbou zastrašiť, tým ťažšie bude pre ňu povinné očkovanie skutočne zaviesť. [...] Vláda si je vedomá problému lavíny námitok, ktoré sa budú vyskytovať až po najvyššie súdy. Dobré vie o problémoch v súvislosti s právom EÚ, pokiaľ ide o definíciu okruhu osôb, ktoré sú povinné podstúpiť očkovanie. Musela by podstúpiť riziko, že celé odvetvia pracovného trhu budú paralyzované protestmi a akciami odporu. Medzinárodná verejnosť by sa

pobúrila, keby boli ľudia v Rakúsku väznení za to, že uplatňujú svoje právo na telesnú integritu“ (Kickl 2021, z nemčiny preložil J. D.).

Nasledujúce tvrdenia majú konšpiračný charakter alebo ich možno opísať ako alternatívne fakty:

- a) *„Vieme to z informácií, ktoré unikli z vlády.“*

Neexistujú však žiadne verejne overiteľné dôkazy o takýchto „uniknutých“ politických dokumentoch alebo ultimátoch týkajúcich sa povinného očkovania, ktoré by podporovali toto tvrdenie. Odvolávanie sa na tajné zdroje bez dôkazov je špekulatívne a typicky sa používa v rétorike konšpiračných teórií.

- b) *„Oznámenie vlády o zavedení všeobecnej povinnosti očkovania proti koronavírusu [...] považujem za veľký klamlivý manéver a poslednú možnú hrozbu.“*

Zavedenie povinného očkovania v Rakúsku bolo rozhodnuté na politickej úrovni, ale neskôr bolo pozastavené a zrušené. Neexistujú žiadne dôkazy, že toto oznámenie bolo iba hrozbou; tvrdenie o úmyselnom podvode je nepodložené.

- c) *„Medzinárodná verejnosť by sa pobúrila, keby boli ľudia v Rakúsku väznení za to, že uplatňujú svoje právo na telesnú integritu“*

Väznenie odporcov očkovania nikdy nebolo v Rakúsku zákonom ani politickou realitou; predstava, že občania sú za odmietnutie očkovania posielaní do väzenia, je nepodloženým preháňaním a súčasťou zastračovacej rétoriky.

V súvislosti s očkovaním poukazuje na mnohé konštruované fakty aj nasledovný príklad:

Pred pár dňami sa v zdravotníckom výbore konalo vypočutie s odborníkmi na tému referenda o „slobode očkovania“. Náš poslanec Národného snemu Gerald Hauser konfrontoval prezidenta Lekárskej komory Szekeres, ktorý vo výbore pôsobil viac než len TRAPNE, s vyhlásením riaditeľa WHO pre Európu, že „očkovanie pandémie neukončí“! Prejav, ktorý stojí za pozretie. (FPÖ 2021, z nemčiny preložil J. D.)

- a) Vyhlásenie Hansa Klugeho, na ktorého sa spomínaný prejav vzťahuje, je prezentované tak, ako keby WHO priznala, že očkovanie

je zbytočné alebo neúčinné, čo však nie je pravda. Ide o klasickú dezinformačnú stratégiu skracovania. Pôvodná citácia Hansa Klugeho znie „We also need to be conscious of the fact that vaccines alone will not end the pandemic.” (Kluge, 2021). Tento výrok teda vyjadruje skutočnosť, že hoci očkovanie je kľúčovým prostriedkom na kontrolu pandémie, nie je jediným.

- b) Príspevok tiež difamuje odborníkov. Namiesto toho, aby sa diskutovalo o merite veci, prezident Lekárskej komory je diskreditovaný vo všetkých smeroch, hoci bol jedným z obhajcov opatrení založených na dôkazoch počas pandémie.
- c) Okrem toho sa príspevok usiluje o sugestívnu prezentáciu nevyhnutnosti referenda o slobode očkovania. Pojem „sloboda očkovania“ naznačuje, že takáto sloboda predtým neexistovala. Očkovanie ale v Rakúsku nikdy nebolo povinné pre celú populáciu a preto ani nemožno hovoriť o strate takto definovanej slobody.

Uvedené príklady dokazujú, že alternatívne pravdy sú úzko spojené s jazykovou manipuláciou. Obdobným spôsobom je možné rozanalyzovať všetky príklady, ktoré sú obsiahnuté v našom korpuse. Lepšiemu pochopeniu fenoménu jazykovej manipulácie pomocou využitia a vytvárania alternatívnych faktov však pomôže, ak závery získané induktívnym spôsobom vyhodnotíme v globálnom meradle. Vďaka tomuto postupu sa môžeme pozrieť na zhrnutie najtypickejších oblasti manipulácie v analyzovanom korpuse v tabuľkách 3 a 4.

Tabuľka 3: Hlavné tematické aspekty obsahujúce dezinformácie a alternatívne fakty v príspevkoch strany SNS.

Téma	Typická manipulačná stratégia
COVID-19, očkovanie	trivializácia vírusu, zastrašovanie očkovaním
migrácia	migranti štylizovaní ako hrozba
západné krajiny a inštitúcie	USA/EÚ zobrazované ako utláčajúce zoskupenia pracujúce v utajení
vojna na Ukrajine	Ukrajina ako vinník, Rusko ako obeť
elity a médiá	démonizácia médií a politikov

Zdroj: Vlastné vyhodnotenie analyzovaného korpusu.

Tabuľka 4: Hlavné tematické aspekty obsahujúce dezinformácie a alternatívne fakty v príspevkoch strany FPÖ.

Téma	Typická manipulačná stratégia
COVID-19, očkovanie	antivakcinačná rétorika, trivializácia pandémie
migrácia	naratív nahradzovania domácej populácie migrantami
medzinárodné inštitúcie	EÚ/WHO ako konšpirátorskí aktéri
elity a médiá	vládnuce strany označované ako systémové strany, prepojenie na konšpirátorské elity

Zdroj: Vlastné vyhodnotenie analyzovaného korpusu.

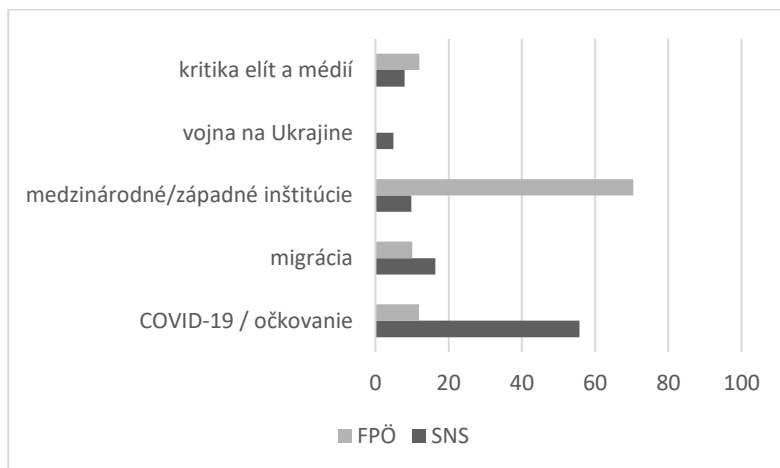
Tabuľka 3 uvádza najtypickejšie tematické aspekty manipulácie v textoch SNS. Nachádzame v nich prevažne dezinformácie o očkovaní, ktoré je údajne nebezpečné a oslabujú prirodzenú imunitu. Vlády a elity údajne využívajú pandémiu na utlačanie obyvateľstva (používajú sa výrazy ako „očkovacia mafia“ alebo „pandemický podvod“). Pokiaľ ide o migráciu, migranti sú vykresľovaní ako hrozba pre bezpečnosť a národnú identitu a migrácia je opísaná ako plánovaná a organizovaná invázia. Naratív, že EÚ a USA systematicky kontrolujú alebo kolonizujú Slovensko a že NATO a EÚ konajú proti národným záujmom, hraničí s konšpiračným naratívom. V slovenskom kontexte sa rieši aj vojna na Ukrajine, pričom Ukrajina je vykresľovaná ako hlavný vinník vojny a Rusko je prezentované ako garant mieru a obeť Západu. Média sú interpretované ako nástroje zahraničných mocností a politici a experti sú opisovaní ako zradcovia a manipulátori.

FPÖ (viď tabuľka 4) tiež šíri dezinformácie o očkovaní, ktoré je vykresľované ako neúčinné, nebezpečné a súčasť vyššieho plánu, zatiaľ čo opatrenia štátu v súvislosti s pandémiou sú prezentované ako úmyselné obmedzenie slobody. Migrácia je opísaná hlavne ako masová imigrácia, ktorá znamená prílev žiadateľov o azyl. Predpokladá sa, že ide o plán nahradiť pôvodné obyvateľstvo. Tieto tvrdenia vykazujú charakteristiky konšpiračných teórií. To isté platí pre kritiku medzinárodných inštitúcií, ako sú EÚ, WHO alebo NATO, ktoré ohrozujú národnú suverenu a údajne sa podieľajú na tajných plánoch globálnej kontroly. Bez akýchkoľvek konkrétnych dôkazov sa tvrdí, že prebiehajú koordinované útoky na obyvateľstvo.

Vo všeobecnosti sa prostredníctvom komunikácie oboch strán šíri strach a neistota, zložité politické súvislosti sa zjednodušujú a národná identita sa definuje na základe údajných vonkajších hrozieb. FPÖ používa cielené konšpiračné naratívy ešte systematickejšie ako SNP. Príspevky oboch strán pracujú s výrazne emotívnymi výrazmi a používajú zjednodušené opisy

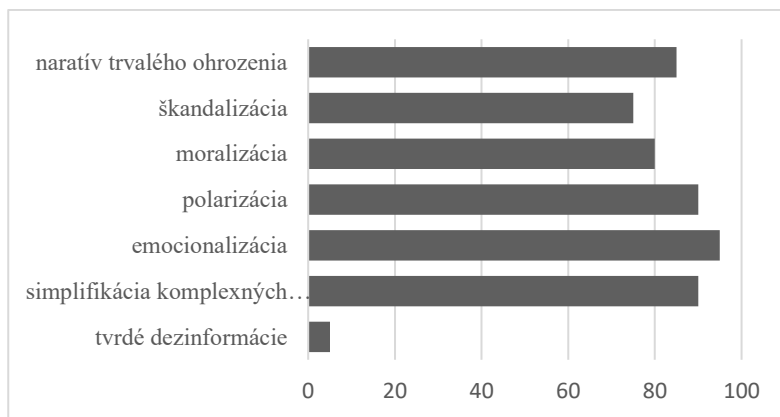
a obviňovanie. Graf 1 porovnáva využívanie dezinformácií a alternatívnych faktov zo strany SNS a FPÖ vo zverejňovaných príspevkoch.

Graf 1: Dezinformácie a alternatívne fakty v príspevkoch SNS a FPÖ v %.

Zdroj: Vlastné vyhodnotenie analyzovaného korpusu.

Graf 2: Manipulatívne rétorické stratégie v príspevkoch SNS a FPÖ v %.

Zdroj: Vlastné vyhodnotenie analyzovaného korpusu.

Viac ako 55 percent príspevkov SNP sa týka Covid-19 a očkovania, pričom migrácia a kritika elity sú druhou najviac zastúpenou témou. V menšej miere sa diskutuje aj o vojne na Ukrajine. Naproti tomu sa viac ako 70 percent príspevkov FPÖ zaoberá medzinárodnými inštitúciami. COVID a migrácia tvoria výrazne menší podiel ako v SNP. Explicitnou, tvrdou dezinformáciou sa vyznačuje len 7 až 9 percent všetkých príspevkov, to znamená, že pri jazykovej manipulácii u zvolených strán prevládajú skôr iné štylistické a rétorické prvky a to najmä polarizácia a hyperbolizácia. Tieto sú obsiahnuté v 60 až 80 percentách príspevkov. Najčastejšie manipulatívne stratégie oboch strán v porovnaní znázorňuje graf číslo 2. Vo všeobecnosti možno konštatovať, že využitie alternatívnych faktov a dezinformácií a širšia populistická rétorika sa vzájomne podmieňujú. K podobným záverom sa dopracovávajú aj iné štúdie a to aj napriek inému výskumnému zámeru a metodike.³

Záver

Naša analýza potvrdzuje, že SNS aj FPÖ vyžívajú alternatívne pravdy vo svojej digitálnej komunikácii na Facebooku v obmedzenej miere. Tieto sú však súčasťou komplexnejších manipulatívnych stratégií ako sú emocionálna, moralizácia, zjednodušovanie, polarizácia či škandalizácia. Analýza tematických klastrov ukazuje, že obe strany sa zameriavajú na veľmi konkrétne témy, ako je pandémia koronavírusu, migrácia, národná identita a kritika elity. Následná analýza alternatívnych faktov odhalila, že v príspevkoch SNS v analyzovanom období dominovalo skresľovanie reality v súvislosti s témami ako sú pandémia, koronavírus a protizápadné naratívy. FPÖ využíva viac alternatívnych faktov hraničiacich s konšpiračnými teóriami, a to najmä v kontexte boja proti medzinárodným a nadnárodným inštitúciám. Ďalšia analýza ukazuje, že emocionálna a manipulatívna rétorika sa vyskytuje vo viac ako 60 % príspevkov. Priame dezinformácie boli zistené len asi v 7–9 % príspevkov. Ústrednými prvkami politickej komunikácie oboch strán sú rétorické techniky populistického jazykovej manipulácie, ako je vytváranie obrazu nepriateľa, čierno-biele myslenie, odvolávanie sa na autority, rekontakualizácia, generalizácia či stigmatizácia. Analýza tak potvrdzuje pôvodnú hypotézu, že napriek jazykovým a kultúrnym rozdielom obe strany využívajú

³ Na jednoznačné prepojenie medzi populizmom a šírením konšpiračných teórií, resp. alternatívnych právd poukazujú napr. Castanho Silva, Vegetti, Littvay (2017) a najovšie tiež Törnberg a Chueri (2025: 13) ktorí prichádzajú k záveru, „že ani ideologické postoje, ani populistická ideológia samy osebe nevysvetľujú sklon politikov šíriť dezinformácie. Skôr je to kombinácia populizmu a pravcovej ideológie, ktorá súvisí s tým, že strany šíria menej faktických informácií“.

porovnateľné presvedčovacie vzorce. Tieto vzorce sú štrukturálne podobné, avšak silne kontextualizované. Nadväzujúci výskum by sa mal venovať širšiemu skúmaniu práve daných kontextov, ako aj vzájomného ovplyvňovania a prelínania jednotlivých diskurzov v rámci politickej manipulácie a to aj v súvislosti so šírením alternatívnych právd.

Zdroje korpusu:

- FPÖ (2021, September 19). *Vor wenigen Tagen fand im Gesundheitsausschuss das Hearing mit Experten zum Volksbegehren zur „Impffreiheit“ statt. Unser Nationalratsabgeordneter Gerald Hauser hat* [A few days ago, the Health Committee held a hearing with experts on the referendum on “vaccination freedom”. Our Member of the National Council Gerald Hauser has] [Status]. Facebook, <<https://www.facebook.com/fpoe/videos/1483384842045759>> [10. 10. 2025].
- FPÖ. (n.d.). *FPÖ – Die soziale Heimatpartei. Offizielle Facebook-Seite der Freiheitlichen Partei Österreichs* (FPÖ) [Facebook page]. Facebook, <<https://www.facebook.com/fpoe>> [10. 10. 2025].
- Kickl, H. (2021, November 26). *Liebe Freunde! Die Corona-Impfung muss freiwillig sein. Die Entscheidung, sich impfen zu lassen, soll einzig und allein auf Basis der [...] [Dear friends! Corona vaccination must be voluntary. The decision to be vaccinated should be made solely on the basis of the]* [Status]. Facebook, <<https://www.facebook.com/fpoe/posts/pfbid02k7ogSNCP3MwnFzSAiuDc67FTb9v41QgsDxLhf-GmysGgzZg7V2AjNLfeSbPXouNkXl>> [10. 10. 2025]
- Kluge, H. H. P. (2021, April 29). *Statement – More Europeans now vaccinated against COVID-19 than have had the virus* [Statement]. WHO Regional Office for Europe, <<https://www.who.int/europe/news/item/29-04-2021-statement-more-europeans-now-vaccinated-against-covid-19-than-have-had-the-virus>> [10. 10. 2025].
- SNS. (2021, December 04). *Slovenská národná strana vyzýva vládu Eduarda Hegera, aby obnovila rokovania o dodávkach Sputniku. [The Slovak National Party calls on the government of Eduard Heger to resume negotiations on the supply of Sputnik.]* [Status]. Facebook, <<https://www.facebook.com/stranasns/posts/pfbid02WZGsUkbWvZPmMLqEM6TWAvFojAmwKakuDyqGUHuMxTpJVYrDLGhkaw8pnrFQJSolZ>> [10. 10. 2025].
- SNS. (n.d.). *Slovenská národná strana* [Facebook page]. Facebook, <<https://www.facebook.com/stranasns>> [10. 10. 2025]

Literatúra

- Castanho Silva, B., Vegetti, F., & Littvay, L. (2017). The Elite Is Up to Something: Exploring the Relation Between Populism and Belief in Conspiracy Theories. *Swiss Political Science Review*, 23(4), 423–443. <https://doi.org/10.1111/spsr.12270>
- Demčišák, J. (2024). Nomina propria v jazyku konšpiračných textov. In R. Štefančík (Ed.), *Jazyk a politika: Na pomedzí lingvistiky a politológie* 9 (pp. 39–51). Ekonóm.
- Dijk, T. A. van (2017). *Discourse and power*. Palgrave Macmillan.
- Götz-Votteler, K., & Hespers, S. (2019). *Alternative Wirklichkeiten? [Alternative realities?]* Bielefeld: transcript Verlag.
- Kutter, A. (2017). Corpus analysis. In R. Wodak & B. Forchtner (Eds.), *The Routledge handbook of language and politics* (pp. 169–186). Routledge.
- Törnberg, P., & Chueri, J. (2025). When Do Parties Lie? Misinformation and Radical-Right Populism Across 26 Countries. *The International Journal of Press/Politics*, 1–20. Online First. <https://doi.org/10.1177/19401612241311886>

Kontakt:

PhDr. Ján Demčišák, PhD.

Katedra germanistiky	Department of German Studies
Filozofická fakulta	Faculty of Arts
Univerzita sv. Cyrila a Metoda v	University of Ss. Cyril and Methodius
Trnave	in Trnava

Email Address: jan.demcisak@ucm.sk

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0227-6716>

Jazyk v politike a politika v jazyku: Stigmatizácia a exklúzia vo verejnej komunikácii

Zdenko Dobrík

Abstract

Language in Politics and Politics in Language: Stigmatization and Exclusion in Public Communication. *Stigmatisation and exclusion in public communication represent a serious social problem because they prevent individuals or groups from self-realisation or limit them in it. These phenomena occur for various reasons and to varying degrees in every society. The study focuses on the verbal, and to a lesser extent multimodal, representation of selected social contexts from the past and present, with an emphasis on the stigmatisation and exclusion of certain social groups in public communication.*

<https://doi.org/10.53465/JAP.2025.9788022552806.74-85>

Keywords: public communication, stigmatization, exclusion, past, present.

Kľúčové slová: verejná komunikácia, stigmatizácia, exklúzia, minulosť, prítomnosť.

Úvod

Stigmatizácia a exklúzia vo sfére verejnej komunikácie predstavujú závažný a širokospektrálny sociálny problém, pretože bránia jednotlivcom a skupinám v sebarealizácii alebo ich v nej obmedzujú. Z rôznych príčin a v odlišnom množstve sú prítomné v každej spoločnosti. V tomto texte zacielim pozornosť na jazykové a multimodálne stvárnenie niektorých sociálnych kontextov minulosti a dneška s dôrazom na stigmatizáciu a exklúziu sociálnych skupín vo verejnej komunikácii. Zameriame sa najmä stigmatizáciu a exklúziu Židov vo verejnej komunikácii v období Nemeckej ríše (1933 – 1945), Slovenského štátu (1939 – 1945), ako aj v súčasnosti. Jednotlivé príklady budeme dokladať názornými ukážkami, ktoré sa aj dnes stále objavujú vo verejnom priestore.

Stigmatizácia a exklúzia vo sfére verejnej komunikácie

Stigmatizácia¹ a exklúzia vo verejnej komunikácii sa vyskytujú v mnohoročných podobách. O niektorých z nich sa prehľadovo zmienime a zároveň uvedieme, kto sa venuje ich skúmaniu. Jednou z podôb je jazyková diskriminácia jednotlivcov pre ich akcent, dialekt alebo sociolekt. Zaoberá sa ňou Blanchet (2016) a označuje ju ako glotofóbia. Napríklad v Rakúsku a v Nemecku niektorí učitelia vnímajú a hodnotia žiakov s „nenemeckým“ akcentom ako menej schopných. Fínska lingvistka Skutnabb-Kangas(ová) dávala do pozornosti systémové a štrukturálne nerovnosti, ktoré sa prejavujú tak, že niektoré skupiny obyvateľstva nemôžu používať určité variety jazyka alebo rôzne jazyky. Ako príklad uvádzala v minulosti existujúce asimilačné internátne školy v Kanade a USA pre pôvodných obyvateľov (2000). Zdôrazňovala, že jazyková diskriminácia jednotlivcov alebo skupín je nemenej závažným sociálnym problémom ako rasizmus a sexizmus. Autorská trojica Bock(ová), Busch a Truan(ová) (2023: 192-195) analyzuje semiotické praktiky, ktoré vedú k inklúzii a exklúzii v mobilných komunitách. Semiotické praktiky orientované na exklúziu označujú títo autori pojmom sociolingvistika exklúzie. Stigmatizáciou a exklúziou vo verejnej komunikácii sa zaoberá aj komunikačná teória Muted Group Theory, ktorá vysvetľuje vzťah medzi dominantnými a podriadenými skupinami. Dominantné skupiny utvárajú jazyk a komunikáciu tak, že podriadené alebo marginalizované skupiny nemajú rovnaké komunikačné možnosti a príležitosti (Kramarae, 1981). Inými slovami povedané, Muted Group Theory venuje pozornosť sociolingvistickým nerovnostiam, t. j. diskriminácii marginalizovaných skupín dominantnými skupinami. V slovenskom lingvistickom prostredí rezonovala dosť výrazne téma sociolingvisticky orientovaného diskriminačného diskurzu na prelome minulého a súčasného desaťročia v rámci projektu Diskriminačná inštrumentalizácia jazyka (2019 až 2022). Jeho hlavným autorom je Dolník. Týkal sa troch aspektov: 1. opisu prejavov diskriminačného uplatňovania jazykových prostriedkov, ich analýzy z hľadiska vplyvu na sociálne vzťahy a verejnú mienku; 2. opisu prejavov diskriminácie spätých s ovládaním slovenského jazyka, osobitne spisovnej slovenčiny; 3. deskriptívnej konfrontácie jazykových ideológií vo vzťahu k spisovnej slovnej slovenčine, ktoré sa diferencujú na základe opozície latentná puristická orientácia vs. komunikačno-

¹ Podľa Nakonečného (2017) stigmatizácia znamená špeciálny prípad sociálnych predsudkov k určitým jednotlivcom, ktorým sa v dôsledku toho pripisujú rôzne negatívne vlastnosti. V širšom zmysle, ktorý sa väčšinou používa v sociológii, predsudok znamená apriórne negatívne hodnotenie, ktoré sa prejavuje buď ako pripisovanie, alebo ako nálepkovanie.

pragmatická orientácia (Ondrejovič, 2020a: 128). O diskriminačnej inštrumentalizácii jazyka boli publikované viaceré pozoruhodné práce, napr. Dolník, 2017: 128-133; Ondrejovič, 2020a, 2020b; Fiala-Butora, 2022; Rusinková, 2024; Vrábľová, 2015. Sociológ a mediálny teoretik Couldry (2010) poukazuje na skutočnosť, že médiá sú inštitúcie s ekonomickými a politickými záujmami, ktoré rozhodujú, čo sa dostane do pozornosti a čo nie. Neodrážajú realitu, ale tvoria ju tým, že rozhodujú, o čom sa hovorí, kto má „hlas“ a kto nie. „Hlas“ symbolizuje účasť občanov na spoločnosti, ich schopnosť hovoriť, byť vypočutý a mať vplyv. V spoločnosti ovládanej trhom sa tento hlas často stráca nie preto, že by ľudia nehovorili, ale preto, že ich nikto nepočúva. Politika, médiá aj digitálne platformy premieňajú individuálne hlasy na dáta, kliky, čím vyprázdňujú ich skutočný význam. Úlohou jazyka pri vytváraní sociálnej inklúzie a exklúzie v spoločnosti sa v súčasnosti zaoberá nemecká lingvistka B. Bock(ová). Okrem iného skúma, ako bol jazyk používaný v diktatúrach (v období národného socializmu a v období NDR) na účely vylúčenia a aký inkluzívny alebo exkluzívny potenciál sa skrýva v jazykových ideológiach.²

Jazyk ako nástroj stigmatizácie a exklúzie Židov v Nemecku a na Slovensku (1939 – 1945) v období národného socializmu

V tejto a nasledujúcej časti textu si všimneme stigmatizáciu a exklúziu obsiahnutú vo verejnej komunikácii na konkrétnych príkladoch. Súčasťou verejnej komunikácie sú tiež zákony, propagandistické plagáty, ale aj komunikáty, ktoré vznikajú na ulici. Začneme stigmatizáciou a exklúziou v zákonoch.

Z pohľadu Bourdieua (1991) je jazyk nástrojom symbolickej moci, ktorým sa udržiavajú spoločenské hierarchie. Symbolická moc pôsobí prostredníctvom znakov, diskurzov, obrazov. Jej účinky na spoločnosť sú reálne, sociálne hmatateľné. Dokladom toho sú napr. Norimberské zákony (1935), obsahujúce záväzné stigmatizujúce a exkludujúce formulácie, ktoré spustili ďalšie formy sociálnej exklúzie: občiansku, kultúrnu i fyzickú exklúziu. V pozadí týchto formulácií bol národnosocialistický koncept národa ako homogénnej masy, ktorá je ohrozená. Dichotomické konštruovanie sociálnej reality na „MY“ (dokonalý národ) verzus „ONI“ (Židia – nepriatelia národa)³,

² AG Sprache und Inklusion/Exklusion Dostupné na: <<https://idsl2.phil-fak.uni-koeln.de/institut/personen/lehrendenseiten/prof-dr-bettina-m-bock/ag-sprache-und-inklusion-exklusion>> [25. 9. 2025].

³ Na nezmieriteľnej dichotómii „MY“ a „ONI“ je založený tiež jazyk súčasnej extrémnej pravice (Štefančík, 2020; Štefančík, Stradiotová, 2021).

ktoré bolo z pohľadu ideológie národného socializmu nezmieriteľné, sa prejavilo v obligatórnych formuláciách v Zákone o ríšskom občianstve a taktiež v Zákone na ochranu nemeckej krvi a nemeckej cti.

Zákon o ríšskom občianstve z 15. 9. 1935, konkrétne paragraf 2 ods. 1, exkludoval Židov tým, že im odoprel plnoprávne občianstvo: „*Ríšskym občanom je len štátny príslušník nemeckej alebo príbuznej krvi, ktorý svojim správaním dokazuje, že je ochotný a spôsobilý verne slúžiť nemeckému národu a Ríši.*“⁴ Židia nemohli voliť, zastávať štátne funkcie, vykonávať určité povolania, napr. povolanie advokáta, lekára, lekárnik. Aj Zákon na ochranu nemeckej krvi a nemeckej cti z 15. 9. 1935 ich tiež stigmatizoval a exkludoval. V paragrafe 1 ods. 1 sa uvádza: „*Manželstvá medzi Židmi a štátnymi príslušníkmi nemeckej alebo príbuznej krvi sú zakázané. Manželstvá uzavreté napriek tomu sú neplatné, aj keď boli uzavreté v zahraničí s cieľom obísť tento zákon.*“ V tom istom zákone v paragrafe 3 sa uvádza: „*Židia nesmú vo svojej domácnosti zamestnávať ženské osoby nemeckej alebo príbuznej krvi mladšie ako 45 rokov.*“⁵

Iná forma ich stigmatizácie bola obsiahnutá v Druhom nariadení na implementáciu zákona o zmene priezvisk a krstných mien z augusta 1938⁶. Židia nemajúci „*krstné mená, ktoré boli uvedené v smernici ministerstva vnútra o využívaní krstných mien*“ si museli povinne pridať druhé meno: muži meno „Israel“ (znamená bojovník za Boha) a ženy meno „Sara(h)“ (znamená princezná). Tieto biblické mená boli zneužitá na dehumanizáciu, ironizáciu, ale aj na ďalšie kruté zaobchádzanie s osobami a ich identitami. Povinné druhé meno stigmatizovalo dotknuté osoby nepretržite, pretože bolo uvedené v občianskom preukaze a v ďalších osobných dokladoch. Bolo obligatórnou súčasťou všetkých úradných záznamov a korešpondencie. Štátnej moci simplifikovalo povinné meno identifikáciu a kontrolu Židov, ktoré boli často spojené s ich ďalšou sociálnou exklúziou. Meno spojené v slušnej spoločnosti s identitou osoby a rodinného odkazu, do ktorej osoba patrí, prinášalo stratu dôstojnosti a súkromia. Už zmienené zákony a nariadenia mali praktické dôsledky v každodennom živote. Komunikácia, osobné (manželské) a pracovné vzťahy medzi Židmi a „árijskou“ rasou boli väčšinou zakázané alebo výrazne

⁴ Reichsbürgergesetz vom 15. September 1935. Dostupné na: <<https://www.verfassungen.de/de33-45/reichsbuerger35.htm>> [25. 9. 2025].

⁵ Gesetz zum Schutze des deutschen Blutes und der deutschen Ehre vom 15. September 1935. Dostupné na: <https://www.servat.unibe.ch/dns/-RGBI_1935_I_1146_G_Blut_Ehre.html?utm> [25. 9. 2025].

⁶ Zweite Verordnung zur Durchführung des Gesetzes über die Änderung von Familiennamen und Vornamen. Dostupné na: <<https://www.verfassungen.de/de33-45/namenaenderung38-v2.htm>> [25. 9. 2025].

obmedzené. Židia boli v nich označení ako „iní“, právne druhotriedni, v reálnom živote menejcenní.

Stigmatizácia a exklúzia obsiahnutá v zákonoch a ďalších právnych textoch sa priebežne dostávala do mediálnych textov (noviny, časopisy, rozhlas), politických textov (politické prejavy), propagandistických textov (plagáty, karikatury, filmy) so zámerom vytvárať, posilňovať a diseminovať „obraz nepriateľa“ podľa ideológie antisemitizmu. Obraz nepriateľa využívala vtedajšia politická moc na homogenizáciu a integráciu slovenského národa.

Súčasťou mnohých textov boli často eufemizmy, aby manipulovali ich recipientov, zakrývali brutalitu moci, eliminovali negatívne emócie v spoločnosti, vytvárali dojem vedeckosti a normality, a to najmä v súvislosti s prebiehajúcou eutanáziou a uplatňovaním rasových zákonov. „Čisté“ slová mali pôsobiť pozitívne, psychotherapeuticky aj na lekárov a vojakov, ktorí vykonávali „špinavú“ prácu. Obzvlášť často sa vyskytovali popri iných nasledujúce eufemizmy:

- a) *Endlösung der Judenfrage* – systematická genocida Židov;
- b) *Rassenhygiene* – sterilizácia, vraždenie nežiaducich osôb;
- c) *Kristalnacht* – pogromy na Židov, ktoré sa odohrali v novembri 1938. Boli pri nich usmrtené desiatky Židov a vypálených 200 synagóg;
- d) *Euthanasie* – vraždenie duševne chorých a telesne postihnutých;
- e) *Ballastexistenzen* – postihnutí, chorí ľudia. Z pohľadu ideológie to boli bezcenné bytosti, ktorých usmrtenie by ušetrilo mnoho peňazí;
- f) *Evakuierung (Umsiedlung)* – deportácie (Klemperer, 2002, 2004).⁷

Okrem eufemizmov boli súčasťou textov vydávaných v Nemeckej ríši a Slovenskom štáte metafory, ktoré redukovali a degradovali biologicko-sociokultúrnu podstatu ľudskej bytosti na biologickú podstatu, t. j. na úroveň živočích, zvierat, napr. *škodca*, *bacil*, *parazit*, *plaz*, *had*. Dehumanizácia vyjadrená prostredníctvom nich mala tiež stigmatizačnú funkciu, slúžila na utváranie obrazu nepriateľa.

Propagandistický plagát *Rozsievateľ kúkoľ*

Už v predchádzajúcej časti textu sme uviedli, že stigmatizácia a exklúzia obsiahnuté v právnych textoch boli prenášané v rôznych, cieľavedome premyslených podobách do propagandistických textov, napr. do plagátov, ktoré editoval v Slovenskom štáte Úrad propagandy. Do registra plagátov dobového

⁷ Eufemizmy sú aj v súčasnosti neodmysliteľnou súčasťou masmediálnej komunikácie na Slovensku a v zahraničí (Dulebová, 2012).

propagandistického zamerania patrí aj multimodálny plagát s nápisom *Rozsievateľ kúkol'a* (obr. 1).

Obr. 1. Propagandistický plagát *Rozsievateľ kúkol'a*

Zdroj: Nižňanský, E. a kol. (2018: 45)

Zámerom Úradu propagandy bolo presvedčiť recipientov o nebezpečenstve Židov a o nutnosti skorého a efektívneho vyriešenia židovskej otázky. Tomuto zámeru zodpovedá kompozícia plagátu, ktorá je založená na kombinácii jazykového (verbálneho) a vizuálneho (obrazového) módu. Jednotlivé módy (jazyk, obraz, farba) vytvárajú význam plagátu prostredníctvom vzájomnej interakcie (Kress & von Leeuwen, 2006). Verbálny a vizuálny mód sa navzájom dopĺňajú, majú na recipienta synergický účinok v zmysle šírenia

ideologického posolstva. Text plagátu obsahuje ideologické zdôvodnenie a akútnu potrebu vyriešenia „problému“ židovskej otázky. Obraz plagátu mal vzbudiť emócie strachu, odporu. Vychádzajúc z poznania Barthesa (1997, citované podľa Kaderka (2017)), je medzi textom a obrazom na plagáte vzťah ukotvenia (anchorage). Jazykový znak striktne limituje interpretáciu vizuálneho znaku, zabraňuje jeho alternatívnym interpretáciám. Interpretácia vnímať Žida ako nositeľa rozkladu a úpadku, proti ktorému treba zasiahnuť, bola z pohľadu ideológie národného socializmu povinná a nemohla byť nahradená alternatívnymi interpretáciami. Nápis *Rozsievateľ kúkoľ* má metaforický (alegorický) ráz. Odkazuje na biblické podobenstvo, v ktorom kúkoľ (burina) symbolizuje zlo šíriace sa medzi obilím. Rozsievateľ nie je šíriteľ dobra, ale démon ohrozujúci poriadok v spoločnosti. Symbolizuje nežiaduci prvok v spoločnosti. V dolnej časti plagátu alokovaný slogan *Vyriešiť konečne židovskú otázku!* (14. bod slovenského národného socializmu) je komplementárny s nápisom *Rozsievateľ kúkoľ*. Nápis patrí do symbolickej roviny. Slogan obsahuje otvorenú ideologickú výzvu na vylúčenie, ktorá je prvkom hegemonického diskurzu (Fairclough, 1995). Karikovaná postava Žida má zveličené vonkajšie črty tváre, ale aj ostatných častí telesnej schránky za účelom posilnenia antisemitských vizuálnych stereotypov. Temná silueta Žida drží v ruke vrece, z ktorého rozhadzuje papierové pásiky s nápsami: *Nemáme chlieb, Nemáme čo jesť, Nemci sú všetkému na vine*. Tmavé ladenie farieb, ktoré konotujú obavy, strach, melanchóliu (Heller, 2001, citované podľa Bendel Larcher (2015)) korešponduje s jazykovým a vizuálnym módom. Spoločne vytvárajú zamýšľaný synergický efekt, ktorý spočíva v aktivovaní strachu a vo vzbudení presvedčenia, že ideológia národného socializmu je správna a represívne opatrenia stigmatizujúce a vylučujúce Židov sú nevyhnutné.

Jazyk ako inštrument stigmatizácie a exklúzie v súčasnosti

Výber komunikačnej udalosti zachytenej na fotografii (obr. 2), nie je náhodný. S propagandistickým plagátom, ktorým sme sa zaoberali v predchádzajúcej časti, ich spája skutočnosť, že v oboch je prítomná stigmatizácia a exklúzia, a to aj napriek tomu, že každá z týchto komunikačných udalostí vznikla v rozdielnom sociálnom kontexte a čase. Najprv prejdeme k interpretácii stigmatizácie a exklúzie, ktoré sú zachytené na fotografii a potom k ďalším styčným bodom a rozdielom medzi formami stigmatizácie a exklúzie na plagáte a fotografii.

Obr. 2 Bratislava, Klariská ulica 12, Sushi reštaurácia, apríl 2025

Zdroj: Ústredný zväz židovských náboženských obcí (ÚZ ŽNO)

V multimodálnom texte zobrazenom na fotografii (obr. 2) sa stretávajú symbol diverzity, inkluzívnosti a solidarity s LGBTQ+ komunitou a jej symbolmi, ktoré vyjadrujú odpor k diverzite. Pôvodne bola vo výklade umiestnená dúhová vlajka. Tento vizuálny znak bol narušený sprejovým grafitom s kódovanými symbolmi „1161“ (Anti-Antifa⁸) a „SH!“ (Sieg Heil) na vonkajšej strane výkladu. Na stene vedľa okna sa nachádza nasprejovaná Dávidova hviezda a pod ňou nápis *Žid*. Vizuálne usporiadanie vytvára ideologický a hodnotový kontrast medzi sémantickou vrstvou zobrazujúcou identitu a vyjadrujúcou inkluzívnosť (vlajka) a vrstvou znakov, ktoré apelujú na nenávisť a vylúčenie. Je v ňom obsiahnutý konflikt medzi diskurzívnou toleranciou a netoleranciou. Anonymný autor grafitu mal potrebu stigmatizovať určité skupiny a apelovať na ich vylúčenie. Nápis *Žid* predstavuje verbálny mód komunikácie. V spojení s Dávidovou hviezdou nadobúda nápis význam diskurzívneho útoku, ktorý spája historické formy antisemitizmu so súčasnými prejavmi antisemitizmu. Vychádzajúc z Foucaultovej teórie diskurzu (2002)

⁸ Antifa je hnutie združujúce skupiny a jednotlivcov, ktorí sa hlásia k boju proti fašizmu. Niekdajší šéf amerického Federálneho úradu pre vyšetrovanie (FBI) Christopher Wray ju v roku 2020 označil za ideológiu, nie za organizáciu. Uviedol tiež, že Antife chýbajú hierarchické štruktúry. Dostupné na: <https://spravy.stvr.sk/2025/09/hnutie-antifa-ktore-hlasa-boj-proti-fasizmu-sa-ocitlo-aj-na-madarskom-zozname-teroristickych-organizacii> [25. 9. 2025].

možno vnímať kombináciu nápisu s Dávidovou hviezdou ako akt moci, ktorý konštruuje spoločenskú realitu tak, že Žid je vopred diskurzívne označený ako „INÝ“ v zmysle neakceptovaný, vylúčený. Podľa Foucaulta (2004) jednotlivec (subjekt) nie je slobodný sám o sebe, ale je konštrukciou politiky, jazyka a kultúry. Vizualne a verbálne prvky sa v tomto prípade navzájom konfrontujú, vzniká konfliktná multimodalita. Konflikt možno interpretovať ako semiotický boj (Kress & van Leeuwen, 2006: 63, citované podľa Bendel Larcher (2015)), v ktorom sa vizuálne kódy stávajú nástrojmi ideologického zápasu o význam verejného priestoru. Kódované symboly zmenili atmosféru verejného priestoru. Priestor prijatia a tolerance premenili na priestor odmietnutia a nenávisti. Podstatu komunikačnej udalosti presne vystihuje aj Bourdieuov pojem symbolického násillia (1991). Ide o formu moci, ktorá pôsobí stigmatizujúco prostredníctvom znakov a symbolov, nie prostredníctvom fyzickej sily. Obsah fotografie zároveň dokladuje prítomnosť viacnásobnej stigmatizácie (antisemitizmus, homofóbia), v ktorej sa zrkadlí súčasná tendencia prelínania (sa) ideológií, založených na netolerantnosti a nenávisti. Historické formy antisemitizmu transponované do súčasnosti a novodobé prejavy nenávisti k sexuálnym menšinám sa zlúčili a vytvárajú jeden komunikačný udalosť. Komunikačná udalosť zachytená na fotografii (obr. 2) nie je jediná (pozri Nižňanský 2016: 154-155).

Spoločným menovateľom obidvoch komunikačných udalostí (obr. 1, obr. 2) je ich multimodalnosť, čiastočne spoločný je aj objekt stigmatizácie a exklúzie, ktorým sú Židia. Na propagačnom plagáte *Rozsievateľ kúkola* (obr. 1) vystupuje Žid stelesňujúci celé židovské spoločenstvo ako ideologický nepriateľ národa. Na fotografii (obr. 2) vystupujú Židia a LGBTQ+ ako symboly ohrozenia tradičného dichotomického členenia ľudského rodu na mužov a ženy. Na propagandistickom plagáte textový a obrazový mód kooperujú a vzájomne sa synergicky podporujú. Na fotografii sú vyobrazené symbol diverzity a symboly stigmatizácie (nenávisti) vo vzájomnom konflikte. V prípade plagátu je nositeľom stigmatizácie a exklúzie štát, v prípade grafitového artefaktu ide s najväčšou pravdepodobnosťou o individuálny skutok.

Záver

Medzi stigmatizáciou a exklúziou, ktoré sa vyskytujú vo verejných textoch (zákonoch, propagandistických plagátoch atď.) a sociálnou exklúziou existuje kauzálny vzťah. Stigmatizácia a exklúzia vo verejnej komunikácii často predchádzajú sociálnej exklúzii v tom zmysle, že ovplyvňujú skutočnosť, ako spoločnosť vníma určité skupiny, či ich jazykovo (semioticky) legitimizuje alebo delegitimizuje vo verejnom priestore. Inak povedané, jazykové

správanie predchádza sociálnemu konaniu. Exklúzia prítomná vo verejnej komunikácii pripravuje pôdu pre exklúziu zo sociálnych štruktúr. Exklúzia vo verejnej komunikácii umožňuje, obhajuje alebo povzbudzuje ďalšie formy sociálnej exklúzie: diskrimináciu, segregáciu, násilie.

Funding acknowledgement:

Príspevok je publikovaný ako výstup riešenia projektu VEGA 1/0413/25 „*Inklúzia a exklúzia v slovenských, nemeckých a francúzskych komunikátoch.*“

Pramene

Reichsbürgergesetz vom 15. September 1935, <<https://www.verfassungen.de/de33-45/reichsbuerger35.htm>> [25. 9. 2025].
Gesetz zum Schutze des deutschen Blutes und der deutschen Ehre vom 15. September 1935, <https://www.servat.unibe.ch/dns/RGBl_1935_I_-1146_G_Blut_Ehre.html?utm=> [25. 9. 2025].
Zweite Verordnung zur Durchführung des Gesetzes über die Änderung von Familiennamen und Vornamen, <<https://www.verfassungen.de/de33-45/namenaenderung38-v2.htm>> [25. 9. 2025].

Literatúra

Barthes, R. (1977). *Image, Music, Text*. Fontana Press.
Bendel Larcher, S. (2015). *Linguistische Diskursanalyse. Ein Lehr- und Arbeitsbuch*. Narr Studienbücher.
Blanchet, P. (2016). *Discriminations: combattre la glottophobie*. Éditions Labert-Lucas.
Bourdieu, P. (1991). *Language and Symbolic Power*. Cambridge: Polity Press.
Couldry, N. (2010). *Why Voice Matters: Culture and Politics After Neoliberalism*. SAGE Publications.
Bendel Larcher, S. (2015). *Linguistische Diskursanalyse. Ein Lehr- und Arbeitsbuch*. Narr Studienbücher.
Bock, C. F., Busch, F., & Truan, M. (2023). The sociolinguistics of exclusion: Indexing (non)belonging in mobile communities. *Journal of Sociolinguistics*, 93, 192–195. <https://doi.org/10.1016/j.langcom.2023.10.003>

- Dolník, J. (2017). *Jazyk v sociálnej kultúre*. VEDA.
- Dulebová, I. (2012). K otázke politickej korektnosti a eufemizácie v masmediálnej komunikácii na Slovensku a v Rusku. In M. Horváth (Ed.), *Žurnalistika, médiá, spoločnosť* 2 (pp. 148–157). Stimul.
- Fairclough, N. (1995). *Critical Discourse Analysis: The Critical Study of Language*. Longman.
- Fiala-Butora, J. (2022). Linguistic Discrimination as a Social, Legal and Human Rights Phenomenon. *Jazykovedný časopis*, 73(3), 285–302.
- Foucault, M. (2002). *Archeologie vědění*. Herrmann & synové.
- Foucault, M. (2004). *Dozerať a trestať*. Kalligram.
- Heller, E. (2001). *Wie Farben wirken. Farbpsychologie, Farbsymbolik, kreative Farbgestaltung*. Rowohlt.
- Kaderka, P. (2017). Multimodální komunikace. In P. Karlík, M. Nekula, & M. Pleskalová (Eds.), *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. <https://www.czechency.org/slovník/MULTI-MOD%C3%81LN%C3%8D%20KOMUNIKACE> (Accessed August 31, 2025).
- Klemperer, V. (2002). *Chci vydát svědectví. I. Deníky 1933 – 1941*. Paseka.
- Klemperer, V. (2004). *Chci vydát svědectví. II. Deníky 1942 – 1945*. Paseka.
- Kramarae, CH. (1981). *Women and Men Speaking*. Newbury House Publishers.
- Kress, G., & Van Leeuwen, T. (2006). *Reading Images: The Grammar of Visual Design* (2nd ed.). Routledge.
- Nakonečný, M. (2017). Stigmatizace. In Z. R. Nešpor (Ed.), *Sociologická encyklopedie*. Sociologický ústav AV ČR.
- Nižňanský, E. (2016). *Dejiny židovskej komunity vo Zvolene. Židovská náboženská obec v Banskej Bystrici*.
- Nižňanský, E. a kol. (2018). *Obráz nepriateľa v propagande počas 2. svetovej vojny na Slovensku*. Univerzita Komenského v Bratislave.
- Ondrejovič, S. (2020a). Purizmus v diskriminačnom diskurze. I. *Slovenská reč*, 85(2), 127–142.
- Ondrejovič, S. (2020b). Purizmus v diskriminačnom diskurze. I. *Slovenská reč*, 85(3): 243–264.
- Rusinková, J. (2024). *Diskriminačná inštrumentalizácia jazyka*. VEDA.
- Skutnabb-Kangas, T. (2000). *Menšina, jazyk, rasizmus*. Kalligram.
- Štefančík, R. (2020). *Kommunikationsstrategien der slowakischen Rechtsextremisten*. Dr. Kovač Verlag.
- Štefančík, R., & Stradiotová, E. (2021). The concept of Nation in the Language of the Slovak Right-Wing Extremists. *Journal of Comparative Politics*, 14(2), 17–33.

Vrábľová, J. (2015). Slovenská jazyková ideológia v laickom diskurze. *Sociolinguistica Slovaca*, 8, 117–131.

Kontakt:

doc. PaedDr. Zdenko Dobrik, PhD.

Katedra germanistiky
Filozofická fakulta
Univerzita Mateja Bela
v Banskej Bystrici

Department of German Studies
Faculty of Arts
Matej Bel University
in Banská Bystrica

Email Address: zdenko.dobrik@umb.sk

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2814-8915>

Rozdiely medzi diskurzívnymi stratégiami humoristických komúnít na slovenských sociálnych sieťach

Irina Dulebová

Abstract

Differences in the Discursive Strategies of Humorous Communities on Slovak Social Media. *This contribution analyzes humorous online communities operating within the Slovak segment of social media, specifically Facebook and Instagram. In light of the growing influence of digital humor, we examine the diverse discursive strategies and argumentative tactics through which these communities express political attitudes, critique social developments, and construct group identities. The research shows that the discursive practices of these communities are not random; rather, they dynamically adapt to the political preferences, cultural values, and communicative norms of their audiences.*

<https://doi.org/10.53465/JAP.2025.9788022552806.86-99>

Keywords: humor, social media, meme, political discourse.

Kľúčové slová: humor, sociálne siete, meme, politický diskurz.

Úvod

V kontexte rastúceho vplyvu digitálneho humoru na politické a spoločenské dianie skúmame, ako odlišné humoristické komunity pôsobiace v slovenskom segmente sociálnych sietí využívajú rôznorodé diskurzíve stratégie, a tiež argumentačné a rečové taktiky na vyjadrenie politických postojov, kritiku spoločenského diania či budovanie skupinovej identity. Analýza sa uskutočňovala na materiáli príspevkov populárnych humoristických stránok (plaforiem) na Facebooku a Instagrame, v ktorých sa explicitne alebo aj implicitne vyjadrovali politické postoje. Empirická časť výskumu mala sondážny charakter a prebiehala na dennej báze počas jedného mesiaca (18. 8. 2025 – 18. 9. 2025). Zameriavala sa na a) kvantitatívne parametre (počty postov, memes, reels, videí a reakcií na nich v podobe lajkov, ko-

mentárov, zdieľaní) a b) kvalitatívnu analýzu (udalosti a osoby ako terče humoru) konkrétnych humoristických komunít pôsobiacich v slovenskom segmente sociálnych sietí Facebook a Instagram. Sledovali sme pritom, ktoré politické udalosti sa stávajú predmetom zvýšenej pozornosti jednotlivých humoristických profilov a aké diskurzne stratégie a rečové taktiky sú pri ich komentovaní uplatňované. Pri výbere analyzovaných profilov sme vychádzali z obsahových indikátorov, ktoré naznačujú ich možné ideové/ a hodnotové inklinácie.

Humor a humoristické online komunity: teoretický aspekt

Súčasný skúmanie humoru na sociálnych sieťach je interdisciplinárne, zahŕňa pohľady z viacerých odborov a najčastejšie sa opiera o teoretické rámce z oblasti diskurznej analýzy, pragmatiky internetovej komunikácie, teórie humoru, mediálnych štúdií, politickej lingvistiky, mediálnej lingvistiky, komunikačných štúdií, kultúrnej antropológie, ale aj psychológie humoru a filozofie humoru. Rozsah článku nám nedovoľuje zahliť sa do početných teoretických a terminologických úvah o podstate a podobách humoru, za nutné však považujeme aspoň v stručnosti spomenúť vymedzenia, ktoré dnes dominujú v odbornej literatúre (pozri aj Sačková, 2014). Vo všeobecnosti sa hovorí o troch tradičných teóriách humoru: „1. teória nesúladu alebo nezhodnosti, ktorá humor spája s určitou rozporuplnosťou, ktorá sa prejavuje v podobe paradoxu, absurdity, neočakávaných situácií, nenaplnených očakávaní a pod.; 2. teória nadradenosti – podľa nej v humore ide o uvedomenie si nadradenosti recipienta humoru nad objektom humoru; napokon 3. teória uvoľnenia, ktorá podstatu humoru nachádza v uvoľnení psychického napätia alebo odblokovania naakumulovanej mentálnej energie, ktoré je podnecované niečím humorným či smiešnym“ (Andreánsky, 2015: 38).

V otázke vnímania humoristických komunít na sociálnych sieťach sa stotožňujeme s pohľadom diskurznej analytičky N. Cingerovej, že online humoristické komunity v širokom chápaní „predstavujú komunikačné komunity vo virtuálnom priestore, kde sa producenti správ zameriavajú na tvorbu a šírenie humoristických výpovedí. Vzhľadom na skupinu sledovateľov predpokladáme, že tieto správy sú recipované a podieľajú sa na konštruovaní entít, súvislostí a naratívov – ich nastoľovaní, resp. utvrdzovaní alebo podryvaní, pričom interakcia medzi komunikantmi sa v jednotlivých komunitách kvantitatívne (počet postov-potenciálnych stimulov komunikácie, počet postov-reakcií, dĺžka postov-reakcií) a kvalitatívne (miera symetrickosti/asymetrickosti komunikácie, masovosť/personálnosť komunikácie, žáner postov-stimulov a postov-reakcií, realizované rečové akty atď.) líši.

Centrum komunity tvoria administrátori ako privilegovaní producenti obsahu, iniciátori diskurzov, okolo nich sa zhromažďuje a hierarchizuje publikum-recipienti. Tí svojimi reakciami dodávajú komunite dynamiku, zaručujú jej „životaschopnosť“ a viditeľnosť, legitimizujú ju počtom followerov, avšak vo vzťahu k pozícii adminov zostávajú väčšinou sekundárni“ (porov. príspevok *Jazyk, politika a humor. K problematike konceptualizácie producentov online humoru*, ktorý odznel na konferencii *Jazyk a politika. Na pomedzí lingvistiky a politológie X* v Bratislave dňa 3. 10. 2025).

Humoristické komunity na sociálnych sieťach frekventovane glosujú súčasnú spoločenskú situáciu prevažne prostredníctvom žánru meme (porov. Cingerová 2020), ktoré vnímame ako „remixované, opakované správy, ktoré sa rýchlo šíria medzi členmi participačnej digitálnej kultúry za účelom satiry, paródie, kritiky alebo inej diskurznej aktivity“ (Wiggins, 2019: 11). Humor, prítomný v meme „možno považovať za prostriedok akceptabilného sprostredkovania inak negatívnej alebo konfliktnej témy prijateľným a pre publikum znesiteľným spôsobom“ (Tkačová et al., 2023: 64). „Najčastejšie ide o pomerne rýchlo sa šíriaci obrázok s textovým prvkom, prípadne o video či pohyblivý obrázok formátu GIF, ktorý sa realizuje v internetovej komunikácii, zväčša na sociálnych sieťach a tematizuje aktuálnu udalosť, nadčasovú či humornú tému s týmito základnými vlastnosťami: repetitívnosť, intertextualita, kontextovosť, príbehovosť a adresnosť“ (Stanková, 2020: 617). Práve adresnosť obsahu zdieľaných mémov stojí v centre pozornosti nášho výskumu, nakoľko predpokladáme, že politické preferencie sledovateľov, a tiež nimi preferované kultúrne hodnoty sú tesne späté s diskurzívnymi stratégiami humoristických online komunit.

Humoristické online komunity v slovenskom segmente Facebook a Instagram

Na základe zovšeobecnenia pozorovaní získaných v rámci sondážneho výskumu možno konštatovať, že humoristické komunity pôsobiace v slovenskom segmente platforiem Facebook a Instagram vykazujú určité vzorce v tom, ako tematizujú politické dianie a participujú na slovenskom politickom online diskurze. Na základe charakteru publikovaného obsahu a smerovania kritiky možno identifikovať odlišné typy ideových tendencií a naratívnych usporiadaní, ktoré dovoľujú nasledovnú, predbežnú rámcovú systematizáciu pozorovaných profilov:

- 1) Komunity s explicitne liberálne/progresívnou orientáciou promptne reagujúce na aktuálne politické a spoločenské udalosti (v prípade

nášho výskumu sú to stránky *Zomriofficial* na Facebooku a Instagrame, stránka *Myšlienky politikov* na Instagrame, a stránka *vivat_slovakia* na Instagrame)

- 2) Komunity s explicitne konzervatívnym/populistickým až okázalo pronárodným zameraním (predmetom analýzy boli *Politika bez Servítky* a *Desolat* na Facebooku).
- 3) Komunity s implicitne liberálnou/progresívnou orientáciou, ktoré nie vždy reagujú na aktuálne politické a spoločenské udalosti a obsah zdieľaných postov je zameraný prevažne na výsmech konkrétnych osôb slovenského verejného života (v prípade našej analýzy ide o stránku *Adolf Snehuliak* na Facebooku).
- 4) Humoristické komunity čiastočne komerčnej povahy, s humorom prevažne situačným, každodenným, ale aj s humorom politickým, liberálnej orientácie (stránky *Fero_joke* na Facebooku a Instagrame)
- 5) Apolitické humoristické komunity so situačným (každodenným) humorom (zHumor.sk, emefka_official)

Samozrejme, ide len o predbežné sondážne čítanie a návrh rámcovej klasifikácie pre potreby mapovania aktérov humoristického diskurzu pri výskume realizovanom v medzinárodnom projekte DELIAH – *Democratic Literacy and Humour*. Klasifikácia nemá ambíciu byť definitívna; zostáva otvorená a ďalšie analýzy môžu priniesť jej doplnenie, spresnenie alebo alternatívne členenie komunít. Skôr ako v ďalšej časti prejdeme k charakteristike diskurznych stratégií hore vymenovaných typov online humoristických komunít, v krátkosti načrtneme nami spozorované rozdiely medzi komunitami s humorom politickým a apolitickým (situačným).

Rozdiel medzi politickým humorom a situačným humorom na sociálnych sieťach spočíva najmä v obsahu, celi, funkcii a spôsobe spracovania témy. Kým politický humor sa zameriava na politické strany, vládu, zákony, voľby, geopolitiku, politické vyjadrenia, škandály a reaguje tak na aktuálne politické dianie, situačný vyplýva z bežných životných situácií (napr. škola, práca, nákupy, vzťahy, MHD), teda spracováva témy univerzálnejšie a menej kontroverzné.

Politický humor môže byť nástrojom kritiky ba až vzdoru, má ideologický podtón a môže polarizovať publikum na základe politických preferencií. Jeho základným cieľom je poukázať na absurdné vyjadrenia, chyby alebo prešľapy politikov, mobilizovať verejnú mienku, kým cieľom situačného humoru je pobaviť široké publikum, bez hlbšej spoločenskej kritiky, zaba-

viť, odľahčiť, vytvoriť pocit spolupatričnosti. Tento typ obsahu podľa našich pozorovaní len málokedy vyvoláva ostré reakcie alebo kontroverziu. Politický humor používa sarkazmus, paródiu, satiru, intertextové odkazy (napr. na známe prejavy alebo škandály), často sa pri jeho tvorbe využívajú fotomontáže politikov, mémy s titulkom v štýle „fake news“, falošné citáty atď. Situačný humor používa nadhľad, absurdnosť, zveličenie bežnej situácie, často v podobe jednoduchého meme formátu s postavou v každodennej situácii, využíva slang, internetové trendy, emoji, vizuálne stereotypy. Politický humor je bežne vnímaný ako provokatívny, angažovaný alebo urážlivý, vyvoláva diskusie, často aj nenávistné komentáre a rozdelenie publika, vyžaduje znalosť politického kontextu, aby bol pochopený. Situačný humor je v tomto aspekte „bezpečnejší“, málokedy spôsobí negatívnu reakciu, je ľahko pochopiteľný aj bez vedomosti o špecifickom kontexte, a preto je vhodný pre virálne šírenie medzi širokým spektrom ľudí.

Avšak pri konštatácii rozdielov treba vždy brať do úvahy aj možné limity apolitickosti, nakoľko humor, aj keď sa zdá apolitický, často reflektuje nielen presvedčenie autora ale aj postoje, stereotypy a predsudky publika a v komentároch alebo diskusií môže byť politická interpretácia silnejšia, než autor pôvodne zamýšľal. Stratégie sa môžu meniť v čase – ak nastane politický tlak alebo veľká udalosť, aj situačne ladená stránka môže „zareagoval“ viac politicky.

Diskurzívne stratégie humoristických komunít v slovenskom segmente Facebooku a Instagramu

Podľa našich dlhodobých pozorovaní hlavnou diskurzívnou stratégiou **komunít s explicitne liberálne/progresívnou orientáciou** (zástancov názorov súčasnej opozície) je promptná memetická reakcia na aktuálne politické a spoločenské udalosti (potvrdila to aj naša mesačná každodenná analýza stránok *Zomriofficial*, *Myšlienky politikov*, *vivat_slovakia*). Poukazujú nato aj výskumy slovenských odborníkov v oblasti mediálnej komunikácii: „Význam činnosti Zomri spočíva v rýchlosti, akou informuje o súčasnom dianí. Zomri je len jeden z prípadov, v ktorom nemediálne subjekty supľujú spravodajskú funkciu masových médií – pri každom z nich je dôležité mať na pamäti, že nejde len o aktuálnosť a rýchlosť, pretože informovanie cez sociálne siete nie je založené na šírení informácií, ale aj na šírení postojov, názorov, emócií – a vďaka tomu sa takéto projekty stávajú úspešné aj z hľadiska aktivizmu a vzbudzovania záujmu o spoločenské dianie u svojich percipientov“ (Stanková, 2022: 53).

Za základné diskurzne stratégie pozorovaných progresívne orientovaných stránok *Zomri*, *Myšlienky politikov* a *vivat_slovakia* sa dá považovať nielen silná reakcia na aktuálne politické dianie (mémy sa šíria rýchlo po politických udalostiach ako politické kauzy, škandály, protesty, voľby), ale aj nepretržitú kritiku konzervatívnych, národných, pravicových a populistických strán a ich predstaviteľov (napr. Smer, Republika, SNS, Hlas, Slovensko). Významnou stratégiou je aj práca s faktami a následná prezentácia výrokov provládných politikov v tesnej nadväznosti na súčasný politický kontext a objektívnu realitu za účelom odhalenia alogickosti až klamstiev. Zásadnou je aj pertraktovanie tradične progresívnych tém: ľudské práva, demokracia, klimatická kríza, antifasizmus, sekularizmus. Humor je zameraný na iróniu, sarkazmus a absurditu, často s intertextovými odkazmi, a to jednak z oblasti popkultúry, jednak z oblasti literatúry a dejín. Pre ich dekódovanie je nevyhnutná aj určitá úroveň lingvokultúrnej kompetencie nakoľko „[n]apriek svojej jednoduchej štruktúre sú internetové mémy zložité javy, pretože pri dekódovaní ich významu existujú objektívne ťažkosti: je potrebné poznať mimotextovú realitu v podobe historického kontextu a mať určité sociokultúrne poznatky“ (Gallo, 2024: 19). Je to otázka vedomostnej bázy recipienta, o ktorom autor memetického textu vopred predpokladá, že dokáže rozpoznať precedenčné fenomény, o ktorých je známe, že „v diskurze predstaviteľov konkrétného lingvokultúrneho spoločenstva dochádza k ich neustálemu obnovovaniu“ (Zahorak & Perez, 2024: 44). Populárnymi rečovými taktikami liberálne orientovaných humoristických komunít je aj jazyková hra, taktiež predpokladajúca kreativitu nielen na strane autora, ale aj prijímateľov správy. Z ich strany ide o schopnosť dešifrovať hru, a „tento tvorivý proces je možný vďaka prítomnosti lingvokreatívneho myslenia – schopnosti rozpoznať lingvokultúrny komunikačný kód“ (Iermačkova et al., 2025: 150). Autori mémov v danej kategórii humoristických komunít apelujú teda prevažne k vzdelanejšej časti slovenskej spoločnosti (čo sa da posúdiť aj podľa početných komentárov).

Na stránkach *Zomri* a *Myšlienky politikov* pozorujeme aj časté využívanie postirónie (irónia, ktorá sa vrátila k úprimnosti, a to tak, že už nerozoznávame, kde končí vtip a začína vážnosť). Je to ironický vtip, ktorý zároveň odhaľuje reálny pocit (napr. smútok, znechutenie, frustráciu). *Zomri* často zdieľa príspevky, ktoré vyzerajú ako obyčajný meme, ale v pozadí majú reálnu spoločenskú alebo politickú kritiku, a nie je vždy jasné, či si stránka robí srandu len z politikov, alebo aj zo svojho vlastného publika. „Hurá, ďalší transparentný tender!“ (vo význame „zasa to vyhrala firma kamaráta ministra“), tu irónia poukazuje na cynizmus systému, ale v skutočnosti odhaľuje frustráciu (postirónia ako forma bezmocnosti). „Ja som v tom, ale neviem, či sa mám smiať alebo plakať“.

Podľa našich pozorovaní sledované stránky nielen promptne reagovali na rezonujúce politické udalosti, ale terčmi ich humoru sa často stávali rovnaké udalosti, a v tejto súvislosti je dôležité podčiarknuť aj ich vzájomnú „kooperáciu“, a síce vzájomné zdieľanie mémov. Napríklad, stránka *vivat_slovakia* mimoriadne kreatívne používa AI, vytvára pritom esteticky príťažlivé (a plné prehľadných lingvokultúrnych kódov) posty, ktoré následne sa virálne šíria, lebo ich s obľubou zdieľajú iné stránky príslušnej sociálnej bubliny. Tak, vytvorený v sledovanom období (dňa 12.9.2025) pomocou AI divácky mimoriadne príťažlivý príspevok *vivat_slovakia* pod názvom „Konsoliduje celé Slovensko špeciál: domáce džemy a kekse“ v ten istý deň zdieľali aj *Zomri*, aj *Myšlienky politikov*. Pritom počty zdieľaní, lajkov a komentárov na zdieľajúcich stránkach sú často väčšie, ako u tvorcu, čo napomáha ich doslova virálnemu šíreniu medzi sledovateľmi s podobnými politickými/ideologickými preferenciami. Napríklad, 24 hodín po uverejnení hore spomínaného meme stránka tvorcu *vivat_slovakia* k nemu mala 7306 lajkov a 2234 zdieľaní, stránka *Myšlienky politikov* už 2347 zdieľaní a 11 tis. lajkov, a stránka *Zomri* na FB mala 1641 zdieľaní a skoro 30 tis. lajkov; na Instagrame 1981 zdieľaní a 35 tis. lajkov.

Takisto treba podčiarknuť veľkú vzájomnú interakciu (až spoluprácu) pozorovaných „liberálnych“ stránok, ako aj „vzájomné zdieľanie“ sledovateľov. Napríklad, 61 percent sledovateľov *vivat_slovakia* sleduje aj *Zomri*, a 54 percent sledovateľov *Myšlienky politikov* takisto sleduje *Zomri*. Obsahová analýza daných komunít v období 18.8.2025 -18.9.2025 ukázala, že 93 percent obsahu bolo venovaných humornej reflexii aktuálnych udalostí, a len 7 percent tvorili "posty neviazané na konkrétnu udalosť".

Diskurzné stratégie humoristických online komunít s explicitne konzervatívnym/ populistickým až okázalo pronárodným zameraním, ktorých je v slovenskom segmente Facebook a Instagramu oveľa menej, ako liberálnych (náš výskum prebiehal na Facebook materiáli *Politika bez Servítky, Desolat*).

V prvom rade treba podčiarknuť takmer úplnú absenciu reakcií na aktuálne rezonujúce politické a spoločenské udalosti, výpovede, v ktorých boli terčmi (v zmysle komponentov humoristickej výpovede podľa S. Attarda) opoziční politici a predchádzajúca vláda z rokov 2020-2023 (s poukázaním na ich výlučnú vinu za súčasný stav ekonomiky). V rámci analýzy sme identifikovali opakujúce sa naratívne vzorce, resp. diskurzívne rámcovania/stratégie. Patria medzi ne najmä apel na nostalgiu po „starých dobrých časoch“ (pričom abstraktný význam tohto neurčitého pojmu sa flexibilne

prispôsobuje aktuálnym komunikačným potrebám autorov), glorifikácia tradičných hodnôt a suverenity, inštrumentalizácia dejín, ako aj vyhranenie opozície „svoj – cudzí“. V tejto diskurznej stratégii obraz *nepriateľa* konštruje cez koncepty „bratislavskej kaviarne“, „slniečkárov“, progresívcov, liberálov, „ukrajinských nacistov“ a „banderovcov“, „európsky diktát“, „darmožráčov“ v Bruseli, demonizáciu migrantov, V. Zelenského a pod. Prevláda deklaratívne vlastenecká rétorika, zameranie na "tradičné hodnoty" (podľa kontextu), kritika NATO, EÚ, Západu, vysmievanie sa z LGBTI+, ekologických aktivistov, "prebudenosti" (woke), očkovania, oficiálnej vedy, mainstreamových médií, neustále spochybňovanie „oficiálnych“ naratívov. Občas sa vyskytuje aj neskrývaný obdiv k autoritárnemu spôsobu vládnutia prezidenta Putina a rozvíjanie mytológie o „všeslovanskej jednote“. Signifikantne je používanie vulgárnejšieho, priamočiarejšieho jazyka, útočného, často hraničiaceho s hate speech. Mémy často stavajú na kolektívnom pociťte krivdy, ktorá ma veľa podôb¹ a potrebe "prebudenia národa".

Najvýraznejší rozdiel v porovnaní s predchádzajúcim typom komunít je výber terčov humoru. Keď pozrieme na obsah stránky *Desolat* (18 t. sledovateľov) na Facebooku v pozorovanom období, zistíme, že medzi postami absentujú humorné reflexie rezonujúcich udalostí. Z hľadiska terčov prevláda J. Naď, E. Heger, I. Matovič, M. Šimečka a jeho rodina, A. Hlina, V. Zelenskyj. Pričom v širšom období (od 2.4.2025 do 18.8.2025) medzi terčmi dominuje J. Naď (20 percent zdieľaných postov s opakujúcim sa naratívom „Naď – do basy za stíhačky pre Ukrajinu“). Druhou najfrekventovanejšou témou na stránke *Desolat* sa stala „Matovič a spol. a narušenie ľudských práv počas obdobia Covid-19“. Spomedzi diskurznych stratégií fixujeme aj inštrumentalizáciu dejín, obzvlášť podstaty Slovenského štátu, oslobodzovacej misie ZSSR v roku 1945, „blahobytu“ v socialistickom Československu, reinterpretáciu okupácie 1968, cítiť pritom resentment za „istotami“ socializmu.

¹ Množstvo meme stavia na pociťte krivdy spôsobenej EÚ, aj keď štatistika svedčí o opaku. Ďalšie tematizujú „nespravodlivú“ pomoc ukrajinským utečencom „z našich dani“, aj keď sú verejne dostupné údaje o tom, že na daniach a odvodoch ukrajinskí prisťahovalci zaplatili štátu viac, ako im pridelený objem pomoci. Kolektívny pocit krivdy podobné komunity úspešne rozdúchávajú aj ironickou až sarkastickou artikuláciou regionálnych rozdielov, tematizáciou „nezaslúženého blahobytu Bratislavčanov“, rozdielu v príjmoch zamestnancov s vysokoškolským vzdelaním (lekárov, učiteľov, štátnych úradníkov a pod.) a „ťažko pracujúcim ľuďom“.

Pre administrátorov týchto stránok nie sú žiadnymi etickými „červenými čiarami“ ani otázky smrti a zdravia, napríklad, v reakcii na urgentnú operáciu ministra S. Migal'a 22.7.2025 *Desolat* uverejnil meme s textom: „Minister S. Migal' je v nemocnici. Transplantujú mu chrbtovú kosť. AKTUALIZÁCIA: Transplantácia sa nepodarila. Telo odmietlo prijať jemu neznámú štruktúru“. Analýza komentárov ale ukázala, že skoro polovica komentujúcich vyjadrila nespokojnosť s výsmechom tematizujúcim operáciu a ohrozenie života. Ako aj to, že administrátori vnímajú spätnú väzbu sledovateľov, lebo ďalej danú chúlolistivú tému už nerozvíjali.

Kým *Desolat* je na Facebook už od roku 2020, *Politika bez Servítky* je novovzniknutou stránkou na Facebooku, ktorá ale mimoriadne rýchlo napreduje (za 2 mesiace od vzniku 19.8.2025 dnes má už 4,8 tis sledovateľov), čo sa dá vnímať aj ako snahu o vyváženie nepomeru liberálnych a konzervatívnych online humoristických komunit v slovenskom segmente Facebook. Jej heslom je „Satira, humor a trocha AI – neverte všetkému, čo vidíte. Mnohé príspevky sú sociálnym experimentom... Nikto nás neplatí, platí nás náš humor. Tu sa politika neservíruje jemne – my ju servírujeme priamo do tváre!“. Čo sa týka ich diskurzných stratégií, z 83 zdieľaných postov od 19. 8. 2025 do 17. 9. 2025 sa len 16 vzťahuje (explicitne a implicitne) k aktuálnym udalostiam, teda len 20 percent. Ostatných 80 percent postov predstavujú nemotivované útoky na osoby M. Šimečku a jeho rodinu, I. Matoviča, J. Naďa a iných opozičných politikov, resp. na ich bývalé "prehšky".

Čo sa týka rečových taktík, možno konštatovať, že liberálne humoristické komunity inklinujú skôr k mládežníckemu slangu, slovenským a medzinárodným lingvokultúrnym kódom (často v podobe precedenčných mien, výrazov, situácií), biblizmom, frazémam, metaforám, s obľubou používajú *inside jokes* (vtipy pre „svojich“, jasné len určitej sociálnej alebo profesionálnej skupine), pracujú aj s metahumorom – vtíp o vtipe, paródia na paródii. Pravicové populistické komunity často využívajú jazyk nenávisti (hate speech), jazykové prostriedky páťosu („Zobuďte sa!“, „Prebuďte sa Slováci!“) a hnevu (expresívne, štylistický príznakové, často aj obscénne výrazy), pejoratívnu lexiku, hovorové a vulgárne frazémy, primitívne anekdoty a intertextuálne odkazy na nich, použitie veľkých písmen („SLOBODA“, „NÁROD“), rétoriku hrdinstva, výzvy k akcii, imperatívy, hrubší, prvoplánový (t. j. transparentný z hľadiska funkcie) slovník s cieľom výsmechu a vzbudenia odporu k inak zmýšľajúcim.

Prví ironizujú realitu, ale rešpektujú fakty (aj keď ich pretvárajú na vtíp alebo predmet humoru), u druhých sa fakty často ohýbajú v súlade s aktualizovaným naratívom, hľadajú „alternatívnu“ interpretáciu, spájanie nesúvisiacich udalostí, konšpirácie. Cieľom humoru prvých je odľahčiť

smutnú realitu (humor ako copingový mechanizmus), humor druhých býva prevažne útočný (zosmiešňuje až znemožňuje „iných“).

Prikladom komunity s **implicitne liberálne/progresívnou orientáciou, ktorá nie vždy reaguje na aktuálne politické a spoločenské udalosti** a stratégiou zdieľaných postov je skôr zábava, výsmech, paródia je stránka *Adolf Snehuliak* na Facebooku. Vznikla 13. 10. 2023 a dnes má už 69 tis. sledovateľov. Jej autor Martin Mudrik alias Adolf Snehuliak v poslednej dobe vychádza z pôvodnej anonymity (publikuje aj osobné reels). Jeho hlavnou diskurznom stratégiou je výsmech komického konania predstaviteľov slovenskej populistickej scény, čomu zodpovedá mimoriadna frekvencia videí s nemiestnymi až absurdnými prejavmi politikov (dnes činných aj bývalých), tak aj známych a menej známych postáv verejného života (prevažne z dezinformačnej a konšpiračnej scény). Preferuje pritom jednoznačne posty s osobami známymi kontroverznými vyjadreniami (Danko, Harabin, Tabak, Huliak, Kotlar, Bukovsky, Peková, Čarnogurský, Šoun, Végh, Suja, Mazurek, Šimkovičová, Beňová, Blaha, Kuffa, Chmelár), ktorí aj kvôli neštandardnému slovníku, originálnym rečovým taktikám a často agresívnemu spôsobu prejavu zaručujú stránke *Adolf Snehuliak* veľký počet lajkov, komentárov a zdieľaní. Administrátor sa tak snaží o zdieľanie obsahu originálneho pre stránky liberálnej orientácii a vyhýba sa zdieľaniu postov reflektujúcich rezonujúce spoločenské udalosti (mimoriadne reflektované inými komunitami stretnutie R. Fica s V. Putinom v Číne z 2. 9. 2025 označil ako „šaškáreň“, ku ktorej nemá zmysel sa vyjadrovať, a dňa 29. 8. 2025 na Facebooku vyhlásil, že „lacné paškvily na SNP nechám radšej bez príspevku“).

Aj napriek tomu, že Adolf Snehuliak je sústredený skôr na upútavanie a pobavenie provokatívnymi vyjadreniami (nie vždy politickými) marginálnych politikov a menej reflektuje politické udalosti, jeho stránka by sa dala zaradiť do „politicky orientovaných satirických komunít“, nakoľko je to v podstate, aj keď jednostranná, ale cieľená kritika konkrétnych politických aktérov a strán, upozorňujúca na rozpory v ich výpovediach, politickú nekonzistentnosť, odbornú nekompetentnosť. Diskurzívna stratégia zdieľania bizarných vyjadrení a hoaxov, za účelom získania interakcii v prípade danej stránky sa ukazuje viac ako úspešná. Vo verejne dostupných recenziách na jeho stránke je jeho hlavná diskurzívna stratégia aj výstižne pomenovaná: „nastavuje dezolátom zrkadlo“.

Na základe nášho výskumu sme stránku Fero Joke (Františka Košarišťa-na, známeho slovenského komika) zaradili do **skupiny situačného a komerčného humoru**, nakoľko v zdieľaných reels je výrazná snaha dať do popredia paródiu (často v spojení s reklamou) na životné, každodenné si-

tuácie, čo mu zaručuje široké spektrum sledovateľov nezávisle od ich politických preferencií. Avšak medzi jeho humoristickými postami je aj značný podiel meme tematizujúcich politické udalosti (skoro všetky jeho story na Instagrame, aj mnohé reels na Facebooku a Instagrame sú politicky angažované a možno ich čítať ako liberálne orientované). V nich *fero_joke* obhajuje demokraciu, kritizuje xenofóbiu a nenávisť voči menšinám, vyslovuje obavy z obmedzovania slobody prejavu (otvorene priznáva svoju orientáciu a bojuje za práva LGBTI+ ľudí).

Pomer politického vs. apolitického obsahu reels u Fera Joka v procese obsahovej analýzy v priebehu obdobia výskumu sa ukázal na Instagrame 50/50 (7 polit. a 7 situačných), a pomer politického vs. apolitického obsahu v priebehu obdobia výskumu ukázal na Facebooku prevahu politických (78 % k 22 %). Musíme dodať, že kvantifikovať pomer politického a apolitického u Fera Joke je problematické aj z toho dôvodu, že robí súbežne reels a story (ktoré miznú každých 24 hodín) obsahu ako explicitne politického (v sledovanom období 3x reels „konsolidácia“, 3x reels „návšteva lekára na štýl Kotlára“, 1x „prezident v Japonsku“), tak aj výlučne situačného (s E. Kramerovou, reklama kozmetiky), ale aj situačného s odkazmi na politiku (reklama Tesco), a navyše zdieľa aj story osobného obsahu (dedina, dovolenka, motorka).

Apoliticko/ situačného humoru komunity (resp. politiku zdôrazňujú len okrajovo), – tam sú terčom rôznorodé životné situácie, politické preferencie sa nedajú na základe obsahu identifikovať:

zHumor.sk (352 tis. sledovateľov na Facebooku, od roku 2013 pod heslom „zábavné memes aj virálne články, každý deň kopec novej srandy“, na Instagrame má 365 tis sledovateľov) zdieľajú vtipné príspevky z bežného života, situácie “čo-vidíš-každý-deň”, mémy o práci, vzťahoch, školských zážitkoch. Striktne sa vyhýbajú obsahu s politickou tematikou. *Emefka_official* na Instagrame/Facebooku je jeden z hlavných zdrojov situačných mémov, ktoré sa viac sústreďujú na univerzálne absurdnosti každodennosti, nie na politické témy (ktoré ale sa občas vyskytnú, a vtedy sa ich politická orientácia javí ako liberálna). Hlavným cieľom daných komunít je získať a udržať čo najširšie publikum; zabaviť každého nezávisle od jeho politických preferencií, sociálnej situácie a úrovne vzdelania; vyhnúť sa polarizácii, a tým zvýšiť zdieľateľnosť, počty lajkov, a teda aj komerčnú využiteľnosť projektu (perspektíva reklamy, kolaborácií a pod). Publikum sa stotožňuje s pochopiteľným a situačne blízkym memetickým obsahom a aktívne ho komentuje a zdieľa, lebo “aj ja to poznám” (buduje sa pocit spolupatričnosti).

Záver

V procese sondážneho výskumu sme na základe čiastkových výsledkov prišli k záveru, že humor v online priestore plní nielen funkciu pobavenia, ale je aj nástrojom sociálneho tlaku, politickej manipulácie, ideologického boja a vyjednávania významov v digitálnej verejnej sfére, ako aj polarizácie alebo budovania identity publika. Potvrdila sa výskumná hypotéza, že diskurzívne stratégie a argumentačné taktiky pozorovaných komunít nie sú náhodné, ale do značnej miery zodpovedajú politickým preferenciám, kultúrnym hodnotám a komunikačným normám ich sledovateľov. Výsledky poukazujú na to, že práve interakcia s publikom je kľúčovým činiteľom pri voľbe jazykových prostriedkov, čím sa humoristické komunity stávajú nielen producentmi obsahu, ale aj zrkadlom (a zároveň aj formovateľom) svojho publika. V neposlednom rade sa cez tento typ sociálnych sietí organizujú voliči politických strán a vyjadrujú si takýmto spôsobom podporu a utvrdzujú sa vo svojom negatívnom názore na vybranú politickú stranu alebo politických činiteľov, či ešte viac prehľbujú polarizáciu slovenskej spoločnosti, ktorá má korene ešte v deväťdesiatych rokoch 20. storočia (Štefančík & Stradiotová, 2020).

V procese analýzy komentárov k príspevkom sme prišli k záveru, že okrem iných funkcií humor na sociálnych sieťach plní funkciu solidarizujúcu, rozvíjania sociálnej kohézie (súdržnosti) a pocitu spolupatričnosti. Liberálne komunity pritom vytvárajú ironickú identitu („my, čo sa vieme zasmiať nad absurditou“), pri ktorej humor funguje ako obranný cynizmus – pocit, že spoločnosť je pokazená, ale my si z nej aspoň robíme srandu. Populistické pravicové komunity budujú kolektívnu identitu obete a bojovníka („my, ktorým ubližujú“, „my, ktorí sa bránime“), pri ktorej najúspešnejšou diskurzívnou stratégiou je polarizácia – svet je jasne rozdelený na „dobrých vlastencov“ a „zlých liberálov“.

Predkladaný prvotný výskum tematiky online humoristických komunít sa zameriaval na posúdenie ich diskurzívnych stratégií a rečových taktík vo všeobecnosti, analýza humoristických online komunít v závislosti od zloženia publika (politické preferencie, kultúrny kód) ma však aj rozsiahlejšie perspektívy, ktoré sme sa snažili naznačiť v článku. Predpokladáme, že tento článok obohatí výskum v oblasti politickej lingvistiky na Slovensku, ktorá má aktuálne v oblasti humanitných a spoločenských vied mimoriadne rastúci význam (Štefančík, 2021).

Literatúra

- Andreánsky, E. (2015). Kantova teória humoru vo svetle súčasných interpretácií. In E. Belás & E. Zelizňaková (Eds.), *12. kantovský vedecký zborník* (pp. 37–45). PU v Prešove.
- Cingerová, N. (2020). Memetický text ako fragment verejného diskurzu. In R. Štefančík (Ed.), *Jazyk a politika: Na pomedzí lingvistiky a politológie V* (pp. 31–38). Ekonóm
- Gallo, J. (2024). Pragmatiko-semantičeskije svojstva memetičeskich textov (na materiale internet-memov slovacckogo i russkogo mediadiskursov) *Philologia Rossica*, 6(11), 7–24.
- Iermachkova, O., Spišiaková, A., & Urazbekova, A. (2025). Features of modern Russian comedy TV series as a film text. *Philological Sciences. Scientific Essays of Higher Education*, 3, 145–154. <https://doi.org/10.20339/PhS.3-25.145>
- Sačková, M. (2014). Tri klasické druhy teórií humoru a jeho súčasné skúmanie. *Ostium*, 10(1).
- Stanková, M. (2020). Meme a jeho využitie pri jazykovej výučbe. *QUAERE*, 10, 615–620.
- Stanková, M. (2022). Posuny vo vnímaní a využívaní informačných zdrojov – od masových médií k sociálnym sieťam. *Otázky žurnalistiky*, 1 – 2, 49–60.
- Štefančík, R., & Stradiotová, E. (2020). Cleavage-theory from the perspective of political linguistics. *European Journal of Transformation Studies*, 8(2): 178–197.
- Štefančík, R. (2021). Súčasné perspektívy rozvoja politickej lingvistiky na Slovensku. *Lingua et vita*, 19, 70–81.
- Tkačová, H., Polievkova, P., & Švajlenin, L. (2023). Meme – postmoderný digitálny kód – a jeho pokusy hovoriť o vojne s humorom. In M. Belianská, J. Hacek, A. Sámelová, & M. Stanková (Eds.), *FENOMÉN 2023: Vojna a médiá* (pp. 64–86). Univerzita Komenského v Bratislave.
- Wiggins, B. E. (2019). *The Discursive Power of Memes in Digital Culture Ideology, Semiotics, and Intertextuality*. Routledge.
- Zahorák, A., & Perez, E. (2024). *Teoretické, praxeologické a didaktické aspekty dabingového prekladu a úpravy dialógov*. Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre.

Funding acknowledgment:

This article was written within the framework of the project DELIAH, funded by the European Union's Horizon Europe programme (Grant agreement ID: 101177739). Views and opinions expressed are however those of the author only and do not necessarily reflect those of the European Union or the granting authority. Neither the European Union nor the granting authority can be held responsible for them.

Kontakt:

doc. Mgr. Irina Dulebová, PhD.

Katedra rusistiky
a východoeurópskych štúdií
Filozofická fakulta

Univerzita Komenského v Bratislave

Department of Russian and East
European Studies

Faculty of Arts

Comenius University in Bratislava

Email Address: irina.dulebová@uniba.sk

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8916-1617>

Inštrumentalizácia strachu v konšpirátorskom diskurze

Simona Fraščíková

Abstract

The Instrumentalization of Fear in Conspiracy Discourse. *This study explores how the emotion of fear is instrumentalized in conspiracy discourse. In this context, fear is portrayed as a tool employed by those in power to ensure the obedience of ordinary people. Within conspiracy discourse, however, the audience is often urged not to be afraid and to break away from the compliant crowd. The analysis of German-language texts and posts demonstrates that, despite this rhetoric of courage, the discourse persistently relies on the notion of imminent danger. Fear thus serves as a rhetorical strategy for mobilizing and uniting an alternative community.*

<https://doi.org/10.53465/JAP.2025.9788022552806.100-111>

Keywords: emotion, fear, manipulation, conspiratorial discourse.

Kľúčové slová: emócie, strach, manipulácia, konšpirátorský diskurz.

Úvod

Každodenný život človeka je nesporne prepletený emóciami. Aj keď sa môže zdať, že emócie sú len bezprostrednými reakciami na podnety z vonkajšej reality, v skutočnosti predstavujú rozhodujúci faktor vo väčšine procesov vnímania, myslenia a konania. Emócie sú mentálne a hodnotiace systémy, ktoré človeku umožňujú prežívať udalosti a prílev informácií nielen na telesnej úrovni, ale aj vyhodnocovať ich závažnosť pre seba a svoje okolie (Schwarz-Friesel, 2007: 284; Mees, 2006: 3-8; Scherer, 2005: 697ff.). Tak ako nás môže potešiť pohľad na rozkvitnutý strom pri ceste, môže nás zarmútiť pohľad na túlavého psa či nahnevať zničená lavička v parku. Všetky tieto situácie však môžeme s ohľadom na náš život a naše blaho vyhodnotiť ako nepodstatné, aj keď v nás vyvolali „očakávaný emocionálny prejav“. Na druhej strane môžeme natrafiť na leták s fotografiou zástupu ľudí na hraniciach napríklad našej krajiny. Ten v nás môže vyvolať nielen silnú telesnú emocionálnu reakciu, ale zároveň predstavovať pre nás oveľa závažnejší výsek reality s potrebou priradiť mu príslušný hodnotiaci marker.

Tu sa otvára priestor pre pôsobenie sprostredkovaných či zámerne konštruovaných podnetov, ktoré môžu ovplyvniť nielen samotné emocionálne prežívanie, ale aj hodnotiaci proces a následné konanie jednotlivca. Tieto podnety môžu mať verbálnu, vizuálnu alebo kombinovanú podobu. Vo všetkých prípadoch je kľúčový zámer, ktorý stojí v pozadí konštruovania a zdieľania. V politickom diskurze sa tento zámer spája so snahou ovplyvniť mienku a vôľu adresáta ako voliča, čím sa realizuje persuazívna funkcia jazyka – často v kooperácii verbálnych a vizuálnych prostriedkov (napr. Demčíšák, 2019; Niehr, 2017; Girth, 2015).

Z predbežnej empirickej analýzy vyplýva podobný zámer aj v konšpirátorskom diskurze, avšak s rozdielom, že adresát nie je vnímaný primárne ako volič. To však neznamená, že jeho voličské preferencie nemôžu byť ovplyvňované súbežne s jeho presvedčením o alternatívnych pravdách.

Predložený príspevok sa zameriava na inštrumentalizáciu strachu v rámci konšpirátorského diskurzu. Už samotný názov naznačuje smerovanie skúmania, ktoré sa sústreďuje na vedomé a zámerne využívanie – resp. zneužívanie – jednak výrazu *Angst* (strach), a jednak samotnej emócie strachu na dosiahnutie určitých cieľov. Emóciu strachu vnímame ako prostriedok, ktorým možno u adresáta manipulovať nielen pocitovú, ale i hodnotiacu rovinu, a tým ovplyvniť spracúvanie prijímaných informácií.

Východisková empirická báza predstavujú nemecké žurnalistické texty a príspevky zo sociálnych sietí, ktoré vykazujú prítomnosť konšpirátorského obsahu, alebo ich možno na základe dostupných zdrojov zaradiť do konšpirátorského diskurzu.¹ Materiál je časovo ohraničený rokom 2023, čo zabezpečuje väčšiu prehľadnosť databázy. Celkovo databáza žurnalistických textov zahŕňa 713 textov (1 773 477 tokenov), kým databáza príspevkov obsahuje 340 jednotiek. Z celkového súboru materiálu vyberáme len niekoľko reprezentatívnych ukážok, ktoré demonštrujú charakteristické prejavy skúmanej manipulatívnej stratégie. V empirickej časti využívame kombináciu korpusovej a kontextuálnej analýzy (Sketch Engine/ Concordance, Keywords), ktorá umožňuje relatívne rýchlu identifikáciu relevantných jazykových jednotiek a ich kontextuálnych rámcov.

¹ Žurnalistické texty pochádzajú z digitálnych časopisov a online portálov *Rubikon*, *Manova*, *apolut*, *das denk* a *reitschuster.de*. Uvedené zdroje sú charakterizované ako “médiá eskalácie” alebo alternatívne médiá (Müller, Dehn, & Fürniß 2023). Príspevky na sociálnych sieťach boli vyhľadávané prostredníctvom výrazov reprezentujúcich krízy, ktoré sú bežne tematizované v konšpiračných obsahoch. Ide o príspevky z facebookových účtov *Zeit für Aufarbeitung* a *Nein zum Impfzwang*.

Teoretický rámec

Emócie v jazyku a prostredníctvom jazyka

Emócie a jazyk sú navzájom úzko prepojené. V tejto súvislosti Hahn (2010: 7) konštatuje: „*Emotionen sind selbst ohne sprachliche oder jedenfalls kommunikative „Einflüsterungen“ gar nicht zu begreifen. Die Gefühle kommen ja nicht nur als endopsychische Erregungen vor, sondern sie sind auch begrifflich in der Kommunikation präsent.*“ Možnosť pomenovať či popísať, ako sa cítime, máme práve vďaka repertoáru vhodných prostriedkov, prítomných v každom jazyku. Jazykové prostriedky môžeme však používať nielen ako reprezentácie emócií, ale aj ako nástroje na ich vyvolanie. Takéto podnety môžu iniciovať vznik novej emócie alebo zosilniť už existujúce emocionálne naladenie. V kontexte nášho skúmania nás zaujímajú najmä druhý prípad, ktorý zdôrazňuje aktívnu pozíciu autora zdieľanej správy. Nejde pritom len o samotnú činnosť zostavovania obsahového celku ako výstupu, ale aj o cielene volenú prácu s jazykovými prostriedkami a ich tematickými a kontextuálnymi rámcami. Táto perspektíva si zároveň vyžaduje zohľadniť nielen verbálne, ale aj vizuálne prostriedky. Keďže empirická báza zahŕňa aj príspevky zo sociálnych sietí, je potrebné vnímať aj prepojenie verbálnych a vizuálnych prvkov, na ktorých autori často stavajú.

V rovine verbálnych prostriedkov je kľúčový výraz *Angst* (strach), ktorým sa pomenúva príslušná prežívaná emócia. Podľa kritéria hodnotiaceho momentu patrí emócia strachu k emóciám očakávania, konkrétne očakávania negatívnej udalosti (*Erwartungseemotionen*; Mess, 2006: 4). Vo vzťahu k intencionálne stvárněným obsahom preto možno predpokladať snahu využiť tento charakter a podnecovať negatívne prežívanie adresáta. Nositeľom takejto funkcie môže byť jazyková jednotka (expresívne výrazy, inherentne negatívne alebo kontextuálne konotované výrazy, ironizácia a. i.), syntaktická konštrukcia (zvolacie a rozkazovacie vety, eliptické konštrukcie a. i.), kontextuálny rámec či tematické zameranie textu alebo príspevku.²

Konšpirátorský diskurz – čo v ňom môžeme očakávať?

Konšpirátorský diskurz predstavuje špecifický zdroj vysvetlení udalostí a situácií, ktoré vychádzajú z predpokladu determinovanosti ako základného at-

² Pre odrobnú klasifikáciu manifestácií emócií pozri Fiehler (1987, 2008). Nie všetky manifestácie sa objavujú v každom jazykovom stvárnění; ich prítomnosť závisí od viacerých faktorov (typ výstupu, cieľová skupina, zámer autora a ďalšie).

ribútu. Presvedčenie, že nič nie je náhodné a všetko je riadené, zahŕňa predstavu mimoriadne kompetentnej skrytej skupiny s mocenskými cieľmi, ktorá zámerným pôsobením ovplyvňuje dianie vo svete. Explicitným či implicitným pomenovaním skupiny „sprisahancov“ sa v diskurze konštruuje a udržiava hranica medzi „dobrými“ a „zlými“, teda tzv. duálne rozdelenie sveta (dobrí vs. zlí / priateľ vs. nepriateľ / obeť vs. páchatel' / my vs. oni) (Butter, 2023: 22–29; Butter, 2021; Fuchs, 2022: 30f.; Brotherton, 2013: 11; Barkun, 2003: 4; Lutter, 2001: 24–27).

Explikácie v konšpirátorskom diskurze sú konštruované tak, aby navodzovali dojem vedeckosti a presvedčivosti bez potreby verifikácie. Zdanlivý vedecký ráz – napríklad formálna argumentácia, odkazy na autority či „dôkazy“ – zohráva v rámci samotnej konšpiračnej výstavby dôležitú úlohu, pretože napomáha jej „epistemickej izolácii“ a imúnosti voči protiaargumentom (Pfahl-Traugher, 2019; Brotherton, 2013: 10³).

Presvedčivosť tvrdení o konšpiráciách je zároveň kľúčová vo vzťahu k adresátovi. Obdobia celospoločenských kríz predstavujú pre človeka stresujúce, náročné a neisté obdobia, v ktorých sa výraznejšie prejavujú individuálne rozdiely a rastie potreba porozumieť daniu. Zároveň klesá trpezlivosť pri overovaní informácií a zvyšuje sa náchylnosť na jednoduchšie a rýchlejšie interpretácie (Douglas et al., 2017⁴). Konšpirátorský diskurz a zdieľané konšpiračné teórie tak vystupujú ako kompenzačné mechanizmy, ktoré obnovujú pocit kontroly nad vnímaným chaosom (Kaindel, et al. 2022: 12f.; Kay et al., 2009: 265f.⁵). Čím väčší je pocit neistoty človeka, tým väčšiu váhu nadobúdajú kompenzačné mechanizmy.

Konšpirátorský diskurz však nie je len o obsahu samotných tvrdení. Rovnako dôležitý je spôsob, akým sú tieto obsahy podsúvané. Čisto neutrálné stvárnenie je málo podnetné – potrebné sú kontextuálne rámce, ktoré podporujú hodnotiacu skreslenosť a posilňujú prijatie konšpiračného rámca. Možno predpokladať, že s cieľom vymedziť sa voči protistrane a odhaliť údajné sprisahanecké plány sa v konšpirátorskom diskurze využíva najmä

³ Konšpiračné teórie sú vysvetlenia udalostí a situácií, ktoré sú alternatívou stojacou v rozpore so široko akceptovaným vysvetlením, pričom sú „epistemically self-insulating. Because of their epistemic approach towards new information, conspiracy theories are well insulated against questioning or correction“ (Brotherton, 2013: 12).

⁴ Presvedčenie o pravdivosti konšpiračných teórií je motivované napĺňaním epistemických, existenciálnych a sociálnych potrieb.

⁵ Autori zdôvodňujú silu kompenzačných kontrol prirodzenou ľudskou potrebou vnímať svet a jeho udalosti ako nenáhodné, t. j. usporiadané, a zároveň potrebou cítiť určitú mieru slobody voľby alebo dokonca „moc nad udalosťami“.

negatívne kontextuálne ladenie, ktoré u adresáta podmieňuje zodpovedajúcu emocionálnu reakciu.

Empirická analýza

Použitie výrazu *Angst* (strach) v konšpirátorskom diskurze

Výraz (*die*) *Angst* je súčasťou emocionálnej lexiky, ktorý slúži na označenie stavu človeka prežívajúceho v dôsledku pocitu ohrozenia a straty kontroly emóciou strachu. Pri jeho použití sa preto predpokladá priama väzba na autora hovoreného alebo písaného prejavu, a to v zmysle korelácie medzi osobou, ktorá emóciu prežíva, a subjektom „ja“, ktorý ju jazykovo vyjadruje. V analyzovanej empirickej báze má však použitie tohto výrazu odlišný rozmer, pričom možno pozorovať dva posuny: od individuálneho k spoločenskému – kde dochádza k hodnoteniu iných ako ustráchaných a zároveň ku generalizácii (ukážka 1) – a od prežívania k pôsobeniu, pri ktorom je strach vnímaný ako prostriedok „tých druhých“ na dosiahnutie vlastných zámerov (ukážka 4).

V prípade prvého posunu možno pozorovať, že hodnotenie iných sa nevzťahuje len na osoby podliehajúce strachu zo sprisahaneckých plánov (ukážka 1), ale aj na sprisahancov samých (ukážka 2). Táto skutočnosť poukazuje na potrebu rozlíšiť podstatu strachu – buď ako stav vyplývajúci z pocitu ohrozenia, ktorý ovplyvňuje správanie a konanie jednotlivca (na strane bežných ľudí), alebo ako stav motivujúci snahy presadiť určité zámer (na strane sprisahancov).

Hoci autori článkov a príspevkov používajú výraz *Angst* aj voči sebe samým (ukážka 3), len zriedkavo možno identifikovať explicitné vyjadrenia prežívania tejto negatívnej emócie. Jeho použitie sa spravidla spája s implicitnými výzvami adresovanými prijímateľovi, aby zaujal postoj voči „údajným sprisahancom“ – podľa vzoru autorov ako zdieľateľov konšpiračného obsahu (v zmysle *Aj my máme strach, ale nebojíme sa vzdorovať.*). Aj v tomto kontexte sa uplatňuje generalizácia, ktorá navonok vytvára dojem kolektívnej súdržnosti.

Nasledujúce ukážky ilustrujú uvedené posuny:

Posun od individuálneho k spoločenskému:

Ukážka 1: Strach ako marker kolektívu

Die Medien überschlugen sich. **Die kollektive Angst vor dem Virus** war spürbar. Blind taumelten die Menschen in einen von den Herrschenden inszenierten Horrorfilm.

Zdroj: Manova: Der Corona-Blues; Jochen Kirchhoff, 25. 4. 2023 [URL1]

Ukážka 2: Strach ako motivačný impulz sprisahaneckého konania

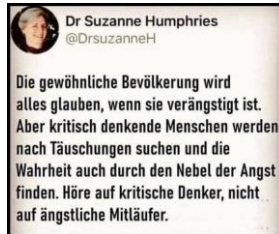
Die Aussage, es gebe zu viele Menschen, geht vielen schnell über die Lippen — besonders den „Eliten“, die ihre eigene Existenzberechtigung nie in Zweifel ziehen. [...]

Agenden zur Reduktion der Bevölkerung erwachsen immer **aus der Angst**, die mit der gravierenden Unterzahl der Herrschenden verbunden ist. [...]

Eine Mittelschicht, die nahe dem Kippunkt der Wippe sitzt, kann dabei nur stören. **Angst vor den vielen Köpfen** auf der anderen Seite ist unvermeidlich.

Zdroj: Apolut: Bedrohliche Überzahl; Gerd Reuther/ Renate Reuther, 18.10.2023 [URL2]

Ukážka 3: Strach ako diferencujúci marker – zmanipulovaní vs. kritickí

Zdroj: Príspevok z FB-účtu “Zeit für Aufarbeitung“, Helmut Egel, 23.05.2023 [URL3]

Posun od prežívania k pôsobeniu:

Ukážka 4: Strach ako súčasť manipulatívneho repertoáru sprisahancov

„Je poröser unser Geflecht sozialer Bindungen wird, je weiter das lose Gefüge digital isolierter Pseudo-Individualisten auseinanderdriftet, desto sicherer ist den Geostrategen und Sozialingenieuren der Machterhalt.“

Das schrieb Tom-Oliver Regenauer 2023 in „Vergiss Deine Idole (<https://www.rubikon.news/artikel/vergiss-deine-idole>) „und unser Geflecht wird nicht einfach so von selber porös. Es wird von einem globalen Klüngel gezielt gelöchert: Spaltung, Überfremdung, Entfremdung, Feindbilder, **Angst**, ... das sind ihre vielfältig angewandten Machenschaften“: Das habe ich dazu Tom geschrieben.

Zdroj: Manova: Die Vertrauensfrage; Ueli Keller, 18.04.2023 [URL4]

Predošlé ukážky demonštrujú použitie výrazu *Angst* v konšpiračných obsahoch a odlišujú sa od seba špecifikáciou tohto výrazu vo vzťahu k jeho funkcii v konkrétnom kontextuálnom rámci. Na základe ďalších výskytov možno konštatovať prevahu rámcovaní, v ktorých strach vystupuje ako strategický nástroj moci a kontroly využívaný sprisahancami – teda ako prostriedok nátlaku a upevňovania mocenských zámerov. Autori túto funkciu pomenúvajú priamo, bez snahy o zmiernenie alebo obavy z vlastnej stigmatizácie.

Kontextuálne rámcovanie podnecujúce prežívanie strachu

S ohľadom na širšie kontextuálne rámce možno pozorovať jednoznačnú tendenciu nabíjať zdieľané obsahy negatívnym emočným nábojom. Ide najmä o rámcovanie, ktoré zdôrazňuje negatívne dôsledky udalostí alebo činov na zdravie a každodenný život ľudí. V iných prípadoch sa objavuje snaha vyvolať smútok a súčasne hnev, ktorý často zahŕňa aj strach z možného opakovania situácie, alebo sa cielene tematizujú negatívne vízie budúcnosti udržiavajúce adresáta v stave permanentnej obavy.

Okrem verbálnych prostriedkov sa pri formovaní týchto obsahov uplatňujú aj vizuálne komponenty, ktoré ich účinok zosilňujú. Nasledujúce ukážky ilustrujú verbálne a vizuálne premyslené konštruovanie obsahov, ktorých cieľom nie je objektívne sprostredkovanie informácií, ale tendenčné formovanie spôsobu ich prijatia:

Ukážka 5: Konštrukcia sprisahancov a tematizácia ich cieľov prostredníctvom technológie a ideológie

Statt der versprochenen Immunität haben **die Stoffe** eine ganze **Reihe an schweren bis tödlichen Schäden** verursacht, einschließlich einer **Zerstörung des Immunsystems**. Dennoch wird diese Technologie noch immer gefördert. [...] Hinter all diesen Entwicklungen steht die transhumanistische Idee, **den Menschen mittels Technologie und Biotechnologie verbessern zu müssen**. Denn der Mensch, so die Denkweise, ist von Natur aus schwach und voller Fehler. Diese müssen mittels **Eingriffen in die Genetik oder die Verschmelzung mit Technologie** ausgemerzt werden. Dies wird instrumentalisiert, **um ominöse Ziele zu erreichen**, wie etwa die Verringerung der Kohlenstoffdioxidemissionen, damit der Mensch klimaneutral leben kann. Damit legt die materialistische und technikversessene Wissenschaft sich mit der **Natur selbst an**, und versucht diese **selbstherrlich zu verbessern**, sich über sie hinweg zu setzen. Ausgangspunkt dieser Vorstellung ist zum einen die neoliberale Ideologie der Selbstoptimierung. Sie forderte von dem Individuum, sich **im Kampf innerhalb eines kranken, auf Kampf und Konkurrenz ausgelegten, künstlichen und von Maschinen bestimmten System** immer weiter zu **optimieren**, sich **besser an die herrschenden Umstände anzupassen**, um im immerwährenden Rennen um die Futtertröge die eigene Stellung abzusichern.

Zdroj: Apolut: Der modifizierte Mensch; Felix Feistel, 19.09.2023 [URL5]

Vybrané ukážky predstavujú len určitý výsek možných spôsobov stvárnenia obsahov v konšpirátorskom diskurze. Úryvok zo žurnalistického článku (ukážka 5) je reprezentatívnym príkladom toho, ako je skupina sprisahancov ako jednotná entita a subjekt moci či kontroly v širšom kontextuálnom rámci nielen konštruovaná, ale aj udržiavaná prostredníctvom špecifikácie konkrétnych zámerov (ovládanie a kontrola obyvateľov, depopulácia, vylepšenie človeka, vynútenie poslušnosti a pod.). Tieto zábery sú explicitne pomenúvané a autori ich spravidla rozvíjajú naprieč celým textom. Z hľadiska jazykových prostriedkov cielene využívajú expresívne výrazy a lexiku s inherentnou negatívnou konotáciou. Takým spôsobom sa znásobuje emocionálne ladenie obsahov a zvyšuje ich potenciálny dosah na adresáta a jeho mienku.

Ukážka 6: Vizualne konštruovanie sprisahaneckých aktérov a ich mocenských cieľov v kontexte pandémie Covid-19

Zdroj: a) Príspevok z FB-úctu "Zeit für Aufarbeitung", Helmut Egel, 26. 7. 2023 [URL6a]

b) Príspevok z FB-úctu "Nein zum Impfzwang", Ingenieur Anton Steinmetz, 29. 10. 2023 [URL6b]

Vizuálna stránka, resp. vizuálne prostriedky sú demonštrované ukážkami 6a–b. Opäť pozorujeme rôzne spôsoby prezentácie názorového spektra: fotografiu odporcu v maske kreatúry reprezentujúcej zásahy do autonómie človeka a totalitnú kontrolu technológie nad ním (a) či komiksovú scénu spájajúcu vizuálnu jednoduchosť so závažnými tvrdeniami o depopulácii (b). V ostatných príspevkoch sme mohli pozorovať aj prezdieľanie pasáží z odborných textov zahŕňajúcich vizuálne prvky, ktoré rámcujú farmaceutický priemysel ako manipulatívny, využívanie vizuálneho motívu DNA na pozadí negatívne ladeného príspevku, príp. zdieľanie rôznych negatívnych štatistík, zdieľanie citátov o slobode, demokracii, moci spolu s menom autora alebo jeho portrétom a ďalšie. Na rozdiel od (výlučne) verbálneho konštruovania umožňujú vizuálne prvky bezprostredné stváranie hrozby, čím

môžu prispievať k okamžitej mobilizácii adresáta. V pozícii sprievodného prostriedku sa ich funkcia neoslabuje, ale naopak, podporuje udržiavanie emocionálneho napätia.

Záver

Emócia strachu je vždy vyvolaná určitým podnetom. Môže ísť o náhly jav objektívnej reality, postupný vývoj udalostí alebo vedome konštruovaný impulz. Aj v závislosti od jeho povahy sa môže líšiť intenzita prežívania a ovplyvniť každodenný život človeka.

V príspevku sme sa zamerali na podnety strachu, ktoré sú adresátovi podsúvané vedome – v rámci konšpirátorského diskurzu. Vychádzali sme pritom z chápania (žurnalistických) textov a príspevkov na sociálnych sieťach ako výsledku tvorivého procesu autora, teda ako produktov zasadených do určitého intenčného poľa, čo sa premieňa do ich jazykového a vizuálneho stvárnenia. Opierajúc sa o empirickú bázu reprezentovanú vybranými ukážkami sme konštatovali, že konšpirátorský diskurz pracuje s emóciou strachu na viacerých úrovniach: strach je tematizovaný najmä ako nástroj moci a kontroly využívaný sprisahancami, a teda ako jav pripisovaný mocným vo všeobecnosti, nie jednotlivcovi. Takéto poňatie umožňuje jeho aplikáciu na akúkoľvek mocenskú skupinu a v ktoromkoľvek kontexte.

Podobný princíp sa uplatňoval aj smerom k (potenciálnym) prežívateľom emócie strachu, ktorými sú “ľudia”, “obyvatelia” či “človek” vo všeobecnosti. Takto formulované označenia umožňujú generalizovať cieľovú skupinu mocenských zásahov bez potreby overenia reálneho subjektívneho prežívania strachu a zároveň zahrnúť kohokoľvek do konštruovanej schémy.

Snahy udržiavať negatívny obraz sprisahancov privádzali autorov zdieľaných obsahov k takému rámcovaniu, ktoré emóciu strachu aj samo vyvolávalo. Pre tento spôsob rámcovania bola príznačná dynamika vo využívaní emocionálne negatívne nabitých verbálnych i vizuálnych prostriedkov naprieč textom či príspevkom. Konšpirátorský diskurz tak nielen stigmatizoval strach ako atribút mocenských zámerov sprisahancov, ale túto stratégiu zároveň uplatňoval a obracal vo svoj prospech.

Zdroje ukážok

[URL1]: Kirchhoff, J. (2023). Der Corona-Blues, 25. 4. 2023, <<https://www.manova.news/artikel/der-corona-blues>> [20.10.2025].

- [URL2]: Reuther, G., Reuther, R. (2023). Bedrohliche Überzahl, 18. 10. 2023, <<https://apolut.net/bedrohliche-ueberzahl-von-gerd-reuther-und-reenate-reuther/>> [20. 10. 2025].
- [URL3]: Egel, H. (2023). FB-účet: Zeit für Aufarbeitung, 23.05.2023, <<https://www.facebook.com/photo/?fbid=6510809618931363&set=g.392813741727411>> [20. 10. 2025].
- [URL4]: Keller, U. (2023). Die Vertrauensfrage, 18. 4. 2023, <<https://www.manova.news/artikel/die-vertrauensfrage-4>> [20. 10. 2025].
- [URL5]: Feistel, F. (2023). Der modifizierte Mensch, 19. 9. 2023, <<https://apolut.net/der-modifizierte-mensch-von-felix-feistel/>> [20. 10. 2025].
- [URL6a]: Egel, H. (2023). FB-účet: Zeit für Aufarbeitung, 26. 7. 2023, <<https://www.facebook.com/photo/?fbid=6732230563455933&set=g.392813741727411>> [20. 10. 2025].
- [URL6b]: Steinmetz, I. A. (2023). FB-účet: Nein zum Impfzwang, 29.10.2023, <<https://www.facebook.com/photo/?fbid=859979259007668&set=g.3032783013658945>> [20. 10. 2025].

Literatúra

- Barkun, M. (2003). *A Culture of Conspiracy: Apocalyptic Visions in Contemporary America*. University of California Press.
- Brotherton, R. (2013). Towards a definition of “conspiracy theory”. *PsyPAG Quarterly*, 88(3), 9–14. <https://doi.org/10.53841/bpspag.2013.1.88.9>
- Butter, M. (2023). »Nichts ist, wie es scheint«. *Über Verschwörungstheorien*. Suhrkamp.
- Butter, M. (2021). Verschwörungstheorien: Eine Einführung. *Aus Politik und Zeitgeschichte*. <https://www.bpb.de/shop/zeitschriften/apuz/-verschwörungstheorien2021/339276/verschwörungstheorien-eine-einfuehrung/#footnote-target-3> (Accessed October 12, 2025).
- Demčíšák, J. (2019). Zu sprachlichen Strategien und visuellen Symbolen in der politischen Werbung der FPÖ. In E. Kaščáková & H. Koža-Ríková (Eds.), *FORLANG: Cudzie jazyky v akademickom prostredí* (pp. 159–168). TU v Košiciach.
- DOUGLES, K. M., SUTTON, R. M., & CICHOCKA, A. (2017). The Psychology of Conspiracy Theories. *Current Directions in Psychological Science*, 26(6), 538–542. <https://doi.org/10.1177/0963721417718261>

- Fiehler, R. (2008). Emotionale Kommunikation. In U. Fix et al. (Eds.), *Rhetorik und Stilistik: Ein Handbuch historischer und systematischer Forschung* (Bd. 1, pp. 757–772). Mouton de Gruyter.
- Fiehler, R. (1987). Zur Thematisierung von Erleben und Emotionen in der Interaktion. *Zeitschrift für Linguistik*, 8(5), 229–572.
- Fuchs, C. (2022). *Verschwörungstheorien in der Pandemie. Wenn über COVID-19 im Internet kommuniziert wird*. Narr.
- Girnth, H. (2015). *Sprache und Sprachverwendung in der Politik. Eine Einführung in die linguistische Analyse öffentlich-politischer Kommunikation*. Walter de Gruyter.
- Hahn, A. (2010). *Soziologie der Emotionen* (Working Paper des Soziologischen Seminars, 02/2010). Universität Luzern, Kultur- und Sozialwissenschaftliche Fakultät, Soziologisches Seminar. <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssoar-371647>
- Kaindel, C., Suschnig, A., & Pollak, L. (2022). Desinformation und Verschwörungstheorien entgegenwirken: Das Angebot des Wiener Bildungsservers zur Digitalen Grundbildung. *Medienimpulse*, 60(4): 24. <https://doi.org/10.21243/mi-04-22-13>
- Kanichová, R. (2005). Viacaspektová typológia filozofickej terminológie. *Filozofia*, 60(1), 8–32.
- Kay, A., Whitson, J., Gaucher, D., & Galinsky, A. (2009). Compensatory Control: Achieving Order Through the Mind, Our Institutions, and the Heavens. *Current Directions in Psychological Science*, 18, 264–268. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8721.2009.01649.x>
- Kilgariff, A., Baisa, V., & Bušta, J. et al. (2014). The Sketch Engine: ten years on. *Lexicography*, 1, 7–36.
- Lutter, M. (2001). *SIE KONTROLLIEREN ALLES! Verschwörungstheorien als Phänomen der Postmoderne und ihre Verbreitung über das Internet*. Ed. Fatal.
- Mess, U. (2003). Zum Forschungsstand der Emotionspsychologie – eine Skizze. In R. Schützeichel (Ed.), *Emotionen und Sozialtheorie: Disziplinäre Ansätze* (pp. 104–124). Campus.
- Müller, T., Dehn, J., & Fürniss, A. (2023). Rechte alternative Medien: Eskalationspresse. *Katapult: Magazin für Eis, Kartografie und Sozialwissenschaften*. <https://katapult-magazin.de/de/artikel/eskalations-presse> (Accessed October 21, 2025).
- Niehr, T. (2017). Lexik – funktional. In T. Niehr, J. Kilian, & M. Wengeler (Eds.), *Handbuch Sprache und Politik* (Bd. 1, pp. 149–168). Hempen.
- Pfahl-Traugher, A. (2019). Verschwörungen, Verschwörungsmythen und Verschwörungstheorien. *Humanistischer Pressedienst: Wissenschaft*.

<https://hpd.de/artikel/verschwoerungen-verschwoerungs-mythen-und-verschwoerungstheorien-17050> (Accessed October 21, 2025).

Scherer, K. R. (2005). What are emotions? And how can they be measured? *Social Science Information*, 44(4): 695–792. <https://doi.org/10.1177/0539018405058216>

Schwarz-Friesel, M. (2007). *Sprache und Emotion*. A. Francke.

Poznámka:

Táto práca bola podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-22-0221.

Kontakt:

doc. Mgr. Simona Fraščíková, PhD.

Katedra germanistiky

Filozofická fakulta

Univerzita sv. Cyrila a Metoda v

Trnave

Department of German Studies

Faculty of Arts

University of Ss. Cyril and

Methodius in Trnava

Email Address: simona.frastikova@ucm.sk

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7699-3756>

Shaping National Identity in Crisis: Zelenskyy's New Year Addresses During Wartime

Svitlana Goloshchuk – Natalia Shumeiko

Abstract

This study provides a comparative analysis of the New Year addresses delivered during wartime by the President of Ukraine, Volodymyr Zelenskyy. It aims to reveal how significant shifts in themes and rhetoric within his political discourse shape the concept of national identity, and how the lexical devices he employs support his stance. The research data were collected from the transcripts of New Year addresses (NYA) delivered by Zelenskyy in December 2022, 2023, and 2024, which are available on the official presidential website. A quantitative analysis using Voyant Tools identified key terms related to Zelenskyy's political approach, while Critical Discourse Analysis (CDA) examined how these terms reinforce his political narrative. A web-based application for text analysis Voyant Tools was chosen for its strong text visualisation features, which facilitate a comparative analysis of linguistic patterns over time. By employing frequency analysis and collocation mapping, the study uncovers shifts in Zelenskyy's discourse, providing a structured, data-driven approach to understanding his rhetorical evolution. The findings reveal a strategic use of NYA to promote themes of national identity, resistance, the identification of actors and agents of warfare, and references to time. Moreover, the study highlights the importance of comparative analysis in understanding key topics and demonstrates how carefully selected words and powerful imagery contribute to building national unity and strengthening public opinion.

<https://doi.org/10.53465/JAP.2025.9788022552806.112-130>

Keywords: corpus linguistics, political discourse, Voyant tools, New Year address, Volodymyr Zelenskyy.

Introduction

In the context of ongoing armed conflict and global uncertainty, the way leaders communicate with the nation is crucial for keeping a country united and well-governed. Modern political discourse is a form of communication that encompasses various genres and plays a key role in shaping public opinion, policy decisions, and the overall democratic process. It is considered that “the study of political discourse should not be limited to the structural properties of text or talk itself, but also include a systematic account of the context and its relations to discursive structures” (van Dejk, 1997: 15). The President’s New Year address belongs to the ritual genre of political discourse on the criteria of localisation of events (Шейгал 2003, as cited in Шевчук 2013). Delivered at the close of the year, it not only consolidates the nation’s achievements over the past months but also motivates citizens for the challenges ahead. Analysis of President Volodymyr Zelenskyy’s New Year address is an example of wartime rhetoric with a carefully organised structure, well-chosen language means, and symbolic imagery employed to strengthen national unity and enhance civilian resilience.

A quantitative discourse analysis is carried out (using the Voyant Tools software, v. 2.6.19) together with the methodology of Critical Discourse Analysis (van Dijk, 1993; Fairclough, 2010) using the transcripts of three New Year addresses delivered by President Volodymyr Zelenskyy from 2022 to 2024, and published on the official president's website in the English version. The speeches are analysed based on their language and the narratives used to frame them. With this research, we seek to answer the following research questions:

RQ1: To what extent do the key lexical features characterising the NYA delivered by the President in the specified time frame align or diverge?

RQ2: Which topics are most often covered through NYA delivered by President Volodymyr Zelenskyy?

In this paper, we begin by analysing the relevant literature to establish a strong conceptual foundation for the study. We then discuss the data collection procedures and describe the methodology used. This is followed by a detailed analysis of our findings, which concludes with a summary of the results and their implications.

Literature Review

The New Year address delivered by the President at the end of the year has attracted the attention of researchers across various languages. This ceremonial address is often examined as a ritualised form of political discourse (Кондратенко, 2020), rich in symbolic meaning and national sentiment. Scholars have explored its linguistic structure, pragmatic functions, and cultural variations, highlighting its role in shaping collective identity and political narratives.

The study of New Year addresses delivered by the first three presidents of Ukraine (Leonid Kravchuk (1991–1994), Leonid Kuchma (1994–2005), and Viktor Yushchenko (2005–2010)) employs the combined approach to its theoretical foundation and analyses them through the scope of political PR, ritual and rational discourses. By exploring the context and ideological framing of historical narratives and future visions, the study offers a deep understanding of the rhetorical strategies employed in these annual addresses (Yakovlev et al 2020).

The analysis of ritual political communication in Kondratenko's paper (2020) focuses on the transformation of New Year speeches by the Ukrainian President, Petro Poroshenko (2014-2019). The findings of the paper highlight structural, semantic, linguistic and pragmatic features of the New Year greetings. They are correlated with the three-component structure consisting of retrospective, prospective and optative features. Her other paper examines the pre-war New Year speeches (2018–2020) by President Volodymyr Zelenskyy, conducting a comparative analysis alongside the New Year addresses by Polish President Andrzej Duda (Кондратенко 2022). The research explores structural and semantic components while identifying communication strategies employed in there. It is argued that the strategies (such as self-presentation, consolidation, gratitude, ritual, evaluation, and discreditation) follow the corresponding speaker's intention and rely on certain linguistic features framed in a structure with predictable components.

Several researchers have analysed President Volodymyr Zelenskyy's political speeches since the start of the Russian invasion of Ukraine, though they do not specifically focus on New Year addresses. V. Yakymchuk and N. Lopatiuk examine his communication strategies and tactics, highlighting the use of a taxonomy of strategies (Якимчук et al 2022). These strategies – including agitation, self-presentation, discreditation, argumentation, and those aimed at shaping the audience's emotional state – are effectively combined with various communication tactics to enhance their impact.

The analysis of political discourse presented in the monograph on the war in Ukraine (2024) examines how it has shaped the political development in selected European countries. The findings of the paper explore the political context of each country during the first months of the invasion, and the key rhetorical and ideological features through which the principal actors of the discourse articulate their attitude towards Russian aggression in Ukraine (Goloshchuk et al., 2024; Lőrincz, 2022; Žyško et al., 2022; Віротченко et al., 2022; Парчевська et al., 2024; Якимчук et al., 2022).

The study by Angelina Žyško and Marietta Izdebska has investigated the presence of conceptual metaphors in the political discourse of the President of Ukraine, Volodymyr Zelenskyy, based on his 63 speeches during the first month of full-scale Russian aggression against Ukraine (Žyško et al., 2022). The authors find that Zelenskyy's rhetoric is straightforward mainly – deliberately plain and direct — likely to convey urgency and clarity during a crisis. However, when metaphors do appear, they originate from familiar concepts like the human body, animals, light and darkness, control, and physical forces.

Other authors have focused their analysis of the New Year address approaching the political context of other countries/languages. A comparative analysis of the communicative and pragmatic features of the New Year address based on the Ukrainian, English, and Chinese languages has been conducted by Virotenko and Avdiienko (Віротченко et al., 2022). Having investigated the style, structure and content of the texts of the New Year speeches of political leaders of the countries, the authors highlight their cross-cultural rhetorical strategies. For the French language, it has been explored the linguistic means of expression in New Year speeches delivered by French-speaking politicians (Парчевська et al., 2024). Other notable studies include those that employ the analysis of verbal and nonverbal components of political addresses by President Volodymyr Zelenskyy (Goloshchuk et al., 2024), as well as those that utilise corpus analysis for the study of war representation (Kryzhanivska, 2017; Lőrincz, 2022), or approach it through a conceptual metaphor methodology with reference to the role of conceptual metaphor in political discourse (Žyško et al., 2022).

Material and Methods

The ongoing armed conflict adds a critical contextual factor in the linguistic analysis of the presidential New Year addresses. We collected three New Year addresses delivered by President Volodymyr Zelenskyy on December

31 of each year from 2022 to 2024. These speeches, presented during the ongoing war between Russia and Ukraine, reflect a shift in presidential messaging compared to peacetime addresses. As a ritual genre of political discourse, it enables the president to reflect on the past year and set expectations for the year ahead. That is why the New Year greeting contains structural and semantic components typical of ritual texts, which ensures its semantic richness and polyfunctionality (Kondratenko, 2022: 128). Each address lasts approximately 20 minutes and varies in length, ranging from 1615 to 2361 words. They are published on the official website of the President of Ukraine (<https://www.president.gov.ua/>), available in both Ukrainian and English versions. In our paper, for clarity reasons, we will refer to each New Year address using abbreviations such as NYA-2022, NYA-2023, and NYA-2024.

Firstly, a quantitative analysis of each greeting delivered by the President and posted on the official web page is carried out. The analysis is done using the online software Voyant Tools v. 2.6.19 (Sinclair and Rockwell 2020). Voyant Tools has already been used in communication studies that involve the analysis of news content or content published on social media (Baptista et al., 2024), and linguistic analysis of presidential debates (Maierova, 2024). Our reason for applying this software is, besides being free, its functionality features that make linguistic patterns visible through word clouds, frequency graphs, and keyword-in-context analysis. These tools help to identify shifts in dominant themes across Zelenskyy's addresses, allowing the terms to be statistically correlated (Sinclair & Rockwell, 2020). Since our study covers three years, Voyant's comparative functions (like term trend analysis) allow us to observe changes in word usage over time, reinforcing our research objective.

This quantitative analysis is simultaneously complemented by readability assessments, based on criteria such as the total number of sentences, average words per sentence, number and percentage of complex words, and average syllables per word. These metrics were obtained using the WebFX Readability Test (WebFX 1995–2024), which provides standardised measures of textual complexity and linguistic accessibility. It enables us to reveal whether presidential New Year addresses resonate with the Ukrainians and whether they are easily understood and processed by a broad audience — especially in times of national crisis like war. For this study, the written texts are analysed, and the non-verbal component of the accompanying video is not considered.

Results

To approach questions that arise in the realm of using quantitative metrics, we follow the procedure outlined by Eva Maierová to study linguistic features and rhetorical strategies used in a televised debate between Kamala Harris and Donald Trump during the 2024 election cycle (Maierová, 2024). In our work, we employ freely available text-mining software (Voyant Tools, voyant-tools.org) and an online readability assessment platform (WebFX Readability Test, webfx.com/tools/readable) to conduct a quantitative analysis of New Year addresses delivered throughout the three years of war. The results of the analysis are presented in Table 1:

Table 1. Summary of New Year addresses statistics (2022-2024)

	NYA-2022	NYA-2023	NYA-2024
number of sentences	269	223	218
tokens	1618	2,326	2,336
types	622	731	756
vocabulary density	0.384	0.314	0.320
average words per sentence	6.9	10.6	11.6
number of complex words	210	306	238
percent of complex words	12,87%	13.02%	9.94%
average syllables per word	1.49	1.48	1.43

The data received suggests that the number of sentences slightly decreases over the years, from 269 in 2022 to 218 in 2024. The total number of tokens increases significantly from 2022 to 2023 (1,618 to 2,326), with a slight growth in 2024. The increase in tokens and average words per sentence suggests a shift towards more elaborate and detailed greetings over the years. It could indicate a desire to convey more thoughts or emotions in each message. The growing number of unique vocabulary types (from 622 in 2022 to 756 in 2024) indicates a richer, more diverse word choice. This change might indicate a move to hold more formal or thoughtful communication in later years. However, vocabulary density, which measures the uniqueness of words used, shows a decrease from 0.384 in 2022 to around 0.314 in 2023, before slightly increasing again in 2024. The sentences become longer over time, moving from an average of 6.9 words in 2022 to

11.6 in 2024. We may debate that while more unique words are used, they are spread across longer messages, resulting in less concentrated diversity. The number of complex words peaks in 2023 (306) but decreases to 238 in 2024. Similarly, the percentage of complex words drops from 13.02% in 2023 to 9.94% in 2024. The peak in the number and percentage of complex words in 2023 might imply a heightened attempt at sophistication in that year's greeting. On the other hand, the decline in complexity in 2024 (fewer complex words and lower average syllables per word) could signal a move towards more accessible language, perhaps aiming to connect with a broader audience.

Overall, the data above demonstrate how the New Year addresses have evolved throughout the studied period. The 2022 greeting was relatively concise and dense, while 2023 saw a shift to more sophisticated language. By 2024, the style appears to balance thoughtful expression with simpler, more relatable wording. The reduction in vocabulary density and complex words, combined with longer sentences, could mean that the tone is becoming more conversational and less formal.

To identify the main narratives in the New Year's address, this study focuses on the key words, as "the word frequency list is a good entry point to the corpus, highlighting collocational patterns that will probably be worth following up with a qualitative analysis of concordance lines" (Mautner 2009: 38). Analysis of the most frequently occurring words in each year addresses with their respective frequencies, reveals the principal themes. Table 2 presents a summary of the top ten most frequent keywords. These data are visually represented in Figures 1, 2 and 3. It should be noted that only content words were extracted from the three separate transcripts, with function words being omitted.

Table 2 shows that the words *Ukraine*, *Ukrainians*, *year*, and *people* are the most frequent in New Year addresses by Volodymyr Zelenskyy from 2022 to 2024. While their frequency and statistical value vary across the years, each of these words consistently ranks among the top five, except for *people*, which holds the seventh position in 2023. The lexeme *Ukraine* regularly holds the top position across all three years, increasing in frequency from 20 to 31 and to 37 each year, and its relative frequency changes from 12,361 to 15,638. It suggests that national identity and solidarity have remained central themes, as in: year of Ukraine, a year of losses for Ukraine, every invincible region of Ukraine, Ukraine did not lose its sons (NYA-2022).

Table 2. Ten most frequently used content words

NYA-2022	Frequency	Statistic	NYA-2023	Frequency	Statistic	NYA-2024	Frequency	Statistic
ukraine	20	12,361	ukraine	31	13,328	ukraine	37	15,638
year	15	9,271	stronger	28	12,038	people	20	8,453
ukrainians	12	7,471	ukrainians	27	11,608	year	19	8,030
world	11	6,799	year	23	9,888	ukrainians	10	4,227
people	8	4,944	ukrainian	13	5,589	strong	10	3,804
new	8	4,944	war	11	4,729	russia	9	3,381
fight	7	4,326	people	9	3,869	peace	9	3,381
region	6	3,708	today	8	3,439	time	8	3,381
main	6	3,708	time	8	3,439	thank	8	3,381
february	6	3,708	new	8	3,439	stand	8	3,381

Figure 1. Most frequent words
NYA-2022
(created with voyant-tools.org)

Figure 2. Most frequent words
NYA-2023
(created with voyant-tools.org)

Figure 3. Most frequent words
NYA-2024
(created with voyant-tools.org)

In the next stage, the lexemes Ukraine, Ukrainians, year, and people are subject to a collocation analysis. The definition of collocation has become more flexible as the field has grown and applications have become more diverse. The study of collocation in the Firthian tradition was initially concerned with the effect on the meaning of an individual word brought about by its use with another word in a particular text, or within a particular span around the word in a text (Oakey, 2009: 158). Following this approach, we assume that the collocational analysis can reveal semantic tendencies and prosody, thereby enhancing our understanding of thematic representation within discourse (Bednarek, 2008, as cited in Lorinz, 2022). Examining the most commonly co-occurring words in our texts (Table 3), we perceive that they highlight a national stance in the President's speeches, thus reflecting a strategic choice of language to reinforce national solidarity, legitimise political action, and evoke shared historical frameworks.

Table 3. Co-occurring words in the analysed texts

	Words	Co-occurrence (2022)	Co-occurrence (2023)	Co-occurrence (2024)
1	Ukraine	world (7) year (6), new (2), media (2)	Ukrainians (5), overcomes (5), new (5)	stands (5) glory (4) year (3) today (3)
2	Ukrainians	Ukrainians (6), year (4), surprise (2), inspire (2), February (2), applauded (2)	stronger (15), year (6), Ukraine (5)	year (2), thousands (2)
3	year	year (9), Ukraine (6), Ukrainians (4), return (3)	Ukrainians (8), Ukraine (5), year (4), independence (4)	year (4), people (4), happy (4)
4	people	return (2)	Ukraine (2), stories (2), people (2)	year (4), Ukrainians (2), Ukraine (2), today (2), they're (2), thank (2), say (2), people (2)

A close reading of the analysed concordance lines for each keyword is conducted to identify the frames to which each keyword contributed in its use. Our findings show that there is a prevalence around the following themes: national identity, actors/agents, renewal, resistance, and time. Table 4 shows the most frequently used frames of each keyword:

Table 4. Keywords organised by theme

	Theme	Keywords
1	National identity	Ukraine, Ukrainians, Ukrainian
2	Actors/agents	Ukrainians, people, world, region, Russia
3	Resistance	fight, stronger, war, strong, stand new, peace, thank
4	Time	year, today, February, time

National identity. The dominant lexical field within the analysed texts refers to the emphasis of the country's national identity. This thematic focus is developed through lexemes that explicitly denote state affiliation (e.g., Ukraine, Ukrainians, Ukrainian). The collocates of the node Ukraine reflect

positive discourse prosody (e.g., new, year, world, media, overcomes, Ukrainians, today, stands, glory), each highlighting the thematic aspects of national representation. The accompanying collocate network graphs below (Figures 4-6) depict the semantic associations surrounding the node Ukraine, visualising its high-frequency collocates that co-occur across the dataset. In these visualisations, keywords are indicated in blue, while collocates are represented in orange:

Figure 4. A network graph for the node Ukraine in NYA-22

Figure 5. A network graph for the node Ukraine in NYA-23

Figure 6. A network graph for the node Ukraine in NYA-24

The strongest collocations for Ukraine in NYG-22 are: world (7), year (6), new (2), media (2). Among these, world most strongly co-occurs with Ukraine in meaning, constructing a semantic link that implies global recognition and the nation’s evolving geopolitical significance. Typical patterns include Ukraine changed the world, the world discovered Ukraine, the world heard Ukraine, the world felt Ukraine, the world saw Ukraine. The

verbs – changed, discovered, heard, felt, saw – are not only action-oriented but semantically rich, and each of them presents Ukraine as both subject and object of global attention, reinforcing its status as a symbol of resilience and national unity.

A year after (2023), the strongest collocations for Ukraine are Ukrainians (5), overcomes (5), new (5), year (5). As a node Ukraine is put into the construction of a simple sentence conveying rhythm and emphasis by its repetition: Ukraine is alive. Ukraine lives. Ukraine fights. Ukraine advances, Ukraine overcomes the path. Ukraine gains. Ukraine works. Ukraine exists. When appearing with the noun Ukrainians, we may find the following examples: And the answer is Ukraine. Because Ukrainians are stronger together. Fellow Ukrainians! This year, Ukraine has overcome 6,000 air alerts; Happy New Year, Ukrainians! Happy New Year, Ukraine! The emphasis on intensifying national strength and solidarity is achieved through the repetition of simple sentence constructions and the rhetorical identification of people with the country.

Moreover, in 2024, Ukraine most frequently collocates with the words stands (5) glory (4) year (3) today (3). When paired with stands, the corpus turns striking examples such as: Behind me stands Mother Ukraine, Ukraine that stands firmly on its feet, America will also stand with Ukraine, Ukraine is standing and will stand, Behind all of us stands Mother Ukraine. These phrases represent Ukraine as both a personal protector and a shared foundation, highlighting strength, unity, and forward motion. When collocated with glory, we find the widespread Ukrainian solitude showing pride and solidarity: Glory to Ukraine! Glory to the Heroes.

Resistance. The analysis of keyword distribution shows that one of the main themes represented in our dataset relates to the defence of national sovereignty. The New Year addresses examined across the studied period are rich in nouns (fight, war, peace), adjectives (stronger, strong, new), and verbs (stand, thank), all of which contribute to the rhetorical construction of resilience and solidarity. The analysis of lexical means between years reveals some notable discrepancies in their usage. Interestingly, lemma strong is not found in NYA-2022; however, its comparative form stronger emerges in 2023, as illustrated in the following examples: I am stronger than fear, Ukrainians are stronger together, this love is stronger than the occupation. By contrast, the 2024 address marks a lexical shift back to the base form strong, framed in future-oriented affirmations: you will stand strong, your spirit and courage will stand strong, it will overcome its path to peace, to a strong Ukraine. This transition appears to signal an evolution from comparative resistance to showing strength as something already gained. The lan-

guage reflects that resilience is no longer just a goal – it’s something Ukraine has achieved.

Furthermore, significant divergences are observed in the usage of the lexemes war and peace across the analysed texts. In the 2022 address, neither term appears among the ten most frequently used words. However, in 2023, the lexeme war is found, while peace only emerges in 2024. An examination of the 2023 New Year’s address reveals that war is employed without any distinct reference to the idea of peace. The term appears in contexts such as another year of war, war for our land, a full-scale war, despite the war, stronger than this war, wars do not end by themselves, etc. These usages identify a narrative centred on the acknowledgement and identification of war rather than its resolution or opposition. This thematic and lexical pattern is evidenced in Figure 7:

Figure 7. A sample of the context of the lexeme war in NYA-2023 (adapted from voyant-tools.org)

Left	Term	Right
for independence. Another year of	war	. War for our land. For
independence. Another year of war.	war	for our land. For our
beginning of a full-scale	war	. We did not know then
who educate children despite the	war	. Online, in person or by
Ukrainians are stronger than this	war	. February 24 convinced us of
convinced us of this. The	war	taught us a lot. It
to us, changed us. The	war	, unfortunately, separated families, took
the enemy. Stronger than this	war	. Because that's the kind of
reforms and changes during the	war	. And as a result, a
were considered banal before the	war	, but during the war they
the war, but during the	war	they are priceless. I wish

In 2024, the introduction of the lexeme peace reflects forward-thinking and future goals which appear. This term is found in contexts such as capable of achieving a just peace, arguments for a just peace, in the first minutes of peace, and the new American President is willing and capable of achieving peace and ending Putin’s aggression. The recurrence of peace (9) parallels that of Russia (9), indicating equal statistical relevance. The similar frequency of Russia and peace suggests that the President links them closely as opposing concepts. The word combination just peace changes how peace is understood – from passive hope to an effort focused on justice, through the act of compelling Russia into a just peace.

The most salient collocates for peace include Ukraine (2) and capable (2): Ukraine that is capable of achieving a just peace. In contrast, Russia co-

occurs predominantly with war (2), Ukraine (2), and today (2), exemplified in expressions such as victory over all the evil that Russia has brought us, bringing the war back home to Russia, and if Russia shakes your hand today, do everything to stop Russia and end the war. This is documented in Figure 8:

Figure 8. A sample of the context of the lexeme peace in NYA-2024 (adapted from voyant-tools.org)

Left	Term	Right
capable of achieving a just	peace	– having a shield and a
the arguments for a just	peace	. It is achieved only by
in the first minutes of	peace	. I remember my conversation with
willing and capable of achieving	peace	and ending Putin's aggression. He
compelling Russia into a just	peace	. That means not forgetting, and
is why a truly just	peace	cannot be based on the
will overcome its path to	peace	, to a strong Ukraine. And
of Ukraine. We know that	peace	will not be given to
she deserves to live in	peace	. I wish this to all

Actors/Agents. Among the topmost lexical patterns is a group of lexemes that indicate the actors and agents of the current war conflict. The most significant among them are Ukrainians, people, world, and Russia. Having analysed the co-occurrence patterns, we tabulate the data below (Table 5):

Table 5. Actors/Agents representation throughout three years

	NYA-22	NYA-23	NYA-24
<i>Ukrainians</i>	Ukrainians (6), year (2), surprise (2), inspire (2)	stronger (15), year (6), Ukraine (5) provides (3) sows (2)	year (2), thousands (2)
<i>People</i>	return (2)	Ukraine (2), stories (2), people (2)	year (4), Ukrainians (2), Ukraine (2), today (2), they're (2), thank (2), say (2), people (2)

<i>World</i>	Ukraine (7), world (2), European (2), Europe (2), discovered (2), defends (2), changed (2)	-----	-----
<i>Russia</i>	-----	-----	war (2), Ukraine (2), today (2)

The lexemes Ukrainians and people remain central throughout the discourse over the three years, clearly functioning as agents and actors in Zelenskyy's narrative. The co-occurrence patterns of Ukrainians with year (2), surprise (2), and inspire (2) in NYA-22 suggest a purposeful lexical framing of national identity through time, emotion, and inspiration. But the next year the number of collocates is much higher, and we may find its co-occurrence with stronger (15), year (6), Ukraine (5), provides (3), sows (2). These patterns suggest that the idea of Ukrainians as active participants in both resistance and recovery has strengthened over time.

Interestingly, the word people is developed consistently throughout the studied period. In 2022, it collocates only with return, as referenced in Let this year be the year of return. The return of our people. By contrast, in 2023, we find a broader semantic range associated with people, which collocates with Ukraine (2), stories (2), and people (2). Additionally, the 2023 data reveals a much richer picture represented by tokens such as year (4), Ukrainians (2), Ukraine (2), today (2), they're (2), thank (2), say (2), and people (2).

Despite the world and Russia emerging as top-ranking keywords in NYA-22 and NYA-24, respectively, our analysis reveals that considerably less narrative attention is allocated to them compared to lexemes such as Ukrainians and people. World exhibits a relatively rich range of collocations in 2022, but it is absent from the discourse in the subsequent years. In contrast, Russia emerges only in 2024, with its co-occurring lexemes such as war (2), Ukraine (2), today (2) which implies its discursive construction as the aggressor within the narrative. From our above observations, we may sum up with the two arguments. The first one suggests that there is a shift in Zelenskyy's rhetoric, which increasingly places domestic actors (Ukrainians, people) over external ones (world, Russia). And the second one highlights that there is a different transformation in his discourse: from an initial emphasis on seeking global support and recognition through references

to the world, to a later, more pointed depiction of Russia as the explicit aggressor initiating the conflict.

Conclusion

The analysis of New Year addresses delivered by President Volodymyr Zelenskyy from 2022 to 2024 in times of full-scale invasion allowed us to reveal a strategic evolution in wartime rhetoric—where lexical choices not only reflect national resilience but actively construct it. By employing quantitative and qualitative analysis, the study uncovers shifts in Zelenskyy's discourse, providing a structured, data-driven approach to understanding his rhetorical evolution.

The application of Voyant Tools and the WebFX Readability Test provided statistical data that revealed detailed year-by-year distinctions across the studied period. In 2022, the number of sentences reached its peak, though with a lower diversity of unique sentence types. On the other hand, 2024 featured fewer sentences but a richer lexical variety. The percentage of complex words declined, indicating a shift toward a more conversational and less formal tone. At the same time, the increase in tokens and average sentence length suggests a gradual move toward more elaborate and detailed New Year greetings over the years.

To identify the main narratives in the New Year's addresses, we conducted a frequency analysis of the most commonly occurring lexemes, which revealed the principal thematic patterns. The words Ukraine, Ukrainians, year, and people consistently ranked among the top five from 2022 to 2024, despite variations in their statistical prominence across the years. These high-frequency terms were then subjected to collocation analysis, which deepened our understanding of thematic representation within the discourse. The examination of co-occurring words in the NYA corpus highlighted a pronounced national stance in the President's rhetoric, marked by a strategic use of language to reinforce national solidarity. A close reading of the concordance lines for each keyword helped to identify the main themes they express. The study found four key themes that appeared regularly: national identity, actors and agents, resistance, and time. These themes show how the speeches use language to build meaning and keep the message clear and connected throughout the New Year addresses.

Applying the steps mentioned above, we also uncovered evolving themes in the President's rhetoric that are not immediately evident. The presence of tokens such fight (NYA-22), war (NYA-23), and peace among the

top ten frequency words may reflect shifts in public mood or strategic messaging. The evolution from stronger (NYA-22) to strong (NYA-23) and stand (NYA-24) may imply a performative resilience – Ukraine is not just surviving, but asserting itself. The token Russia is found only in NYA-24, and explicitly shows an identification with the external threat that brings destruction.

Through corpus-informed and discourse analysis, we see how language becomes a tool for shaping identity, mobilizing unity, and sustaining hope. Our further research will explore how metaphors add an additional layer of meaning that resonates deeply with the nation.

References

- Baptista, J. P., Gradim, A., & Fonseca, D. (2024). Populist Leaders as Gatekeepers: André Ventura Uses News to Legitimize the Discourse. *Journalism and Media*, 5(3): 1329–1347. <https://doi.org/10.3390/journalmedia5030084>
- Fairclough, N. (2010). *Critical Discourse Analysis: The Critical Study of Language* (2nd ed.). Routledge.
- Goloshchuk, S. (2024). Ukraine. In R. Štefančík (Ed.), *War and language – Russian invasion of Ukraine in national political discourses* (pp. 13–32). Transnational Press London.
- Goloshchuk, S., & Tomczak-Boczek, J. (2024). Verbal and non-verbal components of political addresses by President Volodymyr Zelenskyy (wartime period). In R. Štefančík (Ed.), *Jazyk a politika: Na pomedzí lingvistiky a politológie IX* (pp. 75–86). Ekonóm.
- Kryzhanivska, A. (2017). *Do you also see what I see: Russian-Ukrainian conflict in European, Ukrainian and Russian media*. Paper presented at the Corpus Linguistics International Conference, University of Birmingham. https://www.birmingham.ac.uk/Documents/collegeartslaw/-corpus/_onference%20archives/2017/general/paper80.pdf (Accessed October 21, 2025).
- Lőrincz, M. (2022). A corpus analysis of the representation of war in Ukraine in the international press. *Серія Іноземна філологія. Методика викладання іноземних мов*, 96, 61–67. <https://doi.org/10.26565/2786-5312-2022-96-08>
- Maierová, E. (2024). A linguistic analysis of the Trump-Harris debate on 10 September 2024. In R. Štefančík (Ed.), *Jazyk a politika: Na pomedzí lingvistiky a politológie IX* (pp. 208–223). Ekonóm.

- Mautner, G. (2009). Corpora and critical discourse analysis. In P. Baker (Ed.), *Contemporary corpus linguistics* (pp. 32–47). Continuum.
- Oakey, D. (2009). Fixed collocational patterns in isolexical and isotextual versions of a corpus. In P. Baker (Ed.), *Contemporary corpus linguistics* (pp. 140–159). Continuum.
- President of Ukraine. (2025, June 8). Volodymyr Zelenskyy. *Official website*. <https://www.president.gov.ua/en> (Accessed October 21, 2025).
- Sinclair, S., & Rockwell, G. (2016). *Voyant-Tools*. <https://voyant-tools.org>
- Van Dijk, T. A. (1997). What is political discourse analysis? *Belgian Journal of Linguistics*, 11, 11–52. <https://doi.org/10.1075/bjl.11.03dij>
- WEBFX. (1995–2024). *Readability test tool*. <https://www.webfx.com/tools/read-able> (Accessed October 12, 2025).
- Yakovlev, D. V., Shamsha, I. V., & Yakovleva, L. I. (2020). The president speaks! New year's speeches of the presidents of Ukraine: Political PR, ritual, rational discourse (Part 1: From L. Kravchuk to V. Yushchenko). *Habitus*, 1(18). <https://doi.org/10.32843/2663-5208.2020.18.1.7>
- Žyśko, A., & Izdebska, M. (2022). The language of war in the English translation of Volodymyr Zelenskyy's speeches on the Russian war in Ukraine: A conceptual metaphor approach. *Beiträge Zur Allgemeinen Und Vergleichenden Sprachwissenschaft*, Article 11. <https://doi.org/10.23817/bzspr.11-7>
- Віротченко, С., & Авдєєнко, І. (2022). Комунікативно-прагматичні характеристики новорічної промови президента (на матеріалі української, англійської та китайської мов). *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія: Іноземна філологія. Методика викладання іноземних мов*, 95, 7–13. <https://doi.org/10.26565/2786-5312-2022-95-01>
- Кондратенко, Н. (2020). Публічний виступ як мовленнєвий жанр ритуальної політичної комунікації: Трансформація новорічного звернення в українській президентській риториці (на матеріалі новорічних привітань Петра Порошенка). *Studia Ukrainica Posnaniensia*, VIII(1), 85–94. <https://doi.org/10.14746/sup.2020.8.1.08>
- Кондратенко, Н. (2022). Лінгвопрагматика новорічного привітання як мовленнєвого жанру політичного дискурсу: зіставний аспект (на матеріалі промов Анджея Дуди і Володимира Зеленського). *Linguodidactica*, XXVI, 127–143. <https://doi.org/10.15290/lingdid.2022.26.09>
- Парчевська, Д., & Школяр, Л. (2024). Мовні засоби вираження експресії в новорічних промово́х франкомовних політиків. *Studia*

Methodologica, 58, 263–273. <https://doi.org/10.32782/2307-1222.2024-58-27>

Шевчук, Н. В. (2013). Особливості політичного дискурсу: Зміст, функції, жанрове втілення. *Вісник ДАКККіМ*, 1, 263–269. <https://journals.urau.ua/visnyknakkkim/article/view/137414> (Accessed October 21, 2025).

Якимчук, В., & Лопатюк, Н. (2022). Комунікативні стратегії і тактики в політичних промовах В. Зеленського. *Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Серія: Германська філологія*, 835–836, 127–135. <https://doi.org/10.31861/gph2022.835-836.127-134>

Contact:

Mgr. Svitlana Goloshchuk, PhD.

Department of English Language and Intercultural Communication
Faculty of Applied Languages

Bratislava University of Economics and Business

Email Address: svitlana.goloshchuk@euba.sk

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9621-9688>

Mgr. Natalia Shumeiko, PhD.

Department of English Language and Intercultural Communication
Faculty of Applied Languages

Bratislava University of Economics and Business

Email Address: natalia.shumeiko@euba.sk

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7859-7519>

Soundbites and Backlash: Trump's Rhetoric in the Age of Social Media

Richard Gramanich Štromajer

Abstract

Soundbites and Backlash: Trump's Rhetoric in the Age of Social Media.

This study examines Donald Trump's use of provocative rhetoric during the 2024 US presidential election, focusing on how his statements circulate within TikTok's attention-driven media environment. Using discourse analysis, 78 unique contentious statements were identified from rallies, debates, and formal political addresses later categorised into viral, semi-viral, and non-viral levels based on platform engagement metrics (views, likes, comments, and reposts). Findings show that only 28 of these statements went viral, with the most successful examples being short, emotionally charged, easily decontextualised, and frequently used in parodies. The analysis shows that Trump's rhetoric is strategic because provocation functions as a tool to enhance visibility on social media platforms.

<https://doi.org/10.53465/JAP.2025.9788022552806.131-146>

Keywords: politics, rhetoric, shockbait, social media, Trump, viral

Introduction

Donald Trump's rhetorical style has been a subject of discussion among many scholars. Various analyses are focus mostly on his ability to blend populism, emotional provocation, and media performance. Although numerous studies examine these strategies in conventional campaign settings, the 2024 US presidential election presents a unique chance to examine how this kind of rhetoric plays out in the social media era. Both Trump and his rival Kamala Harris gained significant viral attention on TikTok throughout the campaign; however, their online popularity took different paths. Harris became associated with a self-aware Gen Z-orientated branding narrative, such as "Kamala is Brat," tied to the cultural popularity of Charli XCX's album *brat*. In contrast, Trump primarily concentrated his efforts on large political rallies instead of creating content that was native to the platforms.

Even so, Trump's language spread widely on TikTok, with users creating parodies of his speech snippets and news media profiles sharing specific highlights. His remarks amassed millions of views, likes, comments, reposts, and audio repurposing, transforming campaign phrases into viral audio clips for reinterpretation through memes. These clips frequently featured provocative assertions designed to shock or intensify conflict. For instance, Trump claimed that Harris "wants to do transgender operations on illegal aliens that are in prison" (Trump, 2024, second presidential debate), a formulation that simultaneously dehumanises undocumented migrants and promotes threat-based fear appeals. He also referred to Joe Biden as "cognitively impaired" (Trump, 2024, Temple University in Philadelphia) and labelled COVID-19 "a gift from China" (Trump, 2023, Durham, New Hampshire).

It would be difficult to determine if Trump's most controversial statements are genuine reflections of his personality or intentionally designed for effect on his audience. However, recurring patterns indicate a calculated motive, as new subjects are often launched with a striking assertion that serves to capture attention, followed by more conventional messaging if the audience's engagement fades.

Theoretical Background

When it comes to political communication, it should be mentioned that the "term has proved to be notoriously difficult to define with any precision" (McNair, 2011: 3). This is likely due to the understanding that both the "political" and "communication" concepts are broad and continuously changing. However, Pimeta, & Silva (2024) point out that political communication isn't just about politics because it pulls in language, culture, and the beliefs people share (cf. Mishra et al., 2025; Gonçalves, 2018). Discourse analysts investigate how those messages move through different parts of the public sphere (cf. Pimeta & Silva, 2024; Hadma & Anggoro, 2022; Oparaugo, 2021). This aligns with Charaudeau's view that political discourse "is part of a social practice, circulates in a certain public space and has something to do with the power relations that are established there" (Charaudeau, 2018: 16).

Persuasion rarely consists solely of information. Politicians carefully construct their credibility, and they aim to create a direct bond with the public (cf. Charaudeau, 2018; Capati, 2019; Lilleker & Koc-Michalska, 2013). They mobilise "socio-discursive imaginaries to align with the values and beliefs of the citizenry instance" (Pimeta & Silva, 2024: 231), a dynamic intensified in populist communication. According to Charaudeau (2019), this creates a political "contract" where politicians seek legitimacy while citizens expect

acknowledgement and responsiveness. However, campaigning increasingly occurs in mediated environments that influence visibility (Papathanassopoulos & Giannouli, 2025).

Picture 1: Evolution of Political Campaigning

Source: Richard Gramanich Štromajer

The diagram shows an overview of how political communication has developed over time. It draws on Semetko & Twaorzecki's (2018) ideas and builds directly from the earlier works of Farrell, Webb, Schmitt-Back, and Norris (2000). It is based on mediatisation theory (cf. Scammell, 2016; Herkman, 2009; Mazzoleni & Schulz, 1999) and tackles the digital era highlighted by Papathanassopoulos & Giannouli (2025). It maps out the evolution of political campaigning and how strategies shift and adapt as media change. Campaigns move from party-centred mobilisation to TV-driven image politics and, nowadays, the role of digital platforms.

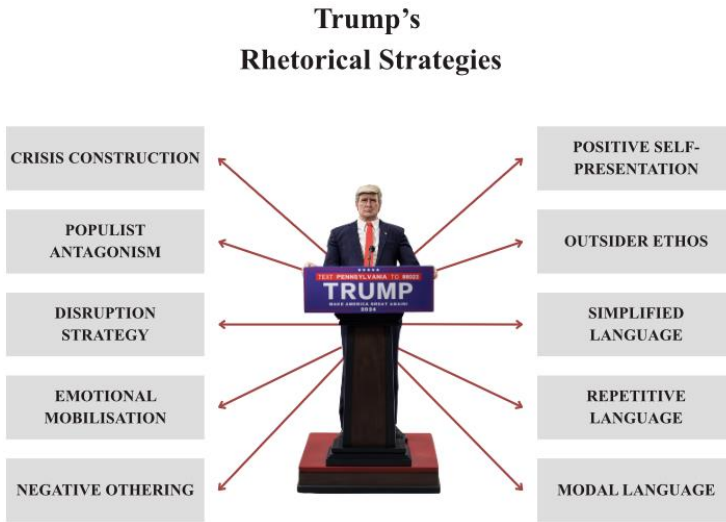
In the “fourth era”, social media have become “central to modern election campaigns, increasingly overshadowing traditional media as the primary arenas for political discourse” (Papathanassopoulos & Giannouli, 2025: 3). Their algorithmic visibility and real-time feedback reconfigure how persuasion operates; leaders cultivate an “unmediated relationship” with citizens (Capati, 2019: 2). As a result, emotional impact and performance increasingly outweigh informational quality, with “visibility, virality, and engagement over substance” (Papathanassopoulos & Giannouli, 2025: 15).

This framework reshapes political legitimacy through media influence, where persuasion, trustworthiness, and visibility are achieved through online engagement. Politicians continuously monitor and recalibrate messaging because “social media serve a strategic monitoring function” (Papathanassopoulos & Giannouli, 2025: 4), turning campaigning into a permanent and participatory process. Within this tense communicative context, outrage and backlash can be a positive thing. Trump’s approach to political communication shows that in the era of social media, gaining political prominence occurs not despite encountering criticism, but possibly because of it.

As mentioned earlier, persuasion is a crucial component of political communication. Reyes (2011) notes that most politicians often resort to creating a sense of fear in voters and utilising their own image. In the past, politicians relied on rational arguments to cite expert opinions and frame their policies as selfless to achieve credibility. These strategies primarily functioned through symbolic power because the use of language shapes perceptions while seemingly being only descriptive (cf. Martin, 2015).

This strategic communication is heightened by platform-driven performativity, suggesting that what seems spontaneous may be designed for approachability, emotional impact, and customisation (Fetzer & Weizman, 2006). Visual and multimodal messages enhance affective persuasion, allowing audiences to “fill in” the reasoning and creating a sense that logical arguments are inevitable through timely delivery (cf. Martin, 2015; Miles, 2023; Kjeldsen & Hess, 2021). These elements form the foundation of Trump’s rhetoric, which research indicates relies on a populist framing of crises (Hall, 2021), persistent hostility (Lacatus & Meibauer, 2023), and the use of confrontation as a performance (Crines & Dolowitz, 2019). Although it may seem spontaneous, studies reveal that emotional mobilisation and the reinforcement of identity are central for his approach (cf. Fountain, 2024; Derki, 2022; Derakhshani et al., 2021).

Picture 2: Trump's Rhetorical Strategies

Source: Richard Gramanich Štromajer

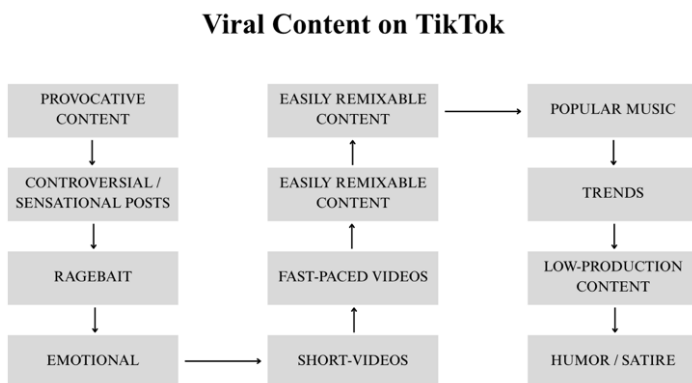
The strategies depicted in Picture 2 stem from an expanding set of researchers examining Trump's rhetoric. Research indicates that he creates a sense of crisis to increase anxiety and depict himself as the only protector of people (Hall, 2021). It seems like he also employs populist divisiveness to separate "moral people" from corrupt adversaries (cf. Fountain, 2024; Lacatus and, 2023) and utilises shock-driven disruption to take control of the agenda through controversy (Crines & Dolowitz, 2018). His ability to persuade often hinges more on stirring emotions than on logical arguments, and using negative labels tends to foster a more confrontational mindset (cf. Derki, 2022; Derakhshani et al., 2021). Trump's use of repetitive language allows him to paint himself as the outsider, which may be relatable for some of his supporters (cf. Derakhshani et al., 2021; Crines & Dolowitz, 2019).

Such strategies are effective in the current social media landscape, where sensationalism tends to gain traction. Trump's intonation and repetitiveness appeal to algorithms that reinforce strong feelings; therefore, such exposure is a political advantage. Now, it is crucial to grasp what factors contribute to some online posts becoming viral while others remain unnoticed.

Take Trump as an example. His bold messaging dominates the 2024 US presidential campaign. The platforms that pick up and amplify his words keep pulling in massive attention. TikTok has emerged as a prominent political

battleground, as young people not only watch the content but also actively interact with it. This is mostly propelled by a tailored “For You” page that promotes highly engaging content regardless of follower count (cf. Quick & Maddox, 2024; Carson, 2021). Researchers contend that persuasion in this context is quick, emotive, and interactive, more rooted in meme culture and entertainment than in rational discussion (Cervi et al., 2021).

Picture 3: Viral Content on TikTok

Source: Richard Gramanich Štromajer

Picture 3 illustrates how viral content spreads on TikTok. The blend of algorithm-based prioritisation, emotional connection, and a culture of remixing fosters visually captivating short videos that reach a wide audience (cf. Connolly, 2025; Towpek & Suriani, 2025; Quick & Maddox, 2024; Le Compte & Klug, 2021; Carson, 2021). Social media content that evokes intense emotions, particularly anger, seems to spread more rapidly. Within this dynamic, strategies such as shockbait and ragebait flourish. While shockbait is still a relatively not established notion, Moschini (2017, online) describes it as “an advertising tactic that originates with shock jocks, but has become an effective political campaign strategy.” On the other hand, ragebait, a more established notion, is characterised as “content [...] that tries to provoke anger or outrage, as a means of gaining attention or making money [...]” (Merriam-Webster Dictionary, online). This strategy succeeds because ragebait “headlines were linked to higher levels of audience engagement” (Shin et al., 2025: 1) and platforms profit from provocation. Ragebait “is the practice of making users angry or anxious enough [...] to click on it” (Diaz Ruiz, 2025: 33).

Methodology

Trump once more captured attention on social media repeatedly throughout the 2024 US presidential election. Each time he addressed the public, it felt as if the platform erupted with his comments, revitalising his status as a phenomenon. These comments circulated through both news videos and user-created parodies that reused his speech audio as meme content. This study, therefore, explores how and why such rhetoric experiences viral amplification on TikTok, analysing whether emotionally charged statements serve as a strategic method for capturing attention within the platform's algorithmically tailored environment.

The dataset comprises of 115 of Trump's speeches given from January 2024 to March 2025. By conducting a discourse analysis, statements that are verbally provocative and polarising, aligning with definitions of shockbait and ragebait were identified. It must be noted that repetitive formulations were collapsed, resulting in 78 distinct statements, which were further organised into thematic groups reflecting the dominant emotional triggers.

Each statement was cross-analysed through TikTok to determine the extent of its amplification. User engagement is evaluated through visible indicators such as views, likes, comments, and reposts. Furthermore, these statements are categorised into three groups of viral, semi-viral, and non-viral baits. This also includes indirect dissemination through audience-driven re-interpretation rather than restricting the analysis to Trump's own accounts.

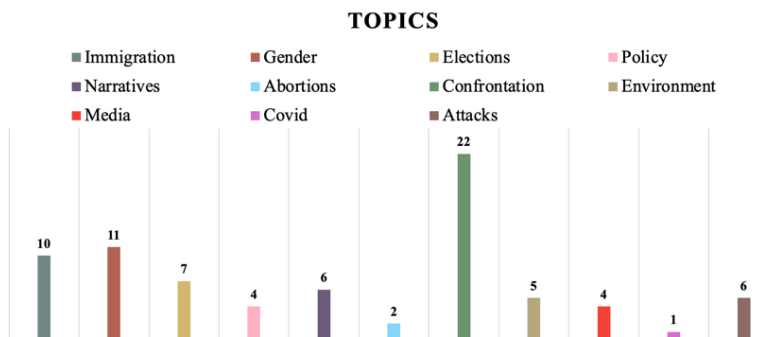
The analysis compares the thematic characteristics and public reactions associated with each category, focusing on differences in emotional resonance, participatory uptake, and comment-based sentiment. This approach enables identification of the rhetorical patterns most likely to trigger algorithmically supported engagement and clarifies how outrage-orientated communication becomes a recourse for political visibility on TikTok.

Discussion

It is crucial to analyse the key topics that Trump discussed throughout his campaign rallies, presidential debates, his Inaugural Address, and his address to Congress. He discussed various issues, but only some received the attention on TikTok. Certain topics (such as immigration, gender issues, and environmental policy) fit right within with what is expected from conventional political communication. However, a substantial portion of his rhetoric centred on confrontation, particularly through criticism of political opponents,

mostly Biden and Harris, as well as Democrats more broadly. There is a significant promotion of contentious narratives that are often difficult to verify.

Chart 1: Topics Discussed in Trump's Speeches

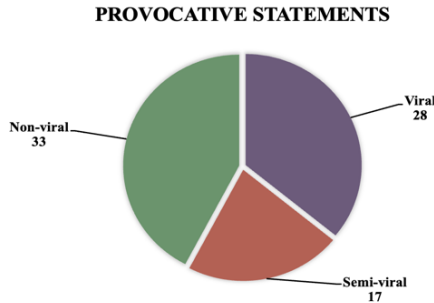
Source: Richard Gramanich Štromajer

Chart 1 presents eleven topics identified across 78 provocative statements. The most frequent theme is confrontation, with 22 mentions, primarily aimed at Biden and Harris. These statements function to delegitimise their competence and credibility. For example, Trump refers to Biden by saying “we have a guy who’s dumb son of a b*tch” (Trump, 2023, Erie, Pennsylvania) and “we have a man that can’t put two sentences together” (Trump, 2024, Indianola, Iowa). Harris is similarly targeted, as seen in remarks such as “Biden became mentally impaired [...] Kamala was born that way” (Trump, 2024, Erie, Pennsylvania) and “she is a radical left lunatic who will destroy our country if she ever gets the chance to get into office” (Trump, 2024, Charlotte, North Carolina).

Other notable themes included gender (11 mentions); for example, Trump’s statement that he wants “Congress to pass a bill permanently banning and criminalising sex changes on children and forever ending the lie that any child is trapped in the wrong body” (Trump, 2025, Address to a Joint Session of Congress). Immigration also appears frequently, with claims such as “she [Kamala] wants to do transgender operations on illegal aliens that are in prison” (Trump, 2024, Second presidential debate). Less frequent but still important themes involve elections, abortion, policy, and media, including accusations like “democrats, in many cases, will allow it, execution after birth, [abortion in] the seventh, eighth, ninth month, and after-birth execution” (Trump, 2024, Freeland, Michigan). This dataset covers a range of

topics, but confrontational communication stands out as the most common. However, not all claims gain popularity on TikTok. Importantly, creating a controversy is not sufficient if a politician wants to attract a large audience or generate genuine interaction.

Chart 2: Viral, Semi-Viral, and Non-Viral Instances

Source: Richard Gramanich Štromajer

Chart 2 shows that out of 78 unique provocative statements identified in Trump’s speeches, only 28 achieved viral status on TikTok. For research purposes, we established that if content is viral, it needs to get at least 50,000 likes. Posts that obtain fewer than 50,000 likes yet still generate discussions are classified as semi-viral. A post is regarded as non-viral if it accumulates less than 10,000 likes and exhibits minimal engagement. While there is not a universally agreed-upon criterion for these classifications, this system aligns with the patterns we used in evaluating success on TikTok.

One of the clearest examples of viral content is Trump’s claim that “in Springfield, they’re eating the dogs. The people that came in. They’re eating the cats. [...] They’re eating the pets of the people that live there” (Trump, 2024, Second presidential debate), which went viral at least twice, primarily through parody content. One parody received 46.4 million views, 5.3 million likes, 36.2 thousand comments, and 873.8 thousand reposts on @pipinofina. Another version, shared on @daddyalbano, received 3.2 million views, 173.2 thousand likes, 3747 comments and 15.4 thousand reposts.

Another example is Trump’s statement: “Can you imagine you’re a parent and your son leaves the house, and you say, ‘Jimmy, I love you so much, go have a good day in school,’ and your son comes back with a brutal operation? Can you even imagine this? What the hell is wrong with our country” (Trump, 2024, Madison, Wisconsin). This remark went viral multiple times, including

a parody on @mandybangrat (22 million views, 2.3 million likes, 36.8 thousand comments, 424.1 thousand reposts) and another on @soccernat007 (4 million views, 406.8 thousand likes, 6,293 comments, 61.5 thousand reposts). The claim connects to Trump's later reference to parents who "discovered that their school had secretly socially transitioned their 13-year-old little girl" (Trump, 2025, Address to a Joint Session of Congress). According to Abels (2025), emails show that parents of the child already informed teachers that their child identified as non-binary and could use a new name and they/them pronouns, and the family's lawsuit against the school district was dismissed. Note that emotionally charged statements can significantly contribute to misinformation and increase stigma against vulnerable groups, including the transgender community. Trump's overall rhetorical approach frequently depends on emotionally charged remarks that favour public outrage over factual correctness. All data were verified in September 2025.

Across all viral examples, the pattern is consistent. These posts operate as ragebait, circulating mostly in short forms and often in a parodic context. They often feature on prominent media platforms (such as BBC, Daily Mail, and The New Yorker), where the comments section tends to be significantly divided. Importantly, although 28 statements gained viral attention, most did not, which highlights that mere provocation does not ensure viral spread.

It is worth noting that, according to Cantalamessa (2025) Trump employs humour as a weapon. She claims that this "strategic unseriousness allowed him to deflect criticism while rallying supporters" (Cantalamessa, 2025: "Under Humour as a Weapon", para. 4). It is fair to claim that some of these viral statements were used as a strategical use of humour as a weapon. "When humor is weaponized [...] the issue isn't just about taste or offense, it's about how humor reshapes the public record and forces opponents to play on tilted ground" (Cantalamessa, 2025: "Under Conclusion", para. 13-14).

Picture 4: Comparison of Provocative Statements

VIRAL	“... nobody’s in charge. Joe Biden’s asleep and Kamala is at a dance party with Beyonce”(Trump, 2024, Traverse City, Michigan).
SEMI-VIRAL	“He worked 24 hours a day taking care of very mentally ill people. And he was sitting there, reading a newspaper, and they asked him what’s he doing. He said, I have no more work. The people have all been let into the United States” (Trump, 2023, Manchester, New Hampshire).
NON-VIRAL	“And what the hell was Biden thinking when he declared Easter Sunday to be Trans Visibility Day? Such total disrespect to Christians. And November 5 th is going to be called something else [...] Christian Visibility Day” (Trump, 2024, Green Bay, Wisconsin).

Source: Richard Gramanich Štromajer

The viral statement spread widely because it was short, easily decontextualised, and delivered in a childish tone that encouraged parody. The semi-viral example reflects one of Trump’s ongoing narratives about undocumented migrants being released from institutions. However, because this narrative lacks credible evidence and is less visually striking, it circulated mainly in news coverage rather than user-generated content. The non-viral statement is still provocative, but it did not achieve virality. Its length, reliance on context, and lower shock value made it difficult to repurpose into the short, highly consumable format typical for TikTok. It aligns with a pattern in the dataset, which is that non-viral statements tend to be too long, abstract, and lacking the novelty required for rapid spread.

It needs to be noted that the comparison demonstrates that provocation alone is not enough for viral success. Brevity, weaponised humour, emotional clarity, and remix potential strongly determine whether statements become viral, remain semi-viral, or receive online engagement. This also suggests that Trump’s rhetoric may function strategically. He appears aware that provocative and polarising statements generate substantial online attention.

Conclusion

The presented study introduces a dataset derived from 115 speeches delivered by Trump during the 2024 US presidential campaign, offering insights into how his communication style operates within the logic of social media virality. Trump has long been a subject of extensive scholarly debate and public controversy, and this election cycle further underscored how political discourse has migrated almost entirely into the digital sphere. Both Trump and his opponent, Harris, rely heavily on social media platforms to disseminate their messages, not as a source of financial support but to reach the widest possible audience.

According to the analysis, Trump's language is characterised by provocative, emotional, and often confrontational statements, which were particularly effective at attracting online attention. Among the 78 inflammatory comments noted, only a few went viral. However, those that did shared a common trait. They spread quickly, were humorous, sometimes unserious, and full of polarising emotions. Additionally, they were easily decontextualised and transformed into memes or parodies. This aligns perfectly with what social media platforms favour, which is content that captures attention and provides entertainment, rather than information that is accurate or explores policy in-depth. It seems there is no coincidence behind Trump's rhetorical methods. In a sense, he welcomes the controversies associated with him and, by doing so, draws attention, which becomes a crucial element of his strategy to stay relevant in public conversations.

References

- Abels, G. (2025). President Trump's January Littlejohn story about 'secret' gender transition needs context. *PolitiFact*. <https://www.politifact.com/article/2025/mar/05/january-littlejohn-story-about-secret-gender-trans/> (Accessed October 28, 2025).
- Cantalamesa, E. (2025). Humor as a tool (and a weapon). In E. Malone & E. Scarbrough (Eds.), *An introduction to contemporary aesthetics: Art, community, and experience*. Routledge.
- Capati, A. (2019). The Personification of Politics in the Age of Social Media: What Risks for European Democracy? *IAI Commentaries*, 19, 1–5.
- Carson, D. (2021). *A content analysis of political discourse on TikTok*. Student Research Submission. https://scholar.umw.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1445&context=student_research (Accessed October 28, 2025).

- Cervi, L., Tejedor, S., & Marín-Liadó, C. (2021). TikTok and the New Language of Political Communication. The Case of Podemos. *Cultural, Lengua y Representación*, 26, 267–287. <http://dx.doi.org/10.6035/clr.5817>
- Chandrakar, K., & Sahu, B. K. (2021). Political Communication in the Digital Age: Challenges and Opportunities. *Elementary Education Online*, 20(5), 9470–9479.
- Connolly, E. (2025). How does social media content go viral across platforms? Modelling the spread of Kamala is brat across X, TikTok, and Instagram. *Journal of Information Technology & Politics*. <https://doi.org/10.1080/19331681.2025.2519052>
- Crines, A., & Dolowitz, D. (2018). The oratory of Donald Trump. In A. S. Crines & S. Hatzisavvidou (Eds.), *Republican orators from Eisenhower to Trump* (pp. 291–318). Palgrave Macmillan.
- Derakhshani, M., Qaiwer, S. N., Kazemian, B., & Mohammadian, S. (2021). Critical Analysis and Rhetorical Tropes in Donald Trump’s First Speech to the UN. *Theory and Practice in Language Studies*, 11(10), 1224–1236. <https://doi.org/10.17507/tpls.1110.10>
- Derki, N. (2022). A Critical Analysis of Persuasive Strategies Used in Political Discourse: A Case Study of Donald Trump and Joe Biden. *International Journal of English Language, Education and Literature Studies*, 1(1), 44–54.
- Diaz Ruiz, C. (2025). *Market-Oriented Disinformation Research. Digital Advertising, Disinformation and Fake News on Social Media*. Routledge
- Fetzer, A., & Weizman, E. (2006). Political discourse as mediated and public discourse. *Journal of Pragmatics*, 38(2), 143–153. <https://doi.org/10.1016/J.PRAGMA.2005.06.014>
- Fountain, T. K. (2024). Rhetoric and the Cultural Politics of Donald Trump. *Rhetoric Society Quarterly*, 54(1), 91–102. <https://doi.org/10.1080/02773945.2023.2295772>
- Gonçalves, G. (2018). Political communication. In R. L. Heath & W. Johansen (Eds.), *The international encyclopedia of strategic communication*. John Wiley & Sons, Inc.
- Hadma, A. M., & Anggora, J.D. (2022). Political Communication in the Age of Social Media. *Commicast*, 3(1), 1–7. <https://doi.org/10.12928/commicast.v3i1.5114>
- Hall, J. (2021). In Search of Enemies: Donald Trump’s Populist Foreign Policy Rhetoric. *Politics*, 41(1), 48–63. <https://doi.org/10.1177/0263395720935377>
- Herkman, J. (2009). The Structural Transformation of The Democratic Corporatist Model: The Case of Finland. *Journal of the European Institute*

- for *Communication and Culture*, 16(4), 73–90.
<https://doi.org/10.1080/13183222.2009.11009015>
- Kjeldsen, J., & Hess, A. (2021). Experiencing multimodal rhetoric and argumentation in political advertisements: a study of how people respond to the rhetoric of multimodal communication. *Visual Communication*, 20(3), 327–352. <https://doi.org/10.1111/1467-9248.12039>
- Lacatus, C., & Meibauer, G. (2023). Crisis Rhetoric and Right-Wing Populist Incumbency: An Analysis of Donald Trump’s Tweets and Press Briefings. *Government and Opposition*, 58, 249–267.
<https://doi.org/10.1017/gov.2021.34>
- Le Compte, D., & Klug, D. (2021). It’s Viral! – A Study of the Behaviours, Practices, and Motivations of TikTok Users and Social Activism. *CSCW*, 108–111. <https://doi.org/10.1145/3462204.3481741>
- Lilleker, D. G., & Koc-Michalska, K. (2013). Online political communication strategies: MEPs, e-representation and self-representation. *Journal of Information Technology and Politics*, 10(2), 190–207.
<https://dx.doi.org/10.1080/19331681.2012.758071>
- Martin, J. (2015). Situating Speech: A Rhetorical Approach to Political Strategy. *Political Studies*, 63(1), 25–42. <https://doi.org/10.1111/1467-9248.12039>
- Mazzoleni, G., Schulz, W. (1999). “Mediatization” of Politics: A Challenge for Democracy? *Political Communication*, 3, 247–261.
<https://doi.org/10.1080/105846099198613>
- Miles, C. (2023). Visual rhetoric and the analysis of persuasive political communication. In D. Lilleker & A. Veneti (Eds.), *Research handbook on visual politics* (pp. 2–13). Edward Elgar.
- Mishra, P., Mizra, A., & Trivedi, P. K. (2025). Changing Landscape of Political Communication in the Age of Social Media: A Review Article. *International Journal of Environmental Sciences*, 11(12), 1743–1758.
<https://theaspd.com/index.php/ijes/article/view/3079/2355>
- Moschini, C. (2017). Shockbait. *Medium*. <https://chris-moschini.medium.com/shockbait-da82f6ce0c6> (Accessed July 1, 2025).
- Norris, P. (2000). *The Virtuous Circle. Political Communication in Post-industrial Societies*. Cambridge University Press.
- Papathanassopoulos, S., & Giannouli, I. (2025). Political Communication in the Age of Platforms. *MDPI Encyclopedia*, 5(2), 1–15.
<https://doi.org/10.3390/encyclopedia5020077>
- Pimeta, L. R. A., & Silva, L. S. D. (2024). Political Communication Contract on Instagram: A Semiolinguistic Analysis. *Redis: Revista de Estudos do Discurso*, 20, 226–252.

- Rage-bait. (n.d.). In *Merriam-Webster Dictionary*. <https://www.merriam-webster.com/slang/rage-bait> (Accessed August 18, 2025).
- Reyes, A. (2011). Strategies of Legitimization in Political Discourse: from Words to Actions. *Discourse & Society*, 22(6), 781–807. <https://doi.org/10.1177/0957926511419927>
- Scammell, M. (2016). Election Campaign Communication. *The International Encyclopedia of Political Communication*, 1–10. <https://doi.org/10.1002/9781118541555.wbiepc078>
- Shin, J., Defelice, C., & Kim, S. (2025). Emotion Sells: Rage Bait vs. Information Bait in Clickbait News Headlines on Social Media. *Digital Journalism*, 13(7), 1–35. <https://doi.org/10.1080/21670811.2025.2505566>
- Semetko, H. A., & Tworzecki, H. (2018). Campaign strategies, media, and voters: The fourth era of political communication. In J. Fisher, E. Fieldhouse, N. Franklin, R. Gibson, M. Cantijoch, & C. Wlezien (Eds.), *The Routledge handbook of elections, voting behaviour and public opinion* (pp. 293–305). Routledge.
- Towpek, H., & Suriani, I. (2025). Content analysis of short videos as the dominant format for audiences engagement on TikTok, IG Reels, and YouTube Shorts: A literature review. *International Journal of Economic Literature*, 2(12), 2192–2200.
- Trump, D. (2023–2025). *Trump's speeches*. In *Roll Call*. <https://rollcall.com/factbase/trump/search/> (Accessed November 10, 2025).
- Oparaugo, B. (2021). Media and politics: Political communication in the digital age. *International Journal of Multidisciplinary Research and Explorer (IJMRE)*, 1(2), 14–23. <https://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3780554>
- Quick, M., & Maddox, J. (2024). Us, them, right, wrong: How TikTok's green screen, duet, and stitch help shape political discourse. *First Monday*, 29(3). <https://doi.org/10.5210/fm.v29i3.13360>

Funding Acknowledgement:

This research was conducted with the support of the NextGenerationEU programme, funded through the Recovery and Resilience Plan of the Slovak Republic, under Project No. 09I03-03-V02-00011.

Contact:

Mgr. Richard Gramanich Štromajer

Department of English and American Studies

Faculty of Arts

Matej Bel University in Banská Bystrica

Email Address: richard.stromajer@umb.sk

ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-4895-9999>

Osobitosti precedentných mien v súčasnom politickom diskurze

Lubomír Guzi

Abstract

Peculiarities of Precedent Names in Contemporary Political Discourse.

In contemporary cognitive linguistics, linguoculturology and intercultural communication, precedent names represent one of the very intense manifestations of precedent phenomena, which are presented mainly in short texts, important for an individual and for a certain group of producers and recipients in cognitive and emotional meaning, which also have a supra-personal character and given individuals and groups constantly return to them in possible discursive situations with which they are confronted. They are used all the more in political discourse because one of the main properties of a precedent noun precedent, and of a precedent phenomenon in general, is its repeatability in the form of lexical, de facto verbal, connections that affect the feelings and emotions of the addressee, thereby requiring their attention and acquiring the ability to help the author of the verbal connection with the precedent express his intention, assessment or opinion. This is precisely what has its unmistakable value in political discourse, with elements of a certain form of suggestion. In the article, we analyze the essence of the functioning of precedent names, their specificities, peculiarities of use, axiological scales, and relevance in contemporary political discourse.

<https://doi.org/10.53465/JAP.2025.9788022552806.147-160>

Keywords: political discourse, politics, Russian language, Russian journalism, precedent names.

Kľúčové slová: politický diskurs, politika, ruský jazyk, ruská žurnalistika, precedentné mená.

Úvod

Problematika, ktorá je pomerne všeobecne uvedená v nadpise nášho príspevku, už niekoľko desaťročí predstavuje záujem odborníkov z oblasti jazykovedy, sociológie, kulturológie a ďalších, zväčša humanitných vied.

Koncepcie a teórie precedentnosti boli sprvu spájané s javom precedentnosti ako takým, neskôr sa v oblasti jazyka, kognitívnych vied, semiotiky, sociolingvistiky a lingvokulturológie premietli do teórie takzvaných precedentných javov. Tie sú reprezentované hlavne precedentnými textami, ktoré sú zväčša chápané ako samostatné a pomerne ucelené produkty jazykového a rečového procesu v podobe zložitejšieho znaku, pričom jeho konečný význam nie je výsledkom výslednej sumy významov, z ktorých pozostáva (*Biblia, Vojna a Mier, Majster a Margaréta*). Tak boli precedentné texty sformulované v ruskej jazykovede zhruba v polovici 80. rokov minulého storočia skupinou odborníkov okolo J. N. Karaulova (1986). Postupne sa ponímanie precedentnosti pomerne logicky presunulo na ďalšie, ľahko reprodukovateľné a všeobecne rozpoznateľné znaky konkrétnej skupinovej, národnej či globálnej úrovne, a to – precedentné situácie (*Posledná večera, dostať Világoš, Sedliaci pri Chlmci*), precedentné výroky (*Byť, či nebyť?*) a precedentné mená (*Napoleon, Neveriaci Tomáš, Kubo*).

Precedentné meno chápeme ako individuálne meno spojené buď s rozšíreným a všeobecne známym textom, ktoré sa spája, resp. vzťahuje k samotnému precedentnému menu (napr. literárny hrdina – *Jozef Mak, Čičikov, Hamlet*) alebo istej precedentnej situácii (*Ivan Susanin – človek, historická osobnosť, ktorá sa obetovala, aby zachránila svojho panovníka – obdoba, napr. rytiera kniežata Rolanda*;). Ide vlastne o zložitý znak, pri použití ktorého sa v procese komunikácie uskutočňuje apelácia nie k vlastnému denotátu, ale k súboru diferenčných príznakov daného precedentného mena. Samotný pojem precedentné meno je jednou z podmnožín takzvaných precedentných javov, ktoré v ruskom prostredí v podobe „precedentný text“ použil a navrhol do lingvistických disciplín spomínaný Ju. N. Karaulov (Karaulov, 1987: 216). Samotná precedentnosť je samozrejme zaznamenaná na rôznych úrovniach, či už kultúry alebo iných spoločensko-individuálnych fenoménov. Samozrejme, že precedentný text, meno nevynímajúc, môže byť precedentným na rôznych úrovniach a v rôznych mierkach (v užšom a širšom kolektíve, prostredí, či skupinách). E. A. Zemskaja (1996) zdôrazňuje, že precedentným textom môže byť nazvaný taký, ktorý je včlenený do vyššej textologickej jednotky buď v nezmenenom tvare (čo je vlastne citácia) alebo v pretransformovanej preinačenej podobe, pretože takéto „výroky“ sú známe širokému okruhu osôb a disponujú vlastnosťou opakovateľnosti v rôznych textoch. Práve rôzne prejavy či druhy precedentnosti zhrnuli do jedného pojmu D. B. Gudkov (1999) a V. V. Krasnych (1998) a opreli sa o pojem precedentný fenomén, teda vlastne precedentný, šablónovitý jav. Na základe ich klasifikácie môžeme vymedziť sociálno-precedentné (na úrovni určitého sociálneho prostredia či kolektívneho kognitívneho priestoru), národno-precedentné (ktoré bez problémov prijímajú

recipienti určitého národno-lingvokultúrneho spoločenstva) a univerzálnoprecedentné (odrážajúce recipientský potenciál na úrovni univerzálnej – všeobecno-pochopiteľnej základne) javy. Ak by sme tento pohľad chceli deliť na drobné, mohli by sme hovoriť o precedentných situáciách, precedentných textoch, menách či precedentných výpovediach.

Annuška už rozliala olej...

V ruskom jazyku je pomerne rozšírená fráza, ktorá takisto čiastočne charakterizuje podstatu precedentného mena: „*это имя стало почти нарицательным*“ – teda jeho meno sa stalo všeobecným, to jest apelatívom. Ide o pomerne seriózne stanovenie zmyslu alebo opätovného *переосмысления*, mnohovýznamovej druhotnej i terciálnej (sčasti metaforickej) derivácie prvotného významu. Svetová literatúra vytvorila celý rad chronicky známych, no vždy aktuálnych slov – mien, ktoré rovnako na základe precedentnosti, obohatili rady apelatív. „Všetci“ vieme aký bol osud Dezdemóny, akými vlastnosťami disponoval Harpagon alebo Tartuffe, v čom sa odlišovali dobrodružstva Dona Juana od Slobodného Pána von Münchhausena, čo stretlo na púti Childe Harolda, s čím a s akým výsledkom zápasil Don Quijote de la Mancha alebo, aké otázky si kladol Hamlet. Keď sa bližšie zameriame na ruské prostredie, aj v ňom „irečitých jedincov“ dodnes prirovnávajú Bašmačkinovi, Manilovovi, Nozdrevovi, Korobočke, Pľuškinovi, Sobakevičovi, Neuvažaj-Kopytovi, Deržimordovi, Trjapičkinovi či nehynúcim Chlestakovovi a Čičikovovi. Hovoríme teda o istom „menom hrdinovi“, ktorého stretávame na stránkach kníh, autori ktorých pre nás vytvorili typizujúce precedentné udalosti, umiestnili danú postavu do precedentnej situácie. Práve z nej ťažíme a vynímame potrebný zmyslový archetyp. Nie je nič zvláštne na tom, že na základe takehoto ponímania vzniká v pomerne exaktnej a determinujúcej disciplíne akou lingvistika je, širšia, než prísne štrukturalistická akceptácia a postulácia „mena“. Práve v rámci lingvokulturologických konvulzií posledných dvoch desaťročí sa bližšie vyprofilovalo chápanie precedentného mena, ktoré si našlo svoje pevné miesto v lingvistike – takpovediac na pomedzí či prahu jazykových a rečových reálií, literárnych tróпов a kulturologického obrazu sveta. V ruskom prostredí venuje značné miesto skúmaniu precedentných mien E. A. Nachimova, ktorá podotýka, že „v závislosti od príslušnosti daného autora k niektorému z teoretických smerov, výskumu precedentnosti, na označenie podobných slovných spojení sa používajú rôzne termíny, od intertextémy (intertext, prejavy intertextuality), cez precedentný fenomén (precedentné meno, precedentný kultúrny znak) a historickú (taktiež sociálnu, politickú) alebo lite-

rárnu (divadelnú) metaforu, až ku textovým reminiscenciám, logoepestémam, elementom vertikálneho kontextu, antonomazii a alúzii ako istému druhu rétorických trópov a figúr a, samozrejme, k „klasickému“ vlastnému menu vo význame zovšeobecneného apelatíva“ (Nachimova, 2007: 7-9). Z literárnych sujetov neprenikajú do reči a diskurzu, resp. naratívnych foriem len precedentné mená, aj keď tie zrejme disponujú najväčším axiologicko-hodnotiacim a sugestívnym potenciálom. Náročnejšie, no o to originálnejšie a kreatívnejšie sú precedentné situácie, ktoré si vyžadujú intenzívnejšiu kreativitu výberu a intelektuálnejšieho recipienta. Aj keď sa asociatívnosť a konotačný potenciál súčasných recipientov posunuli od klasickej vzdelanosti a relatívneho encyklopedizmu k situačným kombináciám a aktualizovaným konotáciám, predsa len, hlavne v prostredí žurnalistiky, niektorých druhoch umenia a kultúrnych inštitútov, narazíme aj v súčasnosti na klasické precedentné situácie. Ako príklad ním môže poslúžiť precedent typu Bulgakovského označenia *nevyhnutného osudu* významového typu „prekročiť Rubikon, Jordán, resp. kocky sú už hodené“ v konštatácii Volandovho – „*Аннушка уже разлила масло*“. Avšak, pôvodný zmysel precedentnej situácie je oveľa hlbší – Annuška (v niektorých verziách Bulgakova figuruje ako *Pelagejuška*) nielen že kúpila olej, ale ho aj rozliala, čím sa spustil proces nevyhnutnej smrti hrdinu knihy, Michaila Aleksandroviča Berlioza, predsedu fiktívnej asociácie moskovských literátov – MASSO-LIT, čo mu predpovedal temný profesor Voland na prvý pohľad nezmyselným konštatovaním – „*predsedať schôdzi nebudete, lebo Vám odrežú hlavu? – Nepriatelja? Interventi?, reagoval Berlioz. – Nie, odpovedal Voland. Bude to ruská žena, komsomolka....*“ (Bulgakov, 1969: 22-23). V tomto parafrázovanom dialógu, je pokračovanie komplikovanejšej situácie, ktorá má zrejme aj reálny podklad a slúži na zosmiešnenie spisovateľského schôdzovania, samotného predsedu Berlioza (ktorého predobrazom mal byť snáď literárny kritik Leopold Averbach, stojaci na čele Ruskej asociácie proletárskych spisovateľov RAPP, alebo proletársky básnik Demjan Bednyj), existencie najrôznejších asociácií, no hlavne na satirizáciu sebavedomého ateistu Berlioza, ktorý je autorom v úvode diela použitý na navodenie atmosféry neistoty a nevyhnutného osudu, smrti, keď sa pošmykne na oleji, ktorý rozliala Anuška. V úvode knihy spadne pod električku, ktorá ho skutočne dekapituje a prakticky na jej konci, na satanskom bále, dochádza k situácii, kedy Voland z hlavy Berlioza urobí čašu, z ktorej pije on a prvá dáma plesu – Margarita – krv nedávno zastreleného *baróna Majgeľ*a. Toho pre tento účel baróna zastrelil Azazello, člen Volandovej suity, a dokonca aj Majgeľ mohol mať reálny predobraz v niekoľkých mužoch, ktorých činnosť sa vzťahovala k deju knihy – Borisovi Sergejevičovi Štejgerovi – pracoval pre NKVD a sledoval kontakty sovietskych občanov s cudzincami, náčelník;

Jegorovi Ivanovičovi Meajdeľovi – dozorcovi Petropavlovskej pevnosti alebo k leningradskému literárnemu vedcovi Michajlovi Gavrilovičovi Majzeľovi, ktorý sa neraz kriticky vyjadroval o Bulgakovi ako o novoburžoáznom spisovateľovi a spisovateľ si s nim takto vyrovnával účty. Ako je vidieť, vplyvné dielo, jeden z najlepších románov minulého storočia, nielenže sám ponúka množstvo precedentných mien, situácií a výrokov, no aj ich motivácia bola výrazne precedentná a spracovaná do efektnej umeleckej podoby s prvkami horkého sarkazmu a satiry.

Podobnú zložitú precedentnú situáciu môže obsahovať, napríklad, známe slovné spojenie, ktoré môžeme chápať ako precedentný text, alebo aj precedentnú situáciu – „Paríž stojí za omšu“ (*Париж стоит мессы, то есть «обедни»*), ktorý sa chápe ako ospravedlnenie morálneho kompromisu, podstúpeného kvôli veľkej výhode, ktorá sa ozaj opláti. V nej Henrich Navarský obetoval svoj protestantizmus na oltár katolíckej viery, lebo chcel v čase ničivých náboženských vojen zasadiť na francúzsky trón. V súčasnej dokumentárnej publicistike sa daná precedentná fráza stala vzorom pre výrok „*Париж тогда стоил не Мессы, а Одессы*“. Týka sa známeho francúzskeho a ruského štátnika *Armanda du Plessis*, piateho vojvodu z Richelieu (5eme *duc de Richelieu*), ktorý je považovaný za jedného zo zakladateľov Odesy (neskôr aj jej starosta), ktorý bol po Napoleonských vojnách povolaný späť do francúzskych služieb, teda vymenil *Odesu za Paríž*. Komentátor navyše poznamenal, že vtedajší ruský imperátor Alexander I. uskutočnil „horizontálny kádrový presun“ a „južný ruský námestník sa vtedy rovnal postu francúzskeho premiéra“ – *Париж тогда стоил не Мессы, а Одессы* (Savina, 2009: 233).

Stávanie sa mena

Ako sme uviedli vyššie, precedentnosť určitých jazykových, resp. rečových javov, aktov, je pomerne rôznorodá, kreatívna a pre novinársku sféru, politický i verejný diskurz vítaná schéma. Samotné meno má v politike veľmi silný významový potenciál, samozrejme, vo vzťahu k jeho nositeľovi, ktorý sa však v diskurze môže už postupne vytrácať – zostáva len forma, obsah je kreovaný nie samotným jednotlivcom, nositeľom mena, ale okolím, motivovaným istým zámerom. Meno sa však musí vyrobiť, „*stat' sa*“ známym pre určité okolie alebo aj globálnu sféru. Je to čiastočne záležitosť filozofická, no do značnej miery odráža aj možnosti jazykového vyjadrenia. Niečo podobné, čo nachádzame v podstate idealistickej dialektiky. Subjekt je konfrontovaný so skutočnosťou, realitou, v ktorej sa etabluje, nachádza samého seba, čím sa akoby vracia naspäť od skutočnosti k sebe samému, k subjektu.

Tým sa vlastne subjekt v realite stáva sám sebou. To bolo opísané ako nemecké „*Die Bewegung des Sichselbstsetzens*“, kedy samotný subjekt akoby sa dostával za svoje hranice, aby sa vzápätí, obohatený o novú skúsenosť, vrátil k samému sebe ako k uvedomujúcemu si subjektu, subjektu s vlastným významom v skutočnej realite. Proces môžeme označiť ako „stávanie sa mena“ (v uvedenom zmysle Hegelovho *Bewegung des Sichselbstsetzens*, či bližšie *Werden*, z ktorého sa stáva niečo iné, nové, na úrovni určitej substancie – *Anderswerden*), ktoré sa nielenže stalo všeobecným apelatívom či precedentom, no okolo ktorého sa vytvorilo celé precedentné pole s jasne (súčasným) konotačným hodnotením, či už kladným, alebo záporným. Uvedieme pomerne známy príklad, takého „stávania sa mena“. Ian Kershaw, známy britský historik, začína svoju analýzu Hitlerovej osobnosti takto: „Jeden z povestných Hitlerových zásahov prozreteľnosti sa udial ešte trinásť rokov pred jeho narodením. V roku 1876 muž, ktorý sa má v budúcnosti stať jeho otcom, si zmenil svoje priezvisko z Alois Schicklgruber na Alois Hitler. Adolfovi môžeme bezpochyby veriť keď tvrdí, že zo všetkého, čo preňho kedy urobil jeho otec, ne najužitočnejšie práve to, že sa zbavil toho sedliackeho priezviska Schicklgruber. Bezpochyby. „Heil Schicklgruber!“ by sotva znel ako pozdrav národnému hrdinovi“ (Kershaw 2001: 3). Aj toto je jeden z príkladov chápania a statusu „potencie mena“ a jeho možného vplyvu v jazyku, extralingvistike i masách, čo jednoznačne nemožno podceňovať. „Meno si treba urobiť“ – Hitler, epocha a aj jeho okolie (v zmysle známeho tvrdenia Konfucia, že kráľ a robí okolie, angl. *The Retinue plays the King*, či približne francúzske *Tel roi, tel peuple*, či *À l'image du roi l'univers se façonne*) svojou démonickou, vôľovou, bezohľadnou a energickou činnosťou vytvorila precedens, ktorý sa dokonca v svetovom meradle „uchováva v kolektívnej pamäti a na základe empirickej skúsenosti s ním sa pravidelne a regulárne aktualizuje v reči a jazyku“ (Gudkov, 1999: 12).

Takýto proces sa deje na viacerých úrovniach, spätých so samou podstatou osobnosti človeka ako takej, a jazykovej osobnosti zvlášť. Mohlo by sa zdať, že teoretická rovina definícií jazykovej osobnosti, hľadania východísk jej skúmania a pod., sa týka iba niektorých jazykových areálov, opak je však pravdou. Aj keď sa v našich skúmaniach sústreďujeme zväčša na charakteristiku precedentnosti a hľadanie osobitostí jazykovej osobnosti v rusky hovoriacich areáloch, veľmi dobrý príklad vytvárania jazykovej osobnosti, ktorá presne odráža prostredie, v ktorom sa kreuje a ktoré ona kreuje, predstavuje svojimi precedentnými textami a nebami aj subjekt z úplne inej sféry. „*Mám kníh viacej, ako polic, ktoré by som pre ne potreboval. A všetky som ich prečítal. Som ako Schwarzenegger, ja však posilňujem mozog. Som mozgobilder*“. („Now, I have more books than I have shel-

ves. *I am a brain-bodybuilder. Schwarzenegger of the brain*“ – „У меня книг больше, чем полок для них. И я все их прочел. Я как Шварценеггер, только качаю мозги. Я – мозгобилдер“ (Cowles, 2012). Precedentné meno známeho rakúsko-amerického atléta je použité ako zosobnenie niečoho mocného (*Schwarzenegger of the brain*) s prenosom na situáciu vytvorený okazionalizmus *mozgobuilder*, pričom v anglickom origináli je zjavná foneticky podmienená jazyková hra dvoch súzvučných slov – *a brain-bodybuilder*. Nebudeme vysvetľovať skryté významy a motivácie ku komparáciám K. Lagerfelda, treba však poznamenať, že ide o nesmierne intelektuálne zdatnú jazykovú osobnosť, plynule, ako na úrovni rodného, ovládajúcu 3 – 4 jazyky a vlastniacu asi tri stovky tisícok kníh. Práve preto neprekvapujú takéto výroky práve z jeho úst. Ďalší z ním prednesených výrokov je opäť veľavravný – „*Knihy sú drogy v tvrdých obálkach avšak bez nebezpečenstva predávkovania. Som na nich šťastne závislý*“ („*Books are a hard-bound drug with no danger of an overdose. I am the happy victim of books.*“ – *Книги – это наркотики в твердых переплетах. Я счастливый книжный наркоман*“) (Lagerfeld, 2012). Motivácia návykovými látkami je zjavne podmienená oblasťou, v ktorej sa známy návrhár pohyboval. Spôsob vyhľadávania a kognitívneho kreovania prirovnaní a metafor v súčasnom texte, rôznych žánrov i štýlových rovin je poznamenané intenzívnou motiváciou industriálneho modernizmu a extenzívnej popkultúry. Príkladom môže poslúžiť prípad z principiálne inej oblasti, aj keď opätovne z nemeckého kultúrno-historického prostredia „*Alfred Helmut Naujocks patrí medzi nejznámejší – byť ve své době nikoli nejvlivnější – důstojníky Sicherheitsdienstu, nacistické zpravodajské služby... „...devatenáctiletý kielský rodák Alfred Naujocks (vstoupil) do NSDAP a SS, odkud to byl k SD už jen pomyslný krůček. Ten učinil v roce 1934, podobně jako celá řada jeho vrstevníků, aby se v následujících letech (1934-1939) podílel na celé řadě teroristických akcí. Bývá proto některými historiky označován za Heydrichovou „pravou ruku“ v SD, nedo dokonce za „německého Jamese Bonda*“ („*er sei der deutsche James Bond gewesen*“) (Altenhöner 2019: 288). Ako je vidieť aj seriózny vedný historický naratív, nie jeho beletristická podoba prezentovaná fikčným historickým naratívom, narábajú s neexaktnými prirovnaniami v snahe priblížiť recipientovi podstatu opísaného javu. Uvedomujú si to aj samotní autori, ktorí podotýkajú, že aj nimi popisované osoby (kladné či záporné) značne podliehajú mediálnej interpretácii, ktoré stierajú hrany ich presne obsahovo vymedzovaných historických kontúr, o ktoré sa snažia, napríklad, historici. Preto F. Altenhöner v podobnom duchu pokračuje: „*V Naujocksové demonizaci se odrážejí narativní vzory literatury padesátých a šedesátých let, jež podlehla fascinaci zem. Tím dochází nejen k distancování se od let 1933 až 1945, ale také*

*k jejich trivializování na jakýsi „nacistický Pulp Fiction“ („...erfolgt nicht nur eine Distanzierung von den Jahren zwischen 1933 und 1945, sondern auch deren **Trivialisierung zu einer Art »Nazi-Pulp-Fiction«**). V ochotě nezkomat zločince a neptat se na jejich jednání se odráží kultura doby, o to víc, že se ochotně věřilo ličení, jež tyto zločinci podávali“* (Altenhöner, 2019: 276). Ide o bezpochyby veľmi zaujímavé, no ani nie tak prekvapivé postrehy – každá krajina má svojho, resp. svojich kostlivcov, ktorí periodic-ky vypadávajú z historickej knihy daného národa. Tak je to v prípade Ruska, Anglicka, Číny, Spojených štátov, ale aj Slovenska či Nemecka, kde do plejády spomínaných kostlivcov typu Naujocksa patria aj „väčšie kalibre“ typu Alberta Speera, Rudolfa Hessa, Waltera Schellenberga, Hjalmara Schachta alebo Otta Skorzeného „Hitlerovho Jamesa Bonda“, ktorý „síce nepil obľibný drink slavného agenta 007 a pravdepodobne nebol ani v službách Jejího Veličenstva. Jedno ale mali Skorzeny a Bond spoločné: *povolení zabíjet*“. (Na inom mieste v článku sa píše o Skorzenom ako o Hitlerovom Rambovi – „Aký bol osud Hitlerovho Ramba?“; Skorzeny, 2019). Aj na takýchto „podivných prípadoch“ je možné skúmať pomyslený Weltanschauung epochy, historických a jazykových osobností ktoré ju utvárali. Je samozrejme, že vyššie spomínané osobnosti majú svoje ruské, resp. sovietske, rovnako ako anglické a iné archetypické náprotivky.

Preto je možné, ba priam nutné pre potreby čiastkových výskumov vytýčovať parciálne témy, ktoré vo svojom súčte vedú poskytnúť obraz epochy, jazykový obraz sveta určitej osobnosti, kolektívu, kolektívnej pamäte daného spoločenstva.

Aluzívne markery precedentu mena a jeho reaktualizácia

Je zrejmé, že precedent mena na svojej axiologickej škále značne kolíše, stáva sa samozrejme nástrojom rečového a jazykového modelovania. Najmarkantnejšie sa to odráža na súčasných hodnotových produktoch a ich percepciách, hlavne v politickom, resp. verejnom diskurze, reprezentovanom zväčša prostriedkami masovej verejnej komunikácie. Precedentné meno Churchill (v pozitívnom význame étos vojnového hrdinu vzdorujúcemu nemeckému nacizmu, okrem iného so zreteľom na nerealizovanú nemeckú inváziu do Británie a víťaznú leteckú bitku o Britániu) sa takmer okamžite po udalostiach na Ukrajine po 24. februári prezident Zelenskyj začalo v médiách často používať na označenie tamajšieho prezidenta – „*Ukrajinský Churchill*“ (Sigal, 2022a; march 6, 2022), resp., dokonca ako „*židovský Winston Churchill*“ („*Zelensky's expertise and skills led one commentator to call him the Jewish Winston Churchill, referring to the British prime mi-*

nister who led the UK during World War II.“) (Segal, 2022; march 5 and 7, 2022). Ruské zdroje, napríklad portál *Argumenty Nedeli*, o dva roky píše, že „Зеленского разжаловали из Черчиллей“ (doslovne: „...zbavili ho funkcie Churchilla“, „degradovali ho z nej“). Opierajúc sa o Dominica Cummingsa, britského polit-technológa a bývalého poradcu premiéra B. Johnsona, autori ruského článku sa vracajú do doby aktívnej služby Cummingsa v úrade B. Johnsona (pričom ho označujú „Этаким английским Распутиным“, akýmsi „anglickým Rasputinom“, ktorý pomáhal pomáhať kreovať politiku neslávne známeho anglického premiéra). Poukazujú nato, že zo Zelenského „hnetli“ Churchilla už pomerne dlho. V októbri roku 2021, keď bol ukrajinský prezident na návšteve v Británii, mal dokonca navštíviť Churchillov „vojnový kabinet“ (Kreťjanikov, 2024). Tu urobila redakcia *Argumentov Nedeli* chybu, lebo Zelenskij bol v Londýne na oficiálnej návšteve už v roku 2020, a ozaj navštívil „Churchill War Rooms, as part of his government visit to the UK“ (citované zo statusu Imperial War Museum, X.com, 4.3.2022, teda už po invázii, s dodatkom: „Our thoughts are with him and the incredible challenge facing him and his nation.“). Neprekvapuje preto, že krátko po invázii, začiatkom marca 2022, Zelenského speechwriteri použili jeden z najznámejších textov vojnového britského premiéra, ktorý má aj svoju formalizovanú precedentnú šablónu „*We Shall Fight on the Beaches*“ (4. jún 1940) a nezaostáva ani za nemenej známym precedentným textom *Blood, toil, tears, and sweat* (z 13. marca 1940), ktoré Churchill predniesol pred Dolnou snemovňou Spojeného kráľovstva. Precedentný text z roku 1940 bol však administratívou ukrajinského prezidenta rozšírený a z videozáznamu prehratý rovnako poslancom Dolnej snemovne, 8. marca 2022: „*We shall fight in the seas, we shall fight in the air, we shall defend our land, whatever the cost may be.*“ „... „*We shall fight in the woods, in the fields, on the beaches, in the cities and villages, in the streets, we shall fight in the hill.*“ (podľa reportu Del Monte, 2022). Vývoj v domácom aj zahraničnom kontexte s pribúdajúcimi mesiacmi i rokmi menil pohľad na tie najcitlivejšie témy. Zo Zelenského „precedentnosť Churchill“ začala postupne opadať, skepticky sa k danému prirovnaniu vyjadrovali aj mnohí anglickí politici, vrátane pomerne kontroverzného Cummingsa. Portál Politico priniesol jeho vyjadrenie, že situácia z roku 2022 nie je totožná s rokom 1940 v britských podmienkach: „*This is not a replay of 1940 with Zelenskyy as the Churchillian underdog.*“ (Keate, 2024). Ďalej sa Cummings nevyhol kritike ukrajinského vedenia a po značne ostrých charakteristikách použil ďalšie precedentné meno „Potemkin“: „*Cummings later branded Zelenskyy a ‘potemkin’ leader*“, teda ociachoval ho ako „potemkinovského“ lídra. Človek, ktorý bol spoločne s Matthewom Elliottom označený za „mozog brexitu“, si nebral servítku pred ústa a nakoniec, po mnohých invectivách

konštatoval, že Briti zo seba urobili idiotov, naleteli, a Putinovi dali užitočnú lekciu, keď mu ukázali, že sú iba „*a bunch of total f**king jokers*“ („*a bunch of clowns we are*“) (Keate 2024). Aj tu však v súdke s medom nachádzame povestnú lyžičku dechtu. Za svoje výroky, v ktorých mal spolutvorca brexitového sloganu *Vote Leave!* označiť ukrajinského prezidenta dokonca za „pumpkin“ (tekvicu), sa dostal do nemilosti, čo znásobilo jeho podozrenia zo sympatizovania s Ruskom, keďže ako absolvent Oxfordskej univerzity, tri roky v nepokojných „deväťdesiatkach“ pracoval pre istú britskú firmu v Rusku (1994-1997). To samozrejme neuniklo britskému Výboru pre spravodajstvo a bezpečnosť (ISC – Intelligence and Security Committee), keďže v dejinách nachádzame množstvo prípadov spolupráce britskej vysokoškolskej, dokonca elitnej, mládeže so ZSSR, resp. s Ruskom. Aj v britskej tlači vo veľkom dominuje používanie precedentných mien, veľa vplyvných politikov pracovali ako novinári, tomu často zodpovedá aj štýl ich vyjadrovania, ako príklad môže poslúžiť, mimochodom, aj bývalý premiér Boris Johnson. Jeho spolupracovníka Cummingsa často označovali ako *Machiavelliho na Downing Street* (Lambert 2019). Novinár P. Wintour ho dokonca opísal ako čudného človeka, zavinutého do šálu a posadnutého „*Annou Kareninovou, matikou a Bismarckom*“ (Wintour 2019), Bennett Owen v 11. kapitole životopisu Michaela Govea dáva takúto charakteristiku Cummingsa: „(He) is a *Russophile, speaks Russian and is passionately interested in Dostoyevsky*“ (Owen, 2019), odvolávajúc sa pritom na článok Andrewa Gimsona z roku 2014 na portály ConservativeHome.com (Gimson, 2014). Ako je vidieť aj na tomto precedentnom mene, kreativita a hodnotiaci škála je neustále zvyrazňovaná ďalšími precedentnými menami. Tie totiž majú vysokú sugestívnu a hodnotiacu valenciu, práve preto sa tak často používajú v naratívnej aj diskurze, zväčša verejnom a politickom. Je jednoduchý, často agresívny, mierne vulgárny, no ľahko absorbovateľný, pochopiteľný a reprodukovateľný.

Záver

Precedentný jav sa zdá byť pomerne jednoduchým a pochopiteľným výrokom na úrovni textu (slova, slovného spojenia). Jeho sila spočíva v tom, že odkazuje na širší kultúrny, spoločenský alebo historický kontext, ktorý si hovoriaci aj adresát automaticky vybaví. Disponuje však veľmi širokou konotačnou a interpretačnou kazuistikou, pomerne hlbokým významom a aluzívnym potenciálom. Môžu byť predstavené nielen ako texty, ale prezentované aj v neverbálnej podobe. Nevyhnutné však je, aby mali takpovediac čítankový charakter a boli všeobecne známe, rozpoznateľné a reprodu-

kovateľné. Práve vďaka tomu sa veľmi ľahko, až automaticky, posúvajú pri ich reinterpretácii do emočných a hodnotových rovín. Často sú spojené s rôznymi ďalšími intertextami, respektíve sú ich súčasťou alebo samé slúžia ako intertexty. Videli sme, že precedentné meno je pomerne jasné, rýchlo identifikovateľné a interpretovateľné v ďalších rečových aktoch. Snažili sme sa ozrejiť niektoré pomerne známe precedentné mená, ich zmyslovú podstatu, odkazovosť, aluzívnosť. Analýza ostatne menovanej je možná ako na úrovni kontextu a fabuly, tak aj takzvaného „pretextu“. Pretextová analýza je hlbšia, avšak aj ona sa v konečnom dôsledku realizuje na úrovni horizontálneho alebo vertikálneho kontextu. V zmysle horizontálneho kontextu sa skúma vlastná lingvistická stránka jeho *zakončenosti*, samotný precedentný text nevynímajúc, jeho zmysluplnosti a významu jednotlivých zložiek, ktoré ho tvoria. Na vertikálnej úrovni kontextu sa však uplatňuje sociálno-historická zložka a jej analýza, pri ktorej sa skúmajú práve idiómy, reálie, verba aelata, citáty a alúzie. Pre analýzu precedentných mien sa viac hodí práve vertikálny prístup, v ktorom navyše na úrovni vyšších textových jednotiek v spojitosti s precedentnými menami nachádzame aj odkazy na ďalšie texty, ako sme to videli vyššie. Rovnako v politickom texte, politických naratívoch a diskurzoch nachádzame pochopiteľne precedentné mená – historické, situačné aj aktuálne. Ich analýza na úrovni precedentov dokáže identifikovať a odhaľovať aluzívny marker precedentného mena, vytýčiť ho a spracovať, následne aktivizovať v určitom evokovanom texte vzhľadom na *cultural literacy*, kultúrnu gramotnosť okolia v širokom ponímaní. Analýza precedentných javov na danej úrovni, podobne ako samotná disciplína politická lingvistika predstavuje okrem iného aj aktívne sa rozvíjajúci interdisciplinárny smer, ktorý sa zaoberá výskumom využívania jazykových zdrojov ako prostriedku zápasu o politickú moc a manipuláciu spoločenským vedomím, a jej hlavným cieľom je analýza rôznorodých vzťahov medzi jazykom, myslením a politickou komunikáciou, subjektmi politického života a politickým stavom spoločnosti“ (Dulebová, 2011:4).

Literatúra

- Altenhöner, F. (2019). *Muž, který začal Druhou světovou válku. Alfred Naujocks: padělatel, vrah, terorista*. Academia.
- Bulgakov, M. A. (1969). *Master i Margarita*. V. Gorachek KG.
- Cowles, C. H. (2012, May 16). Karl Lagerfeld: “I am a brain-bodybuilder. Schwarzenegger of the brain.” *The Cut*. www.thecut.com/2012/05/

- [lagerfeld-i-am-schwarzenegger-of-the-brain.html](#) (Accessed November 11, 2021).
- Del Monte, M. (2022). Russia's war on Ukraine: Speeches by Ukraine's President to the European Parliament and national parliaments. *EPRS – European Parliamentary Research Service*. [https://www.euro-parl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/729354/EPRS_BRI\(2022\)72_9354_EN.pdf](https://www.euro-parl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/729354/EPRS_BRI(2022)72_9354_EN.pdf) (Accessed October 23, 2025).
- Dulebová, I. (2011). Podoby súčasnej českej a slovenskej politickej lingvistiky. *Jazyk a kultúra: internetový časopis Lingvokulturologického a prekladateľsko-tlmočnického centra excelentnosti pri Filozofickej fakulte Prešovskej univerzity v Prešove*, 2(8). <https://www.ff.unipo.sk/-jak/cislo8.html> (Accessed October 23, 2025).
- Gimson, A. (2014, May 15). A profile of Dominic Cummings, friend of Gove and enemy of Clegg. *ConservativeHome*. <https://conservative-home.com/2014/05/15/a-profile-of-dominic-cummings-friend-of-gove-and-enemy-of-clegg/> (Accessed October 23, 2025).
- Gudkov, D. B. (1999). *Precedentnyje imena v jazykovom soznanii i diskurse*. In: Materialy IX Kongressa.
- Kershaw, I. (2001). *Hitler. 1889-1936. Hubris*. London: Penguin Books.
- Krasnych, V. V. (1998). K voprosu o psicholingvističeskom analize teksta. In V. V. Krasnych & A. I. Izotov (Eds.), *Jazyk, soznanije, kommunikacija. Sb. statej* (Vol. 3, pp. 3–13). Filologija.
- Karaulov, J. N. (1986). Roľ precedentnych tekstov v strukture i funkcionovanii jazykovej ličnosti. In *Naučnyje tradicii i novyje napravlenija v prepodavanii russkogo jazyka i literatury. Doklady soverskoj delegacii na VI kongresse MAPRJaL* (pp. 105–106). Russkij jazyk.
- Karaulov, J. N. (1987). *Russkij jazyk i jazykovaja ličnost'*. Nauka.
- Krest'janikov, V. (2024). Zelenskogo razžalovali iž Čerčillej. Argumenty Nedeli, 19(916). <https://argumenti.ru/politics/2024/05/899080> (Accessed October 23, 2025).
- Keate, N. (2024, May 9). Dominic Cummings: Zelenskyy's no Churchill and Ukraine's corrupt. *Politico*. <https://www.politico.eu/article/dominic-cummings-volodymyr-zelenskyy-ukraine-war-corruption> (Accessed October 23, 2025).
- Lagerfeld, K. (2021). *Books are a hard-bound drug with no danger of an overdose. I am the happy victim of books*. <https://quotepark.com/quotes/941975-karl-lagerfeld-books-are-a-hard-bound-drug-with-no-danger-of-an-o/> (Accessed November 4, 2021).
- Lambert, H. (2019, September 25; updated May 5, 2022). *Dominic Cummings: The Machiavel in Downing Street*. *The New Statesman*.

- <https://www.newstatesman.com/politics/2019/09/dominic-cummings-the-machiavel-in-downing-street> (Accessed October 23, 2025).
- Nachimova, E. A. (2007). *Precedentnyje imena v massovoj komunikacii*. GOU VPO „Ural. gos. ped. un-t; In-t social'nogo obrazovanija“.
- Owen, B. (2019). *Michael Gove: A man in a hurry*. Biteback Publishing Limited.
- Sigal, E. (2022a). Kak u Zelenskogo polučajetsia govorit' tak, čtob jeho slušal ves mir? Forbes. <https://forbes.ua/ru/inside/ukrainskiy-vinston-cherchill-yak-zelenskomu-vdaetsya-govoriti-tak-shchob-yogo-slukhav-ves-svit-06032022-4257> (Accessed October 23, 2025).
- Segal, E. (2022b). Zelensky's most effective crisis communication strategies, tactics and techniques. Forbes. <https://www.forbes.com/sites/-edwardsegal/2022/03/05/zelenskys-most-effective-crisis-communication-strategies-tactics-and-techniques/> (Accessed October 23, 2025).
- Savina, M. (2009). *Rossijskaja imperija: zanimatel'naja istorija*. Al'pina Biznes Buks.
- Skorzeny, O. (2019). Otto Skorzeny: Hitlerův James Bond. *Svět na dlani*, 9. <https://rf-hobby.cz/clanek/otto-skorzeny-hitleruv-james-bond> (Accessed November 4, 2021).
- Wintour, P. (2019, July 26). Dominic Cummings: Master of the dark arts handed keys to No 10. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/politics/2019/jul/26/dominic-cummings-a-career-psychopath-in-downing-street> (Accessed October 23, 2025).
- Zemskaja, E. A. (1996). Kliše novojaza i citacija postsovetskogo vremeni. *Voprosy jazykoznanija*, 3, 35–54.

Poznámka o financovaní:

Príspevok je výstupom grantovej úlohy KEGA č. 032PU-4/2025 pod názvom Diverzifikácia súčasného vzdelávania v ruskom jazyku na manažérskych odboroch vysokých škôl (Diversification of Current Education in the Russian Language at Management Branches of Study of Slovak Universities).

Kontakt:

prof. PhDr. Ľubomír Guzi, PhD.

Inštitút rusistiky

Filozofická fakulta

Prešovská univerzita v Prešove

Institute of Russian Studies

Faculty of Arts

University of Prešov

Email Address: lubomir.guzi@unipo.sk

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2395-2875>

Migračná vlna a naratív Slobodnej strany Rakúska (FPÖ)

Eva Höhn

Abstract

The Migration Wave and the Narrative of the Freedom Party of Austria (FPÖ). *This article examines how Austria's Freedom Party (FPÖ) has rearticulated the nation through the lens of the Vienna School of Critical Discourse Analysis (VKDA) in the aftermath of the 2015–2016 migration wave. Drawing on the concepts of imagined communities and collective memory, the study traces the discursive and interdiscursive strategies that construct a homogeneous “Austrian people” and frame migration as an existential threat. The analysis considers political speeches, visual and audio campaign materials (e.g., the anthem “Immer wieder Österreich”), and symbolic repertoires such as religious and national iconography, sports, and heritage sites. The findings support VKDA’s view that national identity is a dynamic, historically contingent product of discourse, and illustrate how populist actors instrumentalize symbols, language, and media staging to legitimize restrictive migration policies and consolidate political power.*

<https://doi.org/10.53465/JAP.2025.9788022552806.161-172>

Keywords: Freedom Party of Austria (FPÖ), Vienna Critical Discourse Analysis, national identity, migration, populism.

Kľúčové slová: Slobodná strana Rakúska (FPÖ), Viedenská kritická diskurzívna analýza, národná identita, migrácia, populizmus.

Úvod

Národ ako koncept patrí medzi aktuálne pojmy spoločenských vied (Jansen & Borggräfe, 2007; Štefančík & Stradiotová, 2021). V posledných desaťročiach sa čoraz výraznejšie presadzuje prístup, ktorý chápe národ nie ako pevnú, vopred danú entitu, ale ako výsledok diskurzívnych praktík. V tomto kontexte predstavuje Viedenská kritická diskurzívna analýza (VKDA) mimoriadne prínosný teoretický rámec (Wodak, et al., 1998), keďže odhaľuje, ako sa národné identity vytvárajú a transformujú prostredníctvom jazyka.

Rakúsko ako pomerne mladý štát je vhodným predmetom na skúmanie týchto procesov. Na jednej strane sa jeho kolektívna identita opiera o kľúčové historické momenty, najmä o rok 1945 a o Štátnu zmluvu z roku 1955, na druhej strane ju formujú aktuálne spoločenské a politické diskurzy. Významným fenoménom je migrácia, ktorá sa od roku 2015 stala jedným z centrálnych politických naratívov pravicovo-populistickej Slobodnej strany Rakúska (FPÖ).

Cieľom tohto príspevku je vysvetliť, ako rakúska strana FPÖ prostredníctvom jazyka vytvára obraz národa a akým spôsobom využíva tému migrácie na upevnenie politického postavenia. Analýza vychádza z teoretických východísk VKDA a sústreďuje sa na populistický naratív Slobodnej strany.

Národná identita Rakúska a Viedenská kritická diskurzná analýza

Koncept národa

Pristavme sa pri pojme „národ“ v zmysle interpretácie Viedenskej kritickej diskurznej analýzy (VKDA). V nadväznosti na sociologický výskum, najmä na Benedicta Andersona a jeho koncept „predstavovaných spoločností“ (imagined communities), možno predpokladať, že pojem „národ“ je len mentálnym konštruktom. Tento konštrukt má identitotvorný charakter, pretože umožňuje jednotlivcom niesť v sebe obraz spoločenstva. Aby bolo možné pojem národa ako mentálneho konštruktu odôvodniť, sú nevyhnutné historicky podmienené argumentácie (Gašová, 2020).

V tejto súvislosti VKDA zastáva názor, že národy ako sociálne a historické konštrukty vznikajú z etník, teda z náboženských a jazykových spoločností. Tvrdenie, že kultúrne začiatky národov spočívajú v ich písomnostiach náboženských spoločností a dynastií, VKDA, v nadväznosti na Andersona, vyvracia, a to tvrdením, že najprv bola potrebná predovšetkým premenena foriem vnímania sveta: „Anderson zdôrazňuje význam úpadku posvätnéj latinčiny, ktorej znalosť znamenala privilegovaný prístup k ontologickej pravde“ (Wodak, 1998: 33). Jednotný jazyk latinčiny, ktorý stál na začiatku spoločnej európskej identity, stratil svoj význam v momente, keď sa v jednotlivých teritóriách začali presadzovať národné jazyky. Podľa Wodakovej, Anderson zároveň zdôrazňuje aj to, že rozhodujúcu úlohu malo spojenie trho vo orientovaného spôsobu produkcie a kníhtlače v 16. storočí, „z ktorého po nasýtení obmedzeného latinsky hovoriaceho knižného trhu vyšiel silný impulz smerom k narastajúcemu významu národných jazykov“ (Wodak, 1998: 33). Národy sú v tomto zmysle len výsledkom sociálno-historického procesu. Aj z tohto dôvodu možno vznik nacionalizmu chápať

ako logický dôsledok prechodu medzi dvoma spoločenskými poriadkami, a to z agrárnej spoločnosti do spoločnosti priemyselnej. Zdôrazňovanie národa vzniklo potom ako nevyhnutný dôsledok „vzniku veľkých hospodárskych a trhových priestorov, ako aj procesu výroby a výmeny, ktorým zodpovedali nové kultúrne procesy“ (Wodak, 1998: 30–31). Teoretické diskurzy o národnej identite s každodennými symbolmi a rituálmi umožňujú prepojiť koncept kolektívnej pamäti Mauricea Halbwachsa. Týmto spôsobom sa umožňuje prístup k minulosti a spoločným predstavám, ktoré inscenujú kolektívne národné identifikačné procesy (Halbwachs, 1985).

Verejné naratívy populistických a pravicovo-radikálnych politických aktérov často zneužívajú pojem migrácie na proklamovanie vlastného konceptu národa, jednoty a identity. Takéto naratívy stoja v hlbokom protiklade k reálnym spoločenským problémom, akými sú ekonomické faktory (napr. inflácia či lacná pracovná sila), sociálne otázky alebo psychologické aspekty. Diskurzívna stratégia (politikov, médií a pod.), ktorú VKDA analyzuje a nanovo interpretuje, sprostredkúva „rétorické stratégie presvedčania na prijatie určitých politických presvedčení, hodnotení a cieľov do vedomia“ (Wodak, 1998: 44).¹

Diskurzy formujúce rakúsku identitu

Do podoby „rakúskej národnej identity“ sa rakúske národné povedomie podľa Wodakovej začalo formovať od šesťdesiatych rokov dvadsiateho storočia. V roku 1993 sa považovalo 80 percent opýtaných Rakúšanov za národ, zatiaľ čo v roku 1964 to bolo iba 47 percent a v roku 1970 66 percent (Wodak, 1998: 119). Identitotvorným dátumom pre Rakúsko je mytologizovaný rok 1945, kedy bola založená Druhá rakúska republika. Tento proces sa uskutočnil oživením mnohých starorakúskych klišé, ako hudba vienedskej klasiky, alpská príroda, habsburský mýtus, operný bál, salzburský festival či symbolické postavy reprezentujúce umenie, vedu a politiku, ako Gustav Klimt, Sigmund Freud alebo Bruno Kreisky.

Ďalšími identitu tvornými fázami sú podľa Wodakovej a kol. rok 1995, a to ako 50. výročie vzniku Druhej republiky, ďalej rok 1996, kedy Rakúsko vstúpilo do Európskej únie a takisto roky 2005 a 2015 ako 60. a 70. výročie založenia Druhej republiky. Rakúsko je teda relatívne mladým národom a preto je národné rozprávanie mimoriadne dôležité: na rozdiel od starších demokracií, akými sú Nemecko alebo Francúzsko.

¹ Na Slovensku sa touto problematikou zaoberajú napríklad Štefančík a Stradiotová (2021) alebo Dulebová (2013).

Korpus Viedenskej diskurznej analýzy vo vzťahu k chápaniu pojmu „národ“ zahŕňa do roku 1998 dvadsaťdva príhovorov. Medzi najvýznamnejšie patria prejav prezidenta Thomasa Klestila z 21. apríla 1995 pri slávnostnom akte „50 rokov ÖVP“ vo Viedenskom Konzerthause, vystúpenie kancelára Franza Vranitzkeho 27. apríla 1995 na spoločnom zasadnutí Národnej a Spolkovej rady pri príležitosti 50. výročia založenia Druhej republiky a prejav vicekancelára Wolfganga Schüssela 14. mája 1995 v zámku Belvedere pri 40. výročí Štátnej zmluvy s názvom „14. máj v jeho budúcom význame“. Korpus dopĺňa aj vystúpenie Jörga Haidera ako korutánskeho hajtmana 7. októbra 1990 na „Slávnosti mieru a Európy“ na Ulrichsbergu, ako aj mnohé ďalšie politické prejavy (Wodak, 1998: 165–257). Pre tieto prejavy sú charakteristické niekoľké spoločné znaky. Prispievajú jednak ku konštrukcii národnej identity tým, že zdôrazňujú určité naratívy, ako napríklad pojem neutrality či teóriu obete. Zároveň ďalej vedome oslovujú kolektívnu pamäť, aby upevnili funkciu politického naratívu. Napokon využívajú rétorické prostriedky, ktoré sú nielen informatívne, ale aj emocionálne, čím posilňujú ich účinok vo verejnej sfére. Príkladom je prejav Jörga Haidera na Ulrichsbergu, ktorý reprezentuje populisticko-emocionálnu rétoriku spájajúcu národnú identitu, bezpečnostné obavy a sociálne témy. Jeho tézy odrážali nielen jeho politické presvedčenia, ale aj stratégiu FPÖ vystupovať ako „hlas ľudu“ a zároveň podporovať obavy z premien v spoločnosti.

Migrácia a Slobodná strana Rakúska

V ďalšom výskume vychádzame z predpokladu, že migrácia je politicky instrumentalizovanou témou, ktorá slúži najmä populistickým stranám s cieľom získať čo najviac voličov (Štefančík, 2020; Csanyi, 2020). Na preskúmanie politického naratívu Slobodnej strany Rakúska po roku 2015 sa táto analýza čiastočne opiera o závery Viedenskej kritickej diskurznej analýzy.

Po období rokov 2015/16 sa dôraz na národnú osobitosť v rakúskom verejnom priestore nielen posilnil, ale stal sa jedným z ústredných prvkov politických vystúpení a prejavov. Tento proces prebiehal a prebieha prostredníctvom rozličných diskurzov v médiách, prejavoch, školách a pod. Zároveň zahŕňa rôzne emocionálne postoje a sociálne správanie, ktoré sa prostredníctvom sociálnych praktík zvnútornujú. Tieto vnútorné konflikty sa pritom často potláčajú. V Rakúsku viedla migračná vlna k výraznému vzostupu Slobodnej strany Rakúska, ktorá presadzuje reštriktívnu migračnú politiku. Táto strana a jej predstavitelia pakovane obviňovali rakúske vlády z nedôslednosti v azylovej politike a kritizovali vysoký počet žiadostí o azyl. Požadovali ukončenie poskytovania azylu a argumentovala, že nelegálnu mig-

ráciu treba v prípade potreby zastaviť aj prostredníctvom tzv. „pushbackov“. Strana zároveň varovala pred možnou novou migračnou vlnou, ktorá by podľa nej mohla byť ešte silnejšia ako v rokoch 2015–2016. Slobodná strana Rakúska využíva populistický naratív, v ktorom je pojem „národ“ prezentovaný ako homogénna jednota (Ötsch & Horaczek, 2017). Strana sa zároveň stavia do pozície „hlasu ľudu“, chráni krajinu pred hrozbou migrácie., z čoho profituje predovšetkým politicky. Zároveň sa prezentuje ako jediný politický subjekt, ktorý presadzuje nekompromisnú líniu v azylovej politike, čo v parlamentných voľbách v septembri 2024 prinieslo FPÖ jej historicky najvyšší volebný výsledok 28,8 percent a čo predstavovalo 57 mandátov v Národnej rade z celkového počtu 183 mandátov.

Migračná vlna a diskurzívne praktiky Slobodnej strany Rakúska

Od roku 2015 hovoria predstavitelia VKDA o tzv. „akútnom nacionalizme“, v rámci ktorého nadobudol pravicový populizmus svoju absolútnu podobu. Nová produkcia a reprodukcia obrazu rakúskeho národa sa v tomto období ukazuje ako obzvlášť dôležitá, pričom pravicový populizmus sa stáva charakteristickým znakom tohto stavu „akútneho nacionalizmu“. Podľa De Cilliu a Wodakovej (2024: 60–68) možno v rámci tohto procesu identifikovať niekoľko kľúčových diskurzívnych praktík:

1. **Imaginárna konštrukcia „homo austriacus“ / „feminina austriaca“**, teda typického reprezentanta národa. Tento obraz sa spája s idealizovanou predstavou o charaktere a hodnotách rakúskeho občana, ktorý je lojálny, pracovitý a kultúrne ukotvený.
2. **Rozprávanie spoločných politických dejín**. V tomto kontexte zohráva významnú úlohu predovšetkým obdobie habsburskej monarchie, no pre Druhú republiku, ako sme uviedli vyššie, sú kľúčové Deklarácia nezávislosti z roku 1945 a Štátna zmluva z roku 1955, ktoré sa stali základom mýtu o vzniku moderného Rakúska.
3. **Diskurzívna konštrukcia spoločnej kultúry**. Dejiny Rakúska sú poznačené intenzívnymi kultúrnymi interakciami so susednými krajinami. Tieto vplyvy sú prítomné v jazyku, umeleckých tradíciách, národných zvykoch a sociálnych praktikách.
4. **Diskurzívna konštrukcia spoločnej prítomnosti a budúcnosti**. Táto dimenzia sa sústreďuje na politické a spoločenské naratívy, ktoré prostredníctvom rétoriky jednoty a stability posilňujú pocit národnej kontinuity a orientácie na budúcnosť.
5. **Diskurzívna konštrukcia pojmu „národ“**. Jej súčasťou sú architektonické artefakty a stavebné pamiatky symbolicky nabité národným vý-

znamom, ako napríklad Dóm svätého Štefana alebo vodná elektrárňa Kaprun apod. Do tejto symbolickej roviny patria aj už spomenuté významné osobnosti z rôznych oblastí spoločenského života.

Jazykovo-diskurzívne praktiky Slobodnej strany Rakúska po migračnej vlne

Posledne spomenutý aspekt sa pre FPÖ javí ako mimoriadne dôležitý. Zneužívanie kríz, či už išlo o krízu Európskej únie (od migračnej vlny v rokoch 2015/16) alebo svetovej hospodárskej krízy, stojí v centre jej verejných naratívov. V tejto súvislosti možno skúmať, akými stratégiami sa FPÖ snaží získavať politické body.

Nacionalistický naratív

Antisemiticky ladený nacionalistický naratív bývalého predsedu FPÖ Jörga Haidera bol postupne „prekultivovaný“ na antiislamistický naratív, a to predovšetkým Heinzom-Christianom Strachem a jeho tzv. „Generálnym vyhlásením k azylovému stavu núdze“ (Grundsatzklärung zum Asylnotstand). Toto vyhlásenie bolo zverejnené na YouTube kanáli FPÖ TV dňa 16. septembra 2015.

Obr. 1: Heinz-Christian Strache a jeho vyhlásenie k azylovému stavu núdze

Zdroj: Wodak et al., 2020: 195.

Ako možno vidieť, video má výrazne inscenačný charakter. V popredí sa nachádza mramorový stôl, červeno-biele ruže a pracovná mapa. V pozadí dominuje mramorová a kamenná stena so šachovnicovým vzorom a rakúskou vlajkou. Strache má na sebe oblek a kravatu, ruky má položené na stole.

Na mramorovej stene visí kríž, kresťansko-náboženský symbol a viditeľné sú aj drevené dvere. Celkový vizuálny dojem pôsobí veľmi seriózne a symboly národa využíva Strache ako štátnik. Video svojou kompozíciou pripomína prejav vtedajšieho spolkového prezidenta Heinza Fischera v Hofburgu z roku 2014. Aj Fischer sedel za veľkým stolom, priestorové usporiadanie (stena, dvere, vlajky) bolo veľmi podobné, na stole sa taktiež nachádzali červené a biele ruže, ruky mal prekrížené. V porovnaní je však zreteľné, že v Stracheho prejave chýba vlajka Európskej únie. Pre Stracheho prejav je príznačná rétorika polarizácie a krízy ako i dôraz na zámená „my“, „naše“, „nás“. Tieto predstavujú symboly národnej spolupatričnosti (Wodak et al., 2020).

Táto symbolika sa však neobmedzuje len na vizuálnu rovinu. Podobné motívy patriotizmu, nostalgie a národnej hrdosti sa objavujú aj v hudobnej prezentácii FPÖ s cieľom vytvoriť ucelený obraz „tradičného“ Rakúska.

Národné symboly

V kontexte diskurzu FPÖ zohrávajú národné symboly kľúčovú úlohu pri vytváraní emocionálneho puta medzi stranou a voličom. Okrem tradičných vizuálnych prvkov, ako sú vlajka, orol či alpská krajina, strana využíva aj hudobné formy ako nositeľov identity a národného sentimentu. Hudba tu funguje ako médium, ktoré prehľbuje prežívanie spolupatričnosti a prenáša ideologické posolstvo prostredníctvom emócií.

Jedným z najvýraznejších príkladov tohto prepojenia politiky a hudby je volebná hymna FPÖ „*Stále znova Rakúsko*“ (*Immer wieder Österreich*). Skladba je charakteristická jednoduchou harmóniou, priamočiarosťou textu a využitím rôznych hudobných prostriedkov, ktoré udržiavajú pátos a dramatikú. Štylisticky pripomína šláger a vďaka svojmu sentimentálnemu tónu pôsobí prístupne pre široké publikum. Tieto prvky sa odrážajú aj na textovej úrovni. V texte (čiastočne v dialekte ovplyvnenom rakúskou nemčinou) sa lyrické „ja“ patrioticky obracia k svojej vlasti, Rakúsku. Ako sociálni aktéri sa okrem „ja“ a „ty“ objavujú aj „Rakúšania“.

Hymna FPÖ „Stále znova Rakúsko“

Singe ich dieses Lied habe Tränen in meinem Gesicht.
 Es sind Tränen voller Stolz und ich schäme mich ihrer nicht.
 Dieses Lied ist für das Land, das mir meine Heimat ist.
 Dem ich so viel verdanke und das ich niemals mehr vergesse.
 So lange ich lebe und atmen kann, wird dieses Land allein mein Zuhause
 und meine Liebe sein.

Es darf auch keine Rolle spielen, ob du arm bist oder reich.
Die Hauptsache ist, in deinem Herzen schlägt unser Österreich.
Immer, wieder Österreich, immer wieder Österreich, immer wieder Österre-
ich.....

Ked' spievam túto pieseň, mám slzy na tvári.
Sú tp slzy plné hrdosti a nehanbím sa za ne.
Táto pieseň je pre krajinu, ktorá je mojím domovom.
Ktorej toľko vd'ačím a ktorú nikdy nezabudnem.
Pokiaľ budem žiť a môžem dýchať, táto krajina jediná bude mojím domo-
vom a mojou láskou.
Nemá hrať žiadnu rolu, či si chudobný alebo bohatý.
Hlavné je, že v tvojom srdci bije naše Rakúsko.
Stále znova Rakúsko, stále znova Rakúsko, stále znova Rakúsko..... (prel. E.
Höhn)

Táto hudobná inscenácia vlastenectva však presahuje samotnú umeleckú rovinu. Hudba, jazyk a vizuálne symboly sa prepájajú s inými spoločenskými diskurzmi, najmä športovým, náboženským či mediálnym.

Interdiskurzívne praktiky

Prepojenia medzi hudobnými, vizuálnymi a politickými rovinami odhaľujú, ako FPÖ prostredníctvom interdiskurzívnych praktík upevňuje svoj ideologický naratív o národe. Práve prostredníctvom prelínania rozličných rovín, či už od populárnej kultúry až po športové a historické odkazy, sa stranický diskurz stáva prístupnejším a emocionálne účinnejším. Takéto prepojenia umožňujú FPÖ naturalizovať vlastné poslanstvo v rámci známych spoločenských kontextov, ktoré rezonujú s každodennou skúsenosťou publika. Hymna Slobodnej strany Rakúska „Stále znova Rakúsko“ aj z tohto dôvodu obsahuje výrazné interdiskurzívne prvky spojené s futbalom a rakúskymi športovými piesňami, predovšetkým prostredníctvom refrénu „Stále znova, stále znova, stále znova Rakúsko“ (Immer wieder, immer wieder, immer wieder Österreich). Obrazový materiál sprievodného videa využíva rakúske symboly a známe miesta, ako najvyšší vrch Rakúska Großglockner, Dóm svätého Štefana či viedenské námestie Heldenplatz. Ako konštatujú Wodak et al. (2020: 192), ide o (seba)inscenáciu FPÖ ako súčasť „autentickej bielej (kresťanskej) rakúskej identity“. Strana sa tak prezentuje ako „Sozial-Heimatspartei“, teda sociálna vlastenecká strana a nositeľka národných symbolov, pričom jej identita je vedome konštruovaná vo verejnom diskurze.

Herbert Kickl, súčasný predseda Slobodnej strany Rakúska, zvolil pred parlamentnými voľbami v roku 2024 viacero stratégií, ktorými sa snažil posilniť obraz strany ako ochrancu národných hodnôt a suverenity. Hlavným heslom kampane bolo „Pevnosť Rakúsko – pevnosť slobody“ (Festung Österreich – Festung der Freiheit), ktoré zdôrazňovalo potrebu chrániť krajinu pred vonkajšími hrozbami. Program FPÖ sa opieral o štyri princípy: individualitu, suverenitu, homogenitu a solidaritu. Program mal vyvolať dojem jednotného a silného národa. Kickl vo svojich vystúpeniach spájal tému migrácie s kritikou Európskej únie a vládnych strán, ktoré označoval za „Einheitspartei“, teda jednotnú, od ľudí odtrhnutú politickú elitu. V kampani využíval pocity nespokojnosti, ktoré sa v spoločnosti objavili po pandémie a energetickej kríze, a predstavoval sa ako hlas „obyčajných Rakúšanov“. FPÖ sa usilovala osloviť rôzne skupiny voličov, od mladých, rodiny, pracujúcich až po dôchodcov, a to prostredníctvom hesiel o „národnej obnove“, „sebaurčení“ a „ochrane domova“. Celkový obraz kampane spájal kresťanskú symboliku, vlastenecké motívy a jednoduchý, emotívny jazyk, ktorým Kickl posilňoval svoju pozíciu ako „ľudového kancelára“.

Obr. 2: Predvolebný plagát strany FPÖ: „Nech sa stane Tvoja vôľa“, biblický citát na volebnom plagáte Slobodnej strany Rakúska.

Zdroj: Portál Unzensuriert.

Obr. 3: Predvolebný plagát strany FPÖ: „Zatvoriť hranice, garantovať istotu“, volebný plagát s Herbertom Kicklom nasmerovaný voči migrácii.

Zdroj: Festung Österreich.

Záver

Výskum ukazuje, že národ a národná identita sú výsledkom diskurzívnych praktík, ktoré citlivo reagujú na spoločenské, politické a kultúrne zmeny. Rakúsko ako relatívne mladý štát formuje svoje kolektívne sebauvedomenie prostredníctvom historických odkazov (1945, 1955), kultúrnych symbolov a pamätných rituálov, ktoré sa stali súčasťou jeho národného naratívu.

Výskum zároveň potvrdzuje, že migrácia sa stala jedným z najvýraznejších politických prostriedkov, ktoré Slobodná strana Rakúska systematicky využíva na mobilizáciu voličov. Migrácia je tu konštruovaná ako hrozba, pričom predstavitelia strany opakovane vytvárajú opozíciu „my“ verzus „oni“. Rétorické a vizuálne stratégie smerujú k legitimizácii jej populisticko-nacionalistickej rétoriky.

Z teoretického hľadiska sa potvrdzuje platnosť prístupov Viedenskej kritickej diskurznej analýzy, podľa ktorej identita nie je statická, ale premenlivá a závislá od historických a spoločenských kontextov. Praktiky politických aktérov, najmä FPÖ, ukazujú, ako sa pojem národa stáva nástrojom politického súperenia a ako sa prostredníctvom symbolov, jazykových stratégií a mediálnych inscenácií upevňuje obraz Rakúska ako ohrozenej krajiny.

Zdroje korpusu:

- FESTUNG ÖSTERREICH. (nedatované), <<https://www.festung-oesterreich.at>> [10. 8. 2025].
- STRACHE, H. C. (o. D.). Grundsatzserklärung von HC Strache zum Asylnotstand in Österreich. YouTube-Video, <<https://www.youtube.com/watch?v=0rJhoDQPfz8>> [03. 6. 2025].
- UNZENSURIERT (nedatované Euer Wille geschehe – FPÖ präsentiert Plakate zur Nationalratswahl, <<https://unzensuriert.at/277335-euer-wille-geschehe-fpoe-praesentiert-plakate-zur-nationalratswahl>> [3. 6. 2025].

Literatúra

- Anderson, B. (1988). *Die Erfindung der Nation. Zur Karriere eines erfolgreichen Konzepts*. Campus.
- Csanyi, P. (2020). Impact of Immigration on Europe and its Approach towards the Migration (European Union States vs. Visegrad Group Countries). *Journal of Comparative Politics*, 13(2), 4–23.
- De Cillia, R., & Wodak, R. (2024). *Zur diskursiven Konstruktion österreichischer Identitäten 1995–2015/2020*. Universität Wien, Institut für Sprachwissenschaft.
- Dulebová, I. (2013). K otázke definície pojmu politický diskurz. In S. Ondrejčovič (Ed.), *Sociolinguistica Slovaca 7: Jazyk a diskurz v kultúrnom a politickom kontexte* (pp. 45–51). VEDA.
- Gašová, Z. (2020). Formy inojazyčnosti v jazykovej krajine: Analýza vybraných aspektov na príklade „Krčmy na Zelenej“ v Bratislave. In R. Štefančík (Ed.), *Jazyk a politika. Na pomedzí lingvistiky a politológie V* (pp. 69–82). EKONÓM.
- Halbwachs, M. (1985). *Das kollektive Gedächtnis*. Suhrkamp.
- Jansen, C., & Borggräfe, H. (2007). *Nation – Nationalität – Nationalismus*. Campus Verlag.
- Ötsch, W., & Horaczek, N. (2017). *Populismus für Anfänger: Anleitung zur Volksverführung*. Westend.
- Štefančík, R. (2020). *Kommunikationsstrategien der slowakischen Rechtsextremisten*. Dr. Kovač Verlag.
- Štefančík, R. & Stradiotová, E. (2021). The Concept of Nation in the Language of the Slovak Right-wing Extremists. *Journal of Comparative Politics*, 14(2), 17–33.
- Wodak, R. (1993). Rassistische Diskurse in Österreich seit 1989: Der ökonomistische Begründungsdiskurs als Sonderfall fremdenfeindlicher und

rassistischer Rechtfertigungsdiskurse. In S. Jäger & J. Link (Eds.), *Die vierte Gewalt: Rassismus und die Medien* (pp. 131–189). Duisburger Institut für Sprach- und Sozialforschung (DISS).

Wodak, R., De Cillia, R., Rheindorf, M. & Lehner, S. (2020). *Österreichische Identitäten im Wandel: Empirische Untersuchungen zu ihrer diskursiven Konstruktion 1995–2015*. Springer.

Kontakt:

Mgr. Eva Höhn, PhD.

Katedra nemeckého jazyka
a interkultúrnej komunikácie
Fakulta aplikovaných jazykov
Ekonomická univerzita v Bratislave

Department of German Language
and Intercultural Communication
Faculty of Applied Languages
Bratislava University of Economics
and Business

Email Address: eva.hohn@euba.sk

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6918-3728>

The BRICS Group as a Specific Phenomenon in International Relations

Robert Ištók – Klaudia Bednárová-Gibová

Abstract

In the first decade of the new millennium, in response to contemporary global developments, (such as power shifts following the end of the Cold War and the crisis of globalisation), the BRICS group was formed. This informal coalition of countries can be regarded as a new phenomenon in international relations, particularly in terms of the status of the cooperating countries, the form of their cooperation, and, above all, their ambitions and goals. The functioning of BRICS in the global context remains a topical issue in both print and electronic media. This article aims to familiarise readers with the circumstances surrounding the formation of this group, its global position, development and institutional structure, as well as the geopolitical and geoeconomic aspects of its functioning.

<https://doi.org/10.53465/JAP.2025.9788022552806.173-181>

Keywords: BRICS, global order, integration, multipolarity, geopolitics.

Kľúčové slová: BRICS, globálne usporiadanie, integrácia, multipolarita, geopolitika.

Introduction

The BRICS group can be considered a new phenomenon in international relations in several respects. Until recently, this grouping was characterised as an alliance of future global economic powers symbolically regarded as *emerging markets* (Enderwick, 2007). Nowadays, however, countries whose economic potential does not correspond to these characteristics have also become part of the group.

BRICS represents a new dimension in international relations in that it meets the following criteria:

1. it brings together countries outside Western civilisation (the United States' attempt at obtaining observer status was rejected in 2009);

2. it promotes the idea of weakening the dominance of Western civilisation and, in political terms, the hegemony of the United States;
3. it possesses considerable and diverse economic, political, and cultural potential;
4. it is developing amid the most profound crisis of the global economic model created by the West – one of unprecedented scale (Cimek, 2013).

The emergence and functioning of this group have been widely reported in the world media. This is because BRICS represents a grouping of states that do not share membership in a particular region (such as the European Union – EU, the North American Free Trade Agreement – NAFTA, or the Asia-Pacific Economic Cooperation – APEC) or in the production and export of a specific commodity (such as the Organisation of Petroleum Exporting Countries – OPEC).

Moreover, the emergence of the BRICS group in the first decade of this millennium was connected with a number of economic and political stimuli. Nowadays, the BRICS group is perceived as an important economic and geopolitical player on the global scene. At the same time, however, it is important to mention the factors that weaken the global position of this group, and are discussed below. The name of the group originated as an acronym consisting of the initial letters of the English names of the countries that formed it back in 2011 (i.e. Brazil, Russia, India, China, South Africa).

The formation of the BRICS group

As Leichtová (2011: 68) argues, “the rise of new centres in the international system led to the formation of several new informal groups of states that were supposed to highlight the transformation of the balance of power after the end of the Cold War” (translated by authors). The BRICS group can be considered a typical example of such a grouping. The association of India, Brazil and South Africa (IBSA), established in 2003, can be considered the predecessor of BRICS.

Some authors link the cooperation of the four large states, which led to the creation of the informal BRICS group, with the great crisis of globalisation, with 2008 regarded as a turning point. This crisis marked the end of the monopoly with which the West had determined the course of world history since the 16th century, both in military, political, economic, and technological terms, as well as in the sphere of thought (Kůžniar, 2011; Artus & Virard, 2008).

Subsequently, countries whose economic and political potential implied a strengthening of their global position sought to assert themselves. One of the ways to achieve this goal was through mutual cooperation, which, provided that previous conflicts were eliminated, would ensure conditions for economic development and growth in the importance of international relations. As Zajączkowski (2013) contends, the leaders of these countries were convinced that their position and role in the global economy would mainly depend on their mutual economic cooperation.

The formation of the BRICS group is linked to the publication of a study by J. O'Neill, who held managerial positions at Goldman Sachs. In his expert opinion, presented on November 30, 2001, he predicted rapid economic growth in India, China, Russia and Brazil, emphasising the growing importance of these countries in the global economy. O'Neill argued that these states would, in the foreseeable future, reach levels of wealth comparable to those of the G7 countries – if not surpass them.

The origins of the BRICS group (at that time, South Africa had not yet joined) date back to the 61st session of the United Nations General Assembly, during which informal diplomatic exchanges took place on June 23, 2006, among China, India, Russia and Brazil (Furik et al., 2022). This dialogue led to the initiation of regular diplomatic coordination, originally maintained through meetings of foreign ministers. Since 2009, cooperation has been further reinforced through summits of the heads of state and government of the four founding members – and, after South Africa's accession in 2011, of all five BRICS countries.

Geopolitical and geoeconomic position and structure of the BRICS group

Before its expansion after 2024, the BRICS group comprised four of the ten most populous countries in the world, with a combined population representing more than 40% of the global total. At the same time, the total area of the BRICS countries – almost 40 million km² – covered nearly a quarter of the Earth's surface. These figures confirm the group's ambitions regarding the economic growth potential of its member states. From an economic perspective, four BRICS countries rank among the fifteen largest economies in the world: China has the second-largest economy, India ranks fifth, Russia ninth and Brazil eleventh.

These figures testify to the global importance of the BRICS group. However, it should be noted that four of the five members of the group prior to its expansion derive a significant portion of their revenues from exports of

energy resources (Russia), coal (China and Russia), metal ores (Brazil), and precious stones (South Africa). The weakness of the BRICS countries in this context lies in their lower level of infrastructure development and, with the exception of China, their lagging behind in technological innovation, which also poses challenges to deeper cooperation. Other internal complications further weaken the group's members, including structural problems in their economies, corruption, income inequality, political instability, and related issues. These weaknesses were further compounded by the admission of new members after 2024.

However, the realistic approach of the group's representatives after its formation was evidenced by a statement adopted at the group's first summit in 2009, held in Yekaterinburg (Russia), according to which BRICS had no ambition to replace the importance and status of the G20 summits (Furik et al., 2022).

In the meantime, however, under the influence of global geopolitical developments in the context of increased international tensions and the strengthening of economic and cooperation, the group's self-confidence has grown. This is related, among other things, to the awareness of its military position, which is based primarily on China and Russia, which, together with India, have nuclear capabilities.

The BRICS documents, adopted at the summit in New Delhi, India, in 2021 set out three pillars that are to form the basis for the development of the group's member states:

- cooperation in the fields of politics and security, based on collaboration in global and regional security issues, as well as global developments in favour of creating a multipolar world;
- cooperation in the fields of economics and finance, aimed at supporting economic growth and development for mutual prosperity;
- cooperation in the fields of culture and interpersonal relations in the form of support for networking activities, i.e. establishing relationships between people, mutual exchange of information and maintaining personal contacts.

Institutional structure of the BRICS group

The group under discussion does not possess an institutional structure corresponding to that of an international organisation. The acronym BRICS, therefore, denotes rather a connection among the member countries in the form of summits attended by their highest representatives. In this context,

the institution of the presidency was established, with the presiding country responsible for organising the summit.

The foundation of BRICS cooperation lies in meetings of heads of state (summits), during which ministers and experts also convene in working groups.

These meetings of BRICS representatives result in joint statements by working groups at various levels, including those of the highest representatives. At the summits, decisions were gradually taken to deepen mutual cooperation, which also resulted in the formation of new institutions.

At the BRICS summit in New Delhi in 2012, India proposed the establishment of a joint development bank. This initiative was fulfilled in 2013 at the summit in Fortaleza in Brazil. With the signing of the *Agreement on the New Development Bank*, the *New Development Bank (NDB)* was established. The NDB's purpose is to support the development of the economies not only of BRICS members but also of other countries. In addition, all countries recognised by the United Nations are eligible to become members of the bank (Furik et al., 2022).

The bank is managed by a five-member Board of Governors, composed of ministers responsible for finance. This board is chaired by a president, a position held on a rotating basis. Four vice presidents also participate in managing the NDB. In addition, a five-member Board of Directors oversees the bank's activities, with responsibility for the work of four committees, each covering a different area of competence.

In 2014, an agreement was signed to establish the *Contingent Reserve Arrangement (CRA)*, which was tasked with managing a joint reserve fund. The purpose of this fund is to protect the economies of the countries in the group in the event of an economic crisis in order to maintain their financial stability. The CRA also has a Board of Governors.

The BRICS expansion and international cooperation

On August 24, 2023, at a summit in Johannesburg in South Africa, the future expansion of the group to include several countries from the South was announced. Six countries expressed interest in joining: Argentina, Egypt, Ethiopia, Iran, Saudi Arabia, and the United Arab Emirates (UAE). On January 1, 2024, BRICS expanded to include four countries, as Argentina withdrew from the cooperation. Saudi Arabia ratified the accession agreement but has not yet confirmed its membership, which it is still considering. On January 1, 2025, Indonesia became a member of the group (following this expansion, the acronym BRICS+ has also been used for the

group). Ten countries (Belarus, Bolivia, Kazakhstan, Cuba, Malaysia, Nigeria, Thailand, Uganda, Uzbekistan and Vietnam) have been considered as partner countries since the Kazan summit in 2024. In addition, several other countries have expressed their interest in joining the group.

According to Ferran (2025), after the expansion, almost half of the world's population lives in the BRICS countries, and their economies account for more than a quarter of global GDP. This expansion not only strengthens the group in terms of population and economic position, but also opens up the possibility of its future institutionalisation towards the formation of an international organisation. This development would result from the need to strengthen coordination, also in view of the possibility of admitting other states. However, as Iwanek (2023) maintains, the expansion of the group does not necessarily mean that this change will take place, and BRICS will continue to function primarily as a forum for dialogue.

The group is developing cooperation with groups which share a similar focus. In this context, it is worth mentioning that in 2015, representatives of the Shanghai Cooperation Organisation and the Eurasian Economic Union participated in the BRICS summit in Ufa in the Russian Federation. At the same time, it is noteworthy that the Russian Federation is a member of all three groups.

Geopolitical analysis of the BRICS group

Before its expansion in 2024, the five BRICS countries were mainly united by common political and economic interests, stemming from their ambition to strengthen their global position through joint efforts. However, there were also persistent disagreements among them, resulting from geopolitical rivalry. This can be exemplified by the complicated relationship between China and India concerning border disputes and the assertion of influence in South Asia and the Indian Ocean. Disagreements between China and Russia over dominance in Central and North Asia and the Far East have been pragmatically set aside in favour of their shared interest in countering U.S. influence in the Asia-Pacific region.

In particular, Russia, emphasises the role of BRICS as a global alternative to a world still dominated by the West. In this connection, the emergence and development of the group is supported by Russia, also in view of the need to create global multipolarity aimed at counterbalancing the dominance of the United States. In addition, participation in BRICS activities can be a solution to international isolation, as is the case with Iran.

For Iwanek (2023), the trend of BRICS developing into an anti-American coalition will not materialise. Such a direction would be possible if it consisted only of countries that perceive the United States as a threat. Such a grouping could only be formed around the tandem of Russia and China in conjunction with Iran. Radical anti-American sentiments are not evident in the politics of India, Brazil, South Africa or Egypt. Overall, it can be argued that the foreign policy goals of the individual BRICS countries overlap, as already mentioned, especially in the need for economic cooperation. However, it should also be noted that the group is not unanimous on major international political issues. Furthermore, after its expansion, BRICS represents a highly heterogeneous group of countries from an economic point of view. On the one hand, there are large countries aspiring to become global powers (China, India, Russia) and, on the other hand, regional powers (Brazil, South Africa, Iran, Egypt, Indonesia). Moreover, there are less developed countries (Ethiopia) or states with a one-sided economy (United Arab Emirates).

Conclusion

To conclude, the functioning of BRICS can be compared to that of the Shanghai Cooperation Organisation (SCO), which likewise has no plans to admit advanced Western states. Similarly, China's power ambitions to create a global alternative to the United States play a significant role in both groupings. The macro-regional affiliation of the member states has proven insufficient to consolidate political cooperation within the organisation. As in the case of BRICS, the membership of the SCO comprises a heterogeneous group of countries, some of which have geopolitical animosities with one another, potentially leading to divergences in their common interests and goals (Iwanek, 2023).

In the same way as the SCO, BRICS is more likely to evolve into a grouping primarily based on economic and financial cooperation. In the current geopolitical constellation, its transformation into a unified, politically coherent anti-Western bloc with effective international influence cannot be envisaged. This is partly due to the fact that the member states hold differing positions on many international issues. Therefore, it may be assumed that China will continue to play a dominant role within the grouping.

Given the aforementioned observations, it could be interesting in the future to evaluate the accuracy of Cimek's (2013) assertion that BRICS, despite its low level of formalisation, has the potential to reshape the global order in economic, political, and even military contexts.

The near or more distant future will reveal whether the group's aspirations will be fulfilled – aspirations which, according to the Polish political scientist, feature the following: transforming the world from unipolar to multipolar; promoting dialogue among civilisations instead of their conflict; establishing an alliance of the semi-periphery against the domination of the centre; developing an economy based on industry, technology and services rather than financial capitalism; achieving monetary multipolarity instead of reliance on the U.S. dollar; reforming the International Monetary Fund and the World Bank; reforming the United Nations Security Council; promoting international law as a means of conflict resolution rather than the use of force; supporting the development of the middle class instead of the subordination of the state to the oligarchy; and endorsing balanced development over the neoliberal pursuit of profit maximisation by private investors.

References

- Artus, P., & Virard, M.-P. (2008). *Wielki kryzys globalizacji*. Książka i Prasa.
- Badie, B. (2020). *Už nejsme sami na světě. Nový pohľad na globální uspořádání světa*. Dauphin.
- Cimek, G. (2013). Globalne aspiracje grupy BRICS. *Przestrzeń Społeczna*, 3/1(5), 128–158.
- Enderwick, P. (2007). *Understanding Emerging Markets, China and India*. Routledge.
- Ferrano, M. (2025). What is the BRICS group and why is it expanding? *Council on Foreign Relations*. <https://www.cfr.org/backgrounder/what-brics-group-and-why-it-expanding> (Accessed August 25, 2025).
- Furik, P., Ružičková, M., Gajdoščík, D., Dubóczi, B., Linhartová, B., & Grieger, L. (2022). *Politické systémy štátov BRICS*. Šafárik Press.
- Iwanek, K. (2023). Gateway, not wall: Significance of BRICS expansion. https://www.wojsko-polskie.pl/aszwoj/u/12/9f/129ffca7-dc5a-4209-b984-e57a84171c5a/2023-35_komentarz_osrodka_badan_azji_brama_nie_mur_o_znaczeniu_rozszerzenia_brics.pdf (Accessed August 25, 2025).
- Kuźniar, R. (ed., 2011). *Kryzys 2008 a pozycja międzynarodowa Zachodu*. Scholar.
- Leichtová, M. (2011). G8 a G20 – globální vládnutí v klubu vyvolených aneb my státy máme vše pevně v rukou. In L. Piknerová & V. Naxera et al. (Eds.), *Globální vládnutí. Vybrané problémy* (pp. 53–77). Vydavatelstvo a nakladatelství Aleš Čeněk.

Zajączkowski, J. (2013). BRICS: Dziesięć lat później, czyli anty-Zachód w rozsypane. *Rocznik Strategiczny*, 14, 309–330.

Funding acknowledgement:

This work has been supported by the VEGA research grant project No. 1/0271/25 The Impact of Global Environmental Issues on the Political-Spatial Structure of the State and its Participation in Environmental Governance. Project leader: Prof. RNDr. Robert Ištók, PhD.

Contact:

prof. RNDr. Robert Ištók, PhD.

Department of Geography
Faculty of Humanities and Natural Sciences
University of Presov

Email: robert.istok@unipo.sk

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8095-7739>

doc. PhDr. Klaudia Bednárová-Gibová, PhD.

Institute of British and American Studies
Faculty of Arts
University of Presov

Email: klaudia.gibova@unipo.sk

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6555-4464>

Politická komunikace jako téma mediální výchovy

Jan Jirák

Abstract

Political Communication as Media Education Topic. *One of the fundamental features of contemporary media education and one of the generally accepted areas of media literacy is strengthening orientation in political communication, i.e., in the methods by which political representatives address the public and try to attract the attention of potential voters, and in the processes by which the media present and moderate political events, or the ability to engage in this communication actively. Those who introduce elements of media education into formal education and other areas of education are facing the problem of how to grasp this trend and process it within school education, i.e., how to incorporate the manifestations of these trends into the general education curriculum. Political communication is clearly defined by its persuasiveness and situationally conditioned by a high emphasis on context. This paper attempts to explain these aspects of political communication as a topic of media education using examples from the current revision of the Framework Educational Program of the Czech Republic.*

<https://doi.org/10.53465/JAP.2025.9788022552806.182-190>

Keywords: media literacy, media education, political communication, context.

Klíčová slova: mediální gramotnost, mediální výchova, politická komunikace, kontext.

Úvod: mediální výchova a mediální gramotnost

S narůstající nasyceností – možná přesyceností – pozdně moderních společností komunikačními médii nabývá na významu ta složka výchovně vzdělávacího procesu, která umožňuje roli těchto médií reflektovat, rozumět jejich chování a působení a využívat je kontrolovaně a k prospěchu vlastnímu i společnosti. Narůstá tedy význam souboru dovedností a znalostí, které lze označit mediální gramotnost. Spolu s tím roste i zájem o výchovnou

a vzdělávací oblast, která by tuto gramotnost rozvíjela, tedy o mediální výchovu – o její pojetí, východiska, obsah, metody.

Přístup k pojetí mediální výchovy (k vymezení samotného pojmu viz např. Potter, 2010) se pohybuje mezi dvěma póly: protekcionistickým (mediální výchova jako obrana před mediálním působením) a proaktivním (mediální výchova jako prostředek občanské, kreativní, sociálně komunikační či jiné seberealizace ve veřejném prostoru). Tomu odpovídá i vymezení mediální gramotnost, s níž se lze v odborné literatuře setkat.

V praxi se přístup k mediální výchově v jednotlivých zemích nachází na škále někde mezi těmito dvě póly – ovšem s tím, že ochránářský, protekcionistický přístup k mediální výchově v pedagogické praxi i v diskusích o obsahu všeobecného vzdělání často nabývá vrchu. Jeden z takových vrcholů protekcionistické tendence je typický pro roky po masivním nástupu tzv. sociálních médií a rozvoji dalších komunikačních jevů, které souvisí s uplatněním digitálních médií a různých forem robotizace v komunikaci (až po využívání velkých jazykových modelů, resp. prvků umělé inteligence) a rozšířením fenoménu manipulativní simulace reality (např. tzv. fake news, deep fake apod.).

Z didaktického hlediska bývá mediální výchova určena extrapolací: kriticko-analytický přístup na jedné straně, produktivně tvořivý přístup na straně druhé. Např. Reneé Hobbsová charakterizuje mediální výchovu právě touto extrapolací jako pedagogickou činnost, která dovoluje osvojit si „*schopnost získat přístup k nejrůznějším sdělením v nejrůznějších podobách, analyzovat je, vyhodnocovat je a sdělovat je*“ (Hobbs, 2001: 7). Jiní autoři se kloní více k pólu kriticko-analytickému: „*Schopnost kritického myšlení, která umožňuje publiku dešifrovat informace, které dostává prostřednictvím masových komunikačních kanálů, a dává mu možnost vytvořit si vlastní názor na mediální obsah*“ (Siverblatt & Eliceiri, 1997: 48), případně se pokoušejí o výváženost. Dvojice kanadských sociálních teoretiků a pedagogů Michael Hoechsmann a Stuart R. Poyntz charakterizují mediální gramotnost právě touto extrapolací jako „*soubor kompetencí, které umožňují interpretovat mediální texty a instituce, vytvářet vlastní média a rozpoznávat sociální a politický vliv médií v každodenním životě a s těmito poznatky nakládat*“ (Hoeschmann & Poyntz, 2012: 1, o pojetí mediální výchovy podrobněji viz Šťastná 2021, zejména kap. 1.1).

Samotná realizace mediální výchovy – resp. zvyšování či prohlubování mediální gramotnosti – nabývá nejrůznějších podob, a to jednak podle oblasti, v níž se realizuje (zda jde o formální, informální či neformální vzdělávání), jednak podle způsobu, jímž je do výchovně vzdělávacího procesu integrováno. Zásadní posílení mediální gramotnosti jako oblasti všeobecného vzdělání pak bývá spojováno zejména s prosazením mediálně komunikační

tematiky do oblasti formálního vzdělávání – tedy s ustavením, umístěním a rozvojem mediální výchovy jako součásti všeobecného vzdělávání. Ve formální vzdělávání nabývá mediální výchova nejrozličnějších podob od zřízení samostatného předmětu (či zavedení samostatné vzdělávací oblasti) přes ustavování různých forem projektové výuky až po integraci prvků mediální výchovy do existujících předmětů či vzdělávacích oblastí (např. v podobě průřezového tématu, jak to po roce 2006 řešila kurikulární reforma v České republice – k této reformě podrobněji viz <https://prohlednout.rvp.cz/spolecne-casti>).

Mediální výchova a mediatizace

Obecným epistemologickým východiskem přístup k postavení, obsahu a zacílení mediální výchovy jsou (a) proměny společenské a politické role médií a (b) proměny komunikačních technologií. Obecně platí, že výrazné posuny ve způsobu komunikování přinášejí zvýšený zájem o posilování dovedností a znalostí potřebných ke zvládnutí „života s médii“.

Výrazná vlna úvah nad mediální výchovou byla spojena s nástupem a rozvojem audiovizuálních, resp. vysílacích médií – tedy médií, jejichž významnou složkou je poskytování masově přijatelné a širokou veřejností vyhledávané zábavy a jejichž produkce je potřebou zábavnosti (enterteinizace) prosycena. To se projevilo jak ve vztahu k filmu jako masovému médiu, tak – zejména – ve vztahu k televiznímu vysílání. Jak film, tak televize byly chápány dvojlomně jako „nové umění“ (viz např. Smoljak 1961), ale také jako problematický faktor proměn vkusu či zdroj zkrácených, obavných představ o mimomediálním světě, případně – v nedemokratických poměrech – jako účinný prostředek formování postojů a názorů. Podobnou vlnu ostrážitého zájmu přinesla i digitální média v 90. letech 20. století, tedy komunikačních prostředků, jejichž podstatou je užité počítačových sítí, manipulace s digitalizovanými daty a vyšší míra rhizomatickosti komunikačních struktur postupně se proměňující v ustavování nových hierarchií.

V obecné rovině lze říci, že významným faktorem představ o mediální výchově a vztahu společnosti k ní je konkrétní dobový průběh procesu mediatizace – historického jevu, který je součástí modernizačního procesu a jehož podstatou je vrůstání komunikačních médií do přediva společenských vztahů (o proměnách tohoto procesu viz např. Deuze, 2015; Hepp, 2020; či Fikejzová & Charvát 2025, o jeho konkrétních projevech viz např. Mazzoleni & Schulz, 1999; Schulz, 2004). Právě formativní vliv mediatizace na jednotlivé oblasti provozu společnosti jsou podstatou úvah o mediální výchově (ať už jsou motivované obavou nebo vědomím otevírajících se no-

vých, kvalitativně odlišných možností individuální i celospolečenské komunikace). Pozornost se tak soustřeďuje na například na oblast psychické kondice, resp. kvality života uživatelů (v perspektivě prosazování wellbeingu jako jednoho z cílů formálního vzdělávání), rozvoje racionální sebereflexe (pod hlavičkou kritického myšlení), porozumění významným společenským procesům, zejména proměnám hodnotových rámců života společnosti a podílu komunikace na procesech společenského a politického rozhodování, tedy politické komunikace. Právě na tuto oblast se soustředíme v dalším výkladu.

Mediální výchova a politická komunikace

Řadu desetiletí se sociální vědy – a mezi nimi zejména politologie a mediální studia – věnují snaze postihnout vývojové trendy politické komunikace a roli médií (a tím i novinářství i marketingu) v těchto komunikačních procesech. I Jedná o rychle se proměňující oblast komunikace, do níž nejprve nebývalou měrou zasáhla televize, později tzv. nová média, proto analytická báze pro uvažování o této oblasti komunikace je poměrně košatá. Fakticky sahá od poznatků o dynamice proměn výstavby sdělení, která konstituují politickou komunikaci a mediální metakomunikaci, přes specifika komunikačních nástrojů a procesů (od politického marketingu přes politické mediální diskuse k využití sociálních médií) po výrazové prostředky, argumentaci a manipulaci.

Role médií vystupuje do popředí zejména v souvislosti s mediatizací politiky, jež podporuje posilování trendů, jako je dramatizace a konfliktualizace politiky, personalizace politiky, emocionalizace politiky, entertainizace a estetizace politiky. Společným rysem těchto úvah, postřehů a analýz je snaha postihnout skutečnost, že politická komunikace se přesouvá od prezentace programů a střetu idejí k inscenaci osobních rozbrojů, hádek, šťastných rodin, bystrých potomků a dalších rekvizit současného politického marketingu. Významným nástrojem politické komunikace se – v prostředí síťových médií více než kdekoliv jinde – stává dekontextualizace a rekontextualizace.

Mediatizace politiky se děje především zapojováním – nejprve masových, později síťových – médií do vytváření mediálního obrazu politiky, který se stává veřejným reprezentantem politického klání i rozhodování. Logika mediální produkce a mediální komunikace (tzv. mediální logika, k pojmu viz Altheide, 2015) si vynucuje, aby se jí politické dění – spíše ve větší než menší míře – přizpůsobovalo, stává se tedy významným politickotvorným faktorem. V takové situaci není fakticky možné politické procesy

pochopit a efektivně a bezpečně využít bez znalosti pravidel produkce mediálních sdělení a průběhu mediální komunikace.

Proto se právě tato oblast stává významným tématem mediální výchovy, případně výchovy k občanství, a vyzývá tak k nejrůznějším mezioborovým a mezipředmětovým přesahům.

Média a žáci: od „displejerů“ k „instagramerům“

Specifikem mediální výchovy je skutečnost, že se jedná o oblast, v níž jsou žáci nuceni zpracovávat a reflektovat vlastní – v nějaké podobě již reflektovanou – zkušenost s užíváním médií. Nelze tedy jakékoliv představy o realizaci mediální výchovy od vlastní uživatelské zkušenosti oddělit, resp. uživatelská zkušenost, kterou v sobě žáci nesou, může představovat použitelnou základnu, na níž lze budovat další poznání, a východisko, jež může být předmětem kritické sebereflexe, ale také překážku ve vytváření kritického odstupu od médií. Bariérou v rozvoji takto pojaté mediální výchovy může být i nedostatečně promyšlená představa pedagoga o uživatelské zkušenosti žáků a žákyň s médii. Jaká je v nejobecnější rovině charakteristika současných uživatelů médií a jaká je povaha jejich uživatelské zkušenosti?

V polovině 90. let 20. století upozornil americký mediální teoretik, spisovatel a novinář Douglas Rushkoff na skutečnost, že dětství v té době prožívá nová generace uživatelů médií, pro něž je typické, že svůj kontakt se světem se stále více děje prostřednictvím obrazovek a displejů. Tito „displejeři“ (v originále „screen-agers“, Rushkoff, 1996) od té doby dospěli na práh středních let, založili rodiny a jejich děti přišly do škol. Pro tyto děti byla rodičovská zkušenost s displeji výchozím rámcem, v němž budovali vlastní uživatelskou identitu – ta už je ovšem více sebezprezentační, založená na konektivitě, visibilitě, intimitě a sdílení, které umožňují sociální síť typu Instagram či TikTok (k povaze sociálních médií viz např. Meikle, 2016). V kontextu našich úvah o politické komunikaci je významným faktorem právě sdílení (sharing), které potenciálně vede jednak k posilování důvěry na základě prosté příslušnosti do skupiny, jednak k neustále dekontextualizaci a rekontextualizaci konkrétních sdělení. Partnerem v rozvíjení mediální výchovy jsou tedy učitelům ve škole nikoliv již „displejeři“, ale „instagrameři“, tedy příslušníci generace, jejíž sociální (a tedy i politický, resp. protopolitický) život se odehrává ve velké míře v sociálních médiích (o argumentaci podporující oprávněnost konceptu „života v médiích“ viz Deuze, 2015, zejména kapitoly 6 a 8).

Podstatným a rozlišujícím rysem tohoto „života v médiích“ je možnost instantní harmonizace postojů založená na identifikaci s jednoduchou pola-

rizovanou nabídkou pro x proti („like“ vs. „hate“), která vede k tendenci propojovat se do rhizomaticky organizovaných konfirmativních kvazikomunit (názorových bublin, filtrujících bublin, echo chambers, viz Terren & Borge, 2021). S touto základní sociální zkušeností je třeba při realizaci mediální výchovy počítat – mimo jiné proto, že logika politického marketingu s ní počítá, již ji plně absorbovala do svých komunikačních a přesvědčovacích nástrojů a výrazových prostředků a jejich klíčových vlastností využívá v komunikaci s veřejností, resp. s voliči – od visibility (obrazová prezentace v sociálních médiích) přes konektivitu (navozování iluze neformálního, osobně laděného propojení) po sdílení.

Kriticko-analytický (sebereflekující) přístup k politické komunikaci: přístup Rámcového vzdělávacího programu v ČR

Tradiční pojetí kritického přístupu k médiím a jimi distribuovaným sdělením předpokládá žáka v ideálnětypické pozici nezáúčastněného pozorovatele, který dokáže – při zachování „správného“ postupu – identifikovat použité výrazové prostředky a pochopit jejich funkci v naplňování persvazivního záměru podavatele konkretizací významového potenciálu užitých výrazových prostředků v dané situaci. Tento – ve své podstatě pozitivistický – přístup je silně ovlivněn tradicí funkční lingvistiky, která vnímá a zkoumá použité jazykové jevy z hlediska jejich funkce v komunikaci a v naplňování cíle podavatele/autora (jazykového) sdělení. V oblasti analýzy politické komunikace se tento přístup projevil např. v často citované studii britského sociologa Maxe Atkinsona *Hlasy našich pánů* (Atkinson, 1991 [1984]). Původní omezení na užití výrazových prostředků přirozeného jazyka se postupem času rozšířilo na pojetí textu jako komunikátu vytvořeného užitím různých kódů, tedy zejména na obrazová sdělení.

Reprezentativním naplněním tohoto přístupu k mediovanému textu a výzvou k využití pro analýzu politické komunikace je pojetí, které se prosazuje v rámci probíhající kurikulární reformy základního vzdělávání v České republice, kde se tato představa promítá například do očekávaného výsledku učení (OVU) pro poslední ročník základní školy: „*Rozezná a vysvětlí volbu výrazových prostředků, kterými se mediální sdělení snaží ovlivnit vnímání konkrétního tématu*“ s doplňujícím komentářem „*za sděleními, která média nabízejí, je možné spatřovat či odhalovat nejrůznější záměry, s nimiž byla zveřejněna. Tyto záměry je možné odhadovat z volby výrazových prostředků, výběru faktů a informací, prezentace postojů. Cílem očekávaného výsledku učení je kriticky vyhodnocovat možné záměry, které za konkrétní*

ními mediálními sděleními stojí“ (viz <https://prohlednout.rvp.cz/ovu/pts-000-000-zv9-002>).

Pro realizaci mediální výchovy je tato formulace výzvou, aby zadání „*rozezná a vysvětlí volbu výrazových prostředků*“ bylo žáky chápáno nejen v rovině samotné volby, ale také – a možná především – jako realizace sdělení v dobovém situačním, kulturním, jazykovém a diskurzivním kontextu. Právě důraz na kontext jako klíčový interpretační rámec dovoluje překročit rámec myšlení, v němž je význam budován „zevnitř“ textu volbou „hotových“ významových jednotek, a vést žáky k citlivosti vůči okolnostem a kontextuálním rozhodnutím.

Posun kritické analýzy sdělení do kontextuální, diskurzivní roviny ovšem musí počítat s uživatelskou zkušeností, jak byla načrtnuta výše. Sdílení nejrůznějších obsahů včetně mediálních (a tedy i politických) vede k neustálému a nereflektovanému procesu dekontextualizace a rekontextualizace, resp. k novým a novým konkretizacím a v obecné rovině přispívá k pochopení významu kontextu a referenční hodnoty výpovědi (k tomu podrobněji Sgall, 1980).

Závěr

Požadovaný důraz na kontext pak může žáky a žákyňe dovést k posilování obecněji pojaté citlivosti vůči širším souvislostem (nejen mediálních) sdělení a dát jim odstup od triviálního rozhodování „pravda vs. nepravda“ k pozornějšímu „komu ku prospěchu“, což je dimenze, která je právě pro politickou komunikaci zcela základní.

Důraz na kontext pak může být vhodnou oporou pro transdisciplinární pojetí mediální výchovy, neboť potřeba chápat kontext jako klíčovou kategorii uchopení libovolného komunikátu sahá od analýzy politické komunikace ve výchově k občanství (kontext jako nástroj persváze a manipulace) před rozvoj řečové komunikace v oblasti mateřského jazyka po výuku dějepisu, kde je „kontextuální porozumění“ (contextual reading) jednou z rozhodujících technik. Jak podotýká americká představitelka filmových studií Ivy Robertová nad kresleným vtipem z roku 1878, „*Z pohledu čtenáře časopisu Punch z 19. století měl tento obrázek jiný význam než pro nás dnes, protože rezonoval s aktuálními událostmi a podněty cirkulujícími v [dobové] britské a americké kultuře*“ (Roberts, 2017: 2). Podpora vědomí, že význam politického sdělení je to, co pro nás „znamená dnes“, tedy v současném kontextu, je významnou součástí mediální gramotnosti a zásadním posláním mediální výchovy.

Literatura

- Altheide, D. L. (2015). *Media logic. The International Encyclopedia of Political Communication. Volume II.* The Wiley Blackwell-ICA.
- Atkinson M. (1991). *Our Master's Voices. The language and body language of politics.* Routledge.
- Deuze, M. (2015). *MediaLife. Život v médiích.* Nakladatelství Karolinum.
- Fikejzová, M., & Charvát, M. (2025). *Mediatizace a digitální média: Moc, infrastruktura, platformy.* Togga, MUP Press.
- Hepp, A. (2020). *Deep Mediatization.* Routledge.
- Hobbs, R. (2001). *Reading the media: Media literacy in high school English.* Teachers College Press.
- Mazzoleni, G., & Schulz, W. (1999). „Mediatization“ of Politics: A Challenge for Democracy? *Political Communication*, 16, 247–261. <https://doi.org/10.1080/105846099198613>
- Meikle, G. (2016). *Social media. Communication, Sharing and Visibility.* Routledge.
- Potter, J. W. (2010). The State of Media Literacy. *Journal of Broadcasting and Electronic Media*, 54(4), 675–696. <https://doi.org/10.1080/08838151.2011.521462>
- Roberts, I. (2017). ‘Edison’s Telephonoscope’: the visual telephone and the satire of electric light mania. *Early Popular Visual Culture*, 15(1), 1–25. <https://doi.org/10.1080/17460654.2016.1232656>
- Rushkoff, D. (1996). *Playing the future: How kid's culture can teach us to thrive in an age of chaos.* HarperCollins.
- Sgall, P. (1980). Text a reference. *Slovo a slovesnost*, 41(2), 140–145.
- Schulz, W (2004). Reconstructing Mediatization as an Analytical Concept. *European Journal of Communication*, 19(1), 88–101. <https://doi.org/10.1177/0267323104040696>
- Silverblatt, A., & Eliceiri, E. M. E. (1997). *Dictionary of media literacy.* Greenwood Press.
- Smoljak, L. (1961). Televize a umění. In V. Sappak, M. Schulz, E. Sadková, & L. Smoljak (Eds.), *Čtyřikrát o televizi* (pp. 99–134). Československý spisovatel.
- Šťastná, L. (2021). *Mediální gramotnost pohledem aktérů mediálního vzdělávání dospělých.* FSV UK.
- Terren, L., & Borge, R. (2021). Echo Chambers on Social Media: A Systematic Review of the Literature. *Review of Communication Research*, 9, 100–113. <https://doi.org/10.12840/ISSN.2255-4165.028>

Poznámka o financování/ Funding Acknowledgement

Studie byla vydána v rámci projektu Vědecko-výzkumného záměru MUP č. 116-I „Politologie, mediální a anglofonní studia“ financovaného z podpory MŠMT na Dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace v roce 2025. This paper is the result of the Metropolitan University Prague research project no. 116-I “Political Science, Media and Anglophone Studies” (2025) based on a grant from the Institutional Fund for the Long-term Strategic Development of Research Organizations.

Kontakt:

prof. PhDr. Jan Jirák, Ph.D.

Katedra mediálních studií
Metropolitní univerzita

Department of Media Studies
Metropolitan University Prague

Email Address: jirak@mup.cz

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9719-0063>

Language as a Sales Tool: How Politicians Adopt the Language of Marketers

Filip Kalaš – Pavol Lipták

Abstract

The study explores how Slovak politicians adopt marketing language strategies, focusing on the use of calls to action (CTAs) and sentiment in social media communication. Using a balanced dataset of 800 Facebook posts – 400 from eight retail chains and 400 from eight political figures – the research compares linguistic patterns between commercial and political discourse. Sentiment analysis reveals that corporate communication is predominantly positive or neutral, while political messages often carry a negative or confrontational tone, particularly among coalition representatives. CTA analysis shows that companies rely mainly on informative and transactional prompts, whereas politicians favour mobilizing appeals that encourage participation and collective action. Despite these differences, both groups share structural similarities, indicating that political discourse increasingly mirrors marketing techniques. The findings suggest a convergence of linguistic strategies between business and politics, with language functioning as a universal tool of persuasion aimed at shaping behaviour and mobilizing audiences. This transformation highlights the growing commercialization of political communication and raises questions about the ethical and communicative implications of blending political rhetoric with marketing discourse.

<https://doi.org/10.53465/JAP.2025.9788022552806.191-210>

Keywords: political marketing, call to action, political discourse, marketing discourse, sentiment analysis.

Kľúčové slová: politický marketing, výzva k akcii, politický diskurz, marketingový diskurz, analýza sentiment.

Introduction

Calls to action (CTAs) play an important role in both marketing and political communication. They act as language tools that aim to cause a specific reaction or behaviour from an audience. In marketing, CTAs – whether direct (for

example, “Buy now”, “Share this post”) or more subtle – have been shown to increase customer interaction on digital platforms. Research shows that including interactive CTAs in social media posts raises the number of clicks, likes, comments, and shares, especially when these posts include images or videos (Moran et al., 2019). CTAs work better when they appeal to people’s wish to help others, which makes them more likely to share information or recommend products (Jung et al., 2020). Their impact also depends on factors such as the type of reward, the customer’s previous experience, and how intrusive the message feels. Studies suggest that practical, non-monetary rewards and personalised approaches based on past relationships often give better results (Vafainia et al., 2019). However, some research notes that CTAs do not always work equally well in all situations or with all audiences (Usmani et al., 2019).

Theoretical background

Research into political marketing shows that marketing (more precisely, advertising) persuasion techniques such as segmentation and framing largely shape communication strategies in elections (Cwalina et al., 2011). In this context, it should be noted that CTAs are an integral part of these techniques. CTAs are short, directive, and urgent calls that are visually striking and designed to shorten the decision-making process and prompt consumers to take immediate action. These calls are usually in the imperative form.

In political communication, CTAs serve as tools of persuasion that aim to move people to act together. They often appear within larger messages that use stories of heroes and villains or focus on group identity. These strategies create emotional involvement and make the proposed actions seem more legitimate (Homolar, 2021; Bos et al., 2019). When politicians speak directly to their audience or invite a response, their CTAs become stronger and more convincing (Livnat & Lewin, 2016). Experiments show that CTAs in political comedy or campaign messages can encourage some forms of participation, though they do not always make people feel more politically capable or lead to deeper involvement (Bode & Becker, 2018). The success of political CTAs also depends on the speaker’s credibility, use of evidence, and emotional tone of the message (Hart & Fuoli, 2020; Homolar, 2021; Bos et al., 2019).

New developments in generative AI have made it possible to create personalised CTAs on a large scale in both marketing and politics. Messages tailored to a person’s values or personality often persuade more effectively than general messages (Matz et al., 2024). Still, some studies suggest that

personalised CTAs are not always stronger than well-written general ones (Hackenburg & Margetts, 2024).

This study is grounded in the CTA classification according to Wurst et al. (2023), who divide it into three categories:

- a) informative – providing facts and arguments (e.g., *see statistics on energy price trends*),
- b) interactive – encourage dialogue and action (e.g., *write your thoughts in the comments section*),
- c) mobilizing – are direct and elicit specific behaviour, e.g., voter turnout, signing a petition, or participating in a protest (e.g., *come vote on Saturday and decide the future of Slovakia*).

With the advent of large language models (LLMs), it has been found that calls to action are frequently and abundantly represented in multimodal election content, directly demonstrating their structural, regularly recurring occurrence among various political actors (Achmann-Denkler et al., 2024).

The purpose of calls to action varies depending on the domain, but is based on the same rhetorical logic, namely, to reduce the cognitive barrier between persuasion and behaviour. In marketing, the main goal is to stimulate purchase, registration, or product testing. In politics, on the other hand, the goal is to transform passive sympathisers into active participants, who become either voters or, in many cases, demonstrators. In this way, a path is formed from political awareness to civic action. Studies suggest that the adaptation of marketing CTAs in political campaigns and political discourse is a sign of mediated politicization (Jungherr, 2016; van Aelst et al., 2021).

Stefančík (2021) assumes that the choice of linguistic means in Slovak political discourse is intertwined with strategic persuasion and adaptation to new communication environments.

Studies in Central Europe provide further insights into political marketing. The results of a Slovak survey link activity on social networks (especially Facebook and Instagram) with support for democracy in general, but not exclusively with support for liberal values (Baboš et al., 2024). Comparative analyses of young political organizations in Slovakia and the Czech Republic point to interactive styles and mobilization techniques on social networks (Mihálik et al., 2022). Research focused on Czech digital political advertising (AMO, 2020) and social media campaigns across Europe (Bossetta, 2018; Nulty et al., 2016) suggest that such an environment supports concise and repetitive calls to action for better visibility and rapid engagement.

Based on these theoretical and empirical findings, the study formulates the following hypothesis and research questions, which aim to examine the extent of structural convergence and functional divergence in the use of CTAs in political and commercial communication:

H₁: Politicians and companies use the same forms of calls to action, making marketing and political language interchangeable in terms of structure, even though their functional orientation is fundamentally different.

- RQ₁: How do politicians adapt the originally marketing-oriented CTA to their mobilization purposes?
- RQ₂: To what extent does the distribution of CTA differ between coalition and opposition representatives?

Methodology

In our study, we created our own balanced dataset of social media posts, as there was no source in Slovakia that captured the language strategies of major retail chains and key political actors during the same period and under the same conditions. We chose Facebook as the social network, as it is the primary channel for both domains in our country.

Table 1: Analysis of the dataset by individual entities

Subject	Date of first post	Posts in 09/2025	Peak of the day
Biedronka	02/09/2025	50 (100%)	03/09/2025 (5)
Billa	16/08/2025	28 (56%)	28/08/2025 (3)
COOP Jednota	30/07/2025	20 (40%)	31/07/2025 (3)
FRESH	09/07/2025	13 (26%)	27/08/2025 (4)
Kaufland	07/09/2025	50 (100%)	10/09/2025 (5)
Lidl	28/08/2025	43 (86%)	04/09/2025 (4)
METRO	23/05/2025	11 (22%)	17/09/2025 (3)
YEME	14/03/2025	7 (14%)	26/06/2025 (3)
Andrej Danko	02/08/2025	17 (34%)	31/08/2025 (3)
Branislav Gröhling	22/08/2025	38 (76%)	22/09/2025 (3)
Erik Kaliňák	24/01/2025	5 (10%)	28/02/2025 (2)
Matúš Šutaj Eštok	28/08/2025	42 (84%)	01/09/2025 (4)
Michal Šimečka	12/09/2025	50 (100%)	23/09/2025 (8)
Milan Majerský	07/09/2025	50 (100%)	19/09/2025 (5)
Robert Fico	17/07/2025	24 (48%)	11/09/2025 (4)
Ľudovít Ódor	15/05/2025	15 (30%)	13/06/2025 (3)

The dataset contains 800 posts – 400 from the accounts of eight retail companies (Biedronka, Billa, COOP Jednota, FRESH, Kaufland, Lidl, METRO, YEME) and 400 from the accounts of eight political actors, evenly

represented from the ranks of the coalition (Robert Fico, Andrej Danko, Erik Kaliňák, Matúš Šutaj Eštok) and the opposition (Michal Šimečka, Branislav Gröhling, Milan Majerský, Ľudovít Ódor). Each entity is represented by 50 posts, which eliminates the impact of uneven activity and allows for fair comparisons across groups and within groups.

The time coverage (see Table 1) is set retrospectively (from newer to older) and reflects the actual publication rhythms in 2025. The corporate section covers the period from March 14, 2025, to September 21, 2025, while the political section covers the period from January 24, 2025, to September 25, 2025, with the core activity falling in September 2025, when up to 55.5% of all corporate posts (222/400) and 60.2% of political posts (241/400) were published in that month (09/2025).

The busiest moment for companies was week 37 (83 posts) and for politicians week 38 (72 posts). The so-called ‘peak’ of the day occurred for companies on September 10, 2025 (17 posts in one day) and for politicians on September 24, 2025 (19 posts in one day). These values show that we are comparing both discourses during a period of high publication intensity, not during the ‘silly season’.

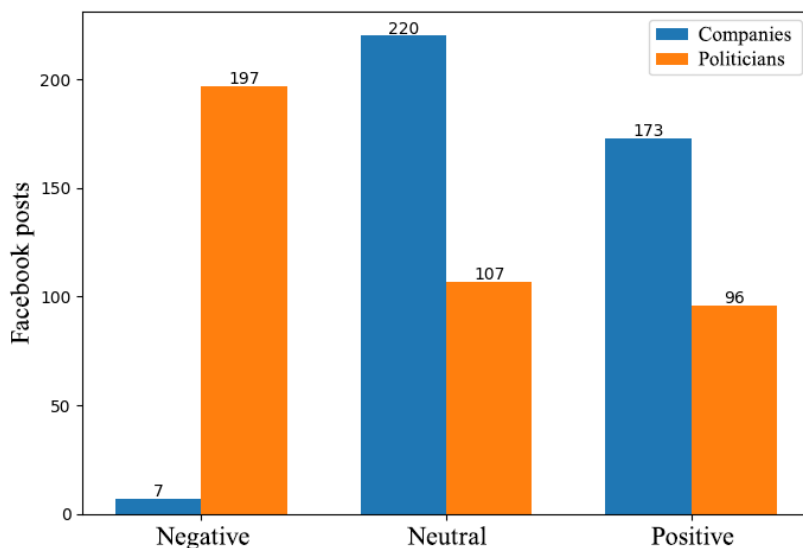
However, the frequency of posting varies between subjects. Biedronka has all 50/50 posts concentrated exclusively in September 2025 (100% September share) and published as many as 5 posts in one day (September 3, 2025). Among political actors, Michal Šimečka is an extreme case – 50/50 of posts in 09/2025 (100%), with as many as 8 posts published on a single day, September 23, 2025.

For the qualitative analysis, we used sentiment analysis in the Google Colab environment with the Python language. We extracted CTA instances via Sketch Engine using the formula [tag="k5.*nP.*p2.*mR.*"]. We then divided the CTA expressions into three groups.

Results

Graph 1 shows the distribution of sentiment in posts by companies and politicians on social networks. The data clearly show a marked contrast between the two groups. Corporate communication is predominantly neutral (220 posts) and positive (173 posts), with only a minimal negative tone (7 posts). In sharp contrast, political communication shows 197 posts with a negative tone, while there were only 96 positive posts and 107 neutral ones.

Chart 1: Sentiment analysis – companies vs. politicians (XLM-R)

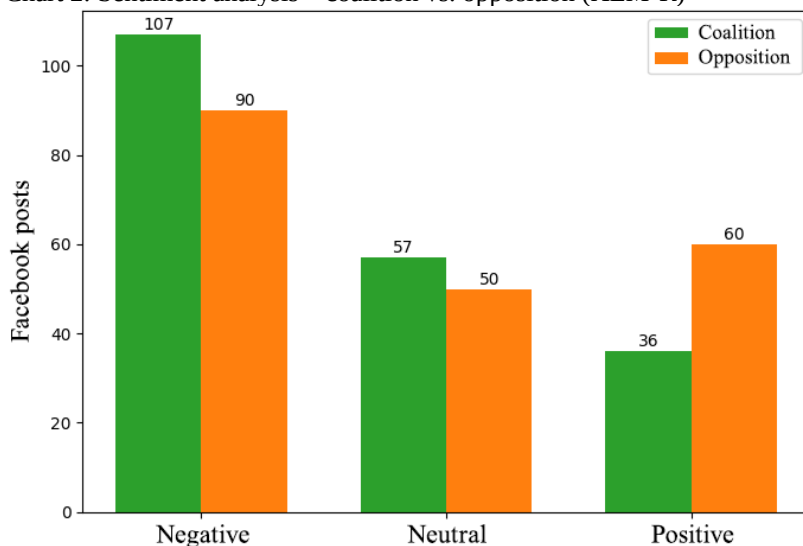
This difference reflects the basic strategy of both actors – companies associate their brand with positive emotions and strive to avoid confrontational rhetoric, while politicians deliberately use negative framing as a tool for mobilization and attracting attention. Politicians often attack not only their opponents but also their coalition partners. The language used in business to convince people of the benefits of a product is transformed in politics into the language of conflict, warning, and polarization.

Surprisingly, in Slovak political communication on social networks, a negative tone appears more often in posts by coalition representatives than in posts by the opposition, as we can see in Graph 2. This result defies common expectations that the opposition should be more aggressive in its rhetoric, criticizing and framing events in a negative light.

In contrast, companies clearly dominate their posts with a positive and neutral frame. Their goal is clear – to associate the brand with pleasant emotions, promote trust, and elicit desired consumer behaviour.

While sentiment analysis showed a fundamental difference in the emotional tone of corporate and political posts, another key element of language strategy is calls to action.

Chart 2: Sentiment analysis – coalition vs. opposition (XLM-R)

Graph 3 shows the CTA profile in corporate and political communication. While corporate posts clearly dominate with calls related to purchasing and consumer behaviour (“buy”, “try”, “take advantage of the sale”), political communication is focused on mobilization (“come”, “support”, “vote”). This difference is logical given the different goals of the two actors – companies aim for direct sales and immediate consumer action, while politicians mobilise citizens to participate in social and electoral processes.

However, a closer look at the graph reveals two interesting overlaps. First, although companies have no reason to appeal to political mobilization in their communications, the use of calls such as ‘get involved’ or ‘support’ suggests that marketing campaigns are increasingly using the vocabulary of engagement, which has traditionally been associated with politics. Second, politicians are using language that was originally commercial in nature – for example, an emphasis on direct experience (“try it”) or benefits (“take advantage”).

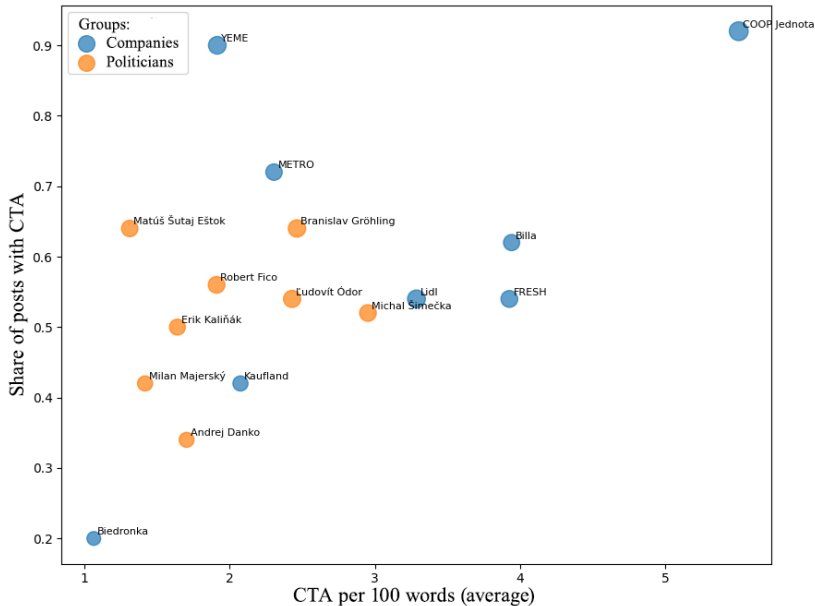
Chart 3: CTA – companies vs. politicians

Graph 4 shows the CTA profile of individual entities, where the horizontal axis shows the average number of CTAs per 100 words and the vertical axis shows the proportion of posts in which the CTA appears. The graph allows us to see not only the intensity of the use of calls to action, but also their prevalence in overall communication.

Among companies, the most extreme example is COOP Jednota, located in the upper right corner of the graph. This brand combines a very high proportion of posts with CTAs (over 90%) with an above-average number of CTAs per 100 words. Their communication is therefore distinctly sales-oriented. Similarly, Yeme and METRO also have a high profile, as they also use CTAs in most of their posts, although their language is less cluttered with calls to action. In contrast, Biedronka's communication contains only minimal CTAs, which may be related to a different type of positioning strategy.

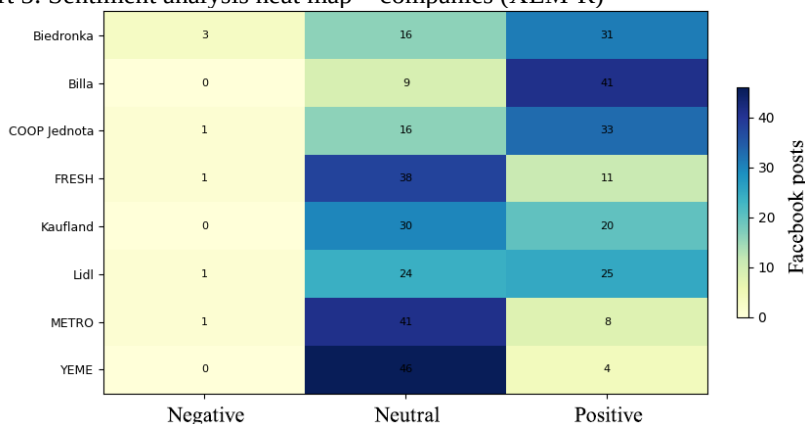
Chart 4: Scatter – profile of entities according to CTA

Among politicians, we see a more scattered picture. Several actors are located in the middle of the graph (e.g., Robert Fico, Ľudovít Ódor, Michal Šimečka), which indicates balanced use of CTA – present in about half of the posts, but not dominantly saturated. On the other hand, Andrej Danko is at the lower end of the spectrum, which points to weak use of calls to action and a rather passive communication style. An interesting case is Matúš Šutaj Eštok, who has a high proportion of posts with CTAs, suggesting that he is adopting mechanisms similar to brand marketing communication.

The analysis of sentiment and CTA to date has shown clear differences between companies and politicians at the group level. This perspective is important for identifying major trends, but it also hides the internal diversity of individual entities. Not all politicians communicate in the same negative way, nor do all companies base their communication exclusively on positive frameworks. That is why we have prepared heat maps that allow us to closely monitor the distribution of sentiment at the level of individual brands and political leaders. This perspective reveals nuances that remained hidden in the aggregated graphs.

Chart 5: Sentiment analysis heat map – companies (XLM-R)

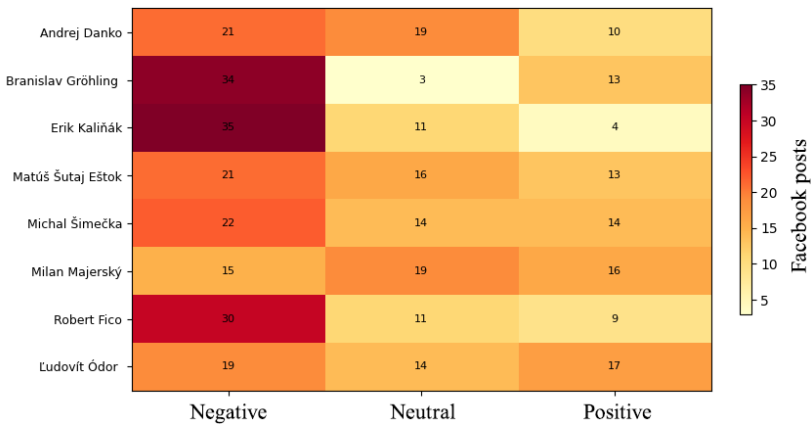

Graph 5 shows a heat map of sentiment analysis for posts by individual retail chains. At first glance, we can see that the negative tone is practically negligible in corporate communications – it appears only in a few posts, most often in connection with explaining restrictions (e.g., temporary unavailability of products or changes in opening hours). Most posts are either neutral (informational announcements) or positive (emphasizing discounts, new products, or competitions).

However, the differences between individual brands are remarkable. Billa and COOP Jednota have a clear dominance of positive posts, deliberately associating the brand with pleasant emotions and values closer to people. On the contrary, METRO and Yeme have a significantly higher proportion of neutral posts – their communication seems more factual, focused more on informing than on emotional tone. Lidl and Fresh balance between the two approaches, with both chains combining neutral announcements (e.g., about their product range) with positive accents (promotions, competitions). Biedronka is unique in that it has a relatively large share of positive content, which may be a result of its positioning strategy as a friendly brand.

While corporate communication appears almost homogeneous in the results, the political sphere offers a much more colourful and contrasting picture. To understand how individual actors work with language in practice, it is necessary to look at the second heatmap, which captures in detail the distribution of sentiment among individual

Chart 6: Sentiment analysis heat map – politicians (XLM-R)

Graph 6 shows a heat map of sentiment analysis of posts by individual political leaders. Unlike companies, political communication is significantly more variable – while some actors have predominantly negative posts, others combine neutral and positive frames.

The negative tone is most prominent among politicians such as Erik Kaliňák and Branislav Gröhling, who use criticism as a basic communication tool. Similarly, Robert Fico has long relied on contrasting himself with his opponents, which is reflected in a high proportion of negative posts. At the opposite end of the spectrum is, for example, Ľudovít Ódor, whose communication is more balanced, combining neutral information with positive appeals. Michal Šimečka, on the other hand, shows a relatively even representation of all three sentiment categories, which may reflect an effort to appeal to a wider audience.

Overall, it appears that political communication is significantly more based on confrontational and polarizing language than corporate communication, with a negative tone becoming the dominant strategy for many politicians.

The analysis of sentiment and calls to action revealed fundamental differences between corporate and political communication.

The following section presents selected examples of CTAs in political and commercial communication.

Table 2: Examples of political CTAs

Politician	Informational CTA	Interactive CTA	Mobilization CTA
Fico	„Očakávam od ministra zdravotníctva, že urobí všetky potrebné kroky.“ "I expect the Minister of Health to take all necessary steps."	-	„Nech každý z nás je dnes lepší, ako bol včera.“ "Let each of us be better today than we were yesterday."
Eštok	„Je potrebné tieto útoky jasne odsúdiť.“ "These attacks must be clearly condemned."	-	„Vidíme sa čoskoro na ďalších akciách!“ "See you soon at future events!"
Danko	-	„Posúďte sami.“ "Judge for yourselves."	„Príďte si pochutnať... ne-nechajte ujst’!“ "Come and enjoy... don't miss out!"
Kaliňák	-	„Veď posúďte sami.“ "Judge for yourselves."	„Bežte a zoberte so sebou aj Šimečkovu rodinu!“ "Go and take Šimeček's family with you!"
Šimečka	„Pozrite si mapu miest a povedzte nám, v ktorom z nich sa vidíme.“ "Look at the map of cities and tell us which one we can see each other in."	„Pomôžte nám zdieľať, nech sa k nim dostane.“ "Help us by sharing, so that it reaches them."	„Pridajte sa k nám... už tento utorok o 18:00.“ "Join us... this Tuesday at 6 p.m."

Gröhling	-	„Zdieľajte! Slovensko potrebuje ge- nerálny štrajk!“ "Share! Slova- kia needs a ge- neral strike!"	„Vidíme sa aj ďalší týždeň ... na generálnom štrajku 17.11.2025!“ "See you next week... at the ge- neral strike on November 17, 2025!"
Majerský	„Link na celý článok nájdete v prvom komentári.“ "You can find the link to the full article in the first comment."	-	„Pridajte sa aj vy a kráčajme spoločne za život.“ "Join us and let's walk together for life."
Ódor	„📄 Naš dokument si môžete stiahnuť a prečítať na https://progressivne.sk/tresk/ “ "📄 You can download and read our document at https://progressivne.sk/tresk/ "	„📄 Celý text si môžete prečítať, ak začnete odoberať môj newsletter.“ "📄 You can read the full text if you start subscribing to my newsletter."	„🍷 Ľudova krčma pokračuje... Nezabudnite si zarezervovať stôl v krčme! Teším sa na vás!“ "🍷 The folk pub continues... Don't forget to reserve a table at the pub! I'm looking forward to seeing you!"

Table 3: Examples of company CTAs

Company	Informational CTA	Interactive CTA	Mobilization CTA
LIDL	„Viac informácií nájdete na www.lidl.sk .“ „Celý recept nájdete v popise dole...“	„Do komentára napíšte, koho by ste zobrali...“ „Ktorá je váš favorit?“	„Hlasujte na www.dvorcheck.sk .“ „Zaregistrujte sa na upracme.sk .“

	„Nový ONLINE leták... prelistujte si...“ "You can find more information at www.lidl.sk." "You can find the full recipe in the description below..." "New ONLINE leaflet... browse through it..."	"Write in the comments who you would take with you..." "Which one is your favorite?"	„Nakupujte v Lidli a využite zľavy.“ "Vote at www.dvor-check.sk." "Register at upracme.sk." "Shop at Lidl and take advantage of the discounts."
Billa	„Objavte výber produktov v katalógu (link).“ „Viac informácií na www.billa.sk.“ „Tip od odborníka...“ "Discover the selection of products in the catalogue (link)." "More information at www.billa.sk." "Expert tip..."	„Ktorý plyšák ti prirástol k srdcu?“ „Ochutnáte ju aj vy?“ "Which plush toy has become your favorite?" "Will you try it too?"	„Nazbieraj 10 nálepiek a vyzdvihni plyšáka.“ „Aktivuj kupón v aplikácii.“ „Nakúp 3 tyčinky a zaregistruj účtenku.“ "Collect 10 stickers and pick up a plush toy." "Activate the coupon in the app." "Buy 3 bars and register your receipt."
Kaufland	„Nazrite do letáka kauf.land/novy-letak.“ „Objavte na našom online trhu...“ "Take a look at the leaflet kauf.land/novy-letak." "Discover it on our online marketplace..."	„Ako sa rozbehol školský rok?“ „Spomínate si, čo ste pred 25 rokmi robili?“ "How has the school year started?" "Do you remember what you were doing 25 years ago?"	„Zaregistrujte svoje dieťa do projektu Deti na hokej.“ „Príďte na jarmok/vinobranie.“ „Predzásobte sa na Dušičky.“ "Register your child for the Children on Ice project." "Come to the fair/wine harvest festival." "Stock up for All Souls' Day."
COOP Jednota	„Nové zľavy 16.–24.9., prelistujte leták.“	„Ktorá reklama je vaša obľúbená?“	„Staňte sa appkáčom a vyhrajte auto.“

	„Ne(tradičné) recepty – grilované ovocie.“ „Časopis Jednota – prečítajte si online.“ "New discounts from September 16–24, browse the leaflet." "(Un)traditional recipes – grilled fruit." "Jednota magazine – read it online."	„Zaželajte bačovi niečo pekné.“ „Napíšte spomienku na školu.“ "Which advertisement is your favorite?" "Wish the shepherd something nice." "Write a memory about school."	„Nakúp nad 10 € a získaj 10 % späť.“ „Hlasuj za našu predajňu.“ "Become an app user and win a car." "Spend over €10 and get 10% back." "Vote for our store."
Biedronka	„Nový leták je tu – stačí prelistovať.“ „Zajtra 15.9. zatvorené.“ "The new leaflet is here – just browse through it." "Closed tomorrow, September 15."	-	„Príďte do novej predajne v Revúcej.“ "Come to the new store in Revúca."
YEME	„Bio hovädzie – ako funguje BIO.“ „Dubáky od Erika Valentoviča (lokálny pôvod).“ „Zlaté Slnko 2025 – výsledky a poďakovanie.“ "Organic beef – how ORGANIC works." "Porcini mushrooms from Erik Valentovič (local origin)." "Golden Sun 2025 – results and thanks."	-	„Navštívte náš rybí trh.“ „Príďte ochutnať nové talianske špeciality.“ "Visit our fish market." "Come and taste the new Italian specialties."
Fresh	„Prelistujte si aktuálny leták.“ „Objavte najnižšie	„Napíšte nám do komentára, čo si o	„Stiahnite si aplikáciu Fresh.“ „Nakúpte nad 10 € a

	ceny na našom webe.“ "Browse the current leaflet." "Discover the lowest prices on our website."	tom myslíte.“ „Kto je vašim verným nákupným partnerom?“ "Write in the comments what you think about it." "Who is your loyal shopping partner?"	získajte zľavu.“ „Zapojte sa do súťaže o poukážku.“ "Download the Fresh app." "Spend over €10 and get a discount." "Take part in the contest to win a voucher."
METRO	„Tankujte výhodne – ponuka platí od 18.9. do 21.9.“ „Viac informácií na franchising.mojobchod.sk.“ „DISH sú digitálne nástroje...“ "Refuel at a great price – offer valid from September 18 to 21." "More information at franchising.mojobchod.sk." "DISH are digital tools..."	„Hotelieri, máte takto nastavenú cenotvorbu?“ „Zdieľajte, ak sa vás to týka.“ "Hoteliers, do you have your pricing set up like this?" "Share if it applies to you."	„Pridajte sa k sieti môjobchod.“ „Napíšte na nákup@metro.sk.“ „Nakúpte a získajte Pilsner za 1 €.“ "Join the môjobchod network." "Write to nákup@metro.sk." "Make a purchase and get a Pilsner for €1."

A comparison of political and commercial communication reveals significant differences in the orientation and function of calls to action. Political CTAs are predominantly mobilizing and value-appealing in nature – they aim to encourage collective action, identification with a goal, or rejection of the opposing side. They are emotionally charged, often framed in collective language (“let’s go”, “let’s stand up”, “let’s not allow”) and use an urgent tone. Corporate CTAs, on the other hand, are transactional and pragmatic – they have an immediate consumer goal and are linked to an offer, benefit, or advantage.

While political actors use calls to action as a means of legitimization and mobilization, companies use them as a tool for conversion and loyalty. On a discursive level, CTAs in politics resemble a ritual of collective action, while

in marketing they function as a trigger for individual behaviour. Political calls to action thus carry elements of emotional polarization and identity, while corporate ones remain at the level of a functional impulse oriented toward performance and immediate response.

Conclusion

Our analysis has shown that language is no longer just a neutral tool for communication – it has become the main asset with which actors compete for attention. Companies use it to sell products, politicians use it to sell visions and emotions. The common denominator is that language is perceived as a strategic means of persuasion and mobilization, and therefore the two spheres are inevitably converging in their approaches.

The greatest contribution of our research is the revelation that politicians are adopting not only the vocabulary of marketing, but also its structure. This blurs the boundaries between what once belonged exclusively to the business world and what was considered typical political language. This is a significant shift because it shows that political communication is transforming into sales communication – not in the sense of goods, but in the sense of ‘selling’ ideas, fear, or hope. Therefore, our findings confirm the hypothesis that politicians and companies use the same structural forms of calls to action what makes marketing and political language interchangeable in terms of structure, even though their functional orientation remains fundamentally different.

This shift has serious implications for both academia and practice. For linguistics, it brings a new perspective on the universality of linguistic frameworks – it shows that certain structures function equally in both the commercial and political spheres. For marketing, it raises the question of whether political discourse should be considered a competitive environment in which consumers become ‘tired’ of the same appeals. For political science, it is proof that political communication is becoming more about technique than content – and that power is increasingly shifting to the ability to master the linguistic patterns familiar from sales campaigns.

In conclusion, our research provides systematic evidence that language has become universal.

References

- Achmann-Denkler, M., Fehle, J., Haim, M., & Wolff, C. (2024). Detecting calls to action in multimodal content. In *Proceedings of CPSS 2024* (pp. 1–13). Association for Computational Linguistics. <https://www.aclweb.org/anthology/>
- AMO. (2020). *Digital political advertising in the Czech Republic*. Association for International Affairs.
- Baboš, P., Malovaná, L., & Káčer, J. (2024). How active and passive social media engagement matters. *Politics in Central Europe*, 20(4). <https://doi.org/10.2478/pce-2024-0024>
- Bode, L., & Becker, A. (2018). Go Fix It: Comedy as an Agent of Political Activation. *Social Science Quarterly*, 99(5), 1572–1584. <https://doi.org/10.1111/ssqu.12521>
- Bos, L., Schemer, C., Corbu, N., Hameleers, M., Schulz, A., Schmuck, D., Reinemann, C., & Fawzi, N. (2019). The effects of populism as a social identity frame on persuasion and mobilisation: Evidence from a 15-country experiment. *European Journal of Political Research*, 59(3), 3–24. <https://doi.org/10.1111/1475-6765.12334>
- Bossetta, M. (2018). The digital architectures of social media. *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 95(2), 471–496. arXiv. <https://arxiv.org>
- Cwalina, W., Falkowski, A., & Newman, B. I. (2011). *Political Marketing*. Routledge.
- Hackenburg, K., & Margetts, H. (2024). Evaluating the persuasive influence of political microtargeting with large language models. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, 121. <https://doi.org/10.1073/pnas.2403116121>
- Hart, C., Fuoli, M. (2020). Objectification strategies outperform subjectification strategies in military interventionist discourses. *Journal of Pragmatics*, 162, 17–28. <https://doi.org/10.1016/j.pragma.2020.03.004>
- Homolar, A. (2021). A call to arms: Hero–villain narratives in US security discourse. *Security Dialogue*, 53, 324–341. <https://doi.org/10.1177/09670106211005897>
- Jung, J., Bapna, R., Golden, J., & Sun, T. (2020). Words Matter! Toward a Prosocial Call-to-Action for Online Referral: Evidence from Two Field Experiments. *Information Systems Research*, 31, 16–36. <https://doi.org/10.1287/isre.2019.0873>
- JUNGHER, A. (2016). Twitter use in election campaigns: A systematic literature review. *Political Communication*, 33(1), 89–110.

- Livnat, Z., & Lewin, B. (2016). The interpersonal strand of political speech: Recruiting the audience in PM Benjamin Netanyahu's speeches. *Language and dialogue*, 6, 275–305. <https://doi.org/10.1075/ld.6.2.04liv>
- Matz, S., Teeny, J., Vaid, S., Peters, H., Harari, G., & Cerf, M. (2024). *The potential of generative AI for personalized persuasion at scale*. *Scientific Reports*, 14. <https://doi.org/10.1038/s41598-024-53755-0>
- Mihálik, J., Garaj, M., & Bardovič, J. (2022). Social media and political communication of youth political organisations in Slovakia and Czechia. *Social Sciences*, 11(2). <https://doi.org/10.3390/socsci11020069>
- Moran, G., Muzellec, L., & Johnson, D. (2019). Message content features and social media engagement: evidence from the media industry. *Journal of Product & Brand Management*, 29(5), 533–545. <https://doi.org/10.1108/jpbm-09-2018-2014>
- Nulty, P., Theocharis, Y., Popa, S. A., Parnet, O., & Benoit, K. (2016). Social media and political communication in the 2014 EP election. *Electoral Studies*, 44, 429–444. <https://doi.org/10.1016/j.electstud.2016.04.014>
- Štefančík, R. (2021). Súčasná perspektívy rozvoja politickej lingvistiky na Slovensku. *Lingua et vita*, 19, 70–81.
- Usmani, S., Ali, S., Imtiaz, K., & Khan, H. (2019). The Experimental Study on the Effectiveness of Social Media Ad Campaign: Like, Comment, Share. *International Journal of Experiential Learning & Case Studies*, 4(1), 116–130. <https://doi.org/10.22555/ijelcs.v4i1.2452.g535>
- Vafainia, S., Breugelmans, E., & Bijmolt, T. (2019). Calling Customers to Take Action: The Impact of Incentive and Customer Characteristics on Direct Mailing Effectiveness. *Journal of Interactive Marketing*, 45, 62–80. <https://doi.org/10.1016/j.intmar.2018.11.003>
- Van Aelst, P., Sheafer, T., & Stanyer, J. (2021). *The Mediatization of Politics: Understanding the Transformation of Western Democracies*. Palgrave Macmillan.
- Wurst, A.-K., Pohl, K., & Hassler, J. (2023). Mobilization in the context of campaign functions and citizen participation. *Media and Communication*, 11(3), 5–18. <https://doi.org/10.17645/mac.v11i3.6660>

Funding acknowledgment:

The study was conducted as part of the project of young researchers at the Bratislava University of Economics and Business A-25-106/3020-18 “Artificial intelligence: challenges for linguistics and marketing” and the VEGA 1/0392/23 project “Changes in the approach to the creation of distribution management concepts for companies influenced by the impacts of social and

economic crises caused by the global pandemic and increased security risks”.

Contact:

Mgr. Filip Kalaš, PhD.

Department of Linguistics and Translation

Faculty of Applied Languages

Bratislava University of Economics and Business

Email Address: filip.kalas@euba.sk

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2554-9465>

Ing. Pavol Lipták

Department Marketing

Faculty of Commerce

Bratislava University of Economics and Business

Email Address: pavol.liptak@euba.sk

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-1802-1700>

Framing the Nation: Emotion and Authority in Slovak Political Language

Ivana Kapráliková

Abstract

Our research examines how Slovak political leaders construct emotional authority and implicit power through language. Using Critical Discourse Analysis, it analyses statements by Robert Fico, Peter Kmec, and Tomáš Taraba, representing populist, technocratic, and far-right perspectives, focusing on metaphor, modality, repetition, and pronoun use. Fico employs nationalist metaphors and confrontational rhetoric, Kmec uses reassuring, procedural language, and Taraba draws on fear and moralistic appeals to frame national issues. These patterns show how linguistic choices shape ideology, national identity, and political legitimacy. The research also highlights the educational value of discourse analysis, demonstrating how integrating CDA into university programs can foster critical literacy, helping students recognize manipulation, bias, and power in political and professional communication.

<https://doi.org/10.53465/JAP.2025.9788022552806.211-227>

Keywords: emotional framing, implicit power dynamics, critical discourse analysis, Slovak political rhetoric.

Introduction

In contemporary Slovak politics, language has become a central tool for shaping public opinion, building authority, and mobilizing emotional support. Political leaders no longer rely only on argument or policy, they use rhetoric that connects emotionally with their audiences, often framing political conflicts as moral or national struggles. This trend is especially visible in the coalition government formed in 2023, where populist, technocratic, and far-right narratives intersect in complex ways. The emotional tone and framing choices of politicians play a key role in defining how people perceive legitimacy, belonging, and power.

This research examines how emotional framing and implicit power dynamics are constructed through language in Slovak political discourse. Drawing on the principles of Critical Discourse Analysis (CDA), it focuses on the rhetorical practices of three key figures, Robert Fico, Peter Kmec, and Tomáš Taraba, whose public statements represent distinct ideological positions within Slovakia's current governing coalition. Although limited in scope, the selected material allows for an in-depth comparison of contrasting communication styles that reflect broader tendencies in Slovak political culture.

The analysis identifies and interprets four major linguistic features: metaphorical language, modal verbs, repetition, and pronoun use. Each of these contributes to the construction of emotional authority, group identity, and ideological boundaries. The research builds on established CDA frameworks developed by Fairclough (1995) and Wodak (2009), and it connects to more recent work on emotional and populist discourse (Musolff, 2016; Charteris-Black, 2018; Wodak, 2021; Kapráliková, 2024; Schumacher, 2025). Together, these works highlight how language does not simply describe politics, it performs it, shaping how citizens feel, think, and act in relation to power.

By analysing these rhetorical patterns, this research aims to outline a typology of emotionally and hierarchically embedded strategies in Slovak political communication. It also demonstrates the practical potential of discourse analysis for education and civic literacy. Understanding how political language operates helps students, educators, and professionals become more aware of the persuasive and manipulative dimensions of communication. In this sense, the analysis contributes not only to linguistic and political research but also to the development of critical thinking and communicative competence in university and professional settings.

Literature review

Our research builds on a robust body of scholarship in Critical Discourse Analysis (CDA) and political linguistics that explores how language constructs power, emotion, and ideology. Foundational studies by Fairclough (1995) and Wodak (2009) conceptualize discourse as a form of social practice, through which linguistic choices, such as metaphor, modality, repetition, and pronoun usage, serve to legitimize authority and shape collective identity. Extending this perspective, Chilton (2004) and van Dijk (2006) argue that political discourse both reflects and enacts power relations, framing

cognitive boundaries between “us” and “them” that sustain ideological polarization.

Metaphor and emotional framing have also been recognized as central mechanisms in the performance of political authority. Musolff (2016) demonstrates how figurative language embeds moral and affective evaluations within seemingly rational argumentation, while Charteris-Black (2018) shows that metaphors of journey, battle, and nationhood are powerful tools for constructing legitimacy and emotional identification. Wodak (2021) further highlights the “politics of fear” as a key feature of right-wing populist rhetoric, where affective narratives of threat, victimization, and protection normalize exclusionary policies. Complementing this, Ekström, Patrona and Thornborrow (2018) argue that televised populist performances, through emotional, dramatic and colloquial stylistic choices, construct a people/elite divide and reshape how audiences perceive political authority. Recent regional studies (Balčytienė, 2023; Kluknavská & Macková, 2024) indicate that in post-pandemic Central Europe, heightened emotional intensity and moral dichotomies in political communication have contributed to political polarization and pressures on democratic legitimacy.

Together, these theoretical and empirical works reveal an increasingly recognized consensus: political power today is linguistically enacted through affective discourse that legitimizes hierarchy and mobilizes collective emotion. This theoretical framework provides the foundation for examining the Slovak case, where emotional and ideological narratives are deeply entwined with questions of national sovereignty, European identity, and post-communist transformation.

Recent scholarship has extended these global insights to the Slovak context. Kapráliková (2024) examines the digital media responses of Slovak coalition politicians following the assassination attempt on Prime Minister Robert Fico, revealing how emotionally charged and power-laden language reinforces legitimacy and polarizes public sentiment. Her study combines CDA with Systemic Functional Linguistics and Critical Stylistics to uncover rhetorical strategies that mobilize support and justify political actions. In a comparative analysis of Czech and Slovak governmental discourse on the European Union, Brusenbauch Meislová and Hloušek (2025) show that Slovak political language often emphasizes ideational legitimization, invoking shared values and emotional appeals to reinforce narratives of European belonging. Their use of Discourse Historical Analysis (DHA) underscores the influence of historical and geopolitical memory in shaping post-communist political communication.

Batková (2023) investigates populist framing of the war in Ukraine, identifying anti-Western and pro-Russian narratives strategically mobilized

to achieve domestic political ends. Her findings highlight how moral binaries and emotional appeals underpin populist discourses of national protection and sovereignty. At the European level, the POLEMIC project led by Schumacher (2025) explores the persuasive role of emotion in cross-national political communication, demonstrating that positive emotional tones, such as reassurance and solidarity, often exert stronger influence than fear-based rhetoric, complicating assumptions about the dominance of negativity in populist discourse.

Finally, Shamim, Bushra, and Dwivedi (2025) provide a comprehensive CDA-based model for analysing political speeches, illustrating how metaphorical constructions, modality, and pronoun shifts encode implicit power relations and ideological positioning. Their methodological contribution reinforces the analytical approach adopted in this study, affirming that emotional framing and linguistic patterning are central to understanding authority and persuasion in Slovak political rhetoric.

Methodology

This research adopts a qualitative methodology grounded in Critical Discourse Analysis (CDA) to investigate how emotional framing and implicit power dynamics are encoded in Slovak political language. The dataset consists of public speeches and official statements delivered in 2025 by three representatives of Slovakia's current governing coalition: Robert Fico, Peter Kmec and Tomáš Taraba. Although limited to 13 quotes, the selection captures variation within coalition communication styles, enabling an initial yet concentrated inquiry into governmental rhetoric.

Quotes were selected for their relevance to politically salient themes, particularly national identity, European integration, environmental policy and social welfare. The analysis focuses on four linguistic features: metaphorical expressions, modal constructions, repetition and pronoun usage to assess how these devices shape public perception and reinforce authority. Interpretation follows CDA frameworks developed by Fairclough and Wodak, situating linguistic strategies within Slovakia's broader socio-political context.

Open coding was employed to identify recurring patterns, which were subsequently grouped into themes reflecting emotional and hierarchical discursive structures. Although the sample is small, it allows for detailed examination and careful interpretation of rhetorical strategies used within coalition communication.

Research findings

Robert Fico: strategic emotional authority

Robert Fico, the long-serving Prime Minister of Slovakia and leader of the Direction – Social Democracy (SMER-SD) party, currently heads a fragile coalition government composed of leftist-populist and nationalist forces. Since returning to power in October 2023, his rhetoric frequently echoes Kremlin narratives, particularly regarding the war in Ukraine, and he has openly opposed Ukraine's NATO membership (Jochecová, 2025a). Fico's leadership style is confrontational and emotionally charged, often relying on dehumanizing language, enemy construction, and populist symbolism to mobilize support (Gabrižová, 2025). Following a dramatic assassination attempt in May 2024, his public discourse has become even more aggressive, reinforcing his image as a resilient figure in Slovak politics. Despite internal coalition tensions and widespread public protests, Fico remains a dominant and polarizing actor, steering Slovakia toward a more illiberal and Eurosceptic trajectory (Jochecová, 2025b).

(1) „*Slovenské zákony musia mať prednosť pred bruselskými nezmyslami.*“ [Slovak laws must take precedence over Brussels nonsense.] (Euractiv, 26 September 2025)

The use of **modal verbs** (*musia* – “must”) to assert legal and moral necessity is exemplified by this quote from Fico, in which Slovak law is positioned as superior. The phrase *bruselské nezmysly* (“Brussels nonsense”) employs **metaphorical language** to delegitimize EU regulations, casting them as irrational and foreign. A binary opposition between national sovereignty and external interference is constructed through this metaphor, which serves to reinforce a populist narrative. The absence of personal pronouns implies a collective national subject, invoking solidarity among Slovak citizens against a constructed external threat. According to CDA principles, such language enacts ideological positioning and consolidates authority by emotionally framing institutional conflict.

(2) „*Na Slovensku budú uznané len dve pohlavia – muž a žena.*“ [Only two genders – male and female – will be recognized in Slovakia.] (*Pravda*, 29 January 2025)

This statement uses **modal construction** (*budú uznané* – “will be recognized”) to signal institutional enforcement of binary gender norms. The **repetition** of *muž a žena* (“male and female”) reinforces traditionalist ideology, while the restrictive adverb *len* (“only”) functions as a linguistic

boundary marker. The phrase *Na Slovensku* (“In Slovakia”) anchors the statement in national space, invoking territorialized identity politics. From a CDA perspective, this quote exemplifies how language is used to regulate social legitimacy and exclude non-conforming identities.

It reflects Fico’s populist strategy of aligning cultural policy with conservative values to mobilize emotional support and assert implicit power over societal norms.

(3) „*Ked’ som v Ríme, správam sa ako Riman.*“
[When in Rome, I act like a Roman.] (Youtube, 2025)

This metaphorical idiom is used to justify strategic flexibility while maintaining nationalist credibility. The **metaphorical language** (*v Ríme... ako Riman* – “in Rome... like a Roman”) suggests pragmatic adaptation to external contexts, likely in reference to EU negotiations. The **pronoun usage** (*som, sa správam* – “I am”, “I act”) centers the speaker as rational and self-aware, distancing him from ideological rigidity. CDA interprets this as a rhetorical manoeuvre that allows Fico to navigate conflicting expectations without undermining his populist image. The metaphor masks compromise while preserving emotional resonance and leadership legitimacy.

(4) „*Nebudeme kolenáčky prosiť nikoho v Bruseli.*“
[We will not go begging on our knees to anyone in Brussels.] (TA3, 2 January 2024)

This statement combines **metaphorical language** and **pronoun-based polarization** to reinforce a narrative of national dignity versus foreign subordination. The metaphor „*kolenáčky prosiť*“ (“begging on our knees”) evokes humiliation and subservience, positioning the EU as a domineering force and Slovakia as a proud actor refusing submission. The modal negation „*nebudeme*“ (“we will not”) conveys collective resistance framed as moral duty. Pronoun usage (*my* – “we”, implicit *oni* – “they”) constructs a binary opposition between sovereign Slovaks and distant Eurocrats. From a CDA perspective, the quote legitimizes confrontational diplomacy as an act of patriotic defiance while masking strategic negotiation under emotional performance. The language dramatizes institutional disagreement as an existential struggle for dignity, reinforcing Fico’s populist self-image as protector of national sovereignty.

Next quote is a controversial public statement delivered during his speech at the Conservative Political Action Conference (CPAC) in Washington DC in February 2025, which has drawn significant criticism for its emotional framing and manipulation of language:

(5) „*Rusko malo vážne bezpečnostné dôvody na túto vojnu.*“

[Russia had serious security reasons for this war.] (Euractiv, February 2025)

The quote uses careful wording to reinterpret the Ukraine conflict as a defensive reaction rather than an offensive act. By stating that there were “*serious security reasons*,” Fico presents the war as a response to external pressure or perceived threats. This wording softens the perception of military action and suggests that it may have been necessary.

No pronouns are used, which allows the speaker to express understanding of this position without openly supporting it. This ambiguity leaves room for different interpretations and helps the statement appeal to multiple audiences.

From a CDA perspective, this type of language reshapes how international events are understood. Instead of stating who is right or wrong, it encourages listeners to reconsider the causes of the conflict. It shows how political language can shift public perception not through direct claims, but by changing how actions are framed.

Peter Kmec: pragmatic diplomatic moderation

Peter Kmec serves as Slovakia’s Deputy Prime Minister for the Recovery and Resilience Plan and EU Funds, representing the Voice – Social Democracy (Hlas-SD) party. A former diplomat and ambassador to the United States, Kmec brings a technocratic and pro-European orientation to the coalition government led by Robert Fico. His political stance emphasizes institutional stability and strategic EU engagement, often positioning him as a moderating voice within a coalition marked by nationalist and populist rhetoric.

Kmec plays a key role in negotiations over Slovakia’s fiscal policy and EU funding, particularly in the context of internal disputes over appointments and corruption allegations within the financial sector (Boffa, 2025). His diplomatic background and pragmatic communication style contrast with the more confrontational rhetoric of his coalition partners, making him a pivotal figure in maintaining Slovakia’s credibility within European institutions (Boffa, 2025).

(6) „*Slovensko by malo aktívnejšie podporovať spoločné európske riešenia.*“

[“Slovakia should more actively support common European solutions.”] (Friedrich-Ebert Stiftung, Európska konferencia 2025)

Kmec uses the **modal verb** *malo by* (“should”) to express normative obligation rather than necessity, reflecting Kmec’s diplomatic tone. The

phrase *spoločné európske riešenia* (“common European solutions”) employs **metaphorical framing** that signals cooperation and unity. The **pronoun usage** is impersonal, emphasizing institutional responsibility over personal authority. CDA reveals that Kmec’s discourse balances emotional appeal with rational authority, positioning Slovakia as a constructive EU partner while subtly critiquing domestic obstructionism.

(7) „*Rešpekt sa nezískava šírením strachu a nátlaku.*“

[Respect is not earned by spreading fear and pressure.] (TA3, 21 May 2025)

The quote exemplifies Kmec’s rejection of populist tactics through **metaphorical language**. *Šírením strachu a nátlaku* (“spreading fear and pressure”) metaphorically represents manipulative political strategies. The **passive construction** (*sa nezískava*) shifts focus from individual actors to systemic norms, reinforcing institutional ethics. CDA interprets this as a discursive strategy to delegitimize emotional manipulation and promote democratic values. Kmec’s rhetoric appeals to reason and moderation, contrasting sharply with the confrontational style of his coalition partners.

(8) „*Tieto prostriedky nám pomôžu realizovať ďalšie dôležité reformy a investície, ktoré zlepšia život ľudí na Slovensku.*“

[These funds will help us carry out further important reforms and investments that will improve people’s lives in Slovakia.]

(Pravda, 10 July 2025)

Kmec uses the modal verb *pomôžu* (“will help”) to express procedural optimism and institutional reliability. The pronouns *nám* and *ľudí na Slovensku* build solidarity, framing EU funding as a collective benefit. CDA reveals how technocratic language and inclusive framing reinforce legitimacy and emotional appeal without populist dramatization.

(9) „*Naša ambícia je vybudovať silný, sebavedomý štát, ktorý ochráni svojich ľudí.*“

[Our ambition is to build a strong, confident state that protects its people.]

(*The Business Soirée*, 12 September 2023)

This quote combines **emotional appeal** with **institutional metaphor**. The phrase *silný, sebavedomý štát* (“strong, confident state”) metaphorically frames the government as a protective entity. The **pronoun usage** (*naša ambícia, svojich ľudí* – “our ambition”, “its people”) constructs solidarity and shared purpose. CDA reveals how Kmec uses emotionally resonant language to legitimize state-building goals while maintaining a rational and inclusive tone. His discourse positions the state as a guardian, aligning with social democratic values.

Tomáš Taraba: populist environmental narratives

Tomáš Taraba, Slovakia's Deputy Prime Minister and Minister of Environment, is one of the most prominent far-right figures in the current coalition government. His political rise is closely tied to populist campaigns against EU environmental regulations, particularly surrounding bear attacks in rural Slovakia. Taraba uses emotionally charged and anti-Brussels rhetoric to frame environmental policy as a threat to national safety and sovereignty (Mathiesen & Guillot, 2024a). Since taking office, he has initiated a sweeping purge of environmental institutions, replacing experts with hunters and party loyalists, and promoting legislation that allows emergency bear culling near human settlements (Mathiesen & Guillot, 2024a; 2024b).

His confrontational style extends beyond environmental issues, as seen in his public boycott of the 2024 Paris Olympics closing ceremony, which he condemned as a display of “*deviant decadence*” and “*progressive political theater*” (Nicholson, 2024). Taraba's rhetoric and actions reflect broader European far-right trends, where cultural and ecological grievances are mobilized to reshape governance and consolidate power.

(10) „*Tieto ideologické návrhy sú dôkazom, že bruselskí byrokrati stratili kontakt s realitou.*“

[These ideological proposals are proof that Brussels bureaucrats have lost touch with reality.] (*The Slovak Spectator*, 8 July 2025)

The quote exemplifies Taraba's use of **metaphorical language** and **emotional framing** to delegitimize EU climate policy. The phrase *ideologické návrhy* (“ideological proposals”) frames environmental regulation as dogmatic rather than evidence-based, while *stratili kontakt s realitou* (“lost touch with reality”) metaphorically portrays EU officials as disconnected elites. The **repetition** of anti-Brussels rhetoric reinforces a populist narrative of national victimhood. CDA reveals how Taraba constructs opposition through emotionally resonant metaphors, positioning himself as a defender of Slovak industry against foreign technocracy.

(11) „*Nemôžeme žiť v krajine, kde sa ľudia boja ísť do lesa.*“

[We can't live in a country where people are afraid to go into the forest.] (*Deutsche Welle*, 2 April 2025)

This statement uses the **modal verb** *nemôžeme* (“we can't”) to assert existential urgency. The **pronoun usage** (*my*, *ľudia* – “we”, “people”) constructs collective fear and solidarity, emotionally framing bear attacks as a national crisis. The forest becomes a metaphor for endangered Slovak life, and the quote dramatizes environmental policy as a matter of survival. CDA

highlights how Taraba mobilizes fear to justify controversial bear culling policies, reinforcing his populist stance through emotionally charged appeals to safety and sovereignty.

(12) „*Olympiáda sa zmenila na progresívne politické divadlo.*“

[The Olympics turned into progressive political theater.]

(Anadolou Agency, 31 July 2024)

Taraba's use of **metaphor**, in this quote, is to frame cultural events as ideological threats. *Progresívne politické divadlo* (“progressive political theater”) metaphorically reduces the Olympics to propaganda, aligning cultural critique with broader anti-liberal sentiment. The repetition of terms like *deviant decadence* and *insult to Christianity* in related posts reinforces moral panic. CDA reveals how Taraba weaponizes cultural grievances to consolidate far-right identity politics, using emotionally loaded metaphors to polarize public discourse.

(13) „*Brusel a slovenská opozícia stoja na opačnej strane, chcú predražovať energiu a oslabovať priemysel.*“

[Brussels and the Slovak opposition stand on the opposite side – they want to raise energy prices and weaken industry.]

(Aktuality.sk, 7 July 2025)

The quote uses **pronoun contrast** (*Brusel a opozícia* vs. implicit *my*) to construct a binary of betrayal and defense. The **modal verb** *chcú* (“they want”) attributes harmful intent, while the repetition of economic threats (*predražovať energiu, oslabovať priemysel*) amplifies urgency. CDA interprets this as a populist strategy that links environmental regulation to economic decline, emotionally framing policy opposition as patriotic resistance. Taraba positions himself as the protector of Slovak livelihoods against both foreign and domestic enemies.

Summary of discursive patterns in Slovak political rhetoric (2025)

The comparative analysis of Robert Fico, Peter Kmec, and Tomáš Taraba reveals a complex combination of emotional framing and implicit power dynamics in Slovak political discourse. While each politician demonstrates distinct rhetorical tendencies aligned with their ideological positions, several shared strategies emerge across this small spectrum.

Modal verbs are consistently employed to express necessity, obligation, or resistance, serving as a linguistic mechanism for asserting institutional or moral authority. Pronoun usage is also frequent, often building solidarity

through inclusive forms such as “we” and “our,” or showing opposition through references to external actors like “Brussels” or “they.” These features contribute to the construction of ideological boundaries and reinforce group identity.

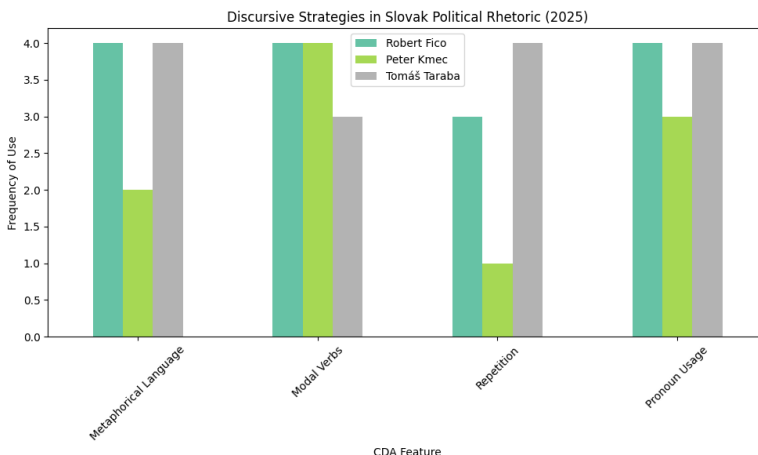
Robert Fico’s discourse is marked by high emotional intensity and strategic confrontation. His frequent use of metaphorical language and pronoun contrast dramatizes institutional conflict and positions him as a defender of national sovereignty. Fico’s rhetoric often polarizes, appealing to moral binaries and exclusionary norms to mobilize support. In contrast, Peter Kmec adopts a technocratic and diplomatic style, characterized by procedural clarity and institutional metaphors. His use of modal verbs reflects normative expectations rather than dominant authority, and his pronoun choices emphasize institutional responsibility over personal power. Kmec’s discourse balances emotional appeal with rational engagement, positioning Slovakia as a constructive EU partner.

Tomáš Taraba’s rhetoric exemplifies populist environmental narratives, combining repetition, metaphor, and emotionally charged language to frame ecological and cultural issues as existential threats. His statements often link environmental regulation to economic decline and national insecurity, constructing a binary of betrayal and defense. Taraba’s use of fear-based appeals and cultural grievance aligns with broader far-right trends in Europe, yet his focus on environmental populism adds a distinctive dimension to Slovak political communication.

Overall, based on our small sample, we can state that Slovak political discourse in 2025 uses emotionally charged language and strategic pronoun choices to build group identity and assert authority. These techniques simplify complex issues and create clear ideological boundaries, making political messages more persuasive and accessible to the general public. As a result, such rhetoric effectively influences citizens by appealing to shared values and emotions.

The following graph illustrates the frequency of metaphorical language, modal verbs, repetition, and pronoun usage across the three politicians. Fico and Taraba show high emotional intensity, while Kmec maintains a more balanced and procedural tone.

Graph 1 Comparative use of CDA features in Slovak political rhetoric (2025)

Source: Compiled and visualized by the author (2025)

Conclusion

Our analysis shows that Slovak political language in 2025 represents a mix of emotional populism and pragmatic moderation. The way political leaders use language is not accidental, it's a deliberate strategy to build authority, appeal to shared emotions, and shape how people understand political reality. Across the three politicians studied, Robert Fico, Peter Kmec, and Tomáš Taraba, language functions as both a persuasive and symbolic tool. Through metaphors, modal verbs, repetition, and pronouns, each politician constructs a distinct style of emotional authority that reflects their ideological position and vision of leadership.

The research identifies several clear tendencies. Fico's discourse is built on emotional confrontation: his metaphors and word choices create strong divisions between "us" and "them," presenting politics as a struggle for national survival. Kmec, in contrast, relies on calm and procedural language that blends emotional reassurance with institutional rationality, positioning himself as a stabilizing voice in an often polarized environment. Taraba's rhetoric draws on fear and resentment, transforming environmental and cultural topics into emotionally charged narratives about sovereignty and iden-

tity. Together, these examples show how emotional framing in Slovak politics shapes public understanding and legitimizes authority, often by simplifying complex issues into moral or national conflicts.

Methodologically, this research demonstrates the value of Critical Discourse Analysis (CDA) for uncovering how language expresses hidden power relations and emotional control. By looking at how emotions are embedded in grammar, metaphor, and pronoun choice, CDA helps reveal the underlying structures of persuasion in political communication. The findings also point to the emergence of a specific Slovak pattern, a blend of populist emotional appeal and technocratic authority that could serve as a model for comparative studies in Central and Eastern Europe.

Beyond its research contribution, the research also has important practical applications, especially in education. In university contexts, CDA can be a powerful teaching tool in linguistics, communication, political science, or business programs. Analysing real political speeches helps students develop critical literacy, the ability to recognize manipulation, emotional framing, and ideological bias in everyday discourse. These skills are not only vital for understanding politics but also for functioning as informed citizens and ethical professionals.

In business and management education, such analysis can deepen students' understanding of how organizations use language to project trust, leadership, or moral authority. By exploring rhetorical strategies in corporate or public communication, learners become more aware of how words influence decision-making, perception, and power dynamics in professional settings.

Finally, this kind of discourse awareness has a broader democratic value. In a time when emotional and polarized communication dominates media spaces, learning how to “read between the lines” becomes a crucial civic skill. Universities have a unique opportunity to promote this kind of critical engagement by integrating CDA and discourse-based analysis into their teaching practices. Doing so not only enhances students' academic competence but also strengthens their ability to engage responsibly with public and political communication.

Future research could build on this work by including a wider range of political actors or by examining visual and digital forms of rhetoric. A cross-national comparison across Central Europe could also provide deeper insight into how emotion and authority are linguistically constructed in different political cultures. By connecting linguistic analysis with education and civic engagement, this research shows that studying political language is not just an academic exercise, it's a way of understanding how emotion and power continue to shape the public sphere.

Corpus sources

- SILENSKÁ, N. (2025). Slovakia nears vote on constitution rewrite critics say undermines EU law. Euractiv, <<https://www.euractiv.com/news/-slovakia-nears-vote-on-constitution-rewrite-critics-say-undermines-eu-law/>> [26. 9. 2025].
- Pravda (2025, January 29). Eurokomisár uzemnil Fica: Európske právo je nadradené, niet o čom diskutovať. Pravda (Správy), <<https://spravy.pravda.sk/domace/clanok/739206-eurokomisar-uzemnil-fica-europske-pravo-je-nadradene-niet-o-com-diskutovat/>> [26. 9. 2025].
- Fico, R. (2025, July 22). Premiér Robert Fico sa v Ríme stretol s Giorgiou Meloni [Video]. YouTube, <https://www.youtube.com/watch?v=-cEm_PoQBqDk&t=51s> [26. 9. 2025].
- TA3. (2024, 2 January). Členstvo v Európskej únii si váži. Zahraniční politici mu povedali, že je racionálny bastard, hovorí Fico. <<https://www.ta3.com/clanok/918021/clenstvo-v-europskej-unii-si-vazi-zahranicni-politici-mu-povedali-ze-je-racionalny-bastard-hovori-fico>> [26. 9. 2025].
- Euractiv. (2025, February). Fico's CPAC speech draws fire for pro-Russian, pro-Trump rhetoric, <<https://www.euractiv.com/news/ficos-cpac-speech-draws-fire-for-pro-russian-pro-trump-rhetoric/>> [26. 9. 2025].
- Friedrich-Ebert Stiftung Slovakia. (2025, 3 June). Európska konferencia 2025: EU at the Crossroads – Can It Rebuild Stronger? <<https://slowakei.fes.de/e/europska-konferencia-2025-eu-at-the-crossroads-can-it-rebuild-stronger.html>> [26. 9. 2025].
- TA3. (2025, 21 May). P. Kmec pred rokovaním vlády. <<https://www.ta3.com/relacia/995259/p-kmec-pred-rokovanim-vlady>> [26. 9. 2025].
- SME. (2023, 17 October). Kmec chce pre čerpanie financií z Plánu obnovy zaviesť krízový manažment, <<https://index.sme.sk/c/23232807/kmec-chce-pre-cerpanie-financii-z-planu-obnovy-zaviesť-krizovy-manazment.html>> [26. 9. 2025].
- The Business Soirée. (2023, 12 September). P. Kmec: Naša ambícia je vybudovať silný, sebavedomý štát, ktorý ochráni svojich ľudí. <<https://www.thebusinesssoiree.com/article/peter-kmec-only-strong-states-can-protect-their-people>> [26. 9. 2025].
- The Slovak Spectator. (2025, 8 July). T. Taraba: Tieto ideologické návrhy sú dôkazom, že bruselskí byrokrati stratili kontakt s realitou. <<https://spectator.sme.sk/politics-and-society/c/slovakia-hits-out-at-eus-ideological-climate-plan>> [26. 9. 2025].

- Anadolu Agency. (2024, 29 July). T. Taraba: Olympiáda sa zmenila na progresívne politické divadlo, <<https://www.aa.com.tr/en/europe/-disgraceful-slovakias-deputy-premier-to-boycott-olympics-closing-ceremony-over-last-supper-parody/3288648>> [26. 9. 2025].
- Aktuality.sk. (2025, 7 July). T. Taraba: Brusel a slovenská opozícia stoja na opačnej strane – chcú predražovať energiu a oslabovať priemysel, <<https://www.aktuality.sk/clanok/JAVqxGV/tomas-taraba-oznaci-navrh-europskej-unie-na-znizovanie-emisii-za-nerealny-a-skodlivy/>> [26. 9. 2025].

References

- Balčytienė, A. (2023). Systemic media changes and social and political polarization in Europe. *Mediadelcom Project Report*. <https://mediadelcom.eu> (Accessed 18. 10. 2025).
- Batková, V. (2023). Framing the war in Ukraine in Slovak populist discourse. Leiden University. <https://studenttheses.universiteitleiden.nl/-access/item%3A3677650/view> (Accessed 31. 8. 2025).
- Boffa, C. (2025, August 12). Bitter feud over bribe-convicted central banker deepens Slovakia's budget woes. *Politico*. <https://www.politico.eu/article/feud-bribe-convicted-central-banker-slovakia-budget-robert-fico-peter-kazimir-ladislav-kamenicky-peter-pellegrini/> (Accessed 31. 8. 2025).
- Brusenbauch Meislová, M., & Hloušek, V. (2025). A tale of two memberships: analysing post-2004 official governmental discourse on the EU in Czechia and Slovakia. *Journal of Contemporary European Studies*, 33(2), 391–403. <https://doi.org/10.1080/14782804.2024.2370527>
- Charteris-Black, J. (2018). *Analysing Political Speeches: Rhetoric, Discourse and Metaphor*. Palgrave Macmillan.
- Chilton, P. (2004). *Analysing Political Discourse: Theory and Practice*. Routledge.
- Ekström, M., Patrona, M., & Thornborrow, J. (2018). Right-wing populism and the dynamics of style: A discourse-analytic perspective on mediated political performances. *Palgrave Communications*, 4(83), 1–11. <https://doi.org/10.1057/s41599-018-0132-6>
- Fairclough, N. (1995). *Critical Discourse Analysis: The Critical Study of Language*. Longman.
- Gabrižová, Z. (2025, February 7). The gunshots that changed Robert Fico. *Euractiv*. <https://www.euractiv.com/section/politics/news/the-gunshots-that-changed-robert-fico> (Accessed August 31, 2025).

- Jochecová, K. (2025a, January 16). Crisis? What crisis? Fico ally brushes off threat to bring down Slovak government. *Politico*. <https://www.politico.eu/article/not-worried-at-all-says-slovakia-coalition-mep-about-no-confidence-vote-robert-fico-katarina-roth-nevedalova> (Accessed August 31, 2025).
- Kaprálková, I. (2024). Digital media response of Slovak political representatives of coalition to attempted assassination of Robert Fico – A critical discourse analysis. In R. Štefančík (Ed.), *Jazyk a politika. Na pomedzí lingvistiky a politológie IX* (pp. 126–138). Ekonóm.
- Kluknavská, A., & Macková, A. (2024). Patterns of polarizing communication during COVID-19: Emotionality, incivility and negativity in Facebook posts of government and opposition leaders. *International Journal of Communication*, 18, 4704–4725.
- Mathiesen, K., & Guillot, L. (2024a, June 26). A bear attack in Slovakia reveals what the far right really wants. *Politico*. <https://www.politico.eu/article/tomas-taraba-slovakia-climate-a-bear-attack-far-right> (Accessed August 31, 2025).
- Mathiesen, K., & Guillot, L. (2024b, June 18). EU approved Slovak law to kill bears in return for nature vote, minister claims. *Politico*. <https://www.politico.eu/article/slovakia-bear-kill-law-european-union-nature-vote-taraba> (Accessed August 31, 2025).
- Musolf, A. (2016). *Political metaphor analysis: Discourse and scenarios*. Bloomsbury.
- Nicholson, T. (2024, July 31). Slovak Olympic team rep boycotts closing ceremony over ‘deviant decadence’. *Politico*. <https://www.politico.eu/article/slovak-olympic-team-rep-boycotts-closing-ceremony-over-deviant-decadence> (Accessed August 31, 2025).
- Schumacher, G. (2025). Testing the link between politics and appeals to emotion. *POLEMIC Project, European Commission*. <https://cordis.europa.eu/article/id/448723-testing-the-link-between-politics-and-appeals-to-emotion> (Accessed August 31, 2025).
- Shamim, M., Bushra, B., & Dwivedi, V. K. (2025). Language and Power: A Critical Discourse Analysis of Political Speeches. *International Journal of Social Impact*, 10(2). <https://doi.org/10.25215/2455/1002044>
- Van Dijk, T. A. (2006). Discourse and manipulation. *Discourse & Society*, 17(3), 359–383. <https://doi.org/10.1177/0957926506060250>
- Wodak, R. (2009). *The Discourse of Politics in Action: Politics as Usual*. Palgrave Macmillan.
- Wodak, R. (2021). *The Politics of Fear: The Shameless Normalization of Far-Right Discourse* (2nd ed.). SAGE.

Funding acknowledgement

This chapter resulted from a project KEGA No. 040EU-4/2024, titled "Innovative Methods in Teaching Business Negotiations in English in the Context of Successful Employment of Graduates of the Bratislava University of Economics and Business on the Domestic and Foreign Labour Market."

Contact:

Mgr. Ivana Kapráliková, PhD.

Department of English Language and Intercultural Communication

Faculty of Applied Languages

Bratislava University of Economics and Business

Email Address: ivana.kapralikova@euba.sk

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2994-5046>

Topos in Slovak Media Discourse on Inclusive Language

Maryna Kazharnovich

Abstract

The article is devoted to the analysis of topos in the Slovak media discourse on inclusive language from the perspective of topos theory, which offers one of the most effective ways to identify dominant arguments and their argumentative strength. Special attention is paid to the consideration of the concept of topos in the world of rhetorical science and historical discourse analysis with the goal of understanding the content of the term topos in the theory of argumentation and its function in the argumentation process. Using the heuristic potential of the topos as an argumentation scheme, the article analyzes media communications in which the necessity of generic inclusion of the Slovak language is substantiated. The analysis aims to identify and interpret the most frequent topoi in the selected discourse through the prism of their semantic indicators and the method of implementing the argumentation scheme.

<https://doi.org/10.53465/JAP.2025.9788022552806.228-243>

Keywords: argumentation, topos (topoi), argumentation scheme, inclusive language, discourse analysis.

Introduction

The question of the possibility/necessity of inclusive language development in the sense of modifying it to achieve gender neutrality has become particularly relevant in recent years (Motyková, 2020; Štefaňáková, 2020; Štefaňáková, 2021; Urbancová, 2019; Urbancová, 2021), both in linguistic research and in public debate. The controversy surrounding this issue stems not only from the specific structure of the Slovak language as an inflectional language, but also from the ambiguity surrounding the necessity and advisability of language changes aimed at neutralizing gender categories or developing methods for linguistically representing participants of all gender groups. On the one hand, inclusive language is one topic within a broader set of issues related to preventing and overcoming gender discrimination

and the need to create an inclusive society. This goal is precisely what is voiced in the legislative documentation of the European Union (see for Example: European Council, 2016a; 2016b). On the other hand, thanks to the efforts of social activists, inclusive language has acquired the status of a social trend, shifting the focus exclusively to language, which is literally criticized for its discriminatory nature and blamed for society's inability to overcome gender inequality.

This article examines Slovak media discourse on the need for gender-based language inclusivity from the perspective of topos theory, which appears to be an effective method for identifying dominant arguments and their argumentative force. Since the concept of *topos itself* is interpreted in various ways in modern linguistic literature, demonstrating its terminological ambiguity, we consider it appropriate to begin our discussion of the chosen topic with a description of theoretical approaches to understanding topos within the framework of argumentation theory.

The content of the concept of *topos* in the rhetorical tradition

The origins of the concept of *topos* are linked to ancient rhetoric. Its first use is attributed to Protagoras and Gorgias (Žagar, 2010: 14), and its further scholarly understanding is associated with the works of Aristotle and Cicero. However, despite the long history of *topoi*, its terminological meaning remains controversial and ambiguous to this day.

In Aristotle's *Topics* and *Rhetoric*, *topoi* are presented as tools for finding arguments. On the other hand, they are also understood as argumentation strategies (Kienpointner, 2018: 230). In this regard, two main functions of the Aristotelian *topos* are mentioned in the scholarly literature: selective and guaranteeing. The selective function allows *topoi* to be interpreted as rules for finding suitable arguments. The guaranteeing function ensures the transition from logical premise to conclusion during argumentation; i.e., in *topoi*, the speaker finds principles for drawing conclusions to ensure the logical validity of arguments (Rubinelli, 2009: 13–23).

Cicero subsequently significantly revised the understanding of *topos*. He not only replaced Greek terminology with Latin, introducing *loci instead of topoi*, and reduced the 300 Aristotelian *topoi* from *Topica* and the 28 from *Rhetoric* to a list of 20 *loci* (Cicero, 1972), but also reinterpreted the essence of Aristotelian *topoi*. In Cicero's interpretation, the understanding of *topoi* as abstract rules for finding suitable argumentation was modified to the con-

cept of topoi as argumentation schemas (Žagar, 2010: 19; Rubinelli, 2009: 148).

A rethinking and clarification of the ancient meaning of the concept of *topos* occurred in the second half of the 20th century, when the work “*The New Rhetoric. A Treatise on Argumentation*” (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1969) was published. In this work, scholars propose understanding *topos* as a *locus communis* (common place), characterized by “maximum applicability <...> in all circumstances”, “as premises of a very general kind”, which are the starting points of argumentation (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1969: 84), on which the justification of most preferences and choices is implicitly built. At the same time, in the understanding of Perelman and Olbrechts-Tyteca, loci, along with value systems, facts, and assumptions, being the starting points of argumentation, are not identical to argumentation techniques.

The *topos* received further conceptualization in M. Kienpointner's work “*Alltagslogik. Struktur und Funktion von Argumentationsmustern*” (1992), in which the author attempted to unite various approaches to understanding the *topos* by defining it as an argumentation scheme. Following Aristotle, M. Kienpointner retained the selective and guaranteeing functions of the *topos*, understanding the latter as the ability of the *topos* to justify a conclusion, which, in turn, allows us to consider the *topos* as a specific model of argumentation (Kienpointner, Kindt 1997: 562). Subsequently, it was Kienpointner's theory of *topos* that formed the basis of the theory of argumentation in historical discourse analysis, which will be discussed below.

Theoretical understanding of *topos* in historical discourse analysis

Argumentation theory received further conceptualization within the framework of critical discourse analysis, which turned to the study of argumentation as a discursive practice. This topic became particularly relevant for two areas of critical discourse analysis: The Discourse-Historical Approach, developed by a group of researchers from the Vienna School of Discourse Analysis (Reisigl & Wodak, 2001), and the Dialectical-Relational Approach proposed by Norman Fairclough (Fairclough, 1995; Chouliaraki & Fairclough, 1999).

For the discourse-historical approach, which studies argumentation as one of the discursive practices used to achieve social, political, psychological, or linguistic goals, *topos* becomes a key concept through the prism of which the process of argumentation is examined and its success is assessed (Hart, Cap 2014: 5). In determining the substantive content of *topos*, fol-

lowers of historical discourse analysis rely on the theory of classical and modern rhetoric, as well as the theory of pragmadialectics (Reisigl & Wodak, 2001: 32). However, it should be noted that even within the framework of the discourse-historical approach, a certain variability in the interpretation of this concept can be traced. At its initial stage, historical discourse analysis borrowed the concept of *topos* entirely from the works of Kienpointner, defining it as “parts of an argumentation that refer to the obligatory premises, whether explicit or inferred, that justify the argument” (Kienpointner, 1992; Kienpointner, 1997; Wodak, 2001: 74, Reisigl & Wodak, 2001: 75–76). Moreover, all arguments, including fallacious ones, are called *topoi*. Even the distinction between the concepts of *topos*, *argumentation scheme*, and *argument is leveled* (Wodak, 2001: 76). However, in later works of researchers representing the discourse-historical approach, the division of argumentation schemes into *topoi* and fallacies returns (Reisigl, 2008; Reisigl & Wodak, 2009). *Topos* is defined as a “plausible scheme of argumentation” that “functions as a link leading from premises to conclusion” (Reisigl, 2008: 118–119).

It was within the discourse-historical approach that the *topos* gradually acquired its terminological form, combining features of the functional and formal approaches to argumentation theory. In the structure of argumentation, which consists of three main elements – the argument, the conclusion rule and the claim – it is the rule for obtaining a conclusion that is considered as a *topos*, since it connects the argument and the conclusion, and is called an argumentation scheme (Reisigl, 2014; Reisigl, 2018). *Topoi* are often contained in enthymeme statements, which are based on generally known premises or some tacit knowledge known to each member of the addressee group under the conditions of a specific context (Kwon, Clarke & Wodak 2014: 6). Wodak defines a *topos* as “a broad semantic, often stereotypical, cliché that contains the common features of certain lines of argumentation” (Wodak & Iedema, 2004: 166). The main function of a *topos* is to give evidence to a statement.

The place of *topos* in the structure of the argumentation process

Since *topos* is an integral part of argumentation, it would be appropriate to determine its place in the structure of the argumentation process. One of the most well-known models of argumentation today is S. Toulmin's model, according to which each argument has several elements in its structure: claim, data/ground and warrant, which establishes a connection between the basis and the conclusion (statement). The third of these elements – a certain gen-

eral, widely shared conclusion – is the topos. The peculiarity of the topos is that it does not require proof, since it is considered generally accepted in a given society. In addition to the above elements, Toulmin distinguishes three additional elements in his model: backing – some information, facts that can support the topos in the event of an attempt to refute it; rebuttal – the possibility of exceptional circumstances that may call into question the significance of the conclusion, i.e., attempt to call into question the authority of the topos; and modal qualifier, which demonstrates the degree of persuasiveness of a topos (Bernejo-Lique, 2006: 71).

The described model of the argumentation process is also one of the most effective ways of identifying topoi in a text. First, the main statement is identified, and then, by formulating the corresponding questions, all parts of the argumentation are determined. In the course of this process, the topos and its type are determined (Žagar, 2010: 23). In identifying a topos, semantic indicators are of particular importance – “certain words or expressions that indicate the unfolding of an argumentation scheme in the text” (Eemeren, Houtlosser & Henkemans, 2007). In the scientific literature devoted to the discourse analysis of the political sphere, the following types of topoi are distinguished: topos of threat, topos of benefit/uselessness, topos of justice / legality, topos of responsibility, topos of effectiveness/ineffectiveness, topos of an unbearable burden, topos of authority, topos of culture, topos of history, topos of humanitarian mission (Wodak, 2011: 74). However, it should be noted that this list is neither exhaustive nor universal. Depending on the type of discourse being analyzed, the specifics of the research subject and the cultural context, other types of topoi can be identified.

Main types of topoi in Slovak media discourse on inclusive language

The issue of language inclusivity in the Slovak linguistic and cultural space has now gone far beyond the scope of professional debate, as evidenced by its extensive coverage in the Slovak media. This includes journalistic articles, media appearances by representatives of both the professional and non-professional public, and various user posts, comments, and the like on the internet. In this article, drawing on the aforementioned theory of topos as an argumentative framework, an attempt is made to identify the main types of topoi used in Slovak media discourse to justify the need for generic inclusivity of the Slovak language. For analysis, we selected media communications that can be defined in terms of genre as a journalistic article or in-

interview.¹ The goal of the analysis was to identify the main topoi (without claiming to provide an exhaustive list) and their semantic indicators.

The topos of justice/injustice is one of the dominant toposes in Slovak media discourse to argue for gender inclusiveness. This topos is embodied by emphasizing the discriminatory nature of certain linguistic structures related to the expression of grammatical gender. This primarily concerns the discriminatory nature of language toward women and members of other gender minorities, which directly negatively impacts their social status in society. For example:

*Pravda je, že nielen v hovorovom jazyku, ale aj v tom verejne používanom av tlači sa nájdu príklady **rodovej necitlivosti**. / The truth is that not only in colloquial language, but also in that used publicly and, in the press, there are examples of gender insensitivity.*

*Tvrdí, že jazyk, ktorý väčšina ľudí v našej krajine používa, je **výrazne nekorektný voči ženám**, <...> **ženy vynecháva, v podstate ignoruje**. / She claims that the language that most people in our country use is significantly incorrect towards women, <...> it leaves women out, basically ignores them.*

*Zvykli sme si používať podstatné mená mužského rodu na súhrnné označenie mužov a žien, takzvané generické maskulinum, o ktorom sa hovorí, že je neutrálne. „Ale ono vôbec nie je neutrálne!“ oponuje Debrecéniová. „Vidíme, čo to robí v realite, **jednoducho ženy ignoruje**.“ / We have become accustomed to using masculine nouns to collectively designate men and women, the so-called generic masculine, which is said to be neutral. “But it is not neutral at all!” Debrecéniová objects. “We see what it does in reality, it simply ignores women.”*

*Ide o to, aby to bol **nediskriminujúci jazyk** voči všetkým možným skupinám, ktoré v spoločnosti sú. Aby to čo najviac a čo **najsymetrickejšie zviditeľňovalo** tých, ktorých sa to týka. Samozrejme, že je absurdné hovoriť o pacientoch na pôrodnickom oddelení, ale to je len jedna vec, ktorá je skôr v polohe anekdoty. / The point is that it should be non-discriminatory language towards all possible groups that exist in society. So that it makes those affected visible as much and as symmetrically as possible. Of course, it is absurd to talk*

¹ The following media communications were used as sources of empirical material within the framework of this article: Neoral, 2022; Kopcsayová, 2011; Horák, Chrastová, 2024; Hruzíková, 2016.

about patients in the maternity ward, but that is just one thing that is more in the position of an anecdote.

Pojem **sexizmus** znamená **discrimináciu** na základe pohlavia. Jeho prejavy sú všakové a nevyhýbajú sa ani jazyku. Typickým prejavom v slovenčine je „**zneviditeľňovanie**“ **žien**, teda označovanie osôb ženského rodu mužským gramatickým rodom. / The term sexism means discrimination based on gender. Its manifestations are diverse and do not avoid language. A typical manifestation in Slovak is the “invisibility” of women, i.e. the designation of female persons by the masculine grammatical gender.

A to už – v zmysle **humanistickej spravodlivosti** – **férové nie je**. K typickým, aj keď často prehliadaným, prejavom **unrovnosti pohlaví** patrí aj stereotypná **jazyková unrovnosť**. / And this is no longer fair – in the sense of humanistic justice. Stereotypical linguistic inequality is also a typical, although often overlooked, manifestation of gender inequality.

Pod pojmom **zákazníci** automaticky rozumieme **zákazníkov** (mužov) aj **zákazníčky** (ženy), pričom v opačnom zmysle to už neplatí – teda ak sa povie **zákazníčky**, nepredstavujeme si pod tým aj mužov (zákazníkov). Tým v jazyku vzniká **rodová asymetria**, ktorá je **nespravodlivá**. / Under the term customers, we automatically understand both male and female customers, while the opposite is no longer true – i.e. if we say female customers, we do not also imagine men (customers). This creates a gender asymmetry in language, which is unfair.

Od **nespravodlivosti** k **rodovej citlivosti**. / From injustice to gender sensitivity.

Už vieme, ako nie, no treba ešte ukázať, ako áno – ako sa vyjadrovať tak, **aby sme ženy nestavali slovne do úplného tieňa mužov**. A na to slúži spôsob vyjadrovania, ktorému sa hovorí: **rodovo vyvážený jazyk**, ale tiež **jazyk rodovo korektný, symetrický, spravodlivý, neutrálny, kompetentný, citlivý**. Znamená **rodovo nediskriminujúce a nevyklučujúce** používanie jazyka. / We already know how not to do it, but we still need to show how to do it – how to express ourselves in a way that does not verbally put women in the complete shadow of men. And this is what a way of expressing oneself is called: **gender-balanced language**, but also **gender-correct, symmetrical, fair, neutral, competent, sensitive language**. It means the use of language that is **gender-non-discriminatory and non-exclusive**.

Topos justice / injustice is one from the most common in Slovak media discourse about inclusive language. Its semantic indicators perform expression types whereas argumentation unfolds according to the following examples: *rodová citlivosť / necitlivosť, diskriminácia / nediskriminácia, ignorovanie, zviditeľňovanie / zneviditeľňovanie, rodová rovnosť / nerovnosť, rodová symetria / asymetria, vylučovanie / nevylučovanie, sexizmus (gender sensitivity / insensitivity, discrimination / non-discrimination, ignoring, making visible / making invisible, gender equality / inequality, gender symmetry / asymmetry, exclusion / non-exclusion, sexism) etc.*

The argument unfolds according to the formula: if the language (the method of using the language) is not fair, then the language (the method of using the language) must be changed. Since the category of justice a priori is one of the main ones in the value hierarchy, this topos is also one of the strongest methods of argumentation in support of generically inclusive language.

The topos of danger is implemented through the prism of the idea that language directly influences reality. Non-inclusive language is dangerous because it leads to intolerant, discriminatory behavior, which in turn poses a threat both to members of certain gender groups and to democratic society as a whole. For example:

Ked' ich [ľudí] jazyk nejakým spôsobom zväzuje alebo potláča, nemôžu dosiahnuť svoj potenciál. Toto sa týka aj žien, aj ľudí s ďalšími rodovými identitami. / When [people's] language binds or suppresses them in some way, they cannot reach their potential. This applies to women as well as people with other gender identities.

Ženy vynecháva, v podstate ignoruje, a to, ako je to v jazyku, sa neskôr odráža aj v spoločenskej realite. Všade sa hovorí o riaditeľoch, poslancoch a ministroch. A potom sa nemôžeme čudovať, že na významných postoch, či už politických, alebo ekonomických, vidíme vo väčšine prípadov mužov. / Women are omitted, essentially ignored, and this, as it is in language, is later reflected in social reality. Everywhere we talk about directors, deputies and ministers. And then we cannot be surprised that in most cases we see men in important positions, whether political or economic.

Jazyk skutočnosť nielen pomenúva, ale zároveň sa podieľa na jej formovaní. Teda pokiaľ spomenutá dominancia mužského rodu v jazyku pretrváva, pretrváva aj nižšia hodnota pripisovaná ženám v spoločnosti. S tým pretrváva aj nižšie zastúpenie v spoločensky významnejších funkciách, nižšie priemerné platy žien, prevažujúce násilie na ženách a podobne. / Language not only names reality but

also participates in its formation. Thus, as long as the aforementioned dominance of the masculine gender in language persists, the lower value attributed to women in society also persists. With this, lower representation in socially significant positions, lower average salaries for women, prevalent violence against women and the like persist.

*Zaradenie týchto označení do slovníkov môže zároveň vyslať určitý signál **spoločenskej akceptácie**.* / Including these designations in dictionaries can also send a certain signal of social acceptance.

*Rodovo citlivý jazyk nie je o tom, aby sme dogmaticky používali rodové dvojtvary v štýle súdružky a súdruhovia. Rodovo neutrálny jazyk zvýšil **podporu rovnosti pohlaví a toleranciu k LGBT komunitě**.*

/ Gender-sensitive language is not about dogmatically using gendered terms like comrades (female indicator in Slovak) and comrades (male/generic indicator in Slovak). Gender-neutral language has increased support for gender equality and tolerance of the LGBT community.

While this topos dominates, semantic indicators, like *sociálna zmena, akceptácia, sociálne hodnoty, ignorovanie, potlačenie, nerovnosť, potreba podpory akceptácie* (social change, acceptance, social values, ignoring, suppression, inequality, the need to support acceptance etc.) become prominent. The topos of threat is used to formulate a concept of the potential negative consequences for a society that does not adhere to the norms of linguistic inclusivity. The argumentation proceeds according to the following rule: if something in the way a language is used poses a threat, appropriate measures must be taken. The discourse on inclusive language emphasizes the need to eliminate discriminatory factors in language that pose a threat to the normal functioning of society.

The stereotype topos is widely used to justify the need for changes in linguistic behavior as a way to overcome stereotypical ideas, primarily about women and their social roles. For example:

*Čiže treba meniť nielen jazyk, ale aj realitu, aby sa zmenili aj naše **stereotypné rodové predstavy**.* / So, not only language, but also reality must be changed in order to change our stereotypical gender ideas.

*Dnes sa zvykne hovoriť “milé dámy, vážení páni”. <...> Oslovenie v tomto prípade odráža určité **stereotypné očakávania**, aké má verejnosť v súvislosti so ženami a tiež v súvislosti s mužmi. Dámy sú len milé a muži sú tí vážení <...> Pravda je, že dievčatá boli po stáročia*

vychovávané tak, že majú byť milé, usmievavé, nekonfliktné a tí, ktorých si má spoločnosť vážiť, sú muži, hlavy rodiny. Zdá sa vám tento model zastaraný? Možno. Ale ako vidno, jazyk odráža realitu a, naopak, spätne ju aj ovplyvňuje. Nie je preto jedno, ako rozprávame, aké slová volíme. / Today, it is customary to say “dear ladies, dear gentlemen”. <...> The address in this case reflects certain stereotypical expectations that the public has in relation to women and also in relation to men. Ladies are only nice and men are the respected ones <...> The truth is that for centuries girls have been raised to be nice, smiling, non-conflicting, and those whom society should respect are men, heads of families. Does this model seem outdated to you? Maybe. But as you can see, language reflects reality and, conversely, influences it in turn. Therefore, it does not matter how we speak, what words we choose.

A nie je to len generické maskulínium, ktoré robí šarapatu pri vnímaní žien. Od malička nás **nálepkujú** princeznami, nežnejším pohľadávkami, krajšími polovičkami. „Na symbolickú hierarchiu mužskosti a ženskosti odkazujú slovné spojenia ako napríklad „nebud’ ako baba“ či „babské reči“, ktoré priamo vyjadrujú to, čo je nehodnotné alebo zlé prostredníctvom ženského pomenovania (“baba”). Naopak, výrazy „bud’ chlap“ či „chlapské slovo“ vyjadrujú pozitívnu hodnotu. Ak chápeme jazyk ako spoločenský nástroj myslenia, takéto vyjadrovanie prestáva byť len pomenovaním, označením či slovom. **Stáva sa nástrojom formujúcim naše zmýšľanie o ženách a mužoch, o ich pozícii a rolách v spoločnosti,**“ vysvetľuje v rovnakej publikácii Alexandra Osterátgová. / And it is not just generic masculinity that makes a mess of the perception of women. From a young age, we are labeled princesses, the fairer sex, the more beautiful halves. “The symbolic hierarchy of masculinity and femininity is referred to by phrases such as “don’t be like a woman” or “woman’s talk”, which directly express what is worthless or bad through the feminine name (“woman”). On the contrary, the expressions “be a man” or “man’s word” express a positive value. If we understand language as a social tool of thought, such expression ceases to be just a name, designation or word. It becomes a tool that shapes our thinking about women and men, about their position and roles in society,” explains Alexandra Osterátgová in the same publication.

Boj proti **rodovým stereotypom a nerovnosti** sa skladá z mnohých detailov a rodovo citlivý jazyk je jedným z nich. / The fight against gender stereotypes and inequality consists of many details, and gender-sensitive language is one of them.

*Gender je vlastne rod uchopený zo sociologického hľadiska. Je sociálnou konštrukciou, ku ktorej sa viažu pripisované alebo očakávané sociálne roly, správanie, ale aj predsudky, stereotypy, hodnotenia a sebahodnotenia, predstavy o tom, čo je a čo nie je pre ženu alebo muža správne a vhodné. Od očakávaných sociálnych rolí je v praxi už iba kúsok k **rodovým stereotypom**, ktoré zo života dobre poznáme. / Gender is actually gender (sex) viewed from a sociological perspective. It is a social construction to which attributed or expected social roles are attached – behavior, but also prejudices, stereotypes, assessments and self-evaluations, ideas about what is and what is not right and appropriate for a woman or a man. In practice, it is only a short distance from expected social roles to the gender stereotypes that we know well from life.*

The perception of stereotypical ideas determines the argumentative power of a stereotype's topos as an established system of attitudes, modes of judgment, and behavior that directly and negatively impact reality. Semantic indicators include expressions such as *rodový stereotyp*, *stereotypné predstavy*, *stereotypné očakávania* (gender stereotype, stereotypical ideas, stereotypical expectations) etc. The argumentation unfolds according to the formula: if the way a language is used supports a stereotypical idea, something in the language or in the way it is used must be changed. Stereotypical linguistic behavior is considered in the context of negative social practices that directly impact social reality and pose a threat to the normal functioning of society.

Topos of history. This topos, in the context of arguing the need to use inclusive language, is embodied through appealing to various facts and events as positive or negative examples. For example:

***Rakúskym sestrám sa to podarilo.** <...> Rakúske feministky docielili zmenu textu rakúskej hymny. Tamojšie politické strany sa dohodli, že upravia text štátnej hymny, ktorá krajinu v jednom z veršov opisuje ako „domovinu veľkých synov“. Po niekoľkoročných diskusiách sa v hymne objavia aj „dcéry“ národa. / Austrian sisters have succeeded. <...> Austrian feminists have achieved a change in the text of the Austrian anthem. The country's political parties have agreed to amend the text of the national anthem, which describes the country in one of its verses as the “homeland of great sons”. After several years of discussions, the “daughters” of the nation will also appear in the anthem.*

Diskusia o rodovo nestereotypnom zámene, z ktorého sa nedá určiť pohlavie osoby, prebiehala vo Švédsku od roku 2012. Výraz „hen“ zaviedli v škandinávskej krajine v roku 2015 a používajú ho ako neutrálny výraz vedľa „hon“ a „han“, čiže ona a on. / The discussion about the gender-non-stereotypical pronoun, from which it is not possible to determine the sex of a person, has been ongoing in Sweden since 2012. The term "hen" was introduced in the Scandinavian country in 2015 and is used as a neutral term alongside "hon" and "han", meaning she and he.

Najmä po teroristickom útoku pred Teplárnou upravili aj médiá svoj slovník a vo verejnom priestore sa začalo viac upozorňovať, ktoré výrazy sú správne a ktoré úplne nevhodné. / Especially after the terrorist attack in front of the Teplárna power plant, the media also adjusted their vocabulary and in the public space they began to draw more attention to which terms are correct and which are completely inappropriate.

Tradicia umiestňovať femininum za maskulinum je ďalším znakom podriadeného vnímania žien a je sotva náhodná. Pochádza ešte z 18. storočia, keď toto pravidlo zaviedli presne z toho dôvodu, aby potvrdili, že „najvyššia bytosť je vo všetkých jazykoch mužského rodu, rovnako ako je i mužské pohlavie nadradené a význačnejšie...“ Zdá sa vám takýto prístup v súčasnosti ešte opodstatnený a udržateľný? / The tradition of placing the feminine after the masculine is another sign of the subordinate perception of women and is hardly accidental. It dates back to the 18th century, when this rule was introduced precisely to confirm that "the highest being is in all languages masculine, just as the male sex is superior and more prominent..." Does such an approach still seem justified and sustainable to you today?

A historical topos is an argumentative framework in which the justification is a reference to a specific event, perceived as a positive or negative experience. This topos is identified through an implicit or explicit reference to a precedent fact, which may only be mentioned in the text or described in more detail. The argumentation is based on the following formula: if previous experience teaches us that a certain action has certain consequences, then a need arises to perform this action or refrain from it. A historical topos is an effective way to argue for the need for linguistic change, as it appeals not only to emotions but also to rational data, i.e., to concrete facts that took place in reality.

Conclusion

The topoi identified in Slovak media discourse on the need for gender-specific language inclusivity represent only part of a broader set of argumentative frameworks used in media communications on this topic. For analysis in this article, we selected the main types of topoi, which differ in frequency of use and argumentative force. It should be noted that all of the aforementioned topoi are closely intertwined, forming a specific argumentative strategy in support of gender-specific language changes. The conducted research allows us to conclude that the main arguments in media communications on this topic include the notions that inclusive language is non-discriminatory, gender-neutral, accepting, and free of gender-specific stereotypes. Inclusive language is interpreted as an integral attribute of a democratic society. Its use allows us to address gender-specific social issues and positively influences the social climate. However, it should be noted that all of the above-mentioned argumentative schemes associated with the installation of inclusive language are also widely used in media discourse about its uselessness/redundancy, which indicates their potential substantive argumentative ambivalence.

Sources of empirical material

- Chrastová, V. (2024). Jazykovedkyňa Molnár Satinská: Keď sa ľudia cítia v jazyku bezpečne a prijato, dokážu sa sústrediť na iné výkony. *Denník N*, 23. 3. 2024, <<https://dennikn.sk/3897768/jazykovedkyňa-molnár-satinská-keď-sa-ludia-cítia-v-jazyku-bezpečne-a-prijato-dokazu-sa-sústrediť-na-ine-vykony/>> [15. 10. 2025].
- Horák, O. (2022). Rodovo neutrálny jazyk zvýšil podporu rovnosti pohlaví a toleranciu k LGBT komunite. *Denník N*, 14. 8. 2019, <<https://dennikn.sk/1553214/rodovo-neutralný-jazyk-zvýšil-podporu-rovnosti-pohlaví-a-toleranciu-k-lgbt-komunite/>> [15. 10. 2015].
- Hrúziková, S. (2016). Kurník, 13. 11. 2016, Ako citlivý je váš jazyk? <<https://naskurnik.sk/ako-citlivý-je-vas-jazyk/>> [15. 10. 2025].
- Kopcsayová, I. (2011). Zastavme sa bratia (a sestry) a používajme rodovo citlivý jazyk. *Pravda*, 19. 11. 2011, <<https://spravy.pravda.sk/domace/-clanok/172418-zastavme-sa-bratia-a-sestry-a-používajme-rodovo-citlivý-jazyk/>> [15. 10. 2025].
- Neoral, J. (2022). Potreba rodovo citlivého jazyka. *Blog sme.sk*, 4. 2. 2022, <<https://blog.sme.sk/neoral/media/potreba-rodovo-citliveho-jazyka/>> [15. 10. 2015].

References

- Bermejo-Lique, L. (2006). Toulmin's model of argument and the question of relativism. In D. Hitchcock & B. Verheij (Eds.), *Arguing on the Toulmin model: New essays in argument analysis and evaluation* (pp. 71–87). Springer.
- Cicero. (1972). Об ораторе. In М. Л. Гаспаров (Ed.), *Три трактата об ораторском искусстве* (pp. 75–235). Наука.
- Eemeren, F. H., Houtlosser, P., & Henkemans, A. F. S. (2007). *Argumentative indicators in discourse. A pragma-dialectical study*. Springer.
- European Council. (2016a). Council conclusions on gender equality. <https://www.consilium.europa.eu/sk/press/press-releases/2016/06/-16/epsco-conclusions-gender-equality> (Accessed October 10, 2025)
- European Council. (2016b). Council conclusions on LGBTI equality. <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/06/16/epsco-conclusions-lgbti-equality> (Accessed October 10, 2025)
- Fairclough, N. (1995). *Critical discourse analysis*. Longman.
- Hart, C., & Cap, P. (2014). Introduction. In P. Cap & C. Hart (Eds.), *Contemporary critical discourse studies* (pp. 1–17). Bloomsbury Academic.
- Chouliarakis, L., & Fairclough, N. (1999). *Discourse in Late Modernity. Re-thinking Critical Discourse Analysis*. Edinburgh univ. press.
- Kienpointner, M. (1992). *Alltagslogik. Struktur und Funktion von Argumentationsmustern*. Holzboog.
- Kienpointner, M. (1997). On the Art of Finding Arguments: What Ancient and Modern Masters of Invention have to Tell Us About the ‘Ars Inveniendi’. *Argumentation*, 11, 225–236. <https://doi.org/10.1023/A:1007738732374>
- Kienpointner, M. (2018). Rhetoric and argumentation. In J. Flowerdew & J. Richardson (Eds.), *Routledge handbook of critical discourse studies* (pp. 228–242). Routledge.
- Kienpointner, M., & Kindt, W. (1997). On the problem of bias in political argumentation. An investigation into discussions about political asylum in Germany and Austria. *Journal of Pragmatics*, 27, 555–585. [https://doi.org/10.1016/S0378-2166\(96\)00035-5](https://doi.org/10.1016/S0378-2166(96)00035-5)
- Kwon, W., Clarke, I., & Wodak, R. (2014). Micro-level discursive strategies for constructing shared views around strategic issues in team meetings. *Journal of management studies*, 51(2), 265–290. <https://doi.org/10.1111/joms.12036>
- Motyková, K. (2020). Rodovo inkluzívny jazyk v kontexte jazykových ideológií. In R. Štefančík (Ed.), *Jazyk a politika. Na pomedzí lingvistiky a politológie V* (pp. 251–260). Ekonóm.

- Perelman, C., & Olbrechts-Tyteca, L. (1969). *The New Rhetoric. A Treatise on Argumentation*. University of Notre Dame Press.
- Reisigl, M. (2008). Analyzing political rhetoric. In R. Wodak & M. Krzyżanowski (Eds.), *Qualitative discourse analysis in the social sciences* (pp. 96–120). Palgrave Macmillan.
- Reisigl, M. (2014). Argumentation analysis and the discourse-historical approach: A methodological framework. In P. Cap & C. Hart (Eds.), *Contemporary critical discourse studies* (pp. 67–96). Bloomsbury Academic.
- Reisigl, M. (2018). Discourse-historical approach. In J. Flowerdew & J. Richardson (Eds.), *Routledge handbook of critical discourse studies* (pp. 44–59). Routledge.
- Reisigl, M., & Wodak, R. (2009). The discourse-historical approach (DHA). In R. Wodak & M. Meyer (Eds.), *Methods of critical discourse studies* (pp. 87–121). Sage.
- Reisigl, M., & Wodak, R. (2018). *Discourse and discrimination: Rhetorics of racism and antisemitism*. Routledge.
- Rubinelli, S. (2009). *Ars topica: The classical technique of constructing arguments from Aristotle to Cicero*. Springer.
- Štefaňáková, J. (2020). Rodovo symetrický jazyk v slovenskom a nemeckom jazykovom prostredí v kontexte európskej rodovej politiky a gender mainstreamingu. *Belianum*.
- Štefaňáková, J. (2021). Rodová symetria v slovenských publicistických textoch na pozadí medzinárodnej politiky zameranej na inkluzívny/rodovo vyvážený jazyk. *Slovenská reč*, 86(3), 292–327.
- Urbancová, L. (2019). Rodovo vyvážený jazyk v sociálno-politickom kontexte. In R. Štefančík (Ed.), *Jazyk a politika: Na pomedzí lingvistiky a politológie IV* (pp. 376–387). Ekonóm.
- Urbancová, L. (2021). Rodovo vyvážená slovenčina. In *Styl jako kategoria badawcza języków, tekstów i kultur słowiańskich* (Vol. 1, pp. 158–166). Belianum.
- Wodak, R. (2001). The discourse-historical approach (DHA). In R. Wodak & M. Meyer (Eds.), *Methods of critical discourse studies* (pp. 63–94). Sage.
- Wodak, R. (2011). The discourse-historical approach. In R. Wodak (Ed.), *Critical discourse analysis: Concepts, history, theory* (pp. 63–93). Sage.
- Wodak, R., & Iedema, R. (2004). Constructing boundaries without being seen: The case of Jorg Haider, politician. *Revista Canaria de Estudios Ingleses*, 49, 157–178.
- Žagar, I. (2010). Topoi in Critical Discourse Analysis. *Łódź Papers in Pragmatics*, 1(6), 3–27. <https://doi.org/10.2478/v10016-010-0002-1>

Funding acknowledgment:

The following article is supported by the framework of the project MŠVVŠ SR VEGA 1/0221/24 *Culture of linguistic and communicative presentation of topoi* and project MŠVVŠ SR VEGA 1/0142/24 *Linguistic Inclusivity: between integrative and restrictive communication*.

Contact:

Mgr. Maryna Kazharnovich, PhD.

Department of Slovak Language and Theory of Communication
Faculty of Arts
Comenius University
Bratislava

Email Address: maryna.kazharnovich@uniba.sk

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1657-4215>

Precedent Phenomena in Slovak Media Discourse on the War in Ukraine

Linda Krajčovičová

Abstract

This paper examines the role of precedent phenomena in Slovak media discourse on the war in Ukraine. By analyzing news reports, opinion pieces, and commentary published between 2022 and 2025, it explores how these references activate collective memory, shape public interpretations of the conflict, and serve as rhetorical tools of persuasion. The findings suggest that precedent phenomena not only reflect historical analogies but also function as framing devices constructing multi-layered narratives that influence audience understanding and interpretation of current events.

<https://doi.org/10.53465/JAP.2025.9788022552806.244-254>

Keywords: collective memory, critical discourse analysis, framing, precedent phenomena, Slovak media, war in Ukraine.

Introduction

The war in Ukraine has become a dominant topic not only in the global media but also in the Slovak media discourse, with narratives often polarizing public opinion. With such intense media coverage, figurative language plays an important role, serving not only as a linguistic tool but also as a means of interpreting and evaluating events. According to T. G. Dobrosklonskaya, metaphor as a stylistic device used in an indirect sense provides an opportunity to “deepen the content of media texts by incorporating memorable, evaluative, often culturally specific images” (Dobrosklonskaya, 2014: 138). A similar approach to the meaning of cultural and historical references in text is also taken by Wierzbicka (1997) and Kövecses (2005), who emphasize the role of cultural context in the interpretation of metaphors. Such culturally charged metaphors often draw upon what linguists refer to as *precedent phenomena* – expressions rooted in shared cultural knowledge and collective memory.

Precedent Phenomena and the Theory of Intertextuality: A Theoretical Framework

The theory of precedence was first introduced and elaborated by J. N. Karaulov, who describes precedent phenomena as culturally shared mental and emotional patterns that hold particular significance for individuals and are actively reproduced in everyday language use (Karaulov, 1987: 216). The theory of precedence develops from the concept of intertextuality, which E. A. Nakhimova views as a characteristic element of mass culture, media, and the arts, encompassing both verbal and non-verbal forms such as music, visual art, and film (Nakhimova, 2007: 40).

Linguists use various terms such as intertextuality, precedent phenomenon, historical (social, political) or literary (theatrical) metaphor, textual reminiscence, logoevisteme, element of vertical context, antonomasia, and allusion as a type of rhetorical trope and figure, or proper name, which functions as a common noun. These terms are not entirely identical in content, as they express different views on the belonging of phenomena to the mental, cultural, or other spheres and are used in different scientific paradigms (Nakhimova, 2007: 8-9).

Precedent phenomena are divided into precedent texts, precedent situations, precedent expressions, and precedent names. Precedent names are the core of the category of precedence, actively updating precedent texts, statements, and situations. This term refers to the names of authors and characters, titles of literary works, literary toponyms, and situational nominations. Precedent names are used for categorization, conceptualization, and evaluation in the construction of a national linguistic worldview. They create a national system of values and anti-values that, to a certain extent, influence the behavior of representatives of the linguocultural community, uniting “us” with “them” (Nakhimova, 2007: 143).

While the Russian linguocultural tradition emphasizes the communicative and cognitive aspects of precedent phenomena, Western research approaches the same issues through the lens of intertextuality and metaphor theory. In Western literature, these phenomena are referred to as intertextual references, cultural allusions, allusive metaphors, or conceptual metaphors with intertextual anchoring (Kristeva, 1980; Genette, 1997; Lakoff & Johnson, 1980). Intertextuality is understood as a process in which “any text is constructed as a mosaic of quotations; any text is the absorption and transformation of another” (Kristeva, 1980: 66). With this concept, Kristeva builds on Bakhtin’s theory of the dialogical nature of text, according to which no text exists in isolation, but constantly enters into dia-

logue with other texts and social discourses (Bakhtin, 1981; Duleba, 2022: 266).

Therefore, intertextuality allows us to understand precedent phenomena in the media as active references to cultural, literary, or historical phenomena that influence the evaluative and metaphorical connotations of the text. Bakhtin describes this as follows: “The way in which the word conceives its object is complicated by a dialogic interaction within the object between various aspects of its socio-verbal intelligibility. And an artistic representation, an “image” of the object, may be penetrated by this dialogic play of verbal intentions that meet and are interwoven in it; such an image need not stifle these forces, but on the contrary may activate and organize them” (Bakhtin, 1981: 277).

Genette extends the concept of intertextuality to the broader concept of transtextuality, which he defines as “all that sets the text in a relationship, whether obvious or concealed, with other texts” (Genette 1997: 1), emphasizing that every precedent name or reference phenomenon creates an intertextual connection in the media that influences the interpretation and evaluation of events.

In our analysis, we consider precedent phenomena to be a fundamental element of the cognitive basis of a linguistic and cultural community, a means of accessing other precedent phenomena in communication. The specificity of their use presupposes that a person, with their knowledge, experience, and emotions, is consciously or unconsciously able to transfer the characteristic property of a name to any object or phenomenon of reality, thereby making this process metaphorical in nature. Among the most productive source domains of precedence in contemporary media are literature, theater, cinema, war, politics, music, economics, and sports. Precedent names fulfill various functions in media texts, such as evaluative, pragmatic, modeling, aesthetic, cognitive, nominative, and communicative.

Methodology

In this paper, we focus on analyzing the potential and functions of precedent phenomena in the metaphorical framing of the war in Ukraine in Slovak media discourse. The research period spans from the outbreak of the war in February 2022 to the present, with data sourced from Slovak electronic media (news portals, commentaries, analyses, and blogs).

The main aim of the research is to identify, categorize, and interpret precedent phenomena that appear in Slovak media discourse when reporting

on the war in Ukraine. The categorization is carried out according to the source domain of the precedent phenomena (e.g. history, literature, etc).

The analysis builds on the classification of Nakhimova (2007) and Karaulov (1987), who distinguish between precedent texts, names, situations, and statements, but we extend it to include the dimension of cultural intertextuality (Kristeva, 1980; Genette, 1997), which allows us to examine the connections between media texts and the broader cultural, historical, or literary context.

To interpret the identified phenomena, we apply critical discourse analysis (CDA) according to the approaches of Fairclough (1995) and van Dijk (2008), which allows us to examine the power and ideological aspects of media language.

History as a Source Domain of Precedent Phenomena in Slovak Media Discourse

When examining examples of precedent phenomena, it is not surprising that parallels with World War II appear in Slovak discourse. Such images correspond to collective memory, as World War II represents a highly evocative and emotional framework that media authors employ to emphasize the significance of current events.

Slovak media texts often use the universal precedent name *Hitler* in relation to Vladimir Putin. This intertextual reference carries strong emotional and evaluative connotations, activates historical memory, and allows recipients to interpret current events through a morally polarized framework of “good and evil:” *Hitler and Tiso. Putin and Fico. The same story of shame. Unlike Tiso, Fico did not have to follow Putin; he is not his vassal. He went there of his own accord, with admiration for the murderer and dictator [dennikn.sk, 11/5/2025].*

During World War II, *Tiso*, the president of the wartime Slovak State, was associated with collaboration with fascist Germany. In media discourse, this image is used to portray Prime Minister Robert Fico as a close ally and admirer of Vladimir Putin, thereby creating a negative framing of his political views and persona. Such a connection appeals to collective memory and activates moral and emotional connotations associated with the period of collaboration and totalitarianism.

Strong connotations in the collective memory are also evoked by the historical events of the *Sudetenland* in 1938 and the *Munich Agreement*, which symbolize concessions to the aggressor and appeasement. Germany claimed the right to the Czechoslovak territory of the *Sudetenland* in 1938, arguing

that it was necessary to protect the German-speaking population. Similar rhetoric can be observed in the case of Russia, which often defends its actions in Ukraine with arguments about protecting the Russian-speaking population. In an effort to avoid World War II, the Western powers decided to comply with Germany: *Putin's efforts to gain control of Donbas are reminiscent of Hitler and the Sudetenland. Russia's interest in Ukraine's defensive lines in the Donetsk region is reminiscent of Hitler's acquisition of Czechoslovakia's fortifications in the Sudetenland* [sme.sk, 19/08/2025]. / *Fico rejects the idea of an early election, but he can see around corners when it comes to foreign affairs. He predicts that the West will prepare a "nice Munich" for Ukraine next year. According to him, Russia will retain Luhansk, Donetsk, and Crimea, a peaceful solution will be "extremely painful" for Kyiv, and after "Munich," Slovakia will have to reckon with a large amount of illegal migration and an influx of weapons from Ukraine* [aktuality.sk. 09/12/2024]. / *The world must not fall into the trap of appeasement; it did not work in 1938 and it will not work now* [spravy.pravda, 16/02/2025]. / *Suspension of US aid to Kiev. It is worse than Munich because (at that time) they at least did not try to portray Czechoslovakia as the aggressor. But here they are trying to accuse the victim of aggression—it is extremely dangerous* [spravy.pravda.sk, 04/03/2025].

Slovak and foreign authors see parallels between the events of 1938 and the current war in Ukraine. In this context, Russia is portrayed as the aggressor and Donbas as the *modern Sudetenland*. Robert Fico predicts that Western powers may back down and sacrifice disputed Ukrainian territories to Russia, thereby demonstrating their weakness and inability to resist Russia. At the same time, his rhetoric draws attention to the possible negative consequences for Slovakia. This example illustrates how political actors use historical parallels to create an evaluative framework and influence the perception of events in the media. The stronger and more relevant the image they use, the more emotional the response they elicit from their audience.

In Slovak media discourse, the name *Winston Churchill* often appears in connection with Vladimir Zelensky. This precedent name has predominantly positive connotations, as Churchill, an important British statesman and orator, played a key role during World War II and became a symbol of courage and determination. The parallel between Zelensky and Churchill is used to emphasize Zelensky's leadership qualities, his ability to motivate society, and maintain the morale of the nation in times of war. From the perspective of the theory of precedence, this is an example of a universal precedent name that transcends the boundaries of a single national culture and becomes part of the global memory space.

The use of the name *Winston Churchill* in the Slovak media environment points to a tendency to draw on an internationally shared cultural canon and transfer its symbolic values to the current geopolitical context. Such an intertextual reference has a strong axiological and evaluative dimension—it highlights the moral righteousness and resilience of Ukraine, while contrasting it with the image of the aggressor represented by Vladimir Putin: *Zelensky is allegedly not the legitimate president of Ukraine. And Churchill was the legitimate prime minister of Britain* [sme.sk, 25/02/2025]? / *Zelensky is “the Winston Churchill of our time,” former President George W. Bush paid tribute to him* [sita.sk, 06/05/2022].

On the contrary, Vladimir Putin is often compared to *Joseph Stalin*, especially in connection with his authoritarian style of governance and aggressive political actions against Ukraine. The name *Stalin* carries significantly negative connotations in the collective memory, associated with totalitarianism, repression, and the famine that afflicted the population of Ukraine in the 1930s. This framing of Putin through the figure of Stalin has a strong evaluative effect—it serves to demonstrate his moral discredit and ideological evil.

In contrast to Zelensky, whom the media often associate with the name of Winston Churchill, this reinforces the axiological dichotomy of “leader-aggressor” versus “leader-defender,” which forms the basis of the media’s interpretation of the conflict: *Putin as Stalin: is Russia committing genocide in Ukraine* [dennikn.sk, 25/11/2025]? / *It has been 70 years since Stalin died, but when you look out the window, he is still here with us. He just shaved his beard* [spravy.pravda, 05/03/2023].

Another universal precedent situation from World War II is *Pearl Harbor*, when the Japanese unexpectedly attacked the USA in 1941. *Pearl Harbor* has become a metaphorical symbol for a shocking moment that changes the military and political situation. At the same time, it is a symbol of shame, failure, and inability to predict. In connection with the war in Ukraine, Russia experienced its *Pearl Harbor* when Ukraine attacked it with its drones: *An operation that will go down in history, or Russia’s Pearl Harbor. According to analysts, the weekend drone attack on airports deep inside Russian territory is a demonstration of Ukrainian ingenuity and, at the same time, a huge embarrassment for the Russian security forces* [tvnoviny.sk, 03/06/2025]. / *The Ukrainians have succeeded in creating a “Russian Pearl Harbor.” However, Russia’s missile attacks are unlikely to cease even after the loss of aircraft* [aktuality.sk, 04/06/2025].

As the analyzed examples show, the attack on Russian airports was unexpected and humiliating. The precedent situation of *Pearl Harbor* is reinterpreted here—the original relationship between aggressor and victim is

inverted, as in this case it is the country defending itself against aggression that is attacking. Such framing reinforces the narrative of retribution and moral victory for Ukraine. This discourse can be interpreted as a means of constructing a moral framework for the conflict that supports a pro-Western and pro-Ukrainian perspective.

Another significant precedent situation from World War II is the meeting of Churchill, Stalin, and Roosevelt at the Yalta Conference in 1945, where they agreed on the post-war world order. This event became a symbol of the division of Europe into the Western and Soviet blocs: *Putin is preparing a new Yalta. Together with Trump, he wants to divide Europe* [hnonline.sk, 14/01/2025]. In the analyzed example, the media updates a historical event and uses an analogy with the *Yalta Conference* to frame current geopolitical relations. The author implicitly suggests that Putin and Trump are attempting to divide spheres of influence in Europe, similar to what the Allies did after World War II, but this time in the context of energy policy and oil supplies.

In media and political discourse on the war in Ukraine, parallels are often drawn with the US military intervention in Vietnam: *Perhaps a more accurate parallel is the **Vietnam War**, one of the proxy conflicts of the Cold War, but in this case we have to switch sides. It seems that, rather than Hitler's visions of world domination, Russian rhetoric today corresponds more to the United States' exaggerated defensive response during the Cold War* [standard.sk, 26/09/2022]. / *Every day, the conflict between Ukraine and the Russian Federation increasingly resembles the **Vietnam War**. It is a dark day in US history, as the Western power failed to win the war and its troops left the devastated country on the side of the defeated. Russia may suffer a similar fate in Ukraine* [topky.sk, 20/11/2024].

The Vietnam War was a conflict during the Cold War in which the USA was primarily seeking to prevent the spread of communism and protect its strategic interests. However, Vietnam did not pose an immediate threat to the USA, and American military intervention is therefore often viewed as an excessive defensive response. The Russian justification for the invasion of Ukraine in the media uses a similar narrative—defense against “NATO expansion” and protection of its own interests. As the analyzed examples show, the media use the precedent of the Vietnam War to point out the risk of long-term conflict and possible failure for Russia.

Literature and Cultural Narratives as a Source Domain of Precedent Phenomena

Literature and cultural narratives, including biblical stories, constitute traditionally productive source domain for framing the war in Ukraine. A typical example is the *David versus Goliath* parallel, which is employed to describe the use of light Ukrainian quad bikes against Russian tanks.: **David versus Goliath: Light Ukrainian quad bikes destroy Russian tanks** [auto.pravda.sk, 05/05/2022]. In this case, we can observe a surprising contrast between the military technology of both sides. Ukraine, representing *David* in this metaphorical interpretation, managed to overcome Russia's technological and numerical superiority, reinforcing the image of an asymmetrical conflict and strategic surprise. This biblical reference allows the media to frame the event in a way that is easily understandable and emotionally evocative to the audience, emphasizing the courage and ingenuity of the smaller party in the conflict with a much stronger opponent.

One of the frequently updated precedent situations is the *Trojan War*, whose motif is transferred to the context of the current military conflict: **"Trojan trucks" full of drones from Ukraine took Moscow by surprise** [tvnoviny.sk, 03/06/2025]. / **Putin's Trojan horses? Latvians are putting pressure on the Russian minority, fearing the fate of Donbas** [hnonline.sk, 03/26/2024]. The motif of the *Trojan horse* is a symbol of a surprise, strategic attack, or deception in conflict and represents a universal cultural code that is highly recognizable. The examples show that the media use this image to frame the behavior of both actors in the conflict—on the one hand, Ukraine, which surprises Russia with its military tactics, and on the other hand, Russia, whose political actions are described as insidious or manipulative. This precedent image thus fulfills an evaluative and interpretive function, as it allows the recipient to perceive events through a familiar narrative of deception and cunning.

In connection with the war in Ukraine, parallels with Orwell's dystopia 1984, which depicts totalitarian control and constant propaganda, appear in Slovak discourse: **More than two minutes of hate, or Russian-style Orwell** [blog.sme.sk, 08/06/2024] / **George Orwell would be delighted. Russian MPs are rewriting the past to control the future** [debata.pravda.sk, 12/03/2024]. George Orwell is a well-known author, and his name carries strong cultural and evaluative intertextual connotations. Authors of media texts use references to Orwell to evaluate and ideologically frame Russian actions, presenting them as totalitarian, manipulative, and negative.

Samuel Beckett's absurd drama *Waiting for Godot* is an important work of world literature, whose theme of endless waiting and absurdity can be

used in media discourse to frame situations where the subject is waiting for decisions or interventions that do not come: *Ukrainian waiting for Godot*. *The absurdity of the plot, which leaves neither the spectator nor the reader any wiser, is very apt for Ukraine's wait for an invitation to join NATO* [24dnes.sk, 07/07/2023]. The author uses this literary reference to frame Ukraine's waiting to join NATO. Framing Ukraine through absurd drama allows recipients to understand waiting as frustrating and fruitless, emphasizing the need for support from the international community.

Conclusion

Our analysis demonstrates that precedent phenomena are extensively used in Slovak media discourse on the war in Ukraine. The most productive source domain is history, particularly World War II. Precedent names such as *Hitler*, *Tiso*, *Stalin*, and *Churchill* frame political actors in moral or evaluative terms, often through a dichotomy of "good versus evil." Ukraine, represented by President Zelensky is consistently portrayed positively, while Russia and President Putin are depicted as aggressors. Slovak Prime Minister Robert Fico associated with the precedent name *Tiso*, is framed negatively, emphasizing his alignment with Russia and portraying him as an obedient admirer. These framing strategies reflect the ideological and evaluative mechanisms that CDA seeks to uncover, showing how media discourse positions actors within moral and political hierarchies.

Precedent situations form another key category of framing. Historical events, including the *Munich Agreement*, the *Yalta Conference*, and the *Vietnam War* are invoked to highlight potential outcomes of the war and to underscore the perceived threat posed by Russia. Russia is consistently represented as an aggressor acting under the guise of self-defense, seeking to seize the territory of its neighbor. This interpretation exemplifies the critical CDA focus on power, ideology, and the reproduction of social hierarchies through media language.

Literature and cultural narratives are also employed, though they tend to be less emotionally evocative and more conventional. Biblical stories, such as *David versus Goliath*, and literary motifs, like the *Trojan Horse* illustrate asymmetry, strategic deception and moral struggle. Literary works, including Beckett's *Waiting for Godot* and Orwell's dystopian novel *1984*, emphasize absurdity, uncertainty, and oppression, framing Ukraine's prolonged struggle for support and highlighting manipulative or totalitarian actions by Russia.

While historical parallels often evoke stronger emotional reactions due to collective memory, literary and cultural references enrich discourse by offering evaluative, symbolic, and morally charged perspectives. Their use in media discourse reveals how language constructs meaning, frames ideological positions, and shapes public perception.

In conclusion, literature and cultural narratives function as essential tools for metaphorical framing, moral evaluation, and interpretive guidance in Slovak media coverage of the war in Ukraine. They work alongside historical precedent phenomena to create a multi-layered discourse that informs, evaluates, and emotionally engages the audience, illustrating the broader social and ideological processes at play.

Literature

- Bakhtin, M. M. (1981). *The Dialogic Imagination: Four Essays* (M. Holquist, Ed.; C. Emerson & M. Holquist, Trans.). University of Texas Press.
- Dobroslonskaya, T. G. (2014). *Medialingvistika: sistemnyj podchod k izucheniju jazyka SMI (Sovremennaja anglijskaja medijarech)*. FLINTA.
- Duleba, M. (2022). Michail Bachtin medzi antropológiou a epistemológiou: chronotopické myslenie ako účastné myslenie. *Filosofický časopis*, 70(2), 249–266. <https://doi.org/10.46854/fc.2022.2r.249>
- Fairclough, N. (1995). *Critical Discourse Analysis: The Critical Study of Language*. Longman.
- Genette, G. (1997). *Palimpsests: Literature in the Second Degree* (C. Newman & C. Dubinsky, Trans.). University of Nebraska Press.
- Karaulov, Y. N. (1987). *Russkij jazyk i jazykovaja lichnost*. Nauka.
- Kövecses, Z. (2005). *Metaphor in Culture: Universality and Variation*. Cambridge University Press.
- Kristeva, J. (1980). *Desire in Language: A Semiotic Approach to Literature and Art*. Blackwell.
- Lakoff, G., & Johnson, M. (1980). *Metaphors We Live By*. University of Chicago Press.
- Nakhimova, E. (2007). *Pretsedentnye imena v massovoj kommunikatsii*. Jekaterinburg: GOV VPO «Ural. gos. ped. un-t»; Inst. sotsial'nogo obrazovanija.
- Van Dijk, T. A. (2008). *Discourse and Power*. Palgrave Macmillan.

Wierzbicka, A. (1997). *Understanding Cultures through Their Key Words: English, Russian, Polish, German, and Japanese*. Oxford University Press.

Funding acknowledgment:

This paper has been prepared within the framework of the research grant project VEGA 1/0075/24 *Politický diskurz na Slovensku v kontexte vojny na Ukrajine*.

Contact

Mgr. Linda Krajčovičová, PhD.

Department of English Language and Intercultural Communication
Faculty of Applied Languages
Bratislava University of Economics and Business

Email Address: linda.krajcovicova@euba.sk

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1925-2673>

Jazyková dimenzia akademickej migrácie v kontexte globálneho vzdelávania

Ingrid Kunovská

Abstract

The Language Dimension of Academic Migration in the Context of Global Education. *The article deals with the phenomenon of academic migration in a global context. It analyzes the causes and motivational factors of migration of highly qualified persons, experts, researchers, university teachers, and at the same time tries to identify its consequences both for the country of origin of migrants and for the destination country. At the same time, the article examines the characteristics of the concepts of "brain drain", "brain circulation", "brain exchange", and "brain waste". The article is based on available scientific literature and statistical data and highlights the need for more comprehensive policies across science, education, and migration.*

<https://doi.org/10.53465/JAP.2025.9788022552806.255-265>

Keywords: migration, academic migration, pull and push factors, brain drain, brain exchange, brain circulation, brain waste.

Kľúčové slová: migrácia, akademická migrácia, Push faktory, Pull faktory, odliv mozgov, výmena mozgov, obeh mozgov, plytvanie mozgami.

Úvod

Akademická migrácia je dnes súčasťou širších procesov medzinárodnej mobility pracovných síl. V ostatných desaťročiach sa stala intenzívnejšou v dôsledku globalizácie, internacionalizácie vedy a prehlbovania nerovností medzi vedeckými systémami. Vyznačuje sa dočasným alebo trvalým pohybom výskumníkov, expertov, vysokoškolských pedagógov a doktorandov medzi krajinami. Netreba zabúdať na fakt, že vplyvom migrácie dochádza k vzájomnému ovplyvňovaniu kultúr, čo môže byť prospešné aj pre spravidla otvorenú akademicкую obec. Podľa Dulebovej a Dulebu (2021) štúdium vzá-

jomného vplyvu rôznych kultúr "umožní získať významné teoretické a praktické závery, ktoré môžu byť zaujímavé nielen pre lingvistov-teoretikov, ale aj pre odborníkov v oblasti žurnalistiky, reklamy, politickej a mediálnej lingvistiky" (Dulebová a Duleba, 2021: 411). Ako uvádza Ackers (2005), mobilita akademikov je súčasťou tzv. cirkulácie poznania, ktorá môže byť prínosom, no môže viesť aj k negatívnym javom ako "brain drain". Cieľom tohto článku je analyzovať komplexnosť akademickej migrácie s dôrazom na dôvody, následky, jazykové aspekty a politické súvislosti.

Migrácia dnes a jej príčiny

Z globálneho pohľadu je aktuálne téma migrácie komplexná a situácia vzhľadom na stav spoločnosti v rámci Európy aj mimo nej turbulentná a pomerne ťažko predikovateľná. Niektoré štáty Európskej únie v západnej časti Európy sú charakteristické odchodom vlastných obyvateľov do iných krajín, ako aj prílevom osôb z iného štátu, prípadne sa stávajú tranzitnou krajinou. Podľa existujúcich dát (EUROSTAT, 2023) začiatkom roka 2023 žilo 20 miliónov občanov EÚ v inej členskej krajine, ako sa narodilo.

Názory na migráciu sú rôzne, spravidla sú ovplyvnené mnohými faktormi. Často sa stretávame aj na Slovensku s negatívnymi postojmi obyvateľstva voči migrácii a migrantom. Ľudia prijímajú migrantov ako niečo cudzie, čo do miestnej spoločnosti nepatrí. Podľa slovenského sociológa Michala Vašečku (2009) patrilo Slovensko v čase písania jeho štúdie k štátom s najnižším počtom cudzincov. Dnes je situácia iná, pretože najmä po februári 2022 zažilo Slovensko výrazný nárast počtu migrantov z Ukrajiny, ktorí na Slovensko prichádzali ako vojnoví utečenci. Migrácia sa postupne stala témou politického diskurzu a mnoho politických strán využíva tému migrácie v rámci politickej súťaže, využívajúcich atmosféru strachu a negatívneho vnímania tejto témy vo svoj prospech (Štefančík & Kiner, 2021). Pomerne veľká časť nášho obyvateľstva si stále ešte neuvedomuje pozitívnu stránku migrácie, obzvlášť tej akademickej. Na Slovensku ju môžu vnímať práve učitelia na rôznych typoch školách, pretože deti migrantov z Ukrajiny sú integrovaní okrem iného aj tým, že navštevujú školské zariadenia. Zatiaľ čo slovenskí študenti odchádzajú zo Slovenska študovať do inej krajiny, ukrajinskí študenti prichádzajú, resp. študujú na slovenských vysokých školách. Takýmto spôsobom sa podarilo zastaviť dramatický úbytok mladých ľudí študujúcich na slovenských univerzitách.

Medzinárodná migrácia má svoje pozitívne aj negatívne stránky. Migrácia často stála za importom nového poznania v rôznych spoločenských ob-

lastiach, či už sa jednalo o poľnohospodárstvo, priemysel, vedu alebo umenie. Rudan (2006) upozorňuje na existenciu mnohých príkladov z histórie, ako môže život v izolovaných komunitách viesť k dekadencii alebo definitívnemu zániku.

Európska Únia si v oblasti migračnej politiky stanovila cieľ vytvárať priaznivé podmienky so zreteľom na potreby a schopnosti prijímania cudzincov. Dôraz kladie integráciu do spoločnosti, pretože úspešná integrácia môže zabrániť rôznym nedorozumeniam, napätiam a v konečnom dôsledku môže vplývať aj na úspechy, resp. neúspechy radikálnych politických strán, ktoré považujú migrantov za ohrozenie domácej kultúry, či celého spoločenstva cieľovej krajiny migrácie. Európske spoločenstvo demokratických štátov považuje za nevyhnutnosť poskytovať ochranu tým, ktorí sú na túto pomoc odkázaní. Únia rovnako prijíma opatrenia v oblasti boja proti nelegálnej migrácii, a všetkým aspektom, ktoré s iregulárnou migráciou súvisia. Ako nedostatok môžeme chápať skutočnosť, že Európska únia nemá určenú osobitne internú a externú migračnú politiku (Niemann & Zaun, 2023).

Migrácia nie je novým javom. Jedná sa o dlhodobý sledovateľný proces už v dávnej minulosti. Jej príčiny možno hľadať v tom, že ľudia opúšťajú lokality s menej priaznivými podmienkami a usádzajú sa v miestach s lepšími podmienkami na život (Letavajová et al., 2020).

Existuje mnoho teórií o migrácií (Massey et al. 1993; Lidák & Štefančík, 2022), ale pre tento text sa ako výhodný javí koncept tzv. faktorov priťahovania a vytlačania, s ktorým prišiel E. S. Lee (1972). V prípade push faktorov ide o impulzy, ktoré populáciu nútia opúšťať krajinu pôvodu. V období neistoty a bezpečnostných nástrah je práve potreba častým dôvodom migrácie, hoci mnoho politikov upiera utečencom tento atribút. Vidia v nich ekonomických migrantov hľadajúcich lepšie životné podmienky, a nie migrantov hľadajúcich pocit bezpečia pre seba a svojich blízkych. Práve v strate bezpečia a istoty nachádzame rozhodujúci moment, ktorý vyháňa ľudí z krajín pôvodu. Nastolený problém je však oveľa zložitejší. Okrem faktorov vytlačania totiž pôsobia ako faktory priťahovania. Tie sú rozhodujúce pri výbere krajiny, novej vlasti, štátu, ktorý poskytne nielen ochranu, ale množstvo ďalších faktorov pre lepší život.

Výrazom pull faktory označujeme tie impulzy, ktoré migranta motivujú k tomu, aby si vybral ako nové miesto svojej existencie určitú krajinu. Zaujímavou môže byť pre migrantov cieľová krajina aj bez zámernej politiky podporujúcej posilňovanie pull faktorov. Ak je v cieľovej krajine vysoká životná úroveň, dobré sociálne zabezpečenie, kvalitná zdravotná starostlivosť alebo kvalitný školský systém, je prirodzené, že o túto krajinu bude väčší záujem ako o krajiny, ktoré tie atribúty nemajú. Migračná politika EÚ,

ale aj migračné politiky jednotlivých členských štátov, však podmienky priťahujúce migrantov vytvárajú aj zámerne s cieľom získania aktívnych, perspektívnych a vzdelaných migrantov. Dôvodov na takúto politiku je viacero. Jedným z nich je napríklad nepriaznivý demografický vývoj v jednotlivých členských krajinách.

Riadená migrácia, zameraná na vytváranie pull faktorov pre mládež a osoby v produktívnom veku, a zároveň zameraná na motiváciu mladých ľudí vrátiť sa do pôvodnej krajiny pobytu sa dnes javí ako možné opatrenie pri riešení problému spojeného s nízkou pôrodnosťou a starnutím obyvateľstva EÚ. Podľa výskumov tejto oblasti je možné realizáciou vhodných zásahov vo forme selekcie migrantov, zmien vo vzdelávaní a v podpore pôrodnosti existujúci stav výrazne zlepšiť. Švédsko a Kanada sú označované za priekopnícke krajiny, ktoré úspešne aplikujú politiky riadenej migrácie v prospech pozitívneho vývoja demografického zloženia spoločnosti (Marois a kol., 2020).

Faktory akademickej migrácie sa delia sa na individuálne, inštitucionálne a politicko-systémové:

- Individuálne faktory: Vedecký pracovník hľadá lepšie podmienky na prácu, vyšší plat, možnosť publikovania, účasť na prestížnych projektoch a sebarealizáciu. Tieto faktory zohrávajú kľúčovú úlohu najmä v prípadoch, keď domáca krajina neposkytuje adekvátnu vedeckú infraštruktúru.
- Inštitucionálne faktory: Grantové schémy, štipendiá podporujú mobilitu. Prestíž univerzít a možnosť spolupráce s renomovanými kolegami sú ďalšie dôležité aspekty (Franzoni et al., 2012).
- Politické a systémové faktory: Autoritatívne zmeny, obmedzovanie akademickej slobody, cenzúra alebo zhoršenie podmienok financovania vedú k odchodu vedcov. Príkladom je migrácia akademikov z Ruska, Maďarska či Turecka.

Podľa výskumu Inštitútu pre verejné otázky sa rozlišujú nasledovné skupiny push a pull faktorov:

Rôzne skupiny faktorov ekonomickej povahy (push faktorov):

- Ak štát zlyháva v oblasti právneho štátu, ak vykazuje deficity demokracie, ak sú štátne a verejné inštitúcie nefunkčné, prípadne ich konanie je založené na podozreniach z korupcie a klientelizmus, ak štát nedostatočne podporuje malých a stredných podnikateľov, prípadne, ak existuje nízka úroveň vzdelávacieho systému, či zdravotnej starostlivosti);
- Ak štátu zaostáva v oblasti sociálno-kultúrnych (provinčnosť, radikalizácia, rast politického extrémizmu, xenofóbne prejavy, kriminalita a or-

ganizovaný zločin, zanedbávanie problémov životného prostredia, neo- chota menšín integrovať sa a naopak, diskriminácia už usadených men- šín – autochtónnych aj alochtónnych);

- Štát môže mať sociálno-ekonomické problémy, akými sú napríklad ní- zka životná úroveň a nedostatok voľných pracovných miest. Práve tieto ekonomické ukazovatele patria k dôležitým faktorom vytlačania. Do tej- to skupiny patrí aj štrukturálna nezamestnanosť, málo príležitostí za- mestnať sa vo svojom odbore.
- Ak štát nemá kvalitný systém vzdelávania (patria sem najmä zlé pod- mienky pre vedcov a výskumníkov, rovnako nízka úroveň školstva, resp. vzdelávacieho systému).

Ide len o pomerne jednoduchý výpočet, faktorov vytlačania je viacero, patria sem aj už vyššie uvedené otázky bezpečnosti, ako primárny faktor, ktorý spôsobuje migráciu predovšetkým ľudí hľadajúcich v iných krajinách ochranu, resp. azyl.

Na druhej strane stoja pull faktory, predovšetkým ekonomickej povahy: usporiadanie spoločnosti, funkčný štát (dobré fungujúci trh a inštitúcie, dob- rý stav demokracie, politická kultúra, nízka miera korupcie a klientelizmu, kultúra tolerantnosti, princíp otvorenia sa svetu (Velšic, 2021)

Ako uvádza Teichler (2015), migrácia je zrkadlom globálneho politic- kého diania. Možno povedať, že akademická migrácia je citlivá na politický vývoj. Môže byť reakciou na autoritárske tendencie, na nástup neliberál- nych režimov, legislatívnych zmien, kedy dochádza k emigrácii vedcov. Ďalším dôvodom sú vojenské konflikty. Napríklad invázia na Ukrajinu v roku 2022 vyvolala migráciu tisícov vedcov do krajín EÚ, čo poukázalo na potrebu flexibilných schém podpory akademických utečencov.

Fenomén akademickej migrácie

Odliv mozgov (brain drain) je typickým znakom viacerých otvorených eko- nomík. Talentovaní, vzdelaní ľudia sú pre krajinu veľkým potenciálom, vďaka ktorému sa môže hospodárstvo aj spoločnosť rozvíjať. Hansen (2004) upozorňuje na to, že k odlivu mozgov dochádza pri nerovnováhe systému, teda keď je príchod (príliv) kvalifikovaných pracovníkov značne menší, než ich odchod (odliv). Výrazy príliv a odliv však môžu byť politic- ky nekorektné, keďže ide o metaforu vody, ktorá spravidla odkazuje na nie- čo negatívne.

Vavrečková a kol. (2008) definuje odliv mozgov ako mobilitu ľudského kapitálu, vysokokvalifikovaných osôb, expertov. Za „mozog“ je považova- ná osoba s ukončeným vysokoškolským vzdelaním minimálne prvého stup-

ňa. Podľa autorov sa migrácia vzdelaných ľudí odlišuje od migrácie ľudí bez alebo len s veľmi nízkym stupňom vzdelania. Vedci migrujú väčšinou do veľkých miest so sídlom renomovaných inštitúcií, ktoré im umožňujú získať u nich pracovné miesto zodpovedajúce ich dosiahnutej úrovni vzdelania. Takýto migranti sú ochotní sa za kvalitnou ponukou práce aj opakovane sťahovať a ich hlavným motivačným faktorom nie sú vždy len financie.

Najdôležitejšími dôvodmi pre odchod talentov, expertov a mladých tvorivých ľudí v odboroch zdravotníctvo, IT a vzdelávanie do zahraničia za prácou, ktoré uviedli respondenti v prieskume realizovanom v roku 2019, boli podľa Brzicu a kol. (2020):

- Lepšie podmienky pre prácu v zahraničí – 47,9 %,
- Zvýšenie znalostí – 47,4 %,
- Zmysluplne zameraná práca – 38,0 %,
- Výrazne vyšší príjem – 34,1 %,
- Nedostatok príležitostí pre pracovné zameranie – 28,6 %,
- Cíteľné zvýšenie kvality života v mieste pôsobenia – 26,2 %.

Odlivu mozgov napomáha lokalizácia intelektuálne náročnejších pracovných príležitostí, ktoré sú napríklad aj na Slovensku koncentrované vo väčších mestách, predovšetkým v hlavnom meste. Uvedený fakt tak prispieva k zvýšeniu vnútroštátnej migrácie. Jej negatívnym dôsledkom je stagnácia rozvoja odľahlejších regiónov a prehlbovanie rozdielov medzi jednotlivými regiónmi.

Podľa Chrančokovej a kol. (2020) začína akademická migrácia už v období počas štúdia. Štúdium v zahraničí je dnes pre mladých ľudí zo Slovenska atraktívnym a oveľa ľahšie prístupnejším ako kedysi. Spomedzi 36 krajín OECD má Slovensko druhý až tretí najvyšší podiel študentov študujúcich v zahraničí, prevažne v Českej republike, ktorá je u slovenských študentov veľmi obľúbenou destináciou.

Opačná situácia (prílev mozgov) nastáva, ak je zaznamenaných viac prichádzajúcich vysokokvalifikovaných jedincov než opúšťajúcich. Vavrečkova a kol. (2008) taktiež uvádza, že za prílev mozgov môže byť považovaná aj situácia, kedy nezávisle od počtu emigrantov do danej krajiny intenzívne prichádza vysoký počet vzdelaných imigrantov. Známy je taktiež pojem výmena mozgov (brain exchange). Nejaká krajina teda talenty získava, iná však stráca.

Autori taktiež opisujú tzv. obeh mozgov (brain circulation). Týmto výrazom vnímajú opakovaný pohyb, založený na výmene vysokokvalifikovanej pracovnej sily medzi dvomi alebo viacerými štátmi.

Plytvanie mozgami (brain waste) je charakterizované ako nevyužitie intelektuálnych kapacít emigrantov. Často sa stáva, že odborne kvalifikovaní, vzdelaní emigranti nenájdu v novej krajine uplatnenie vo vyštudovanom odbore a pracujú na nižších pracovných pozíciách, ktoré nezodpovedajú ich dosiahnutej úrovni vzdelania.

Dôsledky akademickej migrácie.

Migrácia akademikov má komplexné dôsledky pre:

- vysielajúce krajiny - Dochádza k oslabeniu vedecko-výskumného potenciálu. Strata špičkových vedcov negatívne ovplyvňuje kvalitu vysokého školstva aj inovácií a oslabuje ďalší rozvoj a napredovanie spoločnosti. Zároveň však vzniká tzv. “brain circulation”, teda vedci v zahraničí budujú spolupráce a prenášajú poznanie do domoviny.
- prijímajúce krajiny – z migrácie profitujú najviac. Získavajú kvalitnú pracovnú silu, diverzifikujú vedecký diskurz a posilňujú svoje postavenie v medzinárodnom rebríčku univerzít. Ovládanie jazykov zohráva významnú úlohu aj v integrácii zahraničných akademikov do výskumných tímov a do výučby.
- samotných vedcov - Migrácia často prináša kariérne zisky, ale aj výzvy spojené s kultúrnou adaptáciou a jazykovou bariérou. Jazyková nepripravenosť môže znižovať šance na úspech a prispievať k pocitom izolácie. V mnohých prípadoch je zložitý návrat do domovskej krajiny, kde sa výskumné podmienky nemenili.

Význam ovládania cudzích jazykov v akademickej migrácii

Jedným z určujúcich faktorov úspešnej akademickej migrácie a následnej integrácie je znalosť cudzích jazykov (Heckmann, 2015; Čiefová, 2020). Paté (2020) upozorňuje na nevyhnutnosť rozvíjania cudzojazyčných komunikačných zručností v kontexte globalizácie. Rovnako aj Ondrušová (2020) hovorí o dôležitosti využitia jazyka v súčasnej multilingválnej Európe. Vedecký diskurz prebieha prevažne v angličtine, ktorá je dominantným jazykom vedeckých publikácií, konferencií a výskumných projektov. Ovládanie angličtiny je preto nevyhnutnou podmienkou pre zapojenie sa do globálnej vedeckej komunity.

Podľa údajov Európskej komisie (Eurostat, 2023), viac než 93 percent európskych doktorandov a mladých výskumníkov deklaruje znalosť anglického jazyka na komunikačnej úrovni. V prípade Slovenska je tento

podiel nižší – približne 78 percent, pričom schopnosť aktívne publikovať v angličtine má len okolo 45 percent doktorandov.

V porovnaní s tým v Nemecku deklaruje znalosť angličtiny až 96 percent mladých výskumníkov, pričom angličtina je často používaná aj ako interný pracovný jazyk na univerzitách a výskumných inštitúciách. Vysoká jazyková vybavenosť uľahčuje integráciu zahraničných výskumníkov do nemeckého výskumného prostredia.

Okrem angličtiny je dôležité ovládať aj jazyk cieľovej krajiny, čo prispieva k lepšej integrácii do akademického a spoločenského prostredia. Jazyková kompetencia ovplyvňuje aj možnosti získania grantov, efektívnu výučbu, spoluprácu so študentmi a orientáciu v byrokratickom systéme. Jazyková bariéra môže naopak predstavovať jednu z hlavných prekážok migrácie, najmä u mladších vedcov a doktorandov z krajín s nižšou mierou internacionalizácie vzdelávania.

Na aspekt výučby cudzích jazykov formou prepojenia procesu učenia sa cudzích jazykov v učebni s každodenným a profesionálnym svetom poukazuje aj Šukolová (2020). Autorka hovorí o rôznych možnostiach rozvíjania jazykovej kompetencie, pričom okrem iného zdôrazňuje aj potrebu aktívneho používania informačných a komunikačných technológií vo výučbe cudzích jazykov.

Ovládanie cudzích jazykov prináša so sebou podľa Kucharovej (2023) kognitívne výhody, preto je podpora viacjazyčnosti dôležitou úlohou vzdelávacích inštitúcií. Autorka súčasne uvádza, že vyučovanie v cudzom jazyku výrazne zlepšuje úroveň jazykovej komunikačnej kompetencie v danom cudzom jazyku.

V rámci Slovenskej republiky sa v rokoch 2020–2023 rozšírili jazykové kurzy pre výskumníkov najmä v súvislosti s projektmi Horizont Európa, čo naznačuje snahu inštitúcií zlepšiť jazykovú pripravenosť zamestnancov na mobilitu.

Záver

Príspevok si kládol za cieľ poukázať na akademickú migráciu ako na komplexný fenomén, ktorý ovplyvňujú osobné, inštitucionálne, jazykové i politické faktory. Migrácia vedcov podporuje brain circulation, teda cirkuláciu poznatkov medzi krajinami, čo vedie k rýchlejšiemu rozvoju vedy a inovácií. Kľúčové je vytvárať politiky, ktoré budú podporovať cirkuláciu poznania, nie jeho stratu. Rovnako dôležité je monitorovanie dopadov politických zmien na slobodu a mobilitu vedy, ako aj investície do jazykového

vzdelávania mladých vedcov ako jedného z predpokladov ich úspešného medzinárodného pôsobenia.

Akademická migrácia predstavuje nielen formu individuálnej mobility, ale aj významný sociálny a kultúrny fenomén. Tento typ migrácie odhaľuje prepojenia medzi vedomosťou globálnou nerovnosťou, pretože bohaté štáty budú napredovať rýchlejšie. Akademická migrácia je totiž spravidla jednosmerná – z chudobných štátov odchádzajú elity do bohatších štátov, pre ktoré je tento typ migrácie vítaný. Prichádzajú spravidla mladí a vysoko kvalifikovaní ľudia s kvalitným vzdelaním, spravidla bez problémov uspieť na trhu prác hostiteľskej krajiny.

Integrácia na trhu práce, ale aj celkovo do autochtónnej spoločnosti prebieha zvyčajne bez väčších problémov, pretože akademici sú dobre jazykovo vybavení. Aj v tomto prípade sa ukazuje, že ovládanie cudzích jazykov je kľúčovým predpokladom integrácie, vedeckej spolupráce a uznania v novom akademickom prostredí. Jazyk tu neplní len komunikačnú, ale aj symbolickú funkciu, je nástrojom legitimizácie odborného postavenia a prístupu k vedeckým zdrojom. Otázne zostáva, ako sa k tomuto fenoménu postaví politická elita, pretože pravidelný odchod nielen akademikov, ale aj študentov a absolventov vysokých škôl môže mať veľmi negatívne dopady na krajinu pôvodu.

Literatúra

- Ackers, L. (2005). Moving people and knowledge: Scientific mobility in the European Union. *International Migration*, 43(5), 99–131. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2435.2005.00343.x>
- Brzica, D., Kačírková, M., Ostrihoň, F., & Vokoun, J. (2020). *Atraktivita územia a mobilita talentov: Veľké mestá priťahujú talenty*. Ekonomický ústav SAV.
- Čiefová, M. (2020). Intercultural Education as a Tool for Migrants' Integration. *Ekonomické rozhlady*, 49(2), 142–161.
- Dulebová, I., & Duleba, M. (2021). Reinterpretation of precedent names of German literature in Russian media discourse. In *Funkcional'naja grammatika: teorija i praktika* (1st ed., pp. 406–412). Publishing House of Chuvash State University.
- Eurostat. (2023). Population on 1 January by age group, sex and country of birth. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/MIGR_POP3CTB-custom_5958588/bookmark/table?lang=en&bookmarkId=3876784e-fd97-4fe3-a740-2bd2154233cd (Accessed October 28, 2025).

- Franzoni, C., Scellato, G., & Stephan, P. (2012). Foreign-born scientists: Mobility patterns for 16 countries. *Nature Biotechnology*, 30(12): 1250–1253. <https://doi.org/10.1038/nbt.2449>
- Hansen, W. (ed.) (2004). *The Brain-Drain – Emigration Flows for Qualified Scientists*. UNU-MERIT.
- Heckmann, F. (2015). *Integration von Migranten, Einwanderung und neue Nationenbildung*. Springer VS.
- Chrancoková, M., Weibl, G., & Dokupilová, D. (2020). The brain drain of people from Slovakia. *51st International Scientific Conference on Economic and Social Development – Rabat* (pp. 26–27). <https://funglass.eu/ssc2021/wp-content/uploads/2021/08/The-Brain-drain-of-people-from-Slovakia.pdf> (Accessed October 28, 2025).
- Kucharová, J. (2023). Beitrag des deutschsprachigen Fachunterrichts zur Entwicklung von Mehrsprachigkeit der Lernenden. In T. Ondrušová (Ed.), *Mehrsprachigkeit aus verschiedenen Perspektiven* (pp. 18–28). Vysoká škola evropských a regionálních studií.
- Lee, E. S. (1972). Eine Theorie der Wanderung. In G. Széll (Ed.), *Regionale Mobilität* (pp. 115–129). Nymphenburger Verlagsanstalt.
- Letavajová, S., Chlebcová Hečková, A., Krno, S., & Bošelová, M. (2020). *Novodobé migrácie vo verejnej, mediálnej a politickej diskusii*. FF UKF.
- Lidák, J., & Štefančík, R. (2022). *Úvod do migračných štúdií: Politologické kontexty*. UCP.
- Marois, G., Bélanger, A., & Lutz, W. (2020). Population aging, migration, and productivity in Europe. *PNAS*, 117(14), 7690–7695. <https://doi.org/10.1073/pnas.1918988117>
- Massey, D. S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A., & Taylor, J. E. (1993). Theories of International Migration. A Review and Appraisal. *Population and Development Review*, 19(3), 431–466. <https://doi.org/10.2307/2938462>
- MV – Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky. (2021). *Migračná politika Slovenskej republiky s výhľadom do roku 2025*. <https://www.minv.sk/?zamer-migracnej-politiky-slovenskej-republiky> (Accessed October 28, 2025).
- NIEMANN, A., & ZAUN, N. (2023). Introduction: EU external migration policy and EU migration governance: introduction. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 49(12), 2965–2985. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2023.2193710>
- Ondrušová, T. (2020). Rahmen für den Fremdsprachenunterricht im multilingualen Europa. In J. Kucharová (Ed.), *DaF-Unterricht aus unterschiedlichen Perspektiven* (pp. 9–23). Verlag Dr. Kovač.

- Paté, M. (2020). Interkultureller Ansatz im DaF-Unterricht. In J. Kucharová (Ed.), *DaF-Unterricht aus unterschiedlichen Perspektiven* (pp. 53–113). Verlag Dr. Kovač.
- Rudan, I. (2006). Health effects of human population isolation and admixture. *Croatian medical journal*, 47(4), 526–531.
- Štefančík, R., & Kiner, A. (2021). ‘Sorry, I Don’t Want Them Here.’ Migration in Slovak Political Discourse. *Professional Discourse & Communication*, 3(2), 10–20. <https://doi.org/10.24833/2687-0126-2021-3-2-10-20>
- Šukolová, L. (2020). Deutsch als Fremdsprache vor dem Hintergrund der Sprachsituation in der Europäischen Union und in der Slowakei. In J. Kucharová (Ed.), *DaF-Unterricht aus unterschiedlichen Perspektiven* (pp. 25–39). Verlag Dr. Kovač.
- Teichler, U. (2015). Academic mobility and migration: What we know and what we do not know. *European Review*, 23(S1), 6–37. <https://doi.org/10.1017/S1062798714000787>
- Vašečka, M. (2009). *Postoje verejnosti k cudzincom a zahraničnej migrácii v Slovenskej republike*. IOM.
- Vavrečková, J., Baštýř, I., Michalička, L., Drbohlav, D., & Musil, J. (2008). *Riziko možného odlivu kvalifikovaných odborníků z České republiky do zahraničí*. VÚPSV.
- Velšic, M. (2021). *Únik mozgov. Migračný potenciál mladých na Slovensku*. Inštitút pre verejné otázky.

Kontakt:

Mgr. Ingrid Kunovská, PhD.

Katedra nemeckého jazyka
a interkultúrnej komunikácie
Fakulta aplikovaných jazykov
Ekonomická univerzita v Bratislave

Department of German Language
and Intercultural Communication
Faculty of Applied Languages
Bratislava University of Economics
and Business

Email Address: ingrid.kunovska@euba.sk

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5077-1183>

Popieranie zmeny klímy a konšpiračné teórie v politickom diskurze

Simona Laciková

Abstract

Climate Change Denial and Conspiracy Theories in Political Discourse.

This study examines climate change denial and conspiracy narratives in contemporary political discourse, focusing on the populist rhetoric of Slovak politician Rudolf Huliak. Although scientific consensus on anthropogenic climate change is well-established, political communication frequently denies this consensus, often through populist and conspiratorial frames. Key populist narratives identified include elite-driven ideological projects, planned deindustrialization, restrictive eco-dictatorship, and threats to national sovereignty, frequently reinforced by conspiracy theories such as malicious global plots and information control. The qualitative analysis demonstrates how these narratives legitimize opposition to climate policy, foster societal polarization, and mobilize public opinion against environmental regulations. Findings highlight the interplay between populist discourse and conspiracy thinking in shaping public perceptions of climate change and the socio-political resistance to climate action.

<https://doi.org/10.53465/JAP.2025.9788022552806.266-281>

Keywords: climate change denial, populist rhetoric, conspiracy theories; environmental policy.

Kľúčové slová: popieranie klimatickej zmeny, populistická rétorika, konšpiračné teórie, environmentálna politika.

Úvod

Diskusia o klimatickej zmene je v súčasnosti jednou z najvýznamnejších tém verejného priestoru. Hoci vedecký konsenzus o existencii a príčinách globálneho otepľovania je jednoznačný, v politickom diskurze sa objavujú naratívy, ktoré tento konsenzus spochybňujú alebo ho popierajú. Ich súčasťou bývajú aj konšpiračné teórie, ktoré klimatickú problematiku interpretujú prostredníctvom motívov skrytých elít, manipulácie či ekonomických záuj-

mov. Výroky politikov majú v tejto súvislosti zásadný význam, pretože ovplyvňujú verejnú mienku, rámcujú spoločenskú debatu a prispievajú k polarizácii spoločnosti. Analýza týchto výrokov umožňuje odhaliť, aké argumentačné stratégie a naratívy sa používajú pri komunikácii o klíme a akým spôsobom sú prepojené s konšpiračným myslením.

Empirický základ analýzy tvoria výroky Rudolfa Huliaka zverejnené na sociálnej sieti Facebook a audiovizuálne materiály dostupné na platforme YouTube. Výskum sa zameriava na identifikáciu, kategorizáciu a interpretáciu naratívov popierania klímy a konšpiračných rámcov v politickej komunikácii.

Teoretické východiská skúmania

Kľúčové znaky populistickej rétoriky

Na základe súčasnej výskumnej literatúry možno populistickú metanaráciu charakterizovať tromi kľúčovými znakmi: anti-elitizmom, anti-pluralizmom a pro-ludovou suverenitou.

Anti-elitizmus stavia „čistý ľud“ proti „skazenej elite“ a rozdeľuje spoločnosť na dve homogénne antagonistické skupiny na základe morálneho hodnotenia, ktoré delegitimizuje elity v politike, médiách, hospodárstve, vede či občianskej spoločnosti (Mudde, 2014). Anti-elitistický diskurz sa často spája s konšpiračnými naratívmi, ktoré pripisujú elitám tajné plány proti spoločnosti (Lamberty & Nocun, 2023).

Odmietanie pluralitného usporiadania spoločnosti vychádza z predstavy homogénneho ľudu s jednotnou vôľou a jednotnými záujmami (Jacob et al., 2020). Táto koncepcia je sprevádzaná skepsou voči parlamentným procesom, kompromisom a sprostredkujúcim inštitúciám (Müller, 2016). Rozdiely v hodnotách, životných štýloch či svetonázoroch sú popierané alebo znevažované.

Tretím znakom je dôraz na bezprostrednú suverenitu ľudu. Populisti sa prezentujú ako jediní autentickí zástupcovia „skutočnej vôle ľudu“, čím spochybňujú legitimitu zastupiteľskej demokracie a jej inštitúcií. Uprednostňujú priame formy výkonu moci, ako sú plebiscity alebo tzv. „vodcovskú demokraciu“, v ktorej jedna osoba stelesňuje vôľu ľudu (Rensmann, 2006). Tento postoj vedie k oslabovaniu a delegitimizácii kľúčových kontrolných mechanizmov demokracie, ako sú žurnalistika, veda či občiansky sektor.

Populistické naratívy spochybňujúce environmentálnu politiku

V oblasti environmentálnej politiky sa čoraz častejšie uplatňuje populistická metanarácia, ktorá konštruuje obraz záujmovo orientovaných elít vládnu- cich proti vôli ľudu. V súlade so súčasnými štúdiami sme identifikovali se- dem dominantných populistických naratívov, ktoré delegitimizujú klimatic- kú politiku a jej aktérov.

Jedným z najdominantnejších je spochybňovanie samotnej existencie klimatickej krízy, ktorá je vykresľovaná ako podvod alebo inscenácia elít v politike, vede, médiách a občianskej spoločnosti (Meilicke & Strobel, 2023). Podľa Reusswig et al. (2021) je klimatická veda skorumpovaná a spoločenská nálada „hysterická“. Klimaskeptické naratívy sú často pre- viazané s konšpiračnými teóriami, ktoré tvrdia, že klimatická veda je zma- nipulovaná, údaje sfalšované a inštitúcie ako IPCC sú nástrojom globálnych elít usilujúcich sa o zavedenie „nového svetovej poriadku“. Tento naratív využívajú konšpiračných hnutí ako QAnon či Great Reset aj v inštitucionalizované skupiny, ako je Európsky inštitút pre klímu a energiu (EIKE) (Brunnengräber, 2018).

V perspektíve naratívu plánovanej deindustrializácie údajne hrozí pokles prosperity, strata pracovných miest a zníženie konkurencieschopnosti a životnej úrovne (Jakob et al., 2020). V populistickej podobe tento naratív pripisuje environmentálnym aktérom úmyselnú deštrukciu hospodárskeho systému, s čím často súvisí aj tvrdenie o ohrození energetickej bezpečnosti v dôsledku ukončenia využívania uhlia (Schaller & Carius, 2019). Ako al- ternatíva sa uvádza pokračovanie vo využívaní hnedého uhlia a jadrovej energie, ktoré sú prezentované ako domáce zdroje garantujúce národnú energetickú suverenitu (Sommer et al., 2022). Tieto scenáre adresujú hlboko zakorenené obavy obyvateľstva zo štrukturálnych zmien spôsobených glo- balizáciou.

Podľa naratívu úmyselného znevýhodnenia prebiehajú udržateľné politi- ky vždy na úkor nízkoprijmových skupín alebo „obyčajných ľudí“. Využíva sa tu populistické metarozprávanie o „obyčajnom ľude“ alebo „malom člo- veku“, ktorý je iracionálnou politikou nadmerne či dokonca úmyselne zaťa- žovaný (Sommer et al., 2022). Často sa to spája s motívom obete, podľa ktorého negatívne dôsledky transformácie nesie výlučne sociálne a ekono- micky znevýhodnené obyvateľstvo z vidieckych a marginalizovaných re- giónov, pričom mestská elita tieto bremená na nich vedome presúva (Radtke et al., 2019). V „pravicových“ médiách je stvárnenie „malého človeka“ ako obete energetickej transformácie široko rozšírené (Forchtner et al., 2018).

Naratív obmedzujúcej ekodiktatúry prezentuje environmentálne regulá- cie ako autoritatívne a antidemokratické zásahy do osobných slobôd. Tento

naratív často rámkuje politiky udržateľnosti ako formu útoku na tradičný životný štýl (napr. jazda autom) a existujúci status quo, pričom sa konštruuje konflikt medzi mestskými kozmopolitmi a traditionalisticky orientovanými komunitaristami (Sturm, 2020). Štátni aktéri a environmentálni aktivisti sa pritom stávajú symbolom nepriateľa a reprezentácie kozmopolitických hodnôt (Matlach & Janulewicz 2021).

Podľa argumentácie naratívu elitaristického ideologického projektu sú environmentálne opatrenia presadzované záujmovo orientovanou elitou proti spoločnému dobru a záujmom ľudu (Selk & Kemmerzell, 2022). Skutočné motívy sú podľa tohto rámca politické, ideologické (Forchtner & Kølvræ, 2015) alebo finančné záujmy (Winter et al., 2022). Obzvlášť energetická transformácia je opisovaná ako „typický megaprojekt politickej elity“, z ktorého profitujú zelení ideológovia a osoby ziskuchtivé (Reusswig et al. 2020). Obvinenia z iracionálneho alarmizmu či „kvázi-náboženskej, kultovo pripomínajúcej klimatickej hystérie“ majú za cieľ zosmiešniť a delegitimizovať vedcov, aktivistov a environmentálne opatrenia (Matlach & Janulewicz, 2021). Pri tomto naratíve sa vedeckej expertíze často stavia do protikladu „zdravý rozum“ (Sommer et al., 2022).

V naratíve ohrozeného národného štátu sa populistické odmietanie environmentálnej politiky spája s nacionalistickými postojmi (Schaller & Carrius, 2019). Transnárodné klimatické dohody a nariadenie od EÚ, OSN alebo IPCC sú prezentované ako nelegitímne, nedemokratické alebo diktátorské a považujú sa za stratu národnej suverenity (Jacob et al., 2020; Sturm, 2020). Medzinárodné inštitúcie sú vnímané ako elitárske, technokratické a odtrhnuté od občanov (Böhmelt et al., 2023). Vytvára sa pritom morálny kontrast medzi „dobrým ľudom“, ktorý bráni národnú suverenitu, a „zlými transnárodnými elitami“, ktoré ju podkopávajú (Forchtner & Özvatán, 2022). Dôležitú úlohu hrajú antisemitické, rasistické a queer-fóbne konšpiračné ideológie. Argumentácia sa často opiera o údajne malý podiel krajiny na globálnych emisiách CO₂ (Jacob et al., 2020).

Naratív ničenia prírody a domova slúži na plošné odmietanie environmentálnych opatrení, najmä v oblasti klimatickej ochrany a energetickej transformácie. Ide napríklad o obvinenia „zelených mestských elít“ alebo firiem v sektore energetickej transformácie, že sa obohacujú na úkor domácej prírody. Dva hlavné motívy sú ohrozenie zvierat a biodiverzity a negatívny estetický dopad na krajinu. Napr. veterné elektrárne sú označované za príčinu úhynu vtákov, hmyzu a netopierov, či „deformáciu“ krajinného obrazu (Otteni & Weisskircher 2022; Küppers, 2022; Humpert et al., 2021).

Tieto populistické naratívy sú účinné z pragmatických a psychologických dôvodov. V prvom rade útočia na neistotu a potrebu komfortu. Zmena klímy je komplexný problém, ktorý vyvoláva neistotu a vyžaduje od ľudí

zmenu zaužívaného správania a návykov, čo je prirodzene nepríjemné. Naratívy, ktoré spájajú klimatickú politiku s deindustrializáciou, zvyšovaním cien alebo obmedzovaním slobody, využívajú reálne obavy obyvateľstva. Ide o hlboko zakorenený strach zo straty zamestnania a poklesu životnej úrovne, ktoré sú pre mnohých hmatateľnejšie ako neviditeľné dopady klimatickej zmeny. Popieranie je teda „výsledkom kombinácie ekonomických záujmov, politickej ideológie, dezinformácií a psychologických faktorov“ (CO2 news, 2025).

Konšpiračné teórie v politickom diskurze

Konšpiračné teórie zohrávajú podstatnú úlohu v populistickej komunikácii. Posilňujú nedôveru voči etablovaným inštitúciám a vytvárajú uzavretý obraz sveta, v ktorom tajná elita ovláda spoločenské dianie. Často sa šíria prostredníctvom sociálnych sietí a alternatívnych médií. V politických kampaniach sa cielene využívajú ako nástroj dezinformácie s cieľom ovplyvniť volebnú mienku. Konšpiráciu možno definovať ako „tajné spolupôsobenie skupiny osôb, v ktorých dohody a konanie smerujú k tomu, aby ovplyvnili udalosti vo svoj prospech“ (Hepfer, 2015).

Na základe výskumu Brothertona et al. (2013) rozlišujeme konšpiračné presvedčenia podľa rôznych aspektov:

- a) Vládne zneužívanie – presvedčenie, že vlády a ich agentúry rutinne páchaná závažnú kriminalitu, vrátane atentátov a teroristických útokov, voči vlastným občanom a tieto činy následne utajujú;
- b) Zlomyselné globálne sprisahania – viera, že malé, tajné skupiny alebo globálne elity skutočne ovládajú svetové dianie, politiku a ekonomiku;
- c) Mimozemské utajovanie – názor, že dôkazy o existencii a kontakte mimozemských civilizácií sú vládami a tajnými organizáciami úmyselne utajované pred verejnosťou;
- d) Osobná pohoda – ideológia, podľa ktorej organizácie úmyselne ohrozujú zdravie a slobodu jednotlivca, napríklad prostredníctvom šírenia chorôb, testovania liekov alebo používania technológií na ovládanie mysle bez vedomia verejnosti;
- e) Kontrola informácií – sprisahanie, že dôležité informácie sú úmyselne manipulované, falšované alebo utajované vládou, vedcami, médiami alebo korporáciami pre vlastný záujem a aby bola verejnosť uvedená v omyl.

V kontexte populistických postojov predpokladáme, že relevantné sú predovšetkým vládne zneužívanie, zlomyseľné globálne sprisahania a kontrola informácií.

Jazykové znaky populistickej komunikácie v diskurze o klimatických zmenách

Populizmus je spojený s manipulatívnu komunikačnou stratégiou, ktorá využíva konkrétne jazykové vzorce na vyvolanie frustrácie, strachu alebo hnevu. Najmä strach môže byť silným motivačným faktorom pri formovaní verejnej mienky (Fischer, 2018). V kontexte klimatickej politiky pravicoví populistí a popierači klimatických zmien často používajú emocionálne a polarizujúce formulácie, aby zjednodušili zložité problémy, vytvorili obraz nepriateľa a mobilizovali svoju cieľovú skupinu.

Na základe viacerých autorov možno v diskurze o klimatickej zmene identifikovať typické jazykové znaky populistických prejavov: polarizácia a kritika elít, vojenský jazyk, obetná rola ľudu, emocionalizácia, metafory a obrazný jazyk, propagandistická inscenácia, superlatívy a preháňanie, simplifikácia, výkriky a slogany, konšpiračné teórie a využitie fake news (Fischer, 2018; Scharloth, 2017; Götz-Votteler, Hespers, 2019; Hoffmann, 2015; Klinker et al., 2018; Seidler, 2016).

Výskumná vzorka a metodológia

Výskumná vzorka tejto štúdie zahŕňa vybrané výroky Rudolfa Huliaka z príspevkov na sociálnej sieti Facebook a videorozhovorov dostupných na platforme YouTube.

V rámci výskumu sa využíva kvalitatívna obsahová analýza výrokov politikov. Primárnym cieľom je identifikovať a kategorizovať naratívy popierania klimatickej zmeny a konšpiračné naratívy, ktoré sa objavujú v politickej komunikácii. V rámci analýzy jazykových prejavov sme sa zamerali na lexiku, metafory a ďalšie špecifické jazykové znaky, ktoré sú v literatúre považované za kľúčové komunikačné stratégie populistov.

Analýza vybraných výrokov Rudolfa Huliaka

V slovenskej politike sa klimatický skepticizmus a s ním spojené konšpiračné naratívy stali v posledných rokoch viditeľnou súčasťou verejnej deba-

ty. Mimoriadne výrazne sa to prejavilo v prípade slovenského politika Rudolfa Huliaka, ktorý v roku 2023 kandidoval na post ministra životného prostredia. V minulosti pôsobil v Slovenskej národnej strane (SNS), neskôr sa však od SNS odtrhol a založil vlastnú politickú stranu s názvom Strana vidieka. Vo svojich verejných vyjadreniach opakovane kritizuje klimatickú politiku EÚ, konkrétne Green Deal. Zdôrazňuje ekonomickú neefektívnosť opatrení, spochybňuje ich environmentálny prínos a tvrdí, že sú presadzované v prospech vybraných skupín, nie občanov. Prezентuje klimatickú politiku ako podvod a zámienku pre skryté plány. Huliak používa ostrý, polarizujúci jazyk, ktorým dehonestuje environmentálne iniciatívy a vykresľuje ich ako útok na slobodu, ekonomiku a tradičný spôsob života občanov. Huliak stavia proti sebe „obyčajných ľudí“ a „elity“. Jeho vyjadrenia často obsahujú explicitné konšpiračné teórie, ktoré sa zameriavajú na zlomyselné globálne sprisahania.

V jednom zo svojich posledných príspevkov na sociálnej sieti Facebook Huliak (2025) píše: *„Budú z nás zelení žobráci? Von der Leyenová chce, aby sme od roku 2027 platili o tisíce eur ročne viac. Za čo? Za to, že kúrim plynom alebo drevom? Za to, že jazdíme autom na naftu alebo benzín? Chcú nás prinútiť, aby sme kúrili tepelnými čerpadlami a jazdili elektromobilmi. Máme platiť daň za to, že Brusel nie je dosť zelený? Celý tento nezmysel sa volá ETS2. Zase sa ideme skladať na luxusný život pár energo oligarchov? Green Deal sa musí celý prehodnotiť. Lebo jeho dôsledky na priemysel sú katastrofálne. A teraz má táto zelená čižma dopadnúť na bežných ľudí. Výzvem vládu SR, aby sa postavila proti tomuto zelenému nezmyslu a šialenstvu. Toto si v žiadnom prípade nesmieme dovoliť a nemôže sa stať. Strana vidieka bude vždy stáť na strane pracujúcich proti oligarchom.“* Príspevok explicitne ilustruje viacero populistických naratívov. Predovšetkým ide o naratív plánovanej deindustrializácie, keď Huliak označuje dôsledky Green Dealu za „katastrofálne“ pre priemysel. Rovnako sa tu uplatňuje naratív úmyselného znevýhodnenia obvyčajných ľudí, keď klimatické opatrenia rámcuje ako finančný útok na bežných ľudí. V konštrukcii opozície medzi „pracujúcimi“ a „energo oligarchami“ sa navyše spája populistické metaerazprávanie o ľude a elitách s naratívom elitaristického ideologického projektu – klimatická politika je podľa neho len „nezmysel“, ktorý slúži na obohatenie úzkej skupiny mocných. Jazyk príspevku zároveň obsahuje výrazné prvky naratívu obmedzujúcej ekodiktatúry. Použitím metafory „zelená čižma“ evokuje obraz autoritatívneho nátlaku, ktorý dopadá na bežných ľudí. V konšpiračnej rovine sa ide o zlomyselné globálne sprisahanie. Klimatická politika je prezentovaná ako nástroj, ktorý má slúžiť na obohacovanie „pár energo oligarchov“, pričom zodpovednosť personalizuje na predsedníčku Európskej komisie.

V ďalšom príspevku uvádza: „*Green Deal je nezmysel a podvod!! Podiel EÚ na tvorbe CO2 je tak malý, že naše opatrenia absolútne nedokážu ovplyvniť klimatickú situáciu. Ak by mali byť opatrenia účinné, tak USA, Čína a im podobné krajiny by sa museli začať správať zodpovedne. A navyše sú opatrenia presadzované v EÚ pretláčané kvôli prospechu veľkých hráčov a nemajú nič spoločné s ochranou životného prostredia alebo zlepšováním života občanov krajín EÚ!!!*“ (Huliak, 2025). Huliak implicitne kritizuje, že za opatreniami stoja „veľkí hráči“, čím vieme v tomto citáte jasne identifikovať naratív elitaristického ideologického projektu. Argument, že opatrenia EÚ nemajú vplyv na klímu je typickým prvkom naratívu ohrozeného národného štátu. Tvrdenie, že opatrenia sú presadzované „pre prospech veľkých hráčov“ naznačuje konšpiračné presvedčenie zlomyseľného globálneho sprisahaní.

V ďalšom príspevku Huliak nazýva klímu a CO2 „megapodvodom tisícročia“ a „nástrojom globalizmu“ s cieľom „kontrolovať životy občanov cez CO2 kreditný systém alebo digitálnu menu a zavedenie NWO (Nového svetového poriadku)“. Ďalej tvrdí, že elity chcú „robiť ľudí chorými“ prostredníctvom jedla („červy, cvrčky“), aby im znemožnili „riešiť politiku“ a mohli ich „dokonale ovládať“. Výrok spadá pod naratív spochybňovania existencie klimatickej krízy, elitaristického ideologického projektu a obmedzujúcej ekodiktatúry. V tomto príspevku ide o zjavné uplatnenie viacerých konšpirácií, a to zlomyseľného globálneho sprisahanie, osobnej pohody a kontroly informácii, kde sú jednotlivci údajne manipulovaní, podvádzaní a kontrolovaní bez vedomia verejnosti.

V zverejnenom videu Huliak zastáva názor, že zvýšené hodnoty sú zapríčinené intímnyim životom párov rovnakého pohlavia: „*Tieto liberálno-progresívne strany podporujú, aby sa nám slovenská spoločnosť otepľovala – zakladajú teplárne a podobné podniky, v ktorých sa kumuluje teplo, v ktorých vzniká CO2 a to nechcem ešte vidieť tie sexuálne praktiky dvoch mužov, pri ktorých CO2, siričitaním a ostatné záležitosti vznikajú ako vedľajší produkt...*“ (Huliak, 2023). Týmto výrokom Huliak spochybňuje legitimitu politických oponentov, čím zapadá do naratívu elitaristického ideologického projektu.

V Huliakových vyjadreniach opakovane prezentuje vládu ako nástroj záujmov zahraničných elit: „*A vlastne sme odhalili celý ten komplot a celú tu aktiváciu probruselsky smerovanej našej tejto vlády, ktorá bola čiste a čiste založená v rámci tej enviromafie, ktorá je momentálne v rámci sveta tej uhlíkovej stopy, toho CO2, tej klímy a tej falošnej ideológie...*“ (Pecka, 2024). V tomto výroku Huliak vykresľuje vládu ako nástroj „enviromafie“ presadzujúcej falošnú environmentálnu ideológiu, čím zapadá do rámca naratívu elitaristického ideologického projektu. Súčasne sa tu prejavuje nara-

tív ohrozeného národného štátu, keďže Huliakova kritika smeruje proti probruselskému pôsobeniu vlády a jej údajne škodlivému vplyvu na Slovensko.

V nasledujúcom výroku Huliak dodáva: „*Jednoducho, my sme asi odhalili, o čo im v skutočnosti ide, a toto pánom začalo nevyhovovať. A momentálne zistili, že všetky tie výdobytky techniky nám treba stopnúť, že rast celej civilizácie treba zastaviť, svedkami sme toho v obmedzovaní kúrenia, sťahovaní spaľovacích motorov, obmedzovaní lietania, obmedzovaní cestovania.*“ (Pecka, 2024). Tento výrok je príkladom naratívu obmedzujúcej ekodiktatúry, kde environmentálna politika je vykreslená ako autoritatívne obmedzovanie každodenného života občanov. Súčasne sa tu objavuje naratív plánovanej deindustrializácie, keď sú technológie a civilizačný rozvoj prezentované ako účelovo obmedzované. Konšpiračne ide o zlomyseľné globálne sprisahanie, pretože opatrenia sú interpretované ako zámerné kroky na zastavenie civilizácie.

Vo výrokoch Rudolfa Huliaka sa ďalej opakuje motív koncentrácie moci v rukách malej elity: „*Takto, svet vlastní zhruba 60 ľudí a ich rodiny. Sú to tí hegemóni, de facto majitelia sveta, a prostredníctvom tých nastrčených politických bábov, ktoré ovládajú cez rôzne gender a ja neviem aké ešte iné ideológie*“ (Pecka 2024). V tomto výroku Huliaka sa silno uplatňuje naratív elitaristického ideologického projektu, kde skupina jednotlivcov údajne vlastní svet a kontroluje politiku. Súčasne sa tu objavuje aj provok naratívu ohrozeného národného štátu, keďže slovenská spoločnosť je vykreslená ako podriadená vonkajším a nelegitímnym aktérom, čo naznačuje stratu národnej suverenity.

Výrok: „*Hej, Izraelci. [...] V každej krajine, v každej mentalite, ja si myslím, oni nás každého jedného majú pod palcom*“ (Pecka, 2024) rozširuje tento diskurz a obsahuje konšpiračné prvky zlomyseľného globálneho sprisahania kontroly informácií, tentoraz v antisemitickom kontexte.

Rudolf Huliak vo svojich verejných vyjadreniach systematicky používa jazykové prostriedky, ktoré podporujú polarizáciu spoločnosti, diskreditujú klimatickú politiku a vyvolávajú silnú emocionálnu reakciu u adresátov.

Vo výrokoch sa objavujú expresívne výrazy ako *nezmysel, podvod, šialenstvo, katastrofálne, zelení žobráci, monštrum, falošná ideológia, megapodvod tisícročia, enviromafia, nastrčené politické bábkvy, energo oligarchovia, pár hegemónov, zelená čižma, komplot*¹. Tieto slová majú za cieľ vytvoriť negatívnu emocionálnu reakciu a diskreditovať politiky či aktérov spojených s ochranou životného prostredia.

¹ Z pragmatických dôvodov sa neuvádza podrobná bibliografická referencia pre každý jeden z týchto pojmov, pretože by to neúmerne zaťažilo text.

Predseda Strany vidieka stavia spoločnosť do opozícií typu *my vs. oni*, čím posilňuje pocit ohrozenia a sociálnej polarizácie. Medzi najčastejšie opozície patria:

- *obyčajní ľudia vs. energo oligarchovia*
- *národ vs. Brusel/EÚ*
- *slovenská spoločnosť vs. probruselsky smerovaná vláda alebo globálne elity*
- *zelení žobráci vs. von der Leyenová*
- *Strana vidieka vs. Brusel, elity.*

Huliak využíva pojmy spájajúce sa s globálnymi konšpiračnými naratívmi, ktoré slúžia na budovanie predstavy tajných sietí moci, ktoré manipulujú svetové dianie, napr. *NWO (Nový svetový poriadok), globalizmus, environmentaľfmafia, pár hegemonov, majitelia sveta, energo oligarchovia, Izraelci nás majú pod palcom, veľkých hráčov.*

Huliakove výroky často obsahujú:

- Vojenské/bojové metafory: *zelená čižma dopadá na bežných ľudí, zastaviť rast civilizácie, zničiť priemysel* – tieto obrazy rámujú klimatickú politiku ako plánovaný útok na spoločnosť.
- Apokalyptické obrazy: *megapodvod tisícročia, zničenie priemyslu, katastrofálne dôsledky, ovládanie ľudí cez CO₂ kreditný systém, zastaviť rast celej civilizácie* – vytvárajú dystopický a totalitný scenár.

Rétorika Rudolfa Huliaka je výrazným a explicitným príkladom populisticko-konšpiračného diskurzu. Okrem identifikovaných jazykových prostriedkov (strach, dualizmus, dehonestácia) sa u Huliaka objavujú priame, neprekrývané odkazy na klasické antisemitické a globálne konšpiračné teórie (NWO, kontrola sveta 60 ľuďmi, kontrola cez potraviny). Jeho jazyk je útočný, priamo menujúci „nepriateľov“ a absurdnými spojeniami (napr. homosexualita a CO₂) prehľbujúci pocit ohrozenia a iracionality. Cieľom je úplná delegitimizácia oponentov a budovanie sveta, kde jedinými obrancami „ľudu“ sú on a jeho strana.

Dominujúce naratívy a konšpiračné rámce

Z analýzy vyplýva, že medzi dominujúce naratívy patrí: elitaristický ideologický projekt, obmedzujúca ekodiktatúra, plánovaná deindustrializácia, ohrozený národný štát. Dominujúce konšpiračné rámce zahŕňajú zlomyseľné globálne sprisahanie a kontrolu informácií.

Spôsob, akým Rudolf Huliak spája populistickú rétoriku s konšpiračnými rámcami, delegitimizuje klimatickú politiku aj vedecký konsenzus, spochybňuje existenciu klimatickej krízy, vykresľuje environmentálne opatre-

nia ako nespravodlivé alebo neefektívne a prezentujú štát a vedecké inštitúcie ako nástroje elit. Riziká z takéhoto diskurzu zahŕňajú:

- normalizáciu konšpiračného myslenia v spoločnosti,
- podkopávanie dôvery vo vedecký konsenzus a odborné inštitúcie,
- mobilizáciu proti klimatickým opatreniam, čo môže spomaliť alebo znemožniť ich implementáciu,
- posilňovanie polarizácie, extrémistických postojov a dezinformácií v spoločnosti.

Porovnanie stratégií Rudolfa Huliaka a iných politických subjektov

Analýza vybraných výrokov Rudolf Huliaka a ďalších slovenských politikov (napr. Milan Uhrík, Tomáš Taraba) ukazuje, že na Slovensku sa využíva populistická rétorika, ktorá stavia „obyčajných ľudí“ proti „elitám“ a spája ju s odmietaním klimatickej politiky.

Rudolf Huliak využíva rámec ohrozeného národného štátu a protielitného diskurzu. V jeho výrokoch sa opakovane objavuje naratív obmedzujúcej ekodiktatúry a plánovanej deindustrializácie s dôrazom na údajné zasahovanie zahraničných alebo globálnych aktérov proti Slovensku. Na sociálnych sieťach Huliak používa jazyk explicitne konšpiračný, polarizujúci, emotívny a často šokujúci, čo podporuje mobilizáciu publika.

Milan Uhrík zo strany Republika vo svojich facebookových vyjadreniach využíva rétoriku podobnú tej, ktorú prezentuje Rudolf Huliak, ale s výrazným dôrazom na ekonomické a priemyselné dôsledky klimatickej politiky. Uhrík kritizuje Európsku komisiu, ktorú označuje za pobláznenu alebo „skorumpovanú niekým zvonku“ a Green Deal, ktorý podľa neho „nechráni prírodu, ale ničí náš priemysel a našich farmárov“ a „ožobračuje Európu“ (Uhrík 2025). Zároveň odmieta konkrétne opatrenia, ako zákaz benzínových motorov, povinné elektromobily, predražené obnoviteľné energie či emisné poplatky za vykurovanie a dokonca aj za zvieratá. Rétorika Uhríka, rovnako ako Huliakova, stavia „obyčajných ľudí“ proti „elitám“ a využíva populistický rámec ohrozenia každodenného života občanov prostredníctvom údajne škodlivých politík Bruselu.

Rovnaká rétorika sa objavuje aj u predstaviteľov Slovenskej národnej strany (SNS), napríklad u Tomáša Tarabu, podpredsedu vlády a ministra životného prostredia, ktorý označil Green Deal za „*ideologický politický koncept bez vedeckého a ekonomického základu*“ (Taraba, 2025).

Podobné naratívy môžeme vidieť aj v Nemecku, napr. u Alternative für Deutschland. Odmietanie klimatickej politiky je pre AfD kľúčovou témou, rovnako ako migrácia či euro. AfD vo svojich programových dokumentoch

systematicky používa naratív plánovanej deindustrializácie, pričom kladie dôraz na ekonomické dopady klimateckej politiky – znižovanie emisií CO₂, zvýšenie cien energie, strata pracovných miest a ohrozenie hospodárskej konkurencieschopnosti. V programoch sú formulácie často sofistikovanejšie, analytickejšie, s odkazom na konkrétne opatrenia (napr. energetická transformácia, Parížska dohoda, elektromobilita). AfD často používa populistickú rétoriku „ľud vs. elity“, vykresľuje klimateckú ochranu ako projekt korumpovaných elít poškodzujúci bežných občanov, najmä nízko príjmové a vidiecke skupiny. V online komunikácii, najmä na Facebooku, sa AfD spolieha na konšpiračné rámce, ako #klimatektatur alebo #greatreset, ktoré prepájajú klimateckú krízu s globálnymi elitami a národným ohrozením.

Záver

Analýza politickej komunikácie ukázala, že popieranie klimateckej zmeny a využívanie konšpiračných rámcov predstavujú kľúčový nástroj mobilizácie a polarizácie spoločnosti. Identifikované populistické naratívy – od spochybňovania samotnej existencie klimateckej krízy, cez obrazy plánovanej deindustrializácie a obmedzujúcej ekodiktatúry až po obvinenia z elitaristických ideologických projektov – vytvárajú rámec, ktorý delegitimizuje environmentálnu politiku a podkopáva dôveru vo vedecké inštitúcie. Konšpiračné presvedčenia typu „globálne sprisahanie elít“ alebo „kontrola informácií“ posilňujú tento diskurz a poskytujú mu uzavretú interpretačnú logiku, ktorá znemožňuje racionálnu debatu.

Analýza ďalej ukazuje, že jazyk populistických a konšpiračných diskurzov systematicky využíva emocionálne hodnotiace slová, dualistické opozície, metafory a konšpiračné označenia. Tieto prostriedky polarizujú spoločnosť, vyvolávajú strach a legitimizujú konšpiračné naratívy, ktoré su podľa prieskumu Median SK (2023) na Slovensku veľmi populárne – až tretina obyvateľov verí konšpiračným teóriám (Median SK, 2023). Politici môžu tieto naratívy posilňovať, keď ich šíria alebo využívajú na získavanie voličov, čo môžeme pozorovať aj diskusii o Green Deale.

Z hľadiska skúmania jazyka a politiky tieto zistenia potvrdzujú, že jazyk nie je len neutrálnym prostriedkom komunikácie, ale mocným nástrojom formovania spoločenskej reality. Populistické a konšpiračné naratívy o klíme preto nie sú len otázkou obsahu, ale aj otázkou diskurzívnej moci, ktorá rámcuje možnosti politického konania.

Zdroje korpusu

- Huliak, R. (2025). *!! Green Deal - ticho pokračuje. Musíme sa proti tomu postaviť !!* [Video]. Facebook, <<https://www.facebook.com/share/r/1MnrG9d8eQ/>> [23. 9. 2025].
- Huliak, R. (2025). *Green Deal je nezmysel a podvod!! Podiel EÚ na tvorbe CO2 je tak malý, že naše opatrenia absolútne nedokážu ovplyvniť klimatickú situáciu* [Video]. Facebook. <<https://www.facebook.com/share/r/1FXBYYgweU/>> [23. 9. 2025].
- Huliak, R. (2023). *Rudolf Huliak (SNS) rozprával vo svojom videu o "teplovaní" slovenskej spoločnosti!* [Video]. YouTube, <<https://www.youtube.com/watch?v=h0XCKz9Z7Gc>> [23. 9. 2025].
- Huliak, R. (2024). *KLÍMA, CO2: MEGAPODVOD, PODVOD DOSLOVNE TISÍCROČIA...* [Status]. Facebook.
- Taraba, T. (2025). *Green Deal sa postupne rozpadá.* [Video]. Facebook. <<https://www.facebook.com/tomastaraba.sk/videos/green-deal-sa-postupne-rozpad%C3%A1/2217560718739491/>> [25. 9. 2025].

Literatúra

- Böhmelt, T., Koubi, V., & Bernauer, T. (2023). Why populism may facilitate non-state actors' access to international environmental institutions. *Environmental Politics*, 32(3), 511–531. <https://doi.org/10.1080/09644016.2022.2105055>
- Brotherton, R., French, C. C., & Pickering, D. D. (2013). Measuring Belief in Conspiracy Theories: The Generic Conspiracist Belief Scale. *Frontiers in Psychology*, 4(279). <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2013.00279>
- Brunnengräber, A. (2018). Klimaskeptiker im Aufwind – Wie aus einem Rand- ein breiteres Gesellschaftsphänomen wird. In O. Kühne & F. Weber (Eds.), *Bausteine der Energiewende* (pp. 271–292). Springer VS.
- CO2news. (2025, January 3). Popieranie klimatických zmien bude hlavnou výzvou v roku 2025. <https://www.co2news.sk/2025/01/03/popieranie-klimatickych-zmien-bude-hlavnou-vyzvou-v-roku-2025/> (Accessed September 3, 2025).
- Fischer, K. (2018). Über Wahrheit und Täuschung im verschwörungstheoretischen Sinne. *Vom Umgang mit Fakten*. Wilhelm Fink.
- Forchtner, B., & Kølvrå, C. (2015). The Nature of Nationalism. Populist Radical Right Parties on Countryside and Climate. *Nature and Culture*, 10(2), 199–224. <https://doi.org/10.3167/nc.2015.100204>

- Forchtner, B., Kroneder, A., & Wetzel, D. (2018). Being Skeptical? Exploring Far-Right Climate-Change Communication in Germany. *Environmental Communication*, 12(5), 589–604. <https://doi.org/10.1080/17524032.2018.1470546>
- Forchtner, B., & Özvatan, Ö. (2022). De/legitimising EUrope through the performance of crises – The far-right Alternative for Germany on “climate hysteria” and “corona hysteria”. *Journal of Language and Politics*, 21(2), 208–232. <https://doi.org/10.1075/jlp.21064.for>
- Götz-Votteler, K., & Hespers, S. (2019). *Alternative Wirklichkeiten?* Transcript Verlag.
- Hepfer, K. (2015). *Verschwörungstheorien. Eine philosophische Kritik der Unvernunft*. Transcript Verlag.
- Hoffmann, T. (2015). Cognitive Sociolinguistic Aspects of Football Chants. The Role of Social and Physical Context in Usage-based Construction Grammar. *Zeitschrift für Anglistik und Amerikanistik*, 63(3), 273–294. <https://doi.org/10.1515/zaa-2015-0023>
- Humpert, F. et al. (2021). *Auf Kosten des Volkes – Rechtspopulistische Positionen zu Klima und Umwelt*. Europa-Universität und Technische Universität.
- Jacob, K., Schaller, S., & Carius, A. (2020). Populismus und Klimapolitik in Europa. In M. Kaeding, M. Müller, & J. Schmälder (Eds.), *Die Europawahl 2019 – Ringen um die Zukunft Europas* (pp. 301–311). Springer VS.
- Klinker F., Scharloth J., & Szczek J. (2018). *Sprachliche Gewalt: Formen und Effekte von Pejorisierung, verbaler Aggression und Hassrede*. J. B. Metzler.
- Küppers, A. (2022): ‘Climate-Soviets,’ ‘Alarmism,’ and ‘Eco-Dictatorship’: The Framing of Climate Change Scepticism by the Populist Radical Right Alternative for Germany. *German Politics*, 33(1), 1–21. <https://doi.org/10.1080/09644008.2022.2056596>
- Matlach, P., & Janulewicz, Ł. (2021). *Kalter Wind von Rechts – Wie rechte Parteien und Akteur:innen die Klimakrise zu ihren Gunsten missbrauchen*. Institute for Strategic Dialogue.
- Median SK. (2019). Vnímanie konšpiračných teórií generáciou Y [PDF]. https://www.median.sk/pdf/OSTATNE/4619050_SVK_konspiracie_v09MMA.pdf (Accessed September 28, 2025)
- Meilicke, T., & Strobel, C. (2023). Einleitung. In T. Meilicke & C. Strobel (Eds.), *Aufgeheizt – Verschwörungserzählungen rund um die Klimakrise* (pp. 11–17). Bundeszentrale für politische Bildung.
- Mudde, C. (2014). The Populist Zeitgeist. *Government and Opposition*, 39(4), 541–563. <https://doi.org/10.1111/j.1477-7053.2004.00135.x>

- Müller, J.-W. (2016). Was ist Populismus? *Zeitschrift für Politische Theorie* 7(2), 187–201. <https://doi.org/10.3224/zpth.v7i2.03>
- Otteni, C., & Weißkircher, M. (2022). AfD gegen die Grünen? Rechtspopulismus und klimapolitische Polarisierung in Deutschland. *Forschungsjournal Soziale Bewegungen*, 35(2), 317–335. <https://doi.org/10.1515/fjsb-2022-0022>
- Pecka, V. (2024, July 25). Proč konspirátoři nenávidějí klimatickou vědu? *Kapitál*. <https://kapital-noviny.sk/konspiratori-nenavideji-klimatickou-vedu/> (Accessed September 23, 2025).
- Radtke, J. et al. (2019). *Energiewende in Zeiten des Populismus*. Springer VS.
- Rensmann, L. (2006). Populismus und Ideologie. In F. Decker (Ed.), *Populismus: Gefahr für die Demokratie oder nützliches Korrektiv?* (pp. 59–80). Springer VS.
- Reusswig, F., et al. (2021). Populismus und Energiewende. *DEMOKON – Research Paper I*. https://demokon.de/files/downloads/demokon_rp1.pdf (Accessed September 15, 2025).
- Reusswig, F., Lass, W., & Bock, S. (2020). Abschied vom NIMBY – Transformationen des Energiewende-Protests und populistischer Diskurs. *Forschungsjournal soziale Bewegungen*, 33(1), 140–160. <https://doi.org/10.1515/fjsb-2020-0012>
- Seidler, J. D. (2016). *Die Verschwörung der Massenmedien. Eine Kulturgeschichte vom Buchhändler-Komplott bis zur Lügenpresse*. Transcript Verlag.
- Selk, V., & Kemmerzell, J. (2022). Positionen zu Nachhaltigkeit im rechten politischen Denken. Fundamentalphosphierung, Neutralisierung und retrograde Adaption. *ZfP - Zeitschrift für Politik*, 69(3), 303–318. <https://doi.org/10.5771/0044-3360-2022-3-303>
- Schaller, S., & Carius, A. (2019). *Convenient Truths – Mapping climate agendas of right-wing populist parties in Europe*. Adelphi.
- Scharloth, J. (2017). Ist die AfD eine populistische Partei? Eine Analyse am Beispiel des Landesverbandes Rheinland-Pfalz. *Aptum. Zeitschrift für Sprachkritik und Sprachkultur*, 13(1), 1–15. https://doi.org/10.46771/9783967691559_1
- Sommer, B. et al. (2022). *Rechtspopulismus vs. Klimaschutz? Positionen, Einstellungen, Erklärungsansätze*. Oekom.
- Sturm, G. (2020). Populismus und Klimaschutz – Der AfD-Klimadiskurs. *Soziologiemagazin*, 13(2), 69–92. <https://doi.org/10.3224/soz.v13i2.06>
- Winter, K., Hornsey, M. J., Pummerer, L., & Sassenberg, K. (2022). Anticipating and defusing the role of conspiracy beliefs in shaping opposition

to wind farms. *Nature Energy* 7, 1200–1207.
<https://doi.org/10.1038/s41560-022-01164-w>

Poznámka k financovaniu:

Štúdia je súčasťou projektu APVV-22-0221 Manipulatívne reprezentácie v čase krízy: Jazykové stratégie konšpiračných teórií a alternatívnych právd v nemeckom a slovenskom jazykovom priestore, ktorý financuje Slovenská agentúra pre výskum a vývoj.

Kontakt:

Mgr. Simona Laciková

Katedra germanistiky

Filozofická fakulta

Univerzita sv. Cyrila a Metoda v
Trnave

Department of German Studies

Faculty of Arts

University of Ss. Cyril and Metho-
dius

Email Address: lacikova1@ucm.sk

ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-7320-6853>

Inklúzia a exklúzia v slovenskom a nemeckom diskurze. Perspektívy výskumu

Jana Lauková – Eva Molnárová

Abstract

Inclusion and Exclusion in Slovak and German Discourse. Research Perspectives. *The paper presents an introduction to the study of inclusion and exclusion in Slovak and German discourse, focusing on the definition of core terminology, the analysis of inclusive communication, and the examination of media expressions within their social and cultural contexts. The research is conducted within the framework of a VEGA project and offers new perspectives on understanding the dynamics of inclusive and exclusive processes in Slovak and German contexts, highlighting their significance for social integration and language policy.*

<https://doi.org/10.53465/JAP.2025.9788022552806.282-293>

Keywords: inclusion, exclusion, discourse, communication, social integration, language policy.

Kľúčové slová: inklúzia, exklúzia, diskurz, komunikácia, spoločenská integrácia, jazyková politika.

Úvod

Dynamika inklúzie a exklúzie predstavuje jednu z fundamentálnych dimenzií ľudskej komunikácie a sociálnej interakcie. V kontexte súčasných spoločenských transformácií, ktoré sú charakterizované rastúcou diverzitou, migráciou a technologickými zmenami, nadobúdajú tieto procesy osobitnú relevanciu pre pochopenie mechanizmov sociálnej kohézie a fragmentácie. Jazyk ako primárny nástroj komunikácie zohráva v týchto procesoch kľúčovú úlohu – môže pôsobiť ako most spájajúci rôzne spoločenské skupiny, ale rovnako môže vytvárať bariéry a posilňovať sociálne delenie.

Projekt VEGA s názvom *Inklúzia a exklúzia v slovenských, nemeckých a francúzskych komunikátoch* sa zameriava na skúmanie procesov začleňovania (inklúzie) a vylučovania (exklúzie) v jazykových interakciách a verejných komunikátoch, ktoré prebiehajú v slovenskom, nemeckom a fran-

cúzsom prostredí. Interdisciplinárny prístup umožňuje zachytiť komplexnosť skúmaných fenoménov a ponúknuť diverzitu v pochopení mechanizmov, ktorými sa v komunikácii realizujú procesy inklúzie a exklúzie. Osobitná pozornosť je v rámci projektu venovaná konceptualizácii týchto javov v publikáciách Juraja Dolníka (2015, 2020, 2021, 2023) a nemeckých sociolingvistov, predovšetkým Petra Auera (2014), ktorí poskytujú dôležité teoretické nástroje pre chápanie skúmanej problematiky.

Projekt má ambíciu prispieť k hlbšiemu poznaniu jazykových mechanizmov sociálnej inklúzie a exklúzie a môže byť podkladom pre ďalší výskum a tvorbu praktických odporúčaní na podporu inkluzívnej komunikácie vo verejných aj inštitucionálnych kontextoch.

Cieľom predloženého príspevku je predstaviť teoretické východiská výskumu, definovať základnú terminológiu a analyzovať prítomnosť inkluzívnych obsahov vo vybraných univerzitných dokumentoch. Korpus textov sme zostavili z deviatich dokumentov Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, v ktorých predpokladáme výskyt inkluzívnej tematiky ako súčasti kľúčových univerzitných stratégií a hodnôt.

Teoretické východiská: konceptualizácia inklúzie a exklúzie

Koncepty inklúzie a exklúzie sú kľúčovými analytickými kategóriami, ktoré opisujú dynamiku prístupu k sociálnym, kultúrnym a komunikačným priestorom.

V lingvistickom kontexte tieto pojmy nadobúdajú špecifické konotácie súvisiace s jazykovými praktikami, komunikačnými stratégiami a diskurzívnymi mechanizmami. Dolník (2015, 2020, 2021, 2023) vo svojich publikáciách zdôrazňuje, že komunikácia je inherentne inkluzívna alebo exkluzívna činnosť. Podľa Dolníka (2023: 43) „každý komunikačný akt obsahuje v sebe potenciál na vytvorenie spojení medzi komunikujúcimi, ale aj na vytvorenie bariér a hraníc“. Vývoj spoločnosti k inkluzívnosti je podporovaný inkluzívnou komunikáciou. V tejto súvislosti hovorí Dolník (2021) o tzv. inkluzívnej komunikačnej kompetencii, ktorá nadobudla výraznú spoločenskú dôležitosť, jej rozvíjaním sa zväčšuje komunikačná sloboda a tým aj inkluzívny komunikačný sebarealizačný potenciál. Želaným stavom je podľa Dolníka (2021: 21), aby sa inkluzívna komunikačná sebarealizácia stala prirodzenou vlastnosťou členov spoločnosti, stotožnených so zásadou rovnosti príležitostí.

Inkluzívna komunikácia predstavuje komunikačnú prax orientovanú na zabezpečenie rovnakého prístupu k diskurzu pre všetkých účastníkov bez ohľadu na rodové, etnické, náboženské, vekové, fyzické či identitárne

charakteristiky. Cieľom inkluzívnej komunikácie je vytvorenie komunikačného prostredia, ktoré rešpektuje diverzitu a podporuje rovnocenné zapojenie všetkých aktérov do komunikačného procesu.

Exkluzívna komunikácia funguje ako jeden z mechanizmov sociálnej exklúzie prostredníctvom strategického využívania jazykových prostriedkov s cieľom marginalizácie alebo úplného vylúčenia jednotlivcov či skupín z komunikačného procesu. Charakteristickými znakmi sú diskurzívne stratégie vytvárajúce opozíciu „my verzus oni“, ktoré vedú k segmentácii komunikačných spoločností a posilňovaniu sociálnych hraníc. Tieto praktiky môžu nadobúdať formy rodovej alebo rasovej diskriminácie v jazykovom prejave.

Metodologický rámec pre analýzu inkluzívnej a exkluzívnej komunikácie

Projekt *Inklúzia a exklúzia v slovenských, nemeckých a francúzskych komunikátoch* je zameraný na systematickú analýzu jazykových praktík v sociálnej interakcii, so špecifickým dôrazom na mechanizmy inklúzie a exklúzie v komunikačných procesoch. Inkluzívne a exkluzívne jazykové praktiky predstavujú univerzálne fenomény kultúrnych spoločností, ktorých konkrétne prejavy podliehajú variabilite daného sociohistorického a kultúrneho prostredia. Jedným z nosných cieľov výskumu je identifikovať podobnosti a rozdiely inkluzívneho a exkluzívneho jazyka v heterogénnych sociokultúrnych prostrediach na Slovensku, v Rakúsku a vo Francúzsku a ich možný vplyv na ďalšie dianie.

V rámci metodológie využíva projekt interdisciplinárny prístup, ktorého základ tvoria korpusová analýza, etnografické metódy a diskurzívno-analytické postupy, konkrétne čerpá z interdisciplinárnej poznatkovej bázy, zahŕňajúcej výskum jazykovej interakcie (Auer, 2014), teóriu inkluzívnej komunikácie (Dolník, 2021), systémovú teóriu inklúzie a exklúzie (Luhmann, 1995) a sociolingvistický výskum hierarchií jazyka v plurilingválnych prostrediach. Metodologické prístupy integrujú poznatky z kontextovej a prototypovej sémantiky, pragmatiky, kritickej diskurzívnej analýzy a teórie komunikácie. Osobitná pozornosť je venovaná metaforickým štruktúram v mediálnych textoch, ktoré sú analyzované v súvislosti s inkluzívnymi a exkluzívnymi komunikačnými stratégiami, pričom sa vychádza z konceptuálnej metaforickej teórie (Lakoff a Johnson, 2014) a kognitívno-lingvistických prístupov (Vaňková, 2007).

Tento prístup umožňuje zachytiť komplexnosť skúmaných javov v ich prirodzenom spoločenskom a kultúrnom kontexte. Zvláštnu pozornosť

venuje problematike nenávistných prejavov (hate speech), ktoré môžu, no nemusia, byť súčasťou širšieho spektra exkluzívnych komunikačných stratégií, a ich dopadom na sociálnu klímu a spoločenské procesy. Teoretický rámec výskumu tvorí koncepcia sociálnej a jazykovej cudzosti podľa Dolníka a kol. (2015), ktorá poskytuje analytický nástroj na pochopenie dynamiky inklúzie a exklúzie v komunikácii. Jedným z nosných konceptov projektu je komunikát, definovaný v súlade s terminológiou Encyklopédie Beliana (1999-2001).

Analýza vybraných dokumentov

V praktickej časti našej štúdie sa venujeme analýze niektorých základných typov verejne dostupných univerzitných dokumentov. Predpokladáme, že by sa v nich mali nachádzať texty zaoberajúce sa témou inklúzie, keďže ide o jednu z kľúčových univerzitných stratégií a hodnôt. Korpus textov sme zostavili z nasledovných deviatich dokumentov Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici:

Dokument č.1: *Dlhodobý zámer UMB na roky 2021-2026*

Dokument č. 2: *Aktualizácia dlhodobého zámeru UMB na roky 2021-2026*

Dokument č. 3: *Etický kódex UMB*

Dokument č. 4: *Študijný poriadok UMB*

Dokument č. 5: *Študijný poriadok UMB v znení Dodatku č. 1, konsolidované znenie*

Dokument č. 6: *Dodatok č. 1 k Študijnému poriadku UMB*

Dokument č. 7: *Smernica č.4/2024 o administrácii procesov spojených so štúdiom*

Dokument č. 8: *Sprievodca štúdiom pre študentov so špecifickými potrebami*

Dokument č. 9: *Smernica č. 8/2012 Tvorba a použitie fondu na podporu štúdia študentov so špecifickými potrebami*

V ďalšom kroku sme sa zamerali na zisťovanie výskytu lexém *inklúzia*, *inkluzívny*, *inkluzívnosť* vo všetkých analyzovaných dokumentoch. V tabuľke č. 1 uvádzame rozsah dokumentu (počet strán), počet výskytov lexém a ich konkrétny slovný tvar.

Tabuľka 1: Výskyt lexém *inklúzia*, *inkluzívny*, *inkluzívnosť*

Dokument č.	Rozsah textu	Počet výskytov	
1	18 strán	2	inkluzívnosti (s. 2) inkluzívnosť (s. 3)
2	13 strán	3	inkluzívnou inštitúciou (s. 6); inkluzívna univerzita (s. 6); inklúzia (s. 7)
3	16 strán	0	-
4	54 strán	0	-
5	51 strán	0	-
6	9 strán	0	-
7	13 strán	0	-
8	13 strán	3	akademickú a sociálnu inklúziu (s. 3); hodnoty inklúzie (s. 3); inkluzívneho vzdelávania (s. 7)
9	4 strany	0	-

Z deviatich analyzovaných dokumentov v celkovom rozsahu 187 strán iba tri dokumenty obsahujú lexémy inklúzia (počet výskytov 3), inkluzívnosť (počet výskytov 2) a inkluzívny (počet výskytov 3). Ide o *Dlhodobý zámer UMB na roky 2021-2026* (dokument č. 1), *Aktualizácia dlhodobého zámeru UMB na roky 2021-2026* (dokument č. 2) a *Sprievodca štúdiom pre študentov so špecifickými potrebami* (dokument č. 8).

Dlhodobý zámer UMB na roky 2021-2026 (dokument č. 1) vychádza z aktuálnych strategických dokumentov, plánov a programov na medzinárodnej, národnej a regionálnej úrovni. V časti: *Východiská dlhodobého zámeru – Vízia* má UMB ambíciu pôsobiť ako: „...otvorená univerzita reflektujúca princípy diverzity, rovnosti a inkluzívnosti, rešpektujúca slobodu vedeckého bádania v duchu zásad akademickej etiky...“ (obr. 1).

Obr. 1: Dokument č. 1, časť Východiská dlhodobého zámeru

VÝCHODISKÁ DLHODOBÉHO ZÁMERU	VÍZIA
Evolučia „poznatko-orientovanej spoločnosti“ zdôrazňuje postavenie univerzít ako kľúčových aktérov tvorby poznatkov a ľudskej tvorivosti. Dlhodobý zámer pre oblasť vzdelávania, vedy a výskumu reflektuje aktuálne strategické dokumenty, plány, resp. programy na úrovni globálnej (Agenda 2030 a Ciele udržateľného rozvoja), európskej (9. rámcový program Horizont Európa - rámcový program EÚ pre výskum a inovácie pre roky 2021-2027 Program Digitálna Európa, Strategický plán EÚA: „Európske univerzity formujú budúcnosť“, dokument EÚA: „Univerzity bez múrov. Vízia do roku 2030), národnej (Moderné a úspešné Slovensko, Plán obnovy a odolnosti SR, Národná stratégia otvorenej vedy, Akčný plán Iniciatívy pre otvorené vládnutie) a regionálnej (strategické priority pre rozvoj Banskobystrického samosprávneho kraja na obdobie 2021-2027 s výhľadom do roku 2030, definované v dokumente Vstupná správa pre spracovanie Programu hospodárskeho rozvoja a sociálneho rozvoja/ Integrovaný územnej stratégie BBSK na roky 2021-2027). Inštitucionálnymi východiskami sú najmä dokumenty UMB reflektujúce národný legislatívny rámec zameraný na kovanie a udržiavanie vnútorných systémov kvality (Smernica Vnútorný systém zabezpečovania kvality vysokoškolského vzdelávania UMB; Štatút Rady pre vnútorný systém kvality UMB; Smernica Vytváranie, úprava a schvaľovanie študijných programov a podávanie žiadostí Slovenskej akreditačnej agentúre pre vysoké školstvo; Smernica Zásady a postupy interného posudzovania vnútorného systému kvality UMB; Smernica Externé posudzovanie vnútorného systému kvality UMB) a dlhodobý zámer UMB 2015-2020. Napĺňanie dlhodobého zámeru sa bude realizovať prostredníctvom vykonávacieho manažérského dokumentu, ktorým budú hlavné úlohy UMB pre príslušný kalendárny rok.	Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici má v tretej dekáde 21. storočia ambíciu pôsobiť ako: • najvýznamnejší aktér v oblasti vzdelávania, vedy, výskumu a kultúry v regióne stredného Slovenska; • univerzita s nezastupiteľným a jedinečným postavením medzi slovenskými univerzitami; • medzinárodne uznané centrum vzdelávania, vedy a výskumu v oblasti spoločenských, humanitných a prírodných vied; • otvorená univerzita reflektujúca princípy diversity, rovnosti a inkluzivity, rešpektujúca slobodu vedeckého bádania v duchu zásad akademickej etiky; • zamestnávateľ poskytujúci možnosti realizácie, uplatnenia a rozvíjania schopností všetkých svojich zamestnancov v nadštandardných podmienkach, ako aj ochranu sociálne a zdravotne znevýhodnených osôb; • strategickým partnerom s významnou mierou spoločenskej zodpovednosti, chrániacim hodnoty slobody, demokracie, rovnoprávnosti, kultúrnej rôznorodosti, interkultúrneho dialógu, dodržiavajúcim princípy ochrany životného prostredia vo všetkých svojich činnostiach.

UMB sa hlási k hodnotám ako sú sloboda, otvorenosť a zodpovednosť, pričom „*Otvorenosť reflektuje diverzitu, rovnosť, **inkluzívnosť** a transparentnosť, ktoré sa prejavujú vo všetkých procesoch univerzity.*“ (obr. 2). V tomto dokumente teda dominuje lexéma *inkluzívnosť* (vo význame vlastnosť). Univerzitu charakterizuje ako fungujúci mechanizmus, ktorý je otvorený pre všetkých, odstraňuje bariéry a podporuje rôznorodosť.

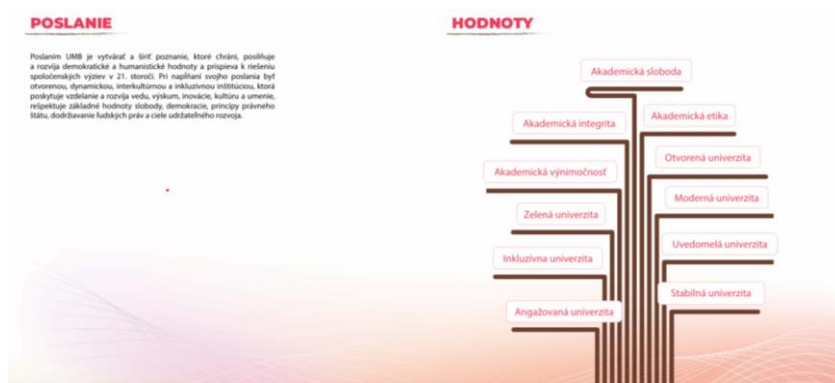
Obr. 2: Dokument č. 1, časť Hodnoty

HODNOTY
SLOBODA UMB ochraňuje svoju autonómnosť, morálnu a vedeckú nezávislosť od politickej a hospodárskej moci a rešpektuje akademickú slobodu. Sloboda vyjadruje aj možnosť voľby v rámci študijnej dráhy.
OTVORENOSŤ Otvorenosť reflektuje diverzitu, rovnosť, inkluzívnosť a transparentnosť, ktoré sa prejavujú vo všetkých procesoch univerzity.
ZODPOVEDNOSŤ Zodpovednosť sa prejavuje smerom dovnútra aj vonok. Smerom dovnútra ju chápeme ako uvedomený a eticky zodpovedný prístup zamestnanectva a študentstva k plneniu svojich povinností a záväzkov k Univerzite Mateja Bela v Banskej Bystrici aj voči sebe navzájom; odmietanie a nulová tolerancia plagátorstva, predátorských publikačných praktík a podvádzania pri plnení svojich povinností. Zodpovednosť vonok vyjadruje aktívnu rolu univerzity ako verejného aktéra, ktorý sa angažuje vo verejnej diskusii a prispieva k rozvoju občianskej spoločnosti a dosahovaniu cieľov dlhodobého udržateľného rozvoja.

V Aktualizácii dlhodobého zámeru UMB na roky 2021-2026 (dokument č. 2) je charakterizované poslanie UMB: „...*vytvárať a šíriť poznanie, ktoré*

*chráni, posilňuje a rozvíja demokratické a humanistické hodnoty a prispieva k riešeniu spoločenských výziev v 21. storočí. Pri naplňaní svojho poslania byť otvorenou, dynamickou, interkultúrnou a **inkluzívnou** inštitúciou, ktorá poskytuje vzdelanie a rozvíja vedu, výskum, inovácie, kultúru a umenie, rešpektuje základné hodnoty slobody, demokracie, princípy právneho štátu, dodržiavanie ľudských práv a ciele udržateľného rozvoja“.* Medzi 11 základných hodnôt je zaradená aj „inkluzívna univerzita“ (obr. 2).

Obr. 3: Dokument č. 2, časť Poslanie

Jedným zo strategických cieľov UMB je prehlbovanie internacionalizácie vzdelávania. Téma inklúzie je konkretizovaná v merateľných ukazovateľoch ako „**Inklúzia** vybraných skupín študentov; opis merateľného ukazovateľa: systematické skvalitňovanie integrácie ukrajinských študentov, ostatných zahraničných študentov a študentov so špecifickými potrebami“ (obr. 4). V aktualizácii Dlhodobého zámeru je UMB charakterizovaná ako inkluzívna inštitúcia, v ktorej prebieha proces inklúzie vybraných skupín študentov. Sú konkrétne vymenovaní, ale následne sa v texte už nehovorí o inklúzii, ale o integrácii. To nepovažujeme za šťastnú formuláciu (v súlade s tvrdeniami Orgoňovej 2023: 216), keďže integráciu definujeme ako začlenenie jedinca, resp. skupiny do existujúcej štruktúry s cieľom prispôbiť sa pravidlám väčšiny a inklúziu ako proces začlenenia jedincov do spoločnosti (v našom prípade univerzitného prostredia) tak, aby mali rovnaké príležitosti a mohli sa plnohodnotne bez diskriminácie zapojiť do života univerzity. Univerzita by mala vytvárať prostredie, v ktorom sú odstránené prekážky pre znevýhodnené skupiny a rešpektované individuálne rozdiely, či už ide o vzdelávanie alebo o sociálny život.

Hlavný rozdiel medzi integráciou a inklúziou spočíva teda v prístupe použitom na riešenie diverzity (Kolečáni Lenčová, 2018: 221).

Obr. 4: Dokument č. 2, časť I. Vysokoškolské vzdelávanie

I. VYSOKOŠKOLSKÉ VZDELÁVANIE		
Strategické ciele	merateľné ukazovatele	opis merateľného ukazovateľa
I.1 Poskytovať kvalitné, relevantné, dostupné a atraktívne vysokoškolské vzdelávanie	I.1.1 MU/VZ - Efektívnosť štúdia (drop-out rate)	podiel študentov v dennej forme štúdia, ktorí skončili štúdium počas prvého roku štúdia alebo po prvom roku štúdia zo všetkých novoprijatých študentov v dennej forme štúdia
	I.1.2 MU/VZ - Efektívnosť štúdia (success rate)	podiel študentov v dennej forme štúdia, ktorí skončili štúdium v štandardnej dĺžke štúdia z počtu všetkých zapísaných študentov v dennej forme štúdia z príslušnej kohorty
	I.1.3 MU/VZ - Profesijne orientované bakalárske študijné programy	počet profesijne orientovaných bakalárskych študijných programov
	I.1.4 MU/VZ - Otvorenosť štúdia (2. stupeň)	podiel absolventov študijných programov prvého stupňa v dennej forme štúdia inej vysokej školy novoprijatých na štúdium študijných programov druhého stupňa v dennej forme štúdia na príslušnej vysokej škole
	I.1.5 MU/VZ - Otvorenosť štúdia (3. stupeň)	podiel absolventov študijných programov druhého stupňa v dennej forme štúdia a študijných programov spájajúcich prvý a druhý stupeň v dennej forme štúdia inej vysokej školy novoprijatých na štúdium študijných programov tretieho stupňa v dennej forme štúdia na príslušnej vysokej škole
	I.1.6 Komplexné poradenské a podporné služby	postupné rozširovanie a skvalitňovanie portfólia poskytovaných adrešných služieb pre študentov
I.2 Prehĺbovať internacionalizáciu vzdelávania	I.1.7 Hodnotenie kvality vzdelávania	systematické sledovanie a vyhodnocovanie kvality vzdelávania (v súlade s metodikou SAVS na vyhodnocovanie štandardov, participácia študentov, absolventov, zamestnávateľov, odborníkov z praxe a ďalších zainteresovaných strán, zabezpečenie odbornej praxe v danom študijnom programe), príjca a absolventov – ALUMNI
	I.2.1 MU/VZ - Otvorenosť štúdia voči zahraničiu (1. stupeň)	podiel novoprijatých študentov študijných programov prvého stupňa v dennej forme štúdia a študijných programov spájajúcich prvý a druhý stupeň v dennej forme štúdia a iným ako štátnym občanom Slovenskej republiky zo všetkých novoprijatých študentov študijných programov prvého stupňa v dennej forme štúdia a študijných programov spájajúcich prvý a druhý stupeň v dennej forme štúdia
	I.2.2 MU/VZ - Otvorenosť štúdia voči zahraničiu (2. stupeň)	podiel novoprijatých študentov študijných programov druhého stupňa v dennej forme štúdia a iným ako štátnym občanom Slovenskej republiky zo všetkých novoprijatých študentov študijných programov druhého stupňa v dennej forme štúdia
	I.2.3 MU/VZ - Internacionalizácia z hľadiska študentov	príjem, ktorý zohľadňuje jednu dimenziu – internacionalizáciu. Zohľadňujú sa študenti v dennej forme štúdia a ročným priemer (20 percentný ostaný priemer) zo sumárneho skóre
I.2.4 Inklúzia vybraných skupín študentov		systematické skvalitňovanie integrácie ukrajinských študentov, ostatných zahraničných študentov a študentov so špecifickými potrebami

Posledným dokumentom, v ktorom sa potvrdil výskyt analyzovaných lexém je *Spríevodca štúdiom pre študentov so špecifickými potrebami* (dokument č. 8). V článku 2: *Vyhlásenie o rovnosti príležitostí* UMB uvádza ako svoj cieľ „zvýšovať dostupnosť štúdia pre uchádzačov o štúdium a študentov so špecifickými potrebami a podporovať ich akademickú a sociálnu inklúziu. UMB prezentuje hodnoty **inklúzie** ako kľúčové aj vo svojom dlhodobom zámere“ (obr. 5).

Obr. 5: Dokument č. 8, časť I. Základné ustanovenia

ČASŤ I. ZÁKLADNÉ USTANOVENIA

Článok 1 Úvodné ustanovenie

1. Povinnosťou UMB je v súlade s § 100 zákona č. 131/2002 Z. z. o vysokých školách a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a Vyhľadky č. 458/2012 o minimálnych nárokoch študenta so špecifickými potrebami vytvárať zodpovedajúce podmienky štúdia pre denných a externých študentov so špecifickými potrebami vzhľadom na ich špeciálne študijné potreby bez znižovania požiadaviek na študijný výkon.
2. Tento sprievodca je vypracovaný v súlade s § 100 zákona č. 131/2002 Z. z. o vysokých školách v znení neskorších predpisov, Vyhľadkou č. 458/2012 Z. z. o minimálnych nárokoch študenta so špecifickými potrebami a Metodickým usmernením MŠVVaM SR pre vytváranie podmienok na podporu študentov so špecifickými potrebami na vysokých školách.

Článok 2 Vyhľadanie o rovnosti príležitostí

UMB v zmysle platnej legislatívy a medzinárodných záväzkov a Dohovoru OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím zabezpečuje právo na vzdelanie pre všetkých. Osoby so špecifickými potrebami sú ľudia, u ktorých fyzické alebo mentálne schopnosti limitujú ich fungovanie v bežnom prostredí a bežných situáciách. Cieľom UMB je zvyšovať dostupnosť štúdia pre uchádzačov o štúdium a študentov so špecifickými potrebami a podporovať ich akademickú a sociálnu inklúziu. UMB prezentuje hodnoty inklúzie ako kľúčové aj vo svojom dlhodobom zámere.

V článku 6: *Práva a zodpovednosť študenta so špecifickými potrebami* sa lexéma *inkluzívny* vyskytuje pri definovaní špeciálnych vzdelávacích potrieb, ku ktorým patrí aj individuálny prístup učiteľa k študentom: „V súlade s princípmi *inkluzívneho* vzdelávania má študent právo na rešpektovanie špecifických potrieb a odstraňovanie prekážok v učení, ktoré vyplývajú z jeho zdravotného znevýhodnenia a ďalších osobitostí, v súlade s odporúčaniami na rozsah a formu úprav a podporných služieb“ (obr. 6).

Obr. 6: Dokument č. 8, článok 6

2. Študenti so špecifickými potrebami majú špeciálne vzdelávacie potreby, ktoré sú individuálne podmienené situáciou jednotlivca. Tieto potreby sa dajú vyjadriť ako potreby:
 - a) *individuálneho študijného plánu*. Vzhľadom na stupeň a druh postihnutia, má študent právo študovať podľa individuálneho študijného plánu. Individuálny študijný plán sa udeľuje v súlade s predpismi príslušnej fakulty UMB.
 - b) *úprav metód, foriem a prístupov vo vyučovacom procese*. Vzhľadom na definované špecifické potreby má študent právo na úpravu metód, foriem a prístupov vo vyučovacom procese tak, aby boli odstránené bariéry v učení. Úprava je v kompetencii vysokoškolského učiteľa, ktorý je na začiatku semestra informovaný o rozsahu a charaktere priznaných primeraných úprav a podporných služieb. Informáciu získa od študenta, ktorý sa preukáže rozhodnutím o priznaní primeraných úprav, a spoločne si dohodnú podmienky uplatňovania primeraných úprav a podporných služieb na aktuálny semester. Pri zabezpečovaní a uplatňovaní primeraných úprav a podporných služieb vysokoškolský učiteľ spolupracuje s fakultným koordinátorom.
 - c) *individuálneho prístupu učiteľa k študentom*. V súlade s princípmi inkluzívneho vzdelávania má študent právo na rešpektovanie špecifických potrieb a odstraňovanie prekážok v učení, ktoré vyplývajú z jeho zdravotného znevýhodnenia a ďalších osobitostí, v súlade s odporúčaniami na rozsah a formu úprav a podporných služieb.
 - d) *využitia špecifických prostriedkov, pomôcok a vybavenia*. Študent so špecifickými potrebami má právo využívať technické a materiálne prostriedky, ktoré napomáhajú prístupnosti štúdia. Môže ísť najmä o zapožičanie alebo sprístupnenie vybavenia prostredníctvom podporného centra UMB, o zabezpečenie prispôbených študijných materiálov alebo o odborné poradenstvo a technickú podporu pri výbere a používaní vhodných technológií. Tieto činnosti koordinuje fakultný alebo univerzitný koordinátor v súčinnosti s pedagógmi a ďalšími relevantnými pracovníkmi. Poskytovanie podpory sa vždy posudzuje individuálne a zohľadňuje aktuálne kapacity a podmienky univerzity.

Záver

Doterajší výskum potvrdzuje, že dynamika inklúzie a exklúzie predstavuje zásadnú dimenziu sociálnej komunikácie, ktorá je v kontexte súčasných spoločenských zmien kľúčová pre pochopenie mechanizmov sociálnej kohézie a fragmentácie. Jazyk, ako primárny nástroj komunikácie, zohráva v týchto procesoch dvojznačnú úlohu – môže zároveň spájať i deliť spoločenské skupiny.

Metodologický rámec založený na interdisciplinárnom prepojení korpusovej analýzy, etnografických a diskurzívno-analytických metód umožňuje identifikovať kľúčové diskurzívne mechanizmy a zároveň zohľadniť kontextuálnu variabilitu skúmaných fenoménov.

Analýza korpusu deviatich dokumentov Univerzity Mateja Bela s celkovým rozsahom 187 strán odhalila, že lexémy *inklúzia*, *inkluzívny* a *inkluzívnosť* sa vyskytujú iba v troch z nich – Dlhodobom zámere UMB na roky 2021-2026, jeho aktualizácii a Sprievodcovi štúdiom pre študentov so špecifickými potrebami. Dokumenty zdôrazňujú hodnoty otvorenosti, diverzity a inkluzívnosti, pričom univerzita je prezentovaná ako inštitúcia odstraňujúca bariéry a podporujúca rôznorodosť. Napriek tomu sa v textoch vyskytla zámena pojmu inklúzia pojmom integrácia, čo by v praktickej aplikácii predpisov znamenalo rozdielny prístup k riešeniu diverzity. V analyzovaných dokumentoch je však zdôraznený individuálny prístup k študentom so špecifickými potrebami v súlade s princípmi inkluzívneho vzdelávania, ktoré kladú dôraz na odstránenie prekážok v učení a rešpektovanie špecifických potrieb.

Zhrnújúco možno konštatovať, že výsledky analýzy vybraných univerzitných dokumentov ukazujú, že lexémy spojené s inklúziou sa objavujú predovšetkým v dokumentoch, ktoré reflektujú strategické a hodnotové rámce inštitúcie, zdôrazňujúce význam inkluzívnosti ako princípu zabezpečujúceho rovnosť príležitostí a odstránenie bariér.

Analyzované dokumenty:

Dokument č.1: Dlhodobý zámer UMB na roky 2021-2026, <<https://www.umb.sk/univerzita/univerzita/dlhodoby-zamer-rozvoja-umb/>> [27. 9. 2025].

Dokument č. 2: Aktualizácia dlhodobého zámeru UMB na roky 2021-2026, <<https://www.umb.sk/univerzita/univerzita/dlhodoby-zamer-rozvoja-umb/>> [27. 9. 2025].

- Dokument č. 3: Etický kódex UMB, <<https://www.umb.sk/univerzita/-univerzita/o-univerzite/akademicka-etika-umb/eticka-komisia/>> [27. 9. 2025].
- Dokument č. 4: Študijný poriadok UMB, <[https://www.umb.sk/ student /know-how-pre-studenta/studijne-predpisy/studijny-poriadok.html](https://www.umb.sk/student/know-how-pre-studenta/studijne-predpisy/studijny-poriadok.html)> [27. 9. 2025].
- Dokument č. 5: Študijný poriadok UMB v znení Dodatku č. 1 konsolidované znenie, <<https://www.umb.sk/student/know-how-pre-studenta/studijne-predpisy/studijny-poriadok.html>> [27. 9. 2025]
- Dokument č. 6: Dodatok č. 1 k Študijnému poriadku UMB, <<https://www.umb.sk/student/know-how-pre-studenta/studijne-predpisy/studijny-poriadok.html>> [27. 9. 2025]
- Dokument č. 7: Smernica č.4/2024 o administrácii procesov spojených so štúdiom, <<https://www.umb.sk/student/know-how-pre-studenta/studijne-predpisy/studijny-poriadok.html>> [27. 9. 2025]
- Dokument č. 8: Sprievodca štúdiom pre študentov so špecifickými potrebami, <<https://www.umb.sk/student/student-so-specifickymi-potrebami/informacie-pre-studentov-so-specifickymi-potrebami.html>> [27. 9. 2025]
- Dokument č. 9: Smernica č. 8_2012 Tvorba a použitie fondu na pod. štúdia študentov so špecifickými potrebami, <<https://www.umb.sk/student/student-so-specifickymi-potrebami/informacie-pre-studentov-so-specifickymi-potrebami.html>> [27. 9. 2025]

Literatúra

- Auer, P. (2014). *Jazyková interakce*. Praha: NLN.
- Dolník, J. (2020). Základ racionality prirodzeného jazyka. *Filozofia*, 75(4), 279–293. <https://doi.org/10.31577/filozofia.2020.75.4.2>
- Dolník, J. (2021). Inkluzívna komunikácia. *Slovenská reč*, 86(1), 3–20.
- Dolník, J. (2023). *Jazyk v dynamike demokracie*. VEDA.
- Dolník, J. a kol. (2015). *Cudzosť – jazyk – spoločnosť*. IRIS.
- Kol. autorov. (1999–2021). *Encyclopaedia Beliana*, heslo komunikát. En-cyklopedický ústav SAV. <https://beliana.sav.sk/heslo/komunikat> (Accessed September 26, 2025).
- Kolečáni Lenčová, I. (2018). Vnímanie inakosti vo vyučovaní cudzích jazykov / Perception of otherness in foreign language learning. In J. Javorčíková (Ed.), *Skúsenosť inakosti / Experience of otherness* (pp. 217–232). Z-F LINGUA.
- Lakoff, G., & Johnson, M. (2014). *Metafory, ktorými žijeme*. Host.

- Luhmann, N. (1995). Inklusion und Exklusion. In N. Luhmann (Ed.), *Soziologische Aufklärung 6. Die Soziologie und der Mensch* (pp. 237–264). Westdeutscher Verlag.
- Orgoňová, O. (2023). Používanie jazyka v digitálnej ére. Aspekty inkluzívneho jazyka. In S. P. Rodič & R. Raffaj (Eds.), *Slovakistika v súvislostiach. Tradície a perspektívy. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie 19.–21. 4. 2023 v Belehrade* (pp. 215–225). Univerzitet u Beogradu, Filološki fakultet.
<https://doi.org/10.18485/slovak70.2023.ch15>
- Vaňková, I. (2007). *Nádoba plná řeči. Člověk, řeč a přirozený svět*. Karolinum.

Informácia o financovaní:

Príspevok vznikol v rámci riešenia grantového projektu VEGA 1/0413/25 *Inklúzia a exklúzia v slovenských, nemeckých a francúzskych komunikátoch*.

Kontakt:

Mgr. Jana Lauková, PhD.

Katedra germanistiky	Department of German Studies
Filozofická fakulta	Faculty of Philosophy
Univerzita Mateja Bela v Banskej	Matej Bel University
Bystrici	Banská Bystrica
Email Address: jana.laukova@umb.sk	
ORCID: https://orcid.org/0000-0003-1412-7400	

PhDr. Eva Molnárová, PhD.

Katedra germanistiky	Department of German Studies
Filozofická fakulta	Faculty of Philosophy
Univerzita Mateja Bela v Banskej	Matej Bel University
Bystrici	Banská Bystrica
Email Address: eva.molnarova@umb.sk	
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-4427-3786	

The Russian Invasion of Ukraine in the Slovak Political Discourse

Ján Lid'ák

Abstract

This paper focuses on analyzing how the war in Ukraine is presented in political discourse after February 2022, i.e., after the start of the Russian invasion of Ukraine. The aim is to identify the main discursive strategies of Slovak political actors. We are interested in the answer to the question of how politicians name, characterize, and evaluate the Russian invasion of Ukraine. The analysis is methodologically based on critical discourse analysis. In our research, we observe how elements of solidarity, security concerns, and national frameworks intersect in the language of the political elite. Attention is also paid to the differences between pragmatic and populist approaches to aid for Ukraine. The results show that the war in Ukraine is an issue that divides Slovak society into pro-Western and pro-Eastern camps, with the current ruling coalition representing a group of political actors with a strongly positive inclination not only towards Russia but also towards authoritarian forms of government.

<https://doi.org/10.53465/JAP.2025.9788022552806.294-305>

Keywords: Slovakia, war, Ukraine, discourse, populism.

Introduction

The war in Ukraine has changed the security situation on the European continent, and many analysts were surprised by the Russian invasion. However, the first act of aggression did not begin in February 2022, but with the annexation of Crimea in 2014. According to Jaroslav Ušiak (2024: 11), "Russian aggression sparked discussions about the need for deeper integration in the area of security and defense in order to ensure collective responses to external threats and strengthen the sense of belonging among the V4 countries." The discussion was soon extended to issues of security for the entire European Union and the world. This conflict has significantly changed the security situation on the European continent and has also influenced politi-

cal discourse in EU member states. The issues have been taken up by populist entities whose communication strategies are based on spreading fear.

In Slovakia, the war in Ukraine regularly features in political discourse (Štefánčík et al., 2023). Government representatives (since 2023) have expressed a positive relationship with the Russian Federation, indicating positive attitudes towards authoritarian forms of government.

The war in Ukraine is therefore the main topic of this conference paper. It aims to identify the main discursive strategies of Slovak political actors regarding events in Slovakia's eastern neighbor. We are interested in how politicians name, characterize, and evaluate this event. The analysis is methodologically based on critical discourse analysis. In our research, we observe how elements of solidarity, security concerns, and national frameworks intersect in the language of the political elite. Attention is also paid to the differences between pragmatic and populist approaches to the topic under study.

The analysis is methodologically based on critical discourse analysis. This research approach is used to reveal the relationships between language, power, ideology, and society (Cingerová & Dulebová, 2019). The main contribution of this method is that it is not just about what is said, but also about how and why it is said in this way, and about the consequences it has for social reality (Wodak, 2014). In our research, we examine how elements of solidarity, security concerns, and national frameworks intersect in the language of political elites. Attention is also paid to the differences between pragmatic and populist approaches to aid for Ukrainian refugees.

Putin's "Special military operation" in political communication

The Russian attack on Kyiv, which was originally supposed to last a few days but has now been going on for more than three years, took not only international relations analysts by surprise, but also politicians, including the Slovak political elite. This is evidenced by statements from Slovak politicians who did not entertain the idea that Russia could start a war in Ukraine, even though Russia had been waging a form of hybrid warfare (Baluk & Perepelysia, 2024) in Ukraine since 2014.

– *"President Vladimir Putin is clearly the only one who wants to save peace in Europe. Let's keep our fingers crossed for him"*
(Blaha, Ľ. 2022, cited according to Šnidl 2024).

This vice-chairman of the Smer-SD political party is not making rational statements reflecting his knowledge of international politics, but instead articulating messages based on ideology, Russian propaganda, and uncritical admiration for authoritarian regimes and their leaders.¹ Some politicians, including this one, use various forms of polarization to mobilize voters. The problem is that they are largely unaware of the consequences of polarization for society. This is manifested, among other things, by the vulgarization of voters' language on social networks, which is also the subject of research by Slovak linguists (Orgoňová & Bohunická, 2016).

At the time of the military invasion, the ruling coalition comprised pro-European parties and those clearly supporting NATO membership. Although all political parties, including the populist ones, condemned the invasion as a violation of international law, there was no ulterior motive in the government parties' communication to appeal to pro-Russian voters. They expressed their unequivocal criticism and rejection of the invasion. President Zuzana Čaputová also expressed a similarly dismissive attitude towards Russia's war in Ukraine:

- *"Russian imperialism must be stopped"* (Heger, E. 2022a, cited according to The Slovak Spectator).
- *"We should not be intimidated by Russia"* (Heger, E. 2022b, cited according to The Slovak Spectator).
- *"I strongly condemn the illegal aggression of the Russian Federation against Ukraine. I express my full support and solidarity with the Ukrainian people, as well as the country's leadership and President Zelensky"* (Čaputová, Z. 2022, cited according to Duleba 2023: 123).
- *"I strongly condemn the military aggression of the Russian Federation against the sovereign state of Ukraine. I consider it an unacceptable, unjustifiable, and unprecedented step. It is a flagrant violation of international law and the territorial integrity of our neighbor"* (Kollár, Z. 2022, cited according to Duleba 2023: 123).

In the quoted statements of the three highest Slovak constitutional officials from 2022, Russia is linguistically constructed as an unambiguous aggressor and threat, with the use of terms such as *"Russian imperialism," "illegal aggression"* and *"flagrant violation of international law"* creates a morally powerful framework condemning the violation of Ukraine's territo-

¹ In addition to Vladimir Putin, he also presents positive relations with communists such as the last communist president of Czechoslovakia, Gustáv Husák, and Cuban guerrilla leader Ernesto Guevara.

rial integrity and sovereignty. Ukraine and its people are presented in the quoted statements as an innocent and suffering community that deserves solidarity and support. The language of the political elites is explicit, value-laden, and deliberately rejects the neutral stance often called for by representatives of the opposition at the time. All three constitutional officials appeal to moral and legal principles, in particular the protection of sovereignty and compliance with international law.

From a discursive perspective, the statements of all three public officials represent Slovakia's moral and value-based stance within the Western democratic community. These are political messages aimed at strengthening collective identity as a society in solidarity with the victims of the Russian military invasion. In this way, Slovak political representatives sought to present the Slovak Republic as a responsible, value-based actor in Western European civilizational structures, as a subject of international law that responds to military conflict in accordance with European humanistic traditions.

The policy of Eduard Heger's government at the time was not only to provide humanitarian aid to Ukrainian refugees heading to or through Slovakia, but the Slovak government also supported Ukraine militarily. According to Alexander Duleba (2023: 132), "from the beginning of the Russian aggression until the end of November 2022, more than a million Ukrainian war refugees had crossed the Slovak-Ukrainian border." In the first weeks after the invasion, public opinion was inclined toward humanitarian aid for Ukrainians. However, even at that time, critical and disparaging statements about Ukrainian refugees were already appearing in some sections of society (Štefančík, Biliková & Goloshschuk, 2023). These statements served as the basis for critical, even radical, positions, especially on the populist end of the Slovak party system.

Opposition politicians at the time were particularly opposed to military aid to Ukraine. In accordance with international law, the Slovak government decided to provide military equipment to Ukraine, including the S-300 anti-aircraft and anti-missile defense system and, later, old MiG-29 fighter jets. However, some politicians viewed the aid to Ukraine critically, even calling it treason:

- *“Handing over our only and last S-300 air defense system to Ukraine would be treason on the part of Heger’s government”* (Uhrík, M. FB, 2022).
- *“He is sending weapons to Ukraine, which end up in the hands of fascist units. This is in direct contrast to our anti-fascist national tradition. It is a betrayal of our national interests”* (Blaha, L., FB, 2022).

In the statements made by opposition politicians at the time, we can identify the creation of linguistic opposition between the categories of "us" (Slovakia, nation, society) vs. "them" (government, traitors, Ukraine, West). Heger's government, Ukraine, and its president are referred to in a negative, accusatory manner, while Uhrík and Blaha position themselves as moral defenders of national interests and identity. Uhrík uses the strongly value-laden term treason, which is historically associated with the concept of national loyalty and betrayal of the state. Blaha extends this framework to include an ideological dimension—he links support for Ukraine to "fascist units" — and creates a contrast between the current government's policy and the "anti-fascist national tradition," thereby attempting to legitimize the rejection of military aid through a moral appeal to historical continuity.

Creating a dichotomous opposition between "us" and "them" is a typical communicative feature of populism. According to Marián Sekerák (2020: 67), populism "works effectively with symbols, mostly verbal ones, within the discursive construction of reality." However, it is also important to note that the interests of the elite (in this case, the government of Eduard Heger) are opposed to the interests of the majority of the people, or even threaten them. The opposition, led by Smer-SD, often argued that the decision to provide military assistance to Ukraine was "*direct intervention by Slovakia in the war with Russia*" and that "*the government was endangering the security of Slovakia's citizens.*" The thesis about Slovakia's involvement in the war is a way for populists to stir up fear. Fear has proven to be an effective means of mobilizing voters and legitimizing unpopular decisions (Dutkiewicz, Kazarinova, 2017). When people are afraid, they are motivated to engage in certain social behaviors (such as higher voter turnout) or to respect decisions that they might not otherwise agree with.

Opposition politicians presented Heger's government as treacherous, immoral, and illegitimate. At the same time, Slovakia was implicitly understood as a victim of foreign manipulation and a defender of "true" national and pro-Slavic values. The argumentation strategies of both statements are populist: evil is defined through betrayal and violation of national traditions, while good is personified in certain political parties (Smer-SD, Republika) as representatives of the "true nation." This approach is strongly pronational, anti-Western, and anti-establishment, with language that is radicalized, expressive, and polarizing. Terms such as *treason*, *betrayal of national interests*, and *fascist units* function as discursive weapons designed to emotionally mobilize the audience and create the impression of an existential threat to national integrity. This approach corresponds to the characteristics of the language of right-wing extremism (Štefančík, 2020).

After the Change of Government in 2023

The above-described polarization on the topic of the war in Ukraine persisted in Slovak political discourse even after the 2023 elections, but with one important change. The actors in political discourse changed their approach to power. Opposition parties became coalition parties, and coalition parties became opposition parties. Some parties, including the party of former Prime Minister Eduard Heger, failed to gain seats in parliament, and Eduard Heger moved to the margins of political discourse. After the 2023 parliamentary elections, the government was formed by three political parties: Smer-SD, Hlas, and the Slovak National Party. Although Smer-SD and SNS are still labeled "populist" parties, their decisions regarding Ukraine are also pragmatic. Although Robert Fico's government promised to stop military aid to Ukraine, it supported arms exports on a commercial basis. Since Russia invaded Ukraine, Slovak arms exports have increased tenfold by the end of 2024 (Haluza, 2025).

Since the 2023 elections, Robert Fico has been talking about foreign policy in all four directions, as evidenced by several meetings with Russian President Vladimir Putin, Ukrainian President Volodymyr Zelensky, and representatives of the Ukrainian government. Fico's rhetoric is critical to radical in relation to Ukraine, and he also criticizes the European Union and EU member states for helping Ukraine, which, according to Fico, prolongs the war and turns the EU into a war cabinet.

– "I have always maintained that the EU has turned into a war cabinet, that a significant portion of EU member states support the war in Ukraine in the naive belief that this will weaken and ultimately defeat Russia. It is paradoxical, but typical of the EU's impotent foreign policy, that some EU leaders are already pushing for a summit in Budapest, as is the case with the presence of the Ukrainian president" (Fico, R., cited according to Extra plus, 2025).

The statement by the Slovak Prime Minister is an example of typical anti-Ukrainian and anti-European rhetoric, which is based on delegitimizing European institutions and solidarity with Ukraine. In it, the EU is framed as a "war cabinet" – an institution that has lost its peaceful essence and become an aggressive actor. This is a strongly negative metaphor intended to undermine the moral standing of the European community. In Robert Fico's language, European Union leaders are devalued by being described as those who are "*pushing for a summit in Budapest.*" This expression carries a pejorative, disparaging undertone, suggesting servility and opportunism. Fico is

intensifying polarization by constructing an opposition between a "sensible Slovakia" with a self-confident foreign policy and a "naive and impotent EU." His statement is not only pro-Kremlin and anti-Ukrainian, but also contributes to the discrediting of the EU as a community that acts contrary to the interests of its member states. Similar narratives have appeared in the past in communications from Slovak right-wing extremists (Štefančík, 2020).

SNS chairman Andrej Danko sometimes presents himself as more radical than Prime Minister Robert Fico. He is more critical and radical in his assessment of Ukraine.

– *"Ukraine is a security risk. It cannot join the EU now or in the future. If it joins the European Union, it will want to join NATO"* (Danko, A., 2025).

Andrej Danko's communication, as chairman of the coalition party, is a typical example of anti-Ukrainian, Eurosceptic rhetoric that presents Ukraine as a threat rather than a victim of military aggression. The very term "*security risk*" has a stigmatizing effect. It is a speech act of exclusion with a negative attitude towards Ukraine and its efforts to integrate into European and transatlantic structures. Danko rejects Ukraine's sovereign political and democratizing ambitions, but attributes potentially dangerous intentions to it. The argument is based on a threat scenario in which Ukraine's accession to the EU and NATO is interpreted as a danger. Andrej Danko's perspective is clearly pro-Russian and Eurosceptic, as evidenced by a number of other statements analyzed in the professional literature. According to Danko, the EU is implicitly portrayed as an institution that would cause problems for its own member states by accepting Ukraine. Although the SNS chairman's language in this case is factual and not radicalized, it ideologically carries strong geopolitical sympathies for authoritarian Russia. By rejecting Ukraine's integration ambitions, Andrej Danko legitimizes a pro-Russian stance on the war.

The representatives of the current opposition parties articulate a completely different stance on Ukraine than the ruling coalition. At the beginning of 2025, the chairman of the strongest opposition party, Michal Šimečka, personally traveled to Kyiv, where he met with the Ukrainian president. This visit followed a war of words between the Slovak prime minister and Ukrainian President Zelensky. With his visit, Šimečka showed that he is committed to good relations between Slovakia and Ukraine:

– *"We have important negotiations ahead of us. Our goal is clear—to reopen the door that Robert Fico slammed shut with his aggressive attacks"* (Šimečka, M., cited according to Katuška, 2025).

Similar views, supporting the victim of aggression, are also expressed by other parties of the current opposition:

– *"We will achieve lasting and just peace through security guarantees and strong security cooperation, not through Ukraine's capitulation and the spread of conspiracy theories, as the coalition is doing"* (KDH, 2025).

This approach is pragmatic and follows the conciliatory policy of the former government during the 2020-2023 election period. Opposition parties criticize the ruling coalition for its views on the war in Ukraine, portraying Slovakia as an untrustworthy country within the EU, where the clear majority has a clear idea of who is the aggressor and who is the victim in this war. On the contrary, opposition parties are aligning themselves with the positions of the European Union's strong players, which may be an advantage once the war ends and discussions begin on how to participate in the post-war reconstruction of Ukraine:

– *"It will be important for Slovakia to participate in the reconstruction of Ukraine"* (Majerský, M., cited according to SITA, 2025).

Conclusion

The Slovak government coalition's communication on the war in Ukraine is currently characterized by an ambivalent approach. On the one hand, we see significant skepticism towards supporting Kyiv and an openly pro-Russian stance. Not only Robert Fico, but also other representatives of Smer-SD and SNS regularly visit Russia and generally present the country from a positive perspective. They regularly express concerns and present Russia as a threat, even though there is already debate in the literature about Russia's gradual loss of influence in international politics (Scepanovic, 2024) precisely because of its unsuccessful three-day "special military operation." Despite this, Robert Fico meets with the President of the Russian Federation, Smer-SD Vice-Chairman Ľuboš Blaha meets with the head of the Russian secret service, and MP Richard Glück, for example, appeared on Russian state television in October 2025, which is considered one of the main tools of

Kremlin propaganda. On the other hand, Robert Fico, albeit sometimes adopting a blackmailing approach, supports anti-Russian sanctions at the European Union level, and his government's 2023 program statement mentions respect for Ukraine's territorial integrity.

Coalition representatives emphasize the need for "peace negotiations" and reject further military supplies to Ukraine, even though Slovakia's military equipment shipments to Ukraine have increased significantly since the new government took office. According to the governing coalition, Slovakia should not be "*dragged into a foreign war*", with responsibility for the escalation of the conflict being shifted not only to Russia but also to Western countries and the EU itself, which the prime minister considers a "war cabinet." This communication strategy uses elements of conspiracy theories, which are quite popular in Slovakia (Spálová & Mikuláš, 2023). The European Union is portrayed as an institution that acts against the interests of its member states. At the same time, Russia is implicitly seen as a partner with whom good, rational relations must be maintained, as it is one of the leading suppliers of gas and oil to Slovakia. The language of government representatives is emotional, polarizing, and appeals to national sovereignty, mobilizing voters through fear of war and the economic consequences of sanctions.

In contrast to the coalition, the opposition's discourse is represented mainly by the Progressive Slovakia, SaS, KDH, and non-parliamentary Democrats parties. These politicians base their positions on the need for solidarity, democracy, and international law. Opposition politicians emphasize that Slovakia must remain part of the pro-Western community and support Ukraine as a victim of Russian military aggression. The opposition's language is based on arguments of moral responsibility, the defense of democratic principles, and the need for unified action by the EU and NATO. Their language is more analytical and less emotional, but is often disparaged by the government camp as "anti-people." The result is a polarizing conflict in which the ruling coalition uses populist rhetoric to question Western norms and values. At the same time, the opposition seeks to defend them by appealing to the values and principles of liberal democracy and, in the context of the war in Ukraine, the fundamental right to defend oneself against an aggressor.

Corpus resources

Blaha, L. (2020-2022). Facebook Profil, <<https://www.facebook.com/-LBlaha>> [15. 05. 2022].

- Danko, A. (2025). Ukrajina je bezpečnostné riziko, nikdy nesmie vstúpiť do EÚ. Pravda.sk, 27. 6. 2025, <<https://spravy.pravda.sk/domace/-clanok/757410-danko-dalej-pokracuje-v-prestrelke-s-ficom-ukrajina-je-bezpecnostne-riziko-do-eu-nesmie-nikdy-vstupit/>> [15. 10. 2025].
- Duleba, A. (2023). Russia's war against Ukraine in 2022: a credibility test for Slovakia. In: Brezányi, P. (ed.). Yearbook of Slovakia's Foreign Policy. Bratislava: Research Center of the Slovak Foreign Policy Association, pp. 120–144.
- Extra plus (2025). EÚ sa zmenila na vojnový kabinet. Extra plus, 22. 10. 2025, <<https://www.extraplus.sk/clanok/robert-fico-eu-sa-zmenila-na-vojnovy-kabinet>> [28. 10. 2025].
- Heger, E. (2022a). Russian imperialism must be stopped. The Slovak Spectator, 22. 2. 2022, <<https://spectator.sme.sk/politics-and-society/c/russian-imperialism-must-be-stopped-says-pm-heger>> [28. 10. 2025].
- Heger, E. (2022b). We should not be intimidated by Russia. The Slovak Spectator, 22. 2. 2022, <<https://spectator.sme.sk/politics-and-society/c/pm-eduard-heger-interview-for-cnn-war-in-ukraine>> [28. 10. 2025].
- Katuška, M. (2025). Šimečka sa stretol so Zelenským. Choďte do Kyjeva, vyzval premiéra Fica. Denník SME, 17. 1. 2025, <<https://domov.sme.sk/c/23437151/michal-simecka-ps-ukrajina-kyjev-navsteva.html>> [28. 10. 2025].
- KDH (2025). KDH si želá mier na Ukrajine. KDH, 16. 8. 2025, <<https://kdh.sk/kdh-si-zela-mier-na-ukrajine/>> [28. 10. 2025].
- Majerský, M. (2025). Bude dôležité, aby Slovensko participovalo na obnove Ukrajiny. SITA, Pravda.sk, 17. 8. 2025, <<https://spravy.pravda.sk/domace/clanok/763549-majersky-bude-dolezite-aby-slovensko-participovalo-na-obnove-ukrajiny-podla-kalinaka-napriek-sankciam-a-zbraniam-za-stovky-milia/>> [28. 10. 2025].
- Šnidl, V. (2024). V deň invázie bol Fico zaskočený, potom sa vrátil k ruskej propagande. Blaha už negratuluje Putinovi k sviatku. Denník N, 22. 2. 2024, <<https://dennikn.sk/3836635/v-den-invazie-bol-fico-zaskoceny-potom-sa-vratil-k-ruskej-propagande-blaha-uz-negratuluje-putinovi-k-sviatku/>> [28. 10. 2025].
- Uhrík, M. (2022). M. Uhrík vs. progresívni protiruskí štváči v Bruseli. YouTube, 16. 2. 2022, <<https://www.youtube.com/watch?v=GrocmmAmOs4&t=26s>> [12. 10. 2025].

References

- Baluk, W., & Perepelytsia, H. (2024). Geopolitical and Military Aspects of Russia's War Against Ukraine in 2014-2022. *European Journal of Transformation Studies*, 12(1), 34–68.
- Cingerová, N., & Dulebová, N. (2019). *Jazyk a konflikt. My a tí druhí v ruskom verejnom diskurze*. Univerzita Komenského v Bratislave.
- Duleba, A. (2023). Russia's war against Ukraine in 2022: A credibility test for Slovakia. In P. Brezányi (Ed.), *Yearbook of Slovakia's foreign policy* (pp. 120–144). Research Center of the Slovak Foreign Policy Association. <https://doi.org/10.17976/jpps/2017.04.02>
- Dutkiewicz P., & Kazarinova, D. B. (2017). Fear as Politics. – Polis. *Political Studies*, 4, 8–21. <https://doi.org/10.17976/jpps/2017.04.02>
- Haluza, I. (2025, May 11). Slovenský vývoz zbraní je od útoku na Ukrajinu desaťnásobný, prudký rast môže pokračovať. *Denník N*. <https://e.dennikn.sk/4516451/slovensky-vyvoz-zbrani-je-od-utoku-na-ukrajinu-desatnasobny-prudky-rast-moze-pokracovat/> (Accessed October 29, 2025)
- Orgoňová, O., & Bohunická, A. (2016). Imigrácia ako predmet xenoslovakistiky a kritickej analýzy diskurzu na Slovensku. In R. Štefančík (Ed.), *Jazyk a politika. Na pomedzí lingvistiky a politológie* (pp. 79–93). Ekónóm.
- Scepanovic, J. (2024). Still a great power? Russia's status dilemmas post-Ukraine war. *Journal of Contemporary European Studies*, 32(1), 80–95. <https://doi.org/10.1080/14782804.2023.2193878>
- Sekerák, M. (2020). Neliberálny populizmus na Slovensku: Prípád tzv. rodovej ideológie. *Acta Politologica*, 12(1), 65–68. https://doi.org/10.14712/1803-8220/21_2019
- Spálová, L., & Mikuláš, P. (2023). Digital Resilience in the Area of Hybrid Threats: Perception of Concepts Associated with the Ukrainian Military Conflict by Generation Z in Slovakia. *Communication Today*, 14(2), 77–89. <https://doi.org/10.34135/communicationtoday.2023.Vol.14.No.2.6>
- Štefančík, R. (2020). *Kommunikationsstrategien der slowakischen Rechts-extremisten*. Dr. Kovač Verlag.
- Štefančík, R., Biliková, B., & Goloshchuk, S. (2023). Securitization of Migration After Russia's Military Invasion of Ukraine. *Medzinárodné vzťahy*, 21(2), 173–185. <https://doi.org/10.53465/SJIR.1339-2751.2023.2.173-185>
- Ušiak, J. (2024). Navigating New Waters. Russian Military Aggression on Ukraine and Effects on the Visegrad Group. *Revista UNISCI / UNISCI Journal*, 66, 9–25. <http://dx.doi.org/10.31439/UNISCI-208>

Wodak, R. (2014). Critical discourse analysis. In C. Leung & B. V. Street (Eds.), *The Routledge companion to English studies* (pp. 302–317). Routledge.

Funding acknowledgment:

Tento text je jedným z výstupov vedeckého projektu VEGA 1/0075/24 *Politický diskurz na Slovensku v kontexte vojny na Ukrajine*.

Contact:

prof. PhDr. Ján Lidák, CSc.

Department of International Relations and Political Science
Ambis College
Prague

Email Address: jan.lidak@ambis.sk

Visual Representation of the 2023–Present Israel–Hamas War in the Public Space of Helsinki: An Analysis of Street Stickers and Posters

Alena Lochmannová – Ondřej Kolář

Abstract

This qualitative case study examines how the 2023–present Israel–Hamas war is represented in the public space of Helsinki through a small set of posters and stickers. Visual material was photographed in 2024 and eight items were purposively selected for close analysis with attention to visual form and iconography, narrative framing and textual content, and spatial, linguistic and transnational context. All of the images employ an explicitly pro-Palestinian framing in which Palestinian symbols, grievances, and claims are foregrounded, while the Israeli side of the conflict remains almost entirely out of view. The analysis identifies a strong reliance on historical and decolonial references, especially the Nakba and the vocabulary of coloniser and colonised, together with emancipatory slogans such as “Free Palestine” and “From the river to the sea, Palestine will be free”. The posters and stickers also mobilise distinct emotional registers that range from empathy and grief to anger and defiance and they link Helsinki streets to wider activist and diasporic networks through the combined use of English, Arabic and Finnish. The article argues that this cluster of images illustrates a selective and partisan way of framing the war in a Northern European city and discusses what this asymmetry suggests about visual politics in urban public space. Given the small and context specific sample the findings should be read as an exploratory illustration rather than as a representative picture of how the conflict is perceived in Finland.

<https://doi.org/10.53465/JAP.2025.9788022552806.306-321>

Keywords: visual politics, public space, stickers and posters, Israel–Hamas war, Helsinki.

Introduction

Urban public space is not only a site of movement and infrastructure. It also functions as a medium in which political messages, identities and conflicts are made visible. Stickers, posters and other small scale printed materials form one of the more modest layers of this visual landscape, yet they often carry strong statements (Awcock, 2021; Awcock & Rosenberg, 2024; Kolář et al., 2024; Mubi Brighenti, 2010). They are cheap to produce, easy to distribute and can be placed on lampposts, traffic signs or walls without formal permission (Awcock, 2021). In many European cities they have become a routine way of commenting on elections, social issues and international events, often in ways that are more direct and confrontational than official communication (Bodden & Awcock, 2024; Imhoff, 2024).

The 2023 attack by Hamas on southern Israel and the subsequent war in Gaza quickly became one of the most visible and polarising international events of recent years. Hamas militants crossed from the Gaza Strip into southern Israel, attacked several kibbutzim and the Nova music festival, killed civilians and took hostages back to Gaza. The killing of Israeli civilians and the taking of hostages were followed by large scale Israeli military operations against Hamas in the Gaza Strip (Gozlan et al., 2024; Jamaluddine et al., 2025; Khatib et al., 2024). These developments triggered intense reactions in many countries. Governments, international organisations and civil society actors debated the legitimacy of different forms of violence and responsibility for civilian suffering (Kolář et al., 2024). At the same time protests, counter protests and public campaigns emerged in streets and on university campuses (della Porta et al., 2025; Kaur & Yuchtman, 2024; Ozer et al., 2025). Cities far from the region, including European capitals, became sites where people expressed support, grief, solidarity or anger in relation to the war.

In this context visual production related to the conflict expanded rapidly. Flags, banners, murals and stickers appeared in many urban settings. These images do more than refer to distant events. They compress complex situations into recognisable symbols and slogans, invite viewers to take sides and link local publics to transnational networks of activism and solidarity. Work on visual politics and war has shown that such materials help to shape who is seen as a victim or an agent, how history is remembered and which futures are presented as legitimate. Street level visuals are therefore part of the wider communicative environment through which wars are interpreted far from the sites of fighting (Laba et al., 2025; Santini & Santini, 2025).

This article examines a small group of posters and stickers in Helsinki that explicitly reference the 2023–present Israel–Hamas war. The study asks how the conflict is framed in these images and how they link local public space to wider debates about the war. The analysis takes the form of a qualitative case study and focuses on three aspects of the material, namely visual form and iconography, narrative framing and textual content, and spatial, linguistic and transnational positioning. The aim is not to quantify the presence of conflict related imagery in the city but to offer a close reading of one set of visuals and to trace the kinds of stories about the war that they insert into the everyday streetscape of a Northern European capital.

Methods

This article draws on a small scale qualitative case study of visual political communication in a single European city. Visual material was collected in Helsinki in 2024 during repeated walks through central and inner city neighbourhoods. All stickers and posters in public space that visibly referred to the 2023–present Israel–Hamas war were photographed. From this corpus eight items were selected for close analysis because their condition, photographic quality and content allowed detailed interpretation.

The images were examined using qualitative visual analysis across three dimensions that focused on visual form, narrative framing and textual content, and spatial and linguistic context. The aim was to reconstruct how the war is framed in these examples rather than to measure the frequency of specific motifs. Because the sample is small, purposive and limited to one city, the findings should be read as an illustrative case study of Helsinki public space, not as representative of the city as a whole.

Results

A total of eight visual artifacts related to the 2023–present Israel–Hamas war, found in the public space of Helsinki, were analyzed. The sample consisted of a combination of larger-format posters and smaller stickers, located predominantly on lampposts and other urban surfaces. All of these artifacts employed a clearly pro-Palestinian framing, and none represented the Israeli side in an explicit manner, either visually or textually. In this section, we summarize the visual, narrative, and contextual characteristics of these artifacts.

Types of artifacts and visual strategies

The material included artifacts that ranged from highly figurative to more abstract designs but nonetheless shared several recurring features. Most combined bold textual elements with a central image and relied on a limited color range. Red and pink tones, black and white, and at times green appeared repeatedly and loosely echoed the colors of the Palestinian flag.

Figure 1 is a vertical sticker built around the photograph of a named journalist working in the field. She wears a bulletproof vest labeled “PRESS” and holds a microphone. The image is embedded in a graphic frame with a saturated background color and accompanied by the captions “journalist in Gaza” and “amplify her voice.” At the bottom, a QR code and a specific social media handle link the sticker to online environments and connect the physical streetscape with digital media spaces.

Figure 1

By contrast, Figures 2 and 3 rely on illustrated motifs. Figure 2 is a poster depicting a stylised older figure in a keffiyeh holding a large key, surrounded by slogans such as “it’s not self defence” and “it’s one fucking long Nakba!”. The well-known chant “from the river to the sea, Palestine will be free” is also present, split across the design, with “from the river to the sea” placed in the darker upper band and “Palestine will be free” running along the lower edge of the poster. Figure 3 presents a schematic landscape and a pair of oversized eyes with a drop of blood running from one of them, accompanied by the caption “the Nakba never ended – the colonizer lied”. In both cases, the hand-drawn imagery employs a highly

symbolic visual language that links the present moment to a longer historical experience.

Figure 2

Figure 3

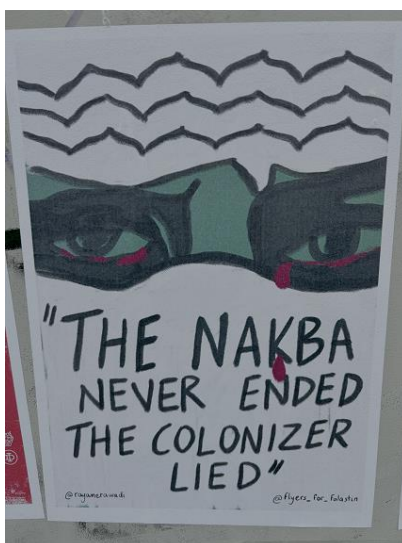

Figure 4 has a deliberately minimalist design. A largely white surface is interrupted by a stylised search bar containing the Finnish prompt “Hae...” and the large word “Nakba”, followed by the year “1948”. The use of the search-interface motif evokes the familiar gesture of “googling” the term and transposes it from the digital screen into the material urban environment.

Figure 4

The remaining four stickers (Figures 5–8) rely more on symbolic elements than on concrete scenes. Figure 5 combines a red flag bearing a hammer and sickle with a Palestinian flag, accompanied by a Finnish slogan calling for a “revolutionary May Day”. Figure 6 features a stylised, undulating flag in soft colours together with the Finnish slogan “Eläköön Palestina” (“Long live Palestine”). Figure 7 combines the fragmentary slogan “From the river to the sea, Palestine will be free” with the Arabic word Filastīn (“Palestine”), an olive branch and a pattern reminiscent of a keffiyeh. Figure 8 depicts an anonymous veiled figure with prominent eyes, framed by the colours of the Palestinian flag and accompanied by the slogan

“Free Palestine”, overlaid with a short Arabic phrase that conveys the same message.

Taken together, the visual corpus ranges from the documentary portrait of a specific individual (Figure 1), through historicising and allegorical illustrations (Figures 2–3) and graphic minimalism centred on a single key term (Figure 4), to aestheticised symbolic motifs that recall contemporary graphic design and popular culture (Figures 5–8).

Figure 5

Figure 6

Figure 7

Figure 8

Digitality, transnationality, and localisation

A salient feature of the material is the way it links the physical urban environment to digital infrastructures and transnational networks. Figure 1 includes a QR code and an exact social media handle that allow viewers to follow the named journalist directly. Figures 2 and 3 list the accounts of activist collectives responsible for producing and circulating the posters. Figure 4 draws on the visual form of a search bar, a widely recognised code for online information-seeking. These features suggest that the visual materials are intended less as self-contained images than as entry points to additional content in digital spaces.

In the visual material analysed, three main modes of representing subjects of the conflict can be distinguished. The first involves individualisation through a specific public figure. Figure 1 presents the journalist Doaa J Rouqa by name, face, and professional role. She appears as a young woman working as a reporter in a dangerous environment rather than as a passive victim. The caption “amplify her voice” directly addresses passers-by and invites them to amplify her eyewitness testimony.

The second mode is a collective symbolic figure. Figure 2 uses the image of an older person in a keffiyeh holding a key, evoking the generation of Palestinian refugees and the symbol of the right of return. Figure 8 depicts an anonymous veiled figure with striking eyes, whose face is covered by cloth bearing a keffiyeh pattern. Here too, this is not an identifiable individual but an icon of resistance that can be read as an embodiment of “a Palestinian woman or man in struggle”. The gender of these figures is implicit and may be interpreted as rather feminine, but it is not explicitly specified.

The third mode of representing subjects is fully abstract and collective. Figures 5 and 6 show flags and slogans that address Palestine as a national and political entity. Figure 7 relies on metaphors of landscape, river and olive tree and no individual figure is depicted. In this case, the subject of the promise “will be free” is Palestine itself, articulated through text, colour and ornament.

The Israeli side of the conflict does not appear in any of the images as a face, figure or flag. Where the other party is alluded to, this happens only verbally – for instance through the term “the colonizer” or the rejection of the phrase “self defence” (Figures 2 and 3). Within this visual corpus, the representation of actors is therefore clearly asymmetrical: the Palestinian side is shown as both the target of long-term injustice and a collective agent of resistance and emancipation, while Israel is mentioned only indirectly via abstract terms associated with colonisation and deceit. These patterns

indicate a markedly selective, partisan framing of the conflict, shaped by the political commitments and strategic aims of those who design and circulate the posters and stickers, rather than by any aspiration to offer a balanced or multi-perspectival account.

Narrative framings of the conflict

The visual and textual elements work together to produce several recurring narrative frames. The first is the historicisation of present-day violence through the term “Nakba”. Figures 2, 3 and 4 refer explicitly to the Nakba of 1948. In Figure 4, the word is paired with the year “1948” and the image of a search bar, which implicitly invites viewers to look up the historical background themselves. Figures 2 and 3 embed the term in formulations such as “one fucking long Nakba!” and “the Nakba never ended”, casting the current phase of the Israel– Hamas war as a continuous process that began in the mid-twentieth century rather than as an isolated episode or short-lived military operation.

Closely related to this is a decolonial frame. Figure 3 includes the statement that “the colonizer lied”, while Figure 2 challenges the notion of “self defence”. Together with the key motif and the figure of a refugee, these captions recast the conflict in the vocabulary of colonial domination, displacement and protracted injustice. In this reading, the current phase of the Israel– Hamas war is implicitly positioned as part of an ongoing colonising project rather than as a bounded act of legitimate defence.

A further narrative pattern centres on emancipatory, future oriented slogans. Figures 6, 7 and 8 use phrases such as “Eläköön Palestina”, rendered in English as “Long live Palestine”, “From the river to the sea, Palestine will be free” and “Free Palestine”. Together they voice a demand for freedom and continued existence for Palestine as a political subject. In these images the language of accusation and detailed depictions of violence recede. What comes to the foreground is affirmation, continued presence and a claim to self determination. In this frame the conflict appears as a matter of political agency and collective autonomy rather than a technical security problem.

Some of the material uses openly radical or strongly expressive wording. Figure 2 includes the phrase “one fucking long Nakba!” which reinforces an impression of anger and frustration. Combined with the retro poster aesthetics this vocabulary contributes to a sense of radical protest that still draws on the visual traditions of earlier social movements.

Figure 1 occupies a distinct position in the material and frames the conflict primarily through the lens of witnessing and informational freedom. Rather than commenting directly on the legitimacy of military action, it focuses on the safety and audibility of a single journalist in Gaza. The narrative shifts towards the question of who is able to tell the story of the conflict and how residents of Helsinki are invited to amplify that voice.

At the same time the material shows clear linguistic and cultural localisation to the Helsinki context. Figure 4 uses Finnish in the prompt “Hae...”, Figure 5 draws on the Finnish tradition of *vappu* as a labour and student holiday and recasts it as a “revolutionary first of May” to which a Palestinian flag is attached, and Figure 6 employs the Finnish slogan “*Eläköön Palestina*”. Taken together these items explicitly address a Finnish speaking audience and indicate that the issue of Palestine has been woven into the local political vocabulary and calendar.

In addition, English and Arabic writing appear repeatedly across the material. English functions as a lingua franca of global activism and makes the messages accessible to an international urban audience, while Arabic signals a connection to Palestinian identity and diaspora communities. In some stickers, Figures 7 and 8, the two scripts overlap within a single visual field with no clear hierarchy between them.

The transnational character of these aesthetic codes is also evident. The motifs of the keffiyeh, the olive tree, the key, bloody tears and the slogan “From the river to the sea” belong to a repertoire of symbols that circulate within pro-Palestinian activism across different European cities. In this sense, public space in Helsinki can be read as one node in a wider visual network in which such motifs are produced, disseminated and adapted to local contexts.

Emotional and affective registers

The visual material mobilises emotions ranging from empathy and anger to hope. Figure 1 invites empathy for a young journalist who carries out her work under threat and it activates a sense of moral responsibility to “amplify her voice”. Figures 2 and 3 evoke anger and indignation through their verbal choices and through visual motifs of blood, a refugee with a key and an ongoing, unresolved trauma. Figure 4 has a more didactic, curiosity driven tone and encourages viewers to search for information rather than presenting it directly.

Figures 6 and 7 draw on affirmative and hopeful motifs. The slogans “*Eläköön Palestina*” and “will be free” point to a future in which Palestine

is imagined as both free and alive. Figure 8 combines an aestheticised form of militancy with a clear emancipatory demand “Free Palestine”. The presence of a veiled figure with an intense gaze conveys determination and resistance rather than mere vulnerability.

Taken as a whole, the material traces three main emotional lines. The first stresses suffering and long term trauma, for example the Nakba, bloody tears and the language of unending violence. The second foregrounds resistance and defiance, including the anonymous fighter figure, the key and keffiyeh motifs and the links to left wing May Day traditions. The third expresses hope for future freedom and for the continued existence of Palestine as a political subject.

Discussion

This case study suggests that even a small cluster of posters and stickers in a single European city can crystallise a highly specific way of seeing the 2023–present Israel–Hamas war. In the material examined, visual attention is directed almost exclusively towards Palestinian symbols, grievances and political claims, while the Israeli side remains largely out of view. This imbalance appears to follow the priorities of particular activist networks that invest time and resources in promoting one preferred reading of the conflict in Helsinki’s streets. The segment of public space documented here functions less as a forum in which competing narratives meet and more as a surface on which a single political voice is repeatedly inscribed.

The analysis also indicates that the visual material leans strongly on historical and decolonial frames. References to the Nakba, to relations between coloniser and colonised and to a continuous line of injustice link recent events to a much longer history of displacement. To some extent this helps to foreground the temporal depth of the conflict and to remind viewers that it did not begin in 2023. At the same time this perspective simplifies a complex and internally diverse history and places Palestinian suffering at the centre, while Israeli fears, losses and security concerns remain largely absent. Slogans such as “Free Palestine” and “From the river to the sea, Palestine will be free” can be read as claims to dignity and self determination. In contemporary debates they are also highly contested and some audiences understand them as calling for the exclusion of Israel or as disregarding Jewish collective security. The material examined here shows how these phrases appear in an aesthetically softened form in the streetscape, but it does not tell us how different groups of viewers actually interpret them.

The emotional dimension of the images is similarly ambivalent. On one level they make visible the suffering of civilians and the work of journalists operating under threat and create space for empathy. On another level the use of vulgar and accusatory phrases such as “one fucking long Nakba” and “the colonizer lied” fosters a highly polarised reading of the war and leaves little room for ambivalence or for acknowledging that Hamas is also an armed actor that violates international humanitarian norms. The multilingual and transnational aesthetic codes add another layer of complexity. English and Arabic link the Helsinki streetscape to global activist and diasporic networks, while Finnish anchors the messages in local political culture. Motifs such as the keffiyeh, the olive tree, the key and the slogan “From the river to the sea” can carry very different meanings in different settings. What one viewer understands as an expression of solidarity another may experience as threatening or exclusionary.

As a small qualitative case study based on one city, this work has several limitations. It draws on a purposively selected set of eight pieces of visual material documented during a single period of fieldwork in Helsinki in 2024. The sample comes mainly from central and inner city neighbourhoods and does not capture visual communication in other parts of the city or in other locations in Finland. The analysis focuses on the posters and stickers themselves and does not systematically incorporate data on their production, circulation, lifespan or reception. It also considers only pro Palestinian imagery and therefore sheds no light on pro Israeli visuals or on places where different narratives might be displayed side by side. The findings should be read as an exploratory case study of one specific cluster of images rather than as a representative account of how the war is perceived in Helsinki or in Finland more broadly.

Conclusions

This case study shows how a small cluster of posters and stickers can anchor a specific reading of the 2023–present Israel–Hamas war in the public space of a Northern European city. In the Helsinki material the conflict is framed almost entirely through Palestinian symbols, grievances and political claims, supported by historical and decolonial references and by emotionally charged slogans. The Israeli side is largely absent as a visual or textual subject. The images make Palestinian victimhood and resistance highly visible, while Israeli fears, losses and security concerns remain outside the frame. Taken together, the findings point to a selective framing

of the war that reflects the priorities of particular activist networks using street level visuals to intervene in public debates about a distant conflict.

At the same time the analysis underlines that these observations are tied to one small and context specific set of visuals. They do not speak to other parts of Helsinki, to other Finnish cities or to possible pro Israeli or more mixed visual repertoires. Future research could build on this case by comparing different neighbourhoods and countries, by including material from opposing political camps and by combining visual analysis with audience research. Such work would help clarify how street based images contribute to polarisation or dialogue and how they shape understandings of war far from the places where violence occurs.

References

- Awcock, H. (2021). Stickin' it to the man: The geographies of protest stickers. *Area*, 53(3), 522–530. <https://doi.org/10.1111/AREA.12720>
- Awcock, H., & Rosenberg, R. (2024). Palimpsests of trans rights: trans-positive stickers and the contestations of transphobia in public space. *Journal of Lesbian Studies*, 28(3), 486–503. <https://doi.org/10.1080/10894160.2023.2229216>
- Bodden, S., & Awcock, H. (2024). Stuck Up, Peeled Off, Covered Up, Shared and Scribbled Out: Doing Ordinary Politics with Political Stickers. *GeoHumanities*, 10(1), 131–149. <https://doi.org/10.1080/2373566X.2024.2339848>
- Della Porta, D., Mendoza Sandoval, L., Portos Garcia, M., & Stagni, F. (2025). 'Free Palestine!': protesting Israel's war on Gaza in Italy and Spain. *South European Society and Politics*, 30(2), 227–255. <https://doi.org/10.1080/13608746.2025.2523042>
- Gozlan, A., Abuhasira, R., Dreiherr, J., Peleg, S., Sebbag, G., Schwarzfuchs, D., Slutsky, T., Dolfin, D., Frenkel, A., & Codish, S. (2024). October 7th 2023 mass casualty incident in southern Israel: lessons for emergency preparedness and management. *Israel Journal of Health Policy Research*, 13(1), 67. <https://doi.org/10.1186/S13584-024-00651-7>
- Imhoff, L. (2024). The stickerscape of environmental activism in Lützerath. *Journal of Visual Political Communication*, 11(2), 151–174. https://doi.org/10.1386/JVPC_00043_1
- Jamaluddine, Z., Abukmail, H., Aly, S., Campbell, O. M. R., & Checchi, F. (2025). Traumatic injury mortality in the Gaza Strip from Oct 7, 2023, to June 30, 2024: a capture–recapture analysis. *The Lancet*, 405(10477), 469–477. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(24\)02678-3](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(24)02678-3)

- Kaur, H., & Yuchtman, N. (2024). Protests on Campus: The Political Economy of Universities and Social Movements. *Comparative Economic Studies*, 66(4), 621–638. <https://doi.org/10.1057/S41294-024-00248-8>
- Khatib, R., McKee, M., & Yusuf, S. (2024). Counting the dead in Gaza: difficult but essential. *The Lancet*, 404(10449), 237–238. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(24\)01169-3](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(24)01169-3)
- Kolář, O., Doleček, M., & Lochmannová, A. (2024). The narratives of street activism in Palestinian-Israeli conflict: Case study Brussels. In R. Štefančík (Ed.), *Proceedings of the 9th Annual International Scientific Conference: Jazyk a politika. Na pomezí lingvistiky a politologie IX* (pp. 148–166). Ekonóm.
- Laba, N., Roman, N., Parmelee, J. H. (2025). Memory of the multitude and representation in AI-generated images of war. *Memory, Mind & Media*, 4, e14. <https://doi.org/10.1017/MEM.2025.10011>
- Mubi Brighenti, A. (2010). At the wall: Graffiti writers, urban territoriality, and the public domain. *Space and Culture*, 13(3), 315–332. <https://doi.org/10.1177/1206331210365283>
- Ozer, S., Obaidi, M., & Bergh, R. (2025). The impact of globalized conflicts: Examining attitudes toward Jews among Britons in the political context of the war in Gaza. *International Journal of Intercultural Relations*, 107, 102184. <https://doi.org/10.1016/J.IJINTREL.2025.102184>
- Santini, V., Santini, V. (2025). Visual representation of armed conflict-related deaths and the evolving standards of protecting the dignity of the deceased. *International Review of the Red Cross*, 107(929), 747–768. <https://doi.org/10.1017/S1816383125100593>

Contact:

Mgr. Ing. Alena Lochmannová, Ph.D. et Ph.D., MBA

Department of Crisis Management
Faculty of Security Management
Police Academy of the Czech Republic in Prague

Email Address: lochmannova@polac.cz

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7822-0204>

Mgr. Ondřej Kolář, Ph.D.

Department of Security Studies

Faculty of Security Management

Police Academy of the Czech Republic in Prague

Email Address: kolar@polac.cz

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4330-2637>

Vlastné mená a ich potenciál konfliktu v kontexte viacnázvovosti: Exonymá a endonymá ako prejav jazykovej ideológie na príklade slovenskej a ukrajinskej onymie

Marek Lupták

Abstract

Names and Their Conflict Potential in the Context of Polyonymy: Exonyms and Endonyms as a Manifestation of Language Ideology, on the Example of Slovak and Ukrainian Onymy. *This paper explores the conflict potential of proper names in the context of polyonymy, with a particular focus on the interaction between exonyms and endonyms as manifestations of language ideology. Using examples from Slovak and Ukrainian toponymy, the study demonstrates how geographical names, especially in ethnically or historically multilingual regions, function not only as orientation and identification tools but also as carriers of deeply rooted cultural and ideological meanings. Proper names, encoded through historical language contact, may act as symbolic markers of identity and heritage. In times of political tension, such symbolic value can become a catalyst of conflict, manipulation, or linguistic aggression. Special attention is given to German–Slovak name pairs, which exemplify diachronic and synchronic layers of naming traditions in Slovak toponymy. On this background, the concepts of endonym and exonym are discussed. The analysis further addresses typologies of conflict situations in the proprial sphere, drawing on Šrámek’s classification of extra-linguistic and linguistic triggers. Examples include politically motivated renaming waves in Slovakia (post-1948, post-1989) and the contemporary Ukrainian context, where ideological de-Russification has led to extensive remotivation and renaming of oikonyms and urbanonyms. Ukrainian requests for the international use of transliterated endonyms (Kyiv, Lviv, Kharkiv, Dnipro) illustrate tensions between traditional Slovak exonyms, often rooted in The conclusion highlights the importance of onymic and onomastic competence in choosing appropriate naming strategies. Communicative context, intentionality, and political sensitivity must be considered to avoid ideologically burdened exonyms and to foster respectful, context-aware language use in potentially conflict-laden discourse.*

<https://doi.org/10.53465/JAP.2025.9788022552806.322-331>

Keywords: polyonyms, endonym, exonym, conflict potential in the proper sphere of language, renaming in toponymy.

Kľúčové slová: viacnázvovosť, endonymum, exonymum, potenciál konfliktu v propriálnej sfére, premenovávanie v toponymii.

Úvod

Súčasťou každého jazyka sú vlastné mená. Vlastné mená – obzvlášť na etnicky zmiešaných územiach – prispievajú k jazykovej a kultúrnej rozmanitosti. Vlastné mená okolo nás spoluvytvárajú jazykovú krajinu. Vlastné mená môžu niest' so sebou vo vypätých spoločenských a politických časoch potenciálny náboj konfliktov (Eller et al., 2008; Ľupták, 2025). Ako ich katalyzátor môžu pôsobiť jazykové kontakty, ktoré sú zakódované najmä v historických formách geografických názvov na takýchto územiach ako DNA v tele človeka, ktorá nesie v sebe genetickú informáciu a je základom identity a dedičnosti organizmu. A táto hlboko zakorenená identita v podobe jazyka a v jeho propriálnej sfére sa môže stať sekundárnym a vlastne zástupným zdrojom politického konfliktu, manipulácie a dokonca agresie. Zástupným zdrojom z toho dôvodu, že jazykové kontakty v onymii možno považovať z pohľadu lingvistiky a výskumu jazykových kontaktov za obohacujúce. Predmetom príspevku je reflexívna sonda o vlastných menách geografických objektov, ktoré sú jadrom vyššie nadizajnovanej diskusie. V príspevku neuvádzame príklady z antroponymie a ani príklady etnoným a ich prípadné psycholingvistické konotácie. Ťažisko úvahy smerujeme k toponymii a špeciálne k ojkonymii, t. z. sídlitným názvom. Príklady z anojkonymie nie sú obsahom predkladanej reflexie. Ako tvrdia Ellerová, Hackl, Ľupták (2008), „s jazykom sa naplno prejavujú citové väzby na fyzicko-geografické danosti, ktoré robia z určitého územia geografický región“ (Eller et al., 2008: 9). Takéto emocionálne väzby jazykových nositeľov na geografický región a jeho objekty sa prejavujú predovšetkým v toponymii územia, kde prichádzali do kontaktu aspoň dva jazyky. V širšom kontexte tento fenomén definujeme ako *geografickú viacjazyčnú/rôznajazyčnú viacnázvovosť* na rovine oficiálny názov versus vžitý názov. Cieľom príspevku je po terminologickej explikácii poukázať na základe deskripcie a analýzy vybraných príkladov na uplatňovanie onymickej kompetencie pre výber vhodnej stratégie pre používanie endoným a exoným v potenciálne konfliktnom jazykovom diskurze.

Terminologický exkurz: geografická viacnázvosť, endonymá a exonymá

Skôr ako sa dotkneme *viacnázvosti* v toponymii je potrebné vedieť, že *štandardizované/oficiálne názvy* v toponymii sú úradné toponymá schválené kodifikačnými autoritami a sú uverejňované v oficiálnych zoznamoch a v zoznamoch geografických názvov Úradu geodézie, kartografie a katastra Slovenskej republiky. Valentová (2018: 17) správne konštatuje, že „adjektívum *štandardizovaný* sa používa v súvislosti s názvami, t. j. vlastnými menami neživých objektov, konkrétne s geografickými názvami“. Hovoríme o *štandardizovanom názve*. Podľa expertnej skupiny pre geografické názvoslovie pri OSN je štandardizácia geografických názvov predmetom činnosti názvoslovného orgánu, ktorý predpisuje presný spôsob písania jedného alebo viacerých konkrétnych názvov pre určitý geografický objekt (Valentová, 2018: 18). V kontraste so štandardizovanými geografickými názvami hovoríme o *neoficiálnych/neúradných geografických názvoch* alebo *živých menách*. Neskôr poukážame na skutočnosť, že aj keď niektoré ojkonymá nie sú oficiálne, môžu sa v istej sociálnej skupine používať a sú teda aktívne alebo živé.

Pre ilustráciu roviny štandardizovaný/oficiálny/úradný versus neštandardizovaný/neoficiálny/historický uvedieme príklad pre rôznorejazyčnú viacnázvosť príp. slovensko-nemecký pár ojkoným z územia súčasného Slovenska, ktoré bolo v minulosti osídlené nemecky hovoriacim etnikom: *Kremnica* (*Kremnitz*) alebo *Kežmarok* (*Kesmark*). V nedávnej minulosti komunikovali nemecky hovoriaci obyvatelia v niektorých obciach daného územia historickou formou nemčiny aktívne. Ďalší slovensko-nemecký pár ojkoným zastupuje do roku 2023 (po sčítaní obyvateľstva v roku 2021) štandardizovanú/oficiálnu/úradnú slovensko-nemeckú viacnázvosť: *Krahule*/*Blaufuss* (do roku 2023).

Podľa Ľuptáka (2025: 7) predstavujú slovensko-nemecké menné páry ako napríklad *Banská Bystrica* (*Neusohl*) alebo *Zvolen* (*Altsohl*) diachrónnu rovinu nemecko-slovenskej viacnázvosti v toponymii Slovenska, pretože pri použití je potrebné zohľadniť kontextuálnu zrozumiteľnosť. Daná nemecko-slovenská viacnázvosť nie je aktívna.

Synchrónnu rovinu nemecko-slovenskej viacnázvosti v toponymii Slovenska predstavujú napríklad úradný slovensko-nemecký pár ojkoným *Kunešov*/*Kuneschau*, ale aj neštandardizované slovensko-nemecké páry ojkoným *Levoča* (*Leutschau*) alebo *Kežmarok* (*Kesmark*), pretože aj keď nie sú úradné, používajú sa v jazykovom diskurze aktívne. V určitej sociálnej skupine sú aktívne a sú súčasťou individuálnych komunikačných kon-

textov jazykových nositeľov v danej sociálnej skupine.¹ Napriek komplexnosti témy sa na tomto mieste bližšie nevenujeme jednojazyčnej viacnázvovosti, t. j. alonymii (*Banská Bystrica – Medená Banská Bystrica – Mesto pod Urpínom*) a ani polyreferenčnosti príp. paralelným geografickým názvom a pod.²

V danom kontexte je dôležité spomenúť aj onymické vzťahy na územiach, ktoré sú alebo v minulosti boli osídlené aspoň dvoma etnikami. Tak ako v apelatívnej lexike funguje antonymický vzťah, tak sa uplatňuje aj v toponymii. Výsledkom stredovekého nemeckého osídľovania sú geografické názvy založené na antonymii: *Horná Štubňa* (Oberstuen) versus *Dolná Štubňa* (Unterstuben), ktorá bola v roku 1971 pripojená k Turčianskym Tepliciam (Ľupták 2025).

Pre ďalšie úvahy je dôležité definovať *exonymum* a *endonymum*. Podľa príručky OSN vydané v roku 2002 *Glossary of Terms for the Standardization of Geographical Names* (ďalej Glossary TSGN 2002: 10) je *endonymum* definované nasledovne:

„Name of a geographical feature in one of the languages occurring in that area where the feature is situated.“

*Exonymum*³-vžitý (geografický) názov sa definuje podľa tej istej príručky OSN (Glossary TSGN, 2002: 10) nasledovne:

„Name used in a specific language for a geographical feature situated outside the area where that language has official status, and differing in its form from the name used in the official language or languages of the area where the geographical feature is situated.“

¹ Krško (2014, 2015) hovorí o *toponymickom registri skupiny*, ktorý v podstate zodpovedá *individuálnemu onymickému komunikačnému kontextu* podľa Ľuptáka (2025).

² Pojmy ako *dublety* v zmysle viacerých názvov pre jeden geografický objekt, ďalej *zmiešané názvy* (nemecky *‚Mischnamen‘*) a *varianty názvov* (nemecky *‚Namenvarianten‘*) považujeme pre fenomén *geografickej rôznajazyčnej viacnázvovosti* za neadekvátne.

³ Termín *exonymum* použil prvý Marcel Aurousseau vo svojej publikácii *Rendering of Geographical Names* (1957):

„We are more interested here, however, in the names used in English for other parts of the world and for places and geographical features outside England. These I shall call ‚English geographical names‘, or, for those who prefer jargon ‚English exonyms‘ [...] They are of two kinds: names taken into the language from abroad as English knowledge of the world expanded, and English names given to places abroad by English travellers and explorers.“

[...] *The United Nations recommends minimising the use of exonyms in international usage.*“

Kartografia prispela k tomu, že najskôr bolo definované exonymum a neskôr jeho pendant endonymum ako oficiálny názov geografického objektu (Lupták, 2025). Ak vychádzame z premisy, že *endonymum* je oficiálna forma názvu v jazyku, ktorý sa používa na území, kde sa daný geografický objekt nachádza, tak v prípade nemecko-slovenskej geografickej viacnázvovosti môžeme hovoriť prevažne ako o synchronnej, neštandardizovanej, aktívnej viacnázvovosti (Lupták, 2025: 12).⁴ *Štandardizované exonymum* sa definuje ako „exonymum schválené názvoslovnou autoritou“ (Valentová, 2021: 39).

K typológii potenciálnych konfliktov, klasifikácii exoným a vyhýbanie sa exonymám z dôvodu politickej korektnosti

Názvy geografických objektov sa adaptovali do slovenčiny rôznymi spôsobmi. Mnohé vžitie názvy sa prebrali cez iný sprostredkovaný jazyk a niekedy aj pod vplyvom politických-spoločenských a historických udalostí a zmien. Niektoré z nich sa zase v istých obdobiach nemohli používať a pôsobili stigmatizujúco ako napríklad nemecké geografické názvy na územín bývalého Československa po 2. svetovej vojne, kedy mnohé nemecké geografické názvy podliehli vlne premenovávaní v roku 1948. Ako príklad uvádzame zástupne ojkonymum *Banský Studenec* a jeho lexikografický rad historických záznamov z pramenných materiálov, ako ho uvádza Lupták (2025: 84-85):

1266 *Kulpah* (Kropilák 1977: 143)
1773 *Kolpachy* (Kropilák 1977: 143), *Kolpach*, *Kolpachy* (Majtán 1998: 27)
1786 *Kolbach* (Majtán 1998: 27)
1808 *Kolpach*, *Kolbach*, *Goldbach* (Majtán 1998: 27)
1863–1888 *Kolpach* (Majtán 1998: 27)
1892–1913 *Tópatak* (Majtán 1998: 27)
1920–1948 *Kolpachy* (Majtán 1998: 27)
1948 slovensky *Banský Studenec*, maďarsky *Tópatak*, nemecky *Kohlbach*, *Goldbach* (Kropilák 1977: 143), ***Banský Studenec*** (Majtán 1998: 27)

⁴ Avšak Majtán (2006: 89-93) považuje takéto ojkonymy v toponymi jazykových osetrovov za exonymy vzhľadom na pôvod etnika v inej krajine.

Názvoslovná komisia ponechala pri zmene slovenského adaptovaného názvu z nemčiny na slovenskú formu názvu aspoň sémantickú motiváciu: *Kolpachy* > *Banský Studenec*. S nadsádzkou môžeme konštatovať, že pristupovala k premenovávaniu daného geografického objektu citlivo.

V inom historickom kontexte prebehla masívna vlna premenovávania urbanoným a toponým po politicko-spoločenských zmenách v roku 1989. Z priestorových dôvodov sa tejto vlne premenovávania názvov (prevažne urbanoným) v onymii poplatným dobe a politickému zriadeniu vtedajšieho Československa.

Vlastné mená identifikujú, avšak v politicky vypätom období, v konfliktných situáciách a po nich nositelia moci aktivujú ideologickú funkciu a manipulatívne využívajú geografické názvy na revanšizmus a jazykovú agresiu prípadne sa zbavujú ideologického nadradeného jazykového a mocenského vplyvu, ktorý sa isté obdobie uplatňoval v onymii krajiny, čo možno pozorovať v súčasnosti aj v ukrajinskom kontexte. Šrámek (2008) sa pokúsil o analýzu potenciálnych konfliktov prostredníctvom propriálnej sféry jazyka. Zameriame sa predovšetkým na geografické názvy. Propriálna pomenúvacia funkcia v komunikácii sa dostáva v takomto prípade do úzadia. Potenciálny náboj konfliktu propriálnej sféry predstavuje zástupne problém v mimojazykovej sfére – politický problém/konflikt a manifestácia moci sa deje prostredníctvom propriálnej sféry jazyka. Podľa Šrámka (2008: 13) sú spúšťačom dve oblasti impulzov: *mimojazykové impulzy* (ideologické, nacionalistické, fundamentalistické, spoločenské, svetonázorové atď.) a *impulzy spojené s jazykom*, ktoré súvisia s atribútmi jazykového znaku ako sú funkcia, význam a referencia. *Impulzy spojené s jazykovou stránkou proprii* spúšťajú konflikty medzi normatívnosťou a tvorbou vlastných mien/názvov a ich slovotvornými modelmi. Ďalší typ konfliktu predstavuje konkurenciu názvov ako výrazu ideologicky definovaného znaku/atribútu, keď existujú rôzne formy názvov a uchádzajú sa o spoločenskú akceptáciu. Sem možno zaradiť vlny premenovávania nemeckých alebo maďarských ojkónym a anojkónym na slovenské (1927 *Piargy*, *Johannesberg* > 1948 *Kremnické Bane*), ako uvádza Ľupták (2025) alebo vlny premenovávania ojkónym a urbanoným po roku 1989 (*Švermovo* > povôdný názov *Telgárt*). Kombináciu oboch spomínaných potenciálnych konfliktných situácií predstavujú *exonymá*: a) Exonymá môžu byť ukotvené v historickom kontexte a v súčasnosti negenerujú konfliktnú situáciu (*Bratislava – Pressburg*, *Praha – Prag*); b) používanie exoným, ktoré patria k jadru vžitých geografických názvov a sú všeobecne známe (*Viedeň – Wien*, *Mníchov – München*, *Vysoké Tatry – nemecké exonymum Hohe Tatra*), pričom historické exonymá vypadávajú z aktívneho repertoáru používaných exoným (*Rejno – Regensburg*, *Pasov – Passau*, *Cáchy – Aachen*); c) europeizácia exoným je v

konflikte s obmedzením používania exoným na areál daného národného jazyka. Súhlasíme so Šrámkovým (2008: 16) tvrdením, že potenciál konfliktu (v propriálnej sfére) má komunikatívnu povahu a exonymá môžu byť spúšťačom konfliktu. Názvy majú orientačnú a identifikujúcu funkciu, ktorú by nemali porušiť.

Jana Wachtarczyková (2020: 26) definuje exonymum ako „názov pre objekt z cudzieho lingvokultúrneho prostredia, pričom tento názov je prispôbený potrebám cieľového jazyka.“ Kladie dôraz na adaptáciu exonyma v cieľovom jazyku. Ministerstvo zahraničných vecí Ukrajiny žiadalo na znak solidarity s krajinou napadnutou Ruskom používať v medzinárodnom kontexte transliterované formy ojkónym z ukrajinského jazyka *Київ (Kyiv)*, *Львів (Lviv)*, *Харків (Kharkiv)* a *Дніпро (Dnipro)*. Zoznam exoným Ústavu geodézie, kartografie a katastra SR uvádza podľa ostatnej aktualizácie zo dňa 5.1.2022 nasledovné slovenské vžitie názvy *Kyjev (ukrajinsky Kijiv)*, *L'vov (ukrajinsky Lviv)*, *Charkov (ukrajinsky Charkiv)*, *Černobyl' (Čornobyl')*, *Dnepropetrovsk (Dnipro)*. Slovenské vžitie názvy vychádzajú z rusifikovaných ojkónym na Ukrajine, pričom slovenské vžitie názvy pre dané ukrajinské ojkonymá využívajú analogicky produktívne topoformanty zo slovenskej toponymie: *Kyjev – Medzev*; *L'vov, Charkov – Ondrejov, Majcichov, Prenčov, Mníchov*. Ukrajinská onymia odmieta ruské názvy, ktoré doteraz fungovali oficiálne v dôsledku mocenského a ideologického vplyvu, avšak od vyhlásenia nezávislosti Ukrajiny 24. Augusta 1991 po rozpade Sovietskeho zväzu 26. Decembra 1991 sa v ukrajinskej onymii vracajú ukrajinské formy geografických názvov. Valentová (2021) klasifikuje slovenské exonymá do siedmych kategórií na základe adaptácie do slovenčiny. Nebudeme vymenovávať všetky kategórie. Spomenieme len tie, kam môžeme zaradiť slovenské vžitie názvy pre vyššie spomenuté ukrajinské endonymá. Najfrekvencovanejšie sú exonymá, ktoré zachovávajú cudzojazyčnú podobu (v našom prípade rusifikované geografické názvy a takisto ukrajinské názvy), ale zakončenia (topoformanty) majú prispôbené morfológickým a slovotvorným zákonitostiam slovenčiny, teda sú foneticky a morfológicky adaptované. Možno konštatovať, že ide o derivačné exonymá s náhradou cudzích podôb slovotvorných prípon domácimi podobami (Valentová, 2021: 43-45).

Môžeme pozorovať isté napätie a potenciálny náboj konfliktu mimojazykového, ale aj jazykového charakteru pri používaní transliterovaných ukrajinských endoným a slovenských vžitých názvov pre ukrajinské endonymá v komunikačnom diskurze. Harnisch (2008) navrhuje stratégiu vyhýbania sa exonymám v prípade, že sú historicky alebo ideologicky zaťažené a chceme zohľadniť ich použitím politickú korektnosť.

K remotivácii a premenovávaniu ojkóným a urbanóným v ukrajinskej onymii

Na základe výskumov Kravchenko a Patriv (2023) môžeme sledovať vlnu premenovávania ideologicky zaťažených geografických názvov a urbanóným v ukrajinskej onymii v dôsledku ruskej agresie. Poukázali na to, že v rokoch 2014 až 2016 sa premenovávanie uskutočňovalo dvoma spôsobmi: *obnova historických názvov* (približne tretina názvov) a *tvorba nových názvov* (asi dve tretiny názvov), pričom sa kládol dôraz na národnú identitu, historickú pamäť a odmietanie ruského kultúrneho kódu. Premenovávajúce tak nie je len jazykovým, ale aj ideologicko-kultúrnym aktom odporu, ktorý reflektuje potrebu spoločnosti dištancovať sa od sovietskej a ruskej symboliky.

Záverom alebo onymická a onomastická kompetencia

Ľupták (2025) kladie dôraz na holistický prístup pri používaní geografických názvov, ktoré sú súčasťou rôznajazyčnej viacnázvovosti, ako aj pri používaní exonym a endonym v komunikácii. Pre pochopenie uvažovania o endonymách a exonymách v kontexte používania slovenských exonym v ukrajinskej onymii, sme doložili exemplárne príklady nemecko-slovenskej viacnázvovosti v slovenskej toponymii v historických súvislostiach s presahom do súčasnosti. Relevantnú úlohu zohráva komunikačný kontext a zohľadnenie zámeru a účinku použitia konkrétnych exonym. Ilokučne tak môžeme vyjadriť svoj postoj a identitu a perlokučne môžeme vyvolať u adresáta pocit solidarity, rešpektu alebo odmietnutia či konfrontácie. Z dôvodu uplatnenia politickej korektnosti sa javí správne, keď sa vyhneme použitiu ideologicky zaťaženým exonymám v jazykovom diskurze (Harnisch, 2008).

Literatúra

- Aurousseau, M. (1957). *The Rendering of Geographical Names*. Hutchinson University Library.
- Eller, N., Hackl, S., & Ľupták, M. (2008). Vorwort der Herausgeber. In N. Eller, S. Hackl, & M. Ľupták (Eds.), *Namen und ihr Konfliktpotential im europäischen Kontext* (pp. 9–10). Edition vulpes.
- Harnisch, R. (2008). Exonymen-Meidung und ihre Motive: Zur Remotivierung historisch belasteter Gebrauchsumstände in Toponymen. In N. El-

- ler, S. Hackl, & M. Łupták (Eds.), *Namen und ihr Konfliktpotential im europäischen Kontext* (pp. 17–27). Edition vulpes.
- Kadmon, N. a kol. (2002). *Glossary of Terms for the Standardisation of Geographical Names*. United Nations.
- Kravchenko, L., & Petriv, K. (2023). Ways of Renaming of Modern Ukrainian Villages. Restoring the Former Names. *Acta Onomastica*, 64(1), 75–87. <https://doi.org/10.58756/a16489405>
- Kropilák, M. a kol. (1977). *Vlastivedný slovník obcí na Slovensku I, II*. VEDA.
- Krško, J. (2014). *Úvod do toponomastiky*. Belianum.
- Krško, J. (2015). Onymická kompetencia jednotlivca z pohľadu onymických registrov. In I. Sarnowska-Giefing, M. Balowski, & M. Graf (Eds.), *Funkcje nazw własnych w kulturze i komunikacji* (pp. 293–299). Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Wydział filologii polskiej i klasycznej.
- Łupták, M. (2025). *Mehrnamigkeit und der deutsch-slowakische Sprachkontakt. Sprachpragmatische und sozioonomastische Studien zur Toponymie der Umgebung von Kremnica (Kremnitz)*. Verlag Dr. Kovač.
- Majtán, M. (1998). *Názvy obcí Slovenskej republiky (Vývin v rokoch 1773–1997)*. VEDA.
- Majtán, M. (2006). Exonymá v kartografii, mediálnej komunikácii a preklade. In A. Keníž (Ed.), *Letná škola prekladu. Medzikultúrny a medzipriestorový faktor v preklade. Zborník prednášok*. Spoločnosť prekladateľov odbornej literatúry.
- Šrámek, R. (2008). Typologisierung des Namenkonflikts. In N. Eller, S. Hackl, & M. Łupták (Eds.), *Namen und ihr Konfliktpotential im europäischen Kontext* (pp. 11–16). Edition vulpes.
- Valentová, I. (2018). *Lexika slovenských terénnych názvov. (Konceptia lexicografického spracovania)*. Vydavateľstvo SAP.
- Valentová, I. (2021). Slovenské exonymá a niektoré ich aktuálne problémy. *Onomastica*, 65(1), 39–66. <https://doi.org/10.17651/ONOMAST.65.1.2>
- Wachtarczyková, J. (2020). Štandardizácia cudzích geografických názvov ako prejav adaptačného maximalizmu (na príklade Lombardia vs. Lombardsko). *Slovenská reč*, 85(2), 212–226.

Kontakt:

Dr. phil. Marek Ľupták

Ústav cudzích jazykov

Technická univerzita vo Zvolene

The Institute of Foreign Languages

Technical University in Zvolen

Email Address: marek.luptak@tuzvo.sk

K ortografii zložených a prefixových slov v španielčine v kontexte súčasných vojnových konfliktov

Nina Mocková

Abstract

Orthography of Compound and Prefixed Words in Spanish in the Context of Current Military Conflicts. *Although the Royal Spanish Academy in its latest orthography guide clearly specifies how to write these words correctly, there are still several variants to be found in the media. The FundeuRAE institution has created a glossary of the most frequently misused compound and prefixed words. This article aims to extract from the FundeuRAE glossary words that are thematically related to current military conflicts and to determine their correct or incorrect usage across Spanish-speaking countries in the web corpus Corpes XXI. The proper and incorrect orthographic forms are quantitatively evaluated. The article aims to identify the words that most frequently deviate from the orthography standard.*

<https://doi.org/10.53465/JAP.2025.9788022552806.332-342>

Keywords: Spanish language, prefixed words, compound words, orthography.

Kľúčové slová: španielsky jazyk, prefixové slová, zložené slová, pravopis.

Úvod

Písanie zložených a prefixových slov v španielskom jazyku predstavuje určitú špecifickú skupinu slov, v rámci ktorej dochádza k častým odchýlkam od pravopisnej normy, a to nie len u používateľov španielčiny ako cudzieho jazyka, ale rovnako tak i u rodených hovoriacich. Tieto odchýlky však nie sú doménou len hovorového či neformálneho štýlu, ale často sa vyskytujú vo formálnom jazyku, napr. v jazyku médií (t. j. publicistický štýl), ktorý by mal dbať na správne používanie jazyka.

Navyše v dnešnej dobe internetu, vďaka ktorému sa informácie šíria oveľa rýchlejšie a sú dostupnejšie v kratšom časovom horizonte, sa rovnako rýchlo dostávajú do éteru najrôznejšie nesprávne používané slová či slovné spojenia, a to v hovorenej aj písomnej forme. Moderný človek má denne

k dispozícii nespočetné množstvo informácií z médií a podvedome automaticky asimiluje nesprávne používané jazykové javy. Jazyk tak musí čeliť určitým hrozbám či rizikám deformácie.

Španielčina je materinským jazykom asi 500 miliónov hovoriacich (Centro Virtual Cervantes, 2021) v 22 krajinách sveta a na úrovni ortografie je jednotná, t. j. má jeden normatívny pravopis. Je to vďaka inštitúcii ASALE (*Asociación de Academias de la Lengua Española* - Asociácia akademii španielskeho jazyka), do ktorej patrí 24 jazykových akademii; v rámci Hispánskej Ameriky ich je 19, ďalšie sú: *Academia Filipina de la Lengua Española* na Filipínach, *Academia Norteamericana de la Lengua Española* v Spojených štátoch amerických, *Academia Ecuatoguineana de la Lengua Española* v Rovníkovej Guinei, *Real Academia Española* v Španielsku a od roku 2020 aj *Academia Nacional del Judeoespañol* v Izraeli (Ulašín, 2022: 70–71).

Jazykové akadémie dbajú o správne používanie jazyka, aby neustále a predovšetkým rýchlo prichádzajúce zmeny nenarušili jednotu jazyka. Vydávajú slovníky, pravopisné a gramatické príručky, zostavujú webové korpusy. Súčasťou Španielskej kráľovskej akadémie je aj *Fundación del Español Urgente* (FundéuRAE), ktorá dbá o správne používanie jazyka predovšetkým v publicistike a usiluje sa udržiavať správne používanie jazyka predovšetkým v rámci masmédií.

Ciele a metódy

Cieľom nášho príspevku je vo webovom korpuse Španielskej kráľovskej akadémie (RAE) CORPES XXI (Corpus del Español del Siglo XXI - Korpus španielčiny 21. storočia) vyhľadať vybrané zložené a prefixové slová tematicky súvisiace so súčasnými vojnovými konfliktami vo svete. Slová nie sú vyhľadávané náhodne, ale podľa glosára vytvoreného inštitúciou FundéuRAE na svojom webe, ktorá zozbierala najčastejšie nesprávne písané zložené a prefixové slová v tlači. My sme pre potreby nášho výskumu vyexcerpovali len tie, ktoré sa vyskytujú v kontexte vojnových konfliktov.

Na základe excerpcie sme dospeli k nasledovnej skupine slov, ktorá sa stala predmetom našej analýzy:

Tabuľka 1: Správne vs. nesprávne formy zložených a prefixových slov

forma correcta	forma incorrecta
<i>dron kamikaze</i>	<i>drone kamikaze</i>
<i>(p)seudorreferendum/ p(s)seudorreferendo</i>	<i>(p)seudo referendum, (p)seudo refrendo,</i>

<i>gasoducto</i>	<i>gaseoducto</i>
<i>guerra relámpago</i>	<i>blitzkrieg, Blitzkrieg</i>
<i>contraofensiva</i>	<i>contra-ofensiva, contraofensiva</i>
<i>lanzamisiles</i>	<i>lanza misiles</i>
<i>lanzacohetes</i>	<i>lanza cohetes</i>
<i>proeuropeo</i>	<i>pro-europeo, pro europeo</i>
<i>prorruso</i>	<i>pro-ruso, pro ruso</i>
<i>antieuropeo</i>	<i>anti-europeo, anti europeo</i>
<i>antirruso</i>	<i>anti-ruso</i>
<i>contrataque</i>	<i>contraataque, contra-ataque</i>
<i>radiactividad, radiactivo</i>	<i>radioactividad, radioactivo</i>
<i>eurozona/zona euro/zona del euro</i>	<i>euro zona</i>
<i>palestino-israelí</i>	<i>israelí-palestino</i>

Zdroj: Fundéu 2025

CORPES XXI je referenčný korpus a obsahuje texty z rokov 2001-2025, teda z 21. storočia, a preto je najaktuálnejším korpusom RAE. Kritériá pre vyhľadávanie v korpuse sme zvolili na základe filtra:

- pôvod textov: Hispánska Amerika, Španielsko (tým sa v korpuse automaticky vyseletovali geografické zóny);
- formát textov: písané texty;
- žáner: nie fikcia;
- zdroj: tlač, web;
- Téma: Aktuality, politika, ekonimika.

Korpus zostavený pre potreby aktuálneho výskumu pozostáva z 15 slov, z toho 9 z nich je prefixových a 6 zložených slov, pričom každej oficiálne správnej pravopisnej forme zodpovedá vždy minimálne jedna (ale aj viac, maximálne štyri) nesprávne formy.

Prefixové slová

Prefixové slová sú slová písané s prefixom, teda predponou, ktorá sama o sebe nemá vlastný význam, avšak v postavení pred slovotvorným základom, ktorý významovo modifikuje, ale nevlýva na zmenu gramatického charakteru (Dokulil, 1986 citované podľa Marićová, 2010). *Ortografía básica de la lengua española* (2012: 137-138) uvádza správne, a teda normatívne písanie prefixov v súčasnej španielčine nasledovne:

a) Keď sa spája prefix s jednoslovným základom, píše sa spolu s ním: *procastrista, exministro, antipacífico*.

b) Keď sa spája prefix s viacslovným základom, ktorý sa píše oddelene, píše sa oddelene aj samotný prefix: *ex primer ministro, pre Segunda Guerra Mundial, ex primera dama*.

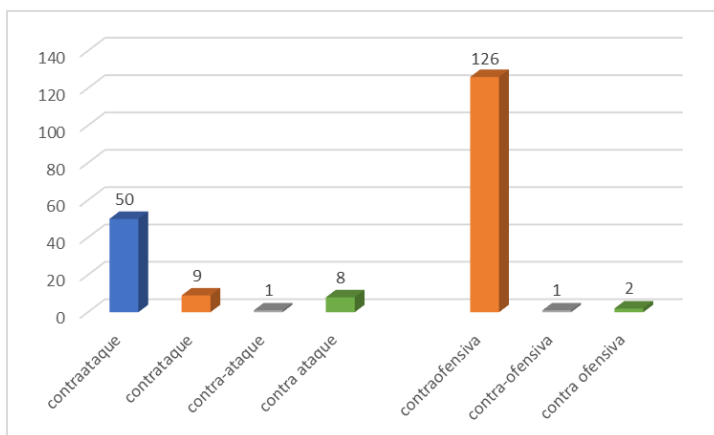
c) Keď sa prefix spája s vlastným podstatným menom označujúcim osoby a so skratkou, píše sa cez spojovník: *micro-USB, anti-Trump, anti-UV*.

Medzi najčastejšie odchýlky od uvedenej normy patrí pravopis prefixov cez spojovník alebo oddelene v prípadoch, kedy sa má písať spolu so slovným základom, ktorému predchádza. Opačná tendencia sa prakticky nevyskytuje.

Keď sa prefix zakončený na vokál spája so základom slova, ktoré začína rovnakým vokálom, dochádza k redukcii jedného z vokálov (oba sú neprízvučné). *Španielska kráľovská akadémia* vyslovene odporúča redukcii neprízvučných vokálov obzvlášť v písomnej forme jazyka, zatiaľ čo v ústnej forme sú prípustné oba varianty (*Ortografía básica de la lengua española* 2012: 31): *contraataque/contrataque* (ústna forma) – *contrataque* (písomná forma).

Prefix *contra* sa nachádza v 2 slovách: *contraofensiva* a *contrataque*. Pri slove *contraofensiva* sa najčastejšie vyskytuje správna forma, teda písanie prefixu spolu so základom slova (126x). Forma oddelene sa vyskytla 6x a cez spojovník iba raz. Pri slove *contrataque* sme sa vyskytujú až štyri formy pravopisu, pričom v korpuse dominuje nesprávna forma bez redukcie vokálov: **contraataque* (50x) oproti správnej (9x). Oddelený pravopis sa vyskytol 9x a opäť, cez spojovník iba raz.

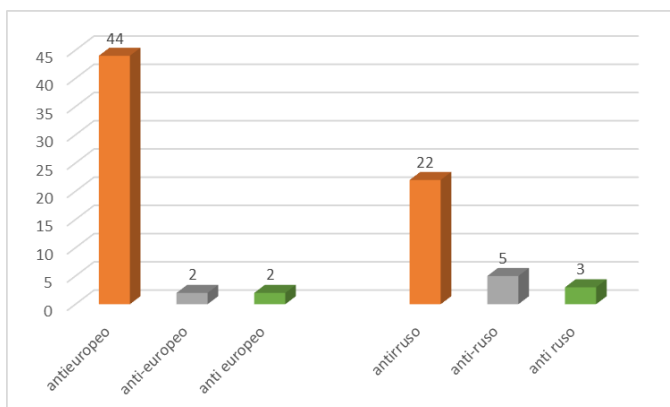
Graf 1: Písanie prefixu *contra*

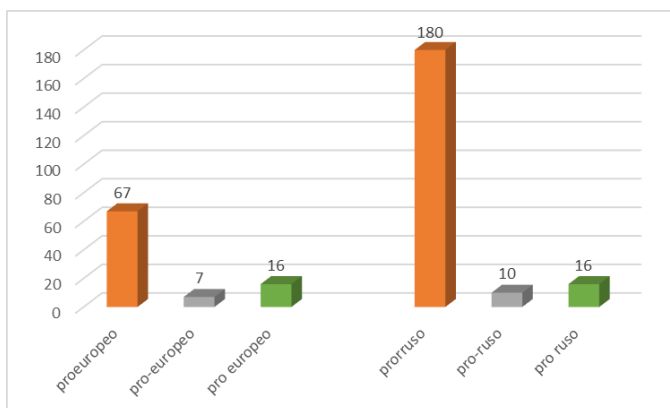
Prefix *anti* sa nachádza tiež v dvoch slovách: *antieuropeo* a *antirruso*. Pri oboch slovách v korpuse dominuje správna forma písania: *antieuropeo* (44x) a *antirruso* (22x). Formy **anti europeo* (2x) a **anti-europeo* (2x) sú v našom korpuse rovnako zastúpené, forma so spojovníkom **anti-ruso* (5x) mierne prevažuje nad formou **anti ruso* (3x).

Posledný prefix v našom korpuse je *pro* a vyskytuje sa ako antonymum v rovnakých slovách ako prefix *anti*, teda *proeuropeo* (67x) a *prorruso* (180x), pričom opäť prevláda správna pravopisná forma tohto prefixu. Po- kiaľ ide o nesprávne písanie, forma s oddeleným pravopisom prevláda v oboch slovách: **pro europeo* aj **pro ruso* (16x v oboch slovách) nad formou cez spojovník: **pro-europeo* (7x), **pro-ruso* (10x).

Graf 2: Písanie prefixu *anti*

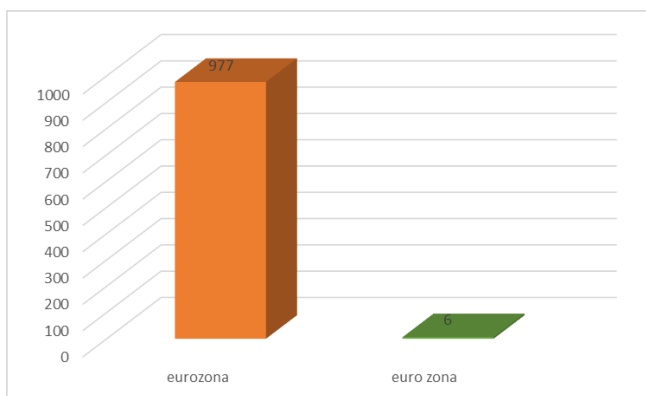

Graf 3: Písanie prefixu *pro*

Posledným prefixom v našom korpuse je euro, a to konkrétne v jednom slove: *eurozona* (977x). Táto správna forma dominuje oproti pravopisu s oddelenými elementami: **euro zona* (6x). Môžeme si všimnúť, že pri tomto prefixovom slove sa v korpuse CORPES XXI nevyskytuje pisanie cez spojovník. Podľa Španielskej kráľovskej akadémie je pri tomto slove rovnako platný aj ekvivalent *zona del euro*, pri ktorom sa autor textu vyhne chybným formám ako sme mali možnosť vidieť pri vyššie uvedených prefixových slovách. Daná možnosť sa však vo webovom korpuse nevyskytla.

Graf 4: Písanie prefixu *euro*

Zložené slová

Hovoríme o zložených slovách (tzv. kompozitách), keď v jazyku dôjde k spojeniu dvoch, resp. troch plnovýznamových slov, t. j. obsahujú aspoň dve koreňové morfémy, ktoré sú medzi sebou v logicko-syntaktickom vzťahu a tvoria formálno-sémantickú jednotu (Horecký et al., 1989: 230). V španielčine rozlišujeme dve kategórie zložených slov: ortografické kompozitá a syntagmatické kompozitá.

Pri ortografických kompozitách sa slovné základy píše spolu, a to v prípade, že medzi slovnými základmi existuje vzťah fúzie (*aguardiente*, *agridulce*). Ak medzi slovnými základmi neexistuje vzťah fúzie, píše sa cez spojovník. Takéto slová sú často aj sémantickými opozitami (*teórico-práctico*), alebo si významovo oponujú, často v kontexte vojen, konfliktov a pod. (*germano-soviético*). Pri syntagmatických kompozitách sa slovné základy píše ortograficky oddelene, môžu obsahovať aj prepozíciu (najčastejšie *de* ale aj *in*), teda vytvárajú syntagmu, ktorá funguje ako jeden význa-

mový celok: napr. *llave inglesa, máquina de escribir* (Varela, 1990 citované podľa Marqueta, 2019).

Pri písaní zložených slov sa zvykne v španielčine vyskytovať niekoľko chybných foriem: buď sa neredukujú dva neprízvučné vokály na konci prvého a na začiatku druhého elementu pri ortografických kompozitách písaných spolu; alebo, naopak, vsúva sa vokál navyše, čím vzniká tzv. hiát, teda sekvencia dvoch samohlások patriacich do dvoch slabík (Rabanales, 2017). Osobitný prípad predstavujú zložené slová, v ktorých aspoň jeden z elementov je cudzieho pôvodu. V takom prípade je treba konzultovať odporúčania Španielskej kráľovskej akadémie, ktorá je neustále v strehu a na pravidelnej báze vydáva všeobecne záväzné stanoviská k písaniu nových cudzích slov, ktoré priebežne začleňuje aj do slovníka, ktorý je v online formáte pravidelne aktualizovaný.

V našom korpuse sa nachádza slovo s lexémami cudzieho pôvodu: *dron kamikaze*. Lexéma *kamikaze* pochádzajúci z japončiny je v španielčine síce cudzím slovom, nie však novým, preto dnes nachádzame už ustálenú formu a nedochádza pri nej k deviáciám. Lexéma *dron* pochádza z angličtiny a v španielčine je stále novým slovom a jeho písaná forma ešte nie je úplne ustálená. V korpuse CORPES XXI sme na základe nami zadefinovaných kritérií našli iba 3 použitia tohto zloženého slova a vo všetkých prípadoch bolo správne písané. V tejto súvislosti sme hľadali aj samotné slovo *dron* (v rámci rovnako zadefinovaných kritérií) a správnych použití sa vyskytlo až 543. Zároveň sa vyskytla aj nesprávna forma **drone* (75x), čo je pravopis z angličtiny, a teda neadaptovaná forma na ortografiu španielskeho jazyka.

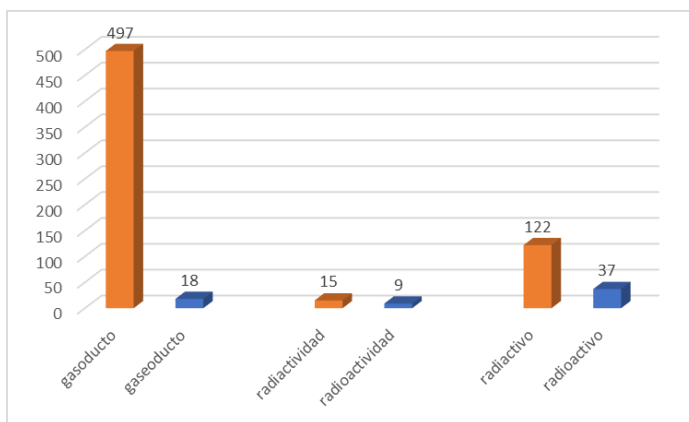
Kompozitum *guerra relámpago* sa vyskytlo 18x, naproti tomu ani raz pôvodná forma **Blitzkrieg* (pôvodná nemecká forma) ani **blitzkrieg* (forma čiastočne adaptovaná na španielsky jazyk). Slovo *guerra relámpago* je z hľadiska lexikológie kalkom, teda doslovne preloženým slovom z cudzieho jazyka.

Pri dvojici zložených slov *gasoducto* (497x) a **gaseoducto* (18x) výrazne dominuje správna forma. Pri nesprávnej forme ide o jazykový jav, kde dochádza k vytváraniu hiátu na mieste, kde nemá byť, t. j. spojenie dvoch silných vokálov (-eo-) v rámci slova. Vsúvanie elementu navyše dovnútra slova (vokál, konsonant, slabika) sa inak nazýva epentéza (Crystal, 1980 in Canale, 2011).

Niečo podobné nastáva aj pri dvojiciach slov: *radiactividad* (15x) – **radioactividad* (9x) a *radiactivo* (122x) – **radioactivo* (37x). V tomto prípade však nejde o vytváranie falošných dvojhĺások ani o epentézu, ale o neredukciu neprízvučných vokálov, ku ktorej by malo dochádzať v písomnej

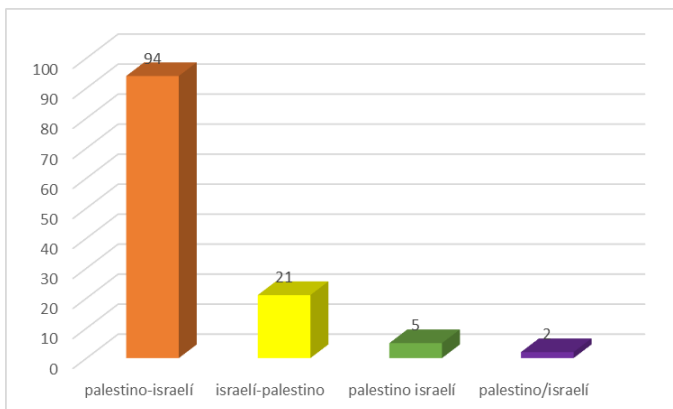
forme; podobne ako sme mali možnosť vidieť pri niektorých prefixových slovách.

Graf 5: Zložené slová s neprízvučnými vokálmi

Posledným zloženým slovom je ortografické kompozitum *palestino-israelí* (94x). Pri takomto type zložených slov, kde si elementy cez spojovník odporujú alebo sa vylučujú, väčšinou v španielčine neexistuje pravidlo, ktoré by určovalo poradie lexém, avšak uplatňuje sa pravidlo, že ak sa stretnú vedľa seba adjektíva zakončené na -o a na -í, prvé stojí adjektívum zakončené na -o. Preto sa z hľadiska ortografie nepovažuje za správnu opačná forma: **israelí-palestino* (21x). Naproti tomu sa v korpuse vyskytli aj ďalšie nesprávne varianty: **palestino israelí* (5x) a **palestino/israelí* (2x).

Graf 6: Zložené slová – poradie elementov

Záver

Cieľom nášho príspevku bolo vyhľadať zložené a prefixové slová, ktoré tematicky súvisia so súčasnými vojnovými konfliktami vo svete. Tieto slová sme vyhľadávali vo webovom korpuse Španielskej kráľovskej akadémie (RAE) CORPES XXI (Corpus del Español del Siglo XXI – Korpus španielčiny 21. storočia), a to podľa glosára, ktorý spísala inštitúcia FundéuRAE na svojom webe. V niekoľkých odkazoch sa sústredila na najčastejšie nesprávne písané zložené a prefixové slová v tlači a my sme pre potreby nášho výskumu vyexcerpovali len tie, ktoré sa vyskytujú v kontexte vojnových konfliktov.

Zozbierali sme spolu 15 slov, ktoré sme mohli podrobiť analýze. Spomedzi týchto slov bolo 9 prefixových a 6 zložených a ku každej správnej forme existuje minimálne jedna nesprávna forma; pri niektorých slovách môže byť aj viac nesprávnych foriem, najviac však štyri. Pri prefixových slovách sa za chybný považuje pravopis cez spojovník (pokiaľ prefix nepredchádza vlastnému menu alebo skratke) a oddelene (pokiaľ prefix nepredchádza zloženému slovu). Pri zložených slovách je chybou neredukovať neprízvučné vokály alebo vsúvať vokál navyše a vytvárať falošné hiáty. Pri slovách cudzieho pôvodu, ktoré už v španielskom jazyku nie sú neologizmami, Španielska kráľovská akadémia odporúča ich adaptovanú formu.

Vo všeobecnosti sa preukázalo, že aj napriek pomerne častému chybnému pravopisu stále prevažuje správna forma nad nesprávnou, resp. nesprávnymi, dokonca v niektorých prípadoch bol tento rozdiel výrazný, teda nesprávna forma (alebo niektorá z nesprávnych foriem) sa vyskytla len spora-

dicky. V dvoch prípadoch sme sa nestretli s nesprávnou formou, a to konkrétne pri slovách *guerra relámpago* a *dron kamikaze*. To znamená, že adaptovaná forma je v kontexte spravodajstva a v tlači plne stabilizovaná a prakticky nie je dôvod siahať po cudzom slove z nemčiny alebo agličtiny. Iba v jednom prípade výrazne dominovala nesprávna forma nad správnou, konkrétne v prefixovom slove **contraataque*, kde Španielska kráľovská akadémia odporúča uprednostniť pravopis s redukciou neprízvučného vokálu -a-, obzvlášť v písomnej forme. Forma s neredukovaným vokálom sa vyskytla až 50x, zatiaľ čo správna forma *contrataque* iba 9x. V zloženom slove palestino-israelí sme zaznamenali aj minoritný výskyt pravopisu cez lomku (**palestino/israelí*); forma, ktorá sa vyskytla 2x. Nakoľko však nejde o bežne frekventovanú pravopisnú chybu, považujeme tento výskyt skôr za náhodný. Napokon, zložené slová ako *lanzamisiles* a *lanzacohetes* sme v korpuse CORPES XXI nenašli vôbec, a to ani v správnej ani v nesprávnej forme. Rovnako sme nenašli ani prefixové slovo (*(p)seudorreferendo*/(*p*)seudorreferendum, opäť ani zodpovedajúce nesprávne formy.

Literatúra

- Canale, G. (2011). Epéntesis vocálica en grupos consonánticos iniciales /sC/: un análisis de interfonología español-inglés. *Moderna Språk*, 105(1), 113–139. <https://doi.org/10.58221/mosp.v105i1.8299>
- Rabanales, A. (2017). Hiato y antihiato en el español vulgar de Chile. *Boletín de Filología*, 12, 197–223.
- Real Academia Española. (2024). *Corpus del español del siglo XXI*. <https://www.rae.es/corpes/> (Accessed August 28, 2025)
- Real Academia Española, Asociación de Academias de la Lengua Española. (2012). *Nueva ortografía básica de la lengua española*. Espasa Libros, S. L. U.
- Fundéu. Buscador urgente de dudas. (2022). *Guerra en Ucrania: Claves de redacción*. <https://www.rae.es/ortografia-denominaciones-relacionadas-con-la-activity-intelectual-o-cultural-del-hombre#4.2.4.8.6> (Accessed August 23, 2025).
- Fundéu. Buscador urgente de dudas. (2022). *Conflicto palestino-israelí: Claves de redacción*. <https://www.fundeu.es/recomendacion/conflicto-palestino-israeli-claves-de-redaccion-1529> (Accessed August 23, 2025).
- Horecký, J., Buzássyová, K., & Bosák, J. (1989). *Dynamika slovnej zásoby súčasnej slovenčiny*. Veda.

- Marićová, A. (2010). Náhl'ady na tvorenie slov v slovenčine a srbčine. In M. Šimková (Ed.), *Slovo, slovotvorba, dynamickosť* (pp. 96–104). VE-DA.
- Marqueta, B. (2019). La categorización de las palabras compuestas en español. *Estudios Filológicos*, 63, 261–278. <https://doi.org/10.4067/S0071-17132019000100261>
- Ulašín, B. (2022). *Lexikológia španielskeho jazyka*. Univerzita Komenského v Bratislave.

Kontakt:

Mgr. Nina Mocková, PhD.

Katedra románskych jazykov
a interkultúrnej komunikácie
Fakulta aplikovaných jazykov
Ekonomická univerzita v Bratislave

Department of Romance Languages
and Intercultural Communication
Faculty of Applied Languages
Bratislava University of Economics
and Business

Email Address: nina.mockova@euba.sk

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4768-1857>

The Living Bjørnson: A Pragmatic Analysis of a Political Joke Published in the Magazine *Osa* (1932)

Katarína Motyková

Abstract

The study presents an analysis of a political cartoon published in the humorous and satirical magazine Osa in 1932, reflecting the celebrations of the hundredth anniversary of Bjørnstjerne Bjørnson's birth. Its aim is to contribute to the research on the reception of the Norwegian writer B. Bjørnson in Slovakia – specifically, to complement existing studies of his reception by examining representations of Bjørnson in the Slovak-language press, where he was mainly received as a figure with political influence. The analysis draws on linguistic theories of humor and approaches the verbal joke research, through the examination of communicative roles, as an effective tool of ideological appropriation.

<https://doi.org/10.53465/JAP.2025.9788022552806.343-355>

Keywords: Bjørnstjerne Bjørnson; Milan Ivanka; *Osa* magazine; political humor; linguistic theories of humor; ideological appropriation.

Introduction

The analyzed joke, published in the satirical magazine *Osa* (1932, volume 1, issue 50, p. 6), mocks, during the celebrations of Bjørnstjerne Bjørnson's hundredth birthday, the presence of the Slovak delegation in Oslo, and in particular one of its members. The illustration and the accompanying caption ("How the friend of Slovak Liberty would have rewarded the double-tongued Milan for the phrases spoken in Oslo, if he could have moved from the pedestal of his monument..."¹) create a scene in which a national symbol – the statue of Bjørnson – comes to life to impose a moral punishment on a domestic political figure.

¹ All quotations from the contemporary press have been translated by the author of this paper.

At the outset, it should be noted that although Bjørnstjerne Bjørnson was primarily known as a man of letters, he was also a highly critical publicist whose articles and speeches sparked polemics and political debates. According to Milan Žitný (2012: 68), he authored around 3,000 newspaper articles and 30,000 letters, and was an intensely active lecturer. His political engagement and his concern for the situation and national revival of the peoples of Central Europe – particularly their cultural and political emancipation, including that of the Slovaks within the Kingdom of Hungary – made him well known among the Slovak intellectual elite and relatively frequently received in the periodical press of the time. As Žitný (2012: 74) further notes, Bjørnson first came to the attention of Slovak readers in 1904, through excerpts from his article *Peace Hypocrisy*, which were published in Tomáš G. Masaryk's magazine *Čas*. His contacts with Slovak and Czech intellectuals intensified in 1907 and 1908, with the Czech figures Edvard Lederer, Adolf Heyduk, and Karel Kálal playing an important mediating role. Their efforts resulted in a series of Bjørnson's public interventions in defense of the Slovaks. In 1907, he dedicated an article to the events in Černová, in which he condemned the massacre that occurred on October 27, 1907, in the village of Černová near Ružomberok in northern central Slovakia. During the incident, the police opened fire on villagers, killing fifteen people and injuring dozens. The villagers had been protesting against the decision that their church – built at their own expense – should be consecrated by a priest appointed by the authorities. Roman Holec states the following about Bjørnson's reactions to the events in Černová:

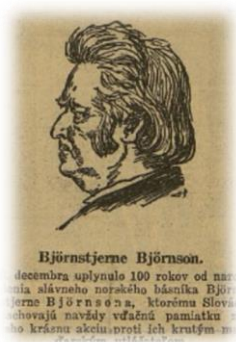
"The Černová massacre provided Bjørnson's journalism with a strong argument for the legitimacy of attacks against the Hungarian government, which was pretending to be innocent, and also gave him credibility before that part of the international public that viewed the unmasking of the Hungarian regime with skepticism. [...] Although he does not always describe the circumstances of the Černová bloodshed with complete accuracy, his international authority ensured an extraordinary response to all his articles" (Holec 1997: 144, trans. KM).

The main informant from Slovakia, as noted by Holec (1997: 145), was primarily Vladimír Hurban, the Slovak writer, publicist, and later diplomat, who translated Bjørnson's famous article *The Greatest Hungarian Industry* for Slovak-language newspapers *Národné noviny* and *Národný hlásnik*. When the article became the subject of a lawsuit, Hurban also assumed criminal responsibility for it. As Holec (1997: 145, author's translation) points out, "[t]he state authorities were most offended by any form of com-

ment in agreement, however minor, or by the complete absence of any dissent regarding Bjørnson.”

It can be stated that in the Slovak-language periodical press of the 1920s and 1930s, Bjørnson was still represented as a symbol of moral and intellectual authority. As Žitný writes, quoting Karol Rosenbaum (1970: 131, trans. KM): “He was respected by the patriots of Martin, led by Svetozár Hurban Vajanský, and even his opponents, the *hlasists* and *prúdists*, showed him great esteem.”² (2012: 69, trans. KM). Žitný adds that “[...] he was also respected by Slovak social democrats and political representatives of the conservative Hlinka’s Slovak People’s Party ” (Žitný 2012: 69, trans. KM).

After the years 1907 and 1908, when Bjørnson was celebrated in contemporary periodicals as a defender of the Slovaks, he once again attracted attention in 1932, when the 100th anniversary of his birth was commemorated.

Source: *Slovenský ľud*, 1932/12, nr. 50, p. 675

In addition to *Slovenský ľud* (1932/12, issue 50, p. 675), the anniversary was also reported by other periodicals, including *Slovenský učiteľ* (1932/14, issue 4, p. 186), *Robotnícke noviny* (1932/29, issue 280, p. 5), *Slovenská*

² *Hlasists* (*hlasisti*) and *prúdists* (*prúdisti*) were groups of Slovak intellectuals from the early 20th century, named after the journals *Hlas* (“The Voice”) and *Prúdy* (“Currents”). They represented a younger, modernist generation that opposed the conservative nationalism of Svetozár Hurban Vajanský. Svetozár Hurban Vajanský (1847–1916) was a prominent Slovak writer, journalist, and politician, and a leading figure in the Slovak national movement. He advocated for Slovak cultural and political rights within Hungary and played a key role in developing Slovak literary and public life.

vlast' (1932/14, issue 50, p. 3), and several others. It might be more relevant to ask which outlets did not report on this jubilee. In many of these the special delegation representing Czechoslovakia at the celebrations in Oslo was also mentioned: "For the Czechoslovak government, the celebrations were attended by the Czechoslovak envoy Hurban and a special Czechoslovak delegation, which included the Slovak member of parliament Dr. Ivanka, the writer Dr. Lederer, and the trade union adviser Dr. Walter." (*Slovenský východ*, 1932/14, issue 282, p. 1) Eduard Lederer (1859–1944) was a Czechoslovak writer, dramatist, and poet, professionally a lawyer, who actively supported the Slovak and Czech national movements and corresponded with Bjørnstjerne Bjørnson on the oppression of Slovaks in Hungary. Emil Walter (1890–1964) was a Czech translator and diplomat, serving as cultural attaché in Scandinavia and later as Czechoslovak ambassador to Norway, translating works from Swedish, Danish, Norwegian, Icelandic, and Old Norse. Vladimír Hurban (1883–1949) was a Slovak writer, translator, and diplomat, and the son of Svetozár Hurban Vajanský. He served as a prominent Czechoslovak diplomat, holding posts in Egypt and Sweden, with accreditation also for Norway and Lithuania. As I have already mentioned, in 1908 Hurban was sentenced to prison for translating and publishing Bjørnson's article. At that time, he was represented in court by Dr. Milan Ivanka (see *Národný Hlásnik*, 1908/41, issue 11, p. 5), the fourth member of the Czechoslovak delegation, who in this particular joke appears as its other protagonist alongside Bjørnson.

Analysis of the joke

In addition to the so-called serious press, Bjørnson was also featured in humorous magazines, as this specific example of a joke from *Osa* demonstrates. Analyzing the joke, according to the *General Theory of Verbal Humor* (Attardo 1994: 222–226), one can focus on six Knowledge Resources: Language, Narrative Strategy, Target, Situation, Logical Mechanism, and Script Opposition.

Regarding language, this Knowledge Resource comprises "[...] all the information necessary for the verbalization of a text. It is responsible for the exact wording of the text and for the placement of the functional elements that constitute it" (Attardo, 1994: 223).

Source: *Osa*, 1932, volume 1, issue 50, p. 6

I will now repeat the text appearing below the image depicting the statue of B. Bjørnson, preparing to step down from its pedestal with an angry expression on his face: “How the friend of Slovak Liberty would have rewarded the double-tongued Milan for the phrases spoken in Oslo, if he could have moved from the pedestal of his monument...” (*Osa*, 1932, volume 1, issue 50, p. 6). The text beneath the cartoon takes the form of a hypothetical conditional sentence (“How he would have rewarded... if he had been able to move...”), which implies that such a situation would have been unpleasant for the addressee (Milan Ivanka). From a pragmatic perspective, it can also be described as an indirect speech act. On the surface level, it appears to be a “speculative hypothesis,” but in reality, it functions as a mocking criticism whose true intention is ridicule. The incorrectly written first name *Bjørnstome* instead of *Bjørnstjerne* was presumably not intentional; the typographical emphasis directly beneath the image of the statue draws attention to whom the statue represents. After reading the caption, it becomes clear that two figures meet in the joke: „the friend of Slovak Freedom“ and „the double-tongued Milan“.

In the case of Bjørnson³, he was given titles such as “our great defender” (*Živena*, 1934/24, issue 1, p. 20), “star from the North” (*Elán*, 1939/9, issue 5-6, p. 1), and “great champion of the Slovaks” (*Mladý život*, 1946/2, issue 8, p. 7) appearing in periodicals aimed at different audiences and published on various occasions (see Gulašová 2024 for more). In the analyzed joke, he is referred to as “friend of Slovak Freedom,” which corresponds with epithets appearing in contemporary press, for example, *Robotnicke noviny* (1932/29, issue 280, p. 5) called him “friend of freedom and liberty,” and even “its fanatic.” The most significant example comes from *Slovenský denník* (1933/16, issue 188, p. 2), which records the inscription on one of the wreaths laid on Bjørnson’s grave signed by Milan Hodža⁴: “To the state-ly pioneer of our freedom, Milan Hodža.” In the same article, Bjørnson is called “the immortal pioneer of our freedom”.

As Nadežda Jurčišinová notes (2012: 181), among the prominent figures representing the Slovak national-emancipation movement at the beginning of the twentieth century was Milan Ivanka, a lawyer, journalist, and member of the Hungarian Parliament. Even after the establishment of Czechoslovakia, he remained an active builder of the new state, having already demonstrated in the prewar period a positive attitude toward the Czechs and the development of cooperation with them. He valued expressions of interest in the life of Slovaks outside Hungary, particularly the attitude of the Norwegian prose writer and publicist Bjørnstjerne Bjørnson. Accordingly, he encouraged Svetozár Hurban Vajanský to initiate and carry out a petition in gratitude to this publicist on behalf of the Slovak nation, and in 1908 he similarly appealed to Vajanský to cooperate with the British historian and journalist Robert William Seton-Watson (Jurčišinová, 2012: 184). The epithet “double-tongued” in the mentioned joke alludes precisely to his pro-Czechoslovak stance, with which he was frequently associated. In the magazine *Kocúr* (1923/1-4, issue 36, pp. 401), Milan Ivanka is literally depicted with a split tongue. In a short dictionary published in the same magazine (1928/6, issue 10, p. 148), the word *polyglot* is explained with the synonym Milan Ivanka, with the note “(has two tongues)” in parentheses. In the mag-

³ It should be noted that he was not the only one who supported the Slovaks in their efforts toward national emancipation; other foreign figures also played similarly significant roles, including Robert William Seton-Watson – “Scotus Viator,” William Ritter – “Helvetus Viator,” Ernest Denis and others.

⁴ Milan Hodža (1878–1944) was a Slovak politician, journalist, and diplomat. He was a leading figure among the Czechoslovak centralists and later served as Prime Minister of Czechoslovakia (1935–1938), advocating for modernization and democratic reforms within the state.

azine *Osa*, he is referred to as “the double-tongued lawyer” (1932/1, issue 15, p. 8).

Regarding the narrative strategy, Attardo (1994: 224) notes that “[...] any joke has to be cast in some form of narrative organization, either as a simple (framed) narrative, as a dialogue (question and answer), as a (pseudo-)riddle, as an aside in conversation, etc.” The joke at the center of this text is very concisely structured around the hypothetical action of the statue, which is to step down from its pedestal to set things straight with the disobedient “double-tongued Milan.” Michael Billig argues that laughter not only subverts but also often serves to maintain social order: by ridiculing those who break norms, the norms themselves are reinforced. Billig (2005: 202) distinguishes between disciplinary and rebellious humor: “To begin with, a distinction can be made between two sorts of humour: disciplinary and rebellious humour. Both types can be seen as forms of ridicule. Disciplinary humour mocks those who break social rules, and thus can be seen to aid the maintenance of those rules. Rebellious humour mocks the social rules, and, in its turn, can be seen to challenge, or rebel against, the rules.” In this case, the norm for the audience is a nationally oriented stance; Ivanka is allegedly violating it, so the humor serves to publicly reprimand him. Ideology is thus reinforced through laughter – those who do not laugh are implicitly seen as “not one of us.” By laughing, the audience implicitly affirms the norm: to be correctly nationally oriented. The symbol (Bjørnson’s statue) is removed from its original cultural/national context (celebrations in Norway) and placed into the Slovak political framework. This shift transforms the statue from a neutral cultural monument into a political instrument in a specific debate. The audience is led to feel that “even the great Bjørnson would be on our side,” which produces a strong ideological effect. This can be described as ideological appropriation functioning as a reinforcing mechanism: invoking the authority of Bjørnson⁵ increases the weight of the ridi-

⁵ A similar role of a moral arbiter was attributed to Scotus Viator (R. W. Seton-Watson). As an example, we can mention a cartoon published in the magazine *Kocúr* (1923/1-4, issue 36, pp. 396), where he also appears as a prop, vehicle, and authority. The image depicts the replacement of a sign reading *Posádkové velitelství* (in Czech, “Garrison Command”) with a Slovak-language version, *Vojenské veliteľstvo*. The caption below reads: “In Bratislava before the visit of Scotus Viator. — Civilian (in Czech, author’s note): Why are you taking down that sign now, in the fifth year of the Republic? Officer (also in Czech, author’s note): Well, you know Scotus Viator is coming. We don’t want him to say that those ‘Ľudáks’ are right about everything.” In English, “Ľudák” refers to a member or supporter of HSĽS, a conservative, nationalist movement advocating Slovak autonomy within Czechoslovakia.

culé. Laughter and humor thus operate as a dual sanction: on one hand, disciplining by ridiculing Ivanka for his stance; on the other hand, legitimizing the critique by employing a “nationally pure” authority (Bjørnson) to confirm that the ridicule is justified. The joke leverages Bjørnson’s authority to strengthen the criticism of Ivanka, creating the impression that this criticism has an international, “Norwegian” moral foundation. Laughter rewards those who understand and share the ideological code of HSEŠ – a conservative Hlinka’s Slovak People’s Party.

The target of the joke (Milan Ivanka) is mocked as someone acting “against the interests of the nation,” and the ideological appropriation of the Bjørnson symbol serves to enhance the persuasiveness of the ridicule: a major cultural authority is depicted as taking “our” side.

„The target KR (Knowledge resources – pozn. autorky) selects who is the „butt“ of the joke. The information in the KR contains the names of groups or individuals with (humorous) stereotypes attached to each“ (Attardo 1994, 224).

Nevertheless, as noted in the article *Historia Docet (Mladé Slovensko, 1932/1, issue 4, pp. 58-59)*, Milan Ivanka’s participation in the special delegation to Norway was entirely justified:

“Dr. Milan Ivanka, a member of parliament, represented the Slovaks at the official celebrations of Bjørnson organized by the Norwegian government. Rightly so, as he defended before Hungarian courts the author of the Slovak translation of B. Bjørnson’s Truths for the Hungarians: Vladimír Hurban. Even under oppression, Dr. Ivanka had the courage to defend the Slovak cause. But here one must ask: where was the courage of the vast majority of those who today consider themselves defenders of Slovakia?”

To understand the joke, it is necessary to be familiar with the situation on which it is based (the 1932 Bjørnson jubilee, Ivanka’s positions, and the Norwegian connections): “Any joke must be ‘about something’ [...]. The situation of a joke can be thought of as the ‘props’ of the joke: the objects, participants, instruments, activities, etc. Any joke must have some situation, although some jokes will rely more on it, while others will almost entirely ignore it” (Attardo, 1994: 225). In my view, the situation also includes the specific medium, as well as not only the broader socio-political context but also the textual environment into which the joke is embedded – that is, the co-text of the joke. The variety of newspapers and magazines published during that period, their large circulation, and the diversity of topics they covered demonstrate that the press represented an important part of social and political life. According to Zdeněk Kárník, in 1930 there were about 1,800

periodicals published in Prague and more than 2,500 in the entire Czechoslovak Republic. He also notes that the press was practically the only mass medium at the time. Political parties, associations, and various social organizations therefore founded their own newspapers, and periodicals were created for specific readerships, women, children, and professional groups, in order to communicate their views and positions to the public (Kárník. 2008: 204-205). The situation in Bratislava, which after 1918 became the capital of Slovakia within the new Czechoslovakia, reflected the nationwide development of the press. According to Štefan Timko (2021: 66), humorous periodicals in Slovakia began to develop, still within the former Austrian Monarchy, only after the end of Bach's absolutism (1849-1859/60), when civil and press freedoms were relaxed. In 1861, Viliam Pauliny-Tóth founded the first Slovak humorous magazine, *Černokňažník* (published until 1864 and again from 1876 to 1910). It was followed by other Slovak humorous periodicals such as *Ježibaba*, *Rarach* or *Rarášek*. These journals had a distinctly political character, the satirical form allowed them to criticize the ruling class more sharply than traditional political newspapers. Although they were subject to censorship, their publishers faced milder punishments and fines than those imposed for oppositional articles in political papers. As Timko (2021: 68) further observes, political humor was among the most popular themes of unofficial humor. Jokes about representatives of state power were a regular part of everyday communication, and caricatures of politicians gained great popularity during the First Czechoslovak Republic. After 1918, more than twenty humorous magazines were published in Slovakia, many of which also focused on political satire. The most prominent satirical periodical of this era was *Kocúr* (1919–1945), published by autonomists in Martin. Until the establishment of the Slovak State, it targeted politicians from all camps, but later it became a tool of anti-communist and anti-Semitic propaganda. *Osa* (1932–33), the magazine in which the joke was published, was a short-lived satirical periodical founded by Karol Sidor, a prominent representative of the Hlinka's Slovak People's Party (HSĽS). Sidor's political stance was strongly pro-autonomist and critical of the centralist organization of Czechoslovakia. Similarly, the humorous magazine *Osa*, of which he was the publisher, promoted humor aligned with this orientation, that is, anti-Czechoslovak, anti-Czech, pro-autonomist, and anti-Semitic. As Cingerová and Dulebová (2022: 129-130) note in their work on *uštípačnosť* and Correctness in Slovak online humour, reflecting on this typical form of humor, “‘uštípačnosť’ in the sense of an action can be semantized as a more subtle sarcasm; it [...] only ‘pinches,’ ‘stings’ (teases), and despite being painful, it is a one-time, not life-threatening action.” At the same time, which is also interesting when considering the periodical *Osa*, in

which the analyzed joke was published, they point out (2022: 130): “It is significant to note that such a conceptualization of humor is also reflected in the names of humorous magazines that were published in the Slovak space in the past – e.g., ‘Jež’ [Hedgehog] (from the 1920s), ‘Osa’ [Wasp] (from the 1930s), ‘Sršeň’ [Hornet] (from the 1940s), ‘Šidlo’ [Sewing awl] (from the 1940s).”

As for the logical mechanism in this particular joke, I believe it can be described as an absurd extrapolation. The inanimate statue “decides” to step down and confront the target of the joke in a certain way, to scold him; thus, two worlds come together in this depiction: „The logical mechanism is the parameter that accounts for the way in which two senses (scripts, isotopies,...) in the joke are brought together.“ (Attardo 1994, 225) We can refer to these worlds as scripts, understanding a script according to Attardo (1994: 198) as “[...] an organized chunk of information about something (in the broadest sense). It is a cognitive structure internalized by the speaker which provides the speaker with information on how things are done, organized, etc.” As Attardo further notes (1994, 200), “[m]ost definitions of ‘script’ agree that it contains information which is typical, such as well-established routines and common ways to do things and to go about activities.”

In the case of script opposition here, we have Script 1: reverence for a national hero (Bjørnson), a static, elevated statue, a symbol of Norwegian culture, and Script 2: aggressive, active intervention, the statue comes to life and goes to “set things straight” with a specific person. Both of these scripts overlap, and the text serves to activate them.

Conclusion

In conclusion, the analysis of the joke from *Osa* (1932) illustrates how humor functions as both a narrative and ideological tool. Using Attardo’s framework of six Knowledge Resources – Language, Narrative Strategy, Target, Situation, Logical Mechanism, and Script Opposition – the joke can be understood as a carefully structured hypothetical scenario in which the statue of Bjørnstjerne Bjørnson “steps down” to confront Milan Ivanka.

The language and narrative strategy create a concise, pointed scenario, while the target identifies Ivanka as the subject of ridicule, enforcing social and ideological norms. The joke relies on an absurd extrapolation as its logical mechanism, merging two scripts: reverence for a national hero (the static Bjørnson statue as a symbol of Norwegian culture) and aggressive, active intervention (the statue coming to life to discipline Ivanka). This script op-

position, together with the socio-political situation – Slovakia under HSL'S (a conservative people's party) autonomy advocacy, centralist opposition, and the 1932 Bjørnson jubilee – makes the humor intelligible to the contemporary audience.

The symbolic appropriation of Bjørnson transforms the cultural monument into a political instrument, lending moral authority to the critique and reinforcing ideological conformity through laughter. Overall, the joke exemplifies how humor can operate as a mechanism, shaping audience perception, reinforcing social norms, and mobilizing cultural symbols for ideological purposes. Bjørnson is used as a tool of ideological appropriation: the illustration of his statue in motion and the accompanying text transfer a foreign cultural authority into the service of domestic political rhetoric. In the joke, Bjørnson, a Norwegian writer and symbol of national awakening, is presented as a fictional political actor who would “punish” Milan Ivanka for his perceived missteps. In fact, this assigns Bjørnson a political stance he never explicitly held – the satirical author draws him into Slovak internal political disputes.

Bjørnson is naturalized as a moral arbiter; within the joke, his “animation” transforms the polemic into an apparent moral certainty, giving the satire weight beyond a local insult. Known in Europe as an advocate for national rights, he serves as a “natural” ally to pro-autonomist rhetoric. Norwegian celebrations, originally apolitical from the perspective of Slovak affairs, are reinterpreted through the lens of the Czechoslovak political conflict. Together, these processes demonstrate how political humor, by presenting Bjørnson as a matter of political relevance, perceived not just as a historical figure but as a political entity, constructs and reinforces ideological boundaries through authoritative symbolism.

List of Cited Primary Texts

- Bjørnsonove oslavy v Oslo. In: *Slovenský východ*, 1932/14, issue 282, p. 1.
 Bjørnstjerne Bjørnson. In: *Osa*, 1932, volume 1, issue 50, p. 6.
 Ivankove dva materinské jazyky. In: *Kocúr*, 1923/1-4, issue 36, p. 401.
 Jdv.: Bjørnson a dnešné Slovensko. In: *Robotnícke noviny* 1932/29, issue 280, p. 5.
 K 100. výročiu narodenín slávneho nórského spisovateľa Bjørnsona. In: *Slovenská vlasť* 1932/14, issue 50, p. 3.
 Nórska delegácia na Slovensko. In: *Mladý život*, 1946/2, issue 8, p. 7
 Slovenské vence na Bjørnsonov hrob. In: *Slovenský denník*, 1933/16, issue 188, p. 2.

- Slovníček cudzích slov. In: *Kocúr*, 1928/6, issue 10, p. 148).
Smrek, Ján: Hviezda od severu. In: *Elán*, 1939/9, issue 5-6, p. 1.
Stolárik, Ladislav: Láskou hojiť rany! In: *Slovenský ľud*, 1932/12, issue 50, pp. 675-676.
Šesť politických procesov proti Slovákom. In: *Národný hlásnik*, 1908/41, issue 11, p. 5.
Tiež politika. In: *Kocúr*, 1923/1-4, issue 36, p. 396.
tt-: Historia Docet. In: *Mladé Slovensko*, 1932/1, issue 4, pp. 58-59.
Z džungle literárno-divadelno-umeleckej. In: *Osa*, 1932/1, issue 15, p. 8.
Zo ženského sveta: Selma Lagerlöfová. In: *Živena*, 1934/24, issue 1, p. 20.

Bibliography

- Attardo, S. (1994). *Linguistic Theories of Humor*. Mouton de Gruyter.
Billig, M. (2005). *Laughter and Ridicule. Towards a Social Critique of Humour*. Sage.
Cingerová, N., & Dulebová, I. (2022). Uštipačnosť a correctness in Slovak online humour. In L. Duskaeva (Ed.), *The ethics of humour in online Slavic media communication* (pp. 127–138). Routledge.
Gulašová, B. (2024). *Preklady neliterárnych textov Bjørnstjerneho Bjørnsona do slovenčiny a ich recepcia*. (Diplomová práca). Univerzita Komenského v Bratislave.
Holec, R. (1997). *Tragédia v Černovej a slovenská spoločnosť*. Vydavateľstvo Matice Slovenskej.
Jurčišinová, N. (2012). Milan Ivanka na ceste k česko-slovenskej vzájomnosti a štátnosti. *Annales Historici Presovienses*, 12(1), 181–196.
Kárník, Z. (2008). *Malé dějiny československé (1867-1939)*. Dokořán.
Rosenbaum, K. (1970). Bjørnstjerne Bjørnson u nás i v nás. In J. B. Michl (Ed.), *Bjørnstjerne Bjørnson* (pp. 131–144). Obzor.
Timko, Š. (2021). Špecifika humoristickej tvorby na Slovensku a jej miesto v stredoeurópskom kontexte. *Slavica litteraria*. 24(1), 63–74. <https://doi.org/10.5817/SL2021-1-5>
Žitný, M. (2012): *Severské literatúry v slovenskej kultúre*. SAP.

Funding acknowledgment:

This paper was produced as part of the research project VEGA 1/0675/25 – *Severské zátišie: Recepcia a naratívy o Nizozemsku a škandinávskych krajinách v periodickej tlači na Slovensku 1848–1948* (Nordic still life: reception and narratives about Low Countries and the Scandinavian countries in the Slovak periodical press 1848-1948).

Contact:

doc. Mgr. Katarína Motyková, PhD.

Department of German, Dutch and Scandinavian Studies
Faculty of Arts
Comenius University Bratislava

Email Address: katarina.motykova@uniba.sk

ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-0991-2416>

Rodová inkluzívnosť v románskych jazykoch: jej podoby, reakcie jazykových autorít a spory o zrozumiteľnosť

Stanislava Moyšová – Silvia Vertánová

Abstract

Gender Inclusivity in French, Spanish and Italian: its Forms, Reactions of Language Authorities and Disputes over its Comprehensibility. *Gender-inclusive language takes various forms depending on the morphological and lexical possibilities of a given language. The following article explains the variants of this language in French, Spanish, and Italian, pointing out the level of feminization of functions, titles, and professions in a given language and, secondarily, the issue of generic masculinity and its replacement with doublets (masculine and feminine genders) or neologisms or graphic symbols that take the place of suffixes indicating grammatical gender. At the same time, it maps the reactions of language authorities to these relatively new phenomena in above mentioned languages.*

<https://doi.org/10.53465/JAP.2025.9788022552806.356-368>

Keywords: gender-balanced language, gender-neutral language, language authorities, feminization of language, comprehensibility of gender-balanced language.

Kľúčové slová: rodovo vyvážený jazyk, rodovo neutrálny jazyk, inštitúcie pre jazykovú normu, feminizácia jazyka, zrozumiteľnosť rodovo vyváženého jazyka.

Úvod

Inkluzívne vyjadrovanie¹ v zmysle rodovej vyváženosti má rôzne podoby v závislosti od slovotvorných a lexikálnych možností toho-ktorého jazyka. V nasledujúcom texte sa pokúsime vysvetliť varianty tohto vyjadrovania, pričom poukážeme v prvom rade na úroveň feminizácie funkcií, titulov

¹ V rámci slovenskej jazykovedy sa rôznym aspektom inkluzívnej štylistiky vyjadrovania venujú v svojich publikáciách napríklad Jana Pekarovičová (2016, 2023), alebo Alena Bohunická a Oľga Orgoňová (2024), či Maryna Khazarnovich (2025).

a povolání v danom jazyku a v druhom rade na problematiku generického maskulína a jeho nahrádzanie dubletmi (mužským a ženským rodom) alebo novotvarmi či špecifickými grafickými znakmi, ktoré stoja na mieste pripomienky indikujúcej gramatický rod. Následne sa budeme sústrediť na to, ako reagujú na tieto relatívne nové javy v jazyku jazykovedné autority v románskych krajinách.

Španielsky inkluzívny jazyk a reakcia hispanofónnych akadémií

Odborný diskurz v Španielsku reflektuje inkluzívny jazyk ako súčasť fenoménu nazývaného „nediskriminačný jazyk“, ktorý označuje spôsob vyjadrovania namierený na rešpektovanie ľudskej dôstojnosti a ľudských práv s cieľom odstrániť diskrimináciu vo vzťahu k zraniteľným skupinám obyvateľstva.

Podľa Kráľovskej akadémie vied (RAE), čo je v Španielsku najprestížnejšia ustanovizeň v oblasti jazykovej regulácie a normatívnosti², „slová majú rod (nie pohlavie), zatiaľ čo ľudské bytosti majú pohlavie (nie rod)“. Je teda zrejme, že pre túto inštitúciu vyplýva ako neakceptovateľné používať slovo „rod“ ako čisté synonymum slova „pohlavie“.³ Za tzv. inkluzívnym jazykom (*lenguaje inclusivo*) sa podľa RAE ukrývajú stratégie, ktorých cieľom je vyhýbať sa používaniu gramatického generického maskulína, ktoré je však mechanizmom pevne ukotveným v jazyku a nepredstavujúcim žiadnu sexistickú diskrimináciu. RAE uvádza, že téza o generickom maskulíne ako dedičstve patriarchátu, ktorého používanie poškodzuje ženy, je neopodstatnená. Generické maskulínium historicky predchádzalo špecifickému maskulínu a jeho genéza teda nesúvisí s jazykovým androcentrizmom (Real Academia Española, 2016).

V rámci histórie španielskej občianskej spoločnosti možno pozorovať zárodok myšlienky inkluzívneho jazyka v 70. rokoch 20. storočia, keď potreba žien zviditeľniť sa vo všetkých oblastiach spoločenského života bola reakciou na potláčanie ich zástoju v spoločnosti v období frankistickej dik-

² Treba však v tejto súvislosti spomenúť, že RAE nepredstavuje akúsi spiatočnicu a skostnatelú inštitúciu, pretože práve ona vo vydaní referenčného slovníka DRAE z roku 2012 ústretovo rozšírila význam slova „manželstvo“ o sému: „zväzok osôb rovnakého pohlavia“.

³ Avšak v rámci španielskej spoločnosti sa ozývajú aj iné hlasy. Napríklad vysokoškolská pedagogička z Univerzity Granada María del Carmen Hoyos Ragel (2002) hovorí o pohlaví ako o biologickej kategórii, kým rod je pre ňu kategória prisudzovaná sociálne na základe pohlavia. Kým jazyk je neutrálny, jeho používanie môže byť sexistické.

tatúry. Výraznejšie začala rodová revízia španielčiny rezonovať až po integrácii krajiny do Európskeho hospodárskeho spoločenstva (Vertánová, 2023). Nízka prítomnosť žien v rôznych povolaniach bola priamym dôsledkom ich spoločenského postavenia počas nedemokratického režimu Francisca Franca, kedy boli vnímané najmä ako *amas de casa* (ženy v domácnosti). To viedlo k tomu, že v španielčine sa nepoužívali ženské označenia mnohých profesií, ktoré boli v slovenčine už bežne zaužívané (lekárka, riaditeľka, poslankyňa a i.).⁴ Zdôrazňovanie feminatív prostredníctvom dvojenia ale vyznieva komicky pri univerzálnych jazykových formách, kde rozdiel určuje iba člen: napr. *el/la estudiante* (študent/-ka). V písomnej forme komunikácie sa dospelo k záverom typu *estimad@s estudiant@s*, príp. *estimadx estudiantxs* namiesto zdvojeného *estimadas estudiantes, estimados estudiantes*. Obhajcovia španielčiny ako jazyka, ktorý by nemal diskriminovať, navrhli zaviesť pre hromadný plurál príponu *-es* ako rodovo neutrálnu k príponám *-as* (ž. rod) a *-os* (m. rod). V takomto prípade by vzniklo *estimades estudiantes*, v ktorom *estimades* je novotvar.⁵ Takýto postup by si vyžadoval umelé vytvorenie viacerých nových podstatných a prídavných mien. Jazykovedci⁶ upozorňujú, že by to predstavovalo bezprecedentný zásah do prirodzenej podoby jazyka: prípone *-e(s)* by sa prisúdila hodnota *nerodovosti* na základe spoločenskej objednávky (Vertánová, 2023). Novodobý spoločenský vývoj v Španielsku (čiastočne ako reakcia na predchádzajúce obdobie) naznačuje potrebu emancipácie žien ako nanajvýš aktuálnu.

Čo sa týka používania inkluzívneho jazyka v jeho “bezrodovej” podobe napríklad nahradením rodovej prípony v pluráli novotvarom *-es* alebo špecifickým grafickým znakom, podľa korpusovej analýzy, ktorú realizoval tím jazykovedcov Argentínskej akadémie literatúry, je tento postup na ústupe. Podľa Santiaga Kalinowského, riaditeľa Sekcie filologického a jazykovedného výskumu, pokrylo percento používania niektorého z variantov inkluzívneho jazyka v úhrne 0,35 percent správ na sieti X (predtým Twitter). Podľa tohto korpusového výskumu bol obdobím vrcholného používania inkluzívneho jazyka rok 2018 (Díaz Marengi, 2025). Ako konštatujú viacerí

⁴ Mnoho feminatív ako napr. *vedúca, predsedníčka* a i. boli kodifikované v slovenčine už v tridsiatych rokoch 20. storočia a do bežného jazyka sa masívne dostali v priebehu 50. rokov 20. storočia, teda v období, ktoré v porovnaní s predvojnovým obdobím znamenalo rozhodujúci vstup žien na pracovný trh v rôznych funkciách.

⁵ V Argentíne vyšiel v r. 2018 španielsky preklad Saint-Exupéryho známeho diela *Malý Princ* (*El Principito*, Buenos Aires, Colección InSumises), ktorý používa spomínaný novotvar namiesto generického maskulína.

⁶ Napríklad prezident Argentínskej akadémie literatúry, José Luis Moure (Moure, 2018).

bádatelia, u aktivistov a na akademickej pôde je ešte prítomný, no argentínskou Akadémiou literatúry je vnímaný ako súčasť sociopolitického postoja. 23. februára 2024 vydalo argentínske Ministerstvo obrany uznesenie, podľa ktorého „používanie tzv. inkluzívneho jazyka nezodpovedná norme, ktorú stanovila Španielska kráľovská akadémia (RAE) a argentínska Academia de Letras“, a je preto potrebné prijať opatrenia na elimináciu nesprávnych foriem v administratívnych textoch ministerstva obrany a ozbrojených síl“. 27. februára 2025 na tlačovej besede hovorca argentínskeho prezidenta oznámil, že prezident nariadil zákaz používania inkluzívneho jazyka v administratívnych textoch s tým, že sa nebudú používať špecifické grafické znaky ako @, ani x či novovytvorená „bezrodová“ prípona -es, ktoré majú nahradiť rodové prípony. Podľa hovorca sa rodové hľadisko totiž využíva aj ako politický nástroj (CNN Español, 2024).

Taliansky inkluzívny jazyk ako jedna z podôb politicko-jazykových sporov

Téma rodovo vyváženého alebo “nesexistického“ jazyka sa v Taliansku začala rozvíjať v akademickom svete po roku 1987, keď vyšla knižka feministickej spisovateľky a ľavicovej aktivistky Almy Sabatiniovej, inšpirovanej feministickým myslením, ktoré sa rozvíjalo na amerických univerzitách v 60. a 70. rokoch 20. storočia. K téme inkluzívneho jazyka sa viackrát vo svojich stanoviskách vyjadrila Accademia della Crusca (Akadémia je členom *Európskej federácie národných lingvistických inštitútov*, založená v roku 1583). V roku 2022 sa na ňu obrátil Výbor pre rovnosť talianskeho Kasačného dvora s otázkou, ako dosiahnuť vyvážené rodové vyjadrovanie v legislatívnych textoch. V taliančine, podobne ako v slovenčine, sa generické maskulínium (*občania, daňoví poplatníci, obvinený, podozrivý a pod.*) vzťahuje rovnako na ženy ako na mužov. Accademia della Crusca (2023) vypracovala Stanovisko, v ktorom v zásade prijala líniu uchovania súčasného stavu, pričom poukazuje na to, že tendencia dubletov, ktoré navrhuje Výbor pre rovnosť na Kasačnom súde (teda *občania a občianky, daňoví poplatníci a daňové poplatníčky*) začala prenikať do administratívnych textov miestnych samospráv na základe odporúčaní feministickej autorky Almy Sabatini. Accademia della Crusca pripomenula, že v tom čase (80. roky XX. storočia) šlo o zviditeľnenie žien, kdežto v súčasnosti existujúce tendencie pochádzajú od „tých, čo popierajú tradičný binárny systém pohlaví“. Akadémia zároveň zdôraznila, že „netreba preceňovať hlavný prameň inšpirácie ideológie, spojenjej s rodovým jazykom a s opravami údajných deformácií tradičného jazyka, lebo je sčasti plodom radikalizácie kultúrnych mó-

dov. Zároveň netreba podceňovať, že tieto tendencie majú nepopierateľné medzinárodné väzby na európsky a transatlantický rozmer”.⁷

Accademia della Crusca argumentuje aj dielami významných postáv kultúrnej antropológie a sociológie ako Claude Lévi-Strauss a George Dumézil. Tí zdôrazňovali, že gramatický rod slov je formálnou záležitosťou, je to istý štrukturálny mechanizmus jazyka, ktorý funguje preto, aby jazyk spĺňal svoju základnú dorozumievaciu funkciu; gramatický rod často nekoreluje s označovaným pohlavím a v niektorých jazykoch vôbec neexistuje (napr. maďarčina).

Ohľadom splittingu alebo dubletov (namiesto “pracovník” by sa podľa zástancov rodového jazyka mali použiť obe formy podstatného mena, mužská aj ženská) Accademia zaujíma negatívne stanovisko, dublety považuje za rétorickú záležitosť. Jednou z charakteristík právneho jazyka je koncíznosť, čo je v priamom protiklade s dubletmi, a preto odporúča vyhýbať sa dubletom v právnych textoch.

To ale neplatí pre kontext verejne prednášaných prejavov (napr. pri oslovení konkrétnych osôb: “milí študenti a študentky”). Pri enumerácii však dublety neodporúča (lekári a lekárky, psychológovia a psychologičky), ak je to možné, odporúča sa nahradiť generické maskulínum iným podstatným menom (napr. zamestnanci, personál a. i.) a ak to nie je možné, “inkluzívny” plurál mužského rodu, teda generické maskulínum (*il maschile non marcato* – bezpríznačkové maskulínum) považuje za jediné prijateľné riešenie. Nadôvažok Akadémie uvádza, že keby sa malo generické maskulínum vykladať rigidným spôsobom (v zmysle, že označuje iba mužské pohlavie) a pristúpilo by sa ku striktnému zdvojovaniu, znamenalo by to nutnosť prepísať milióny strán právnych predpisov alebo administratívnych textov, počnúc Ústavou. Tá napríklad spomína práva “občanov” (*cittadini*), ale rozumejú sa nimi aj občianky (*cittadine*).

K problematike špecifických grafických (heterodoxných) znakov v písanom texte, ktoré majú nahrádzať rodové prípony, a tak spôsobiť, aby sa adjektívum či podstatné meno stalo “bezrodovým”, sa Akadémia vyjadrovala vo svojom Stanovisku už v roku 2021 (D’Achille, 2024). Poukazuje na to, že „hviezdičku nie je možné používať v právnych a administratívnych textoch či oznamoch pre verejnosť, lebo tieto znaky by mohli spôsobiť nepo-

⁷ “I principi ispiratori dell’ideologia legata al linguaggio di genere e alle correzioni delle presunte storture della lingua tradizionale non vanno dunque sopravvalutati, perché sono in parte frutto di una radicalizzazione legata a mode culturali. D’altra parte queste mode hanno un’innegabile valenza internazionale, legata a ciò che potremmo definire lo “spirito del nostro tempo”, e questa spinta europea e transoceanica non va sottovalutata” (Accademia della Crusca, 2023: 2).

chopenie zo strany používateľov. Takisto neodporúčame používať hviezdčky v prípade textov, ktoré majú byť čítané nahlas, keďže fonetická realizácia tohto znaku je nemožná”. Vo svojom druhom stanovisku sa akadémia odvoláva na primárnosť zvukovej podoby jazyka. Hovorí, že písomná podoba jazyka vznikla oveľa neskôr a navyše, vzťah medzi písmom a rečou sa konsolidoval stáročia, a preto je potrebné z právneho jazyka vylúčiť špecifické grafické znaky, ktoré nemajú ekvivalent v reči a ktoré by údajne mali nahrádzať rodovú príponu (napr. *Tutt* quell* che riceveranno questo messaggio*). To isté platí pre znak *šva*, teda ə, označujúci v medzinárodnej fonetickej abecede hlásku prítomnú iba v niektorých jazykoch a nárečiach, no nejstávajúcu v taliančine. Ďalej akadémia dodáva, že jazyk právnych textov nie je vhodným miestom na minoritné inovatívne experimentovanie, ktoré môže viesť k narušeniu homogenity textu a k vytváraniu idiolektov. Akadémia opakuje, že generické maskulínium (*il maschile non marcato*) je najlepším nástrojom na reprezentáciu oboch rodov, ktoré taliančina pozná, teda mužského a ženského, a podotýka, že tento nástroj funguje bezproblémovo aj v bežnej reči (*Siete tutti pronti?* – Ste všetci pripravení? Nie: *Siete tutti e tutte pronti e pronte?* *Ste všetci a všetky pripravení a pripravené?*).

Inak je to však v prípade ženských foriem pomenovaní funkcií a profesií, tu sú autori stanoviska otvorení feminizácii podstatných mien. V tejto oblasti (podobne ako vo francúzštine a španielčine), sa v mnohých prípadoch používali mužské podstatné mená, aj keď šlo o ženy, a následne sa slovotvornou príponou *-a* alebo *-essa* tvorili feminatíva. Akadémia dokonca presadzuje ženské varianty takých podstatných mien ako *questore*, *prefetto*, *consigliere* (*questora*, *prefetta*, *consigliera*), hoci znejú pre taliančinu cudzo a exoticky. Tu treba podotknúť, že nové varianty funkcií ako napríklad *la ministra* alebo *il presidente* sa stretávajú s rôznymi reakciami, ktoré pravdepodobne súvisia s politickou príslušnosťou osoby, na ktorú sa označenie vzťahuje. Napríklad talianska premiérka Giorgia Meloni (politická príslušnosť: *Fratelli d'Italia*) figuruje na oficiálnej vládnej webstránke ako *il presidente del consiglio* (doslova: prezident ministerskej rady, teda premiér), rovnako aj na svojom oficiálnom youtube kanáli (Giorgia Meloni News). Na druhej strane talianska ministerka školstva Valeria Fedeli (politická príslušnosť: *Partito Democratico*) vyžadovala v roku 2017 na tlačovej besede, aby ju titulovali *la ministra*, podobne ako si predsedníčka poslaneckej snemovne Laura Boldrini (politická príslušnosť: *Partito Democratico*) vyžiadala oslovenie *la presidente*, nie *il presidente*.

Nakoniec sa v stanovisku akadémie zdôrazňuje, že treba dôsledne rozlišovať používanie jazyka v jeho rôznych variantoch (nárečia, sociolekty) či štýloch (napr. v umeleckom môže každý slobodne využívať jazykové prostriedky, modifikovať ich alebo ignorovať zaužívané pravidlá) od používa-

nia jazyka v spisovnej a kodifikovanej forme, ktoré sa vyžaduje od predstaviteľov verejných inštitúcií v oficiálnom styku (súdy, miestne úrady a pod.) Ide teda o akcent na jazykovú funkciu v rôznych spoločenských kontextoch, pričom funkciou administratívneho jazyka je v prvom rade informovať, kým ľudická funkcia môže prevažovať v prípade umeleckých textov alebo v niektorých typoch mediálnych textov.

Obe Stanoviská akadémie využilo talianske ministerstvo školstva, keď 23. marca 2025 zaslalo riaditeľom štátnych škôl nótu, ktorou zrušilo používanie grafických znakov ako hviezdička (*) a šva (ə) v administratívnych textoch škôl (oznamy), s odôvodnením, „že v oficiálnych textoch je potrebné zaručiť zrozumiteľnosť a správnosť, preto sa odporúčajú rešpektovať pravidlá talianskeho jazyka, ktoré umožňujú jazykové riešenia v súlade s talianskou pravopisnou tradíciou“ (Ministero di educazione, 2025).

Feminatíva a *écriture inclusive* (inkluzívny pravopis) vo francúzštine

V frankofónnom prostredí sa jazyková inkluzivita začala presadzovať aj na inštitucionálnej úrovni (Moyšová, 2024): na základe Zákona o rovnosti a občianstve vznikol v roku 2013 ministerským dekrétom konzultatívny orgán *Haut Conseil à l'Égalité entre les femmes et les hommes* (HCE), Vysoká rada pre rovnosť medzi ženami a mužmi, ktorého pracovníci vypracovali príručku o rodovo vyváženom jazyku.⁸ Podľa nich je inkluzívny jazyk súborom pravidiel a praktických postupov, ktorými sa má bojovať proti patriarchátu, proti sexistickým normám, ktoré sa dostali do jazyku následkom mužskej dominancie. V súlade s feministickými požiadavkami sa preto požaduje reforma jazyka nielen na lexikálnej úrovni, ale aj v oblasti gramatiky, syntaxe a dokonca aj typografie (Moyšová, 2024).

Citovaná príručka ponúka niekoľko spôsobov. Jedným je tzv. *langage épiciène*, teda uprednostňovanie „rodovo neutrálnych“ substantív. Namiesto generického maskulína *les policiers* (policajti) sa má použiť *le personnel de la police* (personál polície). Rovnako treba uprednostniť označenia profesií, ktoré neindikujú rod, teda sú obojrodové, ako napr. *académiques* namiesto *chercheurs* (kde znova figuruje generické maskulínium).

⁸ Haut conseil à l'égalité entre les femmes et les hommes (2022). Guide pour une communication publique sans stéréotypes de sexes. Oficiálna stránka Vysokej rady pre rovnosť medzi mužmi a ženami, 29. 9. 2022, <https://www.haut-conseil-egalite.gouv.fr/IMG/pdf/guide_egacom_sans_stereotypes-2022-versionpublique-min.pdf> [26. 9. 2025].

Ďalším je tzv. feminizácia jazyka prostredníctvom novovytvorených tvarov ženského rodu pre pomenovanie niektorých povolání, napríklad *professeur* – *professeure* alebo *écrivain* – *écrivaine* či *auteur* – *auteure/autrice*. Vo francúzskom jazyku totiž, podobne ako v prípade španielčiny, dlhodobo existovali pomenovania mnohých profesií iba v mužskom rode. Vo svojej Správe o feminizácii názvov profesií a funkcií z 28. februára 2019 súhlasí s feminizáciou profesií aj Francúzska akadémia, ktorá je inak vo väčšine prípadov skeptická voči rýchlym a nepremysleným snahám o akúkoľvek modernizáciu jazyka (Académie française, 2019) a v minulosti (90. roky XX. storočia) mala k feminatívam skôr odmietavý postoj. Aj keď akadémia v súčasnosti konštatuje, že tento jazykový proces (feminizácia pomenovaní funkcií, profesií a titulov) zohľadňuje vývin francúzskej spoločnosti v posledných desaťročiach, upozorňuje, že nebude stanovovať žiadne pravidlá pre tvorenie ženských ekvivalentov a vyvaruje sa aj zovšeobecňujúcich usmernení (Académie française, 2019).⁹ Zdôrazňuje, že sa bude opierať o existujúci úzus, ktorý bude rozhodujúci, a poukazuje na existujúce limity pri vytváraní ženských náprotivkov. Francúzska akadémia teda apeluje na zohľadnenie pragmatickej stránky aplikácie feminizujúcich postupov, lebo zovšeobecňujúce pravidlá, ktoré by nezohľadňovali sémantiku slovtvorných prípon, by mohli za cenu feminizácie viesť k zavádzajúcim riešeniam, znejúcim cudzo, nezvyklo alebo prinajmenšom dvojznačne, k čomu dochádza najmä v tých prípadoch, keď sa feminizáciu do jazyka snažia presadzovať aktivisti bez lingvistického vzdelania (Moyšová, 2024).

Najnovším postupom feminizácie jazyka je tzv. *point médian* – deliaca bodka. Ak sa v texte nachádza generické maskulínium, prostredníctvom deliacej bodky sa doň dá vložiť prípona ženského rodu. A tak príručka Vysokej rady pre rovnosť mužov a žien namiesto neúsporného zdvojenia (*les étudiants et les étudiantes*) odporúča výraz *les étudiant.e.s*. Výsledkom je síce zviditeľnenie ženského rodu, no naďalej ostáva problémom výslovnosť, pretože fonetická transkripcia tohto novotvaru by bola [étydiã:tə], čo znamená študentky, čím dochádza k sémantickému posunu, pretože femininum neimplikuje oba rody. Ešte vypuklejšie sa diskrepancia medzi grafickou a fonetickou podobou ukazuje v slovách, v ktorých ženskú príponu netvorí jedna, ale viacero hlások. Tak vznikajú prekvapujúce

⁹ Académie française (2019), s. 7: „L’Académie se gardera donc d’édicter des règles de féminisation des noms de métiers : se fondant sur l’usage, qui décidera et tranchera en dernier ressort, elle indiquera les limites dans lesquelles peuvent être envisagées les formes que prendra cette adaptation légitime de la langue aux mutations de la société, sans chercher à embrasser dans des considérations trop générales l’infinie diversité des situations et des cas.“

amalgámové formy mužského a ženského rodu, napr. *auteur.trice.s* – autor.ka.i.y (namiesto *auteurs et autrices* – autori a autorky). Keby sme tento “amalgám“ mali prečítať podľa pravidiel francúzskej výslovnosti, dostali by sme zvukovú formu neoznačujúcu žiadnu známu realitu vo francúzštine – [otörtris].

V prípade rodovo vyváženého jazyka, v ktorom sa feminizácia dosahuje grafickými znakmi (tzv. *écriture inclusive*) alebo prostredníctvom inkluzívneho pravopisu, zaujala Francúzska akadémia jednoznačne zamietavé stanovisko. Vo svojom otvorenom liste z 26. októbra 2017 (Académie française, 2017) kategoricky odsúdila *écriture inclusive* ako “smrteľnú hrozbu“ pre francúzštinu, ktorá vedie ku chaosu a nečitateľnosti (Académie française, 2017). Ako uvádza, grafické znaky v slovách vytvárajú roztrieštený spôsob vyjadrovania, ktorý predstavuje prekážku v čítaní, pochopení a výslovnosti. Okrem toho takýto spôsob písania sťažuje už beztak náročnú úlohu učiteľov, ktorí majú deti naučiť francúzsky pravopis.

Ide o to, že vo Francúzsku prenikol inkluzívny spôsob písania už aj do základných škôl, keďže v roku 2017 vydavateľstvo Hatier vydalo prvú učebnicu dejepisu písanú v takomto móde, a to pre 1. stupeň základných škôl.¹⁰ Vydavateľstvo v úvode vyhlasuje, že rodovo vyvážený jazyk sa v učebnici riadi pravidlami z príručky Vysokej rady pre rovnosť medzi ženami a mužmi. Mnoho celoštátnych periodík (napr. *Le Point*, *Le Figaro*) reagovalo na túto skutočnosť publikovaním citácie jednej vety z tejto učebnice, ktorá sa pre svoju nečitateľnosť stala emblematickou pre inkluzívny pravopis: *Grâce aux agriculteur.rice.s, artisan.e.s et commerçant.e.s, la Gaule était un pays riche* – Vďaka roľník.om.čkam, remeselník.om.čkam a obchodník.om.čkam bola Galia bohatou krajinou. K mediálnej kritike sa pripojili aj učitelia. Kriticky upozorňovali, že pravopisné znalosti žiakov v tradičnej francúzštine dlhodobo slabnú a zavedenie inkluzívneho pravopisu by pre mnohých z nich predstavovalo ďalšiu bariéru. Obzvlášť by to zasiahlo žiakov s migračným pozadím, ktorí si francúzštinu len osvojujú a nemajú ju ako prvý jazyk. Ministerstvo školstva preto v roku 2021 rozhodlo, že takúto formu pravopisu v školách nepovolí (Le Monde, 2021).

Napriek tomu, že francúzskych školách sa oficiálne vyučuje klasický francúzsky pravopis, vo verejnom priestore sa slová s bodkami medzi písmenami objavujú naďalej, napríklad aj v dokumentoch niektorých úradov miestnej úrovne. Ako reakcia na túto skutočnosť vznikla v roku 2022 iniciatíva na podanie návrhu zákona pod názvom Zákaz inkluzívneho

¹⁰ Magellan et Galilée - Questionner le monde CE2, Livre élève, Editions Hatier, 2017

pravopisu (Gruny, 2022). Kritici inkluzívneho pravopisu upozorňovali, že takto upravený jazyk môže byť pre bežného čitateľa menej zrozumiteľný. Z tohto dôvodu požadovali, aby oficiálne dokumenty vydávané mestami a obcami – teda orgánmi verejnej moci – boli vypracované v tradičnej podobe francúzštiny; v opačnom prípade by podľa nich nemali mať právnu platnosť. Ako argument použili aj historický edikt kráľa Františka I. z roku 1539, ktorým sa francúzština ustanovila ako povinný jazyk právnych aktov a listín namiesto latinčiny. Podľa predkladateľov zákona dnes platí podobná logika: ak miestna samospráva vydá dokument v podobe jazyka, ktorá nie je vo Francúzsku oficiálne kodifikovaná a nie je všeobecne zrozumiteľná, nemal by byť považovaný za záväzný.

Ako sme exemplárne ukázali na príkladoch z románskeho sveta, verejné inštitúcie zaoberajúce sa inkluzívnym jazykom, prípadne vehementne presadzujúce takúto komunikáciu, pracujú spravidla bez súčinnosti s jazykovednými inštitúciami a bez potrebných synergií: verejná inštitúcia Vysoká rada pre rovnosť žien a mužov vypracovala príručku bez ohľadu na potreby *všetkých* používateľov jazyka a presadzovala v nej pravidlá, ktoré nakoniec iná verejná inštitúcia (ministerstvo školstva) zrušila.

Záver

Feminizácia jazyka v románskych jazykoch má dve úrovne: jedna spočíva vo vytváraní feminatív pre pomenovania funkcií, titulov a profesií, druhá presadzuje nahrádzanie generického maskulína v pluráli prostredníctvom stratégií ako sú dublety, novotvary so špecifickými grafickými znakmi alebo neutrálne substantíva. Zatiaľ čo feminatíva prvého typu si pomaly, ale iste dobývajú svoje postavenie v taliančine, francúzštine i španielčine a opierajú sa o objektívne zmeny zástoja žien v spoločnosti, tú druhú podobu rodovo inkluzívneho jazyka odmietajú všetky vrcholné jazykovedné inštitúcie s poukázaním na jeho nezrozumiteľnosť pre bežného používateľa jazyka. ako sa ukazuje, otázka inkluzívneho jazyka v zmysle rodovo vyváženého vyjadrovania sa stáva aj politickým symbolom a podieľa sa na tvorbe identity reprezentantov politicko-ideologických línii na osi progresívny – konzervatívny.

Poznámka k financovaniu:

Príspevok je publikovaný v rámci riešenia projektu VEGA 1/0142/24 *Jazyková inkluzívnosť: medzi integratívnou a reštriktívnou funkciou.*

Literatúra

- Académie française. (2017, October 26). *Déclaration de l'Académie française sur l'écriture dite inclusive*. <https://www.academie-francaise.fr/actualites/declaration-de-lacademie-francaise-sur-lecriture-dite-inclusive> (Accessed September 26, 2025).
- Académie française. (2019, March 1). *Le rapport sur la féminisation des noms de métiers et de fonctions*. https://www.academie-francaise.fr/sites/academie-francaise.fr/files/rapport_feminisation_-_noms_de_metier_et_de_fonction.pdf (Accessed September 26, 2025).
- Accademia della Crusca. (2023, March 9). *Risposta al quesito sulla scrittura rispettosa della parità di genere negli atti giudiziari posto all'Accademia della Crusca dal Comitato Pari Opportunità del Consiglio direttivo della Corte di Cassazione*. <https://accademiadellacrusca.it/Media?c=54099131-d9f9-4f94-b999-e7aa4646b317> (Accessed September 15, 2025).
- Bohunická, A., & Orgoňová, O. (2024). Od štylistických reflexií K. Hausenblasa k reflexiám o inkluzívnosti štýlu a štylistiky pre spoločnosť digitálnej éry. *Acta Universitatis Carolinae. Philologica*, 3, 61–70. <https://doi.org/10.14712/24646830.2024.25>
- Bohunická, A., Khazarnovich, M., & Orgoňová, O. (2023). *Sociálna inklúzia a používanie jazyka*. Univerzita Komenského.
- CNN Español. (2024, February 27). El Gobierno de Javier Milei prohíbe el uso del lenguaje inclusivo en documentos oficiales en Argentina. *CNN Español*. <https://cnnespanol.cnn.com/2024/02/27/milei-prohibe-leguaje-inclusivo-documentos-oficiales-orix-arg> (Accessed September 15, 2025).
- D'Achille, P. (2024, September 21). Un asterisco sul genere. *Accademia della Crusca*. <https://accademiadellacrusca.it/it/consulenza/un-asterisco-sul-genere/4018> (Accessed September 15, 2025).
- Díaz Marengi, P. (2025, September 21). ¿Qué pasó con el lenguaje inclusivo? Debate, prohibiciones y futuro en la educación y la política. *El Clarín*. https://www.clarin.com/cultura/paso-lenguaje-inclusivo-debate-prohibiciones-futuro-educacion-politica_0_sz9UPPHbEw.html (Accessed September 15, 2025).
- Gruny, P. (2022, January 26). Proposition de loi visant à protéger la langue française des dérives de l'écriture dite inclusive. *Sénat de la République française*. <https://www.senat.fr/dossier-legislatif/ppl21-404.html> (Accessed September 26, 2025).
- Horváth, M. (2023). *Modelovanie eseje*. Univerzita Komenského

- Hoyos Ragel, M. (2002). Sexo, Género y Usos Lingüísticos. *Publicaciones*, 32, 13–32.
- Kazharnovich, M., & Orgoňová, O (2025). Gender-Sensitive Creations in Russian Language. *Slavica Slovaca*, 60(1), 93–101. <https://doi.org/10.31577/SlavSlov.2025.1.8>
- Khazarnovich, M. (2024). Political communication in the context of social media. In R. Štefančík (Ed.), *Jazyk a politika. Na pomedzí lingvistiky a politológie IX* (pp. 139–147). Ekonóm.
- Le Monde. (2021, May 7). Écriture inclusive: Jean-Michel Blanquer exclut l'utilisation du point médian à l'école. *Le Monde*. https://www.lemonde.fr/societe/article/2021/05/07/jean-michel-blanquer-interdit-l-ecriture-inclusive-a-l-ecole_6079436_3224.html (Accessed September 26, 2025).
- LOISON, M., PERRIER, G., & NOUS, C. (2020): Introduction. Le langage inclusif est politique: une spécificité française? *Cahiers du genre*, 69, 5–29.
- Moure, J. L. (2018). El lenguaje inclusivo. *El Castellano*. <https://www.elcastellano.org/el-lenguaje-inclusivo> (Accessed September 15, 2025).
- Ministero di Educazione. (2025, March 23). Chiarimento circa l'uso del simbolo grafico dell'asterisco (*) o dello schwa (ə) nelle comunicazioni ufficiali delle istituzioni scolastiche. *Ministero di Educazione*. https://www.mim.gov.it/documents/20182/8782792/m_pi.-AOODPIT.REGISTRO+UFFICIALE%28U%29.0001784.21-03-2025.pdf/4d39b729-fea8-90be-0a02-ee41ec8a0806?-version=1.0&t=1742564939056 (Accessed September 26, 2025).
- Moyšová, S. (2020). Koncept politickej korektnosti vo frankofónnom mediálnom a politickom priestore. In R. Štefančík (Ed.), *Jazyk a politika. Na pomedzí lingvistiky a politológie V* (pp. 261–269). Ekonóm.
- Moyšová, S. (2024): Aspekty inkluzívneho jazyka v slovenčine. *Kultúra slova*, 58(1), 3–14.
- Pekarovičová, J. (2016). Rod ako sociálna a gramatická kategória. In *Slovenčina (nielen) ako cudzí jazyk v súvislostiach II* (pp. 38–55). Univerzita Komenského.
- Pekarovičová, J. (2023). Rodový diskurz a jeho fungovanie v akademickej praxi. In J. Pekarovičová & M. Vojtech (Eds.), *Studia Academica Slovaca*, 52 (pp. 58–74). Univerzita Komenského.
- Popovičová Sedláčková, Z. (2023). Od vábenia k prázdnote: Vybrané jazykové aspekty clickbaitu v slovenskom online priestore. In *Impulzy súčasnej jazykovedy* (pp. 156–168). Univerzita Komenského.

- Real Academia Española. (2016, January 16). Informe sobre el lenguaje inclusivo. https://www.rae.es/sites/default/files/Informe_lenguaje_inclusivo.pdf (Accessed September 15, 2025)
- Sabatini, A. (1987). *Il sessismo nella lingua italiana*. Presidenza del Consiglio, Dipartimento per l'informazione e l'editoria.
- Vertánová, S. (2023, September 29). Zavináče aj krátke pauzy. Od rodovo vyvázenej nemčiny a španielčiny až k bizarným novotvarom. *Postoj*, <https://www.postoj.sk/138635/od-rodovo-vyvazenej-nemciny-a-spanielciny-az-k-bizarnym-novotvarom> (Accessed September 26, 2025).
- Vertánová, S. (2024). K jazykovým zmenám v typografickej kultúre. In R. Štefančík (Ed.), *Jazyk a politika. Na pomedzí lingvistiky a politológie IX* (pp. 440–449). EKONÓM.

Kontakt

Mgr. Stanislava Moyšová, PhD.

Katedra romanistiky	Department of Romance Studies
Filozofická fakulta	Faculty of Arts
Univerzity Komenského	Comenius University Bratislava
Email Address: stanislava.moysova@uniba.sk	
ORCID: https://orcid.org/0009-0004-3072-4031	

doc. Mgr. Silvia Vertánová, PhD.

Katedra romanistiky	Department of Romance Studies
Filozofická fakulta	Faculty of Arts
Univerzity Komenského	Comenius University Bratislava
Email Address: stanislava.moysova@uniba.sk	
ORCID: https://orcid.org/0009-0001-6281-5155	

Discursive Frames of Migration in Contemporary Politics

Ildikó Némethová

Abstract

This paper offers a multi-layered rhetorical and theoretical analysis of Viktor Orbán's 2025 migration discourse, examining three key speeches that articulate a coherent ideological framework across normative-political, cultural-symbolic, and socio-demographic registers. Drawing on political philosophy, development economics, and cultural theory, the paper demonstrates how Orbán strategically redefines migration as a civilisational concern, transforming it from a domain of administrative governance into a narrative of national survival and cultural continuity. The analysis identifies how rhetorical devices, such as metaphor, personification, synecdoche, and hyperbole, are deployed to frame migration not merely as a policy issue, but as a symbolic contest over sovereignty, identity, and democratic legitimacy. Rather than opposing European integration per se, Orbán advances a model of plural sovereignty rooted in bounded community, cultural inheritance, and anticipatory governance. The paper situates this rhetoric within a broader shift in European political discourse. It contributes to critical debates on the evolving relationship between migration, symbolic politics, and the normative architecture of democracy.

<https://doi.org/10.53465/JAP.2025.9788022552806.369-381>

Keywords: migration discourse, sovereignty, civilisational identity, rhetorical strategy, anticipatory governance, absorptive capacity, cultural continuity.

Introduction

In recent years, migration policy in Europe has shifted from being a mainly technical and administrative issue to a deeply political and symbolic one. Previously, debates focused on practical matters such as border management, quota setting, and asylum claim processing. Today, however, migration is increasingly discussed in terms of national sovereignty, cultural identity, and the future of European civilisation. This change signals a more pro-

found transformation in how migration is understood. It is no longer seen as a neutral topic managed through laws and procedures, but as a morally charged and emotionally powerful issue. As a result, migration now reflects deeper concerns about belonging, shared values, and the definition of national and cultural boundaries. It has become a powerful symbol of broader fears about national autonomy, demographic change, and the future of Europe's cultural identity.

Within this broader ideological shift, Viktor Orbán has emerged as a central figure in promoting an alternative discourse on migration, which rejects humanitarian and universalist narratives in favour of a sovereigntist and civilisational approach. His migration doctrine is anchored in three interrelated principles: national resilience, as a response to internal demographic decline; demographic realism, to address the perceived scale and permanence of external migratory pressures; and cultural sovereignty, defined as the moral right of nations to protect their cultural heritage and way of life.

Although Orbán's approach is frequently described in ideological terms, some of its core premises resonate with established political theories that defend the right of states to regulate migration. One prominent contributor to this line of reasoning is David Miller, whose *Strangers in Our Midst: The Political Philosophy of Immigration* (2016) argues that migration control can be justified as a necessary component of democratic self-governance. For Miller, immigration regulation is not a deviation from democratic norms but a means to preserve the cultural coherence and institutional integrity of political communities.

Miller (2016) challenges the notion that restricting immigration inherently contradicts democratic values. He asserts that communities have a right and a responsibility to manage membership in ways that protect their long-term viability. This must be carried out through participatory, lawful, and rights-based processes. Migration control is not an exceptional measure but a legitimate expression of collective autonomy, particularly relevant in contexts where national borders intersect with broader supranational obligations and humanitarian expectations.

This perspective is particularly relevant in the European context, where the assertion of national border controls is often viewed as conflicting with humanitarian obligations or supranational legal frameworks. Miller's argument challenges this assumption by showing that, under certain conditions, the defence of state sovereignty and the preservation of cultural continuity can be pursued through lawful and participatory means that remain consistent with democratic norms.

This conceptual framework clarifies the foundations of Viktor Orbán's stance on migration, which prioritises national authority, cultural continuity, and opposition to externally imposed measures. His assertion of Hungary's right to regulate entry, protect its Christian heritage, and reject EU-mandated quotas reflects the conviction, closely parallel to Miller's (2016), that decisions over migration must be grounded in the consent of the political community. For Orbán, the durability of democratic governance depends on citizens' capacity to uphold shared cultural references and collective historical consciousness.

From the perspective of development economics, Paul Collier's *Exodus: How Migration is Changing Our World* (2013) offers a systemic, evidence-based analysis that expands the normative debate on sovereignty. Collier argues that while managed migration can produce shared gains, large-scale or poorly regulated inflows, especially from low-income to high-income countries, carry substantial socio-economic risks. Central to his framework are the notions of absorptive capacity and social cohesion, which align with the structural logic underpinning Viktor Orbán's migration policy.

Absorptive capacity refers to a society's ability to incorporate newcomers without eroding institutional performance, cultural continuity, or civic trust. When that capacity is exceeded, the result may be fragmented communities, declining solidarity, and intensified political friction. Rather than treating migration as a universal good, Collier situates it as a contingent phenomenon with definable thresholds, beyond which the stability of even well-established democracies may be compromised. His focus on structural limits recasts migration not as a binary moral question but as a variable to be assessed in light of a society's long-term resilience.

This logic is echoed in Orbán's consistent emphasis on cultural compatibility, integration thresholds, and demographic pacing. His portrayal of Hungary as a *border fortress* and his rejection of *forced relocation quotas* are not simply political declarations but policy applications of Collier's (2013) insight that migration must be managed in proportion to a nation's capacity to maintain cohesion.

Collier's (2013) critique of the binary between open-border universalism and nativist closure provides a conceptual framework that intersects with Orbán's third-way position, which seeks to navigate between humanitarianism and national interest, and between ethical pluralism and civic realism. While differing in emphasis and political context, both perspectives converge on the view that migration policy must balance openness with social resilience. Collier (2013) offers an empirical and normative-economic lens through which Orbán's approach can be interpreted, suggesting that the long-term viability of democratic systems depends on their willingness to

admit newcomers and on their capacity to maintain the social structures that support public trust, equitable distribution, and civic participation.

Douglas Murray's *The Strange Death of Europe* (2018) frames mass migration as a symptom and a driver of Europe's deeper civilisational crisis. He argues that the continent suffers from a loss of confidence, marked by cultural fatigue, self-criticism, and detachment from historical identity. This internal weakening, according to Murray, creates a cultural vacuum into which large-scale immigration enters, not just changing demographics but accelerating the erosion of a shared European narrative. Migration reflects Europe's inability to affirm its values, resulting in diminished cohesion and a lack of civilisational clarity.

Murray (2018) does not place primary responsibility on immigration itself, but on the ideological retreat of Western elites. By prioritising inclusivity and multiculturalism, they have abandoned the defence of core values such as national identity, religious heritage, and intergenerational continuity. Migration has become a visible expression of a more profound crisis, which is rooted more in internal cultural decline than in external demographic pressure.

This framing closely aligns with Viktor Orbán's migration rhetoric, which similarly presents immigration not as a logistical or humanitarian issue, but as a civilisational turning point. Orbán's references to *organised population replacement* and his criticism of Brussels, NGOs, and transnational elites echo Murray's (2018) argument that Europe is being reshaped by actors indifferent to, or even hostile to, its cultural inheritance. While Murray offers a cultural-philosophical critique, Orbán translates that critique into political doctrine, portraying Hungary as *a border fortress* defending Europe's Christian identity.

Although Murray writes as a commentator and Orbán acts as a head of government, both articulate a shared vision that the preservation of civilisational identity requires institutional sovereignty and the moral resolve to uphold historical and cultural foundations. Border protection is not merely about security, but about safeguarding meaning, tradition, and collective identity.

The selection of the three speeches under analysis, delivered at the *Patriots for Europe* rally (May 18, 2025), the *CPAC Hungary* conference (May 29, 2025), and the *MCC Feszt* (June 9, 2025), is methodologically intentional and analytically strategic. These speeches serve as *discursive artefacts*, each reflecting a distinct communicative register: *normative-political*, *cultural-symbolic*, and *socio-demographic*. Through them, Viktor Orbán articulates and performs a layered ideological repertoire that integrates multiple theoretical frames into a coherent narrative structure. This structure

functions to legitimise his government's position on migration, national sovereignty, and Europe's civilisational identity.

Normative-Political Logic of Migration

In his address delivered on May 18, 2025, at the *Patriots for Europe* (Orbán 2025a) rally in Paris, Hungarian Prime Minister Viktor Orbán articulated a calculated and ideologically structured defence of state sovereignty, cultural continuity, and migration control. Often dismissed as populist or provocative, the speech, when analysed within a broader theoretical context, reveals a deliberate engagement with the *normative-political register*. It advances a principled argument for national self-determination, positioning border control as essential to the functioning of democratic authority and the preservation of collective identity.

Orbán frames migration as a normative challenge that touches on the core conditions of democratic legitimacy, namely, who holds the right to decide, what constitutes membership, and how cultural foundations are maintained over time. The speech critiques the role of supranational institutions and transnational actors, presenting them as threats to political autonomy and civic cohesion.

At the core of Orbán's (2025a) address is a categorical affirmation of state sovereignty, not solely as a legal principle, but as the ethical basis of democratic self-governance. His assertion that "*only those receiving permission may enter*" encapsulates the view that border control constitutes a fundamental expression of political identity and collective agency. This phrase operates as a form of metonymy, where the act of granting or denying permission stands in for the broader sovereign authority to regulate membership. It also invokes personification, casting the state as an intentional agent capable of deliberate moral judgment, receiving, granting, and protecting. The border becomes more than a territorial line; it is transformed into a gatekeeper that enacts the will of the political community.

This interpretation supports David Miller's (2016) argument that democracy depends on clearly defined political boundaries. He explains that a community must be able to decide who may enter to protect social unity, plan for the future, and ensure that its laws and institutions reflect the values of its people. Orbán's focus on sovereignty is not simply about keeping others out. It is a way of defending the basic conditions that enable democratic societies to function and make their own decisions.

Orbán's defence of sovereignty is closely tied to his emphasis on cultural continuity. Rather than presenting this as a narrow nationalist claim, he

situates Hungary within a broader European civilisational tradition, anchored in Christianity, historical resilience, and the preservation of shared symbolic structures. His reference to the constitutional commitment to “*Christian cultural identity*” employs synecdoche, using Christianity as a part that stands for a larger cultural whole, and metaphor, framing identity as a fixed inheritance rather than a negotiable construct. This formulation reinforces a political ontology in which identity is understood as something received across generations, deeply embedded in national institutions, and essential to political stability. Culture is not seen as optional or fluid, but as the underlying structure of collective life.

Critics may dismiss such discourse as nostalgic or essentialist. However, it reflects a concern increasingly recognised in comparative migration studies, namely that rapid, unregulated migration can erode the tacit norms and shared understandings essential to social stability. In *Exodus*, Paul Collier (2013) argues that when migration surpasses a society’s capacity to integrate newcomers institutionally and culturally, it risks undermining trust, cohesion, and the legitimacy of democratic governance. Orbán echoes this argument with the statement that “*cultural identity must be protected by all state organs*,” a formulation that employs personification, institutional metonymy, and meronymy. The *state* is animated as a moral agent, its *organs* metonymically representing the broader apparatus of governance. At the same time, meronymy is evident in the use of a part (the *organs*) to symbolise the whole (the *state*). This rhetorical construction elevates cultural preservation from an abstract ideal to a concrete obligation of the state’s institutional structure. It frames cultural integrity not as a symbolic concern, but as a necessary condition for civic resilience and democratic continuity.

Orbán’s use of historical and literary references, such as Victor Hugo, Albert Camus, and the 1956 Hungarian Revolution, is a deliberate rhetorical strategy aimed at embedding Hungary within the moral and historical identity of Europe. His quotation of Hugo, who described Hungary as “*the embodiment of heroism*,” uses metaphor, turning the nation into a symbolic figure that represents courage itself. Similarly, Camus’s phrase “*a trampled Hungary*” employs personification, presenting the country as a suffering, yet dignified, victim of oppression. These allusions (indirect references to culturally significant figures and events) function as intertextual appeals, drawing on the moral authority of respected European voices to reinforce Hungary’s historical role in defending freedom and justice.

Orbán’s reference to the 1956 uprising, “*we persevered to the end, and died by the thousands in the heroic battles against Soviet tanks*,” relies on multiple rhetorical tools. The use of “*we*” is a clear example of synecdoche, in which a part (the individuals who fought and died) stands for the whole

(the Hungarian nation). The phrase “*heroic battles*” intensifies emotional impact through pathos, and the overall sentence adopts the tone of epic narration, evoking a sense of historical grandeur and national sacrifice.

The speech’s discussion of migration and security further consolidates Orbán’s ideological narrative. His assertion that Hungary does not experience riots and that “*there is no violence*” under its migration regime serves both as a factual claim and a symbolic claim. These phrases employ rhetorical contrast and causal metonymy, where the absence of violence stands in for the success of Hungary’s sovereign migration policy. By highlighting calm as a visible effect, Orbán implies effective governance as its cause, thus transforming public order into political validation. This is also a form of evaluative metaphor, in which peace serves as a metaphorical sign of policy wisdom.

Orbán does not call for a withdrawal from the European project, but rather for a redefinition of its normative foundation. His vision centres on the principle of pluralistic co-sovereignty, a model in which nation-states retain juridical autonomy while remaining linked through shared civilisational values. The phrase “*the nations of Europe began to speak the same language: the language of sovereignty and freedom*” draws on a Pentecostal metaphor, functioning as a biblical allusion and allegorical device. It evokes the moment of divine mutual understanding at Pentecost, but repurposes it to signal political harmony without cultural assimilation.

Orbán’s 2025 address in Paris constructs a carefully layered narrative in which sovereignty, identity, and migration policy are reframed as moral imperatives rather than administrative choices. Through a rich interplay of metaphor, personification, and metonymy, the speech elevates Hungary’s national stance into a civilisational argument that seeks to redefine the very terms of European unity. Rather than opposing Europe, Orbán imagines a continental order rooted in reciprocal recognition, historical depth, and normative plurality. This rhetorical strategy legitimises Hungary’s domestic policy choices and positions the nation as an active participant in the remaking of Europe’s symbolic and institutional landscape.

The Cultural-Symbolic Framing of Migration

In his 2025 speech at *CPAC Hungary*, Prime Minister Viktor Orbán (2025b) focused on migration as a cultural and civilisational issue rather than a technical or policy matter. The speech belongs to the *cultural-symbolic register*, where migration is used to express deeper concerns about identity, values, and belonging. Orbán presents Hungary’s position as a cultural defence

against what he sees as the decline of Europe's moral foundations. He does not focus on border logistics or legal procedures, but on the risk of losing cultural traditions, shared values, and historical memory. The speech communicates a fear that uncontrolled migration could lead to the breakdown of European civilisation. Migration becomes a symbol of much larger questions about who Europeans are, what they share, and how long their way of life can endure.

Orbán's speech reflects a selective adaptation of ideas drawn from Douglas Murray's *The Strange Death of Europe* (2018), not by merely echoing its themes, but by incorporating them into a politically actionable framework. While Murray offers a cultural diagnosis of Europe's loss of confidence, Orbán transforms this analysis into a call for political renewal. Concepts such as civilisational fatigue and demographic unease are reinterpreted not as abstract cultural trends, but as justifications for concrete national strategies. Orbán moves beyond critique to construct a narrative in which cultural preservation becomes a central task of statecraft.

Orbán declares, "*The people of Europe do not feel safe in their own countries, in their own cities, on their own streets. They have become strangers in places where twenty years ago they were at home.*" This emotionally charged statement uses the metaphor of estrangement to express a perceived breakdown of cultural familiarity. The idea of becoming a stranger in one's environment symbolises more than social change. It signals a loss of continuity between past and present ways of life. "*Home*" represents a stable civilisational identity rather than a physical location. Its disappearance marks a deeper anxiety about the erosion of shared norms, values, and a sense of belonging.

Orbán reinforces his position with the claim, "*This is not integration, it is organised population replacement.*" This statement uses hyperbole to exaggerate the scale and intention behind migration, and functions as an accusation by attributing agency to unnamed actors. The word "*organised*" suggests deliberate planning, implying that population change is not accidental or structural, but coordinated and purposeful. This choice of language shifts the framing of migration away from humanitarian or economic explanations and recasts it as a targeted strategy. Orbán rejects the notion of migration as a neutral or unavoidable process and presents it as a disruptive force, actively imposed to replace existing populations. The result is a transformation of the migration debate, from a policy issue to an existential threat to national and cultural survival.

Murray (2018) offers a parallel critique, arguing that political and cultural elites introduced large-scale migration without democratic consent, fundamentally altering societies without public approval. Orbán echoes this

perspective through statements such as “*we want to take Europe back from migrants*” and his call for “*streets and neighbourhoods without fear.*” These expressions employ metonymy, using migrants not simply as individuals but as stand-ins for broader anxieties about institutional failure, demographic uncertainty, and the perceived loss of cultural cohesion. By substituting a complex set of societal concerns with a single visible category, Orbán simplifies the narrative and concentrates political meaning around emotionally resonant symbols.

Orbán’s 2025 CPAC Hungary speech constructs a culturally rooted narrative in which migration is portrayed as population movement and a test of civilisational resilience. Drawing selectively on thinkers like Murray and Miller, Orbán frames migration as a process with moral, historical, and symbolic weight. His rhetoric redefines sovereignty as a protective responsibility tied to the preservation of cultural order, while contrasting Hungary’s national model with broader European trends. Through metaphor and emotionally resonant language, Orbán transforms migration from a technical challenge into a symbolic lens through which the future of European identity is debated. Rather than rejecting integration outright, the speech outlines a vision of Europe based on differentiated continuity, in which historically grounded nations coexist through the mutual recognition of distinct civilisational legacies.

The socio-demographic framing of migration

Delivered on August 9, 2025, at the *MCC Feszt* event in Esztergom, Viktor Orbán’s speech (2025c) concluded a trilogy of rhetorical interventions that shaped Hungary’s discursive positioning over the summer of 2025, following his earlier addresses at the Patriots for Europe rally (May 18) and CPAC Hungary (May 29). While building on earlier themes, this speech is distinctly situated within the *socio-demographic register*, focusing on population dynamics, institutional resilience, and the long-term viability of national communities. Rather than simply reaffirming Hungary’s migration stance, Orbán deepens his civilisational narrative by invoking demographic realism, generational continuity, and the moral obligation to preserve societal cohesion amid accelerating pluralisation. Positioned between commemorative nationalism and strategic foresight, the address presents migration as a structural variable with lasting implications for public institutions, welfare systems, and cultural reproduction. Despite its symbolic tone, the speech operates as a theoretically informed reflection on the demographic and institutional dimensions of sovereignty in a changing European landscape.

Orbán's statement, "*we won the migration battle. We defended ourselves, and today Hungary is a migrant-free country,*" functions as a strategic assertion within the socio-demographic register, where population control is framed as essential to long-term national cohesion. The claim draws on the logic of anticipatory sovereignty, in which a state's legitimacy rests on current administrative performance and its capacity to foresee and prevent future threats to social and cultural stability. The phrase "*migrant-free*" is not a literal demographic description but an instance of strategic hyperbole, used to affirm institutional strength and civic preparedness symbolically. It also functions as a synecdoche, where the absence of a specific group stands in for broader ideals, such as effective governance, demographic control, and the protection of cultural identity.

The speech intensifies its socio-demographic logic through a rhetorically saturated passage, "*they wanted to turn Hungary into a migrant country, to re-educate our children with their gender activists, to abolish the thirteenth month's pension, to make us pay horrendous prices for utilities, and to take Hungarians' money out of Hungary.*" This sequence fuses diverse policy concerns into a unified narrative of existential threat. The pronoun "*they*" employs personification, collapsing abstract institutions (supranational bodies, NGOs, or foreign governments) into a singular, intentional adversary endowed with coherent agency and hostile intent. The phrase "*migrant country*" operates as metonymy, where the demographic descriptor stands in for the perceived erosion of cultural identity and societal homogeneity. "*Gender activists*" similarly functions as metonymy, symbolising broader ideological imposition and perceived cultural reengineering. The word "*re-educate*" is a loaded evaluative epithet, connoting coercive indoctrination rather than educational reform, and thereby eliminating interpretive neutrality. The phrase "*horrendous prices*" constitutes another evaluative epithet, heightening emotional response by amplifying the economic grievance. The cumulative list of actions attributed to "*they*" represents hyperbole, exaggerating the scope and coordination of policy threats to produce an overwhelming sense of siege. By compressing disparate domains, migration, education, pensions, utilities, and capital flight, into a single cascade of threats, the passage creates an affectively charged rhetorical synergy that positions Hungary as a besieged moral community.

Orbán's phrase "*our borders will be invaded*" uses a militarised metaphor, transforming migratory movement into an act of hostile aggression, and thereby activating the semantic field of warfare and national defence. This metaphor amplifies the stakes, casting migration not as a social phenomenon, but as an imminent geopolitical assault.

Orbán's address at the MCC Feszt event represents the strategic culmination of his summer 2025 rhetorical campaign, advancing previous narratives toward a demographically anchored vision of national resilience. Rather than merely restating prior positions, the speech redefines migration as a structural factor with enduring consequences for institutional integrity, cultural preservation, and sovereign policymaking. Through a deliberate use of rhetorical strategies, such as hyperbole, personification, metonymy, and metaphor, Orbán constructs a unified discourse centred on anticipation, defence, and continuity. Migration is positioned as a proxy for broader societal pressures, allowing population control to serve as a reference point for economic stability, educational sovereignty, and collective identity. As such, the speech functions symbolically and pragmatically, proposing a form of anticipatory sovereignty in which political legitimacy is measured by the state's foresight and capacity to manage demographic risk. Sovereignty extends beyond legal or territorial boundaries to encompass the long-term coherence of the national community in an increasingly complex environment.

Conclusion and Implications

This paper has demonstrated that Viktor Orbán's migration discourse operates as political rhetoric and a multi-register ideological framework that strategically integrates normative, cultural, and socio-demographic dimensions. Across the three speeches analysed, migration is consistently redefined from a technical policy matter into a civilisational lens through which questions of sovereignty, institutional legitimacy, and cultural survival are refracted. By drawing upon political theory (Miller), development economics (Collier), and cultural critique (Murray), Orbán constructs a layered narrative in which migration is a border issue and a symbolic battleground for the future of democratic self-determination and European identity.

At the normative-political level, sovereignty is framed as a legal right and a moral necessity, grounded in the democratic community's prerogative to regulate membership and preserve cultural coherence. The cultural-symbolic register transforms migration into a marker of existential anxiety, associating population flows with a broader loss of civilisational confidence. In the socio-demographic register, Orbán articulates a strategic logic of anticipatory governance, whereby population management becomes a tool for institutional resilience and generational continuity.

The implications of this analysis extend beyond Hungary's domestic policy. Orbán's speeches function as discursive prototypes for a growing transnational discourse that reframes migration through registers of cultural

defence, moral obligation, and demographic foresight. This discursive model challenges prevailing European integrationist paradigms by proposing a vision of plural sovereignty anchored in civilisational specificity. This model raises critical questions for future research and policy development: How can migration governance balance democratic consent with humanitarian responsibility? What are the risks and consequences of symbolically over-coding migration as a threat to national identity? Moreover, how should the EU engage with member states whose rhetorical strategies redefine the normative foundations of integration?

By unpacking Orbán's rhetorical repertoire through a scientific and interdisciplinary lens, this paper contributes to a more nuanced understanding of how migration debates are being reshaped across Europe. It calls for continued scholarly attention to the symbolic, structural, and ethical dimensions of migration discourse, especially as they influence public trust, institutional cohesion, and the legitimacy of democratic governance.

References

- Collier, P. (2013). *Exodus: How migration is changing our world*. University Press.
- Miller, D. (2016). *Strangers in our midst: The political philosophy of immigration*. Harvard University Press.
- Murray, D. (2018). *The strange death of Europe: Immigration, identity, Islam* (2nd ed.). Bloomsbury Continuum.
- Orbán, V. (2025a, August 13). Speech at the Patriots for Europe rally. *Prime Minister's Office*. <https://www.miniszterelnok.hu/patriots-for-europe-2025-speech> (Accessed August 13, 2025).
- Orbán, V. (2025b, August 13). Keynote address at CPAC Hungary 2025. *Prime Minister's Office*. <https://www.miniszterelnok.hu/cpac-hungary-2025-speech> (Accessed August 13, 2025).
- Orbán, V. (2025c, August 13). Speech at MCC Feszt 2025. *Prime Minister's Office*. <https://www.miniszterelnok.hu/mcc-feszt-2025-speech> (Accessed August 13, 2025).

Funding acknowledgment:

This text is the outcome of the APVV-23-0040 project, *Migration Discourse in the V4 Countries from the Perspective of Political Linguistics*.

Contact

Dr. habil. PhDr. Ildikó Némethová, PhD.

Department of English Language and Intercultural Communication

Faculty of Applied Languages

Bratislava University of Economics and Business

Email: ildiko.nemethova@euba.sk

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7041-1786>

Metaphorical Profile of Keir Starmer in His Key Public Speeches

Dajana Novák

Abstract

The article examines the metaphorical profile of the current UK Prime Minister Keir Starmer in his key speeches, aiming to reveal his communication strategies and persuasive power. The methodology used combines MIVPU, CMA, and CDA, which reflect a qualitative approach supported by descriptive statistics. The analysis revealed five dominant metaphorical domains with a consistent intensity of 26-30 metaphors per 1000 words across four speeches. These frameworks legitimise Labour as a pragmatic and responsible alternative to delegitimised Conservative discourse through metaphors of decay and performance.

<https://doi.org/10.53465/JAP.2025.9788022552806.382-393>

Keywords: conceptual metaphor, critical metaphor analysis, critical discourse analysis, political identity.

Introduction

Metaphor represents one of the most significant means through which social reality is constructed in political discourse. Lakoff and Johnson (1980) argue that metaphorical conceptualisations are not just decorative aspects of language, but form the core of our cognitive structure and frame the ways how we perceive the world. In political communication, metaphors allow persuasive frames, that shape public opinion and legitimise political decisions (Charteris-Black, 2011). Particular attention in this context is given to the Critical Metaphor Analysis (CMA), which, according to Charteris-Black (2004), connects linguistic procedures of metaphorical identification with critical examination of their ideological functions. This approach draws on the methodological impulses of quantitative linguistics and critical discourse analysis (Fairclough, 2010), which allow it to unveil how metaphorical frames support the construction of the identities of political actors, as well as their stance towards the opposition of voters

(Musolff, 2017). The political speeches of Keir Starmer, the current leader of the Labour Party and the Prime Minister of the United Kingdom since 2024, provide suitable material for examining this phenomenon. Starmer consistently uses metaphors to frame his political identity as a reformer, responsible manager, and fighter against injustice. Considering the turbulent context following Brexit and the Labour Party's efforts to regain public trust, his rhetorical strategy, centred on metaphorical themes of reconstruction, navigating crises, or fairness, is notably significant.

The aim of this article is to identify, analyse and interpret the metaphors in four Starmer's key speeches (2024-2025). The analysis is based on methodological processes of MIVPU (Metaphor Identification Procedure Vrije Universiteit) (Steen et al., 2010) followed by CMA frames and CDA. The result of the research is systematic mapping of metaphorical domains, their frequencies, ideological functions and their roles by construction of Starmer's political identity.

Literature review

Metaphors play a vital role in politicians' rhetoric because they facilitate the transition of complex political issues into familiar, easily understandable expressions, making their targets and policies clearer for the general public. Metaphors such as "politics is war" or "nation is family" help translate abstract goals into specific images, clarifying the politicians' aims and the perception they wish to create among the public (Feng & Wang, 2020; Lapka, 2021; Anber, 2023; Chachbane & Zrizi, 2023). Such framing can emphasise intensification, unity, or conflict depending on the politician's aims.

Politicians employ metaphors as persuasive tools to evoke emotions, influence public opinion, and garner support for their visions and goals. Metaphors of war can rally people to collective action or justify aggressive policies, while metaphors of travel can inspire hope and a sense of progress (Lapka, 2021; Chachbane & Zrizi, 2023; Akintayo & Olatokunbo, 2024). Metaphors aid in constructing a positive self-image for politicians or a negative portrait of their opponents, aligning with their strategic aims (Guo, 2025; Musolff, 2017).

The use of metaphors can reinforce a politician's ideological stance and leadership style. By purposely selecting specific metaphors, politicians reflect their values of power, protection, inclusion, etc., and connect to particular narratives (e.g., "the protector of the nation", "a mentor on the path")

(Rendell & Yerbury, 2020). This helps to build coherent political identity and to establish contact with target groups of voters.

Drawing on papers analysing Starmer's rhetoric style, his choice of language chiefly utilises stability, managerial competence and a departure from ideological extremes. His frequent use of metaphor "rock of stability" aims to form an image of strong leadership and distinguish himself from his predecessor and a long-term conservative leadership. Bonnet (2025) claims, that he uses it to present the Labour Party as trustworthy, inclusive alternative. This metaphorical framing signals a shift from radical change towards a calm and responsible attitude. Johnson et al. (2024) points out that the choice of metaphorical frames supporting a technocratic orientation, based on adhering to legitimacy and compliance with procedures, strengthens his managerial, administrative style of governance. Keir Starmer is described as forensic, drawing on his law experience, framing his political debates as questions of proof, control, and competence (Johnson et al., 2024). His style does not focus on emotions or populist appeals; rather, it emphasises reliability, professionalism, and a steady hand representing qualities to rebrand the Labour Party's image as a party of dependable governance (Thomson et al., 2020; Johnson et al., 2024; Bonnet, 2025). Starmer's metaphors reflect a political ideology rooted in pragmatism and order, based on rules, with a leadership style characterised by managerialism and stability.

Methodology

The research aimed to analyse four significant speeches by Keir Starmer within the period from July 2024 to May 2025: Fixing the Foundations (S1), Labour Party conference speech (S2), First speech as Prime Minister (S3), and Immigration White Paper remarks (S4). The total corpus comprised 9,965 words (S1=2,298 words, S2=5,751 words, S3=738 words, S4=1,219 words). The selection of the corpus was motivated by key milestones in the current Prime Minister's career, including the inaugural speech, programme speech, party conference, and the presentation of the principal political document on migration.

The metaphorical identification adhered to the Metaphor Identification Procedure Vrije Universiteit (MIVPU) (Steen et al., 2010). The process involved four steps, each requiring separate analysis of each lexical unit: 1. the basic lexical meaning was defined based on the Cambridge online dictionary regardless of context, 2. the meaning was defined based on the context within a sentence, 3. a comparison of the two defined meanings was

made to identify contrasts and facilitate mapping between two domains, 4. when a contrast was identified, the unit was classified as metaphorical. Word-for-word repetitions were systematically excluded, and each repeated use of the same metaphorical expression was counted as a distinct occurrence only when functioning as an independent lexical unit. The identified metaphorical units were classified in 12 conceptual domains (construction, disease/decay, void, journey/progress, conflict, container/belonging, household, nature/weather, performance/theatre, embodiment, technology/science, law/game). Such procedure allowed for frequency distribution and identification of ideological frameworks within Starmer's rhetorics.

Four nuanced interpretations, Charteris-Black's (2004) Critical Metaphorical Analysis (CMA) was employed, which reconstructed superior conceptual metaphors, e.g., nation as *a construction under maintenance* or *politics as a theatre play*. This framework was supplemented with elements of a combination with Critical Discourse Analysis (CDA) by Fairclough (1995), broadening the analytical context. CDA provided an interpretation of the use of metaphors as language tools in the construction of the leader's identity, the legitimisation of Labour Party frameworks, and the delegitimisation of former government discourses.

Descriptive statistics was employed as a quantitative research method. The total number of metaphorical units *Ns*, the total number of words *Ws*, and the intensity of metaphorisation per 1000 words, where *I* stands for relative intensity of metaphorical use, were identified for each speech and calculated using the formula:

$$I = Ns/Ws \times 1000$$

Results

Through quantitative analysis, 284 metaphorical units were identified across four speeches by Keir Starmer. The highest occurrence was found in the conference speech in London (S2), totalising 168, whereas the inauguration speech (S3) contained only 20 units. This notable difference was primarily due to the content scope of the speeches. Nonetheless, when adjusted for relative intensity, a remarkable consistency was observed. The metaphorical occurrence in all four speeches ranged between 26-30 metaphors per 1000 words, illustrating that metaphor in Starmer's rhetoric is a stable and deliberate tool (Table 1).

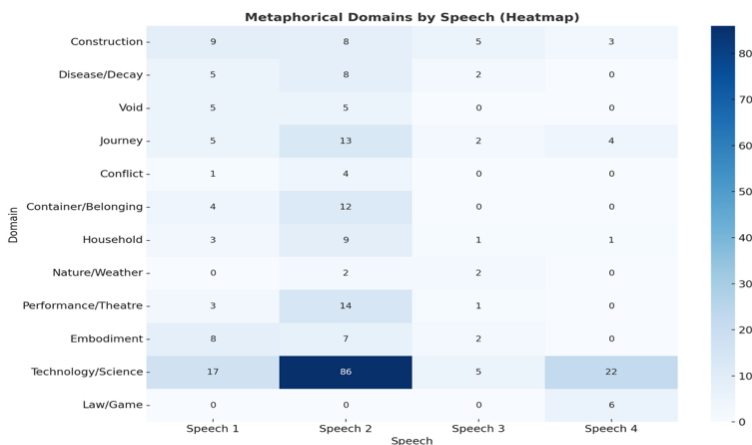
Table 1: The intensity of metaphor use within 4 speeches

	Number of words	Total number of metaphors	Metaphors per 1000 words
Speech 1	2298	60	26,11
Speech 2	5751	168	29,21
Speech 3	738	20	27,1
Speech 4	1219	36	29,53

Source: Author's own elaboration

The division of metaphorical frameworks based on their conceptual domains (Picture 1) reveals clear tendencies. The most frequently occurring metaphors of semantic categories were technology/science, construction, embodiment, and travel/journey. These domains were crucial for positive framing of the Labour Party and their political vision. On the other hand, the domains of theatre/performance and disease/decay were used mainly to frame criticism of their conservative opposition. Less frequent, but of significant meaning within specific contexts, were the metaphors of void, household and nature/weather. The heatmap (Picture 1) illustrates the differences among the four speeches. S1 is notable for a combination of constructive (9) and technological (17) metaphors. S2 is dominated by technological frameworks (86), followed by theatre (14) and void (13). The inauguration speech was characterised by a high occurrence of metaphors, with its core consisting of construction (5) and embodiment (2) metaphors. In S4, there was an increased number of technological metaphors (22), complemented by the framework of rules/game (6), which was absent in the other three speeches. This result highlights the adaptability of Starmer's rhetoric based on political context. The pattern of language focused on reconstruction and modernisation in party programme speeches contrasted with the language of rules and norms emphasised in political documents. The results of descriptive statistics (Table 1) confirm that, despite the variability in the total number of metaphorical units, the relative intensity of metaphor use remains constant, which indicates that a metaphor is an integral and consistent part of Starmer's rhetoric.

Picture 1 : Metaphorical domains by speech

Source: Author’s own elaboration

Picture 1 outlines the distribution of twelve metaphorical domains across Starmer’s four speeches. The dominant categories: technology/science (and construction define the core of his rhetorical strategy. Expressions such as “harness the power of AI,” “the experiment is over,” or “fix the foundations of our country” frame governance as a rational, evidence-based process of repair and innovation. These metaphors legitimise Labour as the *architect and engineer* of national renewal and reflect Starmer’s technocratic ethos. The embodiment and journey domains add emotional and moral resonance. Phrases like “the backbone of this country,” “heart and soul of the nation,” and “step on a longer journey” personify the state and portray collective progress as a shared physical effort. This blend of corporeal and kinetic imagery humanises the otherwise managerial discourse and strengthens the bond between leader and citizens. By contrast, performance/theatre and disease/decay frames serve delegitimising functions. References such as “politics of performance,” “bringing the curtain down,” or “deep rot in the heart of a structure” depict Conservative governance as superficial spectacle or moral decline. These negative metaphors reinforce a dichotomy between *responsible management* and *performative chaos*. Less frequent domains: law/game, void, and household appear contextually, reflecting Starmer’s legal background (“rules must apply,” “playing by the same rules”) or social agenda (“homes for heroes,” “roof over their head”).

They enrich his discursive repertoire with appeals to fairness and social responsibility.

Overall, the data confirm that Starmer's metaphorical repertoire functions as an integrated ideological system. Constructive and technological frames project competence and progress; bodily and journey metaphors communicate empathy and perseverance; and oppositional frames delineate ideological boundaries. Together they establish Starmer's image as both a technocratic reformer and a moral guide, whose authority is grounded in expertise, stability, and collective renewal

The CMA analysis, drawing on Charteris-Black, demonstrates that Starmer's metaphors do not function as separate lexical units; instead, they form coherent conceptual frameworks with strong ideological influence. Five main metaphorical domains were identified within four key speeches. One of the dominant frames in Starmer's rhetoric is a metaphor of *a nation as a construction project*. Lexical expressions such as *fixing the foundations*, *rebuilding Britain*, or *brick-by-brick* reinforce the image of the Labour Party as a competent architect of reconstruction, which behaves towards the state as to a technical object in need for expert intervention. This framework is also contrasted with the image of the Conservative Party, whose heritage is portrayed as *rot and decay*, emphasising the opposition between restoration and decay, stability and neglect.

This framework contrasts theatre play with management. Phrases like *politics of noisy performance*, *bringing the curtain down*, or *charade* diminish conservative policies as superficial staging focused on spectacle and media attention. The Labour Party is seen as a responsible manager capable of serious work and effective leadership. This framework employs values of rationality, pragmatism, and professionalism, creating a clear contrast between performative populism and technocratic competence.

The metaphor of the future as a journey legitimises gradual, collective progress and articulates the vision of transformation, which does not embody revolution but rather evolution. Journey, as a concept, activates values of patience, resilience, and perseverance, while Starmer admits that change requires time, continuity, and collective effort. This framework portrays an inclusive image of a political process, in which a voter is a companion, not a passive recipient.

The framework of a nation as a body (*backbone of the country*, *heart of the nation*, *back on its feet*) allows for personification of the state and its political or economic condition through bodily categories. Starmer depicts himself as a healer of the nation, who restores its health, well-being, and functionality. This type of metaphors possesses a strong emotional impact

and enables the leader to act as an empathetic savior, which strengthens his ethos and moral authority.

Last but not least, the framework of the economy as an experiment or scientific process (*harness the power of AI, experiment is over, addicted to cheap labour*) presents the Labour as a party of the future, capable of facing the challenges of the modern world through technological rationality, innovation, and expertise. This framework also criticises conservative economic policies as unethical and unsustainable experiments, activating an opposition between scientific competence and ideological improvisation.

Following the three-dimensional model of Fairclough's CDA (1995, 2001): textual analysis, discursive practice, and social practice, the identified metaphorical frameworks can be further interpreted as language sources used by Starmer to negotiate legitimacy, power, and identity. While CMA identified coherent clusters of metaphorical domains, CDA reveals the ideological grounding in broader socio-political contexts.

1. Textual dimension

Starmer's speeches are saturated with evaluative language and contrastive pairs at the textual level: „*rot* vs. *renewal*“, „*performance* vs. *service*“, „*chaos* vs. *control*“. These binary constructions discursively reduce political complexity into moral dichotomies, where Labour signifies renewal, rationality, and justice. The repetitive grammar structures empower this framework: declarative modality (*we will, we must*) functions as performative commitment, while inclusive pronouns (*we, our country*) build solidarity with the audience. Intertextual echoes of Brexit campaigns „take back control“ in S4 are integrated into Labour discourse, transforming past discourses into new political objectives.

2. Discursive practice

Institutional references and legal terminology are combined with emotional appeals such as embodiment, household, and journey metaphors. This hybridity demonstrates a dual approach, simultaneously addressing political elites and the general public (*the backbone of the country*). Interdiscursively, the managerial discourse (*efficiency, reform, planning*) merges with moral discourse (*dignity, justice, fairness*), strengthening the Labour Party's image as competent and ethical.

3. *Social practice*

At the level of social structures, the metaphorical repertoire justifies a technocratic-pragmatic ideology that addresses the turbulence following Brexit, economic stagnation, and declining public confidence. The framework of construction depicts Labour as the architects of national renewal, while the framework of disease and decay pathologises the conservative legacy. The path normalises the gradualness and postponement of reforms, thus managing expectations of slow improvement. Rules and games, along with science and experimentation, portray Labour as the guarantors of procedural fairness and rational modernisation, aligning with neoliberal values of regulation, responsibility, and innovation. Citizens are framed as co-creators ("*we build together*"), but simultaneously conditioned by responsibility ("*migration as deserved privilege*"), which reflects the tension between solidarity and control typical for current European socio-democratic politics.

CDA analysis showcases, that Starmer's metaphorical rhetorics does not fulfil only ornamental role, but systematically reproduces socio-political order, in which the Labour grasps authority as rational renovator of stability. The speeches contribute to construction of three interconnected identities:

- A) **Leader as a technocrat** (engineer, manager, scientist)
- B) **Leader as a moral guide** (healer, protector, truth carier)
- C) **Citizens as responsible co-builders** of the project called nation

Simultaneously, the conservative opposition is consistently portrayed in discourse to the role of actors, experimenters and purveyors of decay. The ideological function of this framing is to reinforce the hegemonic image of Labour as a pragmatic, fair and inclusive alternative, while previous governments are delegitimised as irresponsible, theatrical and destructive.

Conclusion

The analysis of Keir Starmer's four key speeches demonstrates that metaphor constitutes a consistent and deliberate tool in the construction of his political identity. By systematically employing the domains of construction, embodiment, journey, science, and rules, Starmer frames Labour as a competent, pragmatic, and ethical alternative to previous governments. The integration of CMA and CDA has shown that metaphors not only reflect cognitive structuring but also function ideologically, legitimising Labour's

technocratic pragmatism and moral authority while delegitimising Conservative legacy through frames of decay and performance.

The findings suggest that metaphor in Starmer's rhetoric is not ornamental but central to the process of discursive identity construction, expectation management, and mobilisation of the electorate. Implications for further research lie in expanding the corpus to other speeches and contexts including debates and interviews and in comparative studies with previous Labour leaders to explore whether this metaphorical pragmatism represents a broader trend in European centre-left discourse. Future research might also incorporate quantitative corpus tools and cross-linguistic analyses to capture how metaphorical repertoires shift across genres, audiences, and media.

Sources of excerpted texts

- Starmer, K. (2024): Keir Starmer's first speech as Prime Minister: 5. 7. 2024. London: Prime Minister's Office, 10 Downing Street. <<https://www.gov.uk/government/speeches/keir-starmer-first-speech-as-prime-minister-5-july-2024>> [20. 8. 2025].
- Starmer, K. (2024): Keir Starmer's speech on fixing the foundations of our country: 27. 8. 2024. London: Prime Minister's Office, 10 Downing Street. <<https://www.gov.uk/government/speeches/keir-starmer-speech-on-fixing-the-foundations-of-our-country-27-august-2024>> [17. 8. 2025].
- Starmer, K. (2024): Keir Starmer speech at Labour Party Conference 2024. 24. 9. 2024. <<https://labour.org.uk/updates/press-releases/keir-starmer-speech-at-labour-party-conference-2024/>> [17. 8. 2025].
- Starmer, K. (2025): PM remarks at Immigration White Paper press conference: 12.5.2025. London: Prime Minister's Office, 10 Downing Street. Webový portál GOV.UK, 12. 5. 2025. <<https://www.gov.uk/government/speeches/pm-remarks-at-immigration-white-paper-press-conference-12-may-2025>> [12.8. 2025].

References

- Akintayo, A., & Olatokunbo, O. (2024). Creative Use of Metaphor in Nigerian Political Discourse. *International Journal of Language, Literature and Culture (IJLLC)*, 4(5), 49–56. <https://doi.org/10.22161/ijllc.4.5.7>
- Anber, M. M. (2023). Metaphor in Political Discourse. *Journal of Tikrit University for Humanities*, 30(12), 336–345. <https://doi.org/10.25130/jtuh.30.12.2.2023.28>

- Bonnet, A. P. (2025). “The rock of stability?” A critical narrative analysis of Keir Starmer’s storytelling as opposition leader (2020–2024). *Journal of Language and Politics*, [Online first]. <https://doi.org/10.1075/jlp.24028.bon>
- Fairclough, N. (2010). *Critical Discourse Analysis: The Critical Study of Language*. Routledge.
- Feng, T., & Wang, F. (2020). Translation Strategies of Metaphors in Political Texts – A Case Study of the Report on the Work of the Government 2020. *European Journal of Literature, Language and Linguistics Studies*, 4(2), 1–8. <https://doi.org/10.46827/ejll.v4i2.194>
- Guo, S. (2025). Unveiling the Conceptual Metaphors in Political Discourse: A Fresh Perspective. *Journal of Linguistics and Communication Studies*, 4(1), 53–67. <https://doi.org/10.56397/JLCS.2025.02.07>
- Chahbane, K., & Zrizi, H. (2023). Language and Politics: Framing the Use of Conceptual Metaphors in Political Discourse. *International Journal of Linguistics, Literature and Translation*, 6(11), 114–119. <https://doi.org/10.32996/ijlt.2023.6.11.1>
- Charteris-Black, J. (2004). *Corpus approaches to critical metaphor analysis*. Palgrave Macmillan.
- Charteris-Black, J. (2011). *Politicians and Rhetoric: The Persuasive Power of Metaphor*. Palgrave Macmillan.
- Johnson, J. M. et al. (2025). ‘Mr Rules’: Keir Starmer and the juridification of politics. *British Politics*, 20, 272–286. <https://doi.org/10.1057/s41293-024-00258-1>
- Lakoff, G., & Johnson, M. (1980). *Metaphors We Live By*. The University of Chicago Press.
- Lapka, O. (2021). Language of Persuasion: Analysis of Conceptual Metaphors in Political Discourse. *The Grove. Working Papers on English Studies*, 28, 85–110. <https://doi.org/10.17561/grove.v28.6607>
- Musolff, A. (2017). Metaphor and persuasion in politics. In E. Semino & Z. Demjén (Eds.), *The Routledge handbook of metaphor and language* (pp. 309–322). Routledge.
- Steen, G. J. et al. (2010). *A Method for Linguistic Metaphor Identification: From MIP to MIPVU*. John Benjamins Publishing Company.
- Randell, S., & Yerbury, H. (2020). An Exploration of the Metaphors and Images Used to Describe Leadership in Two Different Cultural Contexts. *Frontiers in Education*, 5, 151. <https://doi.org/10.3389/feduc.2020.00151>
- Thompson, P. et al. (2020). A Strategic Left? Starmerism, Pluralism and the Soft Left. *The Political Quarterly*, 92(1), 32–42. <https://doi.org/10.1111/1467-923X.12940>

Contact:

Mgr. Dajana Novák

Department of English Language and Intercultural Communication

Faculty of Applied Languages

Bratislava University of Economics and Business

Email Address: dajana.novak.2@euba.sk

ORCID: <http://orcid.org/0009-0008-5094-5762>

Culture in the Crosshairs: A Metaphorical Analysis of the Speeches of the Minister of Culture, Martina Šimkovičová, and the Reactions of the Opposition and the Artistic Community

Žaneta Pavlíková

Abstract

The article focuses on conceptual metaphors in political and cultural discourse in Slovakia, with a particular emphasis on public statements by Minister of Culture Martina Šimkovičová and the subsequent reactions of the opposition, artists, and the cultural community. The article identifies and interprets the linguistic frameworks that shape public debate on culture, while analysing metaphors that play a key role in polarising society and constructing ideological positions.

<https://doi.org/10.53465/JAP.2025.9788022552806.394-405>

Keywords: culture, conceptual metaphor, political rhetoric, artistic discourse, cultural policy criticism.

Introduction

Since 2023, when the newly elected government of Robert Fico took office, the cultural-political landscape in Slovakia has been characterised by significant ideological interference in cultural institutions and a growing resistance from the general public. Since assuming her role, Minister of Culture Martina Šimkovičová, has initiated a series of contentious measures that have been interpreted by the opposition, artists, and the general public as endeavours to impose ideological control over the cultural discourse and to reinstate the era of normalisation. Media outlets and representatives of opposition political parties have been critical of the minister for her efforts to dominate Slovak culture, for bullying individuals from the cultural and artistic community, and for expressing hateful rhetoric toward minorities. It is evident that, as a consequence of her management style at the Ministry of Culture, she has been repeatedly referred to by both the media and the opposition as the “Minister of Unculture” (Jabůrková, 2025).

These developments have given rise to a power struggle, wherein the language of power is in opposition to the language of resistance. It is evident that both parties employ figurative expressions of a strong nature, interwoven with emotive elements.

In political discourse, the use of figurative language is a pivotal instrument in political communication. This linguistic device facilitates the transformation of complex and abstract political concepts into comprehensible representations. Within the context of political discourse, the utilisation of figurative language plays a crucial role in the simplification of intricate subjects, the mobilisation of public sentiment, the formation of the political subject's identity, and the emotional manipulation of its recipients (Seresová, 2024).

The employment of figurative language in both spoken and written communication serves to influence the opinions of the audience. It is evident that the utilisation of figurative language is contingent on the nature of the communicative activity in question. This phenomenon is influenced by factors such as the topic being discussed, the characteristics of the audience, the prevailing situational context, and other pertinent considerations. (Deignan et al., 2013). The primary objective of this article is to analyse specific instances of figurative language, namely metaphors, as employed in the speeches and comments of the incumbent Minister of Culture, Martina Šimkovičová, and in the responses of the opposition and the artistic community.

Critical discourse analysis and Framing in political discourse

Prior to the analysis of political speeches in particular, it is imperative to first explore the theoretical foundations of Critical Discourse Analysis (CDA) and the concept of framing, which play a pivotal role in understanding how political language constructs meaning and power.

Critical Discourse Analysis (CDA) is a multidisciplinary approach that investigates the relationship between language, power and ideology. In the context of politics, CDA demonstrates how discourse is strategically employed to influence public perception, legitimise authority, and shape collective understanding. A pivotal mechanism in this process is framing, which determines how political issues are presented and interpreted. As Norman Fairclough (1995) conceptualises, discourse is to be understood as a social practice, structured through three interrelated dimensions: textual analysis, discursive practice, and sociocultural practice. In this theoretical framework, political discourse is understood to be not merely a linguistic

phenomenon, but also a reflection of institutional and ideological structures. Framing operates within this model by foregrounding certain meanings and suppressing others, thereby contributing to the reproduction or contestation of power relations.

Teun A. van Dijk (2008) extends CDA by incorporating cognitive structures into the analysis. The socio-cognitive model under discussion places emphasis on the manner in which discourse is shaped and is shaped by mental representations, ideologies, and group identities. The organisation of political discourse is facilitated by macrostructures, which may be defined as topics and schemata that function to guide interpretation and reinforce dominant narratives. The application of framing in this specific context is known to instigate the activation of certain ideological positions, thereby exerting a significant influence on the public's cognitive processes.

According to Entman (1993), framing can be defined as the selection and emphasis of certain aspects of reality, with the objective being the promotion of a particular interpretation. In the context of political discourse, framing is understood to encompass four fundamental functions: problem definition, causal analysis, moral evaluation and remedy suggestion. These elements are embedded in rhetorical strategies, including metaphors, pre-suppositions and evaluative language. Together, these rhetorical strategies shape how audiences understand political events and actors.

It is important to note that framing is not a neutral linguistic feature rather, it is a strategic discursive tool. This phenomenon empowers political actors to construct persuasive narratives, provide a justification for policy decisions, and marginalise those who voice opposition.

Conceptual metaphors as means of shaping thoughts

According to Webster's Third New International Dictionary (1961), a metaphor is defined as a figure of speech in which a word or phrase denoting one kind of object or action is used in place of another to suggest a likeness or analogy between them (Webster, 1961). This is a rhetorical device that has been utilised in a variety of contexts, including political speeches and discourse. As Burkholder and Henry (2009) assert, the juxtaposition of two entities or terms from "different classes of experience" engenders a novel comprehension through the specific utilisation of language. Of the two terms, the one that is relevant to the topic under discussion is referred to as the tenor. The other term, the vehicle, is of a different class of experience from that same topic. In the event of the aforementioned terms being com-

bined by a speaker in order to form a metaphor, the receiver is urged to understand one concept in terms of the other (Burkholder, & Henry, 2009).

From the perspective of cognitive linguistics, Kövecses (2010) examines metaphors as a means of conceptualising one conceptual domain in terms of another. The utilisation of the metaphor of travel to illuminate the concept of existence, and the employment of the analogy of combat to elucidate the nature of dispute, serve as pertinent exemplifications. To elaborate further on this perspective, Kövecses (2010) elucidates that conceptual domain A is conceptual domain B, a phenomenon he designates as a conceptual metaphor. A conceptual metaphor is constituted by two conceptual domains, with the understanding that one domain is conceptualised in terms of the other. A conceptual domain is defined as a coherent organisation of experience. Consequently, we possess a coherent body of knowledge regarding journeys that we rely on when attempting to comprehend life, for example.

Kövecses (2010) provides a comprehensive explanation of the components of a conceptual metaphor. The conceptual domain from which metaphorical expressions are drawn to understand another conceptual domain that is understood in this manner is known as the target domain. It is evident that domains such as life, arguments, love, theory, ideas, and social organisations are target domains, while domains including journeys, war, buildings, food, and plants are source domains. The target domain is defined as the domain that is understood through the utilisation of the source domain. As Kövecses (2010: 4) asserts, the most significant study on metaphor was presented by Lakoff and Johnson. The authors explicitly explain the concept of metaphor and state that for most people, metaphor is a device of the poetic imagination and rhetorical flourish. This phenomenon is most often considered to be a characteristic of language in isolation. In contrast, the aforementioned pair of scholars has determined that metaphor is ubiquitous in everyday life, manifesting not only in language but also in action and thought. Lakoff and Johnson (1981) posit that the conceptual system that underlies human thought and action is inherently metaphorical.

As posited by Lakoff and Johnson (1981), conceptual metaphor is a theoretical framework that enables the conceptualisation of relationships between concepts that are not inherently obvious or immediately apparent. To illustrate this concept, they offer the example of the concept “ARGUMENT” and the conceptual metaphor “ARGUMENT IS WAR”. The conceptual metaphor argument is reflected in a wide range of statements in everyday language, as illustrated by the following examples:

- His criticisms were *right on target*.
- If you use that *strategy*, he'll *wipe you out*.
- I *demolished* all his arguments.

As illustrated by the aforementioned examples, the discourse does not utilise the conceptual framework of warfare in addressing the subject of arguments. It is evident that numerous behaviours exhibited during the act of arguing with another individual are, to a certain extent, informed by the conceptual framework of war

The employment of metaphors in political discourse has historically been met with a degree of scepticism. However, in recent discourse within various linguistic, psychological and philosophical realms, the significance of metaphor in the conceptualisation of social and political phenomena has gained recognition. Metaphors have been employed in political speeches as a means of facilitating human understanding of complex concepts. This is achieved by explaining such concepts via bodily experiences and the physical senses. Metaphors in political speeches help to both direct and constrain the audience's understanding (Pilyarchuk, & Onysko, 2018).

Methodology

The present study is based on the corpus of public speeches and media appearances by the Slovak Minister of Culture, Martina Šimkovičová, and the reactions of representatives of the oppositional political parties, as well as previous ministers of culture, artists and representatives of cultural institutions. The corpus was compiled to reflect a broad range of discursive interactions within the Slovak cultural-political domain.

The main objective of the analysis was to identify the linguistic and rhetorical features that frame culture, identity and political authority mainly through the use of metaphors. The metaphors used in this corpus serve not only as stylistic elements but also as cognitive tools that shape public understanding and reinforce ideological positions. In the study, the author seeks to explore the manner in which metaphors are used to express symbolic structures, which form the political discourse in the Slovak cultural-political sphere.

The analysis of the selected speeches and media outputs was conducted through the implementation of a qualitative conceptual metaphor analysis and the Metaphor Identification Procedure (MIP) (Steen & Pragglejaz Group, 2007), following a step-by-step approach. The initial step was to identify metaphorical expressions within the corpus. Particular attention was paid to figurative language shaping ideas around culture, artistic identity, and political power. In the next step, the metaphors were grouped according to their source domain, such as war, journey, health, or construction, according to the principles of Lakoff & Johnson's conceptual meta-

phor theory (Lakoff & Johnson, 1981). The third step involved the interpretation of metaphorical meaning of the metaphors found in the corpus and examining how they reflect underlying ideologies and contribute to the shaping of political narratives.

Profile and public reception of Minister Martina Šimkovičová

Martina Šimkovičová is a Slovak politician currently serving as the Minister of Culture in the fourth government of Prime Minister Robert Fico, being appointed to office in October 2023. Before her political career, she was a television presenter and served as a member of the National Council of the Slovak Republic from 2016 to 2020. She was re-elected in 2023 on the candidate list of the Slovak National Party (SNS), which some political scientists consider to be a far-right nationalist party (Štefančík, Stradiotová, 2022).

Since her appointment, Šimkovičová has been the subject of ongoing and broad criticism from the cultural sector, opposition parties, and independent media. Her term in office has been marked by controversial decisions and statements that many interpret as attempts to centralise control over Slovak cultural institutions and silence opposing views. Critics claim she has dismissed directors of key cultural institutions for political reasons, intimidated cultural professionals, and pushed reforms driven by ideology that threaten artistic freedom and diversity of expression. Šimkovičová's rhetoric has frequently included hostile remarks toward minority groups, particularly the LGBTI+ community, which she has publicly blamed for societal decline. Her statements have been described as discriminatory, xenophobic, and aligned with far-right narratives.

Because of her approach to managing cultural affairs, critics have repeatedly referred to her as the “Minister of Non-Culture.” Her leadership style is often marked by ideologically driven dismissals and public clashes with artists, and has triggered widespread protests, petitions, and organised pushback from civil society and cultural professionals. These events have sparked serious concerns about the weakening of democratic principles and the loss of cultural independence in Slovakia. (Dlhopolec, 2024; Hučko, 2024; rfi.fr, 2024)

Analysis of the speeches of Minister of Culture Martina Šimkovičová

As a nominee of the Slovak National Party (SNS), Martina Šimkovičová employs rhetoric that is frequently described as conservative, nationalist, and polarising. Her statements are characterised by criticism of liberal democracy, the LGBTI+ community, and so-called “gender ideology.” She often frames these topics as threats to traditional values and national identity, using emotionally charged language and moral appeals to mobilise support among conservative audiences.

Political scientist Tomáš Nociar considers the statements made by Martina Šimkovičová to be a textbook example of far-right rhetoric rooted in cultural pessimism. This type of discourse is typically characterised by a belief in ongoing societal decline and by binary divisions between “us” and “them”, or between “normal” and “deviant” individuals (Biró, in: Aktuality, 2024)

Analysis of the various works of the Minister of Culture Martina Šimkovičová reveals a frequent use of metaphors related to war, battle, and physical assault, aiming to emphasise tension, threats, and conflict. For instance, metaphors like *“wave of hatred, low blows against this ministry are made every single day, attacks on my person, ideological war, targeted pressure, misuse of public funds is a blow to culture, discrediting barrage”* can be categorised under the conceptual metaphor ARGUMENT/CONFLICT IS WAR. The purpose of such discourse is clear: to signal a hostile climate, organise feelings, and position oneself or the ministry as a target of aggression, thereby legitimising a defensive stance. Metaphors such as *“SNG is sinking”* or *“resigning from public service means leaving objectivity behind”* are linked to the conceptual metaphor ABSTRACT PROBLEMS ARE PHYSICAL OBJECTS. These provide a clear and appealing visual depiction of negative developments and threats to institutions.

Metaphors of control and manipulation characterise another important category: *“ministry misleads and lies, media persecution and scaremongering, misleading the public”*. Under this theoretical metaphor for the communication domain, INFORMATION IS AN INFLUENTIAL MATERIAL FORCE, the concepts included are *“SNG on the decline”*. Both these disclosures broadly concern the manipulation and undermining of credibility to create a narrative of legitimate defence and the need for transparency.

The third set of metaphors pertains to protecting and valuing culture, with examples like *„the defence of traditional values, the museum is not a private company but national heritage, culture should not be a battlefield of ideologies, I would rid culture of the political circus, creators do not need*

to be hung on ideological crutches". It uses the theoretical metaphor CULTURE IS AN OBJECT TO BE PROTECTED to describe the worth and necessity of preserving culture based on its autonomy and dignity. The metaphors are intended to remind people that culture is a delicate entity worth protecting from political or ideological exploitation.

Additionally, the Minister of Culture's soliloquies are accompanied by emotional metaphors, e.g., *suffocating hatred*, *pointless if my answers are taken out of context*, indicative of the concept of EMOTIONS ARE PHYSICAL FORCES. These metaphors are designed to provide a visual image of how hate and misinformation can ruin an entire culture and, consequently, appeal to the moral and emotional values of the audience.

Her texts as a whole comprise war and defence metaphors, manipulation metaphors, metaphors of cultural protection, and emotional visualisation. Together, these components construct the ministry and cultural institutions as victims of attacks, but also as protectors. This rhetorical device is used to rationalise defensive actions, evoke emotional bonds, and construct the battle between ideology and cultural ethos.

Analysis of the reactions of the opposition, cultural, and artistic communities

The reactions to Martina Šimkovičová's speeches from the opposition and cultural community can be characterised academically as instances of *normative contestation*. Her speeches provoke a fault line between competing visions of what Slovak culture ought to be: one that is often exclusionary, nationalist, traditionalist, oriented toward a singular "Slovak identity," and one that sees culture as diverse, inclusive, plural, and subject to democratic oversight and professional norms.

The critique is not merely about policy, but also about symbolic language: the way she frames issues (e.g., "ideology," "normality," "Slovak culture") is seen as performing exclusion, stigmatisation, and opening the door for institutional changes that centralise power and reduce independence. The opposition and cultural sector view her speeches not as innocent rhetoric but as markers of deeper shifts in norms—over freedom of expression, minority rights, institutional autonomy, and what constitutes legitimate culture.

From the analysis of the reactions of the opposition and the representatives of the cultural life, it appears that the metaphors used involve multiple existing conceptual frameworks that portray vision, struggle, principle, constraint, and defence of culture.

The first group includes metaphors referencing competition and hierarchy, such as expressions like *"the endeavour to elevate theatre to the highest echelon," "the prospect of contending with the Slovak National Theatre," "a single portal with designated operating hours,"* and *"the confrontation between conservative and liberal forces."* These metaphors belong to the CULTURE/ART IS COMPETITION/PLAYING A GAME conceptual analogy that enables the expression of tension, aspiration, as well as comparison by reference to achievements, providing a reminder that culture is a dynamic arena where actors compete and compete to be perceived as players in the game, to obtain recognition and good workmanship.

The second important group represents metaphors of war, attack, and physical violence, for example *"I expect collapse," "the gauntlet has been thrown down," "they are waging war on the Bratislava café scene," "managing culture in their clutches," "the ministry for which culture is the enemy," "the decay will continue," "restricting creative freedom."* These phenomena are thought through under the metaphor CULTURE IS A STRUGGLE / WAR . These actors are in it to promote the sense of threats, conflicts and pressures on the cultural context, giving legitimacy to the defensive and strategic conduct by the actors involved.

The third set of metaphors addresses issues of values, integrity, preservation, such as: *„our culture will be proud and unbreakable; the moral backbone of our society; devote energy and abilities; respect people who create values; leadership that would proudly stand behind culture; defining ourselves as the number one cultural country; etc.* It is a metaphorical discourse where the language is CULTURE IS A VALUABLE OBJECT TO BE PROTECTED and the intent of this is to highlight the significance, value, and moral accountability of culture and its producers.

The Fourth set of metaphors is the meaning of things art and design create: *"art cannot be stopped," "reflecting the bizarre nature of the times," "art can be defended," "tyranny cannot destroy creativity,"* and *"a book can only be well or poorly written."* In this example the conceptual metaphor ART IS AN UNSTOPPABLE FORCE is adopted, thereby expressing the intrinsic irresistibility of creation and the capacity of art to transcend all pressure and injustice. The purpose of the arts is to inspire and justify art and culture as an active (self sufficient and morally rewarding) form of cultural production.

The last of these metaphors pertain to transformation, movement and development, such as, *"2025 could be a transformative year," "changes in important positions," "money flowing into our people's projects,"* and, *"limited by the requirements of mainstream television."* These phenomena are developed with the metaphor TIME/EVENTS ARE MOVEMENT and are

to articulate expected changes, processes and energies required for cultural and cultural institutions.

The analysed texts draw on metaphors of war and defense, competition and game, value and protection, creative sovereignty, and movement and transformation. It is the result of imagining culture to be a living, breathing, valuable and troubled ecosystem that must be defended, values protected and creativity encouraged. This rhetorical tool allows for the construction of conflict as a narrative but also as challenges that also highlight the moral and professional responsibilities of cultural actors.

Discussion and Conclusion

The analyses of Martina Šimkovičová, minister of culture, speeches and reactions to counterpoint as well as cultural communities also show an organised use of the metaphoric rhetoric which functions, in several different ideological, emotional and strategic senses. Šimkovičová's rhetoric is marked by conservative, nationalist and dividing language that portrays social and cultural problems as an existential challenge to traditional beliefs and Slovak identity. By using various metaphors of war, conflict, and bodily attack ("wave of hatred", "attacks on my person", "ideological war"), she constructs a story that depicts not only herself but also the Ministry of Culture as victims under siege.

Opposition parties and cultural community reactions, in turn, expose counter-framing through secondary metaphorical formulations. Critics often use competing and hierarchical metaphors that reinforce their aspirations and achievements, as well as the changeable nature of cultural life. They also use war and struggle metaphors as a means to emphasise the threats that threaten creative freedom and institutional autonomy.

Taken together, these analyses show that Šimkovičová and both her critics use metaphor as a means to elucidate challenging abstract problems in an emotionally accessible form that makes sense when taken up by the individual, thus expressing them in very concrete terms. Most significantly, the metaphorical language of both sides plays a decisive part in shaping public perception of culture as an active, morally valuable and politically fragile territory, exposing the inextricability between rhetoric, ideology and the control of cultural institutions.

In conclusion, this research verifies that metaphor serves to represent the main modality by which cultural and political forces express and convey conflict, ideology, and responsibility. Šimkovičová's discourse mobilises fear, a sense of duty, and concern, while others stress resiliency, rivalry, and

the fact of the continuing importance of the making of culture. This play of metaphors serves to point up the contentious character of Slovak culture as a terrain of ideological argument that, through language, both expresses and creates power relationships and normative debates for the importance of culture to society. The discourse of the Minister of Culture can thus be understood as part of a broader strategy of linguistic delegitimation of the cultural community, while the reactions of the opposition and artists represent a language of resistance and defence of democratic values. Metaphors in this context are not merely a rhetorical device; they actively shape political reality and influence public opinion.

References:

- Biró, M. (2024, August 5). Biela rasa vymiera kvôli LGBTI tvrdí Martina Šimkovičová, podobá sa to na neonacistickú konšpiráciu. *Aktuality.sk*. <https://www.aktuality.sk/clanok/osnpNHL/biela-rasa-vymiera-kvoli-lgbti-tvrdi-martina-simkovicova-podoba-sa-to-na-neonacisticku-konspiraciju> (Accessed November 10, 2025).
- Burkholder, T. R., & Henry, D. (2009). Criticism of metaphor. In J. A. Kuypers (Ed.), *Rhetorical criticism: Perspectives in action* (pp. 97–114). Lexington Books.
- Deignan, A., Littlemore, J., & Semino, E. (2013). *Figurative language, genre and register*. Cambridge University Press.
- Dlhopolec, P. (2024, September 9). The Purge: A tumultuous summer at Slovakia's Culture Ministry. *Balkan Insight*. <https://balkaninsight.com/2024/09/09/the-purge-a-tumultuous-summer-st-slovakias-culture-ministry> (Accessed November 10, 2025).
- Entman, R. M. (1993). Framing: Toward clarification of a fractured paradigm. *Journal of Communication*, 43(4), 51–58. <https://doi.org/10.1111/j.1460-2466.1993.tb01304.x>
- Fairclough, N. (1995). *Critical discourse analysis: The critical study of language*. Longman.
- Hučko, T. (2024, December 2). Culture strikes back. *Eurozine*. <https://www.eurozine.com/culture-strikes-back> (Accessed November 10, 2025)
- Jabůrková, N. (2025, January 7). Anketa o kultúre: Rok 2025 bude ešte horší, umelci chcú zásadné zmeny. *Aktuality.sk*. <https://www.aktuality.sk/clanok/smShqSi/anketa-o-kulture-rok-2025-bude-este-horsi-umelci-chcu-zasadne-zmeny> (Accessed November 10, 2025).

- Kövecses, Z. (2010). *Metaphor: A practical introduction*. Oxford University Press
- Lakoff, G., & Johnson, M. (1981). *Metaphor we live by*. The University Press of Chicago.
- Pilyarchuk, K., & Onysko, A. (2018). Conceptual Metaphors in Donald Trump's Political Speeches: Framing his Topics and (Self) Constructing his Persona. *Colloquium: New Philologies*, 3(2), 98–156. <https://doi.org/10.23963/cnp.2018.3.2.5>
- RFI.RF. (2024, December 12). Nationalist minister tests Slovak culture, LGBT limits. *RFI*. <https://rfi.fr/en/international-news/20241212-nationalist-minister-tests-slovak-culture-lgbt-limits> (Accessed November 10, 2025)
- Seresová, K. (2024). Metafory v slovenskom politickom diskurze. In R. Štefančík (Ed.), *Jazyk a politika: Na pomedzí lingvistiky a politológie IX* (pp. 321–332). Ekonóm.
- Steen, G. & Pragglejaz Group (2007). MIP: A Method for Identifying Metaphorically Used Words in Discourse. *Metaphor and Symbol*, 22(1), 1–39. https://doi.org/10.1207/s15327868ms2201_1
- Štefančík, R. (2022). The Far-Right and the Roma. Reflection of Anti-Roma rhetoric in Electoral Behaviour in Slovakia. *Acta Geographica Universitatis Comenianae*, 66(2), 165–186.
- Van Dijk, T. A. (2008). *Discourse and power*. Palgrave Macmillan.

Funding acknowledgement:

This contribution is a partial result of the KEGA project No. 040EU-4/2024 Innovative Methods in Teaching Business Negotiations in English in the Context of the Successful Employment of Graduates of the University of Economics in Bratislava on the Domestic and Foreign Labor Market.

Contact:

PaedDr. Žaneta Pavlíková, PhD.

English Language Department and Intercultural Communication
Faculty of Applied Languages

Bratislava University of Economics and Business

Email Address: zaneta.pavlikova@euba.sk

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7104-1657>

Jazyk polarizace: Lingvistické a distribuční strategie ekonomických dezinformací na Facebooku

Milan Pišl

Abstract

The Language of Polarization: Linguistic and Dissemination Strategies of Economic Disinformation on Facebook. *This study examines the phenomenon of economic disinformation, which is disseminated via social media (especially Facebook) with the intention of spreading false or misleading information about economic topics. The digital communication environment, particularly Online Social Networks (OSNs), has become a crucial space for the proliferation of manipulative and deceptive content, often including elements of information warfare. The deliberate distortion of facts through such campaigns aims to destabilize society, mobilize supporters, and influence public opinion. This activity also carries a significant risk for the financial markets and affects citizens' confidence in economic institutions. The study focuses on the linguistic expression of disinformation messages, analyzing the deployed linguistic and non-linguistic elements. It also reflects on multimodal communication, including visual digital signs (images, videos, memes, etc.). The research findings are based on the analysis of selected Facebook posts and include an interlingual comparison of posts from the Czech and German-speaking environments. Because of the documented difficulty in correcting false information in recipients' long-term memory, the linguistic analysis of these techniques is crucial for understanding propaganda mechanisms and enhancing citizens' media competence (literacy). Combatting disinformation requires a multi-pronged approach involving technological, economic, legal, and social interventions.*

<https://doi.org/10.53465/JAP.2025.9788022552806.406-422>

Key Words: disinformation, Facebook, economic manipulation, polarization, linguistic strategies, multimodal communication, media literacy.

Klíčová slova: dezinformace, Facebook, ekonomická manipulace, polarizace, lingvistické strategie, multimodální komunikace, mediální kompetence.

Úvod

Digitální éra a rozmach sociálních médií radikálně změnila informační prostředí, v němž žijeme. Tato velice rychlá transformace přinesla nebývalé možnosti přístupu k informacím, ale zároveň zintenzivnila používání informací jako zbraní vůči protivníkovi (*weaponization of information*) a umožnila šíření dezinformací v nebývalém rozsahu a rychlosti (Maci & Demata et al. 2024: 33). Sociální sítě, jako je Facebook, se staly klíčovým prostorem pro distribuci manipulativních obsahů, které ohrožují kvalitu demokratického diskurzu a podkopávají důvěru v instituce (Gregor & Mlejnková, 2021: 544).

Fenomén dezinformace není nový (historicky existovala propaganda, zvěsti, lži, urážky na cti, pomlavy atp.), nicméně, digitální technologie a internetová infrastruktura umožňují produkci a šíření nepravdivých informací na zcela nové úrovni, a to exponenciální rychlostí. Zatímco politicky motivované dezinformace (např. manipulace voleb, informační válka, soupeření států mezi sebou) jsou široce analyzovány v různých kontextech (např. Cvrček & Fidler 2019), specifické zaměření na ekonomickou dezinformaci představuje dosud nedostatečně probádanou oblast zkoumání¹. Její důležitost podtrhuje fakt, že ekonomické dezinformace mají přímý dopad na finanční rozhodování občanů a na důvěru v ekonomické a státní instituce (Blesse et al., 2021: 22).

Cíle šíření dezinformací jsou většinou motivovány finančním prospěchem. V ekonomickém kontextu je klíčovým motivem finanční zisk, často generovaný prostřednictvím počtu kliknutí (tzv. *clickbait-desinformation*), které následně generují reklamní příjmy (Zimmermann & Kohring, 2020: 30). Provozovatelé dezinformačních profilů profitují z obsahu, který je senzacemi a emocemi natolik lákavý, že dokáže aktivovat masový počet uživatelů a vyvolat vysokou míru interakce a sdílení, bez ohledu na pravdivost (Syrovatka et al., 2020: 4).

Tato studie se zaměřuje na lingvistické a distribuční mechanismy, kterými ekonomické dezinformace využívají prostředí Facebooku. Demonstruje, jakým způsobem jsou dezinformační narativy konstruovány k vyvolání polarizace a jak jsou tyto obsahy zesilovány pomocí multimodální komunikace. Práce vychází z analýzy stávající odborné literatury, která se zabývá lingvistickými znaky manipulativních textů a mechanismy šíření v českém a německojazyčném kontextu. Jako výzkumný materiál byly použity pří-

¹ Nejen ekonomických dezinformací se věnuje projekt „Biografie dezinformace s přívlastkem AI: Rizikový fenomén prizmatem moderních věd o člověku“, v rámci něhož vznikl tento text. Více informací o projektu viz URL1.

spěvky z vybraných českých a německých profilů na Facebooku, které mají vysoký dezinformační potenciál².

Dezinformace, misinformace a fenomén *fake news*

Pro vyjasnění přesných pojmů a terminologického aparátu³ je nutné rozlišit mezi souvisejícími pojmy, které však mnohdy splývají, překrývají se a laická veřejnost je užívá synonymně. Nejprve je třeba si uvědomit, že u obsahů s vysokým dezinformačním potenciálem, existují dvě dimenze – na jedné straně se jedná o informace, které jsou nepravdivé, ale nemusí být nutně určeny k tomu, aby způsobily škodu. Sem patří klasické žurnalistické chyby, které však mainstreamová média dokáží dementovat a korigovat na pravou míru. Patří sem také uživatelé sociálních sítí, kteří šíří dezinformační obsahy z pohnutek uvedených dále. Na druhé straně se jedná o informace, které jsou záměrně vytvářeny a/nebo šířeny s cílem výslovně způsobit škodu (Alvarová, 2025:16).

Dezinformace (*disinformation*) je definována jako úmyslné šíření nepravdivých, nepřesných nebo zavádějících informací s cílem klamat nebo způsobit veřejnou škodu. Ústředním kritériem je, že odesílatel ví, že informace jsou nepravdivé, a má v úmyslu klamat (Wardle & Derakhshan, 2017: 401).

Naproti tomu misinformace (*misinformation*) je šíření falešných informací, které postrádá úmyslnou snahu o podvod – informace tedy nejsou správné, ale byly šířeny bez úmyslu způsobit škodu nebo jiný klamný záměr. Může jít o tzv. poctivé chyby, které se stávají v důsledku dnešního extrémně rychlého informačního toku. K tomu může dojít z nedbalosti, omylem nebo z důvodu nedostatečného výzkumu (Aïmeur & Amri et al., 2023: 21).

² Cílem této studie není odhalování ekonomických dezinformací jako takových. Seznam dezinformačních kanálů vydávají vládní i nevládní organizace, např. Ministerstvo vnitra ČR nebo Prague Security Studies Institute. Proti šíření dezinformací dlouhodobě bojují např. sdružení Čeští Elfové, skupina Konšpirátori.sk nebo volně přístupná aplikace na ověření informací prezentovaných na webu Verify.

³ Zejména německojazyčná odborná literatura kategorizuje a klasifikuje informace s dezinformačním potenciálem velice detailně a rozlišuje např. sedm druhů dezinformací: (1) nepřesné zpravodajství; (2) neúmyslné zavádějící obsah; (3) úmyslná dekontextualizace fakticky pravdivých informací; (4) úmyslné šíření nepravdivých informací; (5) zavádějící politická reklama; (6) neautentické a zavádějící pseudonovinářství; (7) propaganda (Zimmermann / Kohring 2020: 27).

Zvláštní kategorii tvoří škodlivé informace (*malinformation*), kdy se jedná o fakticky správné informace, které jsou však použity k cílenému poškození osoby, organizace nebo země, často zveřejněním soukromých informací. Pokud se jedná o cílenou strategii vůči privátní sféře protagonistů nebo institucí (tzv. *doxing*), kdy dochází k úmyslnému zveřejnění soukromých nebo identifikačních údajů (např. jméno, adresa, telefonní číslo, pracovní a finanční data atd.) o osobě na internetu bez jejího souhlasu, s cílem ji poškodit, zastrašit nebo zesměšnit. Tyto údaje jsou často získávány z veřejně dostupných zdrojů nebo neoprávněným přístupem (Zimmermann & Kohring, 2020: 24).

Termín *Fake News*, ačkoliv je v populárním diskurzu stále dominantní, je vědeckou komunitou často kritizován (např. Allcott & Gentzkow, 2017; Pennycook & Rand, 2021 nebo Kolomazník, 2024) kvůli jeho politizaci a zneužívání k diskreditaci tradičních médií. *Fake News* bývá definován jako záměrné vytváření a šíření nepravdivých zpráv, které formou napodobují profesionální žurnalistiku, ale postrádají redakční normy a záměr věrohodnosti. Jedná se o základní formu dezinformace, při které je obsah zcela vymyšlený a šířený s vysokým úmyslem oklamat (Kolomazník, 2024: 8). Rizika zahrnují narušení politického formování názorů, nesprávné hodnocení a upevnění ideologických přesvědčení a negativních emocí, jako je nenávisť nebo strach. Může také zjednodušovat a zkreslovat složité jevy, jako jsou právě ekonomická témata.

Ekonomická motivace a destabilizace

Ekonomické dezinformace se často rodí z čistě finančních pohnutek. Fenomén *clickbait*, který využívá senzační titulky namísto obsahové kvality, generuje pozornost a reklamní příjmy. Pro producenty je v tomto kontextu irelevantní, zda příjemce obsahu skutečně uvěří (Allcott & Gentzkow, 2017: 211). Ekonomický zisk díky monetizaci obsahu pomocí příjmů z reklamy je popsán a funkční model, kterým profesionalizované dezinformační kanály financují svůj provoz nebo se díky nim obohacuje jejich provozovatel (Syrovátka et al., 2020: 7).

Ekonomické dezinformace cílí na citlivá témata jako finanční mechanismy a důvěra v instituce. Typickým příkladem jsou v tomto ohledu například falešné zvěsti o vývoji akciových trhů nebo kondici jednotlivých podniků, což může ovlivnit změny akciových kurzů nebo pokles zájmu zákaz-

níků. Existence organizovaných dezinformačních útoků na společnosti⁴ může mít za cíl finanční zisk, získání konkurenční výhody, poškození reputace nebo ochranu vlastník politicko-ekonomických zájmů (Wolff, 2024: 478).

Dalšími dopady jsou (negativní) vliv na veřejné mínění a spotřebitelské chování, zkreslení ekonomických faktů a souvislostí u veřejnosti a voličů, finanční a reputační škody, odrazení investorů, případně bránění reforem a objektivnímu posouzení ekonomických opatření.

Sociální sítě jako živná půda pro distribuci

Facebook a další sociální sítě jsou primárním distribučním prostorem pro všechny typy a druhy dezinformačních obsahů. Umožňují rychlé a levné⁵ šíření informací bez tradičních filtrů, jako je kontrola faktů (Allcott & Gentzkow, 2017: 227). Mezi hlavní aspekty šíření patří jejich vysoká rychlost a viralita, protože nepravdivé zprávy se šíří rychleji, přičemž tento jev je přičítán především lidskému chování – ochotě sdílet překvapivý a emocionálně silný obsah (Christ, 2025: 212).

Kromě organického šíření se dezinformace zesiluje pomocí organizovaných taktik, při kterých se používají techniky zesílení (*amplification*), využívají se automatizovaní boti (*social bots*), vznikají falešné účty (*fake accounts*) nebo celé troli farmy (Aïmeur, Amri et al., 2023: 17-18). Na šíření dezinformačních obsahů se podílejí různí aktéři, mezi které patří jednotlivci, organizace, politické strany nebo dokonce zahraniční státy. V poslední době lze pozorovat také vysokou profesionalizaci při systematickém využití dezinformací k destabilizaci veřejného mínění pro různé cíle. Dezinformační útoky jsou považovány za jednu z ústředních hrozeb 21. století (Maci, Demata, 2024: 11) a speciálně hospodářské dezinformační aktivity mající za cíl strategické šíření nepravdivých, nepřesných, zavádějících nebo dekontextualizovaných informací z hospodářské oblasti, přináší institucí i sou-

⁴ V době pandemi Covid-19 například proti výrobcům očkování, farmaceutickým firmám a opatřením, které zavedlo ministerstvo zdravotnictví a hygienické složky státu (Štefančík 2022, Christ 2025).

⁵ Založit si profil nebo stránku na Facebooku (stejná pravidla platí v zásadě pro všechny hlavní sociální sítě, jako jsou Instagram, síť X, TikTok) jde velice snadno a zcela zdarma, stačí funkční e-mailová adresa. Za pomoci poměrně levné placené reklamy lze podpořit vyšší dosah daného obsahu. Lze detailně zaměřit okruh oslovených uživatelů podle jejich regionu, věku, pohlaví, vzdělání, zájmů a dalších kritérií, což multiplikuje zamýšlený dosah. Lze také nastavit, co je kýženou interakcí s uživateli – kliknutí na příspěvek, hodnocení „to se mi líbí“ nebo proklik na hypertextový odkaz, který uživatele zavede na jiný profil či jinou webovou stránku.

kromým podnikatelským subjektům významnou finanční či reputační⁶ škodu (Blesse et al., 2021: 24).

Algoritmy sociálních sítí určují, jaký obsah se komu zobrazí, s cílem maximalizovat interakce. Tím vytvářejí personalizované filtrační bubliny (*filter bubbles*) a ozvěnové komory (*echo chambers*), kde jsou uživatelé primárně vystaveni informacím, které potvrzují hlavně jejich stávající názory a přesvědčení. Jsou tak sociálními sítěmi direktivně izolováni od odlišných názorových proudů a objektivních zdrojů (Pennycook, Rand, 2021: 392). To vede k ideologické segregaci a polarizaci, protože lidé se obracejí k médiím, která sdílejí jejich pohledy, a vyhýbají se opačným názorům. Algoritmy upřednostňují obsah, který generuje mnoho interakcí (lajky, sdílení, komentáře). Desinformace, které jsou často senzační a emocionální, se tak šíří rychleji a s větší dosahem než pravdivé zprávy, což vede k jejich virálnímu šíření (*viral dissemination*). Dezinformace může získat nepřiměřenou relevanci a dosah prostřednictvím umělého vytváření poptávky nebo zesílení (např. pomocí automatizovaných účtů) nebo řízených sítí účtů. To může fakticky zamezit viditelnosti a přístupu k jiným informacím nebo názorům, čímž narušuje komunikační rovnost šancí (Horák, 2021: 140).

Jazyk jako nástroj polarizace a manipulace

Ekonomické dezinformace jsou nástrojem pro polarizaci a jejich jazyková analýza ukazuje na konzistentní paletu strategií, které mají za cíl zejména vyvolat emoce a posílit polarizaci (Wolff, 2024: 15). Jsou konstruovány tak, aby redukovaly složité ekonomické jevy na jednoduché dichotomie: *dobro-zlo*, *pachatel-oběť*, *firmy-zaměstnanci*, *banky-drobný střadatel*, *elity-pracující*, *stát-občané*, *korupčníci-bezúhonní*. Dochází tak k emočně nabitému vyhocení na ose *oni* versus *my*, do kterého jsou vtahovány další objekty cílené kritiky jako např. mezinárodní organizace nebo nezávislá žurnalistika. Dochází k posílení polarizace na horizontální úrovni (obyvatelé daného státu proti „cizím“, které reprezentují zejména migranti, Romové, Ukrajinci náboženské skupiny a sexuální menšiny) a také na vertikální úrovni (lid, národ, občané proti státu, elitám a bohatým), vždy však se silným emocionálním nábojem (Štefančík, 2022: 49).

Dezinformační texty jsou v porovnání s faktickými zprávami emočně bohatší (Ortner, 2014: 149). Je v nich častější výskyt negativních emocí, zejména hněvu, rozhořčení nebo také vzteku. Mezi základní strategie při ší-

⁶ Jako příklad mohou sloužit například falešné profily firmy ČEZ, které využily známého názvu a slibovaly výhodné investice nebo nabízely prodej kryptoměn (URL3).

ření dezinformací patří to, že dezinformační texty vykazují jasnou tendenci k jednoduchému jazyku, ale zachovávají vysokou frekvenci zdůrazňujících prvků (*emphatics*), čímž imitují seriózní žurnalistické žánry (Ruzaitė, 2024: 269). Pro recipienta na Facebooku se tak stírá rozdíl mezi seriózní a senzacívechtivou novinářskou prací. Často nedokáže rozlišit, zda se jedná o příspěvek s vysokým dezinformačním potenciálem, protože se na první pohled nijak neliší od klasických informací. Této strategie autoři dezinformací využívají ve velké míře a profitují z ní. Dezinformace často porušuje žurnalistické tabu jazykové distance a používá přímé oslovení čtenáře a imperativy. V kontextu sociálních médií se to projevuje i silnou expresivitou (Vaňková, 2014: 11), kdy sekundární účastníci zejména v diskuzích nebo svých komentářích používají vulgární a hanlivé výrazy na adresu politiků, ekonomů nebo dalších odborníků (Kolenčíková, 2016: 90). Ekonomické dezinformace využívají podobné techniky k utváření negativních identit a dokáží je jazykově propojit s hospodářskou aktivitou jednotlivých protagonistů, přičemž používají kontextová upřesnění a specifická adjektiva pro intenzifikaci expresivity: *zloděj dotací, kovaný komunista, bývalý estébák, korupčník z Agrofertu, lhář z Bruselu, loutka globalistů, bruselský poskok*. V německém prostředí se objevují analogický pojmenování: *Steuer-geldverschwender, Heizungsdictator, Öko-Fanatikerin, Inflationslügner aus Brüssel, Asyl-Millionär*.

Ústředním prvkem je negativní rétorika namířená proti elitám, vládám, vědeckým institucím a především etablovaným médiím (Gregor & Mlejnková, 2021: 541). Tento obraz „nepřítele“ (*Feinbild*) je zasazen do konkrétního emočního framingu, který umožňuje jeho širitelům propojovat zdánlivě neslučitelná témata, např. migrační a sociální politiku státu s ekonomickými aspekty. Tím dochází k cílené manipulaci, emocionální aspekty převáží nad znalostní bázi a příjemce nevyhodnocuje situaci objektivně a neutrálně. Dezinformační aktéři se často stylizují jako *neutrální experti* nebo *bojovníci za svobodu* v dystopickém světě (Weixler, et al., 2021: 131). Následující komentář⁷ se týká ceny plynu a ropy dodávaných Ruskem:

Vy progresivistické nuly máte vždy stejnou reakci! Zdroj?! Ty nemáš ten stejný internet jako já? Ty máš nějaký jiný internet? Ty jsi spadl z Marsu? Já jsem ten zdroj, rozumíš? Protože sleduji geopolitiku i vnitřní politiku jich patnáct let velmi intenzivně (tehdy jsem se probudil ze spánku, byl jsem spící jako ty). Nechceš doufat po mě (sic!), abych ti teď vyzobával stovky

⁷ Protože se jedná o komentář existujícího osobního profilu, který není anonymní, nelze kvůli ochraně autorských práv, a také kvůli ochraně autora této studie, uvést přesný zdroj. Text je však k dohledání při prostém zadání do vyhledávače Facebooku.

článků a videí z celého světa za posledních patnáct let! [...] A je mi jedno, že mě zablokují, mám svoji pravdu a nebojím se ji říkat veřejně.

V reakci můžeme pozorovat akty sebeutvrzení o vlastní pravdě k dané problematice, vlastní „zkušenost s cenzurou“ a autorskou stylizaci do role odvážného kritika. Najdeme zde narážky na nerovné zacházení diskutujících, blokování jako důkaz nepohodlnosti odlišného názoru a pokusy o vyvolání souhlasu, pobouření nebo soucitu komunity. Dochází ke zdůraznění vlastní odvahy, mnohdy až ke stylizaci do role disidenta nebo kritika společenského vývoje. Autority a zdroje jsou delegitimizovány, často s odkazem na „vlastní pravdu“ a emoční framing se pohybuje od frustrace, rozhořčení až po hrdost na vlastní občanskou odvalu. V následujícím facebookovém příspěvku⁸ lze demonstrovat celou řadu jazykových postupů, které jsou typické pro šíření ekonomických desinformací a obsahují prvky polarizace a manipulace:

Bioimperialismus made in USA

USA provozují po celém světě biologické laboratoře pod záminkou ochrany zdraví a bezpečnosti. Tyto zařízení, často vojenského charakteru a pod kontrolou Pentagonu, se vymykají místní kontrole. Kritici USA obviňují, že provádějí biologické testy v zemích jako Ukrajina, Gruzie a různých afrických státech. Obzvláště kontroverzní jsou vazby na firmy jako Metabiota a politické osobnosti jako Hunter Biden. Navzdory veřejné kritice chybí transparentnost a mezinárodní kontrola.

Na první pohled je možné identifikovat obviňování konkrétních aktérů, což má vliv na celkový emocionální framing textu. K tomu se využívají klíčová slova v nadpisu příspěvku (*bioimperialismus made in USA*) a okamžitý přesun odpovědnosti (*pod záminkou ochrany zdraví a bezpečnosti*). Pokračuje implicitní i explicitní přiřítání viny bez důkazů (chybějící kontrola, Pentagon jako viník) a chybí jakékoli zdroje pro daná tvrzení, respektive jsou velice obecné a jedná se o kritické zdroje bez uvedení kontextu (*kritici USA*). Přichází také zapojení politicky známých jmen, dehonestace a útoky ad hominem na konkrétní firmy nebo osoby (*firmy jako Metabiota a politické osobnosti jako Hunter Biden*). Negativní postoj autora se manifestuje také v pokusu, doplnit ekonomický kontext prostřednictvím geopolitické a institucionální kritiky (*chybí transparentnost a mezinárodní kontrola*). V tomto příspěvku se objevují typické znaky ekonomických dezinformací –

⁸ Zdroj: Facebookový profil „Nachdenkenseiten“, příspěvek lze dohledat pod URL2, vlastní překlad z němčiny.

chybějící důkazy pro tvrzení týkající se daného problému, které se realizuje maximálně v náznacích, emocionální diskreditace ekonomických aktérů, zamlžování zdrojů a ekonomických faktů. V tomto případě se jedná o typickou politicko-ekonomickou dezinformaci, jejímž cílem je vyvolat nedůvěru, strach a destabilizaci, přičemž používá manipulativní jazyk, vychází z již odhalených narativů a je v rozporu s fakty⁹ ověřenými důvěryhodnými institucemi.

Při zkoumání dezinformací v různých jazycích se ukazuje, že obsah je často překládán nebo adaptován z dominantních jazyků (Ruzaitė, 2024: 272). V kontextu německého a českého prostředí se objevují společné rysy v rétorice konspirací, nicméně existují i odchylky, respektive jazykové postupy a tematická progrese, které jsou pro daný jazyk typické. V německém diskurzu se přirozeně objevují složeniny (jako např. *Lügen-Medien* nebo *Falschbehauptung*) které umožňují kondenzaci informace a zvyšují tak expresivitu vlastního přesvědčení (Heyl, 2022: 112). V českém kontextu dezinformační média¹⁰ používají manipulativní techniky jako obviňování (*blaming*), nálepkování (*labeling*), odvolávání se na strach (*appeal to fear*) nebo demonizaci protivníka (*demonization*) (Gregor & Mlejnková, 2021: 541). Tyto strategie jsou často spojeny s pro-ruským narativem, což bylo v několika studiích jasně prokázáno (Cvrček & Filder, 2019; Gregor & Mlejnková, 2021 a další).

Multimodální komunikace a vizuální polarizace

Dezinformace se šíří prostřednictvím textových, zvukových i vizuálních modalit, často v jejich kombinaci, tedy multimodálně. (Horák et al., 2021: 148). Multimodální složky, zejména vizuální informace (obrázky, videa), jsou vnímány jako přesvědčivější, manipulativnější a efektivnější při vyvolávání emočních reakcí. Vizuální komunikace (např. *visual social media*) hraje klíčovou roli (Christ, 2025: 212). Využití obrázků, grafik a dalších audiovizuálních prvků je na sociálních sítích velice oblíbené a při šíření ekonomických dezinformací také poměrně časté. Populární a účinnou technikou je použití pravdivých obrazových materiálů v nepravdivém kontextu je tzv. rekontextualizace. Jako příklad mohou sloužit např. obrázky dětí,

⁹ Tato zpráva byla vyhodnocena jako jednoznačná dezinformace a to z několika spolehlivých zdrojů: EUvsDisinfo (Evropská služba pro vnější činnost), Correctiv.org (ověřování faktů), Bellingcat (analýza OSINT), OSN – UNODA (Úřad pro otázky odzbrojení) atd.

¹⁰ Mezi média hodnocená jako dezinformační patří např. Parlamentní listy, AC24, Sputnik CZ, Svět kolem nás a další. Jejich seznam uvádí Syrovátka et al. (2020).

uprchlíků, válečných obětí, kdy se prezentovaný obrazový materiál vůbec neváže k událostem, o kterých se píše v textu. Vizualní prvky jsou často asociativně otevřené, což umožňuje jejich rekontextualizaci k sugerování souvislostí, které neexistují (Mauler, Ortner 2017: 177). Také emocionální framing se za pomoci obrázků dosahuje podstatně snáz, než jen pouhým textem. Proto jsou obrazové podklady v dezinformačních kampaních velmi časté – v době jednoduchého generování obrázků pomocí umělé inteligence, kdy si každý uživatel může vytvořit obrázek doslova na míru a s jakýmkoli obsahem – vyvolávají silnou emocionální reakci, jsou snadno zapamatovatelné, rychle se šíří a slouží k manipulaci veřejného mínění (Christ, 2025: 213) a jejich šíření probíhá rychle.

Autoři dezinformací strategicky kombinují jazykovou a vizuální logiku pro maximalizaci persuzivního účinku. Vizualní prvky jsou často používány jako domnělý vizuální důkaz pro jazyková tvrzení, a tím se snaží sugerovat autentičnost a věrohodnost (Horák et al., 2021: 150). Autoři dezinformací se odvolávají na údajné experty nebo očitá svědectví, která mohou být skutečná, čímž maximalizují zdání serióznosti, ale jsou vytržena z kontextu, smyšlená nebo zfalšovaná. (Wolff, 2024: 186). Do výše uvedeného příspěvku o bio-imperialismu jeho autor doplnil grafickou koláž, která obsahuje následující prvky: starou mapu světa, zmačkanou americkou vlajku, laboratorní zkumavky a znak pro biologické nebezpečí (biohazard). V tomto případě přispívá obrazová složka k interpretaci získané desinformace: Problém je tu již od dlouho, na což poukazuje starobyle vyhlížející mapa světa. USA se snaží ovládnout celý svět, což však nekonvenuje s autorovým viděním světa, a proto je vlajka zmačkaná. Jedná se o ohrožení zdraví celé populace, proto byly použity obrázky laboratorních zkumavek a známý černo-žlutý mezinárodní znak pro biologické ohrožení. Emocionální framing v tomto případě jednoznačně odkazuje na nebezpečí, strach a jasnou hrozbu.

Distribuce a dopady na Facebooku v Česku a Německu

Facebook je klíčovým prostorem pro distribuci (nejen) ekonomických dezinformací v obou zkoumaných jazykových oblastech. Desinformace jsou často "hlasité, vzrušující, neslychané a pronikavé" a proto získávají pozornost uživatelů, jež se stala hlavním cílem společnosti orientované na sociální sítě. Mezi hlavní důvody patří anonymita. Internetové prostředí, kde uživatelé často vystupují anonymně nebo pod smyšlenou identitou, usnadňuje šíření dezinformací, protože snižuje pocit odpovědnosti za obsah (Alvarová 2025: 19). Dalšími aspekty akcelerující distribuci dezinformačních obsahů v obou zemích jsou nízké bariéry pro publikování, kdy sociální média

umožňují publikovat informace téměř nefiltrované. Informace prakticky nepodléhají selekčním mechanismům¹¹ a díky možnosti přesdílení obsahu neexistuje jasné oddělení mezi producentem a příjemcem.

Pokud se zaměříme na mechanismy šíření, tak se ukazuje, že jedním z primárních motivačních faktorů je finanční zisk. Ekonomické dezinformace profitují z tzv. ekonomie pozornosti (*attention economy*), kde kliknutí generuje autorovi obsahu příjem z automatizované reklamy (Syróvátka et al. 2020: 7). Toho využívají zejména uživatelé, kteří desinformační obsahy přímo vytváří a sdílí na svých webech nebo profilech na sociálních sítích¹². Zde se finanční motivace mnohdy spojuje s ideologicko-politickými důvody (Blesse et al., 2021: 22). Až sekundárně se do tohoto procesu zapojují jednotliví uživatelé sociálních sítí, a to v okamžiku, kdy příspěvky sdílí, komentují nebo lajkují. Tito sekundární aktéři však významně akcelerují distribuci dezinformačních obsahů, a to až s překvapivou intenzitou, protože často útočí na přirozenou psychologickou slabost konzumentů, zejména na sklon věřit tomu, co potvrzuje jejich stávající přesvědčení (*confirmation bias*). Sociální sítě fungují jako akcelerátory, které díky svým algoritmům upřednostňují emocionální, polarizující a senzační obsah (Christ, 2025: 212). Konzumace ekonomických dezinformací vede k chybným představám o hospodářských tématech – zejména protože se mnohdy jedná o velice komplexní problémy, jako jsou např. boj s nezaměstnaností, růst spotřebitelských cen, míra daňové zátěže, rostoucí výdaje státu, adresná sociální pomoc a mnoho dalších. A to se může projevit v politických preferencích nebo příklonu k alternativním zdrojům informací (Štefančík, 2022: 14). Tyto alternativní zdroje šíření ekonomických dezinformací zprofesionalizovaly své postupy a jejich strategií při distribuci dezinformačních obsahů je zaplavení (*firehose*) informačního prostoru konfliktními a alternativními příběhy – tzv. datový smog (*data smog*). Používá se taktika masivního šíření přes celou řadu různých kanálů s cílem zpochybnit samotný základ pro utváření názoru. Snahou je zrelativizovat realitu a dosáhnout stavu, který otřese všemi dosavadními jistotami ve smyslu, že nelze věřit vůbec ničemu

¹¹ Facebook se snaží proti dezinformacím bojovat a od roku 2025 modifikoval funkci nahlašování nevhodných příspěvků. Je tedy možné nahlásit nevhodný příspěvek a vybrat kategorii „Nepravdivé zprávy“. Facebook si následně nárokuje lhůtu třiceti dnů, během kterých se bude problémem zabývat, což může mít za následek smazání příspěvku nebo zablokování profilu. Nicméně pokud byl již příspěvek sdílen a komentován, nedá se jeho šíření fakticky zastavit.

¹² Obvyklým modelem pro co největší dopad šíření daného obsahu je propojení webové stránky a profilů na sociálních sítích. Lze tak dosáhnout jak intenzivní interakce s uživateli (diskuze, komentáře, sdílení nebo lajky), tak i publikovat delší texty, které mají budit zdání serióznosti a důvěryhodnosti (např. URL2).

(Weixler et al., 2021: 152). Jedním z hlavních důsledků polarizace společnosti je vliv na ekonomické rozhodování a důvěru ve fungování státu a důležitých ekonomických organizací. Klíčovým cílem dezinformačních kampaní je podkopání důvěry v demokratické instituce, média a elity, což vede k tzv. heuristice nedůvěry. Dochází tak ke stavu, že každou zprávu lze v principu označit za nepravdivou, manipulativní nebo dezinformační a tím oslabit nebo zcela vyloučit její relevanci (Blesse et al., 2021: 25).

V českém prostředí se alternativní média stala důvěryhodnými a preferovanými zdroji pro část společnosti, ačkoliv šíří nepodložené, zavádějící a konspirační obsahy (Syrovátko et al. 2020, Kolomazník 2024, Alvarová 2025). Data z českého výzkumu ukazují, že nejčastějšími technikami jsou obviňování (*blaming*, 40 %) a manipulace fakty (*fabrication*, 34 %) (Gregor & Mlejnková, 2021: 547). Časté je také používání negativně konotované expresivní lexiky a politických nadávek ze strany sekundárních účastníků diskurzu, tj. laických uživatelů sociálních sítí. Český online politický diskurz je charakteristický extrémní expresivitou a subjektivizací. Dochází zde k průniku nesouhlasu do osobní roviny, kdy se klíčová sémantická informace (např. vůči nezaměstnaným příjemcům sociálních dávek) prolíná s individuálním světovým názorem, a to mnohdy za pomoci vulgarismů, osobních útoků a urážek. České i německé narativy jsou si sice mnohdy podobné (polarizace, emoční framing atd.), ale mnohdy reflektují konkrétní situaci a konkrétní protagonisty v dané zemi. Zejména útoky *ad hominem* se mohou lišit – existuje skupina celosvětově dehonestovaných osob (Bill Gates, George Soros, John Biden) a také útoky na konkrétní osoby v Německu (zejména kancléř nebo premiér, ministr/yně financí, představitelé národní banky a dalších ekonomických institucí). V této souvislosti se objevují také hanlivá označení konkrétních politiků, která narážejí na jejich nedostatečnou ekonomickou erudici, případně na jejich mnohdy nerealistické návrhy řešení hospodářských problémů státu: *profesor šetrnosti* (Petr Fiala, bývalý premiér), *paní Svetrová* (Markéta Adamová-Pekarová, bývalá místopředsedkyně PS), *Dlužena von Bankrot* (Alena Schillerová, bývalá ministryně financí), *Kradousek* (Miroslav Kalousek, bývalý ministr financí) nebo *pan rozpočet* (Vít Rakušan, bývalý ministr vnitra). V Českém prostředí jsou napadány zejména nevládní organizace (např. Člověk v tísni) a je kritizována jejich práce a způsob podpory (Alvarová, 2025:51). Pokud se podíváme na historické souvislosti, které se v českém kontextu ekonomických dezinformací objevují, pak je to nejčastěji srovnání komunistického typu hospodaření s kapitalistickým. V rámci porevolučního vývoje se pak často objevuje srovnání ekonomického prostředí v 90. letech 20. století, tzv. divoké devadesátky, s dnešní podobou ekonomiky (Štefančík, 2022: 154).

V případě německých ekonomických dezinformací lze pozorovat větší důraz na témata spojená s migrací a vnitřní bezpečností Německa. Objevuje se také negativní rétorika namířená proti elitám, vládám, vědeckým institucím a zavedeným médiím, které jsou označovány jako *Lügenpresse* (lživý tisk) (Heyl, 2020: 116). Kritika vládní ekonomické politiky se také objevuje a často se zaměřuje na konkrétní, často prominentní, aktéry. Proto bývá v dezinformačním prostředí ministr financí Christian Lindner označován jako *Sparminister* (ministr šetření), bývalý ministr financí Wolfgang Schäuble jako *Schwarze Null* (černá nula), ministr hospodářství Robert Habeck jako *Heinzigspapst* (papež topení) a poslankyně Sahra Wagenknecht jako *Rote Millionärin* (rudá milionářka). Na německých facebookových profilech s vysokým dezinformačním potenciálem také daleko více rezonují konspirační teorie, které obsahují historické analogie a zkreslení (Wolf, 2024: 78). Zejména se jedná o přirovnání současného stavu k nacistické ideologii s cílem delegitimizovat vládu a ospravedlnit si tak vlastní antidemokratické cíle. V rámci geografie Německa se můžeme setkat také se srovnáním éry západního, ale zejména východního Německa se současností, pro který se vžil termín *Ostalgie* – vykreslování života v NDR v pozitivním duchu a sentimentální nálady nad již neexistujícím státním útvarem. V německém prostředí se dbá více na práci s informačními zdroji a příspěvky bez uvedení zdroje se na jedné straně objevují v daleko menší míře než v českém jazykovém prostředí a na straně druhé je zamlčením zdroje informací výrazně snížena jejich relevance a jejich distribuce přes sociální sítě neprobíhá tak intenzivně.

Závěr

Jazyková charakteristika ekonomických dezinformací šířených na Facebooku je komplexní fenomén, který kombinuje ekonomické motivace s lingvistickými a multimodálními strategiemi. Jejich distribuce probíhá specifickými lingvistickými a narativními prostředky, které jim propůjčují zdánlivou koherenci a přesvědčivost, často využívající kulturně zakotvené receptivní očekávání – ekonomické dezinformace často představují svět jako boj mezi dobrem a zlem (mocná elita, ti nahoře, stát). Tato silná dichotomie "my versus oni" je klíčové pro polarizaci a budování skupinové identity. Obvinění z utajování, šíření dezinformací nebo omezování základních práv jsou namířena proti institucím, jako je politika, média a věda. Často se používají historická srovnání nebo politicko-hospodářské narážky k delegitimizaci protivníků. Producenti obsahů s vysokým dezinformačním potenciálem se často prezentují jako objektivní a nezávislí zprostředkovatelé exkluzivního vědění.

ní, kteří mají zvláštní kvalifikaci a odbornost. Často zdůrazňují své "vystoupení ze systému" jako důkaz, že odhalují pravdu, kterou elity tají. Snaha vybudovat jazykovou blízkost mezi autorem a příjemcem, která posiluje vztahové a emocionální vnímání obsahu, budí silné emoce a polarizuje. Tyto lingvistické a narativní strategie vytvářejí soudržný systém, který umožňuje ekonomickým dezinformacím rezonovat s emocemi a předsudky publika a zdánlivě logicky vysvětlovat složité jevy.

Z lingvistického hlediska dezinformace zneužívají expresivní jazyk, a redukci komplexity hospodářských problémů na jednoduché dichotomie, s častým použitím nálepkování (*labeling*) a konstrukcí obrazu (domnělého) nepřítele. Z multimodálního hlediska pak vizuální prvky (fotografie, grafy) posilují emoční dopad a sugerují věrohodnost skrze rekontextualizaci a zdánlivé vizuální důkazy. Interlingvální srovnání v českém a německojazyčném prostředí ukazuje na společné distribuční techniky a narativy (např. útoky na elity, historický protizápadní sentiment).

Cílem všech aktérů, kteří chtějí s (nejen) ekonomickými dezinformacemi bojovat, je podpora kritické kompetence, konfrontace s dezinformačními obsahy a odhalování argumentačních vzorců a manipulačních technik. Ukazuje se však, že u ekonomických témat nestačí jen faktická kontrola (Faktenchecks), ale je nutné ji doplnit o tzv. kontrolu dopadů (Folgenchecks) – tedy poukazovat na tržní zpětné i budoucí dopady ekonomických politických opatření, protože lidé mají tendenci komplexní realitu zjednodušovat a vnímat pouze bezprostřední primární efekty, které se týkají jich samotných. Vzhledem k prokázané obtížnosti dlouhodobé korekce již usazených nepravdivých přesvědčení, je klíčové zaměřit se na prevenci. Znalost a lingvistická analýza těchto technik je nezbytná pro posílení mediální kompetence občanů, která jim umožní kriticky rozpoznávat multimodální persuazivní strategie, dříve než informace ovlivní jejich postoje a rozhodování.

Elektronické zdroje

URL1: Biografie dezinformace s přívlastkem AI: Rizikový fenomén prizmatem moderních věd o člověku, <<https://dezinfo-opjak.osu.cz/>> [27. 10. 2025].

URL2: Bio-Imperialismus made in USA. Příspěvek Facebookového profilu NachDenkSeiten, <<https://www.facebook.com/NachDenkSeiten/posts/pfbid0gqETk5k5UGJGwCHVs76tsCshZCugHMAJ3vqDCWueituezD6gkrcz1XPUDLieMI>> [10. 10. 2025].

URL3: ČEZ varuje před podvodnými reklamami na internetu: nenechte se natchytat na nereálný slib vysokých zisků, <<https://www.cez.cz/nextcez/-cs/pro-media/tiskove-zpravy/cez-varuje-pred-podvodnymi-reklamami->

na-internetu-nenechte-se-nachytat-na-nerealny-slib-vysokych-zisku-222380> [12. 10. 2025].

Literatura

- Aïmeur, E., Amri, S. & Brassard, G. (2023). Fake news, disinformation and misinformation in social media: a review. *Social Network Analysis and Mining*, 13, 30. <https://doi.org/10.1007/s13278-023-01028-5>
- Allcott, H., & Gentzkow, M. (2017). Social media and fake news in the 2016 election. *The Journal of Economic Perspectives*, 31(2), 211–236. <https://doi.org/10.3386/w23089>
- Alvarová, A. (2025). *Průmysl lži: Propaganda, konspirace a dezinformační válka*. Triton.
- Blesse, S., Heinemann, F. & Krieger, T. (2021). Ökonomische Desinformation — Ursachen und Handlungsempfehlungen. *Wirtschaftsdienst*, 101, 943–948. <https://doi.org/10.1007/s10273-021-3066-3>
- Cvrček, V., & Fidler, M. (2019). More than keywords: Discourse prominence analysis of the Russian web portal Sputnik Czech Republic. In M. Berrocal & A. Salamurović (Eds.), *Political discourse in Central, Eastern and Balkan Europe* (pp. 93–116). John Benjamins.
- Christ, K. (2025). *Verschörungstheorien im Videoformat. Multimodale Kommunikationsmuster in deutschsprachigen YouTube-Videos zur COVID-19-Pandemie*. De Gruyter.
- Gregor, M., & Mlejnková, P. (2021). Facing Disinformation: Narratives and Manipulative Techniques Deployed in the Czech Republic. *Politics in Central Europe*, 17(3), 541–564. <https://doi.org/10.2478/pce-2021-0023>
- Heyl, M. (2022). Über die Bande gespielt: Verschwörungsmythen in der Gedenkstättenarbeit. Ein „Werkstatt-Text“. In S. Kirchberg & K. Müller (Eds.), *Verschörungstheorien* (pp. 110–127). Gegen Vergessen – Für Demokratie e.V.
- Horák, A., et al. (2021). Technological approaches to detecting online disinformation and manipulation. In M. Gregor & P. Mlejnková (Eds.), *Challenging online propaganda and disinformation in the 21st century* (pp. 139–166). Palgrave Macmillan.
- Kolenčíková, N. (2016). Sémanticko-pragmatické aspekty politických nářadů. In *Varia XXVII: Zborník príspevkov z XXVII. kolokvia mladých jazykovedcov* (pp. 82–90). Belianum.
- Kolomazník, T., Sarvaš, T., & Rod, Z. (2024). *Proč věříme dezinformacím? Strategická komunikace jako možná cesta z bludného kruhu*. Kniha Zlín.

- Maci, S., & Demata, M. et al. (2024). *The Routledge handbook of discourse and disinformation*. Routledge.
- Mauler, S., & Ortner, H. (eds.) (2017). *Medien und Glaubwürdigkeit: Interdisziplinäre Perspektiven auf neue Herausforderungen im medialen Diskurs*. Innsbruck University Press.
- Ortner, H. (2014). *Text und Emotion. Theorie, Methode und Anwendungsbeispiele emotionslinguistischer Textanalyse*. Narr Verlag.
- Pennycook, G., & Rand, D. G. (2021). The Psychology of Fake News. *Trends in Cognitive Sciences*, 25(5), 388–402. <https://doi.org/10.1016/j.tics.2021.02.007>
- Ruzaitė, J. (2024). Disinformation Crossing Spaces and Language Borders: A Contrastive Analysis of English and Lithuanian. *Nordic Journal of English Studies*, 23(2), 268–298. <https://doi.org/10.35360/njes.v23i2.39193>
- Syrovátka, J., et al. (2020). *Dezinformace jako byznys (studie)* (pp. 1–26). Prague Security Studies Institute. https://www.pssi.cz/download/-docs/8207_751-dezinformace-jako-byznys.pdf (Accessed October 20, 2025)
- Štefančík, R. (2022). *Radikálny populizmus v ére pandémie COVID-19 a vojny na Ukrajine*. Ekonóm.
- Vaňková, L. (2014). Einleitend: Emotionalität im Text. In L. Vaňková & N. R. W. Wolf (Eds.), *Emotionalität im Text* (pp. 10–13). Stauffenburg.
- Wardle, C., & Derakhshan, H. (2017). *Information disorder: Toward an interdisciplinary framework for research and policy making*. Council of Europe.
- Weixler, A. (2021). Make control great again: Zur narrativen Konstruktion „eingeweihten Wissens“ in Verschwörungserzählungen. In A. Weixler et al. (Eds.), *Postfaktisches Erzählen. Post-truth – Fake news – Narration* (pp. 127–156). De Gruyter.
- Wolff, U. (2024). *Desinformationsangriffe auf Unternehmen abwehren: Das dunkle Geschäft mit Fake News & Co und wie man sie bekämpft*. Springer Verlag.
- Zimmermann, F., & Kohring, M. (2020). Aktuelle Desinformation – Definition und Einordnung einer gesellschaftlichen Herausforderung. In R. Hohlfeld et al. (Eds.), *Fake news und Desinformation: Herausforderungen für die vernetzte Gesellschaft und die empirische Forschung* (pp. 23–41). Nomos.

Poznámka k financování:

Tento text vznikl v rámci projektu „Biografie dezinformace s přívrastkem AI: Rizikový fenomén prizmatem moderních věd o člověku“, OP Jan Amos Komenský, registrační číslo: CZ.02.01.01/00/23_025/0008724.

Kontakt:

Mgr. Milan Pišl, Ph.D.

Katedra germanistiky
Filozofická fakulta
Ostravská univerzita

Department of German Studies
Faculty of Arts
University of Ostrava

Email Address: milan.pisl@osu.cz

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6409-4016>

Diskurz o rodovej inklúzii a jeho vplyv na výučbu gramatického rodu: niekoľko poznámok k novým rodovo inkluzívnym gramatickým pravidlám

Zuzana Puchovská

Abstract

The Discourse on Gender Inclusion and Its Impact on Teaching Grammatical Gender: A Few Notes on New Gender-Inclusive Grammatical Rules. *The aim of this paper is to reflect on the impact of gender-inclusive discourse on techniques for teaching grammatical gender in French. Gender-balanced language and a gender-inclusive approach are the subject of lively debate in French social, cultural, and linguistic spheres, which is beginning to influence the techniques used to teach the formation of the feminine gender in education. First, the article will define and delimit this concept in relation to a number of other concepts, such as feminist pedagogy, inclusive education, queer pedagogy or tolerant pedagogy. In the second part of the article, she will clarify the issue of gender-balanced language in France and its forms and focus on specific examples of gender-inclusive techniques or grammatical rules in teaching grammatical gender in French. She will also reflect on the impact that this phenomenon may have on the process of language acquisition itself and on its effective mastery by students.*

<https://doi.org/10.53465/JAP.2025.9788022552806.423-435>

Keywords: gender-inclusive approach, inclusive education, grammatical gender, gender-inclusive grammatical rule, language acquisition.

Kľúčové slová: rodovo inkluzívny prístup, inkluzívna edukácia, gramatický rod, rodovo inkluzívne/vyvážené gramatické pravidlo, osvojovanie si jazyka.

Úvod

Pri výučbe cudzieho jazyka nastane nevyhnutne situácia, keď učiteľ musí úplne prirodzene žiakom vysvetliť, objasniť alebo opísať tvorenie ženského rodu, resp. sa musí zaoberať otázkou gramatického rodu ako takého a jazy-

kovými podobami, ktoré gramatický rod v danom jazyku má. Ide teda o bežnú súčasť osvojovania si cudzieho jazyka a z hľadiska komunikácie o dôležitú znalosť, bez ktorej by bolo dorozumievanie v danom cudzom jazyku obtiažne.

Otázka gramatického rodu ako jazykovej kategórie sa však dnes veľmi silno spája s otázkou rodu, kde rod možno vnímať ako teoretický koncept alebo konštrukt odkazujúci na oblasť výskumu humanitných a spoločenských vied, v ktorej sa z rodovej perspektívy skúmajú mnohé témy, ako napríklad sexualita, rodina, škola, práca, kultúra alebo politika (Angeloff & Mosconi, 2014: 21). Botíková a kol. (2014) opisuje rod ako sociálnu konštrukciu, ktorá predpokladá isté očakávané sociálne roly, správanie, ale aj predsudky, stereotypy či hodnotenia. Dončevová uvažuje v tom duchu, že rod ako sociálno-kultúrna kategória „poskytuje nielen slobodu voľby prežívania prítomnosti na základe vlastných očakávaní, ale aj nebinárnosť rešpektujúce alternatívy k dualizmu mužsko-ženského sveta“ (Dončevová, 2025: 7) a jej výhodou je, že zastupuje všetky rody, čo pojmy mužskosť a ženskosť nedokážu. Zároveň sa problematika rodu v takomto ponímaní stala súčasťou politického a ideologického diskurzu, najmä z hľadiska rodovo inkluzívneho prístupu, ktorého cieľom je „vytvoriť priaznivé príležitosti v osobnom aj pracovnom živote, vo všetkých spoločenských oblastiach. S predpokladom aktívnej účasti rôznych rodov na spoločenskom živote a rešpektu voči všetkým ľuďom bez akýchkoľvek obmedzení“ (Dončevová, 2025: 7). Je zjavné teda, že gramatický rod ako jazyková kategória a rod ako politický, ideologický a sociálno-kultúrny koncept nie je to isté.

Gramatický rod predstavuje totiž komplexný morfológicko-syntaktický jazykový fenomén a jeho realizácia v jednotlivých jazykoch je rôznorodá. Jedine životné podstatné mená sú z hľadiska gramatického rodu motivované prirodzeným biologickým rodom, rod ostatných podstatných mien je arbitrárny. Sú aj jazyky, ktoré gramatický rod vôbec nemajú, ako napríklad finčina alebo maďarčina, resp. poznáme jazyky s dvoma rodmi (mužským a ženským), takým jazykom je francúzština, a jazyky s tromi rodmi (mužský, ženský a neutrum) ako slovenčina, resp. nemčina. Je všeobecne známe, že diskurz o rodovej inklúzii a rodovo inkluzívny prístup v spoločnosti zasiahol aj uvažovanie o gramatickom rode a celkovo uvažovanie o používaní jazyka. Svedčí o tom veľmi živá diskusia o rodovo vyváženom jazyku, resp. o inkluzívnom písaní. Najnovšie sa takýto jazyk označuje aj ako neutrálny.

Keďže predmetom záujmu je v tomto článku francúzsky jazyk, pozornosť upriamime práve na gramatický rod v tomto jazyku, ktorý sa v duchu rodovo vyváženého jazyka problematizuje v troch rovinách: po prvé, ide o otázky feminizácie životných podstatných mien (predovšetkým mien povolania a funkcií), po druhé, táto diskusia sa premietla do značného súboru

grafických foriem a znakov, ktorých funkciou je v písanej podobe zahrnúť všetky rody, a nakoniec sa uvažuje o neutralizácii. Vznikajú tak nové tvary slov, ktoré majú označiť nielen mužský a ženský rod, ale aj všetky ostatné sexuálne identity.

Naším cieľom je však zamyslieť sa nad vcelku novým javom, ktorý možno pozorovať v súvislosti s rodovo vyváženým jazykom, resp. politicko-ideologickým diskurzom o rodovej inklúzii, a tým sú rodovo vyvážené didaktické techniky výučby gramatického rodu. Zameriame sa na výučbu francúzskeho jazyka ako cudzieho jazyka a na konkrétnych príkladoch ukážeme, ako takéto techniky vyzerajú a ako môžu vplyvať jednak na osvojovanie si francúzskeho jazyka žiakmi, jednak na jazykové mechanizmy a princípy a nakoniec na samotných učiteľov daného jazyka. Didaktici Manconi a Sheeren (2020) nazývajú tieto techniky *nesexistické*. Úvahu rozviníme v dvoch častiach. Najskôr ozrejníme pojem rodovo vyvážená didaktická technika v kontexte rodovo inkluzívnej edukácie, feministickej či queer pedagogiky, ktoré tiež vznikli pod vplyvom diskurzu o rodovej inklúzii. Zároveň navrhne termín *rodovo inkluzívne gramatické pravidlo*, keďže sa nám zdá, že nové techniky výučby gramatického rodu zasahujú do morfológickej stavby francúzskeho jazyka a zaužívaných pravidiel, mechanizmov či princípov tvorenia ženského rodu. Ukazuje sa teda, že diskurz o rodovej inklúzii môže zasiahnuť jazyk aj v jeho morfológickej podstate. V druhej časti príspevku objasníme fenomén feminizácie vo francúzštine, keďže ešte do roku 2019 nebolo možné oficiálne vytvoriť ženský rod od všetkých podstatných mien označujúcich povolania a funkcie¹, a zameriame sa na konkrétne príklady nových rodovo vyvážených gramatických pravidiel práve v oblasti tvorenia ženského rodu. Poukážeme teda na fakt, že proces feminizácie podstatných mien vôbec nie je vo francúzštine jednoduchý jazykový fenomén.

Rodovo vyvážená didaktická technika, resp. pravidlo v kontexte rodovej inklúzie a inkluzívnej edukácie

Diskurz o rodovej inklúzii sa okrem iného dotýka aj vzdelávania a výchovy v školskom prostredí, s čím súvisí napríklad dokument Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky *Stratégie inkluzívneho*

¹ Francúzska Akadémia oficiálne prijala možnosť tvorenia ženského rodu prakticky pre všetky podstatné mená povolaní a funkcií 28. februára 2019. Správa Francúzskej Akadémie je dostupná na: <https://www.academie-francaise.fr/actualites/la-feminisation-des-noms-de-metiers-et-de-fonctions>.

prístupu vo výchove a vzdelávaní, v ktorom sa tento prístup definuje nasledovne (2021: 7):

Inkluzívne vzdelávanie je vzdelávanie a výchova všetkých učiacich sa, realizované na základe rovnosti príležitostí a bez diskriminácie podľa pohlavia, pôvodu, etnickej, kultúrnej, náboženskej a jazykovej príslušnosti, socioekonomického statusu ich rodín, spôsobu života, zdravotného a emocionálneho stavu, úrovne nadania či príslušnosti k majoritnej alebo akejkoľvek minoritnej spoločenskej skupine.

Vidíme, že inkluzívny prístup je v našom kontexte veľmi široký pojem a zohľadňuje v podstate všetky formy znevýhodnenia z hľadiska vzdelávania a výchovy. Inými slovami možno povedať, že tento pojem definuje prístup, vďaka ktorému všetky deti bez ohľadu na svoje (sociálne, fyzické a mentálne) predpoklady majú rovnaké šance na osobný rozvoj v procese edukácie (Dončevová, 2025: 60). Vo francúzskom vzdelávacom systéme existuje pojem *école inclusive*² [inkluzívna škola], ktorého obsah je však oveľa užší, označuje totiž proces inklúzie žiakov so špeciálnymi potrebami, s poruchami učenia sa či s iným typom mentálneho alebo fyzického znevýhodnenia. Otázka rodovo vyváženého prístupu vo vzdelávaní a výchove sa vo Francúzsku vníma oddelene, pojem *inkluzívna škola* ho nezahŕňa. Existujú však pojmy ako *inkluzívna pedagogika* či *tolerantná pedagogika*, (Richard, 2019), ktoré zohľadňujú práve problematiku rodovo vyvázenej edukácie.

My sa zameriame špecificky len na rodovo vyvážený prístup vo vzdelávaní a výchove, a na to, ako sa tento prístup premieta do vyučovacieho procesu. Najskôr je však potrebné uviesť, že rodovo inkluzívnou edukáciou sa zaoberá predovšetkým *feministická, rodovo citlivá pedagogika*, v rámci ktorej sa od 90. rokov 20. storočia tvorí *gejská a lesbická pedagogika*. Aj napriek tomu, že tieto pedagogiky majú veľa spoločných tém, vo zvýšenej miere reflektujú otázku sexualit a sexuálnych identít v školstve, vo výchove a vzdelávaní (Krištofová 2012). Predmetom skúmania týchto pedagogík je prítomnosť a zastúpenie otázok heteronormativity a heterosexizmu v učebniciach a osnovách, uvažuje sa tiež o nových metódach výučby, hodnotia sa práva a participácia lesbických učiteliek a gejských učiteľov vo vyučovacom procese a prehodnocuje sa napríklad aj úloha sexuálnych identít a sexualit v komunite triedy (Krištofová, 2012: 38). V tomto duchu možno teda chápať aj tzv. *queersku (kvír) pedagogiku*, ktorá sa aj vo francúzskom

² Podľa *Eduscol* (oficiálny portál Ministerstva školstva Francúzskej republiky určený na podporu zamestnancov a odborníkov v oblasti vzdelávania), <<https://eduscol.education.fr/1137/ecole-inclusive>>.

a frankofónnom kontexte dostáva do popredia, no predstavuje tu skôr nový spôsob vnímania *normy*. Zjednodušene možno tento nový spôsob vnímania *normy* objasniť tak, že ide o snahu zahrnúť do nej aj tie osoby, ktoré sú z nej zvyčajne vyčleňované (Richard, 2019: 113). Vo vyučovacom procese sa nové chápanie normy môže objaviť v zmene pedagogického prístupu napríklad tak, že učiteľ pripraví didaktický materiál, ktorý vyvoláva *nepohodlie*. Takýto materiál alebo obsah môže potom umožniť lepší prístup k obsahom učenia, ktoré sa považujú za ťažké alebo citlivé z hľadiska sexuálnej identity (Lebrec et al., 2024). Uvedené autorky označujú takúto prípravu materiálu ako *queerizácia didaktického obsahu* [la queerisation des contenus de cours] a proces ilustrujú na príprave materiálu pre výučbu francúzskeho jazyka ako cudzieho jazyka, ktorý obsahuje nebinárne osobné zámeno *iel*³. Takýto materiál má teda charakter *anti-normy* (zahŕňa do výučby aj nebinárne osoby), keďže nebinárne zámenná nie sú z hľadiska gramatickej normy súčasťou výučby vo Francúzsku. Možno teda konštatovať, že rodovo citlivá pedagogika upriamuje pozornosť okrem iného na potrebu uvažovať o „vlastnej rodovej identite“ a o tom, akú úlohu zohrávajú „rodové stereotypy v názoroch a postojoch“. Takáto úvaha môže potom „pozitívnym spôsobom ovplyvniť nielen osobnostné charakteristiky vyučujúcich, ale aj ich voľbu didaktických prístupov a celkovú atmosféru v triede“ (Dončevová, 2025: 61). Inými slovami cieľom rodovo inkluzívneho prístupu je nastoliť nielen povedomie o rovnocennosti medzi mužmi a ženami a potrebu prekonať k nim sa viažuce rodové stereotypy, ale zahrnúť do vzdelávania aj nebinárne osoby, resp. osoby iných sexuálnych orientácií.

V takto nastolenom teoretickom rámci je však potrebné zamyslieť sa nad tým, čo presne znamená *rodovo vyvážená didaktická technika*, resp. *rodovo inkluzívne gramatické pravidlo*, predmet záujmu nášho skúmania. Ukazuje sa totiž potreba dôkladne rozlíšiť na jednej strane rodovo inkluzívne edukačné materiály či pomôcky a na druhej strane didaktickú techniku alebo gramatické pravidlo, ktoré by zohľadňovalo diverzitu sexuálnych orientácií či prítomnosť a rovnocennosť žien v spoločnosti. V kontexte výučby cudzích jazykov, konkrétne francúzskeho jazyka, musíme teda rozlíšiť didaktický materiál a jeho obsah (napríklad učebnica, cvičenia, texty na porozumenie, nahrávky a pod.) a pravidlá či didaktické techniky, ktoré vysvetľujú

³ Vo francúzštine nebinárne zámeno *iel* figuruje v elektronickom slovníku *Le Robert* (<https://dictionnaire.lerobert.com/definition/iel>). Ostatné slovníky ho neuvádzajú, nemožno teda povedať, že ide o oficiálne prijatie tohto zámena. V slovenčine sa používa termín *neutrálne osobné zámeno*, resp. *bezrodové zámeno*. Tvar takéhoto zámena však nie je ustálený, resp. neexistuje jeho oficiálne prijatie. V rámci neoficiálnych príručiek (napríklad *Nebinárna príručka* Victory Vargicovie, 2022) sa uvažuje o tvare *en* alebo *one*, zaznamenaný bol aj tvar *onô*.

a pomáhajú pochopiť princípy fungovania daného jazykového systému, napríklad *morfologickú tvorbu ženského gramatického rodu*.

Konštatujeme však, že veľká pozornosť sa z hľadiska rodovo vyváženého prístupu venuje predovšetkým obsahom didaktických materiálov a tomu, ako sa v nich muž a žena zobrazuje, a do akej miery v nich rodové stereotypy stále pretrvávajú. Zároveň sa pozornosť venuje tomu, ako k týmto materiálom pristupuje učiteľ, ako s nimi narába a pracuje v rámci vyučovania, a tiež ako svojim prístupom vplýva na žiakov. Lignon uvádza, že vo Francúzsku sa výskum učebníc a didaktických materiálov z hľadiska rodových stereotypov začal už koncom 70. rokov aj pod vplyvom silnejúcich feministických hnutí (Lignon a kol., 2013), a tento výskum pretrváva dodnes, o čom svedčí aj webový portál *Canopé*⁴ (pod záštitou Ministerstva školstva Francúzskej republiky), ktorý učiteľom ponúka školenia, podporné materiály a rôzne iné aktivity týkajúce sa rodovo vyváženého prístupu v triede. O stále aktuálnej potrebe dekonštrukcie rodových stereotypov v rámci výučby cudzích jazykov hovoria aj autori Meseguer Paños a Abraham (2025). Uvažujú napríklad o komikse ako o dobrom didaktickom prostriedku na analýzu a dekonštrukciu rodových stereotypov:

Komiks sa vďaka jedinečnému spojeniu textu a obrazu ukazuje ako mimoriadne účinné médium na skúmanie a spochybňovanie rodových stereotypov. Okamžitá vizualizácia postáv a kontextov prostredníctvom ilustrácií (fyzické charakteristiky, oblečenie, mimika a držanie tela) umožňuje rýchlu identifikáciu rodových rolí, zatiaľ čo interakcia medzi textovými (rozprávanie, dialógy) a vizuálnymi prvkami ponúka hlbokú a nuansovanú analýzu, ktorá poukazuje na rozpory alebo komplementaritu medzi tým, čo sa hovorí a čo sa ukazuje, fenomén vlastný stereotypným reprezentáciám (Meseguer Paños & Abraham, 2025: 175).⁵

Aj tento konkrétny príklad premietnutia diskurzu o rodovej inklúzii do vyučovacieho procesu a tvorby didaktických materiálov ukazuje, že sa rodovo vyvážený prístup objavuje najmä v rámci obsahu materiálov

⁴ <<https://www.reseau-canope.fr/>>

⁵ Náš vlastný preklad originálu: [...] la bande dessinée, par son assemblage unique de textes et d'images, se révèle être un médium particulièrement efficace pour explorer et interroger les stéréotypes de genre. La visualisation immédiate des personnages et des contextes à travers les illustrations (caractéristiques physiques, tenues vestimentaires, expressions faciales et postures) permet une identification rapide des rôles de genre, alors que l'interaction entre les éléments textuels (récitatifs, dialogues) et visuels offre une profondeur d'analyse nuancée, mettant en lumière les contradictions ou les complémentarités entre ce qui est dit et ce qui est montré, inhérentes aux représentations stéréotypées.

a senzibilizácie žiakov na otázku rodových stereotypov či na otázku diverzity sexuálnych orientácií. Komiks využívajú tiež Lebrec, Diwan a Mudadeniya, ktorí ním chcú na jednej strane upriamiť pozornosť žiakov na prítomnosť nebinárnych osôb v spoločnosti, na druhej strane zaviesť do paradigmy osobných zámen nebinárne zámeno. Komiksový príbeh nastoľuje konfliktnú situáciu, v ktorej sa žiak s nebinárnou identitou predstaví pomocou zámena *iel*, čím vyvolá v triede nepohodlie, ktoré je potrebné vyriešiť (2024: 81). Vidíme teda, že v tomto prípade sa už obsah materiálu prepája aj s novým tvarom zámena. Žiaci sú takto vedení k úvahe aj o jazykovom označení rodovo inak orientovaných osôb.

Rodovo inkluzívne pravidlo alebo *didaktická technika* predstavuje z nášho pohľadu o čosi subtilnejší fenomén, ktorý môže ovplyvniť nielen samotný proces osvojovania si cudzieho jazyka, ale aj jazykové mechanizmy, ktoré sú v základe tzv. *jazykovej istoty* hovoriaceho⁶. *Inkluzívne písanie* možno napríklad vnímať tiež ako súbor nových rodovo vyvážených pravidiel písania. V rovnakom duchu uvažujú aj autorky Dister a Moreau (2024), ktoré navyše dodávajú, že tieto nové pravidlá nemajú jednotnú formu, líšia sa od príručky k príručke⁷, čo môže spôsobiť kognitívne preťaženie a jazykovú neistotu hovoriaceho.

V druhej časti článku sa teda bližšie zameriame na nové rodovo inkluzívne pravidlá tvorenia ženského rodu vo francúzštine a vplyv, ktorý môžu mať na osvojovanie si jazyka žiakmi a na jeho efektívne používanie.

Rodovo vyvážené gramatické pravidlá v kontexte výučby tvorenia ženského rodu vo francúzštine

Tvorba ženského rodu vo francúzštine vyvolávala od 80. rokov 20. storočia miestami veľmi ostrú diskusiu nielen medzi lingvistami, ale zasiahla najmä politický a ideologický diskurz. Feminizácia predovšetkým podstatných mien povolání a funkcií sa považuje v rámci politicky a ideologicky orien-

⁶ Dovolili sme si uviesť opak pojmu *jazyková neistota*, ktorý zaviedol sociolingvista William Labov v 60. rokoch 20. storočia. V zásade ide o úzkosť alebo nedostatok sebadôvery, keď hovoriaci verí, že jeho používanie jazyka nie je v súlade so zásadami a praxou, resp. si nie je istý svojimi vedomosťami a používaním slov, gramatiky, či výslovnosťou.

⁷ Napríklad v jednej príručke sa dáva ženský rod do zátvoriek, v druhej sa tento postup kritizuje a uprednostňuje sa bodka v strede (*point médian*). V inej je zasa množné číslo umiestnené za bodkou, ktorá ho oddeľuje od ženského rodu (*étudiant·e·s*), a v ďalšej sa navrhuje spojiť obe koncovky (*étudiant·es*) atď. (podľa Dister, Moreau, 2024: 6).

tovaného diskurzu za súčasť alebo prejav rodovo vyváženého jazyka, keďže vo francúzštine nebolo možné do roku 2019 oficiálne použiť ženský tvar slov, ako napríklad *autorka* [auteure/autrice], *poetka* [poétesse], *ministerka* [la ministre] alebo *profesorka* [professeure]⁸. Lingvista Cerquiglini (2018) však veľmi dôkladne rozlišuje rodovo vyvážený jazyk (inkluzívne písanie) a morfológickú feminizáciu podstatných mien, ktorá je podľa neho úplne prirodzený morfológický jav francúzštiny a v podstate všetky podstatné mená môžu mať ženský tvar. Je editorom príručky, ktorá obsahuje 2 290 podstatných mien a ich ženský tvar (Cerquiglini, 1999). Zasadil sa za to, aby sa tieto tvary vnímali ako prirodzená súčasť francúzskej morfológie bez akejkoľvek ideologickej konotácie. Rozlíšenie dvoch javov, inkluzívne písanie a tvorba ženského rodu, je z používateľského hľadiska a z hľadiska výučby francúzštiny veľmi podstatné a kľúčové.

Nové rodovo inkluzívne pravidlá tvorenia ženského rodu vychádzajú totiž práve z toho, že sa feminizácia podstatných mien povolání a funkcií vo Francúzsku automaticky spája s inkluzívnym písaním, s feministickým hnutím, so zviditeľňovaním žien a ich požiadavkami, s narušaním noriem, s otázkou nebinárnosti, s rodovou rovnosťou a pod. Aj napriek tomu, že všetky uvedené spoločenské a kultúrne výzvy sú vskutku legitímne, myslíme si, že tu ide o veľmi nešťastné zamieňanie čisto morfológických zákonitostí a princípov s problematikou rodovej inklúzie, čo môže mať dosah na výučbu francúzštiny, na jej osvojovanie a v konečnom dôsledku aj na učiteľov. Uvedieme dva príklady nového rodovo inkluzívneho pravidla tvorenia ženského rodu vo francúzštine. Pri ich analýze budeme uvažovať o žiakoch, ktorých materinský jazyk je slovenčina. Je nesporné, že materinský jazyk zohráva pri osvojovaní si cudzieho jazyka významnú úlohu.

Prvý príklad predstavuje techniku, ktorú zaviedli didaktici Manconi a Sheeren so zámerom spochybniť gramatickú tradíciu, ktorá považuje ženský rod za odvodenú alebo druhotnú formu, a teda podriadenú mužskému rodu (2020: 2). Odmietajú zároveň, že mužský tvar podstatného mena by mal predstavovať stabilnú normu, z ktorej vzniká ženský tvar. Tradičné morfológické tvorenie ženského rodu od mužského tvaru považujú za sexistické a uvažujú v tom duchu, že ovplyvňuje zároveň vnímanie postavenia ženy v spoločnosti. Navrhujú teda, aby sa postupovalo opačne, čiže *mužský tvar podstatného mena tvoria zo ženského tvaru*. Toto nové rodovo vyvážené pravidlo tvorenia gramatického rodu vo francúzštine má však relevantné využitie prakticky len z hľadiska ústneho prejavu, keďže žiaci sa naučia, že v ženskom rode vyslovíme niečo navyše (spoluhlásku), v mužskom rode tento zvuk absentuje. Čiastočne to priznávajú aj samotní autori (2020: 4).

⁸ Tento postoj zastávala primárne Francúzska Akadémia.

Z didaktického hľadiska sa nám zdá dané pravidlo problematické najmä preto, že písaná podoba francúzštiny je komplexný jav a žiak potrebuje najmä ako začiatovník francúzštinu *počuť* a zároveň *vidieť*, potrebuje teda úplne objektívne *stabilný* tvar a *stabilný* morfológický princíp tvorenia gramatického rodu, ktorý predstavuje z nášho pohľadu pripojenie koncovky k morfológicky kratšiemu tvaru. Navyše, ak zohľadníme situáciu slovenských žiakov, je potrebné skonštatovať, že v slovenčine je tvorba ženského rodu z mužského rodu v zásade jednoduchá a pravidelná, takže žiak sa môže opierať o svoj materinský jazyk a oveľa rýchlejšie si osvojiť princíp tvorby ženského rodu vo francúzštine. Zdôrazňujeme, že naše uvažovanie je čisto lingvistické a didaktické, nespochybňujeme potrebu diskusie o rodovo vyváženom jazyku. Aj napriek tomu, že technika vyššie uvedených autorov môže byť veľmi prínosná, mobilizuje a stimuluje totiž ústny aj písomný prejav, zvuky aj grafémy, jej základom je ideologický diskurz o rodovej inklúzii.

Rovnako je to aj v druhom príklade, kde Chevalier (2016) uvažuje o didaktike gramatického rodu z hľadiska francúzštiny ako materinského jazyka. Spochybňuje tiež tradičné tvorenie ženského rodu z mužského a tvrdí, že ženský tvar *nie je odvodený* z mužského, ale ide o dve samostatné slová odvodené z rovnakého základu, ktoré tvoria *doublet lexical* [lexikálnu dvojicu], napríklad:

Slovo sorcière (čarodejnica) nie je výsledkom odvodenia, kde by sa k základu sorcier pridala prípona -e. Čarodejník a čarodejnica sú dve rôzne podstatné mená, z ktorých každé má svoj vlastný rod, a obe vznikli deriváciou, kde sa k základu sorcier pripája prípona -ier alebo prípona -ière (Chevalier 2016: 38).⁹

Opäť je potrebné uviesť, že tvoriť ženský alebo mužský tvar z koreňa slova môže predstavovať v skutku dobré mentálne cvičenie, ktoré upriami pozornosť žiaka na morfológické tvary slov ako také. Myslíme si však, že žiaci (aj rodení hovoriaci) potrebujú *záchytnú, stabilnú* formu, ktorá im umožní vytvoriť inú formu, rovnako ako pri tvorbe množného čísla, kde takouto formou je jednotné číslo alebo pri tvorbe kondicionálu, kde ňou je vo francúzštine budúci čas. Z tohto hľadiska sa žiaci opierajú o už nadobudnuté vedomosti a postupujú analogicky, porovnávajú, hľadajú podobnosti a podobné princípy fungovania jazyka, čo môže byť základom ich jazykovej istoty. Hľadať koreň slova je preto z nášho pohľadu problematické a takto po-

⁹ Náš vlastný preklad originálu: *Sorcière n'est pas le résultat d'une dérivation suffixale, où à la base sorcier s'adjoindrait un suffixe -e. Sorcier et sorcière sont deux noms différents, possédant chacun un genre propre, tous deux issus d'une dérivation suffixale sur la base sorc- à laquelle s'adjoignent le suffixe -ier ou le suffixe -ière.*

stavené rodovo vyvážené pravidlo môže vyvolať práve jazykovú neistotu. Najproblematickejší sa nám však vidí fakt, že vznik nového pravidla je motivovaný názorom, že v tradičnom ponímaní tvorenia ženského rodu môže dôjsť k vnímaniu dievčat ako takých, ktoré „prichádzajú po chlapcoch (pretože ženský rod je odvodený od mužského) a že problémy robia len dievčatá, nie chlapci (pretože ženské tvary sú nepravidelné)“ (Chevalier, 2016: 39).¹⁰

Tieto dva príklady ukazujú, ako veľmi je dôležitá otázka gramatického rodu vnímať samostatne, oddeliť ju od problematiky rodu ako sociálnej a kultúrnej kategórie, a tiež od ideologicky nastaveného diskurzu o rodovej inklúzii. Myslíme si, že tvorenie ženského rodu podstatných mien tradičným gramatickým pravidlom alebo technikou by malo byť považované z hľadiska didaktiky a lingvistiky za legitímne. Výberom tradičného pravidla, nemožno učiteľa pokladať za sexistického či netolerantného, jednoducho aj takéto pravidlo si dáva za cieľ efektívne ovládanie jazyka a v žiadnom prípade nejde o znevažovanie sexuálnej inakosti. Môže tu totiž hroziť aj to, že tieto nové gramatické pravidlá a techniky výučby jazyka prispievajú k polarizácii učiteľského zboru a rozdelenia učiteľov na rodovo citlivých a necitlivých. Nakoniec nové techniky a pravidlá môžu existujúce techniky dopĺňať a nemusia sa navzájom vylučovať, resp. ich znevažovať či pokladať za neinkluzívne.

Záver

Cieľom tohto príspevku bola úvaha o relatívne novom jave v oblasti didaktiky jazykov. Tento jav sme konkrétne pozorovali zatiaľ iba v rámci didaktiky francúzskeho jazyka. Pracovne sme si ho pomenovali rodovo inkluzívne gramatické pravidlo alebo didaktická technika. Toto pravidlo sledujeme pri výučbe tvorenia ženského rodu, resp. pri problematike výučby gramatického rodu ako takého. Vo všeobecnosti možno uviesť, že didaktici sa snažia obísť tradičný princíp tvorenia ženského rodu z mužského tvaru podstatných mien a hľadajú nový spôsob, ktorý by vyhovoval spoločenskému trendu v oblasti inkluzívnej edukácie a rodovej inklúzie. Pokúsili sme sa teda načrtnúť vzťah medzi novými morfológickými pravidlami a diskurzom o rodovej inklúzii. Keď si uvedomíme, že tvorenie ženského rodu už nie je len otázkou jazyka, gramatiky alebo morfológie, proces výučby sa stáva zložitejším a háklivejším. Znepokojujúce je najmä to, že učiteľ môže byť

¹⁰ Náš vlastný preklad originálu: les filles viennent après les garçons (puisque le féminin dérive du masculin) et que seules les filles font des difficultés, et pas les garçons (puisque les féminins sont irréguliers).

označený za rodovo necitlivého, ak sa na základe svojich odborných znalostí a potrieb svojich študentov rozhodne vysvetľovať ženský rod pomocou tradičných gramatických pravidiel, kde sa ženský tvar odvodzuje od mužského. V tomto duchu možno vnímať aj učenie generického maskulína, ktoré sa začalo vnímať v jazyku tiež ako znak neúcty voči ženám alebo sexuálnym menšinám.

Na záver by sme chceli uviesť, že používanie jazyka hovoriacimi by malo podliehať tzv. *hygiène de discours* (Cerquiglini, 2021), čo by sme mohli voľne preložiť ako jazyková empatia, inými slovami hovoriaci zvažujú, čo hovoria, v akom kontexte a situácii a prispôbajú tomu aj výber jazykových prostriedkov. Nie je teda nevyhnutné meniť spôsoby výučby gramatického rodu, odmietať ich, lebo nie sú rodovo inkluzívne, alebo sa pozastavovať nad tým, keď niekto použije generické maskulínium. Dôležité je, že v prípade potreby francúzština, ako aj slovenčina majú jazykové prostriedky na to, aby sme v reči jasne označili ženy a mužov, a zároveň je možné jazykovo zahrnúť aj osoby iných sexuálnych identít.

Internetový zdroj:

CERQUIGLINI, B. (2021). *Comment se saisir de l'écriture inclusive? Comment la langue française a-t-elle évolué au cours de l'histoire?* (plenárna prednáška, odznela 15. októbra 2021 v rámci európskeho projektu Gender-SMART, ktorého cieľom je dosiahnutie rodovej rovnosti v profesionálnej sfére), <https://www.youtube.com/watch?v=-KpXrhoJKfGw&ab_channel=Cirad> [10. 9. 2025].

Literatúra

- Académie française. (2019, October 24). *La féminisation des noms de métiers et de fonctions*. <https://www.academie-francaise.fr/actualites/la-feminisation-des-noms-de-metiers-et-defonctions> (Accessed October 24, 2025).
- Angeloff, T., & Mosconi, N. (2014). Enseigner le genre: un métier de Pénélope. *Travail, genre et sociétés*, 31(1), 21–27. <https://doi.org/10.3917/tgs.031.0021>
- Botíková, M., Jakubíková, K., Kiezková, Z., & Szapuová, M. (2014). *Rodové aspekty v etnológii*. Národný projekt, Inštitút rodovej rovnosti.
- Cerquiglini, B. (2018). *Le Ministre est enceinte. Ou la grande querelle de la féminisation des noms*. Seuil.

- Cerquiglini, B. (1999). *Femme, j'écris ton nom... Guide d'aide à la féminisation des noms de métiers, titres, grades et fonctions*. La Documentation française.
- Dister, A., & Moreau, M.-L. (2024). Écrire avec des. e.s: pas si simple. Écriture inclusive et surcharge cognitive. *Circula*, 19, 3–35. <https://doi.org/10.17118/11143/21996>
- Dončevová, S. (2025). *Edukačné výzvy rodovej inklúzie alebo ako sme na tom s rodom vo výchove a vzdelávaní?* VEDA.
- Chevalier, Y. (2016). Enseigner la grammaire du genre: A propos du traitement idéologique de la langue dans les manuels scolaires de ce1. *Le français aujourd'hui*, 193(2), 33–44. <https://doi.org/10.3917/lfa.193.0033>
- Krištofová, L. (2012). Queer vo výchove a vzdelávaní. *Glossolalia*, 1(1-2), 37–47.
- Lebrec, C., Diwan, S., & Mudadeniya, S. (2024). «Students as Partners»: une approche pédagogique innovante pour un curriculum queer. *Arborescences*, 14, 72–89. <https://doi.org/10.7202/1113550ar>
- Lignon, F., et al. (2013). Étude des stéréotypes de genre dans les manuels scolaires. In C. Morin & M. Salle (Eds.), *À l'école des stéréotypes* (pp. 95–113). L'Harmattan.
- Manconi, T., & Sheeren, H. (2020). Enseigner le genre à des apprenants allophones. Réflexions et propositions didactiques pour un enseignement non sexiste du FLE. *Recherches en didactique des langues et des cultures*, 17(3). <https://doi.org/10.4000/rdlc.8278>
- Meseguer Paños, E., & Abraham, M. (2025). Enseigner l'égalité avec Barbarella: un scénario pédagogique pour la classe de FLE. *Thélème. Revista Complutense de Estudios Franceses*, 40(1), 169–178. <https://doi.org/10.5209/thel.97753>
- Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky. (2021). *Stratégie inkluzívneho prístupu vo výchove a vzdelávaní*. Bratislava. <https://www.minedu.sk/30864-sk/strategia-inkluzivneho-pristupu-vo-vychove-a-vzdelavani> (Accessed September 12, 2015).
- Richard, G. (2019). *Hétéro, l'école? Plaidoyer pour une éducation anti-oppressive à la sexualité*. Éditions du remue-ménage.
- Vargicovie, V. (2022). *Nebinárna príručka*. <https://nebinarna-prirucka.netlify.app> (Accessed October 24, 2024).

Poznámka k financovaniu:

Štúdiá vznikla v rámci riešenia grantu MŠVVŠ SR VEGA 1/0142/24 *Jazyková inkluzívnosť: medzi integratívnou a reštriktívnou komunikáciou.*

Kontakt:

Mgr. Zuzana Puchovská, PhD.

Katedra romanistiky

Filozofická fakulta

Univerzita Komenského v Bratislave

Department of Romance Studies

Faculty of Arts

Comenius University Bratislava

Email Address: zuzana.puchovska@uniba.sk

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4653-6241>

Porovnanie volebných programov pred a po roku 1989 vo voľbách v Trenčíne. Jazyková perspektíva

Miroslav Řádek

Abstract

Comparison of Trenčín Election Programs Before and After 1989. Language Perspective. *The conference paper on the election programs of the totalitarian National Front (NF) as a formal political entity uniting the Communist Party of Czechoslovakia (KSČ) and its satellite political parties for the elections to the District National Committee in Trenčín until 1989 and on the election programs for the municipal elections in Trenčín after this year presents their linguistic and content analysis. It investigates what linguistic expressions and stylistics were used by communist and democratic politicians in different political conditions in the same city – in Trenčín. The aim is to find out whether politicians from the aforementioned mutually antagonistic camps verbalized their program priorities similarly or differently.*

<https://doi.org/10.53465/JAP.2025.9788022552806.436-447>

Keywords: elections, election program, city of Trenčín, municipal politics, candidate, mayor, verbalization, style of expression.

Kľúčové slová: voľby, volebný program mesto Trenčín, komunálna politika, primátor, verbalizácia, štýl vyjadrovania.

Úvod

Volebné programy sú súčasťou volieb ako legitimačného nástroja demokracie. Základným prostriedkom volebného úspechu je politický marketing. Pritom trvá diskusia o význame volebných programov. Marketéri a žurnalisti vidia volebný výsledok skôr ako komplexný výsledok (ne)verbálnej komunikácie. Ich pohľad ale dopĺňajú analýzy volebných programov politológov a sociológov. Obsahové analýzy hodnotia napríklad návrhy riešení, odhadujú dopady ich implementácie a pod. Medzi marketérmi a sociálnymi vedcami dlhodobo prebieha názorový spor o to, či je pre úspech volebných kandidátov dôležitá kampaň alebo volebný program. „Na

Slovensku sa často stretávame s názorom, že programové dokumenty, ktoré politické strany a hnutia pripravujú na parlamentné voľby, nezohrávajú významnú úlohu pri oslovení voličov. Väčšina občanov vraj volebné programy nečíta a voliči pri rozhodovaní o tom, akej strane dajú svoj hlas, sa riadia inými motivačnými faktormi (vlastným ideovým resp. Politickým presvedčením, sympatiami alebo antipatiami ku kandidujúcim politikom, celkovým vonkajším imidžom tej-ktorej strany a pod.)“ (Mesežnikov et al., 1998). Na takto postavenú otázku je možné odpovedať, že 1. nevhodný volebný program môže byť prekážkou kampane a 2. voľby bez programov si neudržia svoju legitimitu. Spoločenské vedy však doteraz ignorovali programy do samosprávnych volieb.

Spoločenské vedy analyzujú volebné programy najmä z hľadiska obsahu a oblasti na ktoré sú zamerané. Rovnako sú hodné jazykovej analýzy. Prvou výskumnou otázkou preto je, aké výrazové prostriedky a štylistiku politické strany a kandidáti používali. Ako naznačil Radoslav Štefánčík: „je pochopiteľné, že krajná ľavica sa bude opierať o myšlienky marxizmu, ktorý naopak krajná pravica kritizuje a naopak, predstavitelia krajnej pravice s obdivom nazerajú na nacizmus či fašizmus, teda ideológie, voči ktorým je kriticky naladená krajná ľavica“ (Štefánčík, 2020), predpokladáme menej vecný a viac ideologický charakter volebných programov spred roka 1989. Ideológiu považujeme za stále existujúcu entitu. „Naše zistenia ukazujú, že existuje silný vzťah medzi ideológiou a používaním určitých farebných odtieňov: logá ľavicových strán zobrazujú prevažne odtiene na červenom konci farebného spektra, zatiaľ čo modré odtiene prevládajú medzi pravicovými stranami“ (Casiraghi, Curini & Cusumano, 2022).

Aj totalitné voľby, hoci nespĺňajú požiadavky kladené na demokratické voľby, mali svoje volebné programy. Druhou otázkou preto je, aké jazykové alebo výrazové prostriedky a štylistiku používal komunistický režim vo volebných programoch Národného frontu (NF).

Volebné programy Národného frontu do Okresného národného výboru v Trenčíne 1968 – 1985

Komunistická moc pre voľby do zastupiteľských orgánov – teda národných výborov – pripravovala programové dokumenty, ktoré boli podobné programom demokratických politických strán po roku 1989. Základným kvalitatívnym rozdielom bolo, že na ich základe Národný Front nesúťažil o moc v demokratických voľbách, ktoré boli medzi rokmi 1948 – 1989 len deklaratívne. Komunistickému režimu mali poskytnúť legitimitu.

Volebný program Okresného národného výboru v Trenčíne na obdobie rokov 1968 – 1972 (teda plánovaný ešte na vyššie spomínané 4-ročné volebné obdobie) bol rozdelený do ôsmich programových oblastí: kopaničiarske osídlenie – problematika a jej riešenie, poľnohospodárstvo, vodné hospodárstvo, rozvoj služieb, školstvo a kultúra, zdravotníctvo, sociálne zabezpečenie, finančná a rozpočtová politika na 67 strán formátu A5.

Dokument má obšírny úvod – resp. prvú kapitolu s názvom “Činnosť národných výborov a jeho orgánov”. Už v prvom odseku sa odvoláva na XIII. Zjazd Komunistickej strany Československa (KSC). Autori používali výraz “sjazd” namiesto v súčasnosti používaného podstatného slova “zjazd”. Použitie slova “sjazd” je pritom gramatickou zvláštnosťou, pretože súčasný výraz „zjazd“ sa v slovenčine používa od pravopisnej reformy z roku 1953, keď pôvodné „sj-“ nahradilo „zj-“. Zaviedla to pravopisná reforma v roku 1953. Text pozostáva s dlhých súvetí tvorených často až štyrmi či piatimi vetami. Pozornosť čitateľa môžu komplikovať ideologické floskule. Vysvetľuje pôsobnosť orgánov národných výborov ako politickej aktivity vyplývajúcej zo zásad “plánovitého riadenia”. Z pohľadu dnešnej spisovnej slovenčiny ide o výraz, ktorý by sa dal v súčasnosti nahradiť slovesným spojením “plánovacie riadenie”.

Program mal ambíciu riešiť problémy ľudí žijúcich na tzv. kopaničiach (usadlostiach alebo osadách v kopcovitom teréne) v troch etapách. Naznačoval zvyšovanie starobných dôchodkov (a tým, ktorí pracovali v poľnohospodárstve upraviť plnenie poľnohospodárskych dodávok – a dokonca “aj úpravu takých zákonných noriem, ktoré znemožňujú poskytovanie dôchodkov prestárlym súkromne hospodáriacim roľníkom” (Volebný program, 1968 – 1972).

Režim nepriamo priznal problémy so životnou úrovňou komunistického Československa v 1960-tých rokoch: “materiálno-technická základňa podnikov a prevádzkarní miestneho hospodárstva je ešte stále nedostatočná a pritom samotný stav prevažnej väčšiny prevádzkových objektov je zastaralý.” (Volebný program, 1968 – 1972) Preto prisľúbil budovanie nových objektov a zariadení pre potreby služieb a opráv.

Kapitola venovaná vodnému hospodárstvu mala z veľkej väčšiny technický charakter. Pojednávala o zásobovaní obyvateľstva trenčianskeho okresu pitnou vodou. Mala však aj environmentálny rozmer: „Osobitnú starostlivosť bude ONV venovať a svoj dozor sprísňovať v oblasti životného prostredia, najmä voči znečisťovateľom vodných tokov a ovzdušia“ (Volebný program, 1968 – 1972). Väčšina týchto podnikov pritom funguje aj v súčasnosti.

Kapitola zameraná na oblasti školstva a kultúry bola bohatá na dáta. Hovorila nielen o nákladoch na údržbu prevádzok škôl ale aj o vzostupe

predškolskej východy. Autori použili výraz „jaselské oddelenia“, ktoré spadali pod riadiacu kompetenciu rezortu zdravotníctva. ONV pritom prezentoval aj návrh koncepcie siete základných deväťročných škôl (ZDŠ). Tá stanovila „vytváranie väčších plnoorganizovaných a pedagogicko ucelených ZDŠ, v ktorých by bola záruka kvalitnejšej učebno-výchovnej práce na podklade 100% odborného vyučovania. Jej cieľom bude zlepšiť prípravu mládeže z okrajových, kopaničiarskych a iných málotrienných škôl na ďalšie štúdium alebo voľbu povolania“ (Volebný program, 1968 – 1972).

Poslednou kapitolou program bolo sociálne zabezpečenie. Dominovala jej téma starostlivosti o dôchodcov a sociálneho zabezpečenia družstevných roľníkov. Táto oblasť je síce štylisticky artikulovaná dobovo, ale obsahovo je vysoko aktuálna aj v súčasnosti. Program hodnotil zvyšovanie sociálnej starostlivosti zvyšovaním starobných dôchodkov, zabezpečovaním stravovania, opatrovateľských službách, doplnkových aktivitách pre dôchodcov v rámci trávenia voľného času.

Volebný program Trenčianskeho okresu 1971 bol vo svojom úvode frazeologicky formulovaný s ohľadom na udalosti z roku 1968 spojené s okupáciou Československa vojskami Varšavskej zmluvy a nasledujúci ideologický kurz politiky.

Obsahovo bol členený podobne ako predchádzajúci, ale mal rozsah len 55 strán. Na úvod nadväzovala celková stručná charakteristika okresu obsahujúca demografické údaje o obyvateľstve a jeho pracovnom začlenení. Text je užitočným zdrojom informácií, kde čitateľ napr. zistí, že počas prvej Československej republiky približne 50 percent poľnohospodárskej pôdy vlastnili tzv. veľkostatkári, ale na začiatku 1970-tých rokov bolo 65 percent z celkovej pôdy obhospodarovanej 72 jednotnými roľníckymi družstvami (JRD) a ďalších 21 percent zostalo v rukách samostatne hospodáriacich roľníkov – zväčša v horšie dostupných kopaničiarskych a podhorských oblastiach.

V programe 1971 pribudol priemysel. Kapitola o ňom pripomína propagačnú brožúru trenčianskeho priemyslu. Obsahuje množstvo dát o fabrikách v Trenčíne a jeho okolia ako Palma (Nové Mesto nad Váhom), Odevné závody, Merina, Sklárne Nemšová, Hornosmianska cementáreň, Letecké opravovne, TOS Trenčín, Chirana Stará Turá, Slovák.

Fungovanie poľnohospodárstva bolo prezentované prostredníctvom rastu jeho produkcie – a to prakticky pri všetkých druhoch. „Hektárové výnosy poľnohospodárskych plodín dosiahli úroveň najvyspelejších poľnohospodárskych štátov. Netrpezlivo boli očakávané ďalšie roky, išlo totiž o to, či výsledky v roku 1968 neboli iba vecou náhody. Potvrdilo sa však ako v roku 1969, tak i v roku 1970, že tieto výsledky boli dosiahnuté zlepšenou agrotechnikou, zlepšeným systémom riadenia, rozložením štruktúry výroby

a podchytením všetkých faktorov, rozhodujúcich o výrobe“ (Volebný program 1971).

Program je ukázkou prieniku ideológie do životných reálií ľudí ako je úprava verejných priestranstiev. Tá nemala byť len záležitosťou estetiky, ale mala politický význam. Zveľaďovanie miest a obcí program bolo politicko-vedomelou aktivitou. Hoci program mal byť zameraný na budúcnosť, jeho autori ho vyplnili retrospektívou: „Akcia zveľaďovania miest a obcí v našom okrese zaznamenala za účasti občanov po celý čas jeho trvania rad pekných a cenných výsledkov. Či už to bolo obdobie po vojne, alebo rok 1960, kedy táto akcia prebiehala v znamení 15. výročia oslobodenia našej vlasti Sovietskou armádou, ďalej roky 1962, 1966, keď akcia prebiehala v znamení XII. a XIII. Zjazdu KSČ a postupne rozvíjanie akcie formou socialistickej súťaže národných výborov na počesť 20. výročia oslobodenia ČSSR“ (Volebný program 1971).

Novou kapitolou bola doprava. Dve strany volebného programu 1971 podrobne sumarizujú investície do cestnej infraštruktúry. Obsahuje výraz „bezprašné cestné úseky“ alebo na rovnakom mieste používaný „bezprašný povrch“, čo malo pravdepodobne predstavovať plnohodnotné asfaltové komunikácie. K doprave pribudol aj cestovný ruch, ktorý podľa názvu kapitoly mal tvoriť spoločný text s obchodom – avšak o cestovnom ruchu neobsahuje ani zmienku. Zvyšné kapitoly volebného programu 1971 sa venovali rovnakým oblastiam ako v predchádzajúcom období – teda vodnému hospodárstvu, zdravotníctvu, sociálnemu zabezpečeniu, školstvu, kultúre a športu.

Ďalší volebný program na obdobie rokov 1976 – 1981 sa na 43 stranách snažil pomyselne vrátiť k „šťastnému budovateľskému étosu“ 1940-tých a 50. rokov. V prvom odseku prvej strany sa čitateľ dozvedá, že „veľký mierový a budovateľský program XXV. zjazdu Komunistického zväzu a XV. zjazd Komunistickej strany Československa, ktorý prijal Smernicu ďalšieho rozvoja socialistickej spoločnosti v našej vlasti, zapôsobil silným dojmom na celú svetovú pokrokovú verejnosť a podnietili nebyvalé pracovné úsilie nášho ľudu.“ (Volebný program 1976 – 1981) Netypický pokračoval ideovo-výchovnou činnosťou. Napriek tomu, že normalizácia bola politickým vedením strany a štátu ako aj jeho ideológmi zadefinovaná ako tzv. reálny socializmus, program tu spomína pôvodnú marxistickú ideu o komunizme ako poslednom štádiu vývoja spoločnosti: „XV. zjazd KSČ zdôraznil, že na to, aby sme zvládli úlohy rozvoja socializmu, aby sme postúpili ďalej na ceste ku komunizmu, je nevyhnutné intenzívne rozvíjať a zdokonaľovať ideologickú prácu vo všetkých smeroch, v teórii, v propagande, v každodennej masovo-politickej práci, v činnosti všetkých východných, vzdelávacích a kultúrnych inštitúcií.“ (Volebný program, 1976

– 1981) Prostredníctvom neurčitkov zadefinoval desiatky praktických cieľov: rozšírenie politickej literatúry, budovanie izieb revolučných tradícií, prezentovať významné politické výročia výstavnými činnosťami, tvorba vlastivedných publikácií a monografií s revolučnou tematikou, aktívne spolupracovať s Klubom priateľov sovietskeho filmu a pod.

Posledným bol Volebný program Národného frontu SSR Trenčín na rok 1981 – 1985. Na rozdiel od predchádzajúcich volebných programov bol rozšírený o zhodnotenie predchádzajúceho programu. Svojou podstatou išlo o deskripciu sociálno-ekonomických dát v oblasti priemyselnej výroby, investícií, hospodárstva, poľnohospodárstva, vodného a lesného hospodárstva. Jeho úvod čitateľovi vysvetľoval, že všetky prezentované úspechy "sú neoddeliteľne spojené s ďalším upevňovaním socialistickej spoločnosti, nášho vedomia, že všetko to, čo sme za uplynulé obdobie v našom okrese dosiahli, je komplexom činnosti okresných a stranických, štátnych a spoločenských organizácií, ktoré dokázali usmerniť iniciatívu našich pracujúcich pre plnenie vytýčených náročných úloh" (Volebný program 1981 – 1985).

Celkovo bol program rámcovaný do troch oblastí: ekonomicko-sociálnej, politicko-organizátorskej, ideovo-výchovnej. Mali pomenovanie zo zložených slov, čím kapitoly ako aj program celkovo pomyselne dostávali väčšiu sofistikovanosť a legitimitu. Prvá sociálno-ekonomická časť definovala o koľko percentuálne má rásť okresný priemysel, stavebníctvo, poľnohospodárstvo, lesné a vodné hospodárstvo, doprava, vnútorný obchod ako aj nevýrobné sektory školstva, zdravotníctva a sociálneho zabezpečenia. Kapitola o politicko-organizátorskej najskôr rekapitulovala politickú líniu XVI. zjazdu KSČ na úseku národných výborov a pokračoval odrážkovito definovaných úloh pre spoločenské organizácie (rovnakých ako v predchádzajúcom volebnom programe). V oblasti práce s mládežou sa mal prehlbovať vzťah s KSČ a osobitne vlastenecké a súčasne internacionálne cítenie, čo bol v tom čase často rozšírený oxymoron. Posledná časť programu – ideovo-výchovná – predstavovala program ideologickej indoktrinácie obyvateľstva, ktorá však na povrchu mala prehlbovať vzťah ľudí k práci, obmedziť vplyv cudzej ideológie a udržiavať politickú legitimitu režimu propagáciou jeho úspechov.

Komunálne volebné programy v meste Trenčín po roku 1989

Na prelome rokov 1989/90 vznikali nové politické strany alebo svoju organizačnú kontinuitu „obnovovali“ politické strany spred roka 1938/48. V komunálnych voľbách 1990 prvý krát kandidovali aj nezávislí kandidáti. Na stránkach Trenčianskych novín ako hlavného regionálneho média sa

prezentovali najmä menšie politické strany ako Strana zelených (SZ), Sociálnodemokratická strana Slovenska (SSS), menej Demokratická strana (DS), Verejnosť proti násiliu (VPN) a takmer vôbec Kresťanskodemokratické hnutie (KDH) a Slovenská národná strana (SNS), ktorá svoju miestnu organizáciu obnovila až na jeseň 1990.

Spomedzi šiestich kandidátov na primátora Trenčína v roku 1990 boli dvaja nezávislí, ďalších štyroch kandidovali politické strany a hnutia. Polovica z nich svoju kandidátsku ponuku vyjadrila aj v podobe volebného programu. Kandidát KDH František Murgaš v krátkom platenom reklamnom texte o sebe hovoril ako o úradníkovi a expertovi na životné prostredie. Text obsahoval minimum priamej reči a jeho záver odporoval politickému marketingu, keď v ňom uviedol, „voliť za týchto okolností (zlá finančná situácia samospráv, pozn. aut.) do funkcie primátora kandidáta, ktorý ešte na MsNV nepracoval, bude na úváženie“ (Trenčianske noviny, 1990: 3). Podobne komunikačne zdráhavý prístup mal kandidát VPN Michal Popad'ák, ktorý o „prezradil“, že nie je Trenčan, ale že sa narodil v blízkej obci a tvrdil, že ho „neláka predstava politického úradníka. Primátor bude mať more zdedených i nových starostí. Pred problémami však nechcem uhýbať. Základný pocit je – pocit zodpovednosti. Oporou pre mňa je reálny program“ (Trenčianske noviny, 1990: 3). Nominant SNS Vojtech Žitňan sa o funkciu primátora uchádzal „útokom na emócie“. Text jeho kampaňového článku bol tvorený dlhými súvetiami s mierne moralizujúcim apelom: „Slušnosť spočíva v prirodzenej úcte k spoluobčanom, v prípade ich problémom a v snahe vcítiť sa do ich postavenia a hľadani spôsobu, ako vyhovieť oprávneným požiadavkám pri uplatnení ich princípu demokratického prístupu“ (Trenčianske noviny, 1990: 9). Išlo o najvágnejší text pre komunálne voľby vôbec. Kandidát ním nepriamo verbalizoval svoju neskúsenosť s komunálnou politikou.

V roku 1994 vydal svoje „programové vyhlásenie“ na stránkach Trenčianskych novín vtedy 39 ročný právnik Miroslav Laššo, ktorého nominovala Strana demokratickej ľavice (SDL). Bol publikovaný formou rozhovoru ako komerčný článok. Tak hlavné heslo „Toto mesto patrí všetkým občanom“ ako aj odpovede na „novinárske otázky“ mali všeobecný charakter. Jeho vágnosť sa snažila zachrániť prvá otázka obsahujúca tvrdenie, že program upútal značnú pozornosť. Nijako však neupresňovala ako sa prejavovala. Rozhovor o programe bol esenciou čiastočne technokratického prístupu riadenia verejnej správy – „Predvolebnej kampani predchádzali moje mnohé konzultácie nielen so súčasným aparátom mestského úradu, ale najmä s odborníkmi z finančnej a hospodárskej sféry ...“ (Trenčianske noviny 1994: 1).

Rovnakým spôsobom sa na stránkach Trenčianskych novín prezentoval ďalší kandidát Jozef Žiška. Rozhovor s ním doslova adoroval „Jeho veličenstva, Občana!“. Verejnosti sa prihovárал zrozumiteľnejšími, priamejšími a prívetivejšími formuláciami. Odpovedal na desať otázok, ktoré vo svojej formulácii vyzdvihovali jeho pozitívne stránky ako lokálpatriotizmus, voľnočasové aktivity a koníčky, pripomínali jeho základného životné hodnoty (práca, šťastie, rodina a bezpečnosť), naznačili jeho záujem o názory Trenčanov prostredníctvom prieskumov verejnej mienky, ukázali jeho znalosť miestnych problémov ako napr. zlý stav komunikácií a v záver bol dotvorený jeho prezentáciou ako skúseného komunálneho „matadora“.

Ďalšia strana rovnakého čísla Trenčianskych novín zaberala prezentácia volebného programu pravicového kandidáta koalície Demokratickej únie, Kresťanskodemokratického hnutia, Strany podnikateľov a živnostníkov Slovenskej republiky a Demokratickej strany Karola Dobiaša a kandidátov na poslancov. Celú stranu zaberali odrážky s programovými prioritami pre všetky mestské časti. Kampaňovým „zaberákom“ mala byť formulácia „To podporíme“, ktorá bola za každou programovou prioritou alebo zámerom. Kandidát na primátora sa prezentoval ako riaditeľ poisťovne a jeho hlavný slogan „Nechcem vládnuť, chcem slúžiť.“ Takáto formulácia mohla voličovi vyslať komunikačne mätúci signál o istej submisívnosti kandidáta na primátora. Kandidáti na poslancov sa prezentovali najmä prostredníctvom svojho pracovného zamerania ako napr. stredoškolský učiteľ, metalurg, technik/ekonóm, informatik-kybernetik, komerčná právnička, stredoškolská učiteľka francúzštiny a pod. Chceli sa teda „predať“ ako elita. Išlo pritom o podstatnú kampaňovú chybu, pretože voliči zväčša dôverujú kompetentným kandidátom, ale nie „expertom“.

V komunálnych voľbách 1998 mal najmasívnejšiu kampaň nezávislý kandidát Milan Fraňa, ktorý svoje politické postoje prezentoval v stručnom 12 bodovom programe – chcel vypracovať Stratégiu rozvoja Trenčín do roku 2005, zdvojnásobiť príjmy mesta s následným zdvojnásobením výdavkov, zvýšiť počet mestských policajtov, odpredať alebo prenajať 200 nových bytov, chrániť podnikanie, pripraviť územný plán na nové podnikateľské projekty, zvýšiť kvalitu obchodu a služieb, atď. Jeho osobná a programová prezentácia však pôsobila príliš sebastredne a ambiciózne. Celkový dojem z jeho postojov mohol na niektorých čitateľov pôsobiť až agresívne, pretože „okrem už spomínaných zoomorfných metafor charakter invectívy môžu v určitom kontexte nadobúdať aj iné druhy metafor (metafory choroby, vojny, športu, divadla a pod.)“ (Dulebová, 2019: 95).

Lavicovým kandidátom bol Dušan Bezák, ktorý sa podporu verejnosti snažil získať sloganom „Lepší život pre čestného človeka“ – ktoré malo pôsobiť empatickejšie voči verejnosti nespokojnej s politickými pomermi, av-

šak absentoval v nej lokálpatriotický moment a pôsobil všeobecne. Použité jednotné číslo „pre človeka“ nemalo spájajúci charakter. Podobne šablónovito vyznievalo aj šesť bodov jeho volebného programu – päť z jeho fráz by bolo použiteľných aj pre kampaň v ktoromkoľvek inom meste. Až z posledného bodu bolo možné dedukovať, že ide o kandidáta do komunálnych volieb v Trenčíne, pretože hovoril o „Perle Považia“. Ani raz v ňom nebolo spomenuté meno mesta.

Naopak kandidát HZDS Miloš Mažár priniesol najobširnejší a najkonkrétnejší program pred osem hlavných oblastí – informovanosť, starostlivosť o majetok, zdravotníctvo, mládež a šport, kultúra, podnikateľské prostredie, doprava a investície spolu s ekológiou. Bol napísaný byrokratickým štýlom. Ciele prevažne deklaroval ako neurčitky – zabezpečiť, podporovať, obnoviť, vyhodnocovať, presadiť, zaviesť, uprednostňovať, zriadiť a pod. Nikde nebol spomenutý volič, Trenčania, cit alebo náklonnosť k mestu.

Kandidát SNS Andrej Hanušovský, si vybral volebné heslo pozostávajúce z troch slov „Rodina – Bezpečnosť – Prosperita“ - opäť išlo o všeobecne použiteľný slogan bez mobilizačného apelu, bez slovesa alebo citoslovca. Rozhovor bol rozvláchny, mierne archaický, úslužný, „biblický“ (citoval zásadu „čo nechceš, aby robili tebe, nerob ani ty iným“), mentorský (kvalita bezpečia mala byť dosahovaná „všestranným zvyšovaním odborností“ príslušníkov všetkých druhov polície) a končil výpočtom jeho funkcií s dodatkom, že na „odbore územného plánovania a architektúry, ako i vo funkcii vedúceho odboru miestneho hospodárstva, obchodu, dopravy a cestovného ruchu som sa zúčastnil i tých aktivít, ktoré ovplyvnilo mesto negatívne“ (Trenčianske noviny, 1998: 5).

V komunálnych voľbách 2002 skúšali politické šťastie okrem iných aj traja kandidáti z primátorských volieb 1998 – Jozef Žiška, Juraj Líška a Miloš Mažár. ale iba posledný z nich propagoval svoj program na stránkach Trenčianskych novín. Jeho heslo tento krát ako nezávislého kandidáta bolo síce lokálpatriotické, ale opäť neobsahovalo sloveso, nebolo ľahko zapamätateľné – „Trenčan Trenčanom, Trenčania Trenčínu“. Text sprevádzajúci volebné priority obsahovali imperatívy formulované s výkričníkmi (Mnohí z Vás vedia, že nedávam plané sľuby, ale to, čo sľúbim aj splním!).

V roku 2006 svoj program predstavil kandidát ĽS-HZDS, SMER-SD a SNS Oto Barborák. Podporu voličov sa snažil získať aj textom, ktorý bol síce jazykovo zrozumiteľný, no jeho vety na seba nenadväzovali. Začal sa vetami „Sú rôzne dôvody, prečo ľudia vstupujú do komunálnej politiky. Dovoľte mi, aby som sa Vám predstavil, vážení spoluobčania.“ Nasledujúci text neobsahoval o kandidátovi žiadnu zmienku. Vágne hovoril o histórii, spokojnosti občana danej dobrým „smerovaním“ mesta, využití šance pre

správny „smer“ a napokon text končil vetou „Môj volebný program je súčasťou volebného programu SMER-SD – ĽS-HZDS/ SNS.“ (Trenčianske noviny, 2006: 15) Kandidát síce neuspel, ale jeho kampaň pomohla prezentovať v tom čase vládnu stranu SMER-SD podprahovým podsúvaním názvu strany (smerovanie, smer).

Jeden z posledných väčších programových počinov komunálnych volieb priniesol v roku 2010 nezávislý kandidát Pavel Poljovka s 15 stručnými a výstižnými prioritami. Viac ako polovica z jeho sľubov bola kvantifikovaná – domov pre 200 dôchodcov, dva potravinárske závody so 400 zamestnancami, štart budovania nového mosta a cestných obchvatov už v Q 2011 (!), postaviť 400 nájomných bytov a vytvorenie fondu na podporu seniorov so sporením za 4 eurá mesačne. Vo voľbách však triumfoval Richard Rybníček, ktorý získal viac ako 70% hlasov všetkých oprávnených voličov – a to napriek svojej bezobsažnej kampani. V jeho volebnej inzercii boli frázy ako „Ľudia, ktorí zmýšľajú podobne, majú podobné ciele a majú chuť niečo urobiť a niečo tomu aj obetovať“ (Trenčianske noviny, 2010: 7). Ide len o jeden z mnohých komunikačných nezmyslov tejto ako aj neskorších volebných kampaní. Uvedené súvetie nadužíva slová „podobne“ a „podobné“ a tiež slovo „niečo“.

Voľby v roku 2010 boli poslednými v ktorých kandidáti prezentovali svoje programové zamerania. Tvorba kampaní v nasledujúcich voľbách nebola zameraná na obširne volebné programy ale na prezentáciu osobností.

Záver

Konferenčný príspevok Jazyková komparácia trenčianskych volebných programov pred a po roku 1989 analyzoval štýl vyjadrovania používaný autorami volebných programov pre voľby do Okresného národného výboru v Trenčíne od konca 1960-tých rokov a volieb primátora mesta Trenčín od roku 1990. Hlavnými metódami jeho prípravy boli bádanie v archívoch, deskripcia, obsahová a jazyková analýza.

Štyri volebné programy Národného frontu do volieb do Okresného národného výboru v Trenčíne boli publikované ako 60 až 80 stranové brožúry. Väčšie jazykové a obsahové rozdiely sa nachádzali medzi prvým volebným programom vydaným v roku 1968 a tromi nasledujúcimi programami. Textu programu z roku 1968 bol štylisticky formulovaný jazykovými prostriedkami používanými pred jazykovou reformou po 2. svetovej vojne a frekvencia ideologických floskúl komunistickej ideológie bola v jeho vetách menej častá, pričom celkovo program verbalizoval a sumarizoval skôr životné reálie obyvateľov okresu Trenčín, potom volebné programy 1970-

tých a 1980-tých rokov boli priamo formulované podľa záverov zjazdov KSC a boli itinerárom ideologickej práce s obyvateľstvom a záujmovými organizáciami a výkazmi o ľudovo uvedomelom budovaní reálneho socializmu. Celkovo však boli volebné programy opatrné v určovaní konkrétnejších cieľov Okresného národného výboru v Trenčíne.

Komunálne voľby na jeseň 1990 postavili kandidátov do bezprecedentnej situácie. Väčšina z nich predtým neorganizovala vlastnú volebnú kampaň, ani nepripravovala volebný program. Namiesto viacstranových volebných brožúr program inzerovali v jedinom tlačennom periodiku – Trenčianskych novinách. Používali súčasné výrazové prostriedky, ich štylistika však bola beletrizovaná, pretože volebný program „predávali“ na rozdiel od komunistickej éry nie strany, ale kandidáti na primátora. Úspešnejší boli pritom tí, ktorí sa vyjadrovali s väčšou dávkou lokálpatriotizmu a dávkou verbálneho pátosu. Kandidáti, ktorí svoj volebný program nezaobalili do svojho životného príbehu a používali byrokratický štýl vyjadrovania so slovesami v neurčitku, neuspeli. Kandidáti si postupne osvojili čoraz strohší štýl vyjadrovania a svoje predstavy verbalizovali do stručných odsekov.

Hoci to nebol pôvodný zámer, dovoľujeme si doplniť ešte jedno zo zistení, ktoré mimovoľne vzišlo z bádateľskej a analytickej aktivity pri príprave tohto konferenčného príspevku. Viaceré časti volebných programov Národného frontu do Okresného národného výboru v okrese Trenčín pomenúvali problémy a ich riešenia najmä Trenčanov ale aj obyvateľov okolitých obcí. Časť z nich je dokonca stále aktuálna, pretože napríklad oblasti zdravotníctva alebo sociálnych vecí sú aj v súčasnosti riešené podobne ako pred polstoročím. Súčasne čítanie volebných programov zo začiatku 1990-ých rokov prinieslo poznanie, čo všetko sa v meste Trenčín a jeho okolí podarilo vyriešiť a ktoré problémy zostali – aj s rôznorodými prístupmi ich riešenia. Metaforicky by sa dalo povedať, že súčasný Trenčín sa pomyselne odzrkadľuje práve vo volebných programoch, ktoré boli predmetom tohto konferenčného príspevku.

Primárne zdroje:

Ing. Ignác Trška, nezávislý kandidát na primátora mesta Trenčín, Trenčianske noviny, 15. novembra 1994, ročník XXXV.

Inzercia Richarda Rybníčka, Trenčianske noviny, 22. novembra 2010, č. 46.

Kandidát na primátora mesta Trenčín doc. Ing. Oto Barborák, CSc., Trenčianske noviny, 20. novembra 2006, č. 46.

Na prvom mieste Jeho veličenstvo, Občan; Trenčianske noviny, 15. novembra 1994, ročník XXXV.

Náš kandidát, *Trenčianske noviny*, 13. novembra 1990, ročník XXXI., č. 46.
OV NF SSR v Trenčíne. Volebný program Trenčianskeho okresu 1971
RODINA – BEZPEČNOSŤ – PROSPERITA, *Trenčianske noviny*, 21. novembra 1998, ročník XXXVIII.
Slušnosť, bezpečnosť a prosperita, *Trenčianske noviny*, 13. novembra 1990, ročník XXXI., č. 46.
„Toto mesto patrí všetkým občanom“, *Trenčianske noviny*, 15. novembra 1994, ročník XXXV.
Volebný program NF Okresu Trenčín na rok 1981 – 1985.
Volebný program NF do ONV v Trenčíne na obdobie 1968 – 1972.
Volebný program NR SSR okresu Trenčín 1976 – 1981.
Žiť v slobodnom a prosperujúcom meste, *Trenčianske noviny*, 13. novembra 1990, ročník XXXI., č. 46.

Literatúra

- Casiraghi, M. C., Curini, L., & Cusumano, E. (2022). The colors of ideology: Chromatic isomorphism and political party logos. *Party Politics*, 29(3), 463–474. <https://doi.org/10.1177/13540688221080539>
- Dulebová, I. (2019). Rečová agresia v politickom diskurze. In R. Štefančík (Ed.), *Jazyk a politika. Na pomedzí lingvistiky a politológie IV* (pp. 92–102). Ekonóm.
- Mesežnikov, G., Gyarfášová, O., & Kollár, M. (2003). *Slovenské voľby 20'02: Výsledky, dôsledky, súvislosti*. IVO.
- Štefančík, R. (2020). Dva odlišné svety so spoločným jazykom: Politické naratívy krajných pólov ideového spektra. In R. Štefančík (Ed.), *Jazyk a politika. Na pomedzí lingvistiky a politológie V* (pp. 371–385). Ekonóm.

Kontakt:

PhDr. Miroslav Řádek, PhD.

Katedra politológie	Department of political science
Trenčianska univerzita	Alexander Dubček University in
Alexandra Dubčeka v Trenčíne	Trenčín
Email Address: miroslav.radek@tnuni.sk	
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-7625-2277	

Rozpor v jazykovej politike Európskej únie: potreba jej zásadnej zmeny

Jozef Reinvarť

Abstract

Contradiction in the European Union's Language Policy: The Need for Its Fundamental Change. *The paper analyses the contradiction in the European Union's language policy, which legally declares the equality of languages but violates it in practice. It points to the limitation of official languages of the Member States and the erosion of linguistic rights. The preference for English, French, and German has deepened inequality, weakening European identity and integration. The author argues for a common language policy based on Schuman's peace principles and warns against premature English teaching in primary schools that undermines national languages and identity.*

<https://doi.org/10.53465/JAP.2025.9788022552806.448-458>

Keywords: language policy, multilingualism, language education, neutral language, European identity, Irish experience.

Kľúčové slová: jazyková politika, viacjazyčnosť, vyučovanie jazykov, neutrálny jazyk, európska identita, írsky skúsenosť.

Úvod

Európska únia (EÚ) ako mnohokultúrne spoločenstvo deklarovala už na začiatku integračného procesu (1957) princíp jazykovej rovnosti a rozmanitosti. Jazyková rovnoprávnosť oficiálnych jazykov členských krajín je zakotvená v základných právnych dokumentoch EÚ¹.

¹Základné právne dokumenty EÚ k jazykovej politike:

– *Nariadenie Rady EHS č. 1/1958*, čl. 1: „Úradné a pracovné jazyky Spoločenstva sú francúzština, holandsčina, nemčina a taliančina.“

– *Zmluva o EÚ* (2009), čl. 3 ods. 3: EÚ rešpektuje kultúrnu a jazykovú rozmanitosť a zabezpečuje jej zachovanie.

– *Zmluva o fungovaní EÚ* (2009), čl. 165: EÚ rešpektuje zodpovednosť členských štátov za obsah vzdelávania a jazykovú rozmanitosť.

Napriek tejto právnej úprave sa deklarovaná rovnosť jazykov v praxi nena-
plňa. Spoločná jazyková politika, ktorá mala byť pilierom európskej integ-
rácie, sa nerozvinula do funkčného modelu. Oblasť kultúry a vzdelávania
zostala v kompetencii členských štátov, čo spôsobilo nerovnováhu medzi
ekonomickým, mierovým a kultúrnym rozmerom integrácie.

Európski politici sa jazykovým otázkam dlhodobo vyhýbali, považovali
ich za citlivé a potenciálne konfliktné. Európska komisia nevyužila svoju
iniciatívnu právomoc na návrh riešení, ktoré by umožnili rovnoprávny
a efektívny prístup k jazykovej politike. Tak sa prehýbil rozpor medzi ideá-
lom zjednotení v rozmanitosti a realitou jazykovej nerovnováhy. Z právne-
ho hľadiska EÚ „de jure“ deklaruje od 1958 jazykovú rovnoprávnosť, že
všetky oficiálne jazyky členských krajín sú zároveň úradnými a pracovnými
jazykmi EÚ. V tejto súvislosti treba pripomenúť, že oficiálny štatút doteraz
nemá v EÚ viac ako 80 regionálnych jazykov, ktorými hovorí viac ako de-
sať percent občanov, t. j. 50 miliónov, ako aj jazyky desiatok miliónov pri-
stáhovalcov.

Jazyková politika EÚ – rozpor medzi de jure a de facto stavom

EÚ v praxi svojich inštitúcií prestala podporovať jazykovú a tým aj kultúrnu
rovnoprávnosť. Uplatňuje sa „jazykové triedenie“, tzv. „selektívna viacja-
zyčnosť“ oficiálnych jazykov EÚ, používanie jazykov podľa ich dôležitosti,
potrieb a možností. Jazyková situácia v EÚ nadobudla hierarchický charak-
ter. V praxi možno rozlíšiť desať úrovní jazykovej dôležitosti – od angličti-
ny ako globálneho jazyka až po regionálne a prístahovateľské jazyky. EÚ
právne uznáva 24 úradných jazykov, no fakticky uprednostňuje tri – anglič-
tinu, francúzštinu a nemčinu. Po rozšírení v roku 2004 sa ukázalo, že ideál
rovnosti jazykov je len formálny. Väčšina dokumentov, konferencií a inter-
ných komunikácií prebieha v angličtine, čím sa naruša princíp rovnopráv-
nosti občanov a krajín. Tento „jazykový rebríček“ odporuje zásade rovnosti
zakotvenej v Zmluve o EÚ a v Charte základných práv.

Od Barcelonského samitu (2002), ktorý odporučil model jazykového
vzdelávania 1+2 (materinský jazyk a dva cudzie jazyky), sa viacjazyčnosť
stala oficiálnym cieľom EÚ. Európska komisia financovala mnoho projek-
tov, no systematická stratégia nevznikla. V roku 2009 zriadila Európsku ob-
čiansku platformu pre mnohorejazyčnosť, ktorá združovala 29 mimovládnych

– *Charta základných práv EÚ* (2009), čl. 21 ods. 1: zakazuje diskrimináciu na zá-
klade jazyka.

organizácií. Jej odporúčania na zásadné zmeny však Európska komisia neimplementovala a po roku 2012 stratila viacjazyčnosť politickú prioritu.

Implikácie jazykovej diversity a trhová jazyková politika

Jazyková rovnoprávnosť narazila pri rozširovaní EÚ najmä na problémy tlmočenia. Nebola zabezpečená dostatočná príprava profesionálnych tlmočnických tímov, najmä pre jazyky menších krajín, čo viedlo k zavedeniu tzv. mostového jazyka, ktorým sa postupne stala angličtina. Používanie mostového jazyka však vedie k značnej strate informácií, pričom prenos informácií od prezentujúceho k poslucháčovi dosahuje výrazne nižšie percento. Kvalita komunikácie sa tým značne znižuje.

V praxi sa plnohodnotné používanie a rozvoj zabezpečuje len pre tri najväčšie oficiálne jazyky (angličtina, francúzština a nemčina). EÚ neprijala kompenzačné mechanizmy pre krajiny, ktorým boli jazykové práva ich občanov obmedzené, napríklad formou vyšších príspevkov do rozpočtu EÚ od krajín s privilegovanými jazykmi. V dôsledku neriešenia týchto problémov začali inštitúcie EÚ pristupovať k obmedzovaniu používania jazykov v komunikácii podľa ich veľkosti a dôležitosti pre danú komunikačnú oblasť. Tento nesystémový prístup, ktorý de facto znamená porušovanie jazykových práv, prehĺbil existujúci rozpor v jazykovej politike EÚ.

Paradoxne, v rámci obmedzeného okruhu jazykov si dominantné postavenie stále upevňuje angličtina, oficiálny jazyk Spojeného kráľovstva, ktoré z EÚ už vystúpilo. Inštitúcie EÚ aj po Brexite zdôvodňujú dominantné postavenie angličtiny v inštitúciách ako tzv. *lingua franca* a skutočnosťou, že je angličtina druhým oficiálnym jazykom v Írsku a Malte. Tak aj po Brexite pretrvávajú silný, nekontrolovaný jazykový a kultúrny vplyv Spojeného kráľovstva, čím sa upevnila jednosmerne zameraná trhová jazyková politika v EÚ. Spojené kráľovstvo profituje z tohto stavu nielen posilňovaním svojej kultúrnej dominancie, ale aj vysokými príjmami do svojho jazykového priemyslu. Grin F. (2005) v štúdií pre francúzske ministerstvo školstva odhadol, že Spojené kráľovstvo získavalo/získava do svojho jazykového priemyslu ročne viac ako 17 – 18 miliárd EUR, do ktorého mu prispieva 26 členských krajín EÚ.

V štúdií sa uvádza, že po rozšíreniach EÚ s počtom 24 oficiálnych jazykov už nebolo možné tlmočiť do všetkých jazykov. V praxi sa preto začalo uprednostňovať používanie troch hlavných jazykov – angličtiny, francúzštiny a nemčiny. Grin ako alternatívu navrhol tri možnosti: 1) pokračovanie v podpore angličtiny, 2) širokú viacjazyčnosť alebo 3) zavedenie neutrálneho plánového jazyka – esperanta. Posledná možnosť by podľa neho priniesla

la EÚ ročne až 25 miliárd eur a zároveň by zabezpečila jazykovú spravodlivosť, za podmienky, že sa o esperante uskutoční objektívna informačná kampaň vo všetkých členských krajinách EÚ.

Angličtina si však udržala výsadné postavenie, zvyhodňuje anglicky hovoriace krajiny a oslabuje jazykovú rovnosť. Na nežiaducu dominanciu angličtiny v EÚ upozornil už v roku 2005 aj R. Phillipson v knihe „Len anglická Európa? Náročná jazyková politika“. EÚ má doteraz viac ako desať spoločných politík, no chýba jej spoločná jazyková politika, ktorá by mohla byť základom kultúrnej integrácie Európy a zároveň by prispela k zefektívneniu všetkých spoločných politík EÚ.

Alternatívne riešenia

Na riešenie nahromadených jazykových problémov v EÚ z dlhodobého hľadiska do úvahy prichádzajú 2 základné prístupy: 1) prijatie súčasného stavu, 2) orientácia na spoločný (neutrálny) jazyk a zrovnoprávenie všetkých jazykov (oficiálnych, neoficiálnych, vrátane jazykov prisťahovalcov).

1) Prijatie súčasného stavu by ešte viac posilnilo dominantné postavenie najsilnejšieho národného jazyka (angličtiny), resp. 3 jazykov, zároveň by zväčšilo jazykovú diskrimináciu ostatných krajín a občanov, čo by bolo v rozpore so súčasnou deklarovanou podporou širokej viacjazyčnosti v EÚ.

2) Orientácia na spoločný (neutrálny) jazyk, odstránenie triedenia jazykov a ich zrovnoprávenie, prvým cudzím jazykom pre všetkých občanov by bol spoločný (neutrálny) jazyk a ďalší cudzí jazyk by si občania vyberali podľa vlastných potrieb a záujmov.

Namiesto „Barcelonského modelu“ 1+2 by bol vhodnejší model spoločného jazyka: 1+1+1. „Barcelonský model“ 1+2 (t. j. materinský jazyk a dva cudzie jazyky), napriek viacjazyčnosti nezaručuje občanom možnosť dohovoriť sa. „Model spoločného jazyka“ 1+1+1 (národný jazyk, spoločný jazyk, voliteľný jazyk), by umožňoval komunikáciu akéhokoľvek počtu jazykov prostredníctvom spoločného „mostového“ jazyka na zasadnutiach inštitúcií EÚ a zásadne by znížil náklady na tlmočenie. Spoločný jazyk by sa stal zároveň referenčným jazykom v prípade jazykových (terminologických) otázok a problémov pri tlmočení a prekladoch.

Slovenský kontext: riziká dominancie angličtiny vo vzdelávaní

Občania Slovenska, najmä mladá generácia, nemajú vybudované dostatočne silné jazykové a kultúrne povedomie, identitu a národnú hrdosť. Sú pod sil-

ným vplyvom moderných technológií, ktorých pracovným nástrojom je angličtina. Stav výučby angličtiny na Slovensku (aj v iných členských krajinách EÚ) má po viac ako desiatich rokoch značné nedostatky. Rodičia, často pod vplyvom mediálnych dezinformácií a davového presvedčenia, že skorý začiatok výučby angličtiny je najlepším riešením, súhlasia s tým, aby sa ich deti učili tento jazyk globalizácie už v predškolských zariadeniach a na prvom stupni základnej školy. Viacjazyčnosť je pritom kľúčová pre zlepšenie mobility a začleňovania občanov v členských krajinách, kde angličtina nie je oficiálnym jazykom. Je dôležité zdôrazniť, že angličtina nie je politicky dohodnutým spoločným jazykom EÚ; členské krajiny naďalej vyžadujú kompetencie vo svojich oficiálnych jazykoch.

Z pohľadu rodičov ide o nevedomý proces „odnárodňovania“ detí. K zhoršovaniu tohto negatívneho vývoja prispieva aj nečinnosť Ministerstva školstva a jeho kompetentných inštitúcií (napr. NIVAM) v spolupráci s ďalšími ústrednými orgánmi štátnej správy, ktoré nezasahujú na zastavenie tohto nekontrolovaného procesu už na začiatku vzdelávania. Je nevyhnutné o tomto trende otvorene informovať rodičov, aby sa mohli objektívne rozhodnúť.

Pod vplyvom popísaného jazykového trhu sa angličtina vyučuje už od predškolských zariadení a 1. ročníka ZŠ, hoci Školský zákon SR z roku 2019 stanovuje vyučovanie 1. cudzieho jazyka až od 3. ročníka. Zákon predpokladá, že žiaci by mali v prvých dvoch rokoch najskôr dôkladne zvládnuť materinský/štátny jazyk (slovom aj písmom). Takýto úvod, spolu s vlastivednými predmetmi, má budovať kultúrne a národné povedomie, vzťah ku krajine a národnú identitu.

Praktické skúsenosti potvrdzujú devastačný efekt: v 1. ročníku majú deti niekedy viac vyučovacích hodín angličtiny (vrátane konverzácie a predmetov vyučovaných metódou CLIL), než slovenčiny. Predpokladá sa, že CLIL v súčasnej podobe (aj na druhom stupni ZŠ) vedie k strate terminológie a vyjadrovacích schopností v slovenčine v týchto predmetoch, čo sa prejavuje v zhoršených výsledkoch v ovládaní štátneho jazyka. Dokumentujú to výsledky každoročného testovania žiakov a študentov na ZŠ a SŠ zo slovenského jazyka.

Osvojovanie si cudzích jazykov v EÚ

Medzinárodné testovanie jazykových kompetencií študentov stredných škôl zo 16 krajín v 5 jazykoch (Survey, 2012) ukázalo, že ciele Barcelony neboli splnené: úroveň B2 v prvom cudzom jazyku (angličtine) dosiahlo len 23 percent študentov, v druhom jazyku 11 percent. Príklad Švédska ukázal, že

výborná znalosť angličtiny neznamená automaticky úspech v ďalších jazykoch. Propedeutická funkcia angličtiny sa nepreukázala, dominancia angličtiny naopak potláča rozvoj ďalších jazykov, Ďalšie testovanie je naplánované na rok 2025.

Pozitívny príklad ponúka program Erasmus+ „Urýchľovač viacjazyčnosti“ (2018–2019), ktorý ukázal, že žiaci, ktorí sa pred učením cudzieho jazyka oboznámili s logickou gramatikou esperanta, dosiahli o 20–30 percent lepšie výsledky v učení sa cudzieho jazyka, ako skupina žiakov, ktorá takýto úvod do štúdia jazykov nemala. Tento propedeutický model posilňuje motiváciu a umožňuje učiť sa cudzie jazyky efektívnejšie, bez oslabenia materinského jazyka. Už predtým to potvrdil aj projekt MIME (2014–2018), ktorý skúmal možnosti zlepšenia mobility v EÚ. Zistil, že samotná znalosť angličtiny nestačí – členské krajiny vyžadujú znalosť svojich oficiálnych jazykov. Odborníci odporúčajú podporovať učenie sa jazykov susedných krajín a zväziť využitie esperanta ako neutrálneho komunikačného nástroja.

Viacjazyčnosť je dôležitou témou aj na úrovni EÚ. Občania EÚ prostredníctvom viacjazyčnej digitálnej platformy Konferencie o budúcnosti Európy (2021–2022) predložili návrhy na posilnenie podpory jazykového vzdelávania a jazykovej rozmanitosti (Kantar Public, 2022). Najpodporovanejší návrh v oblasti vzdelávania (piaty najpodporovanejší spomedzi všetkých nápadov) sa týkal práve jazykového vzdelávania (Gazolla a kol., 2022: 84–85) - Projekt Erasmus+ „Urýchľovač viacjazyčnosti“.

Projekt „Urýchľovač viacjazyčnosti“ (Multilingual Accelerator) sa osvedčil v Bulharsku, Chorvátsku a Slovinsku (2018–2019). Preukázal výrazné a rýchle zlepšenie znalosti cudzích jazykov u žiakov vo veku 8 až 9 rokov, ktorí si tieto zručnosti osvojili učením sa logickej gramatiky plánového jazyka esperanto a obmedzeného počtu 300 najčastejšie používaných morfémov.

Po dobrom zvládnutí materinského jazyka je tento jazykovo-orientovaný úvod do učenia sa cudzieho jazyka vysoko motivujúci a efektívny. Žiaci sú následne povzbudení vybrať si prvý cudzí jazyk podľa vlastného záujmu, čo Školský zákon SR od 3. ročníka umožňuje. Takýto propedeutický prístup zvyšuje efektívnosť učenia sa prvého, ale aj ďalších cudzích jazykov o 20 až 30 % v porovnaní so žiakmi, ktorí ho neabsolvovali. Kľúčové je, že zvyšuje motiváciu všetkých žiakov, najmä tých menej talentovaných na jazyky. Je to správna cesta k podpore širokej viacjazyčnosti, spoznávaní jazykov a kultúr partnerov v EÚ, čím sa naplňuje motto EÚ „zjednotení v rozmanitosti“.

Európska identita a potreba jazykovej reformy

Európska identita je dnes postavená na neutrálnych symboloch – vlajke, hymne, mene a mottu “Zjednotení v rozmanitosti”. Chýba jej však spoločný jazyk, ktorý by posilnil pocit spolupatričnosti. V ostatnom čase sa znižuje u občanov ich pocit identifikácie s EU, k čomu prispievajú aj jazykové problémy. Na Slovensku tento stav vo výskumne zdokumentovali Korim a Poláková (2018), ako aj Poláková (2017).

Zavedenie neutrálnych jazykových riešení, ako navrhovali už viacerí odborníci (Grin, Fiedler, Gazolla, Ó Riain), by umožnilo spravodlivejšiu komunikáciu v EÚ. Obnova spoločnej jazykovej politiky by mohla prispieť k posilneniu európskej identity, k ochrane malých jazykov a k väčšej súdržnosti Únie.

Európska komisia by mala podporovať jazykovú politiku, ktorá spája, nie rozdeľuje. Je nevyhnutné otvoriť celoeurópsku diskusiu, zapojiť občiansku spoločnosť a hľadať spravodlivé, efektívne a inkluzívne riešenia. Jazyková rovnosť nie je len technická otázka, ale kľúčový prvok európskej identity, solidarity a demokracie. Namiesto jednostrannej podpory angličtiny by mala motivovať občanov učiť sa jazyky susedných krajín a rešpektovať ich kultúrnu rozmanitosť. Z dlhodobého hľadiska by spoločný neutrálny jazyk mohol fungovať ako most medzi národnými jazykmi bez ohrozenia ich existencie.

Záver

Rozpor medzi deklarovanou a reálnou jazykovou rovnosťou je jednou z prehliadaných prekážok európskej integrácie. EÚ stratila rovnováhu medzi ekonomickým a kultúrnym rozmerom svojho rozvoja a podľahla trhovému tlaku angličtiny. Je nevyhnutné otvoriť celoeurópsku diskusiu, zapojiť občiansku spoločnosť a hľadať spravodlivé, efektívne a inkluzívne riešenia. Jazyková rovnosť nie je len technická otázka, ale kľúčový prvok európskej identity, solidarity a demokracie. Namiesto jednostrannej podpory angličtiny by mala motivovať občanov učiť sa jazyky susedných krajín a rešpektovať ich kultúrnu rozmanitosť. Z dlhodobého hľadiska by spoločný neutrálny jazyk mohol fungovať ako most medzi národnými jazykmi bez ohrozenia ich existencie.

V súčasnosti, keď sa EÚ nachádza v hlbokkej kríze a nedokáže sa venovať jazykovým problémom a ochrane jazykových práv občanov EÚ, by si malo Slovensko (resp. spolu s krajinami V4) uvedomiť svoju zodpovednosť za

zdravý jazykový, kultúrny a národný rozvoj detí a mládeže a zastaviť “odnárodňovanie” našej mladej generácie.

Slovensko, je v porovnaní s členskými krajinami EÚ, krajina s 32-ročnou existenciou. V súčasnom období silnej globalizácie, pod silným vplyvom sociálnych sietí, nemá vybudované potrebné národné povedomie a identitu občanov, najmä u mladej generácii. Ale vďaka inovatívnym jazykovým aktivitám, projektom podpore širokej viacjazyčnosti občianskeho združenia Edukácia@Internet, financovaných Európskou komisiou za uplynulých 20 rokov, sa stalo príkladom v podpore širokej viacjazyčnosti.

Ústredné orgány štátnej správy v spolupráci s inovatívnym občianskym združením Edukácia@Internet majú predpoklady využiť dobré skúsenosti v podpore zefektívnenia vyučovania cudzích jazykov. Je to príležitosť na zlepšenia ovládania slovenčiny na ZŠ a následne aj SŠ. Slovensko má k dispozícii nástroj “Urýchľovač viacjazyčnosti” financovaný EÚ, bez akýchkoľvek finančných požiadaviek na ZŠ a rodičov detí. Mnohí učitelia aj rodičia si už uvedomujú tento negatívny trend nášho vývoja. Je potrebné ich rôznymi formami o možnostiach riešenia informovať a poskytnúť im potrebnú pomoc.

Slovensko by malo túto tému aktívne otvoriť – nielen na obranu svojho jazyka, ale aj ako príspevok k hľadaniu spravodlivého riešenia pre celú Európu. Jazyková rovnosť nie je len kultúrna otázka, ale aj politický základ trvalo udržateľného mieru, solidarity a spolupráce v EÚ.

Príloha k textu: Írska historická skúsenosť z dominancie angličtiny (Contribution of Dr Seán Ó Riain to Jozef Reinvarť's address)

I have been an Irish diplomat for 47 years, and my doctorate from Trinity College, Dublin is on „Language Planning in Ireland and Québec”. Irish is a Celtic language which has been a literary language since 597 AD, some 80 years before English, and 250 years before French and German. It is as different from English as Slovak is from German.

The current worldwide expansion of the use of English, while having some positive elements, also gives grounds for concern. As Ireland has been experiencing the expansion of English since the 12th Century (1169 AD), my country has many centuries more experience of this phenomenon, and our experience may be useful to other countries in safeguarding their national languages.

The first laws against the use of Ireland's national language, Irish (Gaeilge, in Irish) are the Statutes of Kilkenny, and these date from 1366 AD. They were followed by many other laws from the English Parliament

aimed at outlawing the use of Irish and replacing it by English. The interesting fact is that these laws were particularly ineffective, and most of Ireland remained Irish-speaking until the mid-19th Century.

Just one example of the practical effects of the suppression of Irish by the English colonial administration: as late as 1882 an innocent man, Maolra Seoighe, was hanged in Galway. He had been accused of murder, and defended himself as best he could in the only language he knew – Irish. Neither the court nor even his own legal team could understand him. An English law of 1737 had ordained that only English could be used in court in Ireland. Maolra was hanged on 15 December 1882, and in 2017 the President of Ireland issued a formal pardon to this innocent man, the first time this ever happened. The 1737 law was still in force in Northern Ireland until February 2025!

In 1829 the Irish political leader, Daniel O’Connell, succeeded in winning Catholic Emancipation – the right to vote for Catholics. Before 1829 Ireland lived in an apartheid situation, under English law, where only Protestants could vote or hold public office. This political change meant that the Catholic majority, about 90% of the people of Ireland, could now make economic progress, on one condition: that they master the English language.

O’Connell was himself a native speaker of Irish, but was a lawyer who also spoke English and French fluently. He was an extremely effective representative of Ireland in the English Parliament in London. He used mainly English in public and encouraged the Irish to use English, and not to regret the disappearance of Irish.

The economic and political changes of the second half of the 19th Century led to a huge linguistic upheaval – the language of Ireland changed from Irish to English. Irish, still the majority language at the census of 1841, was the home language of a mere 3% by the census of 1891! Were it not for Irish independence in 1922, the language would have completely disappeared.

The first decision of the first democratically-elected Irish government, in February 1922 did not concern finance, defence or transport. It concerned language. The decision was that all children in all schools should study Irish for at least one hour per day.

Much progress has been made in saving Irish from extinction, but English remains the dominant language in Irish, and Irish remains endangered. The Constitution of 1937 declared Irish to be the only national language, and the first official language of Ireland (Article 8). In 2007 Irish became one of the EU’s 24 official languages.

There are many radio stations broadcasting in Irish, and one tv channel, TG 4, since 1996. The Official Languages Act was passed in 2003, and it

was strengthened by an amendment in 2021. At least 20% of all government communication with the public must now be in Irish, and 20% of recruits to the public service must be fluent in Irish by 2030. So, a lot has been done, but a lot remains to be done, in Esperanto multe farita, sed multe farota!

My central point: it was not hostile laws or oppression which almost killed the Irish language; but conferring huge economic benefits on each person who knew English. This is now happening in more and more countries throughout the world, and constituted a real danger for the national language of each country.

Literatúra

- European Commission. (2012). *European survey on language competencies (ESLC): Executive summary of the ESLC final 19 June – Executive summary of the FORMATTED.doc* [Správa Európskej komisie o jazykových kompetenciách študentov stredných škôl zo 16 krajín v 5 jazykoch] (Accessed October 21, 2025).
- Gazolla, M., et al. (2022). *Prístup EÚ k viacjazyčnosti vo vlastnej komunikačnej politike*. Európsky parlament.
- Gazolla, M. (2018). *Language policy and linguistic justice: Economic, philosophical and sociolinguistic approaches*. Springer.
- Gazolla, M., Grin, F., Cardinal, L., & Heugh, K. (2024). *Handbook of language policy and planning*. Routledge.
- Grin, F. (2005). *Vyučovanie cudzích jazykov ako verejná politika* [Štúdia pre Ministerstvo školstva Francúzska].
- Grin, F. (2014–2018). *Mobility and inclusion in multilingual Europe (MIME Project)*. www.mime-project.org (Accessed October 21, 2025).
- Korim, V., & Poláková, E. (2018). *Students' opinions on European identity and their self-identification*. Belianum.
- Ó Riain, S. (2023). *Language policy and the future of Europe* [Rozhovor s Leal A.]. Routledge.
- Phillipson, R. (2003). *English-only Europe? Challenging language policy*. Routledge.
- Poláková, E. (2017). Jazyková komunikácia v EÚ a európska identita. In R. Štefančík (Ed.), *Jazyk a politika: Na pomedzí lingvistiky a politológie II* (pp. 361–372). Ekonóm.

Kontakty:

Ing. Jozef Reinvarť

Občianske združenie Seniori slo-
venskej diplomacie
Ministerstvo zahraničných vecí a
Európskych záležitostí Slovenskej
republiky

Civic Association Seniors of Slovak
Diplomacy
Ministry of Foreign Affairs and
European Affairs of the Slovak Re-
public

Email Address: jozef.reinvarť@gmail.com

Dr. Seán Ó Rian

Riaditeľ pre viacjazyčnosť
Ministerstvo zahraničných vecí Ír-
ska
Írsko

Director of Multilingualism
Ministry of Foreign Affairs of Ire-
land
Ireland

E-mail Address: Sean.ORiain@dfa.ie

Laughter Through Tears: The Democratizing Power of Irony and Sarcasm in the Commentaries of Samuel (Samo) Marec and Tomáš Hudák

Anna Sámelová – Mária Stanková

Abstract

Laughter Through Tears: The Democratizing Power of Irony and Sarcasm in the Commentaries of Samuel (Samo) Marec and Tomáš Hudák. *Indirect forms of communication, such as irony and sarcasm, initially seem to convey clear messages, yet they often conceal deeper meanings. Their primary purpose is to deliver sharp, malicious mockery of ideas, their proponents, and supporters by contrasting semantic extremes. Typically, an author designs these as positive, humorous messages, expecting the reader to interpret them as negative ridicule. However, the gap between the literal and actual meanings of ironic and sarcastic statements can enlighten — not only when the receiver recognises the underlying intention but also when they misinterpret it. This pragmatic analysis of language, as used in the comments of Samuel (Samo) Marec (Denník Sme) and Tomáš Hudák (Denník N), aims to highlight the democratising power of irony and sarcasm, regardless of whether their meanings are understood literally or figuratively.*

<https://doi.org/10.53465/JAP.2025.9788022552806.459-471>

Keywords: irony, sarcasm, pragmatic analysis, Samuel (Samo) Marec, Tomáš Hudák.

Introduction: Irony and sarcasm in the lens of science – a brief literature review

Irony can be defined as a figure of speech in which the speaker intentionally expresses the opposite of what is said, creating a contradiction between the literal statement and the intended meaning (Grice, 1975: 53). Burgers, van Mulken, and Schellens define irony as “an utterance with a literal evaluation that is implicitly contrary to its intended evaluation” (2011: 190). Ironic statements are characterised by the difference between the literal

(conventional) and the unspoken intended meaning, meaning the speaker knowingly and intentionally flouts the Maxim of Quality: “Try to make your contribution one that is true” (Grice, 1975: 46). Czech linguist Marek Nekulil corrected this view, stating that irony is a partial breach of the cooperative principle¹ or a temporary disruption of cooperation, as sincerity is its fundamental prerequisite (1990). The analysis used textual methods to identify irony. The interpretation of pragmatic aspects was also considered to determine their possible effects on readers, including the text's relationship to the context.

Christian Burgers and Gerard J. Steen (2017) examine the concepts of ironic praise and blame. They describe an essential aspect of irony as the reversal of valence at the conceptual level. While all ironic utterances involve such a reversal, its direction may vary. Some ironic utterances are forms of ironic praise, meaning they carry a positive propositional meaning but a negative intended meaning. Conversely, other ironic utterances are forms of ironic blame, involving a shift from a negative propositional meaning to a positive intended meaning.

Sarcasm, on the other hand, is typically defined as irony directed at a victim or as the most critical form of irony. Slovak media theorist and publicist Emil Kadnár (1985) agrees that sarcasm is the sharpest form of ridicule, but also notes that within journalism, sarcasm is used solely against political or ideological enemies to morally or politically damage them (Kadnár, 1985: 9). A similar method of distinguishing irony and sarcasm is found in the work of Christopher J. Lee and Albert N. Katz (1998). They argue that sarcasm is not simply a form of irony; instead, there is a clear clinical distinction between the two. This difference centres around victimisation: sarcasm consistently targets a specific victim of ridicule, whereas irony is not necessarily directed at a particular individual; it tends to be more general and less focused. The presence of a direct victim also explains why audiences find and react to the same utterance as more offensive (sarcastic ridicule) compared to milder, more playful forms of ridicule that lack a specific target (ironic ridicule). These findings by Lee and Katz support the idea that ridiculing a particular victim is what sets sarcasm apart from irony (Lee & Katz, 1998).

Results from Julia Jorgensen's experiments (1996) on the use of sarcastic irony in everyday discourse showed that “sarcastic irony saves face for the speaker [...], and that such face-saving is needed because direct

¹ “Make your conversational contribution such as is required, at the stage at which it occurs, by the accepted purpose or direction of the talk exchange in which you are engaged. conversational contribution such as is required, at the stage at which it occurs, by the accepted purpose or direction of the talk exchange” (Grice, 1975: 45).

criticism of a trivial mistake makes a speaker appear unfair, thoughtless, insulting, and rude” (Jorgensen, 1996: 627). A different situation arises when it involves a clear criticism of the hearer's grave mistake. In such cases, indirect speech is “expected to save face for the hearer, whose reputation is on the line (a positive face threat) and who owes the speaker reparation (a negative face threat)” (Jorgensen, 1996: 628). One of Jorgensen's findings also includes reports of ‘negative feelings’ and ‘some pre-existing hostility’ among speakers towards those they criticise (1996: 628). “For trivial complaints, sarcasm should primarily save face for the speaker, whereas for more serious complaints it should save face for the victim/hearer” (Jorgensen, 1996: 623).

Regarding these theoretical starting points, this study will distinguish between irony and sarcasm as distinct forms of ridicule, with sarcasm representing the most extreme form, typically aimed at a political or ideological opponent. Specifically, the ridicule by commentators Samuel (Samo) Marec and Tomáš Hudák is directed at the Prime Minister and the President of the Slovak Republic, respectively, Robert Fico and Peter Pellegrini. This study aims to assess whether ironic and/or sarcastic ridicule can democratise a polarised society.

Methodology

To explore the irony and sarcasm in Slovak journalistic commentaries, a research sample was assembled comprising three pairs of commentaries—three by Samuel (Samo) Marec and three by Tomáš Hudák. Tomáš Hudák, a screenwriter and stand-up comedian, writes for ‘Denník N’ (N Daily). Samuel (Samo) Marec, a writer and journalist, publishes in the daily ‘Sme’ (We Are) and in ‘Denník N’ (N Daily). Both newspapers are seen as liberal and critical, sometimes even openly hostile, towards Slovakia's current national-conservative populist government. The texts were chosen to identify relevant pairs tied to key moments in Slovak politics during winter, spring, and summer 2025, emphasising the significance of context for both journalistic commentary and irony/sarcasm.

The first, ‘winter topic,’ is ‘The Coup,’ announced by Slovak Prime Minister Robert Fico in late January 2025. The second, ‘spring topic,’ named ‘Prime Ministers treat,’ concerns the Slovak Prime Minister's journey to Moscow to celebrate victory over fascism and the 80th anniversary of the end of World War II. The third, ‘summer topic,’ named ‘President's Sister,’ involves the financial support provided by the President of the Slovak Republic, Peter Pellegrini's sister, for his presidential

campaign through the Hlas (Voice) political party, of which he was the leader before becoming President.

Research sample of commentaries:

- 1) Winter 2025: 'THE COUP'
 - a) Samuel Marec: *Geniálny stratég Fico zasahuje (píše Samo Marec)* [*The brilliant strategist Fico steps in (written by Samo Marec)*], published on 26 January 2025 (Marec, 2025a).
 - b) Tomáš Hudák: *Ako Smer vyhostil zo svojej strany zdravý rozum* [*How Smer Expelled Common Sense from Its Party*], published on 30 January 2025 (Hudák 2025a).
- 2) Spring 2025: 'THE FICO'S TREASON'
 - a) Samuel Marec: *Fico bol v Moskve. Máme sa báť? (píše Samo Marec)* [*Fico was in Moscow. Should we be concerned? (writes Samo Marec)*], published on 11 May 2025 (Marec, 2025b).
 - b) Tomáš Hudák: *Fico nás bez opýtania podhodil Rusku* [*Fico undercut us to Russia without asking*], published on 8 May 2025 (Hudák 2025b).
- 3) Summer 2025: 'THE PRESIDENT'S SISTER'
 - a) Samuel Marec: *Petrovi Pellegrinimu dlhujeme ospravedlnenie (píše Samo Marec)* [*We owe Peter Pellegrini an apology (written by Samo Marec)*], published on 10 August 2025 (Marec, 2025c).
 - b) Tomáš Hudák: *Keď žartuje sestra prezidenta, treba spozornieť* [*When the president's sister makes jokes, you must be cautious*], published on 11 August 2025, (Hudák, 2025c).

Both journalists commented on these three topics and, in all cases, employed similar approaches, motifs, and ironic/sarcastic devices. Consequently, the analysed sample is suitable for an in-depth examination of the linguistic devices used to characterise irony/sarcasm. The texts are marked by a considerable presence of irony, sarcasm, and critical

hyperbole, which serve as the primary rhetorical devices in commenting on political events and politicians' behaviour.

Findings

1. 'THE COUP'

At the start of 2025, during a press conference, Robert Fico informed attendees of a serious coup plot to overthrow the government and seize control of the country (Dlhopolec 2025, Taylor-Braçe, Silenská 2025), referring to it as the 'Slovak Maidan.' Both commentators, Samuel (Samo) Marec (2025a) and Tomáš Hudák (2025a), addressed this situation in their commentaries. From a communication perspective, they both concluded with the same point: a critique of the prime minister's perceived foolishness. Hudák wrapped up his piece by returning to the theme of expulsion from the country, writing that the only thing being expelled is common sense, and that R. Fico was the first to experience its absence (Hudák, 2025a). Similarly, Marec ends his article with an ironic piece of advice: "But if you want to establish an autocracy, you must not be foolish."² (Marec, 2025a).

Although the texts differ significantly in length, both commentaries employ a very similar approach and serve comparable functions. Both Hudák and Marec use irony to refer to other members of the government and to their relationships with Ukraine and Russia. Marec constructs his critique around the motif of the "that brilliant strategist," which illustrates irony: he quotes ideas and words from those he criticises and Fico's followers, contrasting them sharply. He also organises the text by beginning three paragraphs with the exact phrase ("that brilliant strategist") to underline his point and intensify the criticism and sarcasm. Conversely, Hudák uses irony to criticise the government as a whole when he writes, "If we were guided solely by his feelings, there would have been a highway to Košice for the last 15 years. Moreover, he has not been involved in politics for at least 11 years."³ (Hudák, 2025a) He also draws a historical parallel – carefully considered – when he states, "If President Beneš had known this

² Original text in Slovak language: „Ak však chcete nastoliť autokraciu, nesmiete byť veľmi hlúpy“ (Marec, 2025a).

³ Original text in Slovak language: „Pretože ak by sme sa riadili len jeho pocitmi, už 15 rokov máme diaľnicu do Košíc a minimálne 11 rokov už on sám nie je v politike“ (Hudák, 2025a).

in February 1948, everything could have been different.”⁴ (Hudák, 2025a). This seemingly minor remark carries considerable depth and significance because the Communist Party of Czechoslovakia seized power in a February 1948 coup. It also hints at Fico's communist past and his connections with the former political regime.

2. ‘PRIME MINISTER'S TREASON’

Both journalists regard R. Fico's trip to Moscow for the May celebrations marking the end of the Second World War as an act of treason, drawing parallels between the prime minister's actions and holding Slovak citizens hostage (Marec. 2025b; Hudák, 2025b). Understandably, given the context, both commentaries are severe, with irony operating more implicitly than explicitly. However, Hudák and Marec both emphasise the significant fact that Robert Fico has entered the history books. Moreover, they both say ‘no’ to ‘yes’: he will be remembered in the history books, just not in the way he expected or hoped. Additionally, within this context, the vital motif of Ukraine also emerges. Hudák wrote: “We will soon discover that the Ukrainians could also be blamed for the expulsion of Cyril and Methodius from Great Moravia and the death of Ľudovít Štúr. While Kaliňák is cynically and inaccurately linking Ukraine to the invasion of Czechoslovakia in 1968 to appeal to his electorate, Fico is deliberately spreading the narrative that Ukraine is to blame for the current military conflict”⁵ (Hudák, 2025b). In his text, he highlights the absurd tendency of some Slovak politicians to turn the aggressor into the victim and vice versa.

Samuel (Samo) Marec (2025b) places Fico's celebrations in Moscow within a broader context. He tries to inspire hope in his readers by depicting Slovak society more positively than we are usually accustomed to these days (particularly from liberal journalists). He argues that most Slovaks are not pro-Russian. Marec uses irony in this commentary, although not when discussing the main topics. He mentions the number of so-called guesthouses⁶ in Slovakia: “In recent weeks, it has become apparent that Slovakia is dotted with an abundance of obscure guesthouses. These are not

⁴ Original text in Slovak language: „Keby toto bol vedel prezident Beneš vo februári 1948, všetko mohlo byť inak“ (Hudák, 2025a).

⁵ Original text in Slovak language: „O chvíľu sa dozvieme, že Ukrajinci mohli ešte aj za vyhnanie Cyrila a Metoda z Veľkej Moravy a smrť Ľudovíta Štúra. Kým Kaliňák spájaním Ukrajiny s inváziou do Československa v roku 1968 hľadá len cynické a historicky mylné výhovorky pre svoje voličské publikum, Fico cielene šíri naratív, že za súčasný vojenský konflikt môže Ukrajina.“ (Hudák, 2025b).

⁶ For more information see e.g., Dömeová & Sabo 2025; Prušová, 2025.

your typical guesthouses, however. They are located in areas that tourists rarely visit and are even camouflaged to the point that casual tourists cannot find them.”⁷ (Marec, 2025b), when attempting to explain the arrogance of power present in the current Slovak political scene.

3. ‘PRESIDENT’S SISTER’

While the second pair of analysed commentaries was notably more courteous and less ironic, the two texts concerning Peter Pellegrini’s sister were the most sarcastic and ironic. These texts refer to the situation in which information about the president’s sister’s financial involvement in his campaign and other activities of his former political party, Hlas (Voice), came to light in the summer of 2025. (See e.g., Slovak Media Monitor 2025).

Tomáš Hudák (2025c) mainly draws on pop culture for his ironic and sarcastic notes. He frames the text using the well-known fictional detective Columbo to emphasise the absurdity of the situation, with quotes like “Just one more thing” or “There is something not quite right here.” The beginning of Hudák’s text references a Slovak pop song: “When the band No Name released the song ‘Ty a tvoja sestra’ [You and Your Sister] in 2000, they could not have imagined that, twenty-five years later, this hit would gain unexpected relevance and become the unofficial anthem of the presidential office. Employees there have had to hum it often in recent days.”⁸ (Hudák, 2025c) The main idea of the criticism remains consistent for both journalists, as they responded to Eva Pellegrini’s quote about her brother’s integrity (“If everyone were as honest as my brother, the world and this country would be very different places.”⁹, Benedikovičová 2025). Hudák uses this sentence to produce a ‘double-ironic’ effect, questioning whether she was joking. Samuel (Samo) Marec also used the president’s sister’s statement as a second headline, in the form of a question: “What would

⁷ Original text in Slovak language: „V posledných týždňoch vychádza najavo, že Slovensko je pomerne štedro posiate obskúrnymi penzióňmi, ktoré žiadnymi penzióňmi nie sú, nachádzajú sa tam, kde žiadni turisti neprídu, a ešte sú aj zamaskované tak, aby ich ani tí náhodní turisti neobjavili“ (Marec, 2025b).

⁸ Original text in Slovak language: „Keď v roku 2000 kapela No Name pustila do sveta pesničku Ty a tvoja sestra, nemohla ani len tušiť, ako o štvrtstoročie neskôr naberie tento hit zrazu nečakaný aktuálny význam a stane sa neoficiálnou hymnou prezidentskej kancelárie. V posledných dňoch si ho tam zamestnanci museli pohmkávať často“ (Hudák 2025c).

⁹ Original text in Slovak language: „Keby boli všetci takí čestní, ako je môj brat, to by bolo trošku iné na tomto svete a v tejto krajine“ (Benedikovičová, 2025).

Slovakia look like if everyone were as honest as the president?”¹⁰ (Marec, 2025c). Clearly, the rhetorical question employs irony to imply an answer, much as Hudák does in his own writing.

Marec navigates a seemingly intricate web of information to prepare his audience for the absurdity of the situations he discusses. He does this by using sentences that are either very short or very long. Both types are filled with absurd details about Slovak politics. The text employs layered irony to critique political misconduct and public reactions to it. Despite stating that the president broke the law again, Marec sarcastically refers to him as an “honest man”, highlighting the contradiction between his claimed integrity and repeated wrongdoing. The sister's surprise at being questioned and the public's surprise at her reaction add to the absurdity, suggesting a lack of accountability or awareness.¹¹ Finally, the statement that “she does the accounting for Hlas [Voice], and no one is surprised by that anymore”¹² (Marec, 2025c) implies that such practices have become normalised, reflecting public cynicism and resignation. Overall, the irony underscores the absurdity and moral fatigue surrounding political scandals. Marec revisits the quote on the president's honesty when he states: “Yes, times require not only great heroes and deeds, but also great words. As if on cue, the President's sister has stated that if everyone were as honest as her brother, things would be different in this country. Beautiful words — one can sense the tremendous moral authority of the president, which goes unappreciated. Unfortunately, the opposite is true: if everyone were as honest as her brother, Slovakia would be the same”¹³ (Marec, 2025c).

The final part of Marec's commentary employs irony to mock the gap between public statements and reality. The praise for the president's “tremendous moral authority” is clearly sarcastic, as it is claimed to go

¹⁰ Original text in Slovak language: „Ako by vyzeralo Slovensko, keby boli všetci takí čestní ako prezident?“ (Marec, 2025c).

¹¹ “The president's sister was then asked where he had got the money from. She was surprised by the question, and people were surprised by her surprise.” / Original text in Slovak language: „Prezidentovej sestry sa potom pýtali, odkiaľ má peniaze, ona bola prekvapená, že sa jej na to pýtajú, a ľudia boli zas prekvapení, že je prekvapená“ (Marec, 2025c).

¹² Original text in Slovak language: „Hlasu však robí účtovníctvo a z toho už nie je prekvapený vôbec nikto“ (Marec, 2025c).

¹³ Original text in Slovak language: „Áno, časy si okrem veľkých hrdinov a veľkých činov vyžadujú aj veľké slová a ako na zavolanie prichádza prezidentova sestra, ktorá skonštatovala, že keby boli všetci takí čestní ako jej brat, bolo by to v tejto krajine iné. Krásne slová, človek až cíti, akou ohromnou a nedocenenou morálnou autoritou prezident je. Škoda, že platia presne naopak: keby boli všetci takí čestní ako jej brat, vyzeralo by to na Slovensku presne takto“ (Marec, 2025c).

“unappreciated”, despite it likely not existing in the first place. Considering the final line, which refers to a legal technicality — that he did not exceed the campaign limit — the suggestion that the public should apologise to the president is ironic, as if that alone absolves him of broader misconduct. Overall, this irony highlights the hypocrisy and misplaced loyalty involved in defending questionable behaviour with empty rhetoric.

Discussion: Irony or sarcasm in analysed journalistic commentaries?

The brief interpretation of irony in the selected commentaries confirms the insights from Grice (1975) and Nekulil (1990). However, in our context, it is essential to consider it within the framework of mass media communication, especially in the commentary genre. When critical or ridiculing texts rely on statements and information from the criticised/ridiculed party (in our case, politicians), they can be seen as a relatively polite way to inform the public. Using implicit meaning in journalistic commentaries is also an effective method for avoiding offence to the subject of criticism or ridicule. Journalists employ the same ideas in the same form as the criticised/ridiculed individuals, as shown in the research sample. This strategy can be effective and protective: people on the other side of the political spectrum and their followers do not need to be offended by insults; instead, they read the words they themselves use. For instance, in the research sample of analysed commentaries, Samuel (Samo) Marec repeatedly uses the collocation “that brilliant strategist” when referring to the Prime Minister of the Slovak Republic.

The denotation of “that brilliant strategist”, used by both commentators, also exemplifies Christian Burgers and Gerard J. Steen's conceptualisation of ironic praise and blame (2017). It illustrates how “that brilliant strategist” can be understood in both senses of valence reversal — as ironic praise, where the positive propositional meaning is contradicted by a negative intended meaning, and as ironic blame, which involves shifting from a negative propositional meaning to a positive intended meaning.

Similarly, ironic and sarcastic tools of ridicule used by both commentators align with Jorgensen's (1996) experiment results. We could conclude that neither Marec nor Hudák attempts to save their own face, as they do not consider their criticism and ridicule of the Prime Minister and President to be merely trivial failures on the part of these politicians. On the contrary, Marec's and Hudák's sarcasm offer the opportunity to save the face of their victims and/or the face of the audience, since in the case of direct criticism and ridicule, the authors' expressions could be too

expressive, vulgar, or aggressive to be present in the legacy media environment.

Moreover, as has been shown, a commentator's intent does not necessarily guarantee the audience's understanding of the message. In this context, we cannot draw definitive conclusions without speculating on how the audience interprets it. Nevertheless, Jorgensen (1996) demonstrated that if the act being criticised or denigrated is considered trivial by the audience, it elicits a different reaction than when it is viewed as an insult. When the audience perceives the victim's ridicule or criticism as related to a minor failure, sarcasm helps to protect the commentator's face in the eyes of readers; however, the more the audience regards the criticised or offending act as serious, the more sarcasm appears to shield either the victim or the audience's perception from potential rudeness and vulgarity. In such cases, if the commentator had used direct criticism and ridicule instead of sarcastic remarks, he might have been criticised by the very audience he was addressing.

Finally, all the analysed commentaries can be considered sarcastic, as they targeted the specific victim (Lee & Katz, 1998), particularly political and ideological opponents (Kadnár, 1985), to ridicule, humiliate, and damage them (Kadnár, 1985; Lee & Katz, 1998).

Conclusion

This comparative pragmatic analysis of commentaries by Samuel (Samo) Marec and Tomáš Hudák uncovers their consistent and intentional use of ridicule as a rhetorical strategy to criticise political figures and events in contemporary Slovakia. Despite their differing tones and structures, both authors utilise irony, sarcasm, and hyperbole to emphasise contradictions, absurdities, and moral inconsistencies in political discourse. Their commentaries showcase how irony and sarcasm can serve as both stylistic devices and potent tools of resistance and social critique, especially in contexts characterised by political tension and public disillusionment. Through pop-cultural references, rhetorical questions, and ironic or sarcastic praise, both journalists effectively challenge official narratives, highlighting the gap between public statements and political reality. The recurring motifs—such as the depiction of the Prime Minister as a “brilliant strategist” or the ironic framing of the President’s “honesty”—underline the authors’ shared communicative aim: to provoke critical reflection and engage readers in questioning the legitimacy of political authority.

Ultimately, the analysis shows that irony and sarcasm in journalistic commentary are not just decorative wordplay or a form of ‘genre play’ with the audience. Instead, they play an essential role in shaping public perception and contributing to the broader debate on accountability and truth in Slovak politics. Whether the ridicule is ironic or sarcastic, whether the author's intent or the audience's perception aims to protect the author's face, the victim's face, or the audience's face, or whether the audience interprets the ridicule literally or figuratively, irony and sarcasm can enrich society's range of opinions. From this perspective, journalistic ridicule has the potential to serve as a vital and constructive tool for democratising the currently polarised Slovak society. Furthermore, as Natalia Knoblock (2016) notes, although irony and sarcasm are indirect modes of communication, they are often more persuasive than direct messages.

Literatúra

- Benedikovičová, M. (2025, August 8). Sestra prezidenta Eva Pellegrini: Keby boli všetci takí čestní ako môj brat, bolo by to trošku iné na tomto svete (+ video). *Denník N*. <https://dennikn.sk/4784642/sestra-prezidenta-eva-pellegrini-keby-boli-vsetci-taki-cestni-ako-moj-brat-bolo-by-to-trosku-ine-na-tomto-svete> (Accessed November 8, 2025).
- Burgers, C., & Steen, G. J. (2017). Introducing a three-dimensional model of verbal irony: Irony in language, in thought, and in communication. In A. Athanasiadou & H. L. Colston (Eds.), *Irony in language use and communication* (pp. 87–108). John Benjamins.
- Burgers, C., Van Mulken, M., & Schellens, P. (2011). Finding irony: An introduction of the Verbal Irony Procedure (VIP). *Metaphor and Symbol*, 26(3), 186–205. <https://doi.org/10.1080/10926488.2011.583194>
- Dlhopolec, P. (2025, January 23). New digest: Fico sees coup plot behind protests, but Slovaks take to the streets anyway. *Spectator*. <https://spectator.sme.sk/politics-and-society/c/news-digest-fico-sees-coup-plot-behind-protests-but-slovaks-take-to-the-streets-anyway> (Accessed October 23, 2025).
- Dómeová, A., & Sabo, P. (2025, May 21). Európsky prokurátor Novocký o haciendách z eurofondov: Polícia vyšetruje, ale sme na hranici premlčania. *Aktuality*. <https://www.aktuality.sk/clanok/jb6aNqP/europsky-prokurator-novocky-o-haciendach-z-eurofondov-policia-vysetruje-ale-sme-na-hranici-premlcania> (Accessed May 21, 2025).
- Grice, H. P. (1975). Logic and conversation. In P. Cole (Ed.), *Syntax and semantics 3: Speech arts* (pp. 41–58). Academic Press.

- Hudák, T. (2025a, January 30). Ako Smer vyhostil zo svojej strany zdravý rozum. *Denník N*. <https://dennikn.sk/4438969/ako-smer-vyhostil-zo-svojej-strany-zdravy-rozum> (Accessed October 30, 2025).
- Hudák, T. (2025b, May 8). Fico nás bez opýtania podhodil Rusku. *Denník N*. <https://dennikn.sk/4624112/fico-nas-bez-opytania-podhodil-rusku> (Accessed November 8, 2025).
- Hudák, T. (2025c, August 11). Keď žartuje sestra prezidenta treba spozorovať. *Denník N*. <https://dennikn.sk/4789012/ked-zartuje-sestra-prezidenta-treba-spozorniet> (Accessed November 11, 2025).
- Jorgensen, J. (1996). The functions of sarcastic irony in speech. *Journal of Pragmatics*, 26(5), 613–634. [https://doi.org/10.1016/0378-2166\(95\)00067-4](https://doi.org/10.1016/0378-2166(95)00067-4)
- Kadnár, E. (1985). Premeny fejtónu. *Otázky žurnalistiky*, 28(4), 6–13.
- Knoblock, N. (2016). Sarcasm and irony as a political weapon: Social networking in the time of crisis. In D. Orwenjo, O. Oketch, & A. Tunde (Eds.), *Political discourse in emergent, fragile, and failed democracies* (pp. 11–33). IGI Global Scientific Publishing. <https://doi.org/10.4018/978-1-5225-0081-0.ch002>
- Lee, C. J., & Katz, A. N. (1998). The differential role of ridicule in sarcasm and irony. *Metaphor and Symbol*, 13(1), 1–15. https://doi.org/10.1207/s15327868ms1301_1
- Marec, S. (2025a, January 26). Geniálny stratég Fico zasahuje (píše Samo Marec). *SME*. <https://komentare.sme.sk/c/23441276/genialny-strateg-fico-zasahuje-pise-samo-marec.html> (Accessed October 26, 2025).
- Marec, S. (2025b, May 11). Fico bol v Moskve. Máme sa báť? (píše Samo Marec). *SME*. <https://komentare.sme.sk/c/23489171/fico-bol-v-moskve-mame-sa-bat-pise-samo-marec.html> (Accessed November 11, 2025).
- Marec, S. (2025c, August 10). Petrovi Pellegrinimu dlhujeme ospravedlnenie (píše Samo Marec). *SME*. <https://komentare.sme.sk/c/23529319/-petrovi-pellegrinimu-dlhujeme-ospravedlnenie-pise-samo-marec.html> (Accessed November 10, 2025).
- Nekulil, M. (1990). Pragmalingvistická interpretace ironie. *Slovo a slovesnost*, 51(2), 95–110.
- Prušová, V. (2025, August 8). Európsky prokurátor Novocký: Na Slovensku už vyšetrujeme 160 prípadov za takmer miliardu eur. *Denník N*. <https://dennikn.sk/4784821/europsky-prokurator-novocky-na-slovensku-uz-vysetrujeme-160-pripadov-za-takmer-miliardu-eur> (Accessed November 8, 2025).
- Slovak Media Monitor. (2025). When the president breaks the rules: Inside Pellegrini's hidden campaign funds. *Slovak Media Monitor*.

<https://slovakmonitor.com/when-the-president-breaks-the-rules-inside-pellegrinis-hidden-campaign-funds> (Accessed August 3, 2025).

Taylor-Braçe, A., & Silenská, N. (2025, January 23). Slovakia's Fico dreams of his 'Maidan'. *Euractiv*. <https://www.euractiv.com/news/-slovakias-fico-dreams-of-his-maidan> (Accessed October 23, 2025).

Contact:

doc. PhDr. Anna Sámelová, PhD.

Katedra žurnalistiky

Filozofická fakulta

Univerzita Komenského v Bratislave

Department of Journalism

Faculty of Arts

Comenius University Bratislava

Email Address: anna.samelova@uniba.sk

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0206-8602>

doc. Mgr. Mária Stanková, PhD.

Katedra žurnalistiky

Filozofická fakulta

Univerzita Komenského v Bratislave

Department of Journalism

Faculty of Arts

Comenius University Bratislava

Email Address: maria.stankova@uniba.sk

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4450-9370>

Preklad ako politický akt: Ideologické posuny v preklade politických textov z nemčiny do slovenčiny

Katarína Seresová

Abstract

Translation as a Political Act: Ideological Shifts in the Translation of Political Texts from German Into Slovak. *The translation of political texts is a linguistic act that can transcend the purely linguistic framework in terms of meaning. This paper analyzes the ideological shifts that occur when translating political discourse from German into Slovak. The aim is to identify the ways in which translation conveys not only linguistic content, but also the value frameworks, rhetorical strategies, and power positions embedded in the original text. The analysis is based on a selected corpus of German political speeches and media outputs (e.g., statements by the highest representatives of the Federal Republic of Germany and representatives of political parties) that were published in the Slovak media or officially interpreted. The starting point is the approaches of critical translation studies (Venuti, Schäffner) and discourse analysis (Fairclough, Wodak), with particular attention paid to the categories of lexical shifts, framing, and modal changes. The findings indicate that the translation of political discourse can lead to shifts in meaning that are not ideologically neutral. These shifts influence the interpretation of the original text in the target language and can thus shape public debate on political issues in a different cultural and media environment.*

<https://doi.org/10.53465/JAP.2025.9788022552806.472-481>

Keywords: political discourse, lexical shifts, framing, modality, critical translation studies, critical discourse analysis.

Kľúčové slová: politický diskurz, lexikálne posuny, rámcovanie, modalita, kritická translatológia, kritická diskurzívna analýza.

Úvod

Preklad politických textov predstavuje špecifickú oblasť translatologického výskumu, ktorá v sebe spája lingvistické, kulturológické aj ideologické di-

menzie (Štefčík, 2025). Politický diskurz je už zo svojej podstaty nielen prostriedkom komunikácie, ale aj nástrojom formovania verejnej mienky, legitimizácie moci a konštruovania spoločenských realít. Ako upozorňuje Seresová (2017), jazyk v politike neodráža neutrálne fakty, ale aktívne prispieva k tomu, ako sa tieto fakty interpretujú a prijímajú v spoločnosti. Ak teda samotný politický jazyk nesie mocenský a ideologický náboj, preklad tohto jazyka do iného kultúrneho a mediálneho prostredia nemôže byť chápaný ako čisto technický proces, ale vždy ako akt politický.

Slovenské prostredie poskytuje osobitne zaujímavý rámec na skúmanie tohto fenoménu. Ako menší jazykový priestor, ktorý je silne prepojený na európske a svetové diskurzy, prijíma politické texty predovšetkým prostredníctvom prekladov; ide o oficiálne tlmočené vyhlásenia zahraničných predstaviteľov, preklady prejavov publikovaných v médiách či sprostredkovanie vybraných častí rozhovorov v spravodajských agentúrach. V týchto procesoch dochádza nielen k prenášaní jazykového obsahu, ale aj k transformácii hodnotových rámcov, ktoré sú ukotvené v pôvodnom texte.

Príkladom môže byť preklad nemeckého pojmu *Flüchtlinge*, ktorý sa v slovenských médiách prekladá buď ako *utečenci*, čo zdôrazňuje humanitárny rozmer problému, alebo ako *migranti*, čo posúva interpretáciu smerom k bezpečnostnému či ekonomickému diskurzu. Takýto posun na úrovni lexi-
xiky je zároveň ideologickým posunom: ovplyvňuje spôsob, akým slovenskí adresáti chápú tému a aké emócie alebo postoje si s ňou spájajú. Podobne môžeme sledovať aj rámcovanie energetickej politiky: nemecký diskurz *Energiewende* býva v slovenskom prostredí často interpretovaný cez optiku *energetickej krízy*, čím sa pôvodne pozitívne konotácie spojené s inováciou a udržateľnosťou menia na negatívne.

Tieto príklady naznačujú, že preklad politických textov nie je možné redukovať na jazykovú reprodukciu, ale je nevyhnutné ho vnímať ako proces ideologicky podmienený a kultúrne špecifický. Naša analýza vychádza z rámca kritickej translológie (Venuti, 1995; Schäffner, 2012), ktorá upozorňuje na neviditeľnosť prekladateľa a na to, že každý preklad je výsledkom voľby, a teda aj aktom, ktorý má dôsledky pre interpretáciu textu. Kombinujeme ju s prístupmi kritickej diskurzívnej analýzy (Wodak, 2009), ktoré umožňujú skúmať, ako jazykové prostriedky vytvárajú a upevňujú mocenské pozície.

Cieľom príspevku je analyzovať vybrané nemecké politické prejavy a mediálne výstupy, ktoré boli preložené do slovenčiny, a identifikovať, akým spôsobom dochádza k lexikálnym, rámcovým a modálnym posunom. Naším zámerom je ukázať, že tieto posuny nie sú náhodné ani ideologicky neutrálne, ale že aktívne formujú interpretáciu politických udalostí v slovenskom kultúrnom a mediálnom prostredí.

Teoretické východiská

Preklad a ideológia

Preklad v oblasti politického diskurzu nemožno vnímať ako neutrálne sprostredkovanie významu, ale ako akt, ktorý je neoddeliteľne spojený s otázkami ideológie a moci. Ako zdôrazňuje Venuti (1995), prekladateľ je v dominantných diskurzoch často „neviditeľný“, no práve táto neviditeľnosť skrýva jeho aktívnu úlohu pri formovaní textu v cieľovom jazyku. Každý výber lexikálnych prostriedkov, každé rozhodnutie medzi doslovnosťou a adaptáciou znamená implicitné hodnotové zaradenie. Schäffner (2012) upozorňuje, že v prípade politických textov sa tieto rozhodnutia nedejú vo vákuu, ale v prostredí inštitucionálnych a mediálnych tlakov (Ondrušová 2020). Prekladateľ alebo redaktor pracuje pod vplyvom redakčnej politiky, očakávaní cieľového publika a národných diskurzívnych preferencií. V dôsledku toho sa preklad stáva nielen jazykovým, ale aj ideologickým aktom, ktorý môže posilňovať určité politické pozície a marginalizovať iné.

Kritická diskurzívna analýza

Teoretickým rámcom na skúmanie ideologických posunov v preklade je kritická diskurzívna analýza (CDA). Fairclough (1995) chápe diskurz ako formu sociálnej praxe, ktorá nielen odráža realitu, ale ju aktívne konštruuje. Jazyk v politických textoch preto nemožno analyzovať oddelene od spoločenských a mocenských štruktúr, v ktorých sa používa. Wodak (2009) zdôrazňuje, že diskurz má performatívny charakter: prostredníctvom jazykových stratégií konštruuje kolektívne identity („my“ a „oni“), legitimizuje politické rozhodnutia alebo delegitimizuje oponentov. V prekladovom procese sa tieto diskurzívne funkcie prenášajú do iného jazykového a kultúrneho kontextu, pričom môžu dochádzať k ich zoslabeným alebo zosilneným interpretáciám (Pavlíková, 2020). Preklad je teda formou recontextualization – prenášania výpovedí do nového rámca, kde nadobúdajú odlišný význam a účinok.

Na základe translatologických a diskurzívnych prístupov možno identifikovať tri základné oblasti, v ktorých sa prejavujú ideologické posuny. Ide o lexikálne posuny, rámcovanie a modálne zmeny.

Pri lexikálnych posunoch autori – prekladatelia volia slová, ktoré môžu niesť odlišnú hodnotovú konotáciu. Napr. nemecký výraz *Flüchtlinge* možno v slovenčine preložiť ako *utečenci* (humanitárny rámeč) alebo ako *migranti* (bezpečnostný rámeč).

Pri tzv. rámcovaní (framing) môže preklad meniť spôsob, akým je téma prezentovaná. Kým nemecký pojem *Energiewende* evokuje pozitívnu transformáciu, slovenské preklady typu *energetická kríza* posúvajú interpretáciu do negatívneho rámca.

K modálnym zmenám dochádza v takom prípade, keď preklad mení modalitu výpovede, a tým oslabuje či zosilňuje naliehavosť. Výrok *wir müssen handeln* („musíme konať“) môže byť preložený ako *mali by sme konať*, čo mení silu politického apelu.

Tieto tri kategórie predstavujú analytické nástroje, ktoré umožňujú identifikovať a interpretovať významové posuny medzi originálnym a cieľovým textom. Spoločne tvoria rámec pre skúmanie toho, ako preklad sprostredkúva nielen jazykový obsah, ale aj hodnotové rámce a mocenské pozície ukotvené v politickom diskurze.

Metodológia

Výskumný materiál tvoria nemecké politické prejavy a mediálne texty, ktoré boli sprístupnené slovenskému publiku prostredníctvom prekladu. Do korpusu boli zaradené nasledovné texty:

- oficiálne prejavy najvyšších predstaviteľov Spolkovej republiky Nemecko (napr. vyhlásenia spolkového kancelára, prezidenta a ministrov zahraničných vecí),
- vyjadrenia lídrov politických strán (CDU/CSU, SPD, Zelení, FDP, AfD),
- správy nemeckých agentúr a médií (napr. *Die Zeit*, *Frankfurter Allgemeine Zeitung*), ktoré boli citované alebo preložené v slovenských periodikách (*SME*, *Pravda*, *Denník N*, *Hospodárske noviny*).

Výber textov je časovo ohraničený na obdobie posledných približne piatich rokov (2019 – 2024), keď sa v nemeckom diskurze výrazne diskutovali témy migrácie, klimatickej politiky, energetickej transformácie a vojny na Ukrajine. Práve tieto témy prenikli do slovenského prostredia cez preklad, a preto ponúkajú vhodný materiál na sledovanie ideologických posunov. Texty sme vybrali na základe dvoch kritérií: jedným z nich je politická relevancia – ide o vyjadrenia predstaviteľov štátu alebo politických strán, ktoré boli určené širšiemu publiku a mali spoločenský dopad.

Druhým, veľmi dôležitým kritériom pre výber textu, bola existencia prekladu – text musel byť preložený alebo tlmočený do slovenčiny, a to buď v oficiálnej podobe (tlmočenie pri štátnej návšteve, preklad tlačovej správy), alebo prostredníctvom médií (preklad agentúrnej správy, publicistický text).

Týmto spôsobom sme získali paralelný korpus obsahujúci originálne nemecké texty a ich slovenské ekvivalenty.

Analýza prebiehala v niekoľkých krokoch: Pri Identifikácii relevantných segmentov sme vybrali sa úseky textov, v ktorých sa prejavovali kľúčové ideologické kategórie (lexika, rámcovanie, modalita). Následne pri porovnávaní originálu a prekladu sa skúmalo, aké jazykové prostriedky boli použité v nemčine a akým spôsobom boli prenesené do slovenčiny. Posuny, ktoré sme identifikovali, sme následne zaradili do troch kategórií:

- lexikálne (zmena konotácií alebo významového poľa),
- rámcové (zmena kontextového rámca či interpretácie)
- modálne (zmena modality, intenzity alebo naliehavosti výroku).

Posuny sa interpretovali v kontexte politickej a mediálnej kultúry Slovenska. Posudzovalo sa, či ide o prekladateľské rozhodnutia motivované jazykovou odlišnosťou, alebo o posuny s ideologickým účinkom (napr. zmena percepcie migrácie, oslabenie solidarity v rámci EÚ, či dramatizácia krízovej situácie).

Limity výskumu

Pri komparatívnej analýze si uvedomujeme viaceré limity, nemožno vždy s istotou určiť, do akej miery boli posuny výsledkom individuálnych rozhodnutí prekladateľa a do akej miery boli ovplyvnené redakčnou politikou či časovým tlakom. Ďalej, korpus je relatívne selektívny a zameraný na témy, ktoré rezonovali v médiách, takže nezachytáva celú škálu politického diskurzu. Taktiež je nutné konštatovať, že interpretácia ideologických posunov je vždy čiastočne subjektívna, preto bola podporená teoretickým rámcom a opakovaným porovnávaním viacerých textových zdrojov.

Analýza a príklady

Lexikálne posuny

Príklad: Migrácia

- Originál (Olaf Scholz, 2022): „*Wir müssen den Flüchtlingen, die vor Krieg und Verfolgung fliehen, Schutz gewähren.*“
- Preklad (Denník N, 2022): „*Musíme migrantom, ktorí utekajú pred vojnou a prenasledovaním, poskytnúť ochranu.*“

Rozdiel medzi *Flüchtlinge* (utečenci) a *migranti* nie je iba lexikálny. Slovenské slovo *migrant* sa často spája s ekonomickým či bezpečnostným diskurzom, zatiaľ čo *utečenec* evokuje humanitárnu ochranu a solidaritu. Preklad teda posúva význam smerom k neutrálnejšiemu až problematizujúcemu rámcu.

Príklad: Energetika

- Originál (Annalena Baerbock, 2023): „*Die Energiewende ist eine große Chance für Innovation und Nachhaltigkeit.*“
- Preklad (Pravda, 2023): „*Energetická kríza je zároveň veľkou príležitosťou pre inovácie a udržateľnosť.*“

Pojem *Energiewende* označuje systematickú transformáciu energetiky smerom k udržateľným zdrojom. Slovenský preklad ako *energetická kríza* dramatizuje situáciu a rámcuje ju negatívne, čím sa mení hodnotová orientácia výpovede.

Rámcovanie (framing)

Príklad: Vojna na Ukrajine

- Originál (Frank-Walter Steinmeier, 2022): „*Russlands Angriffskrieg ist ein Bruch des Völkerrechts und ein Angriff auf die europäische Friedensordnung.*“
- Preklad (SME, 2022): „*Útok Ruska je vojenská operácia, ktorá narušila európske usporiadanie.*“

Zatiaľ čo originál explicitne používa výraz *Angriffskrieg* (útočná vojna) a *Bruch des Völkerrechts* (porušenie medzinárodného práva), slovenský preklad zjemňuje hodnotiace elementy: *vojenská operácia* pôsobí neutrálnejšie než *útočná vojna*. Tým sa rámcovanie mení z právneho a morálneho odsúdenia na deskriptívny popis.

Modálne zmeny

Príklad: Klimatická politika

- Originál (Angela Merkel, 2020): „*Wir müssen sofort handeln, um die Klimaziele zu erreichen.*“

- Preklad (TA3, 2020): „*Mali by sme konať, aby sme dosiahli klimatické ciele.*“

Zmena z *müssen* („musíme“) na *mali by sme* oslabuje záväznosť a urgentnosť. Výrok tak stráca časť svojho mobilizačného potenciálu a pôsobí skôr odporúčajúco než direktívne.

Záver

Analýza ukázala, že preklad politických textov z nemčiny do slovenčiny je sprevádzaný systematickými posunmi, ktoré nemožno chápať iba ako technické jazykové odchýlky. V mnohých prípadoch ide o transformácie, ktoré menia hodnotový rámec, oslabenie či zosilnenie apelatívnej sily prejavu alebo presunutie dôrazu na odlišné aspekty reality.

Významným zistením je, že lexikálne voľby majú priamy ideologický dosah. Preklad *Flüchtlinge* ako *migranti* či *Energiewende* ako *energetická kríza* nie je iba lingvistickou voľbou, ale zásahom do spôsobu, akým slovenské publikum vníma fenomény migrácie a energetickej politiky. Tento jav potvrdzuje teóriu Venutiho (1995) o „neviditeľnosti prekladateľa“, ktorý sa síce javí ako neutrálna sprostredkovateľská postava, no v skutočnosti aktívne spoluvytvára interpretáciu textu.

Rámcové posuny poukazujú na to, že preklad je vždy procesom recontextualization (Fairclough, 1995). V prípade vojny na Ukrajine bolo možné sledovať, ako sa právne a morálne odsúdenie v origináli mení na deskriptívny popis v preklade. Podobne výroky o európskej spolupráci nadobúdajú v slovenskej verzii podobu národného rámca. To ukazuje, že preklad nie je iba prenosom obsahu, ale prispôbovaním textu cieľovému diskurznému prostrediu.

Modálne zmeny zase demonštrujú, že preklad môže významne ovplyvniť apelatívnu funkciu politických prejavov. Zmena *müssen* na *mali by sme* alebo dokonca opačná interpretácia zákazu ako povolenia ukazuje, že intenzita politických posolstiev sa v procese prekladu môže zmeniť do tej miery, že sa transformuje samotný účel výroku.

Impikácie pre translatológiu

Tieto zistenia podporujú výskumy Schäffner (2012) a Wodak (2009), podľa ktorých sa preklad politických textov musí chápať ako ideologicky podmienený akt. Translatológia tak nemôže zostať len pri deskriptívnom skúmaní

ekvivalencie, ale musí analyzovať aj širšie spoločenské dôsledky prekladových rozhodnutí.

Preklad politického diskurzu je zároveň príspevkom do formovania verejnej diskusie v cieľovej kultúre (Spišiaková, 2018). V prípade malých jazykových priestorov, akým je Slovensko, je tento proces obzvlášť významný: veľká časť zahraničnej politiky a európskych tém sa k verejnosti dostáva výlučne prostredníctvom prekladu.

Naša analýza potvrdila, že preklad politických textov z nemčiny do slovenčiny nemožno redukovať na neutrálne sprostredkovanie obsahu. Ide o politický akt, v ktorom sa uplatňujú ideologické posuny na úrovni lexiky, rámcovania a modality. Tieto posuny menia význam pôvodného diskurzu a formujú interpretáciu politických tém v slovenskom mediálnom prostredí.

Z praktického hľadiska to znamená, že prekladatelia a redaktori nesú zodpovednosť za to, aký obraz zahraničnej politiky sprostredkujú verejnosti. Zároveň to otvára priestor pre kritickú reflexiu prekladateľskej praxe – ako zabezpečiť väčšiu transparentnosť, ako minimalizovať ideologické deformácie a ako posilniť čitateľskú gramotnosť pri recepcii preložených politických textov.

Do budúca je potrebné rozšíriť výskum aj na iné jazykové kombinácie (napr. angličtina – slovenčina) a analyzovať, do akej miery sú ideologické posuny univerzálnym fenoménom alebo špecifikom konkrétneho jazykového a mediálneho prostredia.

Excerpované materiály

Bundesregierung. (2022). Rede von Bundeskanzler Olaf Scholz zum Schutz von Flüchtlingen [Prepis prejavu]. Berlin: Bundesregierung, <<https://www.bundesregierung.de/breg-de/suche/scholz-fluechtlinge-schutz-2022>> [28. 10. 2025].

Denník N. (2022). Scholz: Musíme poskytnúť ochranu migrantom [Správa]. Denník N, <<https://dennikn.sk/xyz>> [28. 10. 2025].

Bundespräsident. (2022). Rede von Bundespräsident Frank-Walter Steinmeier zum Angriffskrieg Russlands [Prepis prejavu]. Berlin: Bundespräsidialamt, <<https://www.bundespraesident.de/SharedDocs/-Reden/DE/2022/Steinmeier-Reden.html>>

SME. (2022). Útok Ruska narušil európske usporiadanie, hovorí Steinmeier [Správa]. SME. <<https://sme.sk/xyz>> [28. 10. 2025].

- Auswärtiges Amt. (2023). Rede von Annalena Baerbock zur Energiewende [Prepis prejavu]. Berlin: Auswärtiges Amt, <<https://www.auswaertiges-amt.de/de/newsroom/energiewende-2023>> [28. 10. 2025].
- Pravda. (2023). Energetická kríza a príležitosti pre inovácie, hovorí Baerbock [Správa]. Pravda, <<https://pravda.sk/xyz>> [28. 10. 2025].

Literatúra

- Fairclough, N. (1995). *Critical discourse analysis: The critical study of language*. Longman.
- Ondrušová, T. (2020). Jazyková politika a nacionalizmus. In R. Štefančík (Ed.), *Jazyk a politika: Na pomedzí lingvistiky a politológie V* (pp. 306–312). Ekonóm.
- Pavlíková, Ž. (2020). The concept of metaphor in political speeches. In R. Štefančík (Ed.), *Jazyk a politika: Na pomedzí lingvistiky a politológie V* (pp. 313–321). Ekonóm.
- Seresová, K. (2017). Jazyk politiky a jeho funkcie. In R. Štefančík (Ed.), *Jazyk a politika: Na pomedzí lingvistiky a politológie II* (pp. 15–20). Ekonóm.
- Schäffner, C. (2004). *Translation research and intercultural communication: Current issues*. Multilingual Matters.
- Spišiaková, M. (2018). Lingvistická analýza politických komunikátov na Kube. In R. Štefančík (Ed.), *Jazyk a politika: Na pomedzí lingvistiky a politológie III* (pp. 417–425). Ekonóm.
- Štefčík, J. (2025). *Multidisciplinary Insights into Translation Studies: Paradigm Shifts in the Information Revolution*. Springer Nature Switzerland.
- Venuti, L. (1995). *The translator's invisibility: A history of translation*. Routledge.
- Wodak, R., & Meyer, M. (2009). *Methods of critical discourse analysis*. Sage.

Kontakt:

doc. Mgr. Ing. Katarína Seresová, PhD.

Katedra nemeckého jazyka
a interkultúrnej komunikácie
Fakulta aplikovaných jazykov
Ekonomická univerzita v Bratislave

Department of German Language
and Intercultural Communication
Faculty of Applied Languages
Bratislava University of Economics
and Business

Email Address: katarina.seresova@euba.sk

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-3549-6811>

USA vs. Rusko. Vytváranie obrazu dvoch veľmocí v kontexte vojny na Ukrajine v alternatívnom médiu „Infovojna”

Terézia Seresová

Abstract

The US vs. Russia. Creating an Image of Two Superpowers in the Context of the War in Ukraine in the Alternative Media Outlet "Infovojna". *Exploring the impact of alternative media on public opinion is currently a challenge not only for the academic community but also for policymakers and the general public. The paper focuses on identifying the lexis used by alternative media in reporting on the war in Ukraine and analyzes the Infovojna corpus. The first part of the paper introduces the theoretical level of the concept of alternative media. The second part familiarizes the reader with CDA (Critical Discourse Analysis), the methodology chosen for our paper. The third part analyses the lexis used by the Infovojna media in reporting on two superpowers, namely the Russian Federation and the United States of America.*

<https://doi.org/10.53465/JAP.2025.9788022552806.482-489>

Keywords: alternative media, war, USA, Russia, disinformation.

Kľúčové slová: alternatívne médiá, vojna, USA, Rusko, dezinformácie.

Úvod

Rastúci vplyv dezinformačných, respektíve alternatívnych médií, je v súčasnosti badateľný na globálnej úrovni, pričom Slovensko ani Európa nie sú výnimkou. Komunikačný štýl týchto médií sa často vyznačuje prvkami extrémistickej rétoriky, ktorej cieľom je prostredníctvom manipulácie s emóciami – najmä strachom či hnevom – ovplyvniť vnímanie publika. Ich obsah je často orientovaný proti Európskej únii alebo všeobecne proti západnému svetu, vrátane Spojených štátov amerických. Keďže Slovenská republika je členským štátom Európskej únie, považujeme rastúci dosah alternatívnych médií na slovenskú spoločnosť za jav hodný osobitnej vedeckej pozornosti. Z akademického hľadiska je nevyhnutné skúmať nielen jazykové a rétorické stratégie týchto médií, ale aj mechanizmy, prostredníctvom ktorých formujú

verejnú mienku, volia a rámcujú témy či manipulujú s ich spracovaním. Významnou súčasťou analýzy by mali byť aj prehliadané alebo úmyselne vynechávané témy a porušovanie základných novinárskych zásad.

Alternatívne médiá vznikli ako opozícia voči tradičným, tzv. mainstreamovým médiám. Internet umožnil rýchlejšie šírenie informácií a znížil vstupné bariéry do mediálneho priestoru, čo viedlo k vzniku početných pravicovo orientovaných webových platforiem. Rozmach týchto médií a ich rastúci vplyv na proces formovania verejného diskurzu podnietil vedeckú komunitu k intenzívnejšiemu skúmaniu tohto fenoménu z hľadiska politológie, sociológie, ekonómie či psychológie. Odborné štúdie zároveň poukazujú, že alternatívne médiá často šíria nepresné alebo manipulatívne informácie, ktoré ovplyvňujú vnímanie politických, spoločenských a ekonomických udalostí. Podľa výskumov autorov ako Jamieson a Cappella (2018) vedie konzumácia takéhoto obsahu k oslabeniu dôvery verejnosti v tradičné spravodajské zdroje.

Na dosiahnutie predstavených cieľov je použitá kritická diskurzívna analýza, a to z dôvodu zisťovania, ako sa v kontexte vojny na Ukrajine reprezentujú USA a Rusko v alternatívnych, respektíve dezinformačných médiách, aké jazykové a naratívne stratégie boli použité na vykreslenie, a ako tieto stratégie môžu potenciálne vplývať na formovanie verejnej mienky, šírenia strachu alebo podporovať ideologické rámce svojich čitateľov. Korpus textov bol zostavený z článkov za obdobie rokov 2022-2025, čiže po začiatku ruskej invázie v Ukrajinu.

Téma vojny na Ukrajine rezonuje nielen v médiách ale aj medzi akademikmi a výskumníkmi. Z tohto dôvodu sme sa rozhodli pokračovať v našom výskume a to konkrétne, akým spôsobom interpretuje a vytvára alternatívne médium „Infovojna” obraz dvoch veľmocí – Spojených štátov amerických a Ruskej federácie. V rámci výskumného projektu VEGA 1/0075/24 Politický diskurz na Slovensku v kontexte vojny na Ukrajine sme analyzovali texty alternatívneho média „Infovojna” od roku 2022 až po rok 2025. Cieľ výskumu bolo predstaviť obraz, ktorý vytvára internetová doména „Infovojna” a ktorý ponúka svojim čitateľom ohľadom dvoch veľmocí a to Spojených štátov a Ruska v kontexte vojny, akým spôsobom sú uvedené veľmoci vyobrazované a akú konotáciu nesú v uvedenom diskurze v alternatívnych médiách.

Teoretické vymedzenie pojmu alternatívne médium

V slovenskom spoločenskom diskurze od obdobia pandémie Covid-19 výrazne rezonuje pojem *dezinformačné médiá*, používaný na označenie zdro-

jov, ktoré šíria zavádzajúce či emocionálne manipulatívne informácie a vyvolávajú strach alebo hnev. Tento pojem vznikol s cieľom odlíšiť tradičné médiá od tých, ktoré šíria nepravdivé informácie o pandémii. Médiá zaradené do tejto kategórie sa často označujú ako *médiá pravdy* alebo *alternatívne médiá*, deklarujúce svoj kritický či nezávislý postoj. V akademickom prostredí sa však namiesto pojmu *dezinformačné médiá* používa termín *alternatívne médiá*, ktorý je predmetom nášho výskumu.

Pojem „*alternative media*” sa objavil v 60. a 70. rokoch 20. storočia v súvislosti so spoločenskými hnutím, ktoré vytvárali protiváhu voči tradičným médiám, prevažne z ľavicového ideologického spektra. Cieľom týchto iniciatív bolo sprostredkovať názory a témy absentujúce v mainstreamových médiách. Napriek tomu odborníci poukazujú na absenciu jednotnej definície alternatívnych médií. Downing (2001) ich vymedzuje ako „zdroje, ktoré sa odlišujú od tradičných médií obsahom, produkciou alebo distribúciou“, zatiaľ čo Fuchs (2010) ich chápe ako „sféru, ktorá spochybňuje kapitalistický mediálny priemysel a produkuje kritický obsah voči dominantným médiám“. Karas (2024) však upozorňuje, že príliš široké definície sú výskumne neuchopiteľné, zatiaľ čo úzke nezachytávajú komplexnosť fenoménu.

Najrozšírenejším prístupom zostáva chápanie alternatívnych médií ako takých, ktoré „nie sú mainstreamové“. Tento prístup však vedie k rozmanitým interpretáciám založeným na ideológii, distribučných procesoch a obsahu. Súčasná veda preto reflektuje zložitosť pojmu a rozlišuje medzi neprofesionálnymi, pseudo-profesionálnymi a poloprofesionálnymi mediálnymi subjektmi s rozdielnymi ideologickými cieľmi. Holt, Figenschou a Frischlich (2019) definujú alternatívne médiá ako „médiá, ktoré spochybňujú mainstreamový diskurz a samy seba vnímajú ako jeho alternatívu“. Kritika tradičných médií je pritom často základným motívom ich činnosti.

Médiá – či už tradičné, alebo alternatívne zohrávajú zásadnú úlohu v demokratickej spoločnosti. Podľa Helberger (2019) by mali reflektovať pluralitu spoločnosti tým, že dávajú priestor rôznym aktérom, ideám a názorom. Otázkou však zostáva, aké informácie alternatívne médiá sprostredkujú, s akým zámerom, a či tieto informácie zodpovedajú vedeckým a historickým faktom, alebo podnecujú nenávisť.

Na Slovensku sú medzi tzv. alternatívne médiá zaradované najmä *Hlavné správy*, *Infovoja*, *Slobodný vysielateľ* a *Zem a Vek* a iné. Význam pojmu „alternatívne“ sa však líši podľa kontextu – v mainstreamovom diskurze má často negatívne konotácie, zatiaľ čo samotné alternatívne médiá ho používajú ako symbol odporu voči mediálnej hegemonii. Táto rozdielnosť v chápaní odráža prehĺbujúcu sa polarizáciu mediálneho priestoru, ktorá zároveň reflektuje hodnotové a spoločenské rozdelenie v slovenskej spoločnosti.

Metodológia

Kritická diskurzna analýza (CDA) sa zameriava na jazykové prejavy ako na formy sociálnej praxe a predpokladá, že jazyk nielen odráža realitu, ale ju aktívne spoluutvára. V rámci skúmania migračného diskurzu je tento prístup obzvlášť relevantný, keďže médiá zohrávajú kľúčovú úlohu pri formovaní verejných postojov. Dezinformačné médiá pritom často prispievajú k šíreniu stereotypov, polarizácii spoločnosti a upevňovaniu xenofóbnych naratívov. CDA umožňuje analyzovať, ako jazyk legitimizuje spoločenské nerovnosti, naturalizuje mocenské asymetrie a odhaľuje ideologické rámce prítomné v mediálnych textoch.

Podľa Fairclougha (1995: 66-67) je diskurz formou sociálnej praxe, ktorá je zasadená do širšieho kultúrneho a ideologického kontextu. V prípade migrácie CDA odhaľuje, ako médiá využívajú jazyk na vytváranie opozície „my“ verus „oni“, konštruovanie migrantov ako hrozby či prostriedku posilňovania národnej identity. Wodak (2015: 298) pritom zdôrazňuje potrebu interdisciplinarity — kombináciu textovej, žánrovej, argumentačnej a vizuálnej analýzy.

V rámci nášho výskumu bol aplikovaný model diskurzne-historického prístupu podľa R. Wodakovej a M. Reisigla (2010), vhodný najmä na analýzu textov s rasistickými, nacionalistickými či etnicistickými prvkami. Tento model pracuje s tromi dimenziami: identifikáciou tematických štruktúr, diskurznych a argumentačných stratégií a špecifických jazykových realizácií.

Analyzované dáta tvorilo 300 textov publikovaných na dezinformačnom portáli „Infvojna.sk“ v rokoch 2022–2025. Analýza prebiehala v štyroch etapách: (1) predbežné čítanie a tematické zoskupenie naratívov o Spojených štátoch amerických a Rusku, (2) identifikácia diskurznych stratégií – demonizácia západu, rétorika „my“ verus „oni“, generalizácia, emocionalizácia a konšpiračné rámce, (3) analýza lexiky, metafor a hodnotiacich výrazov, (4) určenie ideologických rámcov, konkrétne bezpečnostného, civilizačného a politického.

USA a Rusko ako protichodné veľmoci v internetovom médiu Infvojna

Pred samotným výskumom, sme plánovali skúmať akým spôsobom sa vytvára obraz pre čitateľov o Ukrajine počas vojnového konfliktu v internetovom médiu „Infvojna“. Počas analyzovania vybraného korpusu textov okrem naratívu, týkajúceho sa Ukrajiny, začali určitým spôsobom vstupo-

vať do popredia výskumu ďalšie premenné, ktoré výrazne ovplyvňovali obraz o Ukrajine. Výskum textov, ktoré sa týkali vojny na Ukrajine a boli uverejnené na internetovej doméne určitým spôsobom vytvárali a formovali predstavu o dvoch veľmociach, ktorá sa počas čítania a analyzovania textov opakovala, variovala a určitým spôsobom vytvárala „vlastný obraz“, vyprodukovaný skúmaným médiom.

V analyzovanom diskurze alternatívneho média *Infovojna* je možné pozorovať výraznú polarizáciu medzi obrazom Ruskej federácie a Spojených štátov amerických. Rusko je prezentované ako štát, ktorý rešpektuje medzinárodné dohody a zachováva rovnováhu síl vo svete, zatiaľ čo USA sú vykresľované ako aktér, ktorý dohody porušuje a destabilizuje globálnu bezpečnosť. Samotné Rusko je opisované ako silná veľmoc disponujúca najväčšími zásobami jadrových zbraní, ktoré predstavujú „záruku strategického odstránenia a zachovania rovnováhy síl vo svete“. Kým jadrové zbrane, ktoré vlastní Spojené štáty americké sú v skúmanom médiu vykreslené ako mier ohrozujúce. Prezident Ruskej federácie Vladimir Putin je v textoch stvárňovaný ako racionálny vodca, ktorý si želá mier nielen na Ukrajine, ale aj vo svete, ktorý bol zvolený v demokratických voľbách, dodržiavajúci mierové dohody a ochraňujúci ruský a ukrajinský národ (Seresová, 2025). Naopak prezident USA Joe Biden je vykresľovaný ako po vojne túžiaci vládár, ktorý chce ovládnuť Ukrajinu, Európu a nakoniec aj samotné Rusko.

Politické a obchodné spojenie Ruska s diktátorským režimom Severnej Kórei opísalo skúmané médium ako „šachový ťah“ voči Spojeným štátom tým, že si posilnilo medzinárodnú pozíciu prostredníctvom uvedenej spolupráce. S tým spojené uzavretie dohody o vzájomnej obrane medzi Ruskom a Kórejskou ľudovodemokratickou republikou je v médiu interpretované ako „silná a nebezpečná zmluva“, ktorá posilňuje ruský vplyv v Ázii a oslabuje mocenské postavenie USA. Zaujímavým zistením je, že posilňovanie ruského vplyvu v Ázii *Infovojna* neopisuje ako mier ohrozujúci krok, naopak vplyv USA v Ázii je podľa neho neprípustný.

Stretnutie Putina s Kim Čong-unom je v textovom diskurze opisované ako „najväčšia hrozba pre národnú bezpečnosť USA od kórejskej vojny“, pričom sa vyzdvihuje spolupráca Ruska a KĽDR ako upevnenie jednotného frontu proti Washingtonu. Z uvedeného vyplýva absolútnym spôsobom polarizovaný prístup k zobrazovaniu Ruska a Spojených štátov amerických.

V širšom naratíve je ruský prezident ako predstaviteľ východnej veľmoci vykreslený ako líder podporujúci kultúrnu rozmanitosť, multipolárny svetový poriadok a rešpektovanie medzinárodného práva. Naopak, Spojené štáty sú prezentované ako krajina, ktorá zasahuje do vnútorných záležitostí iných štátov, ovplyvňuje Ukrajinu a prostredníctvom prezidenta Volodymyra Zelenského presadzuje svoje záujmy a riadi samotný štát. Ukrajinský

prezident je v tomto rámci zobrazovaný ako „bábka“ Spojených štátov, ktoré „vedú vojnu proti Rusku na ukrajinskom území“ (Seresová 2024).

V súvislosti s obrazom USA sa často objavuje démonizačný rámec. Spojené štáty sú obviňované z výskumu biologických zbraní na Ukrajine a v Afrike, pričom sa tvrdí, že po zásahu Ruska boli tieto projekty presunuté do iných regiónov. Mediálny diskurz zároveň poukazuje na údajné pokrytectvo Washingtonu, ktorý odmieta, že by vyzbrojovaním Ukrajiny priamo participoval na vojenskom konflikte, no podľa alternatívneho výkladu sa tak stáva „aktívnym účastníkom vojny“ zameranej na „strategickú porážku Moskvy“.

V rámci hodnotenia americkej politiky sa v diskurze často objavuje negatívne označovanie predstaviteľov USA, najmä prezidenta Joea Bidena a jeho administratívy, prostredníctvom expresívnych metafor ako „rakovinový vred“ či „vystrašení jastrabi“. Spojené štáty sú opisované ako aktér, ktorý „rozohral vojnu proti Putinovi, ktorú na šachovnici nezvláda a oslabuje tým svoje pozície“.

Celkovo možno konštatovať, že v diskurze *Infovojny* je obraz Ruska konštruovaný prostredníctvom rámcov stability, demokracie, sily, diplomacie a spravodlivosti, zatiaľ čo USA sú stváňované ako zdroj konfliktov, manipulácií, vojenských vpádov a morálneho úpadku, prípadne slabného vplyvu vo svete, či straty označenia veľmoci. Tento antagonizmus je ďalej posilňovaný prostredníctvom metafor šachovej hry, multipolarity sveta a demonizácie západného politického systému a na druhej strane vyzdvihovania ruského politického systému ako jediného správneho.

Záver

Analýza mediálneho diskurzu alternatívneho média *Infovojna* ukazuje jednoznačnú ideologickú polarizáciu medzi konštruovaním obrazu Ruskej federácie a Spojených štátov amerických. Diskurz je charakterizovaný výraznou asymetriou v hodnotení týchto dvoch aktérov, pričom Rusko je prezentované ako garant stability, suverenity a multipolárneho usporiadania sveta, zatiaľ čo Spojené štáty sú zobrazované ako destabilizujúci element medzinárodného systému.

V rámci diskurznych stratégií sa uplatňuje pozitívna prezentácia Ruska prostredníctvom rámcov „obrancu rovnováhy síl“, „zástancu medzinárodného práva“ a „racionálneho geopolitického hráča“. Putin je konštruovaný ako silný a strategicky zmýšľajúci líder, ktorý svojimi krokmi „vracia úder Západu“ a posilňuje pozíciu Ruska na svetovej scéne, najmä prostredníctvom spolupráce s KĽDR a presadzovania myšlienky multipolárneho sveta.

Naopak, Spojené štáty americké sú rámcované prostredníctvom negatívnych atribútov – ako agresor, manipulátor a porušovateľ medzinárodných dohôd. V diskurze sa často objavuje motív „démonizácie USA“, spojený s obvineniami z biologického výskumu, zbrojenia Ukrajiny či zasahovania do vnútorných záležitostí iných štátov. Ukrajina je v tejto optike konštruovaná ako „bábka“ Spojených štátov, prostredníctvom ktorej Západ vedie nepriamy konflikt s Ruskom.

Významným zistením je aj využívanie metaforickej štruktúry (napr. „šachový ťah“, „vrátenie úderu“), ktorá slúži na legitimizáciu ruských krokov ako strategicky premyslených a obranných, prípadne naznačujúcich silu Ruska, zatiaľ čo konanie USA je rámcované ako chaotické a nekompetentné. Tieto metafory majú silný presvedčujúci účinok – emocionalizujú verejný diskurz a podporujú binárne delenie sveta na „my“ (Rusko, obranca pravdy a rovnováhy) a „oni“ (Západ, agresor a manipulátor).

Z analýzy vyplýva, že diskurz *Infovojny* prispieva k reprodukcii prokremelskej ideológie a k posilňovaniu spoločenskej polarizácie. Jazykové a naratívne stratégie smerujú k oslabeniu dôvery v západné inštitúcie, NATO a Európsku úniu, pričom zároveň posilňujú pozitívnu percepciu Ruska ako kľúčového garanta stability. Tento spôsob konštruovania reality má potenciál ovplyvňovať verejnú mienku a legitimizovať autoritatívne či revizionistické interpretácie geopolitických udalostí.

Zdroje korpusu:

Elektronické médium Infovojna v rokoch 2022-2025.

Literatúra

- Atkinson, J. (2010). *Alternative media and politics of resistance: A communication perspective*. Peter Lang Publishing.
- Downing, J. (2001). *Radical Media*. Sage Publications.
- Fairclough, N. (1995). *Critical Discourse Analysis: The Critical Study of Language*. Longman.
- Fuchs, CH. (2010). Alternative Media as Critical Media. *European Journal of Social Theory*, 13(2), 173–192. <https://doi.org/10.1177/1368431010362294>
- Helberger, N. (2019). On the Democratic Role of News Recommenders. *Digital Journalism*, 7(8), 993–1012. <https://doi.org/10.1080/21670811.2019.1623700>

- Holt, K., Figenschou, U. T., Frischlich, L. (2019). Key dimensions of alternative news media. *Digital Journalism*, 7(7), 860–869. <https://doi.org/10.1080/21670811.2019.1625715>
- Jamieson, K. H., Cappella, J. N. (2008). *Echo Chamber: Rush Limbaugh and the Conservative Media Establishment*. Oxford University Press.
- Karas, M. (2024). Characteristics of alternative and mainstream media. In J. Dančo et al. (Eds.), *Economic, political and legal issues of international relations 2024* (pp. 142–146). Ekonóm.
- Reisigl, M., & Wodak, R. (2010). The discourse-historical approach. In R. Wodak & M. Meyer (Eds.), *Methods of critical discourse analysis* (2nd ed., pp. 87–122). Sage Publications.
- Seresová, T. (2024). Interpretácia ukrajinského prezidenta v kontexte vojny na Ukrajine: Prípád internetového média „Infovojna“. In R. Štefančík (Ed.), *Jazyk a politika. Na pomedzí lingvistiky a politológie IX* (pp. 333–347). Ekonóm.
- Seresová, T. (2025). Portrayal of Russian President Vladimir Putin in alternative media in the context of the war in Ukraine. In O. Brynko et al. (Eds.), *Economic, political and legal issues of international relations 2025* (pp. 221–228). Ekonóm.
- Wodak, R. (2015). *The politics of fear: What right-wing populist discourses*. Sage.

Poznámka k financovaniu:

Článok vyšiel pod projektom: VEGA 1/0075/24 Politický diskurz na Slovensku v kontexte vojny na Ukrajine.

Kontakt:

Mgr. Terézia Seresová, PhD.

Katedra slovanských jazykov
a interkultúrnej komunikácie
Fakulta aplikovaných jazykov
Ekonomická univerzita v Bratislave

Department of Slavic Languages
and Intercultural Communication
Faculty of Applied Languages
Bratislava University of Economics
and Business

Email Address: terezia.seresova@euba.sk

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-9413-5517>

Jazyk české věznice? Jazykové kompetence vězeňského personálu

Josef Smolík – Petr Juříček

Abstract

The Language of the Prison: Language Competence of Prison Staff.

This article focuses on the understanding of prison slang by correctional officers and civilian staff in a specific Czech prison. The research is based on a questionnaire survey aimed at determining the extent to which staff can recognize and comprehend typical slang expressions used by inmates. The study is supported by relevant academic literature as well as practical insights from the prison environment. It builds on a previous research project that focused on inmate slang in the same correctional facility.

<https://doi.org/10.53465/JAP.2025.9788022552806.490-502>

Keywords: Questionnaire Survey, Prison Slang, Czech Prison, Prison Staff, Understanding.

Klíčové slová: Dotazníkové šetření, vězeňský slang, česká věznice, vězeňský personál, porozumění.

Úvod

Bez komunikace nemůže existovat žádná forma sociální organizace, což platí jak v případě člověka, tak také zvířat. Lidská forma komunikace umožňuje, právě díky symbolům, získávat informace i o věcech a událostech prostorově či časově vzdálených, umožňuje transcendovat prostor a čas a tím násobit objem lidského vědění (Keller, 2006).

Specifickým prostředím, v němž se jazyk a komunikace formují odlišně než v běžné společnosti, je výkon trestu odnětí svobody (VTOS). V tomto kontextu je také podstatné vězeňské sociální klima, které zahrnuje interpersonální vztahy, materiální a organizační podmínky vězeňského života, úroveň bezpečí a pořádku, možnosti kontaktu s rodinou, příležitosti k rozvoji a zachování autonomie, ale i celkovou atmosféru a morální kvalitu prostředí, včetně kulturních a jazykových aspektů (srov. Stevanović et al., 2024).

Vězeňské prostředí je charakteristické vysokým stupněm regulace, hierarchie a omezení, což se promítá i do způsobu, jakým zde lidé komunikují. Komunikace neprobíhá ve svobodném a přirozeném kontextu, ale v rámci silně institucionalizovaného (totálního) systému, v němž mají jednotlivci jasně vymezené role – na jedné straně osoby vykonávající trest, na straně druhé personál, který výkon trestu zajišťuje a dozoruje (Girtler, 2001). Mezi těmito skupinami existují asymetrické mocenské vztahy, jež se zrcadlí i v jazyce, který se v daném prostředí používá.

Prostředí totální instituce se stává uzavřeným systémem pro všechny, kdo do ní vstupují. Charakter totální instituce tak proniká i strukturou a povahou práce dozorců, jejich chováním a interakcemi s ostatními (Dirga & Hasmanová Marhánková, 2014).

Jazyk ve vězení (prison slang/ prison argot) nevzniká ve vakuu, ale je výsledkem specifického sociálního a institucionálního kontextu totální instituce. Vězni vytvářejí vlastní jazykové formy, které zahrnují především specifické slangové výrazy, případně argot (Ciechanowska, Kleparski, 2015).

Tento jazykový rejstřík slouží nejen k dorozumívání, ale má i další významné funkce. Umožňuje vymezit hranici mezi „nimi“ a „námi“, posiluje soudržnost skupiny, skrývá informace před autoritou a umožňuje členům subkultury vyjádřit odpor vůči systému. Jazyk se tak stává nástrojem identity, ale i přežití či odporu (srov. Bidwell 2023). Slovní obraty, výrazy a jazykové zkratky, které se běžnému pozorovateli mohou jevit jako nesrozumitelné či nahodilé, ve skutečnosti odrážejí pravidla, hodnoty a kulturní vzorce, jež v rámci vězeňské subkultury fungují (Smolík & Juříček, 2024).

„Volba lingvistických kategorií výrazně ovlivňuje způsob, kterým sociální chování interpretujeme a kognitivně zpracováváme“ (Hewstone & Stroebe, 2006: 181).

Zároveň je nutné si uvědomit, že jazyk ve vězeňském prostředí není statický. Přestože lze ve vězeňských systémech identifikovat určité univerzální prvky slangu, výrazová rovina se liší napříč regiony i institucemi, často v závislosti na typu věznice, sociálním složení (etnickém, národnostním, náboženském) vězňů nebo přítomnosti specifických skupin (Ciechanowska & Kleparski, 2015; Drápal et al., 2021).

Dochází zde k neustálé dynamice a vývoji – výrazy vznikají, zanikají, mění svůj význam. Vliv na to má jednak proměnlivá skladba vězeňské populace (časté jsou poruchy osobnosti u vězňů), jednak technologický a společenský vývoj, který proniká i za zdi věznic (srov. Blažek et al. 2019). V důsledku toho se personál může ocitnout v jazykové situaci, kterou nedokáže plně dekodovat. Ztráta porozumění však může mít zásadní dopad – nejen na kvalitu výkonu služby, ale i na bezpečnost vězeňského zařízení,

atmosféru na odděleních a schopnost včas rozpoznat rizikové komunikační signály.

Tento příspěvek se proto soustředí na problematiku porozumění vězeňskému slangu ze strany pracovníků Věznice Kuřim, středně velkého zařízení s kombinovaným typem ostrahy. V teoretické části se zaměřuje na jazyk jako sociokulturní jev, vysvětluje základní charakteristiky vězeňského slangu a argotu a reflektuje specifika komunikace v institucionálním prostoru. Dále stručně mapuje výzkumy realizované v této oblasti v českém prostředí a uvádí příklady výrazů, které byly zaznamenány v rámci předchozího šetření mezi vězni téhož zařízení (podrobněji viz Smolík & Juříček, 2024).

Empirická část pak představuje dotazníkové šetření zaměřené na schopnost porozumění slangovým výrazům u pracovníků věznice – jak příslušníků vězeňské služby, tak civilních zaměstnanců.

Výsledky této sondy mohou napomoci k hlubšímu porozumění tomu, jaký je vztah mezi institucionální komunikací a subkulturním jazykem v podmínkách VTOS. Schopnost personálu porozumět významu slangových výrazů je totiž nejen otázkou jazykové kompetence, ale také otázkou orientace v hodnotovém systému vězeňské (či kriminální) subkultury. Znalost jazykových kódů vězňů umožňuje pracovníkům lépe identifikovat možné rizikové situace, efektivněji komunikovat s odsouzenými a posilovat preventivní prvky výkonu služby. V tomto kontextu jazyk přestává být pouhým nástrojem komunikace a stává se i nástrojem porozumění, bezpečnosti a profesionální kompetence.

Vězeňský slang a zaměstnanci věznice

Jazyk ve vězeňském prostředí plní tři základní funkce, tedy *funkci komunikační*, *funkci vytváření identity* (integrativní funkce jazyka) a *funkci kryptickou* (Dirga, 2016; Lochmannová, 2020).

Komunikační funkce je funkce jazyka, která slouží k základní komunikaci mezi vězni navzájem, ale také mezi vězni a dozorci či jinými zaměstnanci vězeňské služby. Tato funkce zajišťuje přenos informací, domlouvání aktivit, vyjadřování emocí nebo například sdílení zkušeností. Ve vězeňském prostředí se však běžná komunikace často přizpůsobuje specifickému kontextu, což vede k vytváření specifických výrazových prostředků, zkratk, přezdívek a frazémů, které jsou srozumitelné především uvnitř vězeňské komunity.

Jazyk také slouží jako prostředek sebevyjádření (Cingerová et al., 2021) a také jako nástroj, jehož prostřednictvím se buduje pozice (identita)

v rámci vězeňské hierarchie (Juříček & Smolík, 2023). Používání specifických jazykových forem může ukazovat na zkušenost prostředí, protože tyto osoby (často recidivisté) mají ustálený slovník a styl komunikace, který je odlišuje od nováčků (prvovězněných osob). Znalost a správné používání vězeňského slangu slouží jako znak příslušnosti ke skupině (pomocí něj se vyjadřují například kolektivní postoje a přesvědčení, komunikují se hodnoty atp.), pomáhá budovat a upevňovat osobní i skupinovou identitu a zároveň vyjadřuje loajalitu k neformálním pravidlům vězeňské subkultury (srov. Cingerová et al., 2021).

Kryptická funkce jazyka se projevuje především v potřebě utajit určité informace před „nezasvěcenými“ osobami, především před dozorci a občanskými zaměstnanci věznice (Ciechanowska & Kleparski, 2015). Vězeňský slang (konkrétní jazykové kódy či gesta) tak může sloužit jako prvek komunikace využitelný pro nedovolené aktivity či pro vyjadřování negativních postojů vůči představitelům justice, vězeňského systému atp. Kryptická funkce jazyka vytváří pomyslnou bariéru mezi vězni a mezi zaměstnanci věznice, čímž posiluje kohezivitu vězeňské skupiny a zároveň je symbolem jisté autonomie v rámci systému, který ji kontroluje.

U vězeňského slangu je výrazná jeho bohatá metaforičnost a obraznost. Mnohé výrazy jsou tvořeny na základě přirovnání (zejména zoomorfních a potravinových metafor – tzv. *zoosemy*, *foodsemy*), což napomáhá jak utajení významu, tak ventilaci emocí, frustrace či ironie. (Ciechanowska & Kleparski, 2015).

Dva významné jazykové mechanismy vězeňského slangu jsou relexikalizace a overlexikalizace. *Relexikalizace* znamená nahrazení běžných výrazů specifickými slangovými výrazy, často v oblastech důležitých pro vězeňskou každodennost: násilí, drogy, tělo, hierarchie atd. *Overlexikalizace* se projevuje vytvářením velkého množství synonym, často nadbytečně. Tento jev (*hypersynonymie*) má symbolický význam – různé výrazy neoznačují jen objekt, ale vyjadřují i postoj mluvčího, příslušnost ke skupině nebo stupeň v hierarchii (Ciechanowska & Kleparski, 2015).

Přijetí vězeňského slangu jednotlivými vězni představuje důležitou součást procesu adaptace na život ve vězení. U nově příchozích je tento proces zpravidla spojen se snahou zapadnout do vězeňské komunity a osvojit si její komunikační kódy, zatímco pro dlouhodobě odsouzené se slang stává přirozeným a automatickým způsobem vyjadřování. Jazyk zde tedy neplní pouze roli prostředku dorozumívání, ale funguje také jako významný mechanismus socializace a kulturní integrace v rámci vězeňské subkultury (Bidwell, 2023; Smolík & Juříček, 2024).

Přijetí slangových výrazů ze strany personálu věznice může mít jak praktickou, tak i sociální funkci. Znalost vězeňského slangu by měla být pro

pracovníky věznic samozřejmou součástí jejich odborné výbavy. Tento specifický jazykový kód totiž není pouhým souborem neformálních výrazů, ale představuje komplexní systém komunikace, který odráží specifické prostředí výkonu trestu a funguje jako nástroj pro vyjádření identity, sounáležitosti i odporu vůči autoritám. Pro zaměstnance věznice je porozumění tomuto typu komunikace klíčové z mnoha důvodů.

Jedním z těchto důvodů je, že slangové výrazy často obsahují důležité informace o aktuálním dění (vztazích, normách) ve věznici. Může jít o náznaky plánovaných konfliktů, obchodování s nelegálními předměty či signalizaci neformálních hierarchií mezi vězni. Bez znalosti těchto výrazů může personál přehlédnout varovné signály, které by jinak mohly předejít krizovým situacím (například útěkům, vystoupení vězňů atp.). Slang v tomto kontextu slouží nejen jako prostředek komunikace, ale i jako kryptický jazyk, jehož funkcí je záměrně skrývat obsah před představiteli „vězeňského systému“. Pokud ovšem pracovníci věznic tento jazyk ovládají, ztrácí slang svou ochrannou bariéru a může být použit ve prospěch bezpečnosti a prevence.

Dalším důvodem, proč by měl být slang znám zaměstnancům, je jeho role při budování vztahů s vězni. Pokud dozorce rozumí jazykovým prostředkům, které vězni běžně používají, projevuje tím nejen profesní kompetenci, ale i respekt k realitě, v níž se vězni pohybují. To může napomoci vytvoření důvěryhodnějšího prostředí, snížit napětí a zvýšit efektivitu komunikace. Znalost slangu přitom neznamena jeho aktivní používání, ale spíše schopnost porozumění a citlivého vnímání jeho kontextu.

Podstatné také je, že vězeňský slang není statický, ale podléhá neustálému vývoji, což by měli reflektovat i zaměstnanci jednotlivých věznic, tak aby byli schopni zachytit trendy u vězeňské subkultury. Pochopení vězeňského slangu může být užitečné pro lepší pochopení kulturního a sociálního kontextu konkrétní skupiny či jednotlivého vězně.

Vhodné je také konstatovat, že vězeňské prostředí neformuje pouze chování a jazyk odsouzených, ale významně ovlivňuje i samotné zaměstnance věznice, včetně jejich vyjadřovacích prostředků (včetně slangových výrazů, zkratk atp.). Dlouhodobá a pravidelná expozice vězeňskému slangu u pracovníků věznic může vést k přebírání těchto jazykových kódů, ať již vědomě, nebo nevědomě. Z praxe lze také usoudit, že i pracovníci jednotlivých věznic mezi sebou často komunikují s využitím slangových výrazů či zkratk (např. jsou užívány výrazy jako „kázeňák“, „ponorka“ atp.).

Jedním z hlavních faktorů, proč se jazyk vězeňské subkultury může promítat i do komunikace zaměstnanců, je každodenní intenzivní kontakt s vězni (každodenní realita). Pokud chce být pracovník ve výkonu trestu efektivní, musí rozumět, co mu vězni sdělují nebo co si vězni sdělují –

včetně výrazů, které nejsou součástí běžného spisovného jazyka. V tomto ohledu nejde jen o porozumění samotným slovům, ale i jejich kontextu, intonaci, významovým posunům či ironii. Jazyk se tak stává nástrojem nejen kontroly a bezpečnosti, ale i prostředkem pro navázání základní funkční komunikace. Konstatovat tedy lze, že vězeňský slang do jisté míry může pronikat i do identity zaměstnanců věznic.

Používání slangových výrazů ze strany zaměstnanců věznice je přirozenou reakcí na specifické pracovní prostředí, přičemž zcela automaticky dochází k přebírání jazykového kódu vězeňské subkultury, aniž by docházelo k identifikaci s normami, které toto prostředí reprezentuje.

Na druhou stranu to může vést k tomu, že slangové výrazy užívané zaměstnanci věznice snižují úroveň jejich profesní role (profesionální vystupování).

Z etického i profesního hlediska je tak důležité, aby zaměstnanci věznice sice vězeňskému jazyku rozuměli, ale zachovali si jazykovou i hodnotovou neutralitu. Znamená to schopnost dekódovat významy bez nutnosti aktivního přejímání stylu komunikace vězeňské subkultury.

Jazykové kompetence u zaměstnanců věznic v kontextu vězeňského slangu mohou napomoci předcházet problémům či konfliktům, efektivněji reagovat na rizika a lépe rozumět prostředí, v němž pracují. Znalost slangu tedy není pouze lingvistickou kuriozitou, ale praktickým nástrojem profesionálního výkonu náročné profese.

Tento text lze tedy vnímat jako další příspěvek do diskuse o současném vězeňském slangu, přičemž se zaměříme na jazykové kompetence vězeňského personálu.

Cíl výzkumné sondy

Cílem této výzkumné sondy je zjistit, zda a jak se liší úroveň porozumění slangovým výrazům u příslušníků Vězeňské služby ČR a občanských zaměstnanců ve Věznici Kuřim.

Výzkum má za cíl posoudit, zda zaměstnanci obou skupin rozumí slangovým výrazům. S ohledem na realizaci „omezené“ výzkumné sondy (omezený počet respondentů, realizace výzkumu pouze v jedné věznici) bude stanovena teze (předpoklad), která by se měla zaměřit na rozdílnost obou zkoumaných skupin (srov. Walker, 2013). Náš předpoklad tedy je, že:

„občanští zaměstnanci budou vykazovat vyšší míru znalosti vězeňského slangu než příslušníci Vězeňské služby ČR ve Věznici Kuřim.“

Tento předpoklad vychází z úvahy, že občanští zaměstnanci jsou více v (intenzivnějším) kontaktu s vězni než příslušníci Vězeňské služby ČR,

což vede k lepšímu porozumění slangovým výrazům, resp. k jejich přebírání. Intenzita kontaktu s vězni vychází z rozdílných náplní činnosti obou zkoumaných skupin. Příslušníci obecně jsou především restriktivní složkou směrem k vězněným osobám, avšak občanství zaměstnanci, míněno odborný (výchovný) personál v rámci speciálních, výchovných aktivit, skupinových činností a terapií.

Metodologie výzkumné sondy

Výzkumná sonda zaměřená na porozumění slangovým výrazům u zaměstnanců Věznice Kuřim se opírá o kvantitativní sběr dat prostřednictvím dotazníkového šetření, které se uskutečnilo v období 1. do 31. července 2025 (srov. Surynek et al., 2001).

Výzkum byl realizován mezi zaměstnanci věznice (celkem N=49), tj. u příslušníků Vězeňské služby ČR (N=27), tak i u občanských zaměstnanců (N=22). Nejvíce zastoupenou věkovou kategorií byla skupina zaměstnanců, která se pohybovala v rozmezí 18-30 let. Zároveň se jednalo o respondenty, kteří měli praxi do tří let.

Sběr dat u respondentů respektoval základní etické principy pro realizaci výzkumu (vyplnění dotazníku bylo dobrovolné, respondenti byli seznámeni s účelem výzkumu, byla zaručena anonymita a ochrana osobních údajů atp.) (blíže viz Bryman, 2016; Punch, 2008; Walker, 2013).

Dotazník obsahoval celkem 22 otázek, z toho bylo 18 otázek, které se označují jako jednoznačné, tedy jsou založeny na výběru jedné (správné) kategorie ze seznamu 4 nabízených variant (samozřejmě byla i pátá varianta odpovědi v podobě „nevím“).

První 4 položky se zaměřily na obecné charakteristiky respondentů, především věk, délka praxe ve věznici, pracovní zařazení (příslušníci Vězeňské služby nebo občanství zaměstnanci) a úroveň vzdělání (středoškolské/vysokoškolské).

Hlavní část dotazníku byla zaměřena na porozumění a používání slangových výrazů ve vězeňském prostředí. Použité slangové výrazy byly vybrány na základě literatury a na základě již realizovaného šetření u vězeňské populace téže věznice (viz Radková, 2012; Lochmannová, 2020; Smolík & Juříček, 2024). Jednalo se celkem o 18 slangových výrazů (viz tab. č. 1), jejichž význam byl konfrontován s literaturou (viz Radková, 2012).

Dotazníky byly distribuovány u příslušníků Vězeňské služby i u občanských zaměstnanců, přičemž byla zajištěna maximální míra dobrovolnosti a anonymity. Data sebraná v tištěné podobě byla následně analyzována v programu MS Excel.

Věznice Kuřim: stručná charakteristika

Věznice je dislokována v katastru města Kuřim na okraji průmyslové zóny, deset kilometrů severně od Brna na jižní Moravě. Je určena pro výkon trestu odnětí svobody odsouzených mužů starších 18 let, kteří byli soudem zařazeni k výkonu trestu do věznice s ostrahou ve středním a vysokém stupni zabezpečení.

Pro realizaci výzkumné sondy byla Věznice Kuřim zvolena na základě předchozí úspěšné spolupráce (srov. Juříček & Smolík, 2024; Smolík & Juříček, 2024). V této věznici je zaměstnáno celkem 134 příslušníků Vězeňské služby ČR a 96 občanských zaměstnanců.

Výsledky

Dotazníkového šetření, které bylo realizováno ve dnech 1. až 31. července 2025, se zúčastnilo celkem 49 respondentů, kteří pracovali ve Věznici Kuřim. Z celkového počtu 49 respondentů bylo 27 příslušníků Vězeňské služby ČR, 22 osob bylo občanských zaměstnanců. Po předběžné kontrole byly všechny dotazníky podrobeny finální analýze, která byla realizována v tabulkovém procesoru Microsoft Excel. Analýza se zaměřila na znalost slangových výrazů (porozumění obsahu), které používá vězeňská subkultura.

Výsledky výzkumné sondy jsou přehledně znázorněny v tabulce č. 1, ze které vyplývá obecné zjištění, že obě skupiny vykazují vysokou míru porozumění slangovým výrazům, nicméně v některých případech překvapivě dosahují občanští zaměstnanci vyšších hodnot než jejich uniformovaní kolegové.

U slangových výrazů, které lze považovat za běžné součásti vězeňského prostředí, je míra porozumění velmi vysoká – například „bidlo“ (88,9 % vs. 100 %), „nárokáč“ (85,2 % vs. 100 %), nebo „nášup“ (81,5 % vs. 95,5 %). Oba výrazy jsou zřejmě často používané i v přítomnosti zaměstnanců, což se odráží v téměř úplné znalosti napříč oběma skupinami. Podobně vysoká shoda se objevuje u výrazů „bufet“ (85,2 % vs. 90,9 %), „demonstračka“ (85,2 % vs. 90,9 %) a „dožínkář“ (85,2 % vs. 86,4 %), kde jsou rozdíly mezi skupinami minimální.

Tab. č. 1: Porozumění slangovým výrazům u příslušníků Vězeňské služby ČR a občanských zaměstnanců Věznice Kuřim (vlastní zpracování)

Slangový výraz	Příslušník VS ČR (N=27)	Občanský zaměstnanec (N=22)	CELKEM
„bidlo“	24 (88,9 %)	22 (100 %)	46 (93,9 %)
„mukl musel bengárnu“	21 (77,8 %)	21 (95,5 %)	42 (85,7 %)
„bufet“	23 (85,2 %)	20 (90,9 %)	43 (87,8 %)
„bunkr“	5 (18,5 %)	7 (31,8 %)	12 (24,5 %)
„filcung“	23 (85,2 %)	16 (72,7 %)	39 (79,6 %)
Dostal „nárokáč“	23 (85,2 %)	22 (100 %)	45 (91,8 %)
Byl „sklepanej“	20 (74,1 %)	20 (90,9 %)	40 (81,6 %)
Je na „čumcimře“	23 (85,2 %)	15 (68,2 %)	38 (77,6 %)
Udělal „demonstračku“	23 (85,2 %)	20 (90,9 %)	43 (87,8 %)
Střelil to „piškotama“	21 (77,8 %)	16 (72,7 %)	37 (75,5 %)
Je to „dožínkář“	23 (85,2 %)	19 (86,4 %)	42 (85,7 %)
Dělá „džípa“	13 (48,1 %)	20 (90,9 %)	33 (67,3 %)
Byl to „zenerák“	14 (51,9 %)	12 (54,5 %)	26 (53,1 %)
Je to „moňák“	22 (81,5 %)	20 (90,9 %)	42 (85,7 %)
Tabák „vykoňoval“	22 (81,5 %)	20 (90,9 %)	42 (85,7 %)
Dostal „nášup“	22 (81,5 %)	21 (95,5 %)	43 (87,8 %)
„Jet s někým kolchoz“	22 (81,5 %)	17 (77,3 %)	39 (79,6 %)
Je u „pampelišek“	7 (25,9 %)	12 (54,5 %)	19 (38,8 %)

Výraznější rozdíly mezi skupinami se objevují v případě méně známých nebo specializovanějších výrazů. Například výraz „dělat džípa“ zná 90,9 % občanských zaměstnanců, zatímco pouze 48,1 % příslušníků VS ČR. Jde o nejvýraznější rozdíl v celé tabulce. Podobná disproporce se objevuje i u výrazu „pampelišky“, kde jej rozpoznává 54,5 % občanských zaměstnanců oproti 25,9 % příslušníků. Také výraz „bunkr“ rozumí více civilních zaměstnanců (31,8 %) než příslušníků (18,5 %).

Zajímavý je i případ výrazu „čumcimra“, který naopak zná více příslušníků (85,2 %) než civilních pracovníků (68,2 %). Tento rozdíl (–17 %) může souviset s tím, že „čumcimra“ jako označení pozorovací cely spadá do oblasti, se kterou přichází do kontaktu spíše příslušníci vězeňské služby než občanští zaměstnanci.

Vybrané slangové výrazy jsou obecně méně známy napříč oběma skupinami, což může signalizovat jejich menší rozšířenost. Například výraz „zenerák“, označující rizikového vězně, identifikovalo pouze 51,9 % příslušníků a 54,5 % občanských zaměstnanců. Podobně nízká znalost je u výrazu „bunkr“ (celkem 24,5 %) nebo „pampelišky“ (38,8 %).

Překvapivé je, že u většiny výrazů jsou občanští zaměstnanci buď na stejné úrovni porozumění jako příslušníci Vězeňské služby ČR, nebo dokonce nad nimi. To může být dáno několika faktory – například dlouhodobým působením civilních pracovníků ve věznici, jejich častým kontaktem s vězni, případně i kulturní zainteresovaností či zájmem o jazyk vězeňského prostředí.

Z výsledků realizované sociologické sondy tedy vyplývá mírná podpora našeho výše uvedeného předpokladu, že lepší orientace ve vězeňském slangu budou vykazovat občanští zaměstnanci Věznice Kuřim. Tento poznatek může vést k úvaze, že kontakt se slangem je především na úrovni osobních kontaktů, skupinových terapií, volnočasových aktivit atp. Zároveň lze předpokládat, že z hlediska zaměření sociálních pracovníků, vychovatelů atp., lze u těchto osob předpokládat vyšší míru zaujetí vězeňským slangem.

Celkově lze konstatovat, že znalost vězeňského slangu je mezi oběma skupinami zaměstnanců Věznice Kuřim relativně vysoká a rovnoměrně rozložená. Tento fakt tedy znamená, že kryptická funkce slangu je do jisté míry omezená.

Diskuse

V kontextu realizované výzkumné sondy je třeba upozornit na určitá omezení, která mohou ovlivnit interpretaci získaných dat. Výzkum byl realizován pouze v jedné věznici (Věznice Kuřim), což omezuje možnosti zobec-

nění výsledků na celou populaci vězeňského personálu v ČR. Stejně tak je výzkumný vzorek relativně malý (N=49), a nelze z něj činit definitivní závěry o úrovni porozumění vězeňskému slangu mezi jednotlivými profesními skupinami v širším měřítku.

Přesto se v rámci zkoumaného souboru ukázalo, že porozumění slangovým výrazům není výhradní doménou příslušníků daného bezpečnostního sboru. V některých případech dosahovali civilní zaměstnanci dokonce vyšší míry porozumění, což může souviset jak s jejich delší praxí, tak s osobním zaujetím či typem pracovní činnosti, která je přivádí do pravidelného kontaktu s vězeňskou subkulturou. Tato zjištění částečně narušují běžně předpokládanou dichotomii mezi „ostrým“ (bezpečnostním) a „civilním“ personálem, pokud jde o praktické jazykové kompetence v institucionálním prostředí.

Téma porozumění vězeňskému slangu u zaměstnanců věznic tak otevírá cestu k dalšímu interdisciplinárnímu výzkumu, který by mohl obohatit nejen lingvistiku, ale i penitenciární praxi, vzdělávání personálu či prevenci bezpečnostních rizik v rámci výkonu trestu. Porozumění vězeňskému slangu také může rozvíjet a zefektivnit komunikaci v konkrétním vězeňském zařízení (srov. Úlehla, 2007).

Závěr

Tento text se zaměřil na problematiku porozumění vězeňskému slangu mezi příslušníky Vězeňské služby ČR a občanskými zaměstnanci ve Věznici Kuřim. Cílem bylo zjistit, do jaké míry jsou obě profesní skupiny obeznámeny se slangovými výrazy, které se běžně používají v prostředí výkonu trestu odnětí svobody. Výsledky výzkumné sondy ukázaly, že celková míra porozumění byla vysoká napříč oběma skupinami, přičemž v některých případech civilní zaměstnanci vykazovali dokonce vyšší úroveň znalosti než jejich uniformovaní kolegové. To naznačuje, že kontakt se slangem není výhradně vázán na bezpečnostní výkon služby, ale souvisí i s jinými faktory, jako je délka praxe, osobní zkušenost, typ vykonávané práce nebo míra interakce s odsouzenými.

Zjištění ukazují, že vězeňský slang není pouze komunikačním prostředkem odsouzených, ale zasahuje i do profesní reality vězeňského personálu. Porozumění těmto výrazům může přispět k lepší orientaci v každodenních situacích, prevenci rizik a efektivnější komunikaci s vězni. Vzhledem k významu této problematiky by však bylo vhodné realizovat rozsáhlejší a komplexnější výzkumná šetření, která by zachytila širší spektrum institucí, regionů i profesních skupin.

Literatura

- Bidwell, M. (2023). Mind your language: What people in prison think about the language used to describe them. *The Howard Journal of Crime and Justice*, 62(2), 135–154. <https://doi.org/10.1111/hojo.12515>
- Blažek, P., Fischer, S., & Škoda, J. (2019). *Delikvence. Analýza produktů činnosti delikventní subkultury jako diagnostický a resocializační nástroj*. Grada.
- Bryman, A. (2016). *Social Research Methods*. Oxford University Press.
- Ciechanowska, A., & Kleparski, G. A. (2015). On the semantic features of prison slang. *Token: A Journal of English Linguistics*, 4(1), 57–67.
- Cingerová, N., Dulebová, I., & Štefančík, R. (2021). *Politická lingvistika*. Ekonóm.
- Dirga, L., & Hasmanová Marhánková, J. (2014). Nejasné vztahy moci – vězení očima českých dozorců. *Sociologický časopis*, 50(1), 83–105. <https://doi.org/10.13060/00380288.2014.50.1.31>
- Dirga, L. (2016). Jak se mluví za mřížemi: (Tajná) mluva odsouzených v českých věznicích. *Acta FF ZČU*, 8(1), 7–23.
- Drápal, J., Jiříčka, V., & Raszková, T. (eds., 2021). *České vězeňství*. Wolters Kluwer.
- Girtler, R. (2001). *Okrajové sociální kultury*. Masarykova univerzita.
- Hewstone, M., & Stroebe, W. (2006). *Sociální psychologie. Moderní učebnice sociální psychologie*. Portál.
- Juříček, P., & Smolík, J. (2023). Násilí a utváření sociálních statusů ve vězeňské subkultuře. *Sociológia*, 55(1), 44–75. <https://doi.org/10.31577/sociologia.2023.55.1.2>
- Juříček, P., & Smolík, J. (2024). Zadluženost vězňených osob jako příčina jejich recidivy. *Sociální práce*, 24(3), 71–86.
- Keller, J. (2006). *Úvod do sociologie*. Sociologické nakladatelství.
- Lochmannová, A. (2020). *Tělo za katrem*. Academia.
- Punch, K. F. (2008). *Úspěšný návrh výzkumu*. Portál.
- Radková, L. (2012). *Jak se mluví za zdmi českých věznic*. Ostravská univerzita.
- Smolík, J., & Juříček, P. (2024). Jazyk české věznice? Porozumění vězeňskému slangu. In R. Štefančík (Ed.), *Jazyk a politika: Na pomezí lingvistiky a politologie IX* (pp. 356–370). Ekonóm.
- Stevanović, I., Ilijić, L., & Vujičić, N. (2024). Previous prison experience and evaluation of the quality of prison life. *Nauka, bezbednost, policija*, 29(1), 1–19. <https://doi.org/10.5937/nabepo29-47558>
- Surynek, A., Komárková, R., & Kašparová, E. (2001). *Základy sociologického výzkumu*. Management Press.

Úlehla, I. (2007). Umění pomáhat. Sociologické nakladatelství.

Walker, I. (2013). *Výzkumné metody a statistika*. Grada.

Kontakt:

doc. PhDr. Josef Smolík, Ph.D., MBA, LL.M., MSc.

Ústav sociálních studií

Fakulta regionálního rozvoje

a mezinárodních studií

Mendelova univerzita v Brně

Česká republika

Department of Social Studies

Faculty of Regional Development

and International Studies

Mendel University in Brno

Czech Republic

E-mail Address: josef.smolik@mendelu.cz

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5841-8598>

PhDr. Petr Juříček, Ph.D.

Katedra bezpečnostního
managementu

Ambis – vysoká škola, a. s.

Česká republika

Department of Security

Management Studies

Ambis University

Czech Republic

E-mail Address: petr.juricek@ambis.cz

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8341-8204>

Mediálny obraz amerických prezidentských volieb v poľskej a slovenskej dennej tlači

Sylwia Sojda – Magdalena Ślawska

Abstract

The Medial Image of The Presidential Election in USA in Polish and Slovak Daily Newspapers. *The study examines the media image of the 2024 U.S. presidential elections in Polish and Slovak daily newspapers, focusing on how headlines construct the medial image of the world (MOS). Drawing on the framework of medialinguistics, the analysis explores linguistic and visual strategies shaping public perception of political events. The corpus includes headlines from six Polish and four Slovak newspapers, covering the final phase and results of the elections. The study identifies three dominant media images: choice and division, fear, uncertainty, and change and locality versus globality. The findings show that the discourse in both countries is highly emotional and polarized, reinforcing social divisions and portraying local realities through global contexts. The American elections thus function as a symbolic reflection of global interdependence and the transformation of Central European media narratives.*

<https://doi.org/10.53465/JAP.2025.9788022552806.503-517>

Keywords: medial image of the world, medialinguistics, polarization, fear, locality vs. globality, U.S. elections, Polish and Slovak press.

Kľúčové slová: mediálny obraz sveta, medialingvistika, polarizácia, strach, lokálnosť vs globálnosť, prezidentské voľby, poľská a slovenská tlač.

Úvod

Bogusław Skowronek (2013) píše v svojej monografii „Mediolingwistyka. Wprowadzenie“, že „znakom súčasnej kultúry je všadeprítomnosť médií“¹. S touto prítomnosťou je úzko spojený mediálny obraz sveta (MOS) a jeho pevné miesto v literatúre venovanej tejto téme, a to nielen v mediálnych štúdiách. Médiá vytvárajú v mysliach príjemcov skreslený a zjednodušený

¹ Orig.: „znakiem współczesnej kultury jest wszechobecność mediów”.

obraz sveta, sprostredkovaný v dôsledku mediálnej komunikácie. Jan Szmyd (2012: 14) píše o „mediálnom obraze sveta“ („mediálnom obraze reality“) ako o komplexnom „obraze“ reality sprostredkovanom médiami, pozostávajúcim z „rôznych informačných, symbolických, audiovizuálnych obsahov, prezentovaných v jazykovej, vizuálnej, zvukovej forme atď. prostredníctvom rôznych typov diskurzívnych komunikátov“. Danuta Kępa-Figura a Paweł Nowak (2006) poukazujú na to, že MOS je len reinterpretáciou jazykového obrazu sveta, a nie novou hodnotou alebo kvalitou. Podobne sa na to pozerá B. Skowronek (2022: 20): „Mediálny obraz sveta je ďalšou variantou jazykového obrazu sveta. Je to aktualizácia JOS, ktorá funguje ako hlavná charakteristika médií a ich odkazov. Keďže dnešnú kultúrnu realitu je ťažké plne pochopiť, médiá sa stali hlavnou formou interpretácie zložitých javov sveta. Všetky médiá vytvárajú obrazy reality, vytvárajú svoje vlastné obrazy a do veľkej miery (možno dokonca do najväčšej miery) ovplyvňujú sociálne vedomie, formujú verejnú mienku, kultúrnu a sociálnu pamäť, hodnotia javy vo svete – vo všeobecnosti majú obrovský vplyv na celkové postoje a názory účastníkov súčasnej kultúry“².

Z vyššie uvedeného vyplýva niekoľko prvkov, ktoré možno použiť na charakterizovanie MOS: je to interpretácia sveta (alebo jeho prvkov), je prístupná len prostredníctvom médií, môže pozostávať z mikroobrazov, tie tvoria špecifický makroobraz, má formu mentálnej reprezentácie, odráža sa nielen prostredníctvom jazyka, ale aj prostredníctvom iných nelingvistických foriem znakov (najmä obrazov), nie je výlučne spojený s kultúrou, v ktorej vznikol, keďže súčasná mediálna kultúra sa stáva čoraz globálnejšou (Ptaszek, 2015: 13–14).

Tento príspevok je ďalším zo série prezentácií výskumu mediálneho trhu, ktorý sa po roku 1989 vyvíjal na podobných ideologických a politických základoch. Chceme poukázať na to, akým spôsobom tlač odzrkadľuje dôležitosť aktuálnych udalostí.

Aj napriek tomu, že Slovenská republika a Poľská republika nie sú (vo vzťahu napr. k Spojeným štátom americkým či Spojenému kráľovstvu) elitným národom (Mikušová & Vido, 2021: 32), pokúsili sme sa

² Orig.: „Medialny obraz świata to kolejny wariant językowego obrazu świata. Jest to aktualizacja JOS, która funkcjonuje jako główna cecha mediów i ich przekazów. Ponieważ dzisiejsza rzeczywistość kultury trudna jest do pełnego mentalnego ogarnięcia, media stały się główną formą tłumaczenia skomplikowanych zjawisk świata. Wszystkie media bowiem konstruują wyobrażenia rzeczywistości, tworzą właśnie ich obrazy oraz w znacznym stopniu (może nawet największym) wpływają na społeczną świadomość, organizują opinię publiczną, kulturową i społeczną pamięć, wartościują zjawiska świata – ogólnie mają ogromny wpływ na całokształt postaw i poglądów uczestników współczesnej kultury“.

o porovnávaciu analýzu mienkotvorných denníkov v geograficky blízkych krajinách a snažili sme sa zistiť, či jedná, významná svetová udalosť formuje mediálny obraz sveta, a ak áno: ako? Dominantnou témou nami skúmaného obdobia boli prezidentské voľby v Spojených štátoch amerických v novembri 2024.

Výskumný problém a metodológia

Primárny výskumný problém je orientovaný na mediálny obraz prezidentských volieb v USA vo všetkých mienkotvorných poľských a slovenských denníkoch. Zaujímá nás, ako je mediálny obraz sveta zobrazený na titulných stranách, a to prostredníctvom titulkov. Výskumnú vzorku tvoria všetky titulky (vrátane nadtitulkov a podtitulkov) z titulných strán poľských a slovenských mienkotvorných denníkov v printovej podobe³: šiestich poľských – „Dziennik Gazeta Prawna”, „Gazeta Polska Codziennie”, „Gazeta Wyborcza”, „Parkiet”, „Puls Biznesu”, „Rzeczpospolita” a štyroch slovenských – „Denník N”, „Hospodárske noviny”, „Pravda”, „SME” z obdobia od 5. do 7. novembra 2024, ukazujúce prezidentské voľby v USA. Táto voľba bola podmienená tým, že 5. november bol posledným dňom hlasovania, 6. november bol dňom sčítavania hlasov a prvé výsledky volieb boli oznámené v tlači nasledujúci deň. V tomto výskume sme predpokladali, že titulné strany novín po celom svete od 5. do 7. novembra budú venované americkým prezidentským voľbám. Hlavné svetové televízne stanice a spravodajské agentúry (napr. Reuters, CNN, Associated Press) 6. novembra na základe prieskumov informovali o víťazstve Donalda Trumpa. Končne, 7. november sa považuje za deň, kedy boli oznámené výsledky.

Ďalšiu motiváciou výberu vzorky bolo aj to, že existovali už skoršie prieskumy obrazu Slovenska v zahraničí, ale tieto hodnotili články uverejnené v zahraničnej tlači: a to v denníkoch západnej Európy. Výskum poľsko-slovenský doteraz nebol.

Vo výskume vychádzame z poznatkov poľskej mediálnej lingvistiky – *mediolingwistyki* (Skowronek, 2013, 2024; Kępa-Figura, 2022) a aplikujeme kombináciu kvantitatívnych a kvalitatívnych vedeckých metód: zaujíma nás to, akým spôsobom a pomocou akých techník je konštruovaný MOS v popisovaných denníkoch ako aj to, aký tento obraz je. Zohľadňujeme tematické a pragmatické premenné, ktoré odlišujú diskurz tlače, pretože určujú vzťah medzi MOS a realitou, o ktorej informujú médiá

³ Výskumný korpus pozostáva z 30 prvých strán denníkov: osemnástich poľských a dvanástich slovenských. Na týchto stranách sme objavili 42 titulky týkajúce sa amerických volieb.

(Kępa-Figura & Kępa, 2024). Chceme poukázať na to, že MOS odrážaný v tlači neodzrkadľuje objektívnu realitu, ale je výsledkom selekcie, interpretácie a persúazie podmienených kultúrnym, politickým a mediálnym kontextom.

Titulná strana a titulky

Titulná strana (*prvá strana, hlavičková strana*) je „miestom“ prvého kontaktu s perspektívou pohľadu na udalosti opísané v novinách (Ślawska, 2018), a v našom výskume je miestom, kde sa objavia dôležité body volieb. Priesor prvej strany sa vyznačuje charakteristickými črtami, je usporiadaný ako celok, pútač celého čísla so zámerom osloviť čo najväčší počet čitateľov (Višňovský 2012: 65). Tu sa tiež krížia čiastkové komunikačné zámery poukázané prostredníctvom módov. Pozeráme sa na titulnú stranu ako na makroštruktúru⁴, istú líniu usporiadania textu, ktorú si autor zvolí, aby dosiahol svoj komunikačný zámer (Slančová, 2012: 118–119).

Tvorenie novinových titulkov je nielen otázka lingvistická a žurnalistická, ale aj sociologická a psychologická. Nami navrhovaná typológia novinových titulov vychádza z metodológie medialingvistiky.

Medzi viaceré kľúčové funkcie novinového titulu sa zaraďuje upútanie pozornosti príjemcu, podporenie jeho ochoty zareagovať na článok, avizovanie textu príslušného článku, upriamenie pozornosti čitateľa a odovzdanie kľúčovej informácie (Ślawska, 2006: 117; Wojtak, 2008; Burcl, 2013: 43; Patráš, 2021). Podľa uvedenej konvencie, titulok je strategické miesto (Ślawska, 2008), kde príjemca hľadá stopy, ktoré mu pomôžu pochopiť obsah. Pri vlastnostiach titulkov je aj požiadavka na zrozumiteľnosť, presvedčivosť, prehľadnosť, rozmanitosť, kreativitu a výrazovú pozornosť. Zároveň je možné titulok analyzovať textologicky z viacerých hľadísk samostatne ako iniciálnu časť textovej rámy, ako paratext a metatext (Wojtak, 2006; Ślawska 2025).

V poľskej tradícii sa novinové titulky rozdeľujú vzhľadom na charakteristické novinárske činnosti (spravodajstvo – publicistika), t. j. vyčleňujeme spravodajské a publicistické titulky (Pisarek, 1967).

Hlavným účelom spravodajských titulkov je stručne a jasne sprostredkovať najdôležitejšie informácie a zaujať čitateľa obsahom správy. Sú štýlovo neutrálne, vyznačujú sa jednoduchosťou, jasnosťou a úspornosťou jazyka. V skúmanom korpuse sme identifikovali tieto príklady:

⁴ Pozri aj: Sojda, & Ślawska 2025 (v tlači).

Americké voľby miera do finále (SME 5.11.)

Kogo vybrala Ameryka? (GW 6.11.)

Ameryka zdecydowanie postawiła na Donalda Trumpa (Rz 7.11.)

Już dziś Amerykanie wybiorą nowego prezydenta (GP 5.11.)

Czy akcje na Wall Street po wyborach zdrożeją? (Parkiet 6.11.)

Polskie partie patrzą na USA (Rz 5.11.)

Cieľom publicistických titulkov (tie vo výskumnej vzorke prevažovali) je ovplyvniť čitateľa, formovať jeho postoje, názory alebo emócie. MOS je už prostredníctvom titulkov komentovaný, silne ovplyvňuje verejnú mienku. Medzi tieto titulky môžeme zaradiť napr.:

Amerika po Bidenovi: vyššie ceny, ale aj viac práce (HN 6.11.)

Hrozba (DN 5.11.)

Amerika vo voľbách balansuje na ostrí noža (Pravda 6.11.)

Ameryka vybrala! Świat i Polska odczują skutki (GP 6.11.)

Wszystkie oczy na Waszyngton (DGP 5.11.)

Harris czy Trump. Oto jest pytanie (Rz 5.11.)

Rz (5.11.)

GW (6.11.)

Okrem uvedenej klasifikácie, ktorú považujeme za nadradenú, titulky sa dajú vyčleniť ohľadom na jazykovú štruktúru. Treba však zdôrazniť, že sa kategórie titulkov prelínajú – dajú sa charakterizovať z viacerých hľadísk. Syntakticky sa vyčleňujú slovesné a neslovesné vety, ktoré sa ďalej rozdeľujú vzhľadom na modalitu na oznamovacie, opytovacie a rozkazovacie. Upozorňujeme aj na dĺžku a stupeň komplikovanosti titulkov: medzi krát-

kymi (stručnými a ľahkými na zapamätanie) prevládajú jednoslovné titulky: *Prezident* (HN 7.11.), *Hrozba* (DN 5.11.), *Vydržať!* (DN 7.11.) – tie sa vyskytli len v slovenskej tlači. Väčšina titulkov je však zložená, často s podnadvismi a úryvkami:

Rozdelení ako Američania (DN 6.11.)

Volby v USA: Aký dosah budú mať na Slovensko? (Pravda 5.11.)

Politika ničí vzťahy a rozdeľuje rodiny, hovorí americký Slovák (HN 6.11.)

Donald Trump prezidentem elektem, Elon Musk beneficientem wyborów (Parkiet 7.11.)

Inwestorzy zaczęli wątpić w swoją strategię wyborczą (Parkiet 5.11.)

Titulky môžu tiež pozývať príjemcu do dialógu, zapojiť ho do určenej komunikačnej hry (Wojtak, 2006: 36). Zaujímavé sa nám zdajú dve titulné strany poľského denníka „Puls Biznesu“ z 5.11. a 7.11.: naľavo sú obidvaja kandidáti, nie je na strane titulok, len podpis pod fotografiou, napravo namiesto Kamali Harrisovej je titulok *Trump: I co teraz?* a avízo textu.

PB (5.11.)

PB (7.11.)

Hry s čitateľom môžeme pozorovať aj vtedy, keď sa v titulkoch používajú čitateľné odkazy na literárne texty, filmy, televízne programy a dokonca aj na širší kultúrny kruh. Čitateľ má tak uspokojenie z dešifrovania zakódovaných informácií a vytvára sa puto medzi odosielateľom a príjemcom, čím sa jasne ukazuje, že patria do spoločného kultúrneho kruhu. Hru pozorujeme v nasledujúcich príkladoch: *Harris czy Trump. Oto jest pytanie* (Rz 5.11.), *Amerykański sen* (DGP 6.11.), *Amerika vo voľbách balansuje na ostří noža* (Pravda 6.11.).

Na MOS sa môžeme pozeráť prostredníctvom viacerých perspektív, napr. ako na jazykovo-multimodálny konštrukt, čo znamená, že je vytváraný pomocou slova a iných semiotických prostriedkov (obraz, zvuk, grafická úprava, farba, písmo). Médiá nielen informujú o udalostiach, ale ich aj aktívne interpretujú, pričom im pripisujú konkrétne významy a emocionálne konotácie. Tento obraz je dynamický a závisí od cieľov vysielateľa / autora, žánrových konvencií a očakávaní príjemcov.

MOS vzniká nielen pomocou slov, ale tiež iných módo. Primárnu informačnú funkciu plní v žurnalistike verbálny mód, predsa len dôležitú úlohu má tiež vizuálny mód. Ako multimodálny prvok, titul nefunguje izolovane, ale integrovane s grafikou, infografikou, fotografiou a layoutom (grafickou úpravou textu) (Maćkiewicz, 2017; Ślawska, 2018). Pomocou veľkých fotografií kandidátov, vlajky USA, Bieleho Domu sa zdôrazňuje vizuálny a emocionálny prejav. Často sa používajú farebné, kompozične výrazné, „kričiacie“ titulky. Blažena Garberová (2006: 200) konštatuje, že „vizuál-

nost' mediálneho textu posilňuje aj tvár z titulky, ktorú fotografia zachytáva dynamicky, s náhodnými alebo zámernými mimojazykovými prejavmi, ako sú mimika tváre, gestika alebo plastika tela“. Nižšie uvedená fotografia Donalda Trumpa so zdvihnutým palcom a doplnená titulkom *Trump wygrał dzięki Polakom! Szczegółowa analiza pokazuje to bezspornie*, vytvára koherentný, emocionálne naplnený odkaz, ktorý posilňuje verbálny prejav (Kępa-Figura 2018).

GP (7.11.)

Podobne koherentný odkaz pozorujeme na ďalšej strane, kde fotografia posilňuje verbálny prejav: predstavuje amerického prezidenta za rečníckym pultom počas politického mítingu. Za ňom je svetelný prstenec a siluety ľudí. Titulná strana doplnená titulkom *Donald Trump je spāt'*, naznačuje návrat Donalda Trumpa do verejného priestoru a zdôrazňuje politiku „America First“.

SME (7.11.)

Ďalšou formou prezentácie titulkov na prvej strane denníka je grafizácia. Myslíme tým to, že časť titulkov bola vpísaná v fotografie, alebo aj v text. Zaujímavý príklad grafizácie vidíme na titulnej strane denníka Hospodárske Noviny z 7.11., kde titulok je rozdelený do dvoch častí: prvá obsahuje jedno slovo *Prezident* a je umiestnené na fotografii víťaza, druhá – iniciály *TRUMP* graficky rozdelené do stĺpcov textu hlavnej správy.

HN (7.11.)

Mediálne obrazy sveta

Bez ohľadu na to, či boli titulky spravodajské alebo publicistické, syntakticky štruktúrované, grafizované a multimodálne prezentované, takmer každý titulok bolo možné priradiť k určitej mediálnej realite volieb. Tieto mediálne obrazy sveta sa môžu prelínať, a rozdelenie nie je vždy jednoznačné. Analýza titulných strán poľských a slovenských denníkov, ktoré sa venovali americkým prezidentským voľbám v novembri 2024, nám odhalila nasledujúce mediálne obrazy tejto udalosti:

MO: voľba, rozdelenie

Mediá ukazujú realitu spôsobom, ktorý zdôrazňuje protiklad medzi kandidátmi a vytvára jasné rozdelenie medzi nimi. Týmto spôsobom sa nielen informuje o voľbách, ale aj vytvára naratív konfliktu, v ktorom voliči čelia potrebe urobiť jednoznačnú voľbu. Verejný priestor tak dominujú spory a rivalita a obraz udržiava vzorec myslenia „za alebo proti“:

Harris czy Trump (GW 5.11.)

Harris czy Trump. Oto jest pytanie (Rz 5.11.)

Ameryka podzielona jak nigdy (Rz 6.11.)

Kleska demokratów, triumf Trumpa (DGP 5.11.)

MO: strach, neistota, zmena

Mediá často popisujú realitu obrazmi strachu, neistoty a blížiacich sa zmien. Zdôrazňujú riziká spojené s potenciálnymi dôsledkami zvolenia konkrétneho kandidáta a budúcnosť krajiny a obyvateľov prezentujú v kontexte krízy alebo destabilizácie. V snahe zatraktívniť svoje odkazy, v tlači sa často zdôrazňuje vízia sveta na pokraji radikálnych zmien. Výsledky nášho výskumu ukazujú, že novinové titulky o voľbách nielen odrážajú realitu, ale ju aj aktívne formulujú a ovplyvňujú spôsob, akým občania vnímajú budúcnosť a rozhodujú sa, komu dajú svoj hlas.

Hrozba! (DN 5.11.)

Amerika vo voľbách balansuje na ostri noža (Pravda 6.11.)

Aké budú ďalšie Trumpove kroky (Pravda 7.11.)

Opadający wyborczy kurz może zmienić część trendów (Parkiet 6.11.)

Czy akcje na Wall Street po wyborach zdrożeją? (Parkiet 6.11.)

Wygrana Trumpa kłopotliwa dla obozu Tuska (GP 7.11.)

Siła dolara i wojny celne (Rz 7.11.)

Może nie będzie tak strasznie (Rz 7.11.)

Trump. I co teraz? (PB 7.11.)

Rynki niepewne, kto zwycięży w amerykańskich wyborach (Rz 5.11.)

Co jeżeli prezydentem zostanie Donald Trump? (PB 5.11.)

Ameryka wybrała. Jedziemy w nieznane (GW 7.11.)

MO: lokálnosť verzus globálnosť

Médiá často zdôrazňujú, že zmeny v americkej politike môžu mať priamy vplyv na vnútornú situáciu v Poľsku a na Slovensku ako aj v našej časti Európy. To posilňuje pocit závislosti od globálnych centier moci.

Volby v USA: Aký dosah budú mať na Slovensko? (Pravda 5.11.)

Ekonomické dosahy na Slovensko (Pravda 7.11.)

Donald Trump je spät (SME 7.11.)

Trump wygrał dzięki Polakom! Szczegółowa analiza pokazuje to bezspornie (GP 7.11.)

Wygrana Trumpa kłopotliwa dla obozu Tuska (GP 7.11.)

Może nie będzie tak strasznie. Kaj-Olaf Lang co wynik wyborów znaczy dla Europy (Rz 7.11.)

Polskie partie patrzą na USA (Rz 5.11.)

Ameryka wybrała! Świat i Polska odczują skutki (GP 6.11.)

Czego boją się Polacy? (Rz 6.11.)

Świat reaguje na sukces Donalda Trumpa (GP 7.11.)

Analýza uvedených mediálnych obrazov sveta odhaľuje, že sú tieto obrazy výrazne ovplyvnené emocionálnosťou. V téme voľby a rozdelenia médií konštruujú realitu ako dve protichodné vízie sveta, v zmysle konfliktu a rivality. Vytvára sa binárny obraz spoločnosti, v ktorom nie je priestor na kompromisy, a spoločnosť je vtáňovaná do naratívu založeného na potrebe jednoznačne sa pridať na jednu alebo druhú stranu. Titulky v poľských a slovenských denníkoch nielen informujú o udalostiach, ale aj aktívne prispievajú k atmosfére politickej polarizácie a posilňujú vzorec myslenia, ktorý je buď „za, alebo proti“. Prostredníctvom obrazov strachu, neistoty a zmien, ako aj naratívu lokálnosti, médiá posilňujú pocit ohrozenia a závislosti od procesov, ktoré prebiehajú mimo hraníc krajiny. V správach sa naznačuje, že výsledok amerických volieb má priame dôsledky pre Poľsko a Slovensko, a to ako v politickej, tak aj v ekonomickej oblasti. Titulky zdôrazňujú atmosféru neistoty a globálnej nestability a prezentujú budúcnosť ako nepredvídateľnú. Zdá sa, že Poľsko a Slovensko majú obmedzenú schopnosť konania v kontexte globálnych zmien.

Záver

Americké voľby boli považované za kľúčovú udalosť, ktorá zaujímala centrálné miesto na analyzovaných titulných stranách. *Čo ak sa Donald Trump stane prezidentom?*⁵ – táto otázka, ktorá je zároveň komentárom z titulnej strany denníka „Puls Biznesu“ (5.11.) končí porovnávaciu analýzu poľských a slovenských novinových titulkov a podčiarkuje emocionálnu, dramatickosť a dôležitosť volieb a ich mediálnych obrazov.

Médiá vo oboch krajinách personalizovali odkaz a zameriavali sa na Donalda Trumpa a Kamalu Harrisovú, ktorých fotografie často umiestňovali na titulných stranách. Poľské médiá zdôrazňovali úlohu poľskej angažovanosti v globálnych udalostiach, a na Slovensku sa titulky častejšie odvolávali na miestny kontext, čo môže odrážať špecifické sociálne obavy a očakávanie súvisiace s politikou Spojených štátov amerických.

Americké prezidentské voľby boli fenomén, ktorý sledoval celý svet, berúc do úvahy, že ich výsledky majú globálny dopad a Spojené štáty americké sú jedným z tvorcov smerovania medzinárodnej politiky. Tak o tom písal Robert Stefanicki 6. novembra v „Gazecie Wyborczej“:

„Americké voľby nie sú len záležitosťou Spojených štátov, ale celého sveta. S miernym prehánaním by sa dalo povedať, že celá Zem čaká na ich výsledky. Trump vyvoláva väčšie obavy hlavne kvôli svojej nepredvídateľnosti. Viceprezidentka Harrisová je spájaná s pokračovaním súčasnej politiky. Liberálna Európa sa obáva republikána, ktorý údajne na ekonomickom fóre v Davose povedal Ursule von der Leyenovej, že by nikdy neprišiel na pomoc Európe, keby bola napadnutá, a oznámil svoj odchod z NATO“⁶.

⁵ Orig.: „Co jeżeli prezydentem zostanie Donald Trump?“

⁶ Orig.: Wybory w USA to nie tylko sprawa USA, ale całego świata. Z niewielką przesadą można powiedzieć, że Ziemia stanęła w oczekiwaniu na wyniki. Trump budzi większe obawy głównie ze względu na swoją nieprzewidywalność. Wiceprezydent Harris jest kojarzona z kontynuacją obecnej polityki. Europa liberalna obawia się Republikanina, który na forum ekonomicznym w Davos miał oświadczyć Ursuli von der Leyen, że nigdy nie przyjdzie z pomocą Europie, jeśli ta zostanie zaatakowana i zapowiedział wyjście z NATO.

Literatúra

- Brečka, S. (2006). Tradícia interdisciplinárneho prístupu v slovenskom mediálnom výskume. In S. Magál & M. Mistrík (Eds.), *Masmediálna komunikácia v interdisciplinárnom výskume* (pp. 223–225). Fakulta masmediálnej komunikácie UCM, Kabinet divadla a filmu SAV.
- Burcl, P. (2013). *Jazyk novinových titulkov. Volume I*. Univerzita Konštantína Filozofa.
- Garberová, B. (2006). Titulné strany – novinový kolportéri: Akustickosť a vizuálnosť v tlačenej žurnalistike na Slovensku. In S. Magál & M. Mistrík (Eds.), *Masmediálna komunikácia v interdisciplinárnom výskume* (pp. 200–202). Fakulta masmediálnej komunikácie UCM, Kabinet divadla a filmu SAV.
- Kępa-Figura, D., & Nowak, P. (2006). Językowy obraz świata a medialny obraz świata. *Zeszyty Prasoznawcze*, 1–2, 51–62.
- Kępa-Figura, D., & Kępa, M. (2024). Judges in Polish Newspaper Headlines in 2022: A Contribution to the Media Image of the Judge. *Studia Iuridica Lublinensia*, 33(1). <https://doi.org/10.17951/sil.2024.33.1.61-91>
- Maćkiewicz, J. (2017). Badanie mediów multimodalnych – multimodalne badanie mediów. *Studia Medioznawcze*, 2(69), 33–42.
- Mikušová, S., & Vido, D. (2021). Obraz Slovenska v zahraničí v pandemic-kom období. In A. Sámelová, M. Stanková, & J. Hacek (Eds.), *Fenómén 2021: Pandémia covidu-19 a médiá* (pp. 28–46). Univerzita Komenského.
- Mlacek, J. (1973). Frazeologické jednotky v novinových titulkoch. *Kultúra slova*, 7, 193–199.
- Patráš, V. (2021). Pragmastylistický profil a poverenia titulku v alternatívnej internetovej žurnalistike. *Slavia Meridionalis*, 21, Article 2427. <https://doi.org/10.11649/sm.2427>
- Piekot, T. (2006). *Dyskurs polskich wiadomości prasowych*. Universitas.
- Pisarek, W. (1967). *Poznać prasę po nagłówkach. Nagłówek wypowiedzi prasowej w oświeceniu lingwistycznym*. Ośrodek Badań Prasoznawczych RSW „Prasa”.
- Ptaszek, G. (2015). Jak badać medialny obraz świata? In D. Kępa-Figura & I. Hofman (Eds.), *Współczesne media* (Vol. 1, pp. 13–23). Wydawnictwo UMCS.
- Skowronek, B. (2013). *Mediolingwistyka. Wprowadzenie*. Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego.
- Skowronek, B. (2022). Językowy obraz świata. *Akademia PAN*, 4(72), 20. <https://doi.org/10.24425/academiaPAN.2022.1439>

- Skowronek, B. (2024). *Mediolingwistyka. Dekadę później*. Wydawnictwo Uniwersytetu Naukowe UKEN.
- Slančová, D. (2012). Slohový postup ako textová makrostratégia. In A. Bohunická (Ed.), *Jazykoveda v pohybe* (pp. 117–128). Univerzita Komenského.
- Sojda, S., & Ślawska, M. (2025, in print). *Makrostruktura pierwszej strony gazety w ujęciu konfrontatywnym polsko-czesko-słowackim*.
- Szmyd, J. (2012). Medialny obraz rzeczywistości jako główna orientacja poznawcza i praktyczna w świecie. In K. Pokorna-Ignatowicz (Ed.), *Medialny obraz rodziny i płci* (pp. 11–46). Oficyna Wydawnicza AFM Krakowskie Towarzystwo Edukacyjne.
- Ślawska, M. (2008). Tytuł – najmniejszy tekst prasowy. *Rocznik Prasoznawczy*, 2, 117–126.
- Ślawska, M. (2018). Przestrzeń pierwszej strony gazety na przykładzie lokalnych dodatków „Dziennika Zachodniego“. In S. Michalczyk & K. Brzoza (Eds.), *Komunikowanie lokalno-regionalne w dobie społeczeństwa medialnego. Tom 1: Problemy teoretyczno-praktyczne* (pp. 160–178). Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Ślawska, M. (2025, in print). *Paratekstowość – wyznacznik medialnych dyskursów*.
- Višňovský, J. (2012). *Problematika štruktúry a kompozície v novinárstve*. Univerzita sv. Cyrila a Metóda.
- Wojtak, M. (2006). Analiza gatunków prasowych: zręby teorii i elementy praktyki. *Media Kultura Społeczeństwo*, 1, 29–39.
- Żydek-Bednarczyk, U. (2005). *Wprowadzenie do lingwistycznej analizy tekstu*. Universitas.

Zoznam skratiek

- „Dziennik Gazeta Prawna” – DGP
„Gazeta Polska Codziennie” – GP
„Gazeta Wyborcza” – GW
„Puls Biznesu” – PB
„Rzeczpospolita” – Rz
„Denník N” – DN
„Hospodárske noviny” – HN

Kontakt:

dr hab. Sylwia Sojda

Inštitút jazykovedy	Institute of Linguistics
Fakulta Humanitných vied	Faculty of Humanities
Sliezska univerzita v Katoviciach	University of Silesia in Katowice
Poľsko	Poland

Email Address: sylwia.sojda@us.edu.pl

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3114-9006>

dr hab. Magdalena Ślawska, prof. UŚ

Inštitút žurnalistiky a mediálnej komunikácie	Institute of Journalism and Media Communication
Fakulta Spoločenských vied	Faculty of Social Sciences
Sliezska univerzita v Katoviciach	University of Silesia in Katowice
Poľsko	Poland

Email Address: magdalena.slawska@us.edu.pl

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4265-6708>

Téma migrácie v populistickom diskurze

Mária Spišiaková

Abstract

The Topic of Migration in Populist Discourse. *In the study we analyze the political discourse of right-wing politicians Santiago Abascal and Alvisé Pérez. Both are considered to be on the extreme right in Spain, and one of the controversial topics in their discourse and public speeches is the issue of immigration and immigrants in Spain. This research article reports on a qualitative study based on a corpus of speeches by Santiago Abascal and Alvisé Pérez published online in the period 2023-2025. The aim is to provide a critical content analysis and linguistic analysis of their speeches and to identify and characterize the populist discursive about migration features present in his communications. The linguistic analysis seeks to identify the linguistic resources used by the speaker to connect with his followers. It demonstrates how the speaker uses different persuasive strategies to arouse emotions and feelings in the audience, using simple, direct, and accessible language to connect with the public.*

<https://doi.org/10.53465/JAP.2025.9788022552806.518-535>

Keywords: political discourse, migrants, populism, language.

Kľúčové slová: politický diskurz, migranti, populismus, jazyk.

Úvod

Migrácia je jedným z aktuálnych problémov, ktorý ovplyvňuje ekonomiku, kultúru, spoločnosť a politiku v mnohých krajinách sveta. Aj z tohto dôvodu vzniklo viacero migračných teórií naprieč vednými odbormi, vrátane politológie a lingvistiky (Štefančík, 2010). Dôvod záujmu lingvistov a politológov, či sociológov je jednoduchý. Prakticky v celej Európe, ale aj na americkom kontinente v ostatných rokoch neustále narastá napätie v spoločnosti, na čom majú zásluhu, predovšetkým politici a ich vyjadrenia, ktorými polarizujú spoločnosť. Jednou z tém, ktoré rozdeľujú spoločnosť je práve téma migrácie. Tému migrácie využívajú predovšetkým extrémne a populistické politické strany (Smolík & Ďordević, 2020) na to, aby kriti-

zovali tak politiku Európskej únie ako aj politiku vládnuccich strán. Migrácia im zapadá do línie MY (národ, ľud) versus ONI – nepriatelia (EU, migranti, vládnucci establišment), čo je typickou stratégiou populistov. Podľa Van Dijka (1996) sú populistické diskurzy štruktúrované na polarizovanej konštrukcii „oni“ a „my“. Tému migrácie ako jednu zo stratégií populizmu spomína aj Brubaker: „Tieto vertikálne a horizontálne antagonizmy sa často prelínajú a sú namierené proti takým rôznorodým „iným“ ako Európska únia, americký imperializmus, globálny kapitál, utečenci alebo kultúrne hrozby prichádzajúce zvonku“ (2020: 54). Dulebová at al. tvrdia: „To, ako o migrácii hovoríme (naratívy, metafory a iné výrazové prostriedky, ktoré pri téme medzinárodnej migrácie používame), ovplyvňuje vnímanie verejnosti“ (2024: 118).

Domnievame sa, že téma migrácie je jednou z preferovaných tém populistov na to, aby dosiahli svoje ciele u publika. Týmto cieľom je vyvolávanie strachu, neistoty a prehlbovanie napätia v spoločnosti na to, aby sa oni mohli stavať do roly ochrancu národa, ktorý krajinu ochráni pred nebezpečnými vplyvmi, keďže súčasná vládna elita ani domáca ani európska toho nie je sochpná. Ötsch a Horaczek (2017) tvrdia, že práve strach je silný nástroj mobilizácie voličov. Štefančík (2024) identifikoval, že migranti sú v komunikačných stratégiách populistických strán prezentovaní ako 4-násobná hrozba: 1. hrozba pre domácu spoločnosť, 2. ekonomická hrozba, 3. politická hrozba a 4. kultúrna hrozba (pozri aj Liďák & Štefančík, 2022).

Témou predkladaného článku je kritická obsahová analýza diskurzov dvoch extrémnych pravicových politikov v Španielsku: Santiago Abascal a Alvie Pérez. Santiago Abascal je líder najsilnejšej pravicovej strany v Španielsku Vox a za populistického ho považujú viacerí odborníci (Norris, 2020; Ouahmane, 2023; Rasilla & Castillo, 2025; Olivas Osuna, 2021; Varbanov & Strotmann, 2021). Podľa Norrisovej (2020) zo všetkých španielskych politických strán vykazuje strana Vox najviac charakteristík populistického diskurzu. Ouahmane tvrdí, že „Abascalov prejav sa vyznačuje pevnými postojmi v otázkach ako imigrácia, kde obhajuje reštriktívne stanoviská, obranu územnej celistvosti Španielska a zachovanie tradičných hodnôt“ (2023:7). Podobne charakterizuje Vox aj Rasilla Castillo: „Vox sa nachádza na pravici populistického spektra a presadzuje nacionalistickú, konzervatívnu a antiimigrantskú agendu“ (2025: 136).

Počas našej rešerše sme sa nestretli s celistvou analýzou, opisom alebo komplexnou charakteristikou diskurzu Alvie Péreza. Alvie Pérez založil svoju stranu *Se acabó la fiesta* (Fiesta sa skončila) tesne pre Eurovoľbami 2024 s jediným cieľom: dostať sa do Európarlamentu, čo sa mu aj podarilo. Vďaka kampani prebiehajúcej výlučne na sociálnych sieťach získal za pár mesiacov takmer milión sledovateľov a tri kreslá v Európskom parlamente.

Cieľom tohto všetkého bolo, podľa jeho vlastných slov, dosiahnuť poslaneckú imunitu, aby nemohol byť stíhaný a aby „mohol naďalej bojovať za španielsky národ“ pretože aj vládna garnitúra, súdy a médiá sú skorumpované, prenasledujú ho a on si nemôže robiť svoju prácu a bojovať za španielsky národ (Spišiaková & Keresty, 2024). Takže jeho politická aktivita sa prakticky obmedzuje na pár mesiacov trvajúcu kampaň do Európskeho parlamentu. Nie je aktívnym účastníkom politického spektra v Španielsku, keďže v španielskom parlamente ani v parlamentoch autonómnych oblastí nemá reprezentáciu.

Predmetom analýzy sú uvedení dvaja pravicoví politici, keďže extrémna pravica používa tému migrácie ako jednu z hlavných stratégií diskurzov a je to aj jedna z otázok, ktorou sa líši nielen od ľavicových španielskych strán, ale aj od stredne pravicových, ktoré sú v otázke migrácie opatrnejšie a zohľadňujúcejšie. Cieľom príspevku je identifikovať a interpretovať dominantné diskurzívne stratégie v politickej komunikácii Santiaga Abascula a Alvice Péreza, ktoré tematizujú medzinárodnú migráciu, opísať spôsob ako o migrácii komunikujú, aké výrazové prostriedky (metafory, hyperboly, eufemizmy, dysfemizmy a pod.) a argumentačné stratégie (vyvolávanie pocitu ohrozenia alebo naopak empatie) používajú. Vychádzame z predpokladu, že podstatou komunikačných stratégií je prezentovanie migrácie ako viacdimenzionalnej hrozby pre obyvateľstvo a že téma migrácie bude zneužívaná na kritiku politických protivníkov.

Na dosiahnutie cieľov používame v našom výskume predovšetkým kvalitatívne metódy: kritickú obsahovú analýzu diskurzu na identifikáciu argumentačných stratégií a jazykovú analýzu na identifikáciu jazykových prostriedkov (metafory, porovnania, hyperboly, lexikálne a syntaktické prostriedky). Kvalitatívny výskum bol realizovaný prostredníctvom zberu údajov a ich následnej sémantickej analýzy. Politické diskurzy a komunikáty sme čerpali predovšetkým z kanála Youtube, kde sa nachádzajú tak Abasculove diskurzy a prejavy v parlamente ako aj vystúpenia obidvoch politikov na verejných zhromaždeniach alebo v diskusných reláciách. Na základe kritickej analýzy obsahu sme identifikovali rétorické stratégie a techniky používané v komunikácii o migrácii a migrantoch. Následnou dedukciou sme dospeli k výsledkom analýzy, ktorú sme zhrnuli v závere článku.

Pracovali sme s korpusom 43 komunikátov (27 od Santiaga Abascula a 16 od Alvice Péreza). Korpus sme vytvorili predovšetkým z vyhlásení, komunikátov a príspevkov uverejnených na kanáli Youtube alebo na Internete v rokoch 2023 a 2025. Obsahovou analýzou sme identifikovali len komunikáty s tematikou migrácie a migrantov, ktoré sme následne podrobili kritickej obsahovej analýze. V texte uvádzame len reprezentatívnu vzorku komunikátov na ilustráciu.

Analýza diskurzu Alvide Péreza

Väčšina komunikátov a diskurzov Alvide Péreza pochádza z obdobia volebnej kampe do Európskeho parlamentu na jar 2024. Alvide Pérez je vo svojich vyjadreniach priamy, ostrý a často až vulgárny. Následne uvádzame niekoľko jeho komunikátov alebo diskurzov, kde môžeme pozorovať rôzne komunikačné stratégie, naratívy a výrazové jazykové prostriedky v súvislosti s tematikou migrácie a migrantov.

Vulgárne slová sú bežným vyjadrovacím prostriedkom Alvide Péreza:

„Sú Španieli, ktorí sú v skurvenom v ekonomickom krachu, v biede a vidia, ako ich po pravej strane predbiehajú ľudia, ktorí nikdy v živote neplatili odvody“ (<https://www.todoalicante.es>).

V uvedenom komunikáte slúži vulgarizmus na podčiarknutie a zvýraznenie situácie, biedy španielskeho ľudu. Oproti ľudu stoja tí druhí, zlí – imigranti, ktorí nikdy neplatili odvody, teda ani nepracovali a napriek tomu sa majú lepšie ako Španieli. Cieľom je vyvolať strach o prítomnosť a budúcnosť Španielov a prehľbiť nepriateľstvo voči imigrantom a napätie v spoločnosti. V nasledujúcom komunikáte predstavuje imigrantov jednak ako hrozbu pre domáce obyvateľstvo, pretože znásilňujú, kradnú a jednak ako ekonomickú hrozbu, pretože dostávajú vysoké dotácie na deti, teda oslabujú španielsky sociálny systém. Ohrozená je podľa neho aj suverénita Španielov, teda ide aj o politickú hrozbu:

„Boli to mená ako Mohamed, Abdul, teda ľudia, ktorí sa nenarodili v Triane alebo Móstoles alebo v Cuenca. (...) keby ich bolo len päť, ale keď ich je 99% zo všetkých zatknutých za sexuálne útoky, znásilnenia, násilné lúpeže, máme problém (...), pretože Abdul a Mohamed môžu voliť. A koho volia Abdul a Mohamed? PSOE, ktoré im dáva podporu, dotácie na každé dieťa a nakoniec majú päť alebo šesť detí a poberajú na ne 5 alebo 6 tácov, to už je moc, koľko im platia za to, že majú deti (...). Podľa mňa by nemali mať volebné právo, podľa mňa je to zločinná manipulácia so suverénitou španielskeho ľudu, a myslím si, že by mali byť deportovaní“ (Todo Alicante).

Na zdôraznenie rozdielu medzi Španielmi a imigrantami využíva synekdochu, kde typické arabské mená ako Abdul a Mohamed predstavujú moslimských imigrantov a typické španielske názvy miest a dedín ako Móstoles, Triana, Cuenca predstavujú Španielov. Zároveň zneužíva tematiku

imigrantov na kritiku vládnucej politickej strany PSOE. Meno Mohamed sa vyskytuje aj v ďalšom komunikáte a zároveň aj jedna konkrétna krajina, Nigéria. Používaním vlastných mien a konkrétnych miest, názvov vyzerať jeho tvrdenia pravdivejšie a publikum si vie ľahšie a rýchlejšie utvoriť „reálny“ obraz o skutočnosti, ktorý im chce nanútiť:

„(...) a ja som si myslel, že som v Nigérii, naozaj. Teda, bože môj, nevidel som tam žiadneho bieleho (....) Myslím si, že v Španielsku je teraz veľmi nebezpečný koktail, pretože postupne tu vyrastá čoraz viac moslimského obyvateľstva, vyrastajú tu ich deti, chodia do školy a bude to zábavný moment, keď si Mohamed uvedomí, že jeho deťom rozprávajú v škole, že môže byť trans, bude to zábavný šok. A kto si myslíš, že vyhrá? Ten s farebnými vlajkami alebo ten s mačetou?“ (Todo Alicante).

Tiež tu prezentuje migrantov ako hrozbu pre domáce obyvateľstvo, ktorá ešte narastá v ďalšej generácii. Koniec je podľa neho absolútne „zábavný“, keďže si bežný Španiel nebude mať z čoho alebo z koho vo voľbách vybrať: buď gaya/trans (farebná vlajka) alebo imigranta (mačeta). Metafora mačety evokuje na jednej strane zaostalosť, keďže ide o pracovný nástroj z minulých storočí a na druhej strane agresivitu hrozbu, nebezpečenstvo, keďže sa používa aj ako zbraň.

„Je tu množstvo ľudí, ktorí prichádzajú po státisícoch, ktorých sú už milióny, ktorí sa rozmnožujú len medzi sebou a ktorí majú svoju vlastnú kultúru a ktorí nepovažujú španielske právo za nič, pretože majú svoje právo založené na náboženstve. A to je problém a vidíme, čo sa stalo vo Švédsku, ktoré bolo desaťročia jednou z najbezpečnejších krajín na svete a teraz je to žumpa znásilnení. A vidíme, čo sa deje vo Francúzsku, sú na pokraji občianskej vojny, pretože problém, ktorý je vo Francúzsku, pokiaľ nenaložíte viac ako 2 milióny ľudí na lode a späť... je neprekonateľný a problém, ktorý vidíme kľučíť v Španielsku, každý, kto má oči, uši, ide na internet alebo sa prechádza po ulici, napr. Las Ramblas. Išiel by si teraz po Las Ramblas so svojou priateľkou? Nie, kolega. Pretože na Las Ramblas je množstvo iných kultúr“ (Todo Alicante).

Môžeme vidieť použitie hyperboly, ktorú dosahuje vymenovaním vysokých čísel (*státisíce, milióny*), znásobuje tým pocit hrozby, v tomto prípade kultúrnej a ohrozené je aj právo. Švédsko je žumpou znásilnení a Francúzsko je na pokraji občianskej vojny. Týmto naratívom vyvoláva a

zosilňuje strach, aby Španieli videli a báli sa toho, čo ich čaká. Komunikát končí rečníckou otázkou, kde znovu používa konkrétne miesto Las Ramblas, známu promenádu v Barcelone, kde sa už nedá prechádzať, pretože je plná iných kultúr, čiže Španieli sa kvôli prisťahovalcom nemôžu ísť pokojne ani prejsť. Ďalšou krajinou, ktorá nefunguje a má problémy kvôli imigrantom je Belgicko:

„Zlyhávajúca krajina ako Brusel, kde sú len islamisti, neistota a znásilňovanie“ (Periodista Digital, 2024).

Vidíme hrozbu bezpečnosti v spoločnosti a vyvolávanie strachu. Často upozorňuje na nebezpečenstvo znásilnení.

Ďalším výrazovým prostriedkom, ktorý používa je prirovnanie:

„Katalánsko má bližšie ku kalifátu ako k republike. (...) ale je to vtipné, že Katalánsko má bližšie ku kalifátu ako k republike (...)“ (Todo Alicante).

Katalánsko bolo vždy najprogresívnejšou oblasťou Španielska a zástancom republiky a teraz sa podľa neho vracia späť do obdobia stredoveku, keď boli na Pyrenejskom ostrove arabské kráľovstvá – kalifáty. Poukazuje na problém práve moslimských imigrantov, ktorí sú väčšinou terčom Pérezových útokov a kritiky, hoci útočí aj na ostatné národy. Akýkoľvek prisťahovalec predstavuje problémy a hrozbu:

„Podarilo sa nám, vďaka práci našich informátorov informovať policajné sily a jednotky, aby zadržali mafiu štyroch Ukrajincov, ak sa nemýlim, nie, Rumuni to boli, pardon“ (Periodista Digital, 2024).

Tu vidíme naratív, kde sa stavia do roly ochrancu a je mu jedno, či sú to Rumuni alebo Ukrajinci, všetci sú mafia. Hrozbou bezpečnosti pre domáce obyvateľstvo sú imigranti aj v nasledujúcom vyjadrení, kde sú na úrovni zločincov, vrahov a obchodníkov s drogami:

„(...) ako obchodníci s drogami zabili niekoľko policajtov v mojom regióne. Viem, že tu existuje vážny problém s pašerákmi drog, mafiou a nelegálnymi prisťahovalcami“ (Todo Alicante).

Najväčším problémom sú práve nelegálni imigranti, ktorých treba všetkých deportovať:

„Je to konkrétne jedno z hlavných opatrení, ktoré chceme prijať, a to nielen obmedzením nelegálneho prisťahovalectva, ale aj hromadnou deportáciou všetkých tých nelegálnych prisťahovalcov, ktorí vstúpili na územie v rozpore so zákonom“ (Crobu Psicólogo, 2024).

Používa aj iróniu a výsmech, hoci konkrétne v nasledujúcom komunikáte sa nesmeje z imigrantov, ale z feministiek, ktoré sú vo vedení mesta Barcelony. Imigranti sú len prostriedkom na tento výsmech:

„Zober si feministické hnutie. Na jednej strane chcú chodiť samy a opité, ale na strane druhej chcú doniesť do Barcelony celú Afriku“ (Todo Alicante).

Keďže imigranti predstavujú hlavne hrozbu pre ženy, kritizuje vedenie mesta (do roku 2023 stála na čele mesta starostka – žena), že práve ženy, ktoré sú najviac ohrozené prijímajú migrantov v Barcelone. Imigráciu vidí ako problém štátu a systému, ktorý nefunguje:

„V tejto krajine sa požaduje viac papierov na to, aby si si mohol zasadiť paradajku, ako na to, aby sem vstúpil imigrant. To je surrealistické“ (Todo Alicante).

Použitím metaforu a prirovnania o sadení paradajok a vstupe imigrantov kritizuje systém a migračnú politiku v štáte.

Analýza diskurzu Santaiga Abascula

Santiago Abascal sa vyznačuje „jasne konzervatívnym profilom a príslušnosťou k radikálnej pravicovej ideológii v rámci politického spektra v Španielsku. Vyznačuje sa nacionalistickými postojmi, odmietaním multikulturalizmu, protiprisťahovaleckými prejavmi a autoritárskymi návrhmi“ (Ouahmane, 2023: 6). Má silné zastúpenie vo vládach autonómnych oblastí a 33 zástupcov v parlamente, čím je tretou najviac zastúpenou stranou. Zo všetkých španielskych politických strán, ktoré sú aktuálne v parlamente sa najviac vyhaŕňuje proti imigrácii a imigrantom. Téma imigrácie je leitmotívom takmer všetkých jeho diskurzov a verejných vystúpení. Sú známe jeho výroky ako

„Španielsko trpí brutálnou migračnou inváziou“ alebo obviňovaním moslimov: „Ukradli nám hranice, ukradli nám pokoj a ukradli nám prosperitu“ (citované podľa Rosas, 14. 7. 2025).

Za túto situáciu nesú zodpovednosť jeho najväčší politickí oponenti PSOE a PP¹:

„Sú zodpovední za všetko násilie“ a vyžaduje od nich „okamžité deportácie“ (citované podľa Rosas, 14. 7. 2025).

Je kritizovaný zo strany médií aj svojich politických partnerov z vytvárania napätia, na čo on reaguje:

„Neviem, či vyvolávame napätie, alebo nie, ale radšej napätie ako pokoj cintorínov, radšej napätie ako mlčanie Španielov voči nelegálnej imigrácii, voči znásilneniam, voči krádežiam, voči útokom mačetami. Ak hovorenie pravdy, vyvoláva napätie, tak nech je napätie“ (citované podľa Rosas, 14. 7. 2025).

V uvedenom komunikáte sa skrýva bezpečnostná hrozba pre Španielov, ktorí môžu umrieť (*pokoj cintorínov*), budú okradaní, napádaní mačetami a ženy znásilňované. Motív mačety ako identifikácie s imigrantami sa objavuje aj vo vyhláseniach Alvide Péreza. Téma imigrácie slúži Abascalovi rovnako ako Pérezovi predovšetkým na kritiku vládnucej garnitúry:

„(...) svojou migračnou politikou, ktorá takmer stonásobila počet znásilnení v Španielsku od nástupu Pedra Sáncheza k moci. Verím, že španielske ženy sú v nebezpečenstve pri Pedrovi Sánchezovi (...). Verím, že v Španielsku je čoraz viac dievčat vystavených veľmi vážnym rizikám, riziku nútených sobášov, riziku znásilnenia a riziku uväznenia pod látkou/závojom (Abascal, 2025d).

Znovu vidíme hrozbu a motív znásilňovania žien, čo slúži na vyvolávanie strachu. Tu sa objavuje empatia s moslimskými ženami, ktoré sú nútené k sobášu a k zahaľovaniu si tela a vlasov. Stavia sa do roly ochrancu žien:

¹ Najsilnejšie politické strany Španielsku. PSOE (stredne ľavicová strana, aktuálne pri moci) a PP (stredná pravica).

„Predložili sme najdôraznejšie návrhy na ochranu žien pred násilníkymi prišielcami aj neprišielcami a žiadame doživotné tresty za tieto zločiny“ (Abascal, 2025d).

Tematika bezpečnosti žien a jeho starosť o ne (aj o moslimské) a ich slobodu je u Abascala veľmi frekventovaná:

„To, čo nás trápi je, že ženy nemajú slobodu. To, čo nás trápi je, že sa šíri ideologický spôsob chápania náboženstva, ktorý znevažuje ženy a uväzňuje ich vo väzení z látky. Nechcem to pre svoju krajinu, nechcem to pre svoje dcéry, nechcem to pre svoje vnučky a moje politické presvedčenie je jasné a navyše si myslím, že sa zhoduje s presvedčením väčšiny Španielov“ (Abascal, 2025d).

Identifikovaním všetkých žien ohrozených náboženskou ideológiou s jeho dcérami a vnučkami je komunikačnou stratégiou, ktorou sa priblíži k veľkej časti nielen ženského publika, ale aj ku všetkým otcom, bratom, starým otcom. Ide o atak na emócie, čo je jednou z komunikačných stratégií populistov. Okrem hrozby na bezpečí občanov a žien, imigranti ohrozujú Španielsko aj ekonomicky:

„Máme v Španielsku najvyššiu nezamestnanosť. Prečo? Kvôli migračnej politike. (...) Odkedy kritizujem túto situáciu, do Španielska prišli milióny ľudí“ (Abascal, 2025d).

Žiada vystáhnovať a deportovať všetkých migrantov: legálnych, nelegálnych, nielen moslimov ale aj hispáncov:

„Všetci nelegálni prisťahovalci musia byť vyhodení, nepripúšťame akúkoľvek legalizáciu. Ale ja som povedal, že treba vyhnúť všetkých nelegálnych prisťahovalcov a tiež legálnych, ktorí páchajú trestné činy, legálnych, ktorí chcú vnucovať extrémistické náboženstvá a legálnych, ktorí žijú z našej práce. Nás trápi kriminalita, je nám jedno, či sú to latinské gangy, ktoré tu máme a ktoré by mali byť všetky vyhodené do svojich krajín“ (Abascal, 2025d).

V predchádzajúcom vyjadrení môžeme vidieť až 3 dimenzie hrozieb: náboženskú, ekonomickú (žijú z našej práce) a bezpečnostnú. V jeho výrokoch sa objavuje aj hrozba vojny:

„Prichádzajú sem, púšťajú ich na ulice, vstupujú do centier, kde sa o nich starajú ako o Španielov a prinášajú vojnu do ulíc Španielska. (Abascal, 2025d).

Najhoršie je, že tento útok prichádza zvnútra našich hraníc, od tých, ktorí podporovali masovú a nelegálnu imigráciu prisťahovalcov. Skutočná invázia. Je nám jasné, že existuje len jedna alternatíva, ktorá zachráni to, čím sme a mier na našich uliciach, a tou je masové vyhostenie neintegrovateľných prisťahovalcov (Abascal, 2025e).

V predchádzajúcom komunikáte vidíme konceptuálnu metaforu vojny vo výrazoch: *útok prichádza zvnútra našich hraníc, skutočná invázia, zachráni mier*. Používanie expresívnych slov ako katastrofa slúži na zveličenie situácie, hrozby strachu:

„Vy, señor Sánchez, ste zodpovedný za katastrofu na našich pobrežiach, v našich uliciach a v našich štvrtiach” (Libertad Digital, 2024).

Na zdôraznenie ekonomickej hrozby používa konkrétne čísla a výpočty:

„Señor Sánchez, prečo naďalej financujete nelegálnu imigráciu? (...) Myslite, že Španieli a španielske rodiny majú peniaze nazvyš. Vyčleňujete 98 miliónov eur len na stravu pre nelegálnych prisťahovalcov (...) a 20 miliónov eur na to, aby autonómne regióny prijímali nelegálnych prisťahovalcov (...). Ponúkate 36 000 eur ročne za každého prijatého maloletého, 42 milióny eur na zaplatenie letov nelegálnych prisťahovalcov (...). Miniete 170 miliónov eur len za 5 mesiacov na ubytovanie nelegálnych prisťahovalcov v hoteloch po celom Španielsku. Minuli ste 3 miliardy eur Španielov (...) (Abascal, 2025b).

Vyčíslením konkrétnych súm minutých na imigrantov pôsobí jeho prejav dôveryhodnejšie a je konkrétnejší, poslucháč si ľahšie utvorí obraz o situácii. O tom, ako vláda míňa peniaze Španielov na imigrantov hovorí ďalej:

„Koľko peňazí Španielov miniete na podporu a udržanie nelegálnej imigrácie? Na dotovanie mimovládnych organizácií, ktoré spolupracujú s mafiou zaoberajúcou sa obchodovaním s ľuďmi? Na ich prepravu, rozmiestňovanie a ubytovanie v hoteloch po celom polostrove, keď mnohí Španieli nemajú na dovolenku ani prístup k bývaniu? Na ich živobytie, keď Španieli počítajú každý cent na nákupnom zoz-

name? Na ich zdravotnú starostlivosť, keď Španieli čakajú na čakacích zoznamoch? (...) Nás Španielov stojí viac udržať nelegálneho prisťahovalca alebo maloletého cudzinca ako zaplatiť starého človeka v domove dôchodcov. Ako je to možné? Aký obchod ste rozbehli s otrokárskymi loďami, že táto invázia je taká drahá? Nevieme. Najhoršie nie sú materiálne náklady, najhoršie je bezpochyby neistota a strach, ktorému ste odsúdili ženy. Stačí si prečítať správy z posledných dní (...) znásilnené dievčatá, pobodaní muži, zbití starci a rozvrátené rodiny. Kvôli vám, kvôli vašej politike (Abascal, 2025b).

Môžeme si všimnúť používanie expresívnych a sémanticky silných výrazov ako: *mafia, obchodovanie s ľuďmi, otrokárske lode, rozvrátené rodiny*, znovu metaforu vojny – *invázia*. Celý text je vystavaný na protiklade Španieli versus imigranti, čím vyvoláva napätie a nepriateľstvo: maloletý cudzinec a španielsky dôchodca, zdravotná starostlivosť pre prisťahovalcov, ale Španieli sú na čakacích zoznamoch na operácie, o živobytie imigrantov je postarané, ale Španieli musia počítať v obchode každý cent. A nakoniec znovu vyvolávanie strachu zo znásilňovania, pobodania a bitky.

V súvislosti s imigráciou kritizuje aj Brusel, teda Európsku úniu:

„(...) aby bola odmietnutá politika masovej imigrácie vlády v Bruseli (...) A ak je potrebné použiť verejné peniaze Španielov, nech je to na zaplatenie spiatočného lístka do ich domovských krajín alebo na zaplatenie lístka do Bruselu, kde pohodlne žijú elity zodpovedné za masovú imigráciu (Libertad Digital, 2024).

Abascal vo svojich prejavoch pritvrdzuje a hovorí, že imigranti ohrozujú základné princípy demokracie – slobodu, súkromné vlastníctvo, našu identitu:

„Západ sa nachádza v kritickej situácii. Veľká Británia a Španielsko sa nachádzajú v kritickej situácii. Naša identita ako civilizácie a naše najväčšie úspechy, ako je demokracia, právo na vlastníctvo a sloboda prejavu, sú ohrozené“ (Abascal, 2025e).

Podobne sa vyjadruje aj v nasledujúcom komunikáte, kde hovorí o hrozbe straty slobody, identity, bezpečnosti, služieb a o nanútenej ideológii. Okrem toho obviňuje marockých prisťahovalcov, že si Španielsko pri-vlastňujú:

„Španielsko nie je Al Andaluz², Španielsko nie je Maroko. (...) Vidi-me, ako nám miznú slobody, časť našej identity, naša bezpečnosť, miznú naše verejné služby ako dôsledok ničivých politík. Jednou z nich je masová nelegálna imigrácia. Španielsko dramaticky pociťuje dôsledky importu islamistov, ktorí sem prichádzajú vnútiť totalitnú ideológiu a myslia si, že táto zem je ich“ (Abascal, 2025a).

Sloboda a kultúra je ohrozená „islamskými primitívnymi, brutálnymi“ zákonmi:

„ (...) ktorý chce vnútiť svoje zvyky našim a chce vnútiť primitívnu brutalitu ich zákonov“ (Abascal, 2025e).

Abascalov odpor voči práve moslimských imigrantom pozorujeme aj vo vyhlásení, kde robí rozdiel medzi ukrajinskými utečencami a moslimami:

„Každý vie rozoznať rozdiel medzi nimi (ukrajinskými utečencami) a inváziou mladých mužov moslimského pôvodu vo vojenskom veku, ktorí sa vrhli na európske hranice v snahe destabilizovať a kolonizovať ich“ (McMurtry, 2022).

Môžeme si všimnúť používanie slovníka vojny ako: *vrhnúť sa na hranice, destabilizovať, kolonizovať*.

Opakujú sa slová ako *masový, vlastenec, solidarita*: *„V prípade masovej imigrácie budeme vykonávať masové deportácie (...) našou zodpovednosťou ako vlastencov a politikov je v prvom rade chrániť našich ľudí. A to nie je nesolidárnosť, je to číry zdravý rozum“ (Abascal, 2024).*

Znovu je komunikát vedený v línii naši ľudia, my a oni – tí zlí, pred ktorými treba národ chrániť.

V Španielsku je na pozemných hraniciach s Marokom (Ceuta a Melilla) postavené oplotenie, aby sa zabránilo nelegálnemu prekročeniu hraníc. Motív plotov využíva aj Abascal vo svojich diskurzoch:

„Vysoké ploty robia dobrých susedov. (...) máme problém so starnutím obyvateľstva a nízkou pôrodnosťou. Verím, že riešením nie je

² Al Analuz bolo španielske územie obývané arabmi v stredoveku.

dovoz prisťahovalcov, ale pomoc mladým Španielom získať prístup k bývaniu a zabezpečiť prosperitu (Abascal, 2025c).

Základom komunikátu je znovu dichotómia: mladí Španieli, ktorí nemajú bývanie a podmienky na založenie rodiny oproti prisťahovalcom. Okrem plotov je podľa Abascala potrebné použiť aj armádu:

“(...) je potrebné postaviť väčšie múry v prvom rade, v druhom rade vyslať armádu, ktorú máme na to určenú (...) 24 miliónov eur navyše na vytvorenie 120 miest pre maloletých bez sprievodu. Dvesto tisíc eur (...) koľkým vdovám by sa mohli zvýšiť dôchodky?” (Abascal, 2019).

Častým vyjadrovacím prostriedkom sú metafory:

„Ploty, ktoré chránia hranice, sú napádané. Je to, ako keby vnikli cez okná nášho domu, a to nie je nenávisť. A na druhej strane je tu otázka, kto ste. Vstúpite do môjho domu, ale budete rešpektovať pravidlá môjho domu“ (Abascal, 2023).

Španielsko je premietané cez koncept domu, hranice sú okná. Obraz Španielska ako domu je aj v nasledujúcom vyjadrení:

„(...) ktorí prídu kopat' do dverí a snažiť sa vnucovať svoje náboženstvo“ (Abascal, 2024b).

Vykopnuté dvere ako vstup do domu zobrazuje nelegálne a násilné prekročenie hranice do Španielska.

Abascal vyzýva vládnu elitu, aby si imigrantov zobrali oni k sebe domov, na chaty:

„Ak ste takí filantropi, vezmite ich k sebe domov, ubytujte ich na vašich chatách, ubytujte ich vo svojich sídlach alebo tam, kde žijete, nech ich ubytujú mocní a filantropickí oligarchovia, ktorí tvrdia, že nelegálna imigrácia je taká potrebná“ (TuBarco, 2025).

Aj v poslednom vyjadrení vidíme dichotomickú líniu, tentokrát na jednej strane oni – vládna elita a na druhej strane, aj keď to nie je vyslovené sú obyčajní ľudia, ktorí znášajú dôsledky imigrácie.

Záver

Obidvaja politici (Santiago Abascal a Alvisé Pérez) zneužívajú tému imigrácie na kritiku vládnucej vrstvy, kritiku opozície, EU a Bruselu, na vyvolávanie napätia a strachu prostredníctvom hrozieb.

Okrem 4 vyššie spomínaných dimenzií hrozieb podľa Štefančíka (2024): hrozba pre domácu spoločnosť, ekonomická hrozba, politická hrozba a kultúrna hrozba sme identifikovali aj ohrozenie poriadku, zdravia, práce, demokracie, identity, slobody, suverenity, práva a ideologickú hrozbu, a to väčšinou zo strany moslimských imigrantov. Cieľom je vyvolať v publiku strach o prácu, bezpečie, zdravie a život.

Obidvaja politici sa stavajú do roly ochrancu národa, pracujúceho ľudu, mladých aj starých ľudí, žien, dievčat a detí.

Asi najčastejšou komunikačnou stratégiou je vytváranie antagonistických dichotomických línií ONI a MY, kde oni sú tí zlí imigranti, ktorí nás ohrozujú vo všetkých sférach a navyše sú podporovaní vládnuou triedou a my ľudia, španielsky národ, ktorý tým trpí a je ohrozený. Touto stratégiou polarizujú spoločnosť, vyvolávajú nepriateľstvo a napätie.

Objavuje sa aj empatia, konkrétne v prípade Santiaga Abascula, je to empatia s moslimskými ženami, ktoré sú nútené zahalať sa alebo sú nútené k sobášom. Táto stratégia slúži na poukázanie násilia zo strany moslimských imigrantov a na vyvolanie strachu, že ak bude imigrácia pokračovať, hrozí to aj španielskym ženám.

Metafora je frekventovaným výrazovým prostriedkom politikov. Dulebová et al. (2024) identifikovali niekoľko konceptuálnych metafor v súvislosti s migračným diskurzom: metafora vody, metafora vojny, migranti ako komodita, ako zvieratá ako nepriatelia, ako hostia a ako ekonomická záťaž. Podľa Taylorovej (2021) sa v migračnom diskurze často objavuje metafora vody, metafora nepriateľa, resp. útočníka a metafora zvierat. V našej analýze sme mohli identifikovať metaforu vojny (*útok prichádza zvnútra našich hraníc, prinášajú vojnu do ulíc Španielska, Španielsko trpí brutálnou migračnou inváziou*), koncept migrantov ako nepriateľov a útočníkov (*ukradli nám hranice, ukradli nám pokoj a ukradli nám prosperitu, útok mačetami, ten s mačetou, vrhli sa na európske hranice*), ako hostí (*vstúpíte do môjho domu, ale budete rešpektovať pravidlá môjho domu, vezmite ich k sebe domov, ubytujte ich na vašich chatách*) a ako ekonomickú záťaž alebo ekonomický profit pre vládnu elitu (*žijú z našej práce, obchod s otrokárskymi loďami, obchodovanie s mafiou*). Identifikovali sme viaceré negatívne metafory ako *žumpa znásilnení, nebezpečný koktail*.

Častým vyjadrovacím prostriedkom, predovšetkým v prípade Alvisé Péreza je používanie synekdochy (*mačeta, Mohamed, Abdul, Triana, Cuenca*).

Zo štylistických prostriedkov je frekventovaná hyperbola, ktorá sa dosahuje napr. používaním vysokých čísel ako *milióny*, *státisíce*, expresívnou lexikou ako *brutálny*, *katastrofa*, vymenovávaním problémov, útokov, konkrétnych obetí.

Medzi obľúbené štylistické figúry patrí rečnícka otázka: *Koľkým vdovám by sa mohli zvýšiť dôchodky? Koho by si si vybral? Toho s vlajkou alebo toho s mačetou? Išiel by si teraz na Ramblas?*

Lexiku môžeme charakterizovať ako silne expresívnu a emocionálnu (*násilie*, *znásilňovanie*, *okrádanie*, *dobodanie*, *katastrofa*, *brutálny*, *primitívny*), u Alvide Péreza aj vulgárnu. Často sa opakujú slová ako masový (*masová invázia*, *masová imigrácia*), vlastenec, *totalita*, *ideológia* a vojenská lexika: *invázia*, *napadnutie*.

Zo syntaktických prostriedkov používajú obidvaja opakovanie a výrazov (*nechcem to pre svoju krajinu*, *nechcem to pre svoje dcéry*, *nechcem to pre svoje vnučky*, *voči nelegálnej imigrácii*, *voči znásilneniam*, *voči krádežiam*, *voči útokom*).

Na morfologickej rovine sme už spomínali používanie čísel a konkrétnych súm a počtu (koľko imigrantov prišlo, koľko eur sa minulo) čím sa snažia byť dôveryhodnejší, pôsobivejší a ohromiť poslucháča. Na identifikáciu so Španielmi a na priblíženie sa k publiku a na zdôraznenie ich dôležitosti používajú privlastňovacie zámená: *na našich pobrežiach*, *v našich uliciach* a *v našich štvrtiach*, *v mojom regióne*, *pre svoju krajinu*, *nechcem to pre svoje dcéry*, *nechcem to pre svoje vnučky*.

Na záver môžeme zhrnúť, že migračný diskurz obidvoch analyzovaných politikov vykazuje charakteristiky a črty migračného diskurzu z Dulebovej at al. (2024), Taylorovej (2021), Štefančík & Kiner (2022). Môžeme konštatovať, že ide o typický populistický diskurz a otázka migrácie slúži, predovšetkým na kritiku politických oponentov, vládnucej vrstvy, systému a EU.

Poznámka:

Tento príspevok je súčasťou riešenia grantového projektu VEGA 1/0075/24 *Politický diskurz na Slovensku v kontexte vojny na Ukrajine* a projektu APVV-23-0040 *Migračný diskurz v krajinách V4 optikou politickej lingvistiky*.

Zdroje korpusu:

- Abascal, S. (2019): *A los menas hay que expulsarlos*, 18. 10. 2019, <<https://www.youtube.com/watch?v=cLmngagiGsU>> [25. 11. 2025].
- Abascal, S. (2023). *Inmigración, Okupación, Impuestos, Cambio, climático*, 13. 7. 2023, <<https://www.youtube.com/watch?v=q9KK23ix-GM>> [25. 11. 2025].
- Abascal, S. (2024). *Deportación masiva para la inmigración masiva*, 7. 5. 2024, <<https://www.youtube.com/watch?v=Qy1XitFKBSU>> [25. 11. 2025].
- Abascal, S. (2025a). *España no es al-Andaluz*, 13. 8. 2025, <<https://www.youtube.com/shorts/rrqtFeqKjyk>> [25. 11. 2025].
- Abascal, S. (2025b). *¿Cuánto dinero se funde en mantener la inmi, gración ilegal?*, 10. 9. 2025, <<https://www.youtube.com/shorts/bZES7Qb5kBg>> [25. 11. 2025].
- Abascal, S. (2025c). *Santiago Abascal habla así de la inmigración ilegal de España*, 3. 7. 2025, <<https://www.youtube.com/shorts/u53AcpC13ew>> [25. 11. 2025].
- Abascal, S. (2025d). *Tenemos que estar preparados para lo peor*, <<https://www.infobae.com/espana/agencias/2024/10/09/abascal-acusa-a-sanchez-de-colaborar-con-islamistas-para-alentar-la-inmigracion-y-le-recomienda-meterlos-en-su-casa/?utm>> [25. 11. 2025].
- Abascal, S. (2025e). *El vídeo de Abascal proyectado en la manifestación antiinmigración de Londres*, 16. 9. 2025, <<https://www.youtube.com/watch?v=BTZXnuQ8uSc>> [25. 11. 2025].
- Crobu Psicólogo, R. (2024). *Alvise revela de qué irá la noticia que filtrará y así gana el espacio informativo a Pedro Sánchez*, 1. 7. 2024, <https://www.youtube.com/watch?v=CAXQ1eEZF_s> [25. 11. 2025].
- Libertad DigitaL (2024). *El discurso de Abascal sobre la inmigración*, 18. 9.2024, <https://www.youtube.com/watch?v=WJSr_CDe91c> [25. 11. 2025].
- McMurtry, A. (2022). *Spains Vox party leade says Ukrainian refugees, not muslims, should be welcome*, 2. 3. 2022, <<https://www.aa.com.tr/en/europe/spain-s-vox-party-leader-says-ukrainian-refugees-not-muslims-should-be-welcome/2521463?utm>> [25. 11. 2025].
- Periodista Digital (2024). *Alvise Pérez desvela ante Rojo el último ataque de Pedro Sánchez: “Su hija me querelló”*, 23. 5. 2024, <<https://www.youtube.com/watch?v=trdooHnyZo>> [25. 11. 2025].

- Rosas, P. (2025). 4 claves sobre lo que está pasando en Torre Pacheco. BBC, 14. 7. 2025, <<https://www.bbc.com/mundo/articles/ckglpjpzxwno>> [28. 10. 2025].
- Todo Alicante (b. D.). Todo Alicante, <<https://www.todoalicante.es/>
- TuBarco (2025). Respuesta fulminante: Quiñones enfrenta a Diosdado y anuncia lo que viene, 21. 11. 2025. <<https://www.youtube.com/watch?v=mUaeIXp9beE>> [25. 11. 2025].
- Urios Ibáñez, L. (2024). El polémico discurso de Alvisé Pérez en la Plaza del Ayuntamiento de Alicante. Todo Alicante, 31. 5. 2024, <<https://www.todoalicante.es/alicante-ciudad/polemico-discurso-alvise-perez-plaza-ayuntamiento-alicante-20240531164528-nt.html>> [25. 11. 2025].

Literatúra

- Brubaker, R. (2020). Populism and nationalism. *Nations and Nationalism*, 26(1), 44–56. <https://doi.org/10.1111/nana.12522>
- Dulebová, I., Štefančík, R., & Cingerová, N. (2024). *Language and Security: The Language of Securitization in Contemporary Slovak Public Discourse*. Peter Lang.
- Liďák, J., & Štefančík, R. (2022). *Úvod do migračných štúdií: Politologické kontexty*. Vysoká škola mezinárodných a verejných vzťahů,
- Norris P. (2020). Measuring Populism Worldwide. *Faculty Research Working Paper Series*. Harvard Kennedy School.
- Olivas Osuna, J. J. (2021). Populismo en España: fundamentos teóricos y relatos dominantes. *Araucaria. Revista Iberoamericana de Filosofía, Política, Humanidades y Relaciones Internacionales*, 23(47), 371–401. <https://doi.org/10.12795/araucaria.2021.i47.17>
- Ötsch, W., & Horaczek, N. (2017). *Populismus für Anfänger. Anleitung zur Volksverführung*. Westend.
- Ouahmane, A. (2023). Populismo y estrategias persuasivas en el discurso político de Vox. *International journal of humanities and language research*, 6(1): 1–32. <https://doi.org/10.21608/ijhlr.2024.287342.1026>
- Rasilla Castillo, P. (2025). Mecanismos de intensificación en el discurso populista español: el caso de Vox y de Podemos. *Oralia*, 28(1), 135–161. <https://doi.org/10.25115/oralia.v28i1.9649>
- Smolík, J., & Đorđević, V. (2020). Media and Populism in Central Europe: Revisiting the Case of the Czech Republic. *Politické vedy*, 23(4), 65–86. <https://doi.org/10.24040/politickevedy.2020.23.4.65-86>

- Spišiaková, M., & Keresty, J. (2024). K problematike populistického diskurzu. In R. Štefančík (Ed.), *Jazyk a politika. Na pomedzí lingvistiky a politológie IX* (pp. 371–395). Ekonóm.
- Štefančík, R. (2010). Ekonomické a sociálne príčiny medzinárodnej migrácie v teoretickej reflexii. *Slovenská politologická revue*, 10(4), 51–72.
- Štefančík, R., & Kiner, A. (2022). Immigrants on the Slovak Labour Market: Who Is More Resilient to the Impacts of COVID-19? *Eastern Journal of European Studies*, 13(1), 60–80. <https://doi.org/10.47743/ejes-2022-0103>
- Taylor, Ch. (2021). Metaphors of migration over time. *Discourse & Society*, 32(4), 463–481. <https://doi.org/10.1177/0957926521992156>
- Van Dijk, T. A. (1996). Análisis del discurso ideológico. *Iversión*, 6, 15–43.
- Varbanov, K., & Strotmann, B. (2021). Análisis del discurso populista español: los discursos de cierre de campaña de Podemos y Vox. *Miscelanea Comillas*, 79(55), 577–600. <https://doi.org/10.14422/-mis.v79.i155.y2021.007>

Kontakt:

doc. Mgr. Mária Spišiaková, PhD.

Katedra románskych jazykov
a interkultúrnej komunikácie
Fakulta aplikovaných jazykov
Ekonomická univerzita v Bratislave

Department of Romance Languages
and Intercultural Communication
Faculty of Applied Languages
Bratislava University of Economics
and Business

Email Address: maria.spisiakova@euba.sk

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1508-7546>

Weaponized Narratives and the Regulation of Political Advertising: The Case of the Czech Republic

Nikola Staňková

Abstract

Political advertising in the European Union is undergoing rapid transformation as online platforms and algorithmic targeting reshape the boundaries of electoral communication. Traditional EU regulations focus on transparency and funding disclosure, but they fail to capture the discursive dimension of political persuasion. This paper examines the Czech Republic as a case study, where the communist past continues to shape the politics of memory and informs public sensitivities toward regulation. It argues that disinformation campaigns increasingly weaponize historical narratives—from nostalgic references to the communist era to depictions of the European Union as a new form of domination—in order to influence electoral behavior. Such strategies pose a unique challenge: regulatory frameworks must address manipulative uses of history without reviving fears of censorship deeply rooted in post-communist societies. To respond to this challenge, the paper proposes a discourse-analytic regulatory framework that integrates linguistic analysis, historical context, and interdisciplinary oversight into the regulation of political advertising. By combining insights from political science, law, and linguistics, the paper contributes to the interdisciplinary dialogue at the Bratislava conference, offering both a theoretical perspective and a practical model for addressing the evolving threats of disinformation in democratic societies.

<https://doi.org/10.53465/JAP.2025.9788022552806.536-543>

Keywords: political advertising, disinformation, historical memory, Czech Republic, European Union regulation, political discourse.

Introduction

Political advertising in the European Union (EU) has entered a transformative period marked by the rise of digital platforms, algorithmic targeting, and transnational disinformation campaigns. While the EU has sought to es-

establish regulatory frameworks emphasizing transparency, disclosure of funding, and accountability of online platforms, these measures often remain narrowly focused on economic and technical dimensions of advertising. They do not fully address the discursive dimension of political persuasion, especially when historical narratives are strategically mobilized in the public sphere.

The Czech Republic provides a particularly compelling case study for exploring this gap. The country's communist past continues to shape public memory, inform contemporary political identities, and influence attitudes toward regulation and censorship. Political actors increasingly draw upon this memory—sometimes invoking nostalgia for the socialist era, other times portraying the European Union as a new form of domination reminiscent of Soviet control. Such discursive strategies do not merely recall history but weaponize it, shaping electoral outcomes and undermining democratic deliberation.

This paper examines the challenges posed by disinformation in political advertising that exploits historical memory in the Czech Republic and situates these challenges within the broader EU debate on regulation. It argues that traditional regulatory approaches, which prioritize financial and procedural transparency, are insufficient to capture the linguistic and symbolic strategies employed in modern campaigns. The paper proposes an innovative, discourse-analytic regulatory framework that integrates linguistic analysis, historical sensitivity, and interdisciplinary oversight.

Political Advertising and EU Regulation

Political advertising has long been recognized as a central component of electoral competition (Holtz-Bacha & Kaid, 2006). In the EU, regulatory frameworks have traditionally emphasized transparency and fairness, aiming to ensure that voters are informed about the sources of campaign financing and the nature of political messages (Dobber et al., 2021). Recent legislative efforts, including the Proposal for a Regulation on the Transparency and Targeting of Political Advertising, extend these principles into the digital sphere. However, these measures largely overlook the semantic and ideological dimensions of communication, focusing instead on data protection and funding disclosure (European Commission, 2021)

Language, Discourse, and Historical Memory

Language is not a neutral vehicle of information but a constitutive element of political reality (Fairclough, 1995). The field of political linguistics and discourse studies has demonstrated how rhetorical strategies, framing devices, and semantic choices shape public opinion and legitimize political positions. In the context of political advertising, linguistic strategies are often tailored to specific audiences, amplified by algorithmic targeting, and embedded within broader ideological narratives. This makes them particularly difficult to regulate through traditional legal frameworks that do not engage with meaning-making processes (Reisigl, 2017).

In post-communist societies, historical memory plays a decisive role in shaping contemporary political discourse (Kubik & Bernhard, 2014). The Czech Republic, like other Central and Eastern European countries, continues to negotiate the legacy of authoritarian censorship, creating sensitivities around state intervention in political communication (Kolerová, 2021). At the same time, historical references—such as appeals to “normalization” nostalgia or depictions of the EU as a supranational authority—are powerful rhetorical tools mobilized in campaigns (Císař & Navrátil, 2015).

The notion of “weaponized narratives” refers to the strategic mobilization of historical or cultural references to achieve political ends (Paul, Matthews, 2016). Unlike conventional disinformation, which may rely on fabricated facts, weaponized narratives operate by reinterpreting shared memories, selectively emphasizing or omitting elements to construct persuasive frames. In the Czech context, this often involves reframing the communist past either as a lost period of social security or as a cautionary tale against foreign domination.

The Czech Context:

Historical Legacy of Regulation and Censorship

Under state socialism (1948–1989), political communication was tightly controlled, with political advertising nonexistent and public discourse subordinated to the ideological monopoly of the Communist Party (Bajomi-Lázár, 2014). This legacy has left a lasting sensitivity toward state interference in matters of communication. Post-1989 reforms emphasized media freedom and plurality, often framed in direct opposition to the paternalistic oversight of the communist era.

Memory Politics in the Czech Republic

Since democratization, political actors have actively mobilized historical memory in electoral campaigns. The communist past is frequently invoked in two contradictory ways. Anti-communist rhetoric is used to delegitimize opponents, particularly those associated with left-wing parties or former regime structures (Cisář & Navrátil, 2015). At the same time, nostalgia for the socialist period—emphasizing perceived social stability and welfare guarantees—remains a potent theme in parts of the electorate (Mungiu-Pippidi, 2010).

Disinformation Narratives and the EU

Disinformation campaigns in the Czech Republic often rely on historical analogies to portray the EU as a hegemonic force comparable to Soviet domination (Wagnsson & Hellman, 2018). These narratives reactivate cultural traumas embedded in collective memory, making them persuasive and emotionally resonant. For instance, during the 2021 parliamentary elections, online advertisements framed EU climate policies as externally imposed diktats reminiscent of socialist-era planning. Similarly, presidential campaigns have used messaging equating EU integration with the erosion of Czech sovereignty (Havlík, 2019).

Nostalgia and Electoral Mobilization

Campaign appeals that highlight the perceived “social securities” of the socialist period exemplify the power of weaponized narratives. While such messages rarely contain outright falsehoods, they strategically omit references to repression, censorship, and lack of freedoms. By selectively reconstructing history, political actors construct persuasive narratives that resonate with economically insecure or politically alienated voters (Beneš & Stulík, 2019).

Emerging Challenges

The EU’s approach to political advertising regulation has primarily emphasized transparency and accountability of funding sources. The *Proposal on the Transparency and Targeting of Political Advertising* reflects this orientation, focusing on disclosure requirements and restrictions on the use of personal data (European Commission, 2021). While these measures address

important aspects of fairness, they remain limited in scope. They do not engage with the symbolic and linguistic strategies through which political actors persuade and manipulate audiences. As Helberger (2020) argues, current frameworks underestimate the socio-cultural dimensions of digital campaigning.

Disinformation is often conceptualized as the deliberate spread of false information. However, in practice, it frequently takes the form of weaponized narratives that reinterpret historical memory rather than fabricate facts outright (Paul & Matthews, 2016). In the Czech context, this has included portrayals of the EU as a dominating force comparable to Soviet control, or nostalgic appeals to socialist-era social securities (Císař & Navrátil, 2015). These strategies resonate because they are embedded in widely shared cultural memories and are therefore more difficult to contest through fact-checking alone (Wagnsson & Hellman, 2018).

Efforts to regulate political communication also face historical sensitivities. In post-communist societies, there is a persistent fear of censorship, rooted in the memory of authoritarian media control (Kolerová, 2021). This tension complicates the implementation of regulatory measures, as overreach may be interpreted as a return to paternalistic oversight (Bajomi-Lázár, 2014).

Finally, the algorithmic nature of online advertising compounds these challenges. Platforms such as Facebook and YouTube allow political actors to microtarget specific audiences. Research shows that such targeting enhances the persuasive power of political messaging, particularly when combined with culturally resonant frames (Zuiderveen Borgesius et al., 2018). Nostalgic or anti-EU narratives are thus not only crafted but also selectively amplified to audiences predisposed to accept them, reinforcing polarization.

Towards an Innovative Solution

To address these challenges, this paper proposes a discourse-analytic regulatory framework. Unlike traditional models that focus on transparency and financial disclosure, this framework centers on the semantic and ideological content of political advertising.

Linguistic Analysis Tools

Employ computational linguistics and corpus-based methods to detect narratives invoking communism, nostalgia, or EU domination, flagging content that disproportionately relies on emotionally charged historical analogies.

Context-Sensitive Regulation

Develop guidelines that distinguish between legitimate political references to history and manipulative distortions, ensuring regulators are trained to recognize cultural sensitivities in post-communist societies.

Interdisciplinary Oversight Panels

Establish committees including linguists, historians, and political scientists to advise regulators on ambiguous cases, balancing protection of discourse with avoidance of censorship.

EU-Level Adaptation with National Flexibility

Promote a harmonized EU approach while allowing member states to apply it in ways sensitive to their historical legacies.

Contribution to the Bratislava Conference Themes

This paper contributes directly to the interdisciplinary aims of the Bratislava conference by showing how politics, linguistics, and historical memory intersect in contemporary regulatory debates. From a political science perspective, it exposes the inadequacy of transparency-based EU regulation in contexts where historical memory is central to mobilization. From a linguistic perspective, it demonstrates how narratives of nostalgia and domination operate through rhetorical strategies. From a discourse perspective, it situates Czech cases within broader European struggles to preserve democratic deliberation against algorithmic targeting and disinformation.

Conclusion

The regulation of political advertising in the EU is at a crossroads. While recent legislative efforts represent progress toward transparency, they remain ill-equipped to address the deeper discursive and ideological dimensions of disinformation. The Czech Republic, with its contested historical memory of communism and sensitivities toward censorship, illustrates the limits of conventional approaches and the urgency of innovative solutions.

This paper has argued that disinformation often takes the form of weaponized narratives rather than outright falsehoods. These narratives re-

interpret history, mobilize nostalgia, and frame the EU as a new form of domination, shaping voter perceptions in subtle ways. In response, the proposed discourse-analytic regulatory framework integrates linguistic analysis, historical sensitivity, and interdisciplinary oversight. This model not only addresses regulatory shortcomings but also ensures measures remain culturally appropriate in post-communist societies.

For scholars, the paper underscores the value of interdisciplinary approaches that connect law, linguistics, and political science. For policymakers, it offers a practical model for enhancing democratic resilience without compromising freedoms. Ultimately, regulation must evolve to confront the complex realities of historical memory and discursive manipulation, ensuring that democratic discourse remains both open and protected.

References

- Bajomi-Lázár, P. (2014). *Party colonisation of the media in Central and Eastern Europe*. Central European University Press.
- Beneš, V., & Stulík, O. (2019). Czech Euroscepticism and the exploitation of memory. *East European Politics and Societies*, 33(3), 561–584. <https://doi.org/10.1177/0888325418800532>
- Císař, O., & Navrátil, J. (2015). Promoting competition or cooperation? The impact of EU funding on Czech political activism. *Communist and Post-Communist Studies*, 48(2–3), 229–241. <https://doi.org/10.1016/j.postcomstud.2015.06.003>
- Dobber, T., Ó Fathaigh, R., & Appelman, N. (2021). Regulating political microtargeting in Europe: An overview of the current legal framework and its shortcomings. *Internet Policy Review*, 10(4). <https://doi.org/10.14763/2021.4.1585>
- European Commission. (2021). *Proposal for a Regulation on the Transparency and Targeting of Political Advertising*. COM(2021) 731 final.
- Fairclough, N. (1995). *Critical discourse analysis: The critical study of language*. Longman.
- Havlík, V. (2019). Technocratic populism and political illiberalism in Central Europe. *Problems of Post-Communism*, 66(6), 369–384. <https://doi.org/10.1080/10758216.2018.1480609>
- Helberger, N. (2020). The political power of platforms: How current attempts to regulate misinformation amplify opinion power. *Digital Journalism*, 8(6), 842–854. <https://doi.org/10.1080/21670811.2020.1773888>
- Holtz-Bacha, C., & Kaid, L. L. (eds.) (2006). *The SAGE handbook of political advertising*. SAGE.

- Kolerová, K. (2021). Memory politics in Czech society: Uses of communism in contemporary discourse. *Nationalities Papers*, 49(2), 280–296. <https://doi.org/10.1017/nps.2020.21>
- Kubik, J., & Bernhard, M. (2014). *Twenty years after communism: The politics of memory and commemoration*. Oxford University Press.
- Mungiu-Pippidi, A. (2010). The other transition: Lessons from East-Central Europe. *Journal of Democracy*, 21(1), 120–132. <https://doi.org/10.1353/jod.0.0156>
- Paul, C., & Matthews, M. (2016). *The Russian “firehose of falsehood” propaganda model*. RAND Corporation.
- Reisigl, M. (2017). The discourse-historical approach. In J. Flowerdew & J. E. Richardson (Eds.), *The Routledge handbook of critical discourse studies* (pp. 44–59). Routledge.
- Reisigl, M., & Wodak, R. (2009). The discourse-historical approach (DHA). In R. Wodak & M. Meyer (Eds.), *Methods of critical discourse analysis* (2nd ed., pp. 87–121). Sage.
- Wagnsson, C., & Hellman, M. (2018). Normative power Europe caving in? EU under pressure of Russian information warfare. *Journal of Common Market Studies*, 56(5), 1161–1177. <https://doi.org/10.1111/jcms.12724>
- Zuiderveen Borgesius, F., Möller, J., & Kruikemeier, S., et al. (2018). Online political microtargeting: Promises and threats for democracy. *Utrecht Law Review*, 14(1), 82–96. <https://doi.org/10.18352/ulr.420>

Contact:

Ing. Nikola Staňková

Mediální studia

Metropolitní univerzita Praha, o.p.s.

Email Address: stann3ax@student.mup.cz

ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-5949-5288>

Migration Discourse in the Czech Republic. Populist vs. Pragmatic Approach

Eva Stradiotová

Abstract

This article aims to identify and explain the similarities and differences in how political parties in the Czech Republic construct the topic of migration. The study is methodologically based on critical discourse analysis, using a comparative approach to analyze language strategies, evaluative attitudes, and argumentation strategies in the political communication of the political parties under study. The research focuses on how individual political entities use the topic of migration to legitimize political attitudes, mobilize voters, and reinforce ideological boundaries between "us" and "them." An analysis of selected speeches shows that the topic of migration in Czech political discourse is predominantly polarizing, with the language used by populist parties more emotional than that of traditional political parties from the democratic center.

<https://doi.org/10.53465/JAP.2025.9788022552806.544-556>

Keywords: migration, political discourse, Czech Republic, populism, political parties, critical discourse analysis (CDA).

Úvod

Unlike Slovakia, migration was already being discussed in the Czech Republic before 2015. The Czech Republic was one of the countries with the fastest-growing migrant populations in the former socialist bloc. After 1993, these were mainly residents of Slovakia, later migrants from Ukraine. A large group of migrants was also made up of Vietnamese, whose historical trajectories date back to the period of socialist Czechoslovakia. Thanks to its growing economy, the Czech Republic has also become a sought-after destination for other European countries and countries around the world (such as Mongolia).

This article aims to identify and explain the similarities and differences in how political parties in the Czech Republic construct the topic of migration

in their public statements. According to Dulebová and Duleba (2021: 410), "global media and political discourse today tends to simplify meanings, which also leads to a simplification of the linguistic means used." I assume that my thinking will lead to similar conclusions, because it is precisely in the discourse on migration that we often witness simplistic approaches to complex social phenomena, such as international migration undoubtedly is.

The study is based on critical discourse analysis (Wodak, 2017; van Dijk, 2018) and uses a comparative approach to analyze linguistic strategies, evaluative frameworks, and argumentative approaches in political communication. My attention is focused on how individual Czech political parties use the topic of international migration to legitimize their own political positions, mobilize voters, and reinforce ideological boundaries between the categories of "us" and "them," or "the others," or "the foreigners."

Given the limited space of a conference paper, I examine only three political parties and their leaders. The winner of the 2025 elections was the ANO party led by Andrej Babiš, who already has experience as Prime Minister of the Czech Republic. Then there is the SPD party led by Tomio Okamura, and finally the ODS led by Petr Fiala. The analysis is based on the assumption that the topic of migration has a polarizing character in Czech political discourse, with the language of populist parties characterized by a higher degree of emotionality than the language of parliamentary parties, which are not usually referred to as populist in the literature (by Czech political scientists) (Klukušnáková et al., 2024).

The main methodological tool for achieving the goal will be discourse analysis. Although the professional literature in this field mainly refers to authors from Western Europe or the USA, we can also identify several experts in the social sciences and humanities in Slovakia who use this method in their research. Oľga Orgoňová and Alena Bohunická (2013: 50) define discourse analysis as "a broad field of research focused on the actions of individuals socialized in a specific culturally and politically defined community through a complex of verbal and nonverbal activities, i.e., the production and reception of communicates." Their colleague from the same Comenius University in Bratislava, Irina Dulebová (2012), perceives discourse "as the sum of all speech acts used in political discussions and also the rules of public policy, verified by tradition and experience." According to Ľubomír Guzi (2016: 140) from the University of Prešov, "political discourse is part of political communication with its own specific language, which is often referred to as the 'language of power'." The study of political discourse is also an area primarily addressed by experts in political linguistics (Štefančík, 2021).

Migration processes in the Czech Republic

The Czech Republic, while still part of Czechoslovakia, only began to address migration after the political, economic, and social changes of 1989. The communist regime, a country closed off from the outside world, and a barbed wire fence on the borders with Austria and Germany were natural barriers to the migration processes we know in Western European countries. For these reasons, Czechoslovakia was predominantly a country whose residents were leaving. Although there was also immigration of cheap labour and students from so-called friendly countries, its scale was not significant enough for migration to become a central topic of political decision-making.

Following changes in political and economic conditions and the growth of the domestic economy, the Czech Republic also joined the ranks of countries with a rapidly growing number of foreigners with residence permits. Pavlík and Kučera (2005) distinguish three stages of incoming migrants in the last decade of the 20th century. The first stage was linked to the transformation of the regime. The democratization of the system and the associated political and economic reforms in the countries of the former socialist bloc were the main prerequisites for the opening of borders. During this period, it was mainly a question of so-called return migration. This category included people who left Czechoslovakia for political reasons. It also included the descendants of Czech and Slovak emigrants from the former Soviet Union, especially Ukraine and Russia. The first stage culminated in the migration of Czechs and Slovaks after the division of Czechoslovakia. Migration of Slovak citizens to the Czech Republic, also due to its industrial character, dominated during the first years of the state's existence. Due to the migrants from Slovakia, the population of the Czech part of the federation grew faster. The division of Czechoslovakia brought a new perspective on cross-border movement between the successor states. What was originally an internal migration took on an international dimension. The following two migration periods are already associated with independent states.

The second stage (1993-1997) was characterized by a reduced number of immigrants from Slovakia and an increased number of foreigners from other countries. Migrants from third countries were attracted to the Czech Republic by its growing economy and standard of living.

Finally, in the third stage (1997-2000), there was a gradual decline in immigration, and the number of immigrants from other countries fell. This was a reaction to the gradually deteriorating economic environment and the subsequent restrictive migration policy of the Czech government. In this situation, many Czechs began to perceive foreigners as a "threat to economic prosperity and social harmony" (Drbohlav, 2000). A significant increase in

the number of foreigners in the Czech Republic was again recorded mainly in 2004. The reason for this can be found primarily in the country's accession to the European Union. In that year, more than 250,000 migrants were registered in the Czech Republic. By the end of 2014, almost 450,000 foreigners were living in the Czech Republic (Chytil, 2016).

As in other V4 countries, there was intense debate in the Czech Republic about migration from African and Middle Eastern countries. However, the number of migrants grew enormously only after the Russian invasion of Ukraine. The migration balance reached record levels that year (ČSÚ, 2023).

Political parties and migration

The current political discourse in the Czech Republic is shaped by several political figures. One of the most active politicians is Andrej Babiš, chairman of the party ANO and the winner of the parliamentary elections in the fall of 2025. Babiš used this as one of his main themes in 2015 and 2016. Like the Prime Minister Robert Fico, Babiš rejected the proposal of some EU states to approve a mechanism for the redistribution of migrants, the so-called mandatory quotas, even among those member states that are not on the external border of the Schengen area, or among those states that were not among the destination countries for migrants, including the Czech Republic and Slovakia. However, Babiš, as the Minister of Finance, could imagine employing refugees in jobs that the Czech citizens were not interested in:

– *"We have 18,000 vacancies for unskilled workers. If our citizens don't want to fill these positions, then yes, why not"* (Babiš, A., 12 9. 2014, cited according to iRozhlas).

During this period, the political party ANO considered providing humanitarian aid to refugees outside the Czech Republic. However, it categorically rejects the system of mandatory redistribution of migrants. Later, Andrej Babiš radicalized his rhetoric in relation to various international agreements on international migration management. In 2020, already as Prime Minister of the Czech Republic, he rejected the European Union's migration package. According to Babiš, the EU should focus on combating migrant smugglers, whom the Czech Prime Minister considered to be the main problem of illegal migration on the European continent (ČTK 2020).

– *"At first look, it seems that the European Commission still hasn't understood that the solution to illegal migration is to stop illegal*

migrants when they arrive on European soil" (Babiš, A., 24 9. 2020, cited according to ČTK).

From his position as opposition leader in 2024, Babiš presented migration as the greatest betrayal in the history of the Czech Republic:

"The mass illegal migration of people with completely different cultures, customs, and mentalities is a cancer that is destroying European society" (Babiš, A. 2024).

Babiš probably deliberately uses the term *"illegal migration,"* as he himself is originally from Slovakia, which makes him arguably the most famous migrant in Czech politics.

A discursive analysis of Andrej Babiš's entire speech from 2024 shows that migration is constructed in his rhetoric as an existential threat to the Czech Republic and the whole of Europe. He uses apocalyptic language (*"the greatest betrayal in modern history," "the cancer decomposing European society," "assisted suicide of Europe"*) and systematically creates a dichotomy of us versus them. Migrants are referred to as *"illegal," "with a different culture, customs, and mentality,"* thereby linguistically placing them outside the moral and cultural framework of *"our society."* This lexical choice supports the image of a collective threat, with immigration becoming a metaphor for chaos, violence, and the decay of civilization.

From the perspective of political linguistics, this discourse is highly polarizing. Babiš creates an image of the nation as a homogeneous whole (the category *"us"*) that must be protected from *"foreign cultures"* and *"treacherous elites."* In his communication strategy, migration is presented as a reason for conflict between the national interests of the Czech Republic (and other European states) and Brussels as the decision-making center of the European Union, thus combining a nationalist framework with anti-European rhetoric. His language is radicalized, containing metaphors of violence, ridicule, and emotional contrasts, confirming the shift in Babiš's migration discourse from rational criticism to openly confrontational, mobilizing language.

I draw particular attention to the term *"cancer."* In Babiš's language, it is a metaphor in which a social phenomenon (in this case, migration) is presented as a (usually fatal) disease. This transfer from the medical sphere to political discourse presents migration not as a natural social process, but as a destructive, uncontrollable, and deadly process that must be *"stopped"* if society is to survive. This type of metaphor serves to dehumanize and morally delegitimize—if migration is a *"cancer,"* then migrants are not individuals,

but symptoms of a disease. Such language justifies repressive policies and at the same time reinforces the identitarian boundary between the "healthy body of the nation" and the "infected foreign element." "Cancer" is also a metaphor for internal decay, creating the idea that the threat comes not only from outside (from migrants), but also from within society, from the political elites (representatives of the European Union) who create the conditions for the spread of this disease.

Another equally critical and radical critic of international migration is Tomio Okamura, a politician with a migrant background and leader of the political party SPD (Freedom and Direct Democracy). The party describes itself as "patriotic." As the name suggests, it supports direct democracy, and one of its defining features is its anti-immigration stance. The SPD generally emphasizes the negative impacts of migration on the destination country. According to Charvátová and Filipec (2022), the SPD frames migration in the context of other negative phenomena (especially rape, crime, and terrorism). The SPD uses images of aggressive Muslims on social media to evoke emotions of fear, anger, and hatred in the recipients of these political messages, which contributes to the radicalization and sustainability of voter mobilization.

Tomio Okamura's rhetoric on migration is based on a dichotomous contrast between the categories of "us" and "them." In line with analyses of other populist politicians found in the professional literature, the category "us" represents the (Czech) nation, and "them" are migrants. The latter are constructed as a threat to the cultural, religious, and personal security of the inhabitants of the Czech Republic or Europe. Okamura uses expressive terms such as "illegal intruders," reinforcing the image of foreigners as disruptors of order. He uses dehumanizing language, depriving migrants of their individual characteristics. He uses dehumanizing language, depriving migrants of their individual characteristics. In professional literature, we find Okamura perceived through his xenophobic attitudes towards Muslims (Stojarová 2018). Instead of refugees in need, his communication strategies portray them as an amorphous mass threatening Czech cultural patterns of behavior and the safety of the indigenous population.

"The facts speak for themselves – migration is becoming an unmanageable security risk" (Okamura, T. 2018).

When discussing this topic, Okamura uses negative attributes—such as potential criminals, perpetrators of violence, and cultural conflicts. He argues for the need to protect borders, sovereignty, and national identity, thereby emphasizing his refusal to help refugees. He often uses the argument of

security, presenting migration as an existential threat, not as a humanitarian problem. This type of argument fits into a broader populist framework in which elites are accused of inaction and "treacherous" actions against the interests of the majority of citizens, with common sense."

Okamura's language is clearly radical. He often presents his views openly, without attempting to use mitigating language, thereby reinforcing the polarization of society. From the perspective of discursive analysis, his language becomes a tool for constructing an enemy, through which the politician builds his own authority, mobilizes support, and thus gains the support of voters.

Not only does Andrej Babiš use expressions from the medical field. We can also find expressions from the medical field in Tomio Okamura's language when he spoke about migrants, among other things:

"The most common disease brought to the Czech Republic by migrants is syphilis. Other diseases include lice, scabies, and Salmonella. However, migrants also suffer from chickenpox, HIV, hepatitis, and tuberculosis" (Okamura, T. 2016).

The quoted statement is an example of exclusive and stigmatizing discourse in which the politician presents migrants as a threat to hygiene and health. Okamura refers to migrants in general ("migrants") without distinguishing between their origin, status, or individual circumstances. This generalizing term presents migrants as a homogeneous group, which is associated with negative connotations in language. Migrants are thus linguistically reduced to carriers of disease, narrowing their social identity to a biological aspect. The SPD chairman attributes primarily negative attributes to them (morbidity, uncleanliness, and a threat to public health). The naming of specific diseases (syphilis, scabies, HIV, tuberculosis) evokes a strong emotional response, the aim of which is to provoke aversion and fear. This communication strategy legitimizes and reinforces the idea that international migration poses a risk and justifies the exclusion of migrants from the indigenous society.

Today, the SPD can be described as the main representative of anti-immigration discourse in the Czech Republic. According to Lidák and Štefančík (2022: 154), "anti-immigration parties present migrants as enemies who pose a threat to the society of the target country. This threat is multidimensional, but as a rule, attention is drawn to the security, economic, political, and cultural threats." These levels of threat are also reflected in the communication strategies of the SPD leader Tomio Okamura.

Petr Fiala, the Prime Minister (2021-2025) and leader of the political party ODS, represents a different type of Czech politician. Fiala is a university professor, political scientist, and leader of a conservative party, so, understandably, his communication strategies differ from the previous two Czech politicians. However, if we look at Petr Fiala's statements as chairman of the ODS, some of his comments correspond to those of populist parties. As an opposition politician, Petr Fiala, like Orbán, Babiš, and Fico, rejected mandatory quotas and emphasized the security framework of migration.

"If Europe is committing suicide in some respect, then it is in its attempt to solve the migration crisis in the form of quotas, sending people where they do not want to go" (Fiala, P. 2015).

As the Czech author Jan Krotký (2019) points out, the securitization of migration can be considered a pragmatic approach to migration, which is not necessarily an expression of populism. In the Czech Republic, political parties across the entire party spectrum emphasize the security aspect of migration, regardless of their ideological affiliation, attitude toward the EU, or rhetoric.

In the above statement, the ODS chairman uses the metaphor of death as a warning. In his view, Europe is understood as a collective entity that is destroying its own identity and undermining its fragile stability. Such a rhetorical figure is not descriptive, but emotionally charged and therefore mobilizing, with the ability to evoke a sense of threat to civilization. In this way, Fiala reinforces the polarization between the categories of "us" (Europe, which must defend itself) and "them" (migrants, who are supposed to threaten Europe). Migrants are predominantly presented as a risk group, not at all as active contributors to society. Although Petr Fiala seems to be drawing attention to European Union policy, in this statement, we can identify his interest in avoiding a decision that would have a direct impact on the national policy of the Czech Republic.

Although Petr Fiala rejected migration quotas and expressed concerns about uncontrolled migration, his language was moderate and factual. A typical feature of his communication strategies is technocratic argumentation. The ODS chairman talks about the need for *"effective border protection," "real help in countries of origin,"* or *"cooperation at the European level."* He does not use expressive or dehumanizing terms for migrants (e.g., *"invasion," "horde"*) commonly used by Tomio Okamura and Andrej Babiš.

As the Prime Minister, he acted sensitively toward Ukrainian refugees while emphasizing his own successes. In November 2024, he highlighted the economic benefits for the Czech economy:

"Ukrainians contribute more money to the state budget because they are employed and we have managed to integrate them" (Fiala, P. 2015, cited according to Kopecký 2024).

In any case, this approach stands in stark contrast to statements about migrants as a threat. The former prime minister presents Ukrainian refugees as active, hard-working, and valuable members of society with a positive impact on public finances. In this way, Fiala is changing the perception of migration from a "problem" and a "burden" to a topic of effective management and integration, emphasizing the success of his government. His language is factual, technocratic, and pragmatic; instead of emotions, he works with measurable facts such as employment and contributions to the state budget.

The ODS chairman implicitly distinguishes between different types of migrants. He views those who are culturally close and capable of successful integration positively. Ukrainians, or Ukrainian war refugees, are presented as migrants with whom Czech society has been able to cope, thus emphasizing the importance of selective and controlled immigration. This contrasts with the populist approach described above, which presents migrants as a threat and perceives them as carriers of various diseases. Fiala's statement expresses a pragmatic approach based on economic rationality with an emphasis on state sovereignty in decision-making on migration processes.

Conclusion

The article focuses on the Czech migration discourse by analyzing selected statements by three politicians representing three relevant political parties. Based on a discourse analysis of some of the quoted statements, there is a clear difference between the populist and pragmatic approaches to international migration, which lies primarily in the way migrants are talked about and the impact these discourses have on society and political sentiment. In the Czech Republic, the populist approach is mainly represented by Tomio Okamura and Andrej Babiš. Both present migration as a factor that threatens national identity and has negative economic, security, and cultural consequences. Migrants are portrayed as sick, dangerous, or culturally incompatible, thereby provoking emotional mobilization based on fear,

hatred, or rejection. It is precisely this polarizing and dichotomous language, emphasizing the security aspects of migration, that is typical of populist political actors (Dulebová, Štefančík, Cingerová 2024). The language of Czech populists is also expressive and appealing, and we can identify collective labels in it that reinforce the boundary between the categories of "us" and "them, the strangers." The aim of such communication strategies is not a rational discussion of migration policy (immigration, asylum, or integration), but rather to confirm the identity of the "protector of the nation," to gain political points by evoking a sense of threat, and to gain legitimacy in approving repressive measures.

The text also analyzed some of the statements made by the ODS chairman. Although in 2015 and 2016, Fiala, who was an opposition politician at that time, also pointed out the incorrect approach to the mandatory redistribution of migrants to several EU states, Fiala's statements have the attribute of technocratic-pragmatic communication, in which migration is not evaluated morally or emotionally, but economically and utilitarianly. In the case of Petr Fiala, as with Slovak Prime Minister Robert Fico (Štefančík, 2025), we can see that some politicians, once they enter the government and assume governmental responsibility, may soften their originally critical or even radical statements.

In Petr Fiala's political language, we find the presentation of certain types of migrants (such as Ukrainian refugees) as economic contributors to the state budget. Fiala uses the language of measurable results, talking about employment, tax contributions, or methods of integration. This approach reduces the polarization of public debate and presents migration as a manageable phenomenon that can benefit the state and society. However, migration processes must be managed responsibly and in a controlled manner. In contrast to populist rhetoric, Fiala's stance appears to be a rational, competent approach to migration, seeking to restore confidence in the state's ability to respond to global challenges without unnecessary hysteria or polarization.

Corpus Resources

Babiš, A. (2024). Rakušanův a Fialův migrační pakt není lék, který EU vyléčí, ale jed, <https://www.barrandov.tv/rubriky/zpravy/-domaci/premier-babis-nesouhlasí-s-evropskym-balickem-na-reseni-migrace_11674.html> [29. 10. 2025].

ČTK (2020). Premiér Babiš nesouhlasí s evropským balíčkem na řešení migrace. ČTK, 24. 9. 2020, <<https://www.barrandov.tv/rubriky/zpravy/->

- domaci/premier-babis-nesouhlasi-s-evropskym-balickem-na-reseni-migrace_11674.html> [29. 10. 2025].
- Fiala, P. (2015). Europe is failing in migration crisis, Czech politicians agree. Prague Monitor, 6. 9. 2015, <<https://praguemonitor.com/politics/-06/09/2015/2015-09-07-europe-failing-migration-crisis-czech-politicians-agree/>> [29. 10. 2025].
- IRozhlas (2015). Uprchlíci by podle Babiše mohli obsadit tisíce pracovních míst, o která Češi nestojí. I Rozhas, 12. 9. 2015, <https://www.irozhas.cz/zpravy-domov/uprchlici-by-podle-babise-mohli-obsadit-tisice-pracovnich-mist-o-ktera-cesi-nestoji-_201509120112_mhornakova> [29. 10. 2025].
- Kopecký, J. (2024). Ukrajinci přinášejí víc peněz, řekl Fiala. Okamura ho napadal, že lže. I dnes.cz, 21. 11. 2024, <https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/snemovna-interpelace-uprchlici-valka-na-ukrajine-fiala-jurecka-humanitarni-davka.A241121_053740_domaci_kop> [29. 10. 2025].
- Okamura, T. (2016). Migranti k nám nejvíce zanesli syfilis. SPD, 18. 11. 2016, <<https://spd.cz/tomio-okamura-migranti-k-nam-nejvice-zanesli-syfilis>> [29. 10. 2025].
- Okamura, T. (2018). Fakty hovoria jasnou rečou – migrácia sa stáva nezvládnutým bezpečnostným rizikom. Hlavné správy, <<https://www.hlavnespravy.sk/tomio-okamura-fakty-hovoria-jasnou-recou-migracia-sa-stava-nezvladnutym-bezpecnostnym-rizikom/1442896>> [29. 10. 2025].

References

- ČSÚ – Český statistický úřad. (2023). Vývoj obyvatelstva České republiky – Migrace. <https://csu.gov.cz/docs/107508/c996764c-e9bd-94f8-e2c4-bc25830d1acd/1300692306.pdf> (Accessed October 29, 2025).
- Drbohlav, D. (2000). Die Tschechische Republik und die internationale Migration. In H. Fassman & R. Münz (Eds.), *Ost-West-Wanderung* (pp. 163–181). Böhlau Verlag.
- Dulebová, I. (2012). Politický diskurz ako objekt lingvistického výskumu. *Jazyk a kultúra*, 9. <https://www.ff.unipo.sk/jak/cislo9.html> (Accessed October 29, 2025).
- Dulebová, I., & Duleba, M. (2021). Reinterpretation of precedent names of German literature in Russian media discourse. In *Funkcional'naja grammatika: teorija i praktika* (1st ed., pp. 406–412). Publishing House of Chuvash State University.

- Dulebová, I., Štefančík, R., & Cingerová, N. (2024). *Language and Security: The Language of Securitization in Contemporary Slovak Public Discourse*. Peter Lang.
- Guzi, Ľ. (2016). Historická symbolika v politickom diskurze postsovietskeho Ruska. In R. Štefančík (Ed.), *Jazyk a politika. Na pomedzí lingvistiky a politológie* (pp. 135–149). EKONÓM.
- Charvátová, D., & Filipec, O. (2022). The Populist Construct of Migration: Framing Within SPD's Communication Strategy Ahead of the 2019 European Elections. *Politické vedy*, 25(4), 43–68. <https://doi.org/10.24040/politickevedy.2022.25.4.43-68>
- Chytil, D. (2016). Vývoj počtu cizinců v ČR. *Statistika a My: Časopis Českého statistického úřadu*. <https://statistikaamy.csu.gov.cz/vyvoj-poctu-cizincu-v-cr> (Accessed October 29, 2025).
- Kluknavská, A., Havlík, V., & Hanzelka, J. (2024). Unleashing the Beast: Exploring Incivility and Intolerance in Facebook Comments Under Populist and Non-populist Politicians' Social Media Posts About Migration. *Human Affairs-Postdisciplinary Humanities & Social Sciences Quarterly*, 34(1), 119-135. <https://doi.org/10.1515/humaff-2023-0046>
- Krotký, J. (2019). When Migration Unites Political Parties: The Securitisation of Migration in Czech Party Manifestos. *Politologicky časopis-Czech Journal of Political Science*, 3, 181–199. <https://doi.org/10.5817/PC2019-3-181>
- Lid'ák, J., & Štefančík, R. (2022). *Úvod do migračných štúdií: Politologické kontexty*. UCP.
- Orgoňová, O., & Bohunická, A. (2013). Medzi štylistikou a diskurznuou analýzou. *Jazykovedný časopis*, 64(1), 49–65.
- Pavlík, Z., & Kučera, M. (2002). *Populační vývoj České republiky 1990-2002*. Univerzita Karlova v Praze.
- Stojarová, V. (2018). Populist, Radical and Extremist Political Parties in Visegrad countries vis à vis the migration crisis. In the name of the people and the nation in Central Europe. *Open Political Science*, 1, 32–45. <https://doi.org/10.1515/openps-2018-0001>
- Štefančík, R. (2021). Súčasné perspektívy rozvoja politickej lingvistiky na Slovensku. *Lingua et vita*, 19, 70–81.
- Štefančík, R. (2025). Participation of populists in government and its impact on migration discourse. In Ü. S. Sözen & I. Sirkeci (Eds.), *The Migration Conference 2025 Selected Papers* (pp. 27–34). Transnational Press London.

- Van Dijk, T. A. (2018). Discourse and migration. In R. Zapata-Barrero & E. Yalaz (Eds.), *Qualitative research in European migration studies* (pp. 227–245). Springer.
- Wodak, R. (2017). The “Establishment”, the “Élites”, and the “People”. *Journal of Language and Politics*, 16(4), 551–565.
<https://doi.org/10.1075/jlp.17030.wod>

Funding acknowledgment: This text is a result of the project APVV-23-0040, “*Migration Discourse in the V4 Countries from the Perspective of Political Linguistics*”.

Contact:

PaedDr. Eva Stradiotová, PhD.

Department of English Language and Intercultural Communication
Faculty of Applied Languages
Bratislava University of Economics and Business

Email Address: eva.stradiotova@euba.sk

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3003-2850>

Speaking Migration: How Populists and Institutions Frame the Same Issue

Radoslav Štefančík

Abstract

In populist discourse, migration is generally presented as an undesirable phenomenon, and migrants as a threat. This is also how Slovak populist parties present migration. If populists come to power, their rhetoric may change. This text deals with the creation of migration policy at a time when populists are part of the governing coalition. My reasoning assumes that the language of policy differs from that of politics. While the language of politics contains various emotionally charged expressions, similar means of expression are absent from the language of policy. I attempt to verify this assumption by analyzing the outputs related to the formation of Slovak migration policy. While the language of politics is emotionally charged and its main purpose is to persuade, the language of policy is factual and informative.

<https://doi.org/10.53465/JAP.2025.9788022552806.557-564>

Keywords: migration, migration policy, administration, language, populism, Slovakia.

Introduction

According to Jagers and Walgrave (2007: 321) "political scientists and political actors frequently refer to populism to characterise certain political phenomena or brand competitors in a political conflict." In the language of extremists and populists, migration is one of the central political issues (Huysmans, 2000; Stojarová, 2018; Štefančík, 2020). Populists present migrants as a threat to the domestic population. This approach is pragmatic, as anti-immigration policies can easily provoke fear and anxiety among the population towards that which is foreign, new, and unknown. Fear is considered an important mobilizing factor in social behavior (Seresová, 2018).

Shifts in populist communication strategies may occur if populists come to power and representatives of domestic employers consider migrants an

acceptable solution to labor shortages (Lid'ák & Štefančík, 2020). In such cases, there is a discrepancy between the views presented by populist parties and reality. Despite strong anti-immigration rhetoric, the number of migrants in the country is growing.

The reason for this contradiction may be employers' interests, but also, for example, respect for the right of already settled migrants to family reunification. This text deals with the existence of migration policy during the populist government. I am interested in whether populist communication strategies are considered in the creation of migration policy, or, conversely, whether it is possible to identify employers' interest in allowing foreigners to be active in the domestic labor market.

I will seek answers to these questions through a content analysis of the document defining the basic principles of Slovak migration policy. In the section on populist language, I draw on my previous research, so I will not quote directly from political statements in the sources mentioned.

Migration in the language of populists

In the literature, we encounter various views on populists. Populism is predominantly defined as an ideology, political style, or form of political communication (Jagers & Walgrave, 2007; Schaefer, 2020). The latter approach is also used in this text, which examines the communicative level of populism with an emphasis on its linguistic and stylistic features.

The language of populists in discussions about migration is often emotionally charged, with them using various linguistic devices to elicit negative reactions from recipients toward the object of their criticism. These include hyperbole, vulgarisms, dehumanizing expressions, adjectives referring to skin color, and communication strategies such as dramatization and conspiracy theories, hoaxes, or outright lies with the aim of deliberately manipulating the way recipients will react (Ižák, 2023; Dulebová & Krajčovičová, 2018). The measures are presented as an interest in protecting the people (the nation, the populace) from a pervasive threat from abroad. This logic fits into the horizontal concept of the ideological core of populism (Klein 2012) in the sense of us vs. them, or us vs. foreigners (Smolík & Đorđević, 2020; Spišiaková & Keresty, 2024).

Among Slovak populist political parties that mobilize voters on the issue of international migration are Smer-SD, SNS, and Republika. Two of them are in the governing coalition after the 2023 parliamentary elections (Smer-SD and SNS), and the chairman of Smer-SD is the Slovak prime minister for the fourth time. Although SNS had already attempted to raise certain is-

sues related to migration (mainly from Muslim countries) in the past, this topic only entered Slovak political discourse after 2015 in the context of migration processes on the European continent. Since then, Slovak populists have presented migrants as a threat with political, cultural, and economic dimensions, as well as a personal dimension, as some populists consider migrants to be potential terrorists or carriers of foreign diseases. Conflictual or even confrontational language polarizes society (Čingerová & Dulebová, 2019), manipulates (Demčíšák & Fraščíková, 2021), and provokes fear, anger, or frustration, which increases people's engagement and encourages their willingness to act according to the populist agenda or at least to respect the decisions of populists in a particular political area.

In populist discourse, the term "immigrant" usually refers to a person from a culturally and religiously different background. In 2015 and 2016, the topic of "illegal" migration was often reduced to membership of a religious community, specifically Islam, but this is not only the case in Slovak discourse. In populist perception, Islam is a symbolic image of "foreignness" that threatens the homogeneous domestic society with a foreign culture and, at the same time, an image of violent foreign power (Hartleb, 2018). In Slovakia, part of the population may have the idea that Islam is a violent religion that is incompatible with the Christian faith (Letavajová, 2018). Since, according to populists, immigrants are bearers of different cultural customs, they are presented as a threat to domestic culture and national identity. They thus offer simplified answers to the question of how Christian Europe and Christian Slovakia should respond to the growing population of Muslims, which threatens the survival of the nation or Western or Western European civilization. Part of this discourse is the political myth that homogeneous national communities once existed and can be restored if migration from culturally and religiously different countries is eliminated or completely stopped (Huysmans, 2000).

In populist rhetoric, migrants are unwilling to integrate, resulting in the creation of closed immigrant communities and higher crime rates among immigrants, who may threaten not only national and cultural identity but also personal safety. This narrative was present in 2015 and 2016, as well as before the 2023 elections. A few weeks before the parliamentary elections, irregular migrants gathered near the Hungarian border, which some populists exploited for their own election campaign. Migration once again became the focus of political discourse for several weeks. As is usually the case in Slovakia, the formation of Robert Fico's fourth government was followed by measures to eliminate illegal border crossings with Hungary. After a few weeks, the issue was once again on the margins of political discourse.

Politicians presented migrants differently after Russia invaded Ukraine in February 2022. Initially, the discourse was dominated by appeals for solidarity with war refugees. The term "departed" even appeared in political and administrative language, as if to deliberately replace the long-stigmatized terms "migrant" or "refugee." If anything was typical of the discourse to date, it was the shift in the neutral meaning of the terms "migrant" and "refugee." The term refugee even had a significantly more positive connotation, as it could evoke sympathy or a need to help someone whose life or health was at risk. After 2015, the meanings of both terms shifted from neutral to negative connotations. Politicians often presented refugees as "economic migrants" who did not need help. At the same time, one of the main reasons for their departure from their country of origin was the use of social assistance tools in countries with consistent social assistance and justice policies. For these reasons, the value-neutral term "departed" appeared after the Russian invasion of Ukraine.

Despite the sense of solidarity and willingness to help, negative opinions began to emerge immediately after the arrival of the first war refugees (Štefančík et al., 2023). Right-wing extremists in particular presented the view that there are also migrants from African countries among the Ukrainians who are not concerned with security. Right-wing extremists pointed to some migrants who actually came from African countries, but these were usually foreign students from Ukrainian universities.

Although Robert Fico, after forming his fourth government, expressed the view that Ukrainian migrants can work in the Slovak labor market, extremely critical, vulgar, and derogatory comments about Ukrainian refugees appear mainly on social networks. This critical approach to Ukrainian migrants may be based on a positive attitude towards Vladimir Putin's regime in Moscow, as is evident in the fourth government's foreign policy under Robert Fico.

Language of migration policy

When assessing migration policy, I refer to the document "*Migration Policy of the Slovak Republic with a View to 2025*," published by the Slovak Ministry of the Interior and still used as a guideline today. The Slovak government approved this document on September 8, 2021. It approved this document at a time when Smer-SD was in opposition and SNS was outside parliament. Since the change of government, the ruling coalition has not presented a new document, thereby confirming the validity of the current document. The introduction states that the document builds on the philosophy

of the previous document from 2011, the year when the Smer-SD party was again in opposition and migration policy was approved by a center-right government. Although the Smer-SD party is highly critical in its statements on migration, between 2011 and autumn 2025, it did not prepare its own document revising the resolutions adopted by other governments. Therefore, existing documents cannot reflect the critical, even hostile, rhetoric that these parties usually use to present their positions on migration.

A positive aspect of this document is that it mentions integration, as this topic is absent from Slovak political discourse, even though integration is a fundamental prerequisite for the harmonious coexistence of members of the indigenous society with migrants (Seresová & Štefančík, 2024). The document states that *"integration is an essential tool for a successful migration policy, and it is a continuous, long-term, and dynamic two-way process of mutual respect and reciprocal recognition of the rights and obligations of all residents"* (MV, 2021). The integration policy of the Slovak Republic is based on a model that requires compliance with Slovak legislation and respect for Slovak cultural realities and traditions. It also requires migrants to learn Slovak, as this is a key tool for successful integration.

The document clearly shows that the state distinguishes between legal and illegal migration, although opinions are already appearing in specialist literature that the term "illegal migration" is not politically correct. The division between legal and illegal migration corresponds to the statements of the current Prime Minister, Robert Fico, on the subject of migration. While the current government maintains a strictly negative stance on illegal migration, it views legal migration as a potential solution to labor shortages in certain sectors of the national economy. This approach is emphasized in the interest of *"a dimension of regulated labor mobility that will prevent social, economic, and environmental tensions and will be based on an emphasis on preserving the security of the Slovak Republic and the rights of Slovak citizens, as well as the rights of foreigners residing in the territory of the Slovak Republic"* (MV 2021). This wording clearly states the intention to exploit the economic potential of migration, but with certain restrictions. The document also addresses illegal migration. In 2021, the government committed itself to taking humanitarian considerations into account and providing protection to those who need it. At the same time, however, it is interested in limiting abuse of the asylum procedure.

Looking at the language level of this government document, a formal style prevails. The text is rich in technical terms. The document is informative in nature with elements of administrative style typical of public administration. Stylistically, the text is consistent, without significant deviations, and avoids emotional or expressive language characteristic of the political

level. We identify technical nouns, abstract expressions, and technical formulations that support the formality and professionalism of the document.

The text contains long and complex sentences typical of legal and strategic documents. The vocabulary is rich in technical terms from the fields of migration, international law, security and public policy, asylum procedures, and integration policy. The language used is functional, without unnecessary embellishments, and the document consistently avoids colloquial or informal expressions. The text does not contain figurative expressions, metaphors, or hyperbole; it is not subject to dramatization; and it lacks stylistic devices, which correspond to its primary goal of informing and determining policy content in a specific area.

Conclusion

The above insight into two different spheres of political language explains the difference between *politics* and *policy*. In the migration discourse, this difference is evident in the comparison between the language of political processes, including political struggle (politics), and that of substantive policy outcomes (policy). The language of politics appears in campaigns, media debates, and statements in which politicians use evaluative and emotional formulations to mobilize the public and legitimize their positions — for example, "*we must protect our borders from illegal migrants*" or "*refugees threaten our social systems*." This is language influenced by ideology, which constructs a boundary between "us" and "them," or "the others" and "the strangers." While the language of politics serves to persuade and maintain power, the language of policy serves to regulate and implement decisions. Both levels of politics create interconnected planes. While the language of politics serves to persuade and maintain power, the language of policy serves to regulate and implement decisions. Both levels of politics create interconnected levels of discourse: the first frames how migration is discussed, and the second shapes how it is acted upon in its context. The first form of language is emotionally charged and persuasive, while the second is factual and informative.

References

- Cingerová, N., & Dulebová, N. (2019). *Jazyk a konflikt. My a tí druhí v ruskom verejnom diskurze*. Univerzita Komenského v Bratislave.
- Demčíšák, J., & Fraščíková, Z. (2021). Manipulačné stratégie v pravicovo-populistických videokampaniach. In J. Demčíšák & Z. Fraščíková (Eds.), *Aspekty a stratégie pravicového populizmu: Komparatívny a multidisciplinárny pohľad* (pp. 96–118). UCM.
- Dulebová, I., & Krajčovičová, L. (2018). Metaforický obraz Brexitu v ruskom mediálnom diskurze: Na príklade metafory divadla. *Annales Scientia Politica*, 9(1), 18–28.
- Dulebová, I., Štefančík, R., & Cingerová, N. (2024). *Language and security: The language of securitization in contemporary Slovak public discourse*. Peter Lang.
- Huysmans, J. (2000). The European Union and the Securitization of Migration. *Journal of Common Market Studies*, 38(5), 751–777. <https://doi.org/10.1111/1468-5965.00263>
- Ižák, Š. (2023). Conspiracy Theories about Covid-19 Vaccines on a Slovak Politician's Facebook Accounts. *Czech Journal of Political Science / Politologický časopis*, 1, 43–61. <https://doi.org/10.5817/PC2023-1-43>
- Jagers, J., & Walgrave, S. (2007). Populism as political communication style: An empirical study of political parties' discourse in Belgium. *European Journal of Political Research*, 46(3), 319–345. <https://doi.org/10.1111/j.1475-6765.2006.00690.x>
- Klein, T. (2012). *Rechtspopulistische Parteien in Regierungsbildungsprozessen. Die Niederlande, Belgien und Schweden im Vergleich*. Universitätsverlag.
- Lidák, J., & Štefančík, R. (2020). Reflections on the Gap Hypothesis in the Immigration Policy of the Slovak Republic. *Politické vedy*, 23(4), 8–27. <https://doi.org/10.24040/politickevedy.2020.23.4.8-27>
- MV – Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky. (2021). Migračná politika Slovenskej republiky s výhľadom do roku 2025. <https://www.minv.sk/?zamer-migracnej-politiky-slovenskej-republiky> (Accessed October 28, 2025).
- Seresová, K. (2018). Politický jazyk českých populistov. In R. Štefančík (Ed.), *Jazyk a politika: Na pomedzí lingvistiky a politológie III* (pp. 117–123). Ekonóm.
- Seresová, T., & Štefančík, R. (2024). Experiences of Ukrainian Migrants with Integration in Slovakia. *Acta Geographica Universitatis Comenianae*, 68(2), 141–159.

- Schaefer, J. (2020). Populistische Sprache, verdorbene Sprache? Semantische Kämpfe und Moralismus. In I. Panreck (Ed.), *Populismus – Staat – Demokratie: Ein interdisziplinäres Streitgespräch* (pp. 179–198). VS Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-658-30076-0_9
- Šmolík, J., & Đorđević, V. (2020). Media and Populism in Central Europe: Revisiting the Case of the Czech Republic. *Politické vedy*, 23(4), 65–86. <https://doi.org/10.24040/politickevedy.2020.23.4.65-86>
- Spišiaková, M., & Keresty, J. (2024). K problematike populistického diskurzu. In R. Štefančík (Ed.), *Jazyk a politika: Na pomedzí lingvistiky a politológie IX* (pp. 371–395). Ekonóm.
- Stojarová, V. (2018). Populist, Radical and Extremist Political Parties in Visegrad countries vis à vis the migration crisis. In the name of the people and the nation in Central Europe. *Open Political Science*, 1, 32–45. <https://doi.org/10.1515/openps-2018-0001>
- Štefančík, R. (2020). *Kommunikationsstrategien der slowakischen Rechtsextremisten*. Dr. Kovač Verlag.
- Štefančík, R., Biliková, B., & Goloshchuk, S. (2023). Securitization of Migration After Russia's Military Invasion of Ukraine. *Medzinárodné vzťahy*, 21(2), 173–185. <https://doi.org/10.53465/SJIR.1339-2751.2023.2.173-185>

Funding acknowledgment:

This text is a result of the project APVV-23-0040, "Migration Discourse in the V4 Countries from the Perspective of Political Linguistics".

Contact:

doc. PhDr. Radoslav Štefančík, MPol., Ph.D.

Department of German Language and Intercultural Communication
Faculty of Applied Languages

Bratislava University of Economics and Business

Email Address: radoslav.stefancik@euba.sk

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6042-2668>

Reprezentácia Ukrajiny a Západu v ruskej kinematografii po roku 2014

Lenka Vražďová

Abstract

Representation of Ukraine and the West in Russian Cinema After 2014.

The article focuses on the different ways in which Russian cinema constructs the image of Ukraine and the West after the annexation of Crimea in 2014. Through the analysis of selected works, we show how they aim, through film art, to legitimize Russia's geopolitical interests and build a collective identity in which Russia figures as a "victim" and "protector of moral values".

<https://doi.org/10.53465/JAP.2025.9788022552806.565-574>

Keywords: Russia, Ukraine, West, geopolitics, cinema, collective memory.
Kľúčové slová: Rusko, Ukrajina, Západ, geopolitika, kinematografia, kolektívna pamäť.

Úvod

Ruská kinematografia sa po roku 2014 stáva nielen umeleckým vyjadrením, ale vo veľkej miere aj nosičom politického posolstva, so snahou selektovať to, čo by malo, resp. nemalo, byť súčasťou kolektívnej pamäte národa. Filmy a televízne seriály stále častejšie reflektujú geopolitické napätie a Západ spolu s Ukrajinou sú v nich mnohokrát vykresľované ako dekadentné, agresívne a nepriateľské voči Rusku. Tento trend sa výraznejšie prehĺbil po začiatku plnohodnotnej invázie v roku 2022, keď na scénu prichádzajú filmy, ktoré vykresľujú ruskú inváziu do Ukrajiny ako boj proti fašizmu, poprípade ako vyprovokovanú „operáciu“. Samozrejme, pravdou ostáva, že nie všetky súčasné ruské filmy nasledujú takúto rétoriku, existujú viaceré, ktoré naopak odporujú záujmom vlády či odsudzujú jej imperialistické smerovanie, rovnako ako je pravdou, že Ruská federácia nie je jedinou krajinou, ktorá využíva propagandistický potenciál filmového priemyslu. Tento článok sa však bude venovať vybraným dielam, ktoré sú ideovo v súlade s oficiálnou rétorikou Kremľa.

Americká politologička Hannah Arendtová vo svojej knihe *Pôvod totalitarizmu* charakterizovala moderné tyranie týmito slovami: „Fundamentálny rozdiel medzi modernými diktatúrami a všetkými ostatnými tyraniami minulosti je, že teror už nevyužívajú ako prostriedok na vyhladenie a zastrašenie protivníkov, ale ako nástroj na ovládnutie nás ľudí, ktorí sú dokonale poslušní” (Arendtová, 2023: 52). Obdobne by sa dalo charakterizovať aj využitie filmového priemyslu k mocenským záujmom v súčasnom Rusku. Mnohé filmy, ktoré svojim obsahom definujú obraz „priateľa” a „nepriateľa” či demonizujú Západ a Ukrajinu, nemajú za cieľ samotný boj so Západom a Ukrajinou, ale „len” ospravedlňovanie takéhoto boja zo strany vlády v očiach diváka. Na druhej strane samotné Rusko častokrát vystupuje buď ako obeť alebo priamo ako obhajca mieru. V nasledujúcich kapitolách si bližšie predstavíme niekoľko postupov, ktoré sa, skrz vybrané diela zo súčasnej ruskej kinematografie, stali prostriedkom k vytváraniu takéhoto obrazu sveta.

Obraz Západu ako zeme morálnej skazenosti a agresivity

Umberto Eco vo svojej knihe *Výrobiť si nepriateľa a iné príležitostné písanky* okrem iného upriamoval pozornosť aj na skupiny, ktoré potrebovali vytvoriť nepriateľov „z každého, kto nepatrí do skupiny, len aby sa mohli identifikovať ako skupina“ (Eco, 2014: 11), pričom „nepriatelia sú *iní* ako my a riadia sa zvykmi ktoré nie sú naše. Stelesnením inakosti je cudzinec.“ (Eco, 2014: 11). Vo viacerých ruských filmoch a seriáloch po roku 2014 je Západ vykresľovaný ako dekadentný a morálne zvrátený. Amerika a Európska únia sú často spájané s úpadkom tradičných hodnôt, korupciou a cynizmom. Zároveň sa v ruskom verejnom aj umeleckom diskurze často vytvára obraz Západu (predovšetkým Spojených štátov amerických), ktorý sa neustále pokúša destabilizovať Ruskú federáciu, ktorá naopak vystupuje ako ochranca tradičných morálnych hodnôt.

V roku 2016 prebehla debata medzi ruskými politikmi na tému „úmyselného deštruktívneho konania zo strany zahraničných vládnych agentúr a medzinárodných organizácií, ktoré sleduje ich geopolitické záujmy v súlade s protiruskou politikou“¹ (Нароных & Хамраев, 2016). Podobne aj v prezidentskom dekréte z roku 2021 nájdeme nasledujúcu pasáž: „*Tradičné ruské duchovné, morálne, kultúrne a historické hodnoty sú pod aktívnym*

¹ „целенаправленных деструктивных действий со стороны иностранных государственных структур и международных организаций, реализующих геополитические интересы в русле проведения антироссийской политики“
Ak nie je uvedené inak, preklady v texte vyhotovila autorka článku.

*útokom Spojených štátov a jeho spojencov, ako aj od nadnárodných spoločností, zahraničných neziskových, mimovládnych, náboženských, extrémistických a teroristických organizácií. Majú informačný a psychologický vplyv na individuálne, skupinové a verejné vedomie prostredníctvom šírenia sociálnych a morálnych postojov, ktoré sú v rozpore s tradíciami, presvedčeniami a presvedčením národov Ruskej federácie*² (Консультант Плюс, 2021).

Príkladom filmu, ktorý reflektuje danú problematiku, je film *Nebo*, ktorý sleduje osud dvoch ruských pilotov slúžiacich v Sýrii na ruskej vojenskej základni. Týchto pilotov počas misie zostrelí turecký stíhač a následne dej zaznamenáva pokusy ruskej vlády o záchrannú operáciu pre jedného preživšieho pilota (Кинопоиск, 2021). Film zároveň divákovi prináša konšpiráciu o snahách americkej vlády a tajných zložíek o pretláčanie extrémizmu a globálnu destabilizáciu (Johnston, 2024: 58). Pri filme *Nebo* tiež narážame na nejasnosti okolo autenticity príbehu, teda či je možné film považovať za dokument alebo ide len o fikciu. Podľa slov samotného režiséra Igora Kopylova „nebolo cieľom natočiť dokumentárny film“³ (Шайхутдинова, 2021), avšak film získal cenu *Za vernosť historickej pravde* (*За верность исторической правде*) a popri jej odovzdávaní bývalý ruský minister kultúry Vladimir Medinskij vyhlásil, že film bol „založený na skutočných udalostiach“⁴ (Российское военно-историческое общество 2022). Druhým príkladom je seriál *Spisci agenti* (Спящие, 2017-2018) od režiséra Jurija Bykova (Кинопоиск, 2018), kde západní diplomati a agenti CIA spriadajú intrigy, ktorými sa snažia destabilizovať Rusko zvnútra.

Inou stratégiou k dehonestácii Západu v ruskej kinematografii je často prítomný xenofóbne ladený humor, pričom neboli vynechané ani diela určené najmladším divákovi. V rozprávke *Na štukino prikázanie* (*По ученью велению*, 2023) (Кинопоиск, 2023) sa s takýmto postupom stretávame hneď v niekoľkých dialógoch. V jednej zo scén hlavný hrdina Jemel'a preruší rozhovor cára s anglickým vyslancom a dokonca tohto lorda fyzicky

² „Традиционные российские духовно-нравственные и культурно-исторические ценности подвергаются активным нападкам со стороны США и их союзников, а также со стороны транснациональных корпораций, иностранных некоммерческих неправительственных, религиозных, экстремистских и террористических организаций. Они оказывают информационно-психологическое воздействие на индивидуальное, групповое и общественное сознание путем распространения социальных и моральных установок, противоречащих традициям, убеждениям и верованиям народов Российской Федерации.“

³ „Мы не ставили цель сделать фильм «Небо» документальным“

⁴ „Картина основана на реальных событиях“

napadne. Cár tento incident ohodnotí nasledovne: „Čo si to urobil? Posla z cudziny si na zem povalil. Si chlapík! Zastal si sa vlasti!“⁵ (Войтинский, 2023: 26:50). V skutočnosti však anglický lord nevyprovokoval žiadny konflikt, prišiel iba pozdraviť cára a jeho dcéru. Napriek tomu sa mu cár ironicky prihovori slovami: „No prepáč, posol. Nevieť, ako to chodí vo vašich zahraničných demokraciách, ale tu u nás sme navyknúť dať prostému človeku šancu“⁶ (Войтинский, 2023: 27:10). Opäť je treba upozorniť na fakt, že cár videl poddaného Jemel'u prvýkrát, keď ten napadol jeho hosťa, ktorý ho len prišiel pozdraviť. Podobne posmešný tón sa zopakuje aj u postavu kocúra Bajuna, ktorý pri pohľade na výstredný vzhľad lorda ironicky poznamená: „To je čo? Angličan?“⁷ (Войтинский, 2023: 40).

V rozprávke sa zároveň ukazuje aj súboj na technologickej rovine. Cár pohrdne anglickými darmi (automatickým hudobným nástrojom a mechanizmom na výrobu ovocnej šťavy) a vyhlási, že doma majú lepšie a užitočnejšie predmety, ako harmoniku-samohrajku a obrúsok prestri sa. Divákovi sa pritom odhaľuje, že dovezené „mechanizmy“ nepoháňa automat, ale otrok ukrytý v ich vnútri. Týmto spôsobom je pokrok „importovaný“ západom postavený do protikladu s ruským folklórom, ktorý je vykreslený ako nefalšovaný a hodnotnejší.

Podobne sa s danou problematikou popasoval film *Finist – Prvý bohatier* (Финист. Первый богатырь, 2024) (Кинопоиск, 2024), kde je opäť opozícia dobra a zla vystavaná na opozíciu „falošného pokroku z cudziny“ a „mágie z ruských rozprávok“. Hlavní hrdinovia sa po tom, čo ich krajinu Belohorie vyplieni cudzia armáda, stávajú otrokmi a sú prepravení do cudziny ako tovar. Zápornou postavou v tejto rozprávke je cudzinec Anarif, ktorý zatracuje mágiu ako zastaranú a prekonanú a ako jedinú cestu pre budúcnosť presadzuje modernú mechaniku. Protagonisti, ktorých tvoria postavy z tradičných ruských rozprávok (Finist Jasný sokol, Baba Jaga), naopak vede nedôverujú, čo sa na konci filmu potvrdí, keďže sa ukáže, že „mechanické stroje“ zostrojené Anarifom, sú v skutočnosti poháňané mágiou (pre ktorú Anarif zabíja čarovné bytosti) a sama mechanika je bezcenná. Opäť sa teda stretávame s obrazom falošného a bezcenného pokroku (založeného, rovnako ako vo filme *Na štukino prikázanie*, na vykorisťovaní iných), ktorý sa cudzinci snažia importovať do Ruska, avšak neúspešne, keďže ho opäť prekoná mágia z ruského folklóru.

⁵ „Что ж ты творишь, а? Посла иностранного государства на землю уронил. Молодец, парень! Постоял за отечество!“

⁶ „Ну прости, посол. Не знаю как там во ваших зарубежных демократиях, а мы просто привикли простому гражданину давать шанс!“

⁷ „Англичанин, что ли?“

Ďalším z možných spôsobov filmového zobrazovania „súboja“ medzi Západom a Ruskom, resp. Sovietskym zväzom, sú filmy, venované reálnym alebo fiktívnym športovým úspechom Ruska/Sovietskeho zväzu. Príkladom je film *Tri sekundy* (*Движение вверх*) z roku 2017, Oficiálne publikované zhrnutie filmu znie: „Sú víťazstvá, ktoré menia chod dejín. Víťazstvá ducha, víťazstvá krajiny, víťazstvá celého sveta. Takýmto triumfom boli legendárne „tri sekundy“ - víťazstvo národného basketbalového tímu ZSSR na osudných olympijských hrách v Mníchove v roku 1972. Prvýkrát za 36 rokov bol porazený „neporaziteľný“ tím USA. Nikto by si ani len nebol pomyslel, že je možné poraziť veľkolepých neomylných Američanov na olympijských hrách! Nikto, okrem sovietskych basketbalistov (Rusov a Gruzíncov, Ukrajinov a Kazachov, Bielorusov a Litovcov)“⁸ (Кинопоиск, 2017).

Ako príklad fiktívnych športových filmov uvedieme film *Cosmoball* (*Вратарь Галактики*) z roku 2020. Tento film nás presúva do Moskvy v roku 2071 a k hre s názvom Cosmoball, v ktorej sa proti sebe postavia zástupcovia ľudskej rasy a mimozemšťania (Кинопоиск 2020). Ruský kritik Anton Dolin zhodnotil daný film ako taký, v ktorom je hojnosť všetkého, trochu Avatara, trochu Hviezdných vojen, Piateho elementu, ai... (Долин 2024). Moskva sa v tomto filme „hoc za cenu ekologických katastrof a transformácií, stala centrom sveta/mieru (мира) – v oboch významoch tohto ruského slova“⁹ (Долин, 2024).

Obraz Ukrajiny ako fašistického štátu a bábký Západu

Po roku 2014 sa v ruskej kinematografii začína presadzovať naratív „fašistickej“ Ukrajiny. Takéto filmy majú za cieľ demonizovať Ukrajinu a zároveň presviedčajú diváka, že konečná totálna vojna je jediný spôsob a povinnosť Ruska ako naveky vymiest' skorumpovaný banderovský režim (Rojavin, 2024: 10). S takýmto naratívom sa čoraz častejšie môžeme stretnúť v ruskom umeleckom aj verejnom diskurze či už ide o zobrazovanie

⁸ „Есть победы, которые меняют ход истории. Победы духа, победы страны, победы всего мира. Таким триумфом стали легендарные «три секунды» - выигрыш сборной СССР по баскетболу на роковой мюнхенской Олимпиаде 1972 г. Впервые за 36 лет была повержена «непобедимая» команда США. Никто даже помыслить не мог о том, что это возможно – обыграть великодушных непогрешимых американцев на Олимпийских играх! Никто, кроме советских баскетболистов (русских и грузин, украинцев и казахов, белорусов и литовцев).“

⁹ „хоть ценой экологических катастроф и трансформаций, стала центром мира – причем в двух смыслах этого русского слова“

ukrajinských vojakov a politikov ako extrémistov, ktorí prenasledujú ruský hovoriacich obyvateľov alebo druhým častým motívom je zobrazovanie Ukrajiny ako krajiny, ktorá stratila svoju suverenitu a je ovládaná Spojenými štátmi a NATO. „Príkladom je učebnica dejepisu, ktorej spoluautorom je bývalý ruský minister kultúry a ktorá tvrdí, že Moskva zachránila svet inváziou na Ukrajinu v roku 2022, na základe obdivuhodnej cyklickej argumentácie, podľa ktorej by v prípade, že by Ukrajine bolo umožnené vstúpiť do NATO, Rusko muselo vyhlásiť vojnu celej aliancii“¹⁰ (Galeotti, 2025: 70-71), „a to by mohol byť koniec civilizácie. To sme nemohli dopustiť.“¹¹ (Константинова, 2023).

V prípade reflektovania Ukrajiny sa v súčasnom Rusku často siaha po analógii s Veľkou vlasteneckou vojnou. „Pre mnohých mladých Rusov sa vpád do Ukrajiny odohrával vo fiktívnom roku 1941, uprostred spomienok na hrdinských prastarých otcov brániacich ZSSR pred nacistickým Nemcom. Televízne vysielanie utužovalo túto perspektívu neustálym oživovaním pojmov spájaných s Veľkou vlasteneckou vojnou. *Pervyj Kanal* použil v spojení s ukrajinskými vojakmi viac ako päťstokrát slovné spojenie „trestná výprava“. Odkazuje na terminológiu používanú Nemcami za druhej svetovej vojny“ (Snyder, 2018: 154).

Príkladom filmu využívajúceho takýto naratív je film *Svedok* (*Свидетель*, 2023) o belgickom husľovom virtuózovi, ktorý v roku 2022 prichádza do Kyjeva, kde krátko nato vypukne „špeciálna operácia“. Hlavný hrdina je svedkom mnohých zločinov a provokácií (zo strany Ukrajiny) a vytýči si za cieľ nie len prežiť, ale aj prerozprávať pravdu celému svetu. Tento film bol čiastočne dotovaný ruským Ministerstvom kultúry, avšak u kritikov prepadol (Кинопоиск, 2023). Ďalším príkladom je film *Солнцепек* (2021)¹², ktorý nás presúva do oblasti Luhanska v roku 2014 a k bývalému vojakovi z Afganistanu, ktorý už nikdy nechce bojovať, ale je k tomu nútený, aby zachránil svoju rodinu (opäť kvôli zločinom a provokáciám zo strany Ukrajiny) (Кинопоиск, 2021). Tento film podľa filmového kritika Matizena „získava prvé miesto v agresívnosti a v šablónovitosti“¹³ (Матизен, 2021). Ukrajina je v tomto filme zobrazená

¹⁰ „Príkladom je učebnice dejepisu, jejímž spoluautorom je bývalý ruský ministr kultury a která tvrdí, že Moskva zachránila svět invází na Ukrajinu v roce 2022, na základě obdivuhodné kruhové argumentace, podle níž by v případě, že by Ukrajině bylo umožněno vstoupit do NATO, Rusko muselo vyhlásit válku celé alianci.“

¹¹ „Это был бы, возможно, конец цивилизации. Этого нельзя было допустить“

¹² Názov filmu by sa dal voľne preložiť ako *Na páliacom slnku*, keďže však neexistuje ustálený slovenský alebo český preklad budeme ďalej používať len prepis *Solncepiok*.

¹³ „И первое по агрессивности и шаблонности место займет...“

ako krajina ovládaná fašistickou ideológiou, na čo neskôr reagovalo viacero recenzií, komentárov a článkov (provládnych aj opozičných). Pre lepšiu ilustráciu si niektoré z nich uvedieme, ako prvý komentár: „Scenáristi diváka nešetřili, film je preplnený násilnými scénami. Nechcem tieto záběry ukazovat, verte mi na slovo - fašismus v celej svojej kráse. Vojna je přišerná. Letecké bombardovania, šrapnely, těžké zranění, sadismus, zmračené mrtvoly roztrúsené skrz celý záber. Zatřpknutost' a nenávisť k nepříteli nepovol'ují po celý film. Koniec konců, toto nie je len film. V tejto stále neskončenej bitke Západu proti Donbasu už zahynulo 44 tisíc ľudí.“¹⁴ (irecommend.ru, 2021).

Iný článok priamo vo svojom názve zase prirovnáva film *Solncepiok* k známemu filmu o druhej svetovej vojne: „Film „*Solncepiok*“ je modernou verziou filmu o fašizme – „*Chod' a pozerať sa*““¹⁵, pričom tagy pod daným článkom zahŕňajú aj #Современный фашизм a #Фашизм na Ukrajine (#Moderný fašizmus, #Fašizmus na Ukrajine) (Овчинников, 2021).

Opozičný voči Kremľu internetový portál Meduza na daný film reagoval článkom: „Je to taká koncentrovaná schizofrénia. Luhanský masaker motorovou pilou: Film o vojne na Donbase, za ktorý zaplatil Jevgenij Prigožin, bude uvedený na NTV. Pravda, natáčanie neprebiehало na Donbase, ale v Jevpatorii“¹⁶ (Яппарова, 2021). Filmový kritik Viktor Matizen popísal *Solncepiok* ako militantnú propagandu. Dej filmu podľa neho zjavne nie je pravdivý: autori manipulujú s faktami a číslami, aby urobili Ukrajinu vinnou z krviprelievania: „Далее са с одвола́нием на ОСН у́вэ́дза́юť у́дэ́е, же за 6 роко́в „по́чеť о́бете́ до́сига́юť 44 ты́сэ““, але млčí са о том, же иде о о́бете на обо́х стра́нах а же по́чеť за́битых ме́дзи о́беťа́ми је а́си 13 ты́сэ. И́ны́ми сло́вами, е́ще пре́д за́ча́ткoм филь́ма је Укра́јина вы́гла́се́на за ви́нну зо́ в́сех ты́сэ́х зо́бра́зе́ных зо́ло́чине́в“¹⁷ (Матизе́н, 2021).

¹⁴ „Сценаристы не щадили зрителя, фильм переполнен сценами насилия. Не хочется выставлять эти кадры, поверьте на слово - фашизм представлен во всём своём воплощении. Война - это очень страшно. Бомбёжки с воздуха, осколочные, тяжёлые ранения, садизм, изувеченные трупы разбросаны по всей ленте. Горечь и ненависть к врагу не покидают весь фильм. Ведь это не просто кино. 44 тысячи человек уже погибло в этой пока ещё не законченной битве Запада против Донбасса.“

¹⁵ „Фильм "СОЛНЦЕПЁК", это современный вариант фильма о фашизме - "ИДИ И СМОТРИ““

¹⁶ «Это такая шиза концентрированная. Луганская резня бензопилой» На НТВ выйдет фильм про войну в Донбассе, за который заплатил Евгений Пригожин. Правда, съёмки шли не в Донбассе, а в Евпатории

¹⁷ „Далее со ссылкой на ООН приводятся данные, что за 6 лет «количество жертв достигло 44 тысяч», но умалчивается о том, что это пострадавшие с

V takomto kontexte sa film stáva nástrojom ideologickej reprodukcie, prostredníctvom ktorého sa legitimizujú mocenské ambície a reinterpretujú historické i politické udalosti. Slovom Hannah Arendtovej „V našej dobe legendy priťahujú tých najlepších, rovnako ako ideológie priťahujú tých priemerných a šepkané príbehy o desivých tajomných silách skrytých za scénou vábia tých najhorších“ (Arendtová, 2023: 284).

Záver

Analýza spôsobov reprezentácie Ukrajiny a Západu v ruskej kinematografii od roku 2014 odhaľuje výrazný posun v ideologickom a naratívnom rámci filmovej tvorby. Udalosti okolo anexie Krymu a ozbrojeného konfliktu na východe Ukrajiny zásadne ovplyvnili spôsob, akým ruská kinematografia konštruje obrazy „seba“ a „iných“. V dôsledku posilnenej kontroly štátu nad kultúrou sa filmová tvorba stala súčasťou širšej stratégie symbolického upevňovania politickej moci a formovania kolektívnej identity. „Totalitné hnutia majú s tajnými spoločnosťami spoločné aj dichotomické rozdelenie sveta na „prísahných pokrvných bratov“ a nevýraznú nečlenskú masu zaprisahaných nepriateľov“ (Arendtová, 2023: 476).

V niektorých dielach je Ukrajina vykresľovaná ako priestor chaosu, zrad a vnútorného rozkladu, často prezentovaného ako dôsledok západného vplyvu. Západ sa zasa javí ako nositeľ morálneho úpadku, geopolitického oportunizmu a kultúrnej degenerácie, čím posilňuje kontrast s idealizovaným obrazom Ruska ako nositeľa stability, duchovnosti a historickej kontinuity. Tento polarizovaný naratív podporuje dichotomický pohľad na svet a pomáha upevniť diskurz, ktorý v očiach predovšetkým domáceho diváka legitimizuje oficiálnu zahraničnopolitickú rétoriku Ruskej federácie.

Literatúra

- Arendtová, H. (2023). *Pôvod totalitarizmu I-III*. Premedia.
Eco, U. (2014). *Vyrobiť si nepriateľa a iné príležitostné písanky*. Slovart.
Galeotti, M. (2025). *Zrození z války*. Bourdon.
Johnston, R. A. (2024). In defense of historical truth: The second front of Russia's information war. In H. Haft & A. Rojavin (Eds.), *Modern Rus-*

обеих сторон и что число убитых среди пострадавших около 13 тысяч. Иными словами, еще до начала действия картины виновной во всех названных преступлениях объявляется Украина.“

- sian cinema as a battleground in Russia's information war* (pp. 39–64). Routledge.
- Rojavin, A. (2024). Introduction. In H. Haft & A. Rojavin (Eds.), *Modern Russian cinema as a battleground in Russia's information war* (pp. 1–14). Routledge.
- Snyder, T. (2018). *Cesta do neslobody: Rusko, Európa, Amerika*. Premedia.
- Войтинский, А. (Режисёр). (2023). *По щучьему велению*. Film.
- Вот этот бардак, он надолго? – этот вопрос задавал каждый в 2014-м году. (2021). *irecommend.ru*. <https://irecommend.ru/content/vot-etot-bardak-nadolgo-etot-vopros-zadaval-kazhdyi-v-2014-m-godu> (Accessed October 19, 2025).
- Вратарь Галактики. (2020). *Кинопоиск*. <https://www.kinopoisk.ru/film/841471> (Accessed October 10, 2025).
- Движение вверх. (2017). *Кинопоиск*. <https://www.kinopoisk.ru/film/840817> (Accessed October 15, 2025).
- Долин, А. (2024). *Плохие русские. Кино от „Брата“ до „Слова пацана“*. Meduza. https://meduza.io/book_landing/2024/10/20/anton-dolin (Accessed October 18, 2025).
- Константинова, М. (2023). Учебник Мединского: история или взволнованная агитка? *Deutsche Welle*. <https://www.dw.com/ru/темы-дня/s-9119> (Accessed October 10, 2025).
- Матизен, В. (2021). «А бабуську — топором». Виктор Матизен о пропагандистских приемах в фильме «Солнцепек». *The Insider*. <https://theins.ru/opinions/matizen/244459> (Accessed October 19, 2025).
- Нагорных, И., & Хамраев, В. (2016). О роли точности в истории. *Коммерсантъ*. <https://www.kommersant.ru/doc/8138114> (Accessed October 19, 2025).
- Небо. (2021). *Кинопоиск*. https://www.kinopoisk.ru/film/1421591/?utm_referrer=organic.kinopoisk.ru (Accessed October 15, 2025).
- Овчинников, С. (2021). Фильм «СОЛНЦЕПЁК», это современный вариант фильма о фашизме – «ИДИ и СМОТРИ». *Fishki.net*. <https://fishki.net/anti/3888221-filym-solncepyok-jeto-sovremennyyj-variant-filyma-o-fashizme---idi-i-smotri.html> (Accessed October 19, 2025).
- По щучьему велению. (2023). *Кинопоиск*. <https://www.kinopoisk.ru/film/4959134/> (Accessed October 15, 2025).
- Свидетель. (2023). *Кинопоиск*. https://www.kinopoisk.ru/film/5332755/?utm_referrer=organic.kinopoisk.ru (Accessed October 15, 2025).

- Солнцек. (2021). *Кинопоиск*. <https://www.kinopoisk.ru/film/4518766/> (Accessed October 10, 2025).
- Спящие (сериал 2017–2018). (2018). *Кинопоиск*. <https://www.kinopoisk.ru/series/968733/> (Accessed October 15, 2025).
- Указ Президента РФ от 02.07.2021 N 400 «О Стратегии национальной безопасности Российской Федерации». (2021). *КонсультантПлюс*. https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_389271/1e2b5c5fc29c839c457c3d876e9cc7b475bc7d45/ (Accessed October 19, 2025).
- Фильм «Небо» отмечен Премией «За верность исторической правде». (2022). *Российское военно-историческое общество*. <https://rvio.ru/activities/news/film-nebo-otmechen-premiej-za-vernost-istoricheskoy-pravde> (Accessed October 19, 2025).
- Финист. Первый богатырь. (2024). *Кинопоиск*. <https://www.kinopoisk.ru/film/5230098/> (Accessed October 13, 2025).
- Шайхутдинова, Л. (2021). Игорь Копылов: «Мы не ставили цель сделать фильм „Небо“ документальным». *Татар-информ*. <https://www.tatar-inform.ru/news/igor-kopylov-my-ne-stavili-cel-sdelat-film-nebo-dokumentalnym-5842623> (Accessed October 10, 2025).
- Яппарова, Л. (2021). «Это такая шиза концентрированная. Луганская резня бензопилой». На НТВ выйдет фильм про войну в Донбассе, за который заплатил Евгений Пригожин. Правда, съемки шли не в Донбассе, а в Евпатории. *Meduza*. <https://meduza.io/feature/-2021/08/12/eto-takaya-shiza-kontsentrirovannaya-luganskaya-reznya-benzopiloy> (Accessed October 19, 2025)

Kontakt:

Mgr. Lenka Vraždová

Katedra rusistiky
a východoeurópskych štúdií
Filozofická fakulta
Univerzita Komenského
v Bratislave

Department of Russian and East Eu-
ropean Studies
Faculty of Arts
Comenius University Bratislava

Email Address: vrazdova5@uniba.sk

ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-0467-7663>

Transfer kultúrnej identity v preklade umeleckého textu – vec možná či nemožná?

Andrej Zahorák

Abstract

Transferring Cultural Identity in the Translation of a Literary Text – Possible or Impossible? *The paper deals with the representation and transfer of cultural identity in a selected novel by Slovak author Pavol Rankov (*Stalo sa prvého septembra (alebo inokedy)* [It Happened on the First of September (or Some Other Time)], 2019) in the translational communication into the German language and cultural space (*Es geschah am ersten September (oder ein andermal)*, 2014). Cultural identity is understood as a set of signs, symbols, values, behaviours, and linguistic specifics through which an individual expresses their affiliation with a certain culture, nation, ethnicity, religion, etc. The theoretical part of the paper presents various approaches to understanding identity, including its specific features. In a comparative analysis (Slovak original – German translation) of selected examples representing cultural identity at the linguistic and non-linguistic levels, the author analyses the translation procedures and strategies used as well as the reception specifics associated with the source and target linguocultural spaces.*

<https://doi.org/10.53465/JAP.2025.9788022552806.575-583>

Keywords: cultural identity, literary text, Pavol Rankov, translation.

Kľúčové slová: kultúrna identita, umelecký text, Pavol Rankov, preklad.

Úvod

Ak vo všeobecnosti hovoríme o problematike identity (kultúrnej, etnickej, národnej či politickej), je nevyhnutné uvedomiť si, že akýkoľvek typ identity je v interdependentnom vzťahu predovšetkým s dvomi premennými – jazykom a kultúrou. Jazyk je súčasťou kultúry, jej produktom a zároveň jej základom; kultúrna identita v sebe spája kľúčové prvky kultúry, ku ktorým jednoznačne patrí aj jazyk. V premietnutí sa na prekladový kontext so zreteľom na preklad umeleckých textov, naskladá uvedený vzájomný vzťah

mnohé otázky, výzvy a problémy, počnúc optimálnou interpretáciou kultúrnej identity a spôsobov jej vyjadrenia v texte končiac voľbou prekladateľských postupov a stratégií s cieľom jej transferu do odlišného jazykového a kultúrneho priestoru.

Teoretické východiská problematiky (kultúrnej) identity

Identita tvorí primárny alebo sekundárny predmet výskumu mnohých vedných disciplín, ako napríklad sociálnej psychológie, kulturológie, politológie, antropológie či kultúrnych štúdií (Abels, 2010; Hofstede et al., 2010; Průcha, 2010; Slatinská, 2015). Průcha (2010) chápe identitu ako pocit prežívania príslušnosti jednotlivca k istému spoločenstvu (národnému, etnickému, jazykovému, rasovému), s ktorého hodnotami, normami alebo ďalšími črtami sa stotožňuje. Podstata uvedenej definície je reflektovaná a zároveň rozšírená vo vymedzení identity od Slatinskej a Pecníkovej (2017), podľa ktorých identita vyjadruje stotožnenie sa jednotlivca s určitým celkom na základe znakov, ktoré vedome alebo podvedome prijíma za svoje. Každý človek sa považuje za vlastnú identitu, za subjekt morálnej zodpovednosti. Uvedený koncept „sebaporozumenia“ je pritom determinovaný ontologicky, antropológicky, pragmaticky či politicky v rámci rôznych, vzájomne sa prelínajúcich rovín – kultúrnej, sociálnej, etnickej príslušnosti a pod.

Existujú viaceré klasifikácie identít, ktoré závisia od uhla pohľadu, z ktorého identitu skúmame – v závislosti od konkrétnej vednej disciplíny, teoretického prístupu či skúmaného kontextu. Assman (cit. podľa Slatinská 2015) rozlišuje sociálnu, etnickú, rodovú, kolektívnu, národnú, (inter)kultúrnu a pluralitnú identitu. Koželová (2017) v súlade s Huntingtonom (2001) vymedzuje kultúrnu, etnickú a náboženskú identitu, pričom upozorňuje, že uvedené typy identít často vychádzajú z tisícročnej histórie jednotlivých krajín a civilizácií. Keďže predmetom nášho záujmu je kultúrna identita, bližšie sa zameriame na jej teoretické vymedzenie a špecifiká. V tejto súvislosti je však potrebné poznamenať, že vyššie uvedené typy identít nefungujú ako samostatné entity, často sú vo vzájomnom vzťahu, vychádzajú, resp. čerpajú zo seba, dopĺňajú sa a pod. (zrejmý je napríklad vzájomný vzťah národnej a kultúrnej identity).

Kultúrna identita jednotlivca sa prejavuje v „špecifickom spôsobe poznávania, myslenia, kategorizácie, hierarchizácie hodnôt, v etickom vedomí, morálnych zásadách, zodpovednosti a slobode rozhodovania o svojom konaní a správaní.“ (Mešková & Pecníková 2017: 11). Kultúrna identita integruje základné prvky jednotlivých kultúr, ku ktorým patrí jazyk, symboly,

normy, vzory, náboženstvo, ideológia, vlastná história národa, spoločenstva či regiónu, pričom jej súčasťou je aj pocit spolupatričnosti, ktorý zohráva dôležitú úlohu pri stotožňovaní sa s vlastnou kultúrou (Pravdová 2009). V súvislosti s teoretickým vymedzením a špecifikami kultúrnej identity je zaujímavý fakt, že kultúrna identita sa často dynamicky prejavuje pri kontakte odlišných kultúrnych skupín, pričom môže ísť aj o spolužitie rôznych kultúrnych (i jazykových) skupín v rámci jedného štátu. Uvedené špecifikum kultúrnej identity je charakteristické aj pre viaceré časti Slovenska, o. i. pre multietnickosť južného Slovenska s početným zastúpením maďarskej národnostnej menšiny (tento aspekt je reflektovaný aj v umeleckom texte, ktorý tvorí materiálovú bázu nášho výskumu a bližšie sa mu venujeme v komparatívnej analýze).

Signifikantným prvkom podieľajúcim sa na kultúrnej identite je jazyk. Stotožňujeme sa s názorom Slatinskej a Pecníkovej (2017), ktoré ho nechápu iba ako komunikačný prostriedok, ale zároveň ako prostriedok s národnou-reprezentatívnou či symbolickou funkciou. Ide o „etnoidentifikačný prostriedok, ktorým sa identifikujeme s ďalšími príslušníkmi hovoriacimi rovnakým jazykom, ako i so sebou samým“ (ibid., s. 29). V súvislosti s jazykom a vyjadrením (nielen) etnokultúrnych hodnôt prostredníctvom jazykového systému, ktoré sa podieľajú na kultúrnej identite, nemožno opomenúť precedентné fenomény. Ide o jazykovo-kultúrne kódy, ktoré sú prostriedkom vyjadrenia dominujúceho subjektívneho hodnotenia v danej kultúre, pričom hodnotiace postoje a výpovede vyjadrené prostredníctvom precedентných jednotiek, ako aj spôsob ich zobrazovania v konkrétnych etnokultúrach vzhľadom na dejinné, politické či kultúrne udalosti a súvislosti môžu reprezentovať pohľad subjektu hodnotenia, ale aj postoje daného kultúrneho spoločenstva (Zahorák, 2022). Precedentné fenomény často vystupujú v aktualizovanej podobe, adaptujú sa na rôzne kontexty (frekventovane bývajú zastúpené aj v umeleckých textoch), pričom slúžia ako prostriedok rozlišovania medzi „svojím“ a „cudším“ (Gallo & Spišiaková, 2025; Dulebová, 2018).

Možnosti sprostredkovania „kultúrnej identity“ na príklade románu Pavla Rankova *Stalo sa prvého septembra (alebo inokedy)* do nemeckého jazykového a kultúrneho priestoru

Pri preklade umeleckého textu je nevyhnutné, aby prekladateľ v prvotnej fáze identifikoval kultúrnu materiu, optimálne ju interpretoval a následne zvolil koncepciu, prekladateľské postupy, stratégie a riešenia vedúce k čo jej najoptimálnejšiemu prijatiu v cieľovom jazykovom a kultúrnom priestore

(Jenčíková & Koželová, 2024). Problematiku transferu kultúrnej identity v umeleckom texte primárne vyjadrenú prostredníctvom jazykových prostriedkov sme sa rozhodli ilustrovať na vyexcerpovaných príkladoch z románu Pavla Rankova *Stalo sa prvého septembra (alebo inokedy)* (Slovart, 2019) a jeho nemeckého prekladu *Es geschah am ersten September (oder ein andermal)* (Wieser Verlag, 2014, preklad Ines Sebesta). Ide o historický román, sondu do kolektívnej pamäte a celospoločenského vyrovnávania sa s traumatickou minulosťou. Autor v tridsiatich kapitolách zachytáva „bežný“ život obyčajných ľudí, ktorí ho však museli prežiť v totalitných režimoch založených na nacistickej a neskôr komunistickej ideológii. Za ich osobné tragédie je pritom často zodpovedná politická situácia. Dejovú líniu tvorí priateľstvo troch kamarátov – Žida Gabriela, Čecha Jana, Maďara Pétera, ktorí bojovali o lásku jednej ženy – Slovenky Márie. Za špecifikum románu možno označiť stret viacerých jazykových a kultúrnych priestorov – slovenského, maďarského a českého – vytvárajúcich napätie medzi „svojím“ a „cudzím“ v jazykovej i mimojazykovej rovine, ktoré sa zásadnou mierou podieľa na reprezentácii kultúrnej identity a jej stvárnení prostredníctvom jednotlivých postáv. Uvedené špecifikum demonštrujeme na vyexcerpovaných ukážkach z textu, pričom sa zameriame na analýzu využitých prekladateľských postupov a stratégií vedúcich k (ne)možnosti sprostredkovania kultúrnej identity.

Originál: Dievča zvyčajne mávalo vlasy zviazané do mocného copu, ktorý pripomínal konský chvost, ale teraz sa mu v hustých prameňoch voľne sušili. „*Vlasy barvy lúčneho medu,*“ skonštatoval Honza (2019: 7); **preklad:** Gewöhnlich trug das Mädchen das Haar zu einem dicken Pferdeschwanz gebunden, doch jetzt trocknete es in ungebändigten Strähnen an der Luft. „*Haare, wie aus einem Honigstrahl gegossen,*“ schwelgte Honza, dessen richtiger Name Ján war, und der, wie alle tschechischen Jungen dieses Namens meist Honza gerufen wurde. (2014: 9-10).

Jednou z hlavných postáv románu je Čech Honza (Jan), ktorý sa prisťahuje do Levíc. Nazdávame sa, že výber mesta v predmetnom diele taktiež nie je náhodný, keďže z historického hľadiska patria Levice k slovenským mestám so zmiešaným obyvateľstvom, čím autor tematizuje náročnú otázku identity. Jan je z etnického hľadiska Čech, ale z hľadiska občianstva je Čechoslovák. Jeho kultúrna identita balansuje medzi uvedenými jazyko-kultúrnymi priestormi a v texte sa prejavuje vo využívaní češtiny, resp. v kombinácii češtiny so slovenčinou. Nemecký translát Janovej výpovede sprostredkúva význam (*Haare, wie aus einem Honigstrahl gegossen*), pričom absentuje akákoľvek zmienka upozorňujúca na využitie dvoch jazykov, čo možno považovať za výrazové zoslabenie. V ďalšej časti vety je vhodné

využitá vnútrotextová explikácia s cieľom dovysvetľovania zmeny podoby mena hlavného protagonistu (Jan – Honza), keďže v texte sa meno protagonistu objavuje v oboch podobách. „*Schwelgte Honza, dessen richtiger Name Jan war, und der, wie alle tschechischen Jungen dieses Namens meist Honza gerufen wurde*“ – vo voľnom preklade: *rozplýval sa Honza, vlastným menom Jan, ktorého ako väčšinu českých chlapcov zvykli volať Honza*. Obmena mena hlavného protagonistu súvisiaca s „bežným“ stretom kultúr, ale najmä s dlhoročnou spoločnou históriou oboch krajín nepredstavuje vo východiskovom priestore problém, avšak v cieľovom, t. j. nemeckom priestore toto jazykovo-kultúrne špecifikum nemožno považovať za všeobecne známe a využitie uvedenej stratégie preto možno hodnotiť ako opodstatnené.

Originál: Peter, Honza a Gabriel boli zamilovaní. A bolo im jasné, že Máriu môže napokon získať len jeden. „Nemôžeme o ňu bojovať súčasne,“ vysvetľoval Honza. „*Vie, že sme kamarádi, a pomysli si, že si z nej tropíme žerty*.“ „*Butaság!* Ako ty môžeš vedieť, čo si ona pomyslí,“ odporoval Peter (2019: 8); **preklad:** Peter, Honza und Gabriel waren verliebt. Und ihnen war klar, dass am Ende nur einer Mária kriegen würde. „Wir können nicht gleichzeitig um sie kämpfen,“ erläuterte Honza, „*sie weiß, dass wir Freunde sind und denkt sonst sicher, wir veralbern sie*.“ „*Butaság!*“ entgegnete Peter, *dann wiederholte er es noch einmal auf Slowakisch: „Blödsinn! Woher willst du wissen, was sie denkt?!“* (2014: 10-11).

V ďalšom príklade Honza opäť využíva vo svojej výpovedi kombináciu slovenčiny s češtinou *Vie, že sme kamarádi, a pomysli si, že si z nej tropíme žerty*, v nemeckom transláte však uvedené špecifikum vo výrazovej rovine absentuje – *sie weiß, dass wir Freunde sind und denkt sonst sicher, wir veralbern sie*. Naopak, pri replike Petra, ktorého kultúrna identita sa v jazykovej rovine románu prejavuje vo využívaní maďarčiny, resp. maďarských fáz a slovných spojení, je reflektovaná aj v nemeckom preklade za pomoci využitia lexémy v originálnom znení *Butaság* a následnej vnútrotextovej explikácie: *entgegnete Peter, dann wiederholte er es noch einmal auf Slowakisch: „Blödsinn*. Vo voľnom preklade: „...odvetil Peter a potom to ešte raz zopakoval po slovensky: „*Hlúposť!*““

Originál: „Ten, kdo nás odštartuje, sa bude kukat', kdo sa prvý dotkne druhej strany bazénu. Čo ty na to, Peter?“ „*Jól van*.“ (2019: 11); **preklad:** ...und derjenige, der das Startsignal gibt, passt auf, wer als Erster auf der anderen Seite des Beckens anschlägt. Was meinst du dazu, Peter? „*Jól van*,“ *erklärte sich Peter einverstanden*. (2014: 15)

Za vhodný prekladateľský postup možno považovať aj ponechanie výpovede v cudzom (maďarskom) jazyku – vo vy excerpovanom príklade

Jól van (v preklade do slovenčiny – *dobre, v poriadku*), a jej dovysvetlenie prostredníctvom kontextového prekladu – *erklärte sich Peter einverstanden* – vo voľnom preklade – *súhlasil Peter*. Využitý postup nenaruša plynulosť textu, nadviaha cieľovému čitateľovi a zároveň sprostredkúva črtu podieľa júcu sa na kultúrnej identite jedného z hlavných hrdinov románu.

Originál: Keď potom posledný večer mal tábor navštíviť spisovateľ Ondřej Sekora, aby pionierov, ktorí boli v zbere najlepších, odmenil svojou knihou *O zlém brouku Bramborouku*, Mária sa vyhovorila na bolesti hlavy a išla si ľahnúť. Až nasledujúci deň, keď sa deti pýtali, kto je to Truman, sa Mária dozvedela, že spolu s popredným českým spisovateľom prišiel do tábora aj jeden mladý slovenský novinár z denníka Pravda. Naučil pionierov bojový pokrik *Mandelinka zemiaková – pomocníčka Trumanova. Fúj!* (2019: 166-167); **preklad:** Als man letzten Abend der Schriftsteller Ondřej Sekora das Lager besuchte, um die Pioniere, die bei der Sammlung am fleißigsten waren, mit seinem Buch *Vom bösen Käfer Kartoffelkäfer* zu belohnen, täuschte Mária Kopfschmerzen vor und legte sich ins Bett. Erst als die Kinder am nächsten Tag fragten, wer dieser Truman sei, erfuhr Mária, dass zusammen mit dem tschechischen Schriftsteller auch ein junger slowakischer Journalist von der Zeitung Pravda ins Ferienlager gekommen war, der den Pionieren den Schlachtruf *Kartoffelkäfer – Trumans Helfer. Pfuj!* beigebracht hatte (2014: 232).

Vo vyxcerpovanej ukážke Mária pracuje ako vedúca v pionierskom tábore a na zemiakových poliach zberajú s deťmi pásavky zemiakové. V texte zaznamenávame hneď niekoľko reálnych osobností vrátane názvu periodika – českého spisovateľa a novinára Ondřeja Sekoru, ktorý sa preslávil najmä písaním a ilustrovaním kníh pre deti, amerického politika a 33. prezidenta USA Harryho S. Trumana, či názov reálneho denníku Pravda, ktoré sú v texte využité ako autentické prvky dobovej reality. Okrem explicitne vyjadrených reálií identifikujeme aj precedenčný fenomén – satirický pokrik *Mandelinka zemiaková – pomocníčka Trumanova. Fúj!*, ktorý možno interpretovať ako dobový propagandistický slogan odkazujúci na Sekorov text *O zlém brouku Bramborouku*. Na dešifrovanie a optimálnu interpretáciu uvedeného fenoménu, ktorý sa podieľa na sprostredkovaní kultúrnej identity postáv v románe, je nevyhnutné poznať isté dejinné, spoločenské, kultúrne udalosti a súvislosti. Hoci je kniha Ondřeja Sekoru *O zlém brouku Bramborouku* určená pre deti, má ideologický (komunistický) charakter (Sekora bol členom KSČ a aktívne sa podieľal na komunistickej propagande). Kniha má podtitul *O mandelince americké, která chce loupit z našich talířů* a autor v nej symbolicky vykreslil šírenie pásavky zemiakovej, ktoré malo na svedomí Západ s USA – pásavku zemiakovú vyhadzovali z lietadiel nad če-

ským územím. V uvedenom kontexte je potrebné poznamenať, Harry S. Truman bol v socialistickej propagande často vykresľovaný ako nepriateľ ľudu a symbol amerického imperializmu. Pokrik *Mandelinka zemiaková – pomocníčka Trumanova. Fúj!* odkazuje na zmienené skutočnosti. Nemecký translát *Kartoffelkäfer – Trumans Helfer. Pfuj!* je z hľadiska významu i výrazu (zachováva čiastočný rým) optimálny, avšak nazdávame sa, že identifikácia uvedeného precedenčného fenoménu, ktorý sa vzťahuje na konkrétne historické obdobie v česko-slovenskom priestore, môže byť v nemeckom priestore pre súčasné čitateľstvo problematické ako z hľadiska recepcie, tak aj optimálnej interpretácie.

Záver

V príspevku sme sa zamerali na problematiku transferu kultúrnej identity v prekladovej komunikácii, ktorú sme ilustrovali na vybraných príkladoch románu súčasného slovenského autora Pavla Rankova *Stalo sa prvého septembra (alebo inokedy)* a jeho nemeckom preklade *Es geschah am ersten September (oder ein andermal)*. V rámci analyzovaných príkladov bola kultúrna identita primárne zastúpená v jazykovej rovine, prejavujúcej sa v kombinácii slovenčiny s češtinou či fráz a slovných spojení v maďarčine, zaznamenali sme však aj jej reprezentáciu za pomoci precedenčného fenoménu prekračujúceho jazykový priestor a sprostredkujúceho postoj, resp. vtedajšiu ideológiu jazykovo-kultúrneho spoločenstva. Na margo prekladateľských postupov a stratégií boli optimálne využité vnútrotextová explikácia, ponechanie lexémy v originálnom znení a využitie kontextového prekladu, zaznamenali sme však aj absenciu jazykovo-kultúrneho špecifika vedúcu k výrazovému zoslabeniu, resp. k strate. Hoci v príspevku sme uviedli iba ilustratívne príklady, z ktorých nemožno vyvodit' všeobecné závery, nazdávame sa, že transfer kultúrnej identity v preklade umeleckého textu si vyžaduje mimoriadnu senzibilitu voči obom kultúrnym priestorom – východiskovému aj cieľovému, pričom nejde iba o transfer lexikálneho významu, ale aj o prenos jazykovej viacvrstvnosti vrátane zachovania (prípade priblíženia) kultúrneho odkazu originálu.

Poznámka k financovaniu:

Príspevok je výstupom projektu VEGA2/0092/23 *Preklad a prekladanie v dejinách a súčasnosti slovenského kultúrneho priestoru. Premeny podôb, statusu a funkcií: texty, osobnosti, inštitúcie*.

Zoznam primárnych zdrojov:

- Rankov, P. (2019). *Stalo sa prvého septembra (alebo inokedy)*. Slovart.
- Rankov, P. (2014). *Es geschah am ersten September (oder ein andermal)*. Wieser Verlag.

Literatúra

- Abels, H. (2010). *Identität*. VS Verlag für Sozialwissenschaften.
- Dulebová, I. (2018). Vytváranie obrazu EÚ prostredníctvom precedentných výrazov v ruskom politickom diskurze. In R. Štefančík (Ed.), *Jazyk a politika. Na pomedzí lingvistiky a politológie III* (pp. 241–250). Ekonóm.
- Gallo, J., & Spišiaková, A. (2025): Súčasná tendencie a prejavy v prostredí mediálnej komunikácie (na materiáli ruských a slovenských mediálnych textov) = Current Tendencies and Manifestations in the Environment of Media Communication (on the Material of Russian and Slovak Media Texts). *Slavica Slovaca*, 60(1), 80–92. <https://doi.org/10.31577/SlavSlov.2025.1.7>
- Hofstede, G., Hofstede, G. J., & Minkov, M. (2010). *Cultures and Organizations Software of the mind*. McGraw-Hill Education.
- Huntington, S. P. (2001). *Střet civilizací. Boj kultur a proměna světového řádu*. Rybka Publishers.
- Jenčíková, B., & Koželová, A. (2024). Kultúrny aspekt prekladu a tlmočenia. In Z. Vojteková & Z. Slobodová (Eds.), *Inovatívne metódy vo výučbe cudzích jazykov z aspektu interkultúrnej komunikácie II* (pp. 9–23). Prešovská univerzita v Prešove.
- Koželová, A. (2017). *Preklad kultúrnych referencií z antiky a kultúrna kompetencia prekladateľa*. Prešovská univerzita v Prešove.
- Mešková, L., & Pecníková, J. (2017). *Francúzska kultúrna identita v obrazoch a textoch*. Belianum.
- Pravdová, H. (2009). Mediálna kultúra, kultúrna identita a multikulturalita. In M. Zágoršková & P. Barát (Eds.), *Medzikultúrny dialóg – Nástroj stability a rozvoja európskeho priestoru* (pp. 129–141). Ekonóm.
- Průcha, J. (2010). *Interkulturní komunikace*. Grada.
- Slatinská, A. (2015). *Írsky jazyk a kultúrna identita: Revitalizácia a ochrana*. Belianum.
- Slatinská, A., & Pecníková, J. (2017). *Jazyk – kultúra – identita. Vybrané aspekty interkultúrnej identity*. Belianum.

Zahorák, A. (2022). *Precedentné fenomény ako nástroj v interpretácii prekladového umeleckého textu*. UKF v Nitre.

Kontakt:

doc. PhDr. Andrej Zahorák, PhD.

Katedra translatológie

Filozofická fakulta

Univerzita Konštantína Filozofa

v Nitre

Department of Translation Studies

Faculty of Arts

Constantine the Philosopher Uni-

versity in Nitra

Email Address: azahorak@ukf.sk

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4043-4693>

List of conference participants

Bednárová-Gibová, Klaudia	University of Presov (SK)
Bočák, Michal	University of Presov (SK)
Borisova, Ekaterina	Bratislava University of Economics and Business (SK)
Braxatorisová, Anita	University of Ss. Cyril and Methodius in Trnava (SK)
Cingerová, Nina	Comenius University in Bratislava (SK)
Demčišák, Ján	University of Ss. Cyril and Methodius in Trnava (SK)
Dobrik, Zdenko	Matej Bel University in Banská Bystrica (SK)
Dulebová, Irina	Comenius University in Bratislava (SK)
Fraščíková, Simona	University of Ss. Cyril and Methodius in Trnava (SK)
Goloshchuk, Svitlana	Bratislava University of Economics and Business (SK)
Gramanich Štromajer, Richard	Matej Bel University in Banská Bystrica (SK)
Guzi, Ľubomír	University of Presov (SK)
Goloshchuk, Svitlana	Bratislava University of Economics and Business (SK)
Höhn, Eva	Bratislava University of Economics and Business (SK)
Ištok, Robert	University of Presov (SK)
Jirák, Jan	Metropolitan University Prague (CZ)
Juříček, Petr	Ambis University (CZ)
Kalaš, Filip	Bratislava University of Economics and Business (SK)
Kaprálíková, Ivana	Bratislava University of Economics and Business (SK)
Kazharnovich, Maryna	Comenius University in Bratislava (SK)
Kolář, Ondřej	Police Academy of the Czech Republic in Prague (SK)
Krajčovičová, Linda	Bratislava University of Economics and Business (SK)
Kunovská, Ingrid	Bratislava University of Economics and Business (SK)
Laciková, Simona	University of Ss. Cyril and Methodius in Trnava (SK)
Lauková, Jana	Matej Bel University in Banská Bystrica (SK)
Lidák, Ján	Ambis University (CZ)
Lipták, Pavol	Bratislava University of Economics and Business (SK)

Lochmannová Alena	Police Academy of the Czech Republic in Prague (CZ)
Lupták, Marek	Technical University in Zvolen (SK)
Mocková, Nina	Bratislava University of Economics and Business (SK)
Molnárová, Eva	Matej Bel University in Banská Bystrica (SK)
Motyková, Katarína	Comenius University in Bratislava (SK)
Moyšová, Stanislava	Comenius University in Bratislava (SK)
Némethová, Ildikó	Bratislava University of Economics and Business (SK)
Novák, Dajana	Bratislava University of Economics and Business (SK)
Pavlíková, Žaneta	Bratislava University of Economics and Business (SK)
Pišl, Milan	University of Ostrava (CZ)
Puchovská, Zuzana	Comenius University Bratislava (SK)
Řádek, Miroslav	Alexander Dubček University of Trenčín (SK)
Reinvar, Josef	Ministry of Foreign Affairs and European Affairs of the Slovak Republic (SK)
Sámelová, Anna	Comenius University in Bratislava (SK)
Seresová, Katarína	Bratislava University of Economics and Business (SK)
Seresová, Terézia	Bratislava University of Economics and Business (SK)
Shumeiko, Natalia	Bratislava University of Economics and Business (SK)
Smolík, Josef	Mendel University in Brno (CZ)
Sojda, Sylwia	University of Silesia in Katowice (PL)
Spišiaková, Mária	Bratislava University of Economics and Business (SK)
Stanková, Mária	Comenius University in Bratislava (SK)
Staňková, Nikola	Metropolitní univerzita Praha (CZ)
Stradiotová, Eva	Bratislava University of Economics and Business (SK)
Ślawska, Magdalena	University of Silesia in Katowice (PL)
Štefančík, Radoslav	Bratislava University of Economics and Business (SK)
Vertanová, Silvia	Comenius University in Bratislava (SK)
Vražďová, Lenka	Comenius University in Bratislava (SK)
Zahorák, Andrej	Constantine the Philosopher University in Nitra (SK)

Jazyk a politika. Na pomedzí lingvistiky a politológie X.
Zborník príspevkov z 10. ročníka medzinárodnej vedeckej konferencie

Language and Politics. Between Linguistics and Political Science X.
Proceedings of the 10th Annual International Scientific Conference

Recenzenti/ Reviewers:

prof. PhDr. Lívia Adamcová, PhD.
prof. Mgr. Jaroslav Ušiak, PhD.

Editor: doc. PhDr. Radoslav Štefančík, MPol., Ph.D.

Náklady na prípravu a tlač tohto zborníka boli hradené z projektu: APVV-
23-0040 Migračný diskurz v krajinách V4 optikou politickej lingvistiky.

Ekonomická univerzita v Bratislave
Vydavateľstvo EKONÓM
Bratislava, 2025

<https://doi.org/10.53465/jap.2025.9788022552806>

ISBN 978-80-225-5279-0
ISBN 978-80-225-5280-6 (online)
ISSN 2729-8981
ISSN 2729-8973 (online)